Mandaríni

SRL

SIMONE
DE BEAUVOIR



„V zakřiveném prostoru nemůžete dělat přímky... Nemůžete vést správný život ve společnosti, která správná není," říká autorka slovy jednoho ze svých hrdinů v Mandarínech a tato slova pro nás mohou být zároveň celkovou charakteristikou románu a autorčina hledání morálky, veřejné a soukromé, na postavách levicových intelektuálů v letech padesátých ve Francii. Mandaríni jsou jakýmsi klíčovým románem, dvě hlavní postavy personifikují s mírou transpozice Sartra a Camuse, a psychiatryně Anna, ústřední postava knihy, je v mnohém mluvčím samé autorky.

Kniha nejen zachytila atmosféru poválečných let (spory francouzské levice), ale navíc se autorce podařilo vyslovit v nejrůznějších životních situacích nemožnost pro jednotlivce najít „svou" cestu, aniž by hledal cestu pro všechny.

Mandaríni

SIMONE DE BEAUVOIR

Přeložila Eva Musilová

SB



KLUB ČTENÁŘŮ



SIMONE DE BEAUVOIR MANDARÍNI

Mandaríni

SIMONE DE BEAUVOIR

ODEON PRAHA 1967

Přeložila Eva Musilová

KAPITOLA PRVNÍ

I

Henri se podíval naposled na oblohu: černý křišťál. Těžko si představit, že tisíc letadel ruší tohle ticho; přesto mu v duchu vesele a hlučně poskakovala slova: zastavená ofenzíva, Němci všude ustupují; mohu jet. Zabočil na rohu nábřeží. Ulice budou vonět olejem a pomerančovými květy, lidé se budou bavit na osvětlených terasách, za zvuků kytar bude pít pravou kávu. Jeho oči, ruce, kůže měly hlad: jaký to byl dlouhý půst! Šel pomalu nahoru po ledovém schodišti.

„Konečně!" Paula ho k sobě přitiskla, jako by se s ním shledávala po dlouhých nebezpečenstvích; přes její rameno se díval na ozdobenou jedli, kterou velká zrcadla odrážela do nekonečna; stůl byl plný talířů, sklenic, lahví; trsy jmelí a cesmíny ležely na hromadě na nízké stoličce. Vyprostil se a hodil plášť na pohovku.

„Slyšelas rádio? Dobré zprávy."

„Ano? Rychle, povídej." Nikdy neposlouchala rozhlas, chtěla slyšet zprávy jenom z jeho úst.

„Všimla sis, jak je dnes večer jasno? Nad Rundstedtovými zadními oddíly je prý tisíc letadel."

„Ach, bože. Tak to už nepřijdou zpátky."

„To bylo jasné od začátku, že už nepřijdou zpátky."

Vlastně ho to napadlo také.

Paula se tajuplně usmála: „Však jsem udělala určitá opatření."

„Jaká opatření?"

„Vzadu ve sklepě je kumbál; požádala jsem domovnici, aby to tam vyklidila; byl by ses tam schoval."

„Domovnici jsi o tom neměla říkat; takhle člověk dělá paniku."

Svírala levou rukou cípy šály; vypadala, jako by si chránila srdce.

„Byli by tě zastřelili," řekla. „Každou noc je slyším: tlučou, otvírám, vidím je."

Nehybná, s přivřenýma očima, vypadala, jako by opravdu slyšela hlasy.

„To už se nestane," řekl Henri vesele.

Otevřela oči a ruce jí poklesly.
„Opravdu je už po válce?“
„Už to nebude dlouho trvat.“ Henri se usadil na stoličce pod velkým trámem, který přepažoval strop: „Mám ti pomoct?“
„Přijdou mi pomoct Dubreuilhovi.“
„Proč na ně máme čekat?“
Vzal kladívko; Paula mu položila ruku na paži: „Nebudeš pracovat?“
„Dnes večer ne.“
„To říkáš každý večer. Teď už jsi celý rok nic nenapsal.“
„Nedělej si starosti: já mám chuť psát.“
„Ty noviny ti zabírají moc času; podívej se, kdy chodíš z práce. Určitě jsi nic nejedl. Nemáš hlad?“
„Zatím ne.“
„Nejsi unavený?“
„Ale ne.“
Pod pohledem těch očí, které ho starostlivě hltaly, měl pocit, jako by byl nějaký velký a křehký poklad: právě tohle ho unavovalo. Vylezl na stoličku a začal zatloukat hřebík drobnými opatrnými údery: dům už nebyl nejmladší.
„Dokonce ti můžu říct, co budu psát: napíšu veselý román.“
„Jak to myslíš?“ zeptala se Paula znepokojeně.
„No tak, jak to říkám: mám chuť psát veselý román.“
Málo chybělo a byl by si ten román rovnou vymyslel, bavilo by ho uvažovat o něm nahlas, ale Paula se na něj tak soustředěně dívala, že mlčel.
„Podej mi ten velký trs jmelí.“
Opatrně pověsil kulatou zelenou kytici, posetou bílými kuličkami, a Paula mu podala další hřebík. Ano, je po válce, aspoň pro něho. Dnes večer je opravdu svátek: nastává mír, všechno začíná znova: oslavy, volný čas, radost, cestování, snad štěstí, určitě svoboda. Ověsil celý trám jmelím, cesmínou a girlandami lamety.
„Je to dobré?“ zeptal se, když slézal ze stoličky.
„Báječné.“ Přistoupila k jedli a narovnala svíčku: „Tak teď, když je po nebezpečí, pojedeš do Portugalska?“
„Ovšem.“
„Na té cestě ještě nebudeš pracovat?“
„Myslím, že ne.“
Váhavě si pohrávala s jednou ze zlatých koulí, které se houpaly na větvích, a on řekl slova, na která čekala:
„Je mi strašně líto, že tě nevezmu s sebou.“
„Já vím, že za to nemůžeš. Nic si z toho nedělej, mně se

čím dál míň chce toulat se po světě. K čemu?" Usmála se: „Budu na tebe čekat! Čekat v bezpečí, to není žádná nuda."

Henri měl chuť dát se do smíchu: k čemu? To je otázka! Lisabon. Porto. Cintra. Coimbra. Ta krásná jména! A nemusel je dokonce už ani vyslovit, aby cítil, jak mu do hrdla stoupá radost. Stačilo říci si: nebudu už tady, budu jinde. Jinde: to je slovo ještě hezčí než ta nejkrásnější jména.

„Nepůjdeš se převléct?"

„Už jdu."

Šla nahoru po vnitřních schodech a on přistoupil ke stolu. Vlastně měl hlad, ale vždycky, když se přiznal, že by chtěl jíst, stáhla se Paulina tvář neklidem; položil si kousek paštiky na krajíček chleba a zakousl se do něho. Řekl si odhodlaně: Až se vrátím z Portugalska, ubytuju se v hotelu. Jak příjemné je vracet se večer do pokoje, kde vás nikdo nečeká! I když ještě byl do Pauly zamilovaný, vždycky chtěl mít své čtyři stěny pro sebe. Jenomže mezi devětatřicátým a čtyřicátým rokem umírala Paula každou noc nad jeho zohavenou mrtvolou: když jí byl vrácen, jak by si byl troufal jí něco odmítnout? A také bylo toto řešení vhodné vzhledem k policejní hodině. Vždycky můžeš odejít, říkala; dosud však nemohl. Vzal láhev a zavrtal vývrtku do skřípajícího korku. Za měsíc si Paula zvykne obejít se bez něho: a nezvykne-li si, tím hůř pro ni. Francie už není vězením, hranice se otevírají, život už by také neměl být vězením. Čtyři roky odříkání, čtyři roky, kdy se člověk staral jen o druhé: to je hodně, to je až moc. Je na čase, aby se začal starat také sám o sebe. A k tomu musí být sám a volný. Není lehké najít sám sebe po čtyřech letech; musí si ujasnit takovou spoustu věcí. Jakých? To ještě přesně neví, ale až se bude procházet uličkami, kde voní olej, tam se pokusí na to přijít. Zase se mu sevřelo srdce: nebe tam bude modré, v oknech bude vlát prádlo. Bude chodit s rukama v kapsách jako turista mezi lidmi, kteří nemluví jeho řečí a jejichž starosti se ho netýkají. Zakusí plnost života, pocítí, jak žije: snad i to samo postačí, aby si všechno ujasnil.

„To je od tebe milé! Otevřel jsi všechny láhve!" Paula sestupovala hedvábnými krůčky po schodech.

„Zdá se, že ti fialová učarovala!" řekl s úsměvem.

„Ale ty přece máš hrozně rád fialovou!" odpověděla. Měl hrozně rád fialovou už deset let. Deset let, to je dlouhá doba. „Nelíbí se ti ty šaty?"

„Ale ano, jsou moc hezké," řekl přesvědčivě. „Jenom mě napadlo, že by ti slušely i jiné barvy: třeba zelená," dodal nazdařbůh.

„Zelená? Dovedeš si mě představit v zelené?“
Postavila se před jedno zrcadlo a rozpačitě tam stála; všechno je tak zbytečné! Ať se oblékne do zelené nebo do žluté, nikdy už se mu nebude zdát taková, jak ji viděl před deseti lety, kdy po ní zatoužil a kdy mu s ledabylým gestem podala své dlouhé fialové rukavice. Usmál se na ni: „Pojď si zatancovat.“
„Ano, pojďme si zatancovat,“ řekla tak žhavým hlasem, že Henri ztuhl. Jejich společný život byl poslední rok tak chmurný, že se zdálo, že i Paula toho má dost; ale začátkem září se náhle prudce změnila, teď bylo ve všech jejích slovech, polibcích, pohledech jakési vášnivé chvění. Když ji objal, přitiskla se k němu a zašeptala:
„Vzpomínáš si, jak jsme spolu poprvé tančili?“
„Ano, v Pagodě; řekla jsi mi, že tančím moc špatně.“
„Ten den jsem ti ukázala Musée Grévin. Neznal jsi Musée Grévin, neznal jsi nic,“ řekla rozněžněle. Přitiskla si čelo k jeho tváři: „Vidím nás oba.“
Henri se také viděl. Vylezli tehdy na podstavec v Paláci přeludů a všude kolem nich se jejich dvojice do nekonečna násobily v lese sloupů: „Řekni mi, že jsem nejkrásnější ze všech žen.“ — „Jsi nejkrásnější ze všech žen.“ — „A ty budeš nejslavnější ze všech mužů na světě.“ Obrátil pohled k jednomu z velkých zrcadel: objímající se dvojice se do nekonečna opakovala v aleji jedlí a Paula se na něho okouzleně usmívala. Což si neuvědomuje, že už to není tatáž dvojice?
„Někdo klepe,“ řekl Henri; pospíchal ke dveřím. Byli to Dubreuilhovi, ověšení košíky a kabelami; Anna svírala v náručí kytici růží a Dubreuilh měl přes rameno přehozené ohromné hrozny červených paprik; za nimi šla Nadina a tvářila se mrzutě.
„Veselé vánoce!“
„Šťastné a veselé!“
„Už jste slyšeli? Konečně se do toho dalo letectvo.“
„Ano, tisíc letadel.“
„Jsou vyřízeni.“
„To je konec.“
Dubreuilh složil na pohovku náruč červených plodů: „Tady je něco na výzdobu vašeho bordýlku.“
„Děkuju,“ řekla Paula bez nadšení. Zlobilo ji, že Dubreuilh říká jejímu obývacímu pokoji bordel; prý proto, že je tu tolik zrcadel a závěsů. Prohlížel si místnost: „Musíme je pověsit na ten prostřední trám; bude to hezčí než jmelí.“
„Já mám jmelí ráda,“ řekla Paula pevně.

„Jmelí je hloupé, je kulaté, je historické; a ještě k tomu je to parazit."
„Pověste ty papriky nahoru na schodiště podél zábradlí," navrhla Anna.
„Tady by to bylo mnohem lepší," řekl Dubreuilh.
„Potrpím si na jmelí a na cesmínu," řekla Paula.
„Dobrá, dobrá; jste tu doma," řekl Dubreuilh; pokynul Nadině: „Pojď a pomoz mi."
Anna vybalovala paštiky, máslo, sýry, koláčky. „Tohle je na punč," řekla a položila na stůl dvě láhve rumu. Dala Paule do rukou balíček: „Tady je dárek pro tebe; a tohle je pro vás." Podala Henrimu hliněnou dýmku, ptačí spár, svírající vajíčko; přesně takovou dýmku, z jaké před patnácti léty kouříval Louis.
„To je báječné; už patnáct let si přeji takovou dýmku. Jak jste na to přišla?"
„Vždyť jste mi to řekl!"
„Kilo čaje! Ty jsi má spása!" zvolala Paula, „a jak pěkně voní: pravý čaj!"
Henri začal krájet chleba; Anna mazala krajíčky máslem a Paula na ně dávala paštiku, při čemž úzkostlivě pozorovala Dubreuilhe, jak zatlouká hřebíky mohutnými údery kladiva.
„Víte, co vám tu chybí?" zavolal na Paulu. „Velký křišťálový lustr. Já vám nějaký seženu."
„Ale já žádný nechci!"
Dubreuilh pověsil hrozny paprik a sešel dolů:
„Není to špatné!" řekl prohlížeje své dílo kritickým zrakem. Přistoupil ke stolu a otevřel balíček s kořením; už léta při každé příležitosti vyráběl tenhle punč, na který si přivezl recept z Haiti. Nadina se opírala o zábradlí a žvýkala papriku; ačkoli už prošla mnohou francouzskou i americkou postelí, vypadala v osmnácti pořád jako žabec v klackovských letech.
„Nesněz nám dekoraci!" zavolal na ni Dubreuilh. Vylil láhev rumu do salátové mísy a obrátil se na Henriho:
„Předevčírem jsem potkal Samazella a jsem rád, protože to vypadá, že je ochotný jít s námi. Máte zítra večer čas?"
„Nemohu odejít z redakce před jedenáctou," řekl Henri.
„Zastavte se v jedenáct," řekl Dubreuilh; „budeme to celé projednávat a rád bych, abyste byl u toho."
Henri se usmál: „Nechápu dobře proč."
„Řekl jsem mu, že pracujete se mnou, ale vaše přítomnost bude mít větší váhu."
„Nemyslím, že člověk Samazellova typu tomu přikládá ně-

jaký velký význam," řekl Henri stále se usmívaje. „Musí přece vědět, že nejsem politik."

„Ale domnívá se jako já, že už nesmíme politiku přenechávat jen politikům," řekl Dubreuilh. „Přijďte, třeba jen na malou chvíli; za Samazellem stojí zajímavá skupina, mladí lidé, takové potřebujeme."

„Poslyšte, přece zase nebudete mluvit o politice!" řekla Paula pohněvaně. „Dnes je svátek."

„A co na tom?" řekl Dubreuilh. „Což se o svátcích nesmí mluvit o věcech, které člověka zajímají?"

„Ale proč se mocí mermo snažíte Henriho zatáhnout do té věci? Už takhle se dře až dost a řekl vám už dvacetkrát, že ho politika nebaví."

„Já vím, já vám připadám jako nemrava, který se snaží zkazit své malé kamarády," řekl Dubreuilh s úsměvem. „Ale politika není neřest, moje krásná paní, ani společenská hra. Kdyby měla za tři roky vypuknout nová válka, budete první, která si bude stěžovat."

„Tohle je nátlak!" řekla Paula. „Až konečně tahle válka skončí, nikdo nebude mít chuť začínat novou."

„A vy myslíte, že rozhoduje, jestli lidé mají nebo nemají na něco chuť?"

Paula chtěla odpovědět, ale Henri jí skočil do řeči: „Opravdu, ne že bych neměl dobrou vůli, ale nemám čas."

„Čas není nikdy problém."

„Pro vás ne," řekl Henri a dal se do smíchu. „Ale já jsem obyčejný tvor, nemohu pracovat dvacet hodin v jednom kuse a celý měsíc nespat."

„Ale vždyť já taky ne!" řekl Dubreuilh. „Už mi taky není dvacet. Tolik po vás nikdo nechce," dodal ochutnávaje se znepokojeným výrazem punč.

Henri na něho vesele pohlédl: ať je mu dvacet nebo osmdesát, Dubreuilh bude pořád vypadat mladě pro ty obrovské a úsměvné oči, které všechno pohlcují. Fanatik! Když se s ním srovnával, měl Henri často dojem, že je proti němu líný, roztržitý, nesoustavný; nemělo však smysl se do něčeho nutit. Ve dvaceti letech Dubreuilhe obdivoval tak, že považoval za nutné ve všem ho napodobit; výsledek: byl stále ospalý, cpal se prášky, zmáhala ho tupost. Musel se s tou skutečností smířit: když nemá čas pro sebe, ztrácí chuť do života a zároveň chuť psát, mění se v stroj. Po čtyři roky byl strojem: teď mu šlo o to, aby se zase stal člověkem.

„To bych rád věděl, k čemu vám může být moje nezkušenost dobrá."

„Nezkušenost má své dobré stránky," řekl Dubreuilh; pousmál se: „A kromě toho máte momentálně jméno, které pro mnoho lidí hodně znamená." Úsměv mu prohloubil tvář: „Samazelle se před válkou potloukal po všech možných politických skupinách a skupinkách, ale proto ho nechci: chci ho, protože je hrdina Odboje, jeho jméno má váhu."

Henri se dal do smíchu; nikdy mu Dubreuilh nepřipadal naivnější, než když ze sebe dělal cynika. Paula ho právem obvinila z toho, že schválně straší: kdyby věřil, že hrozí další válka, nebyl by v tak dobré náladě. Skutečnost je ta, že vidí, jak se před ním otvírají možnosti akce, a že se nemůže dočkat, až jich bude moci využít. Henri cítil méně nadšení. Zřejmě se od devětatřicátého změnil. Kdysi patřil k levici, protože mu byli měšťáci protivní, protože ho rozhořčovala nespravedlnost, protože považoval všechny lidi za bratry: krásné city, které ho k ničemu nezavazovaly. Teď už věděl, že chce-li se opravdu odpoutat od své třídy, musí za to zaplatit vlastní osobou. Malefilatre, Bourgoin a Picard nechali kůži tam na kraji lesíka, ale on na ně bude vždycky myslet jako na živé. Sedal s nimi u stolu nad králičí pečení, pili spolu bílé víno a mluvili o budoucnosti, aniž v ni moc věřili. Čtyři maníkové; ale až válka skončí, bude to zase jeden měšťák, jeden venkovan a dva kováci. Henri pochopil, že v očích těch tří a ve svých vlastních bude vypadat jako privilegovaný chlap, kterému je více nebo méně stydno, ale který v podstatě souhlasí; už mezi ně nebude patřit. Aby zůstal jejich kamarádem, může udělat jen jedno: pracovat s nimi dál. Ještě lépe tomu porozuměl v roce čtyřicet jedna, když pracoval se skupinou Bois-Colombes; ze začátku to nešlo jen tak. Flamand mu šel na nervy, když při každé příležitosti opakoval: „To víš, já jsem dělník, uvažuju jako dělník." Ale jemu Henri vděčil za to, že se prstem dotkl něčeho, co dřív neznal a co bude napříště vždycky pociťovat jako hrozbu: nenávisti. Tehdy ji odzbrojil, ve společné akci ho přijali za kamaráda; ale kdyby se z něho zase někdy stal lhostejný měšťák, objeví se znova, a právem. Pokud nedokáže opak, je pro stamilióny lidí nepřítelem, nepřítelem lidstva. To nechtěl za žádnou cenu: dokáže to. Bohužel akce změnila tvářnost. Odboj byla jedna věc, politika je zas něco jiného. Politika nemohla Henriho ani v nejmenším nadchnout. A věděl, co znamená takové hnutí, jaké si představuje Dubreuilh; výbory, přednášky, kongresy, schůze, řeči, řeči; a pořád je třeba manévrovat, slevovat, přijímat kulhavé kompromisy; ztracený čas, rozčilené ústupky, chmurná nuda: nezná nic odpudivějšího. Redigovat noviny, to je práce, kterou má

rád; ovšem jedno nevylučuje druhé, naopak, ty dvě věci se doplňují; nemůže si z *Espoir* dělat alibi. Ne, Henri necítil, že má právo se tomu vyhnout, pokusí se jen, aby cena nebyla tak vysoká.

„Své jméno a občasnou účast, to vám nemohu odmítnout," řekl. „Ale o moc víc toho na mně nesmíte chtít."

„Budu toho na vás rozhodně chtít víc," řekl Dubreuilh.

„Alespoň tedy ne hned. Až do odjezdu mám práce až nad hlavu."

Dubreuilh upřel pohled Henrimu do očí: „Pořád uvažujete o té cestě?"

„Víc než kdy jindy. Nejdéle za tři neděle pojedu."

Dubreuilh řekl pohněvaně: „To nemyslíte vážně!"

„Vím jedno!" řekla Anna a zlomyslně na něho pohlédla. „Kdybyste si měl chuť vyjet vy, prostě byste jel, a vysvětlil byste nám, že je to jediná inteligentní věc, kterou možno udělat."

„Ale já nemám chuť to udělat a v tom je právě má nadřazenost nad vámi," řekl Dubreuilh.

„Musím říct, že cestování mi připadá jako mýtus," řekla Paula; usmála se na Annu: „Jedna růže, kterou mi přineseš, mi dá víc než zahrady Alhambry po patnáctihodinové cestě vlakem."

„Což o to, cestování může být úžasně zajímavé," řekl Dubreuilh, „jenomže teď je mnohem zajímavější zůstat tady."

„No vidíte, a já mám takovou chuť být někde jinde, že kdyby to muselo být, vydal bych se na cestu pěšky, třeba s botami plnými hrachu," řekl Henri.

„A co *Espoir*, na ten se na celý měsíc jen tak vykašlete?"

„Luc se obejde beze mne," řekl Henri.

Udiveně se na všechny tři zahleděl. Oni si to neuvědomují! Pořád stejní lidé, stejné prostředí, stejné hovory, stejné problémy, čím víc se to mění, tím víc je si to podobné: nakonec má člověk pocit, jako by umíral za živa. Přátelství, velké historické city, všechno to po zásluze ocenil; ale teď potřebuje něco jiného: potřebuje to tak silně, že by bylo směšné, kdyby se to pokoušel vysvětlit.

„Šťastné a veselé!"

Dveře se otevřely: Vincent, Lambert, Sézenac, Chancel — celá parta z redakce. Přinášeli láhve a desky, tváře měli zrůžovělé zimou, zpívali z plných plic šlágr ze srpnových dní:

Už je nespatříme nikdy víc,
už jsou namydlený, už jsou pryč.

Henri se na ně radostně usmál; cítil se stejně mladý jako oni a zároveň měl dojem, že je všechny tak trochu stvořil. Dal se do zpěvu s nimi; najednou zhasla elektrika, zaplál punč, prskavky praskaly, Lambert a Vincent kropili Henriho jiskrami; Paula zapalovala na jedli dětské svíčky.

„Veselé vánoce!"

Přicházeli po dvojicích, po skupinkách; naslouchali kytaře Django Reinhardta, tančili, pili, všichni se smáli. Henri vzal Annu do náruče a ona řekla dojatě: „Zrovna jako v předvečer vylodění: stejné místo, stejní lidé!"

„Ano. A teď to přišlo."

„Pro nás to přišlo," odpověděla.

Věděl, nač myslí: v téhle chvíli hoří belgické vesnice, moře se rozlévá do holandské krajiny. Ale tady je sváteční večer: první mírové vánoce. Někdy musí být svátek, nač by jinak byla všechna vítězství? Je svátek: poznával tu vůni alkoholu, tabáku a pudru, vůni dlouhých nocí. V paměti mu tančily tisíce duhově zbarvených vodotrysků; před válkou bylo tolik nocí: v kavárnách na Montparnassu, kde se člověk opíjel bílou kávou a slovy, v ateliérech, kde to vonělo olejomalbou, v malých tančírnách, kde svíral v náručí nejkrásnější ze všech žen, Paulu; a vždy za úsvitu, který zvonil jako kov, mu jakýsi něžně opojený hlas v nitru šeptal, že kniha, kterou právě píše, bude dobrá a že nic na světě není důležitější.

„Víte, rozhodl jsem se napsat veselý román."

„Vy?" Anna na něho pobaveně pohlédla. „Kdy začnete?"

„Zítra."

Ano, spěchal náhle, aby se zase stal tím, čím je, čím si vždycky přál být: spisovatelem. Poznával také tu nepokojnou radost: začínám novou knížku. Bude vyprávět o všech těch věcech, které se v něm zase znovu rodí: o úsvitech, o dlouhých nocích, o cestách, o radosti.

„Zdá se, že máte dnes večer hodně dobrou náladu," řekla Anna.

„Mám. Připadám si, jako bych vyjel ven z dlouhého tunelu. Vy ne?"

Zaváhala: „Nevím. V tom tunelu přece jen byly některé pěkné okamžiky."

„To jistě."

Usmál se na Annu. Byla dnes večer hezká a v tom svém přísném kostýmu mu připadala jako z románu. Kdyby to nebyla dávná přítelkyně a Dubreuilhova žena, docela rád by se jí trošičku dvořil. Několikrát za sebou si s ní zatančil, potom provedl Claudii de Belzunce, která přišla zahodit se trochu

s intelektuální elitou, ale hluboce dekoltovaná a s rodinnými šperky. Tančil s Jeanette Cangeovou, s Lucií Lenoirovou. Všechny ty ženy znal až příliš dobře: budou však jiné svátky, jiné ženy. Henri se usmál na Prestona, který přecházel po pokoji a trochu se přitom motal: byl to první Američan, se kterým se poznal v srpnových dnech, padli si do náruče:

„Řekl jsem si, že to musím oslavit s vámi!" řekl Preston.

„Ano, oslavujeme," odpověděl Henri.

Napili se a Preston začal sentimentálně hovořit o newyorských nocích. Byl už trochu namazaný a opíral se Henrimu o rameno: „Musíte přijet do New Yorku," opakoval naléhavě. „Zaručuji vám, že budete mít úžasný úspěch."

„Rozhodně přijedu do New Yorku," řekl Henri.

„Až přijedete, najměte si malé letadlo, to je nejlepší způsob, jak poznat Ameriku," řekl Preston.

„Neumím řídit letadlo."

„Ach, to je lehčí než řídit auto."

„Naučím se lítat," řekl Henri.

Ano, Portugalsko, to je teprve začátek; potom přijde Amerika, Mexiko, Brazílie, možná SSSR, Čína: všechno. Henri bude zase řídit auto, bude řídit letadla. Šedomodrý vzduch těžkl přísliby, budoucnost se rozšiřovala donekonečna.

Náhle nastalo ticho. Henri viděl s překvapením, že si Paula sedla ke klavíru. Začala zpívat. To už dlouho neudělala. Henri se ji snažil poslouchat nezaujatě: nikdy se mu nepodařilo udělat si přesný obraz o hodnotě jejího hlasu. Rozhodně to nebyl hlas lhostejný, chvílemi jako by člověk slyšel v sametovém obalu dunět bronzový zvon. Znovu se v duchu tázal: Proč toho vlastně nechala? Kdysi v té oběti viděl otřesný důkaz lásky; později se divil, že se Paula vyhýbá všem příležitostem, kdy mohla zkusit své štěstí, a uvažoval, zda si z jejich lásky nedělá záminku, aby se vyhnula té námaze.

Vypukl potlesk; tleskal s ostatními a Anna zašeptala: „Má pořád tak krásný hlas. Kdyby se zase ukázala na veřejnosti, jsem přesvědčena, že by měla úspěch."

„Myslíte? Teď už je trochu pozdě, ne?" řekl Henri.

„Proč pozdě? Kdyby chodila na soukromé hodiny..." Anna trochu váhavě pohlédla na Henriho: „Myslím, že by to bylo pro ni dobré. Měl byste ji povzbudit."

„Snad máte pravdu," řekl Henri.

Pozoroval Paulu, která s úsměvem naslouchala nadšené chvále Claudie de Belzunce. Ovšem, změnilo by to její život; neprospívá jí, že nemá co na práci. A pro mne by všechno pak bylo jednodušší, řekl si. A konečně, proč ne? Dnes večer

se nic nezdálo nemožné. Paula se stane slavnou, bude vášnivě zaujata svou kariérou, on bude volný, bude si jezdit po světě a tu a tam si prožije krátkou a veselou lásku. Proč ne? Usmál se a přistoupil k Nadině, která stála vedle kamen a mrzutě žvýkala žvýkačku:

„Proč netančíte?"

Pokrčila rameny: „S kým?"

„Se mnou, jestli chcete."

Nebyla hezká, příliš se podobala otci a bylo zarážející, když člověk viděl ten podmračený obličej nasazený na dívčí tělo; oči měla modré jako Anna, ale tak chladné, že se zdály zároveň opotřebované a dětinské. Avšak pod vlněnými šaty měla pružnější pas a výraznější ňadra, než by si byl Henri myslel.

„To je poprvé, co spolu tancujeme," řekl.

„Ano." Dodala: „Tančíte dobře."

„Překvapuje vás to?"

„Chápu to. Nikdo z těch usmrkanců neumí tančit."

„Neměli moc příležitostí se to naučit."

„Já vím," řekla. „Neměli jsme příležitost vůbec k ničemu."

Usmál se na ni; mladá žena, i když je ošklivá, je ženou; líbila se mu její přísná vůně kolínské vody a čistého prádla. Tančila špatně, ale na tom nezáleželo, byly tu ty mladé hlasy, ten smích, chuť punče, v zrcadlech jedlové větve, ověnčené plamínky, za záclonami jasné černé nebe. Dubreuilh právě předváděl eskamotérský kousek: stříhal noviny na kousíčky a obratem ruky je sceloval; Lambert a Vincent měli souboj s lahvemi, Anna a Lachaume zpívali velkou operu; vlaky, letadla, lodě jezdí kolem zeměkoule a člověk do nich může nastoupit.

„Netančíte špatně," řekl zdvořile.

„Tančím jako tele, ale je mi to fuk; nemám tancování ráda." Podezíravě si ho prohlížela: „Potápky, džez, sklepy, kde smrdí alkohol a pot, takové věci vás baví?"

„Někdy." Zeptal se: „A co baví vás?"

„Nic."

Odpověděla tak divoce, že se na ni zvědavě zadíval; byl by rád věděl, jestli ji do tolika náručí vehnalo zklamání nebo potěšení. Snad vzrušení trochu zjemňuje tvrdé rysy jejího obličeje. Jak asi vypadá Dubreuilhova hlava na polštáři?

„Když si pomyslím, že si jedete do Portugalska; vy ale máte kliku," řekla závistivě.

„Brzy už zas bude snadné cestovat," odpověděl.

„Brzy! chcete říct za rok, za dva roky! Jak jste to narafičil?"

„Francouzská propagační služba mě požádala o přednášky."

„No jo, mě ovšem o přednášky nikdo nepožádá," zabručela. „Kolik jich budete mít?"
„Pět nebo šest."
„A budete se tam flákat celý měsíc!"
„Staří lidé potřebují přece nějakou útěchu," řekl vesele.
„A jakou útěchu má člověk, když je mladý?" řekla Nadina; hlasitě si vzdychla: „Kdyby se aspoň něco dělo."
„Co?"
„Takzvaná revoluce už trvá takovou dobu! A nic se nepohne..."
„V srpnu se to přece trochu zahýbalo," řekl Henri.
„V srpnu vykládali, že se všechno změní, a je to zrovna jako dřív: ten, co nejvíc dělá, se nejmíň nají, a všem to jako dřív připadá v pořádku."
„Nikomu tady z těch lidí to nepřipadá v pořádku," řekl Henri.
„Ale všichni se s tím smiřujou," řekla Nadina podrážděně. „Už tak je to dost hnusný, že musí člověk mařit čas prací: a když si k tomu ještě ani nevydělá, aby se mohl dosyta najíst, to bych se radši stala gangsterem."
„Já s vámi souhlasím, všichni souhlasíme," řekl Henri. „Ale počkejte trochu, jste moc netrpělivá."
Nadina ho přerušila: „Bože, co se mi doma navykládali, že musím čekat; ale já na výklady moc nedám." Pokrčila rameny: „Ve skutečnosti se nikdo o nic nepokouší."
„A co vy?" řekl Henri s úsměvem. „Pokoušíte se vy o něco?"
„Já? Já na to ještě nemám věk," řekla Nadina, „mě nebere nikdo vážně."
Henri se upřímně rozesmál:
„Nic si z toho nedělejte, věk se dostaví, věk se rychle dostaví!"
„Rychle! Jeden rok trvá tři sta šedesát pět dní!" řekla Nadina. Sklonila hlavu a chvilku tiše žvýkala; náhle zdvihla oči: „Vezměte mě s sebou."
„Kam?" zeptal se Henri.
„Do Portugalska."
Usmál se. „Nezdá se, že by to bylo moc možné."
„Stačilo by, aby to bylo trochu možné." Neodpověděl a ona se zeptala naléhavým hlasem: „Proč to není možné?"
„Předně by mi nedali dvě cestovní propustky."
„Nepovídejte! Vždyť se s každým znáte. Řekněte, že jsem vaše tajemnice." Nadina se ústy smála, ale její pohled byl zaujatě vážný. Řekl vážně:
„Kdybych někoho vzal s sebou, byla by to Paula."

„Ona o cestování nestojí."
„Ale ráda by mě doprovázela."
„Ona vás už deset let vidí každý den, a bude vás vídat dál: měsíc sem nebo tam, co už jí to může udělat?"
Henri se znovu usmál: „Přivezu vám pomeranče."
Nadin obličej ztvrdl a Henri měl před očima Dubreuilhovu tvář, vzbuzující respekt: „Víte, mně už není osm."
„Já vím."
„Ba ne; pro vás budu pořád ta špinavá žába, která kopala do krbu."
„Vůbec ne; důkaz toho je, že jsem vás poprosil o tanec."
„No jo, protože to je rodinný večírek. Ale nepozval byste mě, abych s vámi někam šla."
S porozuměním se na ni zadíval. Tohle je aspoň někdo, kdo si přeje změnit prostředí; kdo si přeje spoustu věcí, jiných věcí. Chudák žabka! Opravdu zatím neměla k ničemu příležitost. Pokud jde o cestování, projela na kole Ile-de-France, to je asi tak všechno; mládí s utaženým opaskem, a pak jí umřel ten chlapec; zdá se, že se rychle utěšila, ale přece jen to musí být ošklivá vzpomínka.
„Tak to se zrovna mýlíte," řekl. „Zvu vás."
„Opravdu?" Nadině zazářily oči. Jakmile jí obličej ožil, byl na ni hned pěknější pohled.
„V sobotu večer nejdu do redakce: můžeme se sejít v osm hodin v Červeném baru."
„Co budeme dělat?"
„O tom rozhodnete vy."
„Nemám ponětí."
„Do té doby mě něco napadne. Pojďte na skleničku."
„Nepiju, ale snědla bych ještě jeden chlebíček."
Přistoupili k bufetu; Lenoir a Julien se právě hádali: bylo to u nich chronické. Jeden vyčítal druhému, že zradil své mládí způsobem, který není správný. Kdysi jim surrealismus připadal příliš krotký, a tak spolu založili „para-lidské" hnutí. Lenoir se stal profesorem sanskrtu a psal nesrozumitelné básně; Julien byl knihovníkem a přestal psát, snad proto, že se po slibných začátcích bál zralé prostřednosti.
„Co si o tom myslíš?" řekl Lenoir. „Proti kolaborantským spisovatelům se musí něco podniknout, ne?"
„Dnes večer vůbec nemyslím," řekl Henri.
„To není dobrá taktika, bránit jim v publikování," řekl Julien. „Zatímco vy budete s vervou skládat své hanopisy, oni budou mít čas pro sebe a napíší dobré knihy."
Čísi ruka se Henrimu položila na rameno: Scriassine.

„Podívej, co nesu: americkou whisky. Podařilo se mi provézt dvě lahve. První Štědrý večer v Paříži: to je dobrá příležitost, abychom je vypili."

„Skvělé!" řekl Henri. Naplnil skleničku bourbonskou a podal ji Nadině.

„Já nepiju," řekla uraženě.

Obrátila se k nim zády a Henri zdvihl skleničku k ústům; už na tu chuť úplně zapomněl; vlastně dříve raději píval skotskou, ale protože zapomněl také, jak chutná skotská, nebyl v tom velký rozdíl:

„Kdo chce doušek opravdové whisky?"

Přišel Luc, šourající se na svých velkých nohách, prolezlých dnou, za ním Lambert a Vincent. Nalili si.

„Mám radši dobrý koňak," řekl Vincent.

„Není to špatné," řekl nepřesvědčivě Lambert. Hleděl na Scriassina tázavým pohledem: „Je to pravda, že jich v Americe vypijou dvanáct za den?"

„Vypijou, kdo je vypije?" řekl Scriassine. „Američanů je sto padesát miliónů a všichni se nepodobají Hemingwayovým hrdinům." Měl nepříjemný hlas; nebýval milý k lidem mladším, než byl sám; úmyslně se obrátil na Henriho:

„Právě jsem vážně mluvil s Dubreuilhem; jsem dosti znepokojen." Vypadal ustaraně; byl to jeho obvyklý výraz. Člověk by myslel, že všechno, co se děje tam, kde Scriassine je, a dokonce i tam, kde není, se ho osobně dotýká. Henri neměl nejmenší chuť sdílet s ním jeho obavy. Zeptal se na půl úst:

„A pročpak?"

„Myslel jsem, že to hnutí, které organizuje, bude mít za hlavní cíl odpoutat proletariát od komunistů. A to právě nemá Dubreuilh vůbec v úmyslu," řekl Scriassine zachmuřeně.

„Ne, to vůbec ne," řekl Henri.

Sklíčeně si pomyslil: Takovéhle řeči budu muset snášet celé dlouhé dny, až se dám Dubreuilhem přemluvit. Znovu pocítil, jak ho od hlavy až k patě zaplavuje mučivá touha být někde jinde.

Scriassine se mu podíval do očí:

„Ty jdeš s ním?"

„Jenom pomaloučku," řekl Henri. „Politika není má silná stránka."

„Asi jsi nepochopil, co Dubreuilh chystá," řekl Scriassine. Upřel na Henriho pohled plný nesouhlasu. „Organizuje takzvané nezávislou levici, ale přijímá jednotnou akci s komunisty."

„Ano, to vím," řekl Henri. „A co má být?"

„No hraje jim přece do rukou: spoustě lidí nahání komunismus strach; a tohle je k němu přibližší."

„Neříkej, že jsi proti jednotné akci," řekl Henri. „To by bylo pěkné, aby se levice začala rozštěpovat!"

„Levice v područí komunistů! to je mystifikace," řekl Scriassine. „Jestli jste rozhodnuti jít s nimi, vstupte do KS, to bude poctivější."

„To nepřichází v úvahu. V mnoha bodech s nimi nesouhlasíme," řekl Henri.

Scriassine pokrčil rameny: „Tak to vás do tří měsíců stalinisté označí za zrádce socialismu."

„To se uvidí," řekl Henri.

Neměl chuť v tomto hovoru pokračovat, ale Scriassine se mu upřeně zadíval do očí: „Prý má *Espoir* hodně čtenářů v dělnické třídě! Je to pravda?"

„Je."

„Takže máš jediné nekomunistické noviny, které se dostanou do rukou proletariátu. Uvědomuješ si svou odpovědnost?"

„Uvědomuju."

„Dáš-li *Espoir* do služeb Dubreuilhovi, budeš spoluvinný na špinavé machinaci," řekl Scriassine. „Ať je Dubreuilh tvůj přítel nebo ne, musíš se proti němu postavit."

„Podívej se, co se týče mých novin, ty nebudou nikdy sloužit nikomu: ani Dubreuilhovi, ani tobě."

„Stejně bude *Espoir* jednou muset definovat svůj politický program," řekl Scriassine.

„Ne. Nebudu mít nikdy apriorní program," odpověděl Henri. „Jde mi o to, říkat to, co si myslím, a tak, jak si to myslím, aniž bych se dal někým sešněrovat."

„To neobstojí," řekl Scriassine.

Lucův klidný hlas se náhle ozval hlasitěji: „Nechceme žádný politický program, protože chceme uchovat jednotu odboje."

Henri si nalil skleničku bourbonské. „To jsou všechno voloviny!" ucedil mezi zuby. Luc měl na jazyku jenom pořád tohle: jednota odboje, duch odboje. A Scriassine měl vlčí mlhu před očima, jakmile se někdo zmínil o Sovětském svazu. Udělali by líp, kdyby šli klábosit každý do svého kouta. Henri vyprázdnil skleničku. Nestál o rady, měl svou představu o tom, jak mají vypadat noviny. Ovšem že se *Espoir* bude muset politicky projevit, ale při úplné nezávislosti. Ponechal-li si Henri ty noviny, neudělá z nich plátek, jako byly ty předválečné; tehdy celý tisk autoritativním tónem klamal veřej-

nost; výsledky jsme viděli: jakmile byli lidé bez své každodenní věštírny, byli úplně dezorientovaní. Dnes jsou v podstatných věcech všichni víceméně zajedno, stranickým polemikám a kampaním odzvonilo: toho musí využít k výchově čtenářů a ne k tomu, aby se jim pořád něco vtloukalo do hlavy. Nediktovat jim názory, ale naučit je, aby dovedli posuzovat sami. Není to snadné: často vyžadují odpovědi; nesmějí mít dojem, že tápeme, pochybujeme nebo nemáme jasno. Ale právě v tom je celá sázka: zasloužit si jejich důvěru a ne jim ji ukrást. Důkazem toho, že se ta metoda osvědčuje, je, že se *Espoir* kupuje prakticky všude. Nemá cenu vytýkat komunistům jejich sektářství, když je člověk stejně dogmatický jako oni, řekl si Henri. Přerušil Scriassina:

„Nemyslíš, že bychom mohli tuhle debatu odložit na jindy?"

„Prosím. Dejme si schůzku," řekl Scriassine. Vytáhl z kapsy notýsek. „Myslím, že naléhavě musíme zkonfrontovat své pozice."

„Počkejme, až se vrátím z té cesty," řekl Henri.

„Ty někam jedeš? Informativní cesta?"

„Ne, zábavní cesta."

„Teď?"

„Proč ne?" řekl Henri.

„Není to dezerce?" řekl Scriassine.

„Dezerce?" odpověděl Henri vesele. „Já přece nejsem voják." Ukázal bradou na Claudii de Belzunce: „Měl by sis zatancovat s Claudií, tou velice obnaženou dámou, která má všude šperky; je to opravdová dáma velkého světa a moc tě obdivuje."

„Dámy velkého světa, to je jedna z mých slabostí," řekl Scriassine se slabým úsměvem. Potřásl hlavou: „Přiznávám se, že ti nerozumím."

Šel vyzvat Claudii; Nadina tančila s Lachaumem; Dubreuilh a Paula se točili kolem vánočního stromku: neměla Dubreuilhe ráda, ale často ji dovedl rozesmát.

„Ty jsi pořádně pohoršil Scriassina!" řekl Vincent vesele.

„Všechny je to pohoršuje, že jedu pryč," řekl Henri. „Dubreuilhe především."

„Oni jsou úžasní!" řekl Lambert. „Ty jsi toho udělal víc než oni, ne? Máš přece právo udělat si prázdniny!"

Na mou duši, řekl si Henri, ze všeho nejlíp si rozumím s mladými. Nadina mu závidí, Vincent a Lambert ho chápou: oni také, jakmile to bylo možné, spěchali, aby se podívali, co se děje jinde, hned se přihlásili jako váleční dopisovatelé. Zdržel se s nimi dlouho a posté si vykládali o slavných dnech,

kdy zabrali kanceláře pro své noviny, kdy se *Espoir* prodával Němcům pod nosem, zatímco Henri psal úvodník s revolverem v zásuvce. Dnes večer shledával na těch starých historkách nový půvab, protože je slyšel z velké dálky: ležel na hebkém písku, moře bylo modré, myslel lenivě na minulost, na vzdálené přátele a vychutnával samotu a volnost; byl šťastný.

Náhle se octl zpátky v červeném obývacím pokoji, byly čtyři hodiny ráno. Mnoho lidí už odešlo, všichni odejdou a on zůstane sám s Paulou. Bude s ní muset mluvit, hladit ji.

„Broučku, tvůj večírek byl mistrovské dílo," řekla Claudie objímajíc Paulu. „Kdybys chtěla, stala by ses jednou z poválečných salónních lvic."

„Tolik toho ani nechci," řekla Paula vesele.

Ne, neměla tenhle druh ctižádosti. Věděl, co by si přála: být zase nejkrásnější ze všech žen, v náručí nejslavnějšího muže na světě; a nebude malá práce přimět ji, aby svůj sen změnila. Poslední hosté odcházeli; najednou byl pokoj prázdný; na schodišti bylo slyšet hluk, kroky klapaly do ticha ulice a Paula začala sbírat sklenice zapomenuté pod křesly.

„Claudie má pravdu," řekl Henri, „máš pořád tak krásný hlas. Už jsem tě tak dlouho neslyšel! Proč už nikdy nezpíváš?"

Paule se rozjasnil obličej: „Líbí se ti můj hlas? Chceš, abych ti někdy zazpívala?"

„Ovšem." Usmál se: „Víš, co mi řekla Anna? Že bys měla zase začít zpívat na veřejnosti."

Paula na něho pohoršeně pohlédla: „Kdepak! O tom mi nemluv. To už je dávno odbyté."

„A proč?" zeptal se Henri. „Viděla jsi, jak ti tleskali? Všichni byli dojatí. Teď otvírají tolik nových lokálů a lidé touží po nových zpěvačkách..."

Paula mu skočila do řeči: „Ne, proboha tě prosím, nenaléhej. Ukazovat se na veřejnosti; to je mi odporné. Nenaléhej na mne," opakovala prosebně.

Nechápavě se na ni zadíval: „Odporné?" řekl nejistě. „Tomu nerozumím, dřív ti to odporné nebylo. Nezestárla jsi, víš, dokonce jsi ještě zkrásněla."

„To bylo jiné období mého života," řekla Paula, „období, které je jednou provždy pohřbeno. Budu zpívat pro tebe a pro nikoho jiného," dodala tak temperamentně, že Henri zmlkl. Ale umínil si, že na ni zaútočí znovu. Nastalo ticho a ona řekla: „Půjdeme nahoru?"

„Pojďme."

Paula usedla na lůžko; vyndala si náušnice a sňala prsteny:

„Poslyš," řekla zklidnělým hlasem, „jestli to znělo, jako že ti tu cestu vyčítám, omlouvám se."

„To je nápad! Máš přece právo nestát o cestování a říci to," řekl Henri. Byla mu nepříjemná myšlenka, že celý večer v sobě svědomitě živila tu výčitku svědomí.

„Naprosto chápu, že máš chuť jet pryč," řekla; „a dokonce velmi dobře chápu, že chceš jet beze mne."

„Tady nejde o to, že chci."

Posunkem ho přerušila. „Nemusíš být zdvořilý." Položila si dlaně na kolena; s upřeným pohledem a vzpřímeným držením se podobala klidné Pýthii. „Nikdy mne nenapadlo uzavírat tě do naší lásky. Nebyl bys to ani ty, kdybys netoužil po nových obzorech, po nových podnětech." Naklonila se dopředu a zadívala se na něho strnulým pohledem. „Stačí mi, že mě potřebuješ."

Henri neodpověděl. Nechtěl ji ani zarmucovat, ani povzbuzovat. Kdybych se na ni aspoň mohl zlobit! pomyslil si. Ale ne, nemám ani nejmenší důvod něco jí vytýkat.

Paula vstala a usmála se; její obličej zase zlidštěl; položila ruce Henrimu na ramena a tvář na jeho tvář: „Dovedl by ses beze mne obejít?"

„Víš přece, že ne."

„Ano," řekla vesele, „i kdybys mi říkal opak, nevěřila bych ti."

Šla do koupelny. Bylo nemožné nedarovat jí občas úryvek věty, úsměv; balzamovala si ty relikvie v srdci a ždímala z nich zázraky, když náhodou její víra kolísala. Ale přece jen v hloubi duše ví, že už ji nemiluju, řekl si pro uklidnění. Začal se svlékat a natáhl si pyžama. Ví to, ano, ale není to k ničemu, dokud si to nepřipustí. Uslyšel zašustění mačkaného hedvábí, potom zašplouchala voda a zazvonil křišťál: kdysi se mu nad těmi zvuky tajil dech. Řekl si ochable: Ne, dnes večer ne. Paula se objevila ve dveřích s vlasy rozpuštěnými na ramenou, vážná a nahá; byla téměř stejně dokonalá jako kdysi, jenomže pro Henriho už všechna ta krása nic neznamenala. Vklouzla pod pokrývku a beze slova se k němu přitiskla: nenašel záminku, proč ji odmítnout; už vášnivě vzdychala a vinula se k němu těsněji; začal ji obvyklými gesty hladit ramena a boky a cítil, jak se mu hrne krev do poddajného pohlaví. Tím líp, Paula dnes nemá náladu, aby se spokojila s polibkem na čelo, a bude mnohem kratší ji uspokojit než jí něco vykládat. Políbil žhavá ústa, která se podle zvyku rozevřela pod jeho rty; ale po chvíli se Paula odtrhla od jeho rtů a on s rozpaky slyšel, jak šeptá ta stará slova, která už jí nikdy neříkal: „Jsem pořád tvůj hrozen vistárie?"

„Pořád."

„A miluješ mě?" zeptala se, kladouc ruku na jeho vzrušené pohlaví. „Opravdu mě stále miluješ?"

Neměl odvahu vyvolat dramatickou scénu; byl rezignovaně odhodlaný ke všem vyznáním a ona to věděla: „Opravdu."

„Jsi můj?"

„Jsem tvůj."

„Řekni, že mě miluješ, řekni to."

„Miluju tě."

Dlouze a důvěrně zanaříkala; prudce ji objal, rty jí zdusil ústa; nečekal už a vstoupil do ní: aby to bylo dřív hotovo. Bylo v ní červeno jako v příliš červeném obývacím pokoji; začala sténat a říkat stejná slova jako kdysi. Jenomže dřív ji chránila Henriho láska: její výkřiky, sténání, její smích a kousání, to všechno byly posvátné obětiny; dnes tu leží s jakousi nezcela příčetnou ženou, která vyslovuje oplzlá slova a jejíž škrábance bolí. Hnusil si ji i sám sebe. S hlavou zvrácenou, se zavřenýma očima a odhrnutými rty byla tak úplně odevzdaná, tak děsně ztracená, že měl chuť ji uhodit do tváře, aby ji vrátil zpátky na zem, říci jí: to jsi ty, to jsem já, milujeme se spolu a to je všechno. Připadal si, jako by znásilňoval mrtvou nebo šílenou, a nedařilo se mu dovršit svou rozkoš. Když konečně klesl na Paulu, zaslechl vítězoslavné zastenání; zašeptala:

„Jsi šťastný?"

„Ovšem."

„Já jsem tak šťastná!" řekla; dívala se na něho rozzářenýma očima, ve kterých se třpytily slzy. Skryl si na rameni ten obličej s nesnesitelnou září. Budou kvést mandloně... řekl si, zavíraje oči. A na pomerančovnících budou pomeranče.

II

Ne, dnes ještě nepoznám svou smrt; ani dnes, ani jindy. Pro ostatní umřu, aniž se kdy sama uvidím umírat.

Zavřela jsem oči, ale nemohu znovu usnout. Proč zase prošla mými sny smrt? Plíží se kolem, cítím ji, jak číhá. Proč?

Nevěděla jsem vždycky, že umřu. Jako dítě jsem věřila v Boha. V nebeské šatně na mne čekala bílá říza a dvě lesklá křídla; toužila jsem prorazit oblaka. Natahovala jsem se na peřině se sepjatýma rukama a oddávala jsem se radostem onoho světa. Někdy jsem si ve spánku říkala: Jsem mrtvá, a můj bdělý hlas mi zaručoval věčnost. Ticho smrti jsem

objevila s hrůzou. Mořská panna umírala na břehu; pro lásku k mladému muži se vzdala nesmrtelné duše, a teď z ní zbylo jen trochu bílé pěny, bez vzpomínky a bez hlasu. Pro útěchu jsem si říkala: je to jen pohádka.

Nebyla to pohádka. Mořská panna jsem já. Bůh se stal abstraktním pojmem v hloubi nebe a jednoho večera jsem ho vymazala. Nikdy jsem Boha nelitovala: brával mi tenhle svět. Ale jednoho dne jsem pochopila, že když jsem se ho zřekla, odsoudila jsem se k smrti; bylo mi patnáct let; křičela jsem v opuštěném bytě. Když jsem zase přišla k sobě, uvažovala jsem: jak to dělají ostatní? Jak to budu dělat já? Což budu muset žít s tím strachem?

Od té chvíle, kdy jsem milovala Roberta, už jsem neměla strach z ničeho. Stačilo, abych vyslovila jeho jméno a byla jsem v bezpečí. Pracuje ve vedlejší místnosti: mohu vstát a otevřít dveře... Ale zůstanu ležet: nejsem si jistá, zda také on neslyší ten malý hlodavý zvuk. Země nám praská pod nohama; nad hlavami máme propast a nevím už ani kdo jsme, ani co nás čeká.

Prudce jsem se posadila, otevřela jsem oči: jak připustit, že je Robert v nebezpečí? Jak to snést? Neřekl mi nic opravdu znepokojivého, neřekl nic nového. Jsem unavená, moc jsem pila, je to takové malé blouznění ve čtyři ráno. Ale kdo může říct, v jakou hodinu vlastně člověk vidí jasně? Neblouznila jsem možná právě tehdy, když jsem si myslela, že jsem v bezpečí? A myslela jsem si to doopravdy?

Nemohu si vzpomenout; nedávali jsme příliš pozor na svůj vlastní život. Platily jenom události: evakuace, návrat, sirény, bomby, fronty, naše schůzky, první čísla *Espoir*. V Paulině pokoji prskala hnědá svíčka, ze dvou plechovek jsme si vyrobili vařič, kde jsme pálili papír, kouř nás štípal do očí. Venku byly kaluže krve, svištění kulek, dunění děl a tanků; v nás všech bylo stejné mlčení, stejný hlad, stejná naděje. Každého rána jsme se probouzeli se stejnou otázkou: vlaje ještě nad Senátem hákový kříž? Měli jsme v srdci stejnou radost, když jsme tančili na křižovatce Montparnassu kolem ohně. A pak přešel podzim a před chvílí, když jsme ve světlech vánočního stromku zapomněli na své mrtvé už docela, uvědomila jsem si, že zase začínáme existovat každý pro sebe. „Myslíš, že může minulost zase ožít?" ptala se Paula; a Henri mi řekl: „Mám chuť napsat veselý román." Už zase mohou mluvit nahlas, uveřejňovat své knihy, debatují, organizují se, dělají plány, proto jsou všichni šťastní, nebo alespoň skoro všichni; takovou chvíli bych si neměla vybírat k tomu, abych se trápila. Dnes

v noci je svátek: první vánoce v míru; poslední vánoce v Buchenwaldu, poslední vánoce na zemi, první vánoce, kdy Diego není naživu. Tancovali jsme, objímali jsme se u stromku, zářícího přísliby, a tolik, bože, tolik jich nebylo s námi! Nikdo nevyslechl jejich poslední slova a nejsou nikde pohřbení: pohltilo je prázdno. Dva dny po osvobození se Geneviève dotýkala jakési rakve: byla to ta správná? Jacquesovo tělo nenašli, nějaký kamarád tvrdil, že zakopal jakési sešitky pod strom. Jaké sešitky? Pod jaký strom? Soňa si dala poslat svetr a hedvábné punčochy a potom už nepožádala nikdy o nic. Kde jsou kosti Racheliny a kosti překrásné Rosy? V náručí, ve které tolikrát sevřel sladké Rosino tělo, tiskl Lambert Nadinu a Nadina se smála jako v dobách, kdy ji objímal Diego. Dívala jsem se na alej jedlí v zrcadlech a myslela jsem si: Vida, svíčky, jmelí a cesmína, a oni je nevidí; všechno, co je mi dáno, jim kradu. Oddělali je. Koho prvního? Jeho otce nebo jeho? Nepočítal ve svých plánech se smrtí; věděl, že zemře? Bouřil se, poddal se? Jak se to dozvědět? A teď, když už je mrtev, co na tom záleží?

Žádné výročí, žádný hrob; proto ho pořád tápavě hledám v tomhle životě, který tak bouřlivě miloval. Napřahuji ruku k vypínači, zase ji nechávám klesnout: v sekretáři mám Diegovu fotografii, ale i kdybych se na ni dívala celé hodiny, nenajdu pod tím chomáčem vlasů ten živý obličej z masa a kostí, ten obličej, na kterém bylo všechno příliš velké: oči, nos, uši, ústa. Seděl ve studovně a Robert se ptal: „Co byste dělal v případě nacistického vítězství?“ „S nacistickým vítězstvím ve svých plánech nepočítám.“ Jeho plán byl oženit se s Nadinou a stát se velkým básníkem. Bylo by se mu to snad podařilo: v šestnácti letech dovedl měnit slova v řeřavé uhlí; snad potřeboval už jen velmi málo času: pět let, čtyři roky. Tísnili jsme se kolem elektrických kamínek a mě bavilo pozorovat ho, jak hltá Hegla nebo Kanta: obracel stránky stejně rychle, jako kdyby četl detektivku; a je nesporné, že rozuměl. Pomalé byly u něho jedině sny.

Trávil u nás skoro všechen čas. Jeho otec byl španělský žid, který tvrdohlavě vydělával peníze v obchodě; tvrdil, že je pod ochranou španělského konzula. Diego mu vytýkal jeho přepych a honosnou plavovlasou milenku. Naše střídmost se mu líbila. A kromě toho byl ve věku, kdy člověk obdivuje; obdivoval Roberta; jednou mu přinesl ukázat své básně, a tak jsme se s ním seznámili. V okamžiku, kdy se setkal s Nadinou, spontánně jí dal svou lásku: svou první, svou jedinou lásku; byla ohromená tím, že ji konečně někdo potřebuje. Usadila

Diega u nás. Měl mě rád, i když mne považoval za příliš rozumářskou. Večer na mně Nadina chtěla, abych ji chodila přikrývat jako dřív; on ležel vedle ní a ptal se mne: „A co já? Mne nepolíbíte?" Políbila jsem ho. Toho roku jsme se s dcerou přátelily. Oceňovala jsem, že je schopná upřímné lásky, ona mi byla vděčná, že jsem jí v lásce nebránila. Proč bych to byla dělala? Bylo jí teprve sedmnáct; ale Robert a já jsme se domnívali, že na štěstí není nikdy moc brzy.

Dovedli být šťastní s takovou vervou! V jejich společnosti jsem zase nalézala svoje mládí. „Pojďte s námi na večeři, pojď, dnes večer oslavujeme," říkali a každý mě táhl za jednu ruku. Tenkrát Diego svému otci ukradl zlatý peníz; raději si bral, než přijímal — to patřilo k jeho věku; zpeněžil bez obtíží svůj poklad a strávil s Nadinou odpoledne na tobogánu v Luna Parku. Když jsem se s nimi večer sešla, hltali zrovna obrovský koláč, který si koupili v zadní místnosti pekařova krámku; to byl jejich způsob, jak si podráždit apetit. Robert, kterého zvali telefonicky, odmítl odejít od práce; já jsem šla s nimi. Obličeje měli umazané od marmelády, ruce černé pouťovým prachem a v očích měli drzou samozřejmost úspěšných kriminálníků; vrchní si jistě myslel, že jdou narychlo utratit peníze z nějakého zátahu. Zavedl nás k zastrčenému stolu a zeptal se s ledovou zdvořilostí: „Pán nemá sako?" Nadina hodila na starý děravý Diegův svetr svůj vlastní kabát; její halenka byla zmačkaná a umazaná; přesto nás obsloužili. Objednali nejdřív zmrzlinu a sardinky, potom biftek, smažené brambůrky, ústřice a zase zmrzlinu. „V žaludku se to smíchá stejně," vyložili mi a cpali se plnými ústy šlehačkou a olejem. Měla jsem takovou radost, že se mohou najíst, co hrdlo ráčí! Ať jsem dělala, co jsem mohla, vždycky jsme měli tak trochu hlad. „Jez, jezte," říkali mi autoritativně. A do kapsy vzali kousky paštiky pro Roberta.

Zanedlouho potom zazvonili jednou ráno u pana Serry Němci: španělský konzul byl vyměněn, aniž se o tom pan Serra dozvěděl. Diego spal tu noc u otce. Blondýnu nechali na pokoji. „Řekněte Nadině, ať se o mne nebojí," řekl Diego. „Vrátím se, protože se chci vrátit." To byla poslední slova, která jsme se od něho doslechli; všechna ostatní zapadla donenávratna — a on tak rád mluvil!

Bylo jaro, nebe bylo jasně modré, broskvoně růžověly. Když jsme s Nadinou jely na kole mezi kvetoucími zahradami, měly jsme v plicích veselost mírových sobot a nedělí. Mrakodrapy v Drancy surově vyvracely tyto lži. Blondýna zaplatila tři milióny jakémusi Němci jménem Felix a ten nám předával

zprávy od vězňů a slíbil, že jim dopomůže k útěku; dvakrát jsme kukátkem viděly Diega u vzdáleného okna; oholili mu vlnité kadeře a ten, kdo se na nás teď usmíval, už nebyl docela on: jeho zmrzačený obraz tkvěl mimo svět.

Jednoho květnového odpoledne jsme našly velké kasárny opuštěné: na otevřených oknech prázdných pokojů se větraly slamníky. V kavárně, kde jsme si nechávaly kola, nám řekli, že v noci odjely z nádraží tři vlaky. Stály jsme u plotu z ostnatého drátu a dlouho jsme čekaly. A najednou jsme rozeznaly, velice daleko, velice vysoko dvě postavy, které se k nám nakláněly. Mladší zamával čapkou velkým, vítězoslavným pohybem: Felix nelhal, Diega neodtransportovali. Zalykaly jsme se radostí, když jsme šlapaly zpátky do Paříže.

„Jsou v táboře pro americké zajatce," řekla nám blondýna, „mají se dobře, opalují se." Ale neviděla je; posílali jsme jim svetry, čokoládu; děkovali nám Felixovými ústy, ale nedostali jsme už žádnou písemnou zprávu; Nadina žádala nějaké znamení: Diegův prsten, pramínek vlasů. Ale zrovna je dali do jiného tábora, byli někde daleko od Paříže. Pomalu přestala jejich nepřítomnost mít podobu nějakého určitého místa: prostě tu nebyli, to bylo všechno. Nebýt nikde nebo nebýt vůbec, v tom už není velký rozdíl. Nic se nezměnilo, když Felix konečně mrzutě řekl: „Ty už dávno oddělali."

Nadina řvala celé noci. Od večera do rána jsem ji chovala v náručí. A potom se jí vrátil spánek; nejdřív se jí Diego objevoval ve snech a tvářil se zle. Potom se vypařil i jeho přízrak. Je to správné, vždyť není pravda, že jí to vyčítám. Co s mrtvým? Já vím, užívá se jich k zhotovování praporů, štítů, pušek, řádů, hlásných trub a také ozdob do domácnosti: lépe je nechat jejich ostatky na pokoji. Pomníky anebo prach. A byli to naši bratři. Ale nemáme na vybranou: proč nás opustili? Ať nechají i oni nás na pokoji. Zapomeňme na ně. Zůstaňme mezi sebou. Máme už tak dost co dělat každý se svým životem. Mrtví jsou mrtví, oni nemají žádné problémy; ale my živí se po téhle sváteční noci probudíme: a jak potom budeme žít?

Nadina se smála s Lambertem, deska hrála, podlaha se třásla pod našimi kroky, modré plamínky se zachvívaly. Dívala jsem se na Sézenaca, který ležel jak dlouhý tak široký na koberci: snad snil o slavných dnech, kdy si vykračoval po Paříži s puškou na rameni. Dívala jsem se na Chancela, kterého Němci odsoudili k smrti a v poslední chvíli vyměnili za jednoho ze svých zajatců. A na Lamberta, kterému otec udal snoubenku, a na Vincenta, který vlastní rukou zabil

dvanáct milicionářů. Co si počnou s takovou těžkou, s takovou krátkou minulostí a se svou beztvarou budoucností? Budu jim umět pomáhat? Pomáhat — to je moje řemeslo: mohu je uložit na pohovku a nechat je povídat o jejich snech; ale nevzkřísím Rosu ani těch dvanáct milicionářů, které Vincent vlastní rukou zabil. A i kdyby se mi podařilo tu jejich minulost neutralizovat, co jim mohu nabídnout za budoucnost? Zmirňuju obavy, uhlazuji sny, přistřihávám touhy, přizpůsobuji — ale čemu bych je přizpůsobovala? Nevidím kolem sebe nic, co by obstálo.

Zřejmě jsem moc pila; já jsem přece nestvořila nebe ani zem, nikdo po mně nechce, abych skládala účty: proč se pořád starám o druhé? Udělala bych dobře, kdybych se taky trochu starala o sebe. Tisknu si tvář na polštář; jsem tady, jsem to já: potíž je v tom, že si o sobě nemám co myslet. Ale ano, když se mě zeptají, kdo jsem, mohu ukázat své nacionálie; abych se mohla stát psychoanalytičkou, musela jsem se podrobit také psychoanalýze; našli mi dosti silný oidipovský komplex, čímž se vysvětluje můj sňatek s mužem o dvacet let starším, dále zřetelně agresívní vztahy k mé matce a nějaké homosexuální sklony, které se uspokojivě zlikvidovaly. Své katolické výchově vděčím za silně vyvinuté super-ego: v tom je původ mého puritánství a nedostatečného narcisismu. Ambivalence pocitů, které chovám ke své dceři, pochází z mého nepřátelství vůči matce a z lhostejnosti vůči sobě. Moje problémy patří k těm nejklasičtějším, velice pohodlně se dají zařadit do předepsaných škatulek. V očích katolíků je můj případ také velice banální: přestala jsem věřit v Boha, když jsem objevila pokušení smyslnosti; můj sňatek s nevěřícím dovršil mé zatracení. Společensky jsme s Robertem levicoví intelektuálové. Nic z toho není docela nepřesné. Jsem tedy jasně zařazena a smířena s tím zařazením, přizpůsobená manželovi, zaměstnání, životu, smrti, světu, jeho hrůzám. Jsem to prostě já, to jest nikdo.

Být nikdo, to je vlastně výsada. Viděla jsem je chodit po pokoji sem a tam, všechny ty, kteří mají jméno, a nezáviděla jsem jim. Robert, budiž, ten k tomu byl předurčen; ale ti druzí, jak jen si troufají? Jak může být člověk tak arogantní nebo tak zbrklý, že se dává na pospas houfu neznámých? Jejich jména se špiní v tisíci ústech; zvědavci se šťourají v jejich myšlení, v jejich srdci, v jejich životě: kdybych měla být já sama vydána chtivosti všech těch hadrářů, musela bych si nakonec připadat jako hromada odpadků. Gratulovala jsem si, že nejsem někdo.

Přistoupila jsem k Paule; válka neubila její útočnou eleganci; měla na sobě dlouhou hedvábnou sukni s fialovým leskem a v uších hrozny z ametystů.

„Jsi dnes večer překrásná," řekla jsem.

Pohlédla do jednoho z velkých zrcadel.

„Ano, jsem hezká," řekla smutně.

Byla krásná, ale pod očima měla kruhy, které se barvou hodily k její toaletě; v hloubi duše věděla, že ji Henri mohl do Portugalska docela dobře vzít, věděla toho víc, než předstírala.

„Jistě máš radost: tvůj Štědrý večer se opravdu vydařil!"

„Henri má tak rád svátky," řekla Paula. Oběma rukama, ozdobenýma velkými prsteny, si mechanicky uhlazovala měňavé hedvábí šatů.

„Nezazpíváš nám něco? Velmi ráda bych tě slyšela."

„Zazpívat?" řekla překvapeně.

„Ano, zazpívat," řekla jsem se smíchem; „což už jsi zapomněla, že jsi dřív zpívala?"

„Dřív — to je tak daleko," řekla.

„Teď už ne — teď je to zase jako dřív."

„Myslíš?" Vnořila pohled do mých očí a člověk by řekl, že někde za mým obličejem se táže skleněné koule:

„Myslíš, že může minulost zase ožít?"

Věděla jsem, jakou odpověď ode mne očekává, a zasmála jsem se trochu rozpačitě: „Copak jsem věštkyně?"

„Robert mi bude muset vysvětlit, co je to čas," řekla zádumčivě.

Byla hotova spíše popřít prostor a čas, než by připustila, že láska nemusí být věčná. Měla jsem o ni strach. Pochopila za ty čtyři roky, že jí Henri věnuje už jen znuděnou náklonnost; ale po osvobození do ní vjela nevím jaká bláznivá naděje.

„Vzpomínáš si na ten černošský spirituál, který jsem mívala tak ráda? Nechtěla bys ho zazpívat?"

Přistoupila ke klavíru, nadzdvihla víko. Měla hlas trochu tlumený, ale stále stejně dojímavý. Řekla jsem Henrimu: „Měla by zase vystupovat na veřejnosti." Vypadal překvapeně. Když se dotleskalo, šel k Nadině a tančili spolu; nelíbil se mi pohled, kterým se na něho dívala. Jí jsem také nemohla pomoci. Dala jsem jí své jediné slušné šaty a půjčila svůj nejhezčí náhrdelník: to je všechno, co jsem mohla udělat. Nemá cenu analyzovat její sny; vím, jak to s ní je. Co opravdu potřebuje, je láska, a Lambert je jí ochotný lásku dát, ale jak jí zabránit, aby to nezkazila. Přece však, když Lambert vešel do pokoje, běžela po čtyřech stupních dolů po schodišti, z ně-

hož nás pozorovala s vyčítavým výrazem; na posledním schodu strnula, zrozpačitělá svou horlivostí; přistoupil k ní, vážně se na ni usmál:

„Jsem tak rád, že jsi přišla!"

„Přišla jsem, abych tě uviděla."

Byl toho večera opravdu hezký, v elegantním tmavém obleku: obléká se se střízlivou distingovaností čtyřicátníka; má obřadné způsoby, klidný hlas a dává si pozor na úsměvy; ale zmatek v pohledu a měkkost úst prozrazují jeho mládí. Nadině lichotí jeho vážnost a uklidňuje ji jeho slabost; prohlížela si ho s trochu hloupou blahosklonností:

„Bavil ses dobře? Alsasko je prý moc hezké!"

„Víš, každé zmilitarizované území je hned tak pochmurné."

Posadili se na schod, dlouho povídali, tančili a smáli se, potom se pro změnu museli pohádat; s Nadinou to vždycky tak skončí. Pak seděl Lambert u kamen, tvářil se nazlobeně a nebylo možné je přivést k sobě, každého z jiného kouta pokoje, a donutit je, aby si podali ruce.

Šla jsem k bufetu a vypila skleničku koňaku. Sklouzla jsem pohledem podél své černé sukně a zadívala jsem se na svou nohu; myšlenka, že mám nohu, mi připadala směšná, nikdo o tom neměl potuchy, ani já sama; byla štíhlá a energická pod hedvábnými šaty, které měly barvu spáleného chleba, byla zrovna tak dobrá jako každá jiná, a jednoho dne bude pohřbená, aniž kdy existovala: zdálo se to nespravedlivé. Byla jsem zaujata tím, že jsem ji pozorovala, když ke mně přistoupil Scriassine:

„Nezdá se, že se moc bavíte?"

„Dělám, co mohu."

„Je tady příliš mnoho mladých, mladí lidé nejsou nikdy veselí. A moc spisovatelů." Pohybem brady ukázal na Lenoira, Pelletiera, Cange: „Ti všichni píší, že?"

„Všichni."

„A vy nepíšete?"

Zasmála jsem se: „Proboha ne."

Jeho strohé způsoby se mi líbily. Kdysi jsem jako všichni četla jeho slavnou knihu „*Rudý ráj*", ale zejména mne dojalo jeho dílo o nacistickém Rakousku: bylo to víc než reportáž, bylo to vášnivé svědectví. Po útěku z Ruska uprchl z Rakouska a dal se naturalizovat ve Francii; ta čtyři léta však strávil v Americe a my jsme se s ním poprvé setkali letos na podzim. Hned začal Robertovi a Henrimu tykat, ale nezdálo se, že by si byl povšiml mé existence. Odvrátil ode mne pohled: „Tak bych rád věděl, jak to s nimi dopadne."

„S kým?“
„S Francouzi vůbec, a tady s těmi zvlášť.“
Teď jsem si ho prohlížela já; ten trojúhelníkový obličej s vyčnělými lícními kostmi, s živýma a tvrdýma očima, s tenkými, téměř ženskými ústy, to nebyla francouzská tvář; SSSR pro něho byla nepřátelská země, Ameriku neměl rád; neměl koutek na zemi, kde by se cítil doma.
„Vracel jsem se z New Yorku na anglické lodi,“ řekl a pousmál se. „Jednou mi stevard řekl: ‚Chudáci Francouzi, nevědí dobře, jestli válku vyhráli nebo prohráli.‘ To myslím dosti dobře vystihuje situaci.“
V jeho hlase zněla jakási blahosklonnost, která mne podrážďila. Řekla jsem: „Nezáleží na tom, jakým jménem se pojmenuje událost, která se stala v minulosti, jde o budoucnost.“
„To je právě ono,“ řekl živě. „Aby se zdařila budoucnost, je třeba se podívat přítomnosti do tváře; a mám dojem, že si to zdejší lidé vůbec neuvědomují. Dubreuilh mi vykládá o literární revui, Perron o nějaké cestě: vypadá to, jako by si představovali, že budou žít jako před válkou.“
„A nebe vás poslalo, abyste jim otevřel oči?“
Řekla jsem to úsečně a on se usmál:
„Umíte hrát šachy?“
„Velice špatně.“
Usmíval se dál a z jeho obličeje zmizela všechna pedanterie; najednou jsme byli blízcí přátelé, spojenci; pomyslela jsem si: aha, teď na mně zkouší svůj slovanský půvab; ale půvab zapůsobil, usmála jsem se také.
„V šachu, když se dívám na nějakou partii zvenčí, vidím tahy mnohem jasněji než hráči, i když nejsem silnější než oni. No a tady je to stejné; přicházím zvenčí, tak tedy vidím.“
„Co?“
„Slepou uličku.“
„Jakou slepou uličku?“
Náhle jsem se ho začala vyptávat s úzkostí; tak dlouho jsme my všichni žili jen mezi sebou, jeden vedle druhého a beze svědků: ten pohled odjinud mne znepokojoval.
„Francouzští intelektuálové jsou ve slepé uličce. Teď jsou na řadě oni,“ dodal s jakýmsi uspokojením. „Jejich umění, jejich myšlení si zachová smysl jen tehdy, udrží-li se určitá civilizace; a budou-li ji chtít zachránit, nezbude jim nic, co by dali umění a myšlení.“
„To není poprvé, co Robert aktivně zasahuje do politiky,“ řekla jsem. „A nikdy mu to nebránilo psát.“
„Ano, v třicátém čtvrtém roce obětoval Dubreuilh hodně

času protifašistickému boji," řekl Scriassine zdvořile, „ale ten mu připadal slučitelný s literárními zájmy." Dodal s jakousi zlobou: „U vás ve Francii jste nikdy nepocítili tlak dějin v celé jeho tíze; v Sovětském svazu, v Rakousku, v Německu, tam se nedalo uniknout. Proto jsem například já nepsal."

„Psal jste."

„Myslíte, že jsem také nesnil o dalších knihách? Jenomže to nepřicházelo v úvahu." Pokrčil rameny: „To musel mít člověk za sebou zatraceně humanistickou tradici, aby se zajímal o kulturní problémy, když měl proti sobě Stalina a Hitlera. Ovšem," dodal, „v zemi Diderota, Victora Huga a Jaurèse si lidé představují, že kultura a politika jdou ruku v ruce. Paříž se dlouho považovala za Athény. Athény už neexistují, s tím je konec."

„Pokud jde o to, jak kdo cítí tlak dějin, to by se leckdo mohl u Roberta přiučit," řekla jsem.

„Nemluvím proti vašemu muži," řekl Scriassine s úsměvem, který mým slovům bral všechen dosah a dělal z nich jenom výbuch manželské loajality. „Po pravdě řečeno, domnívám se, že dva největší duchové naší doby jsou Robert Dubreuilh a Thomas Mann. Ale právě proto: prorokuji-li mu, že nechá literatury, je to proto, že důvěřuji jeho jasnozřivosti."

Pokrčila jsem rameny; jestli mne chtěl získat, šel na to špatně: mám Thomase Manna velice nerada.

„Robert se nikdy literatury nevzdá."

„V Dubreuilhově díle je pozoruhodné to, že dovedl sloučit vysoké požadavky estetické s revoluční inspirací. V životě se mu podařilo dosáhnout stejné rovnováhy: organizoval Výbory bdělosti a zároveň psal romány. Jenomže právě tahle krásná rovnováha je dnes už nemožná."

„Robert objeví nějakou jinou, spolehněte se na něho."

„Obětuje své estetické požadavky," řekl Scriassine. Obličej mu zazářil; vítězoslavně se zasmál: „Studovala jste prehistorii?"

„O nic víc než šachy."

„Ale víte snad, že po dlouhé období nástěnné malby a předměty nalezené ve vykopávkách svědčí o neustálém uměleckém pokroku. Potom najednou kresby a sošky mizí, nastává pauza několika set let, odpovídající rozvoji nových technik. Vidíte, a my se blížíme období, kdy z jiných důvodů bude lidstvo vydáno na pospas problémům, které mu neponechají čas, aby se mohlo projevit."

„Úvahy založené na analogii toho moc nedokazují," řekla jsem.

„Nechme tedy srovnávání," řekl Scriassine trpělivě. „Předpokládám, že jste tuhle válku prožívala příliš zblízka, než abyste jí dobře porozuměla; bylo to něco docela jiného než válka: byla to likvidace jedné společnosti, dokonce likvidace určitého světa; začátek té likvidace. Vědecký a technický pokrok, ekonomické změny budou tak převratné, že to způsobí revoluci i v našem způsobu myšlení a cítění: bude nám zatěžko rozpomínat se, co jsme byli dřív. Mezi jiným se nám umění a literatura budou zdát jako překonaná zábava."

Zavrtěla jsem hlavou a Scriassine se zápalem pokračoval: „No řekněte, jakou váhu si uchová poselství francouzských spisovatelů v době, kdy světová nadvláda bude patřit Sovětskému svazu nebo Spojeným státům? Nikdo už jim nebude rozumět; nebude se už vůbec mluvit jejich řečí."

„Člověk by řekl, že vás ta vyhlídka těší."

Pokrčil rameny: „Tohle je ryze ženská poznámka: ženy jsou neschopné zůstat na objektivním poli."

„Zůstaňme tam. Objektivně není dokázáno, že svět musí být americký nebo ruský."

„Dříve nebo později však k tomu nutně dojde." Zarazil mne posunkem a věnoval mi hezký slovanský úsměv: „Já vám rozumím. Osvobození je ještě čerstvé; všichni pociťujete nádherné uspokojení; po čtyři léta jste hodně trpěli; myslíte, že už jste zaplatili dost; ale člověk nikdy nezaplatí dost," dodal s náhlou trpkostí. Zadíval se mi do očí: „Víte, že ve Washingtonu je jedna skupina, která má značnou moc a která by chtěla pokračovat v německém tažení až do Moskvy? Ze svého hlediska mají pravdu; americký imperialismus vyžaduje stejně jako ruský totalitarismus neomezenou expanzi: jeden nebo druhý musí zvítězit!" Hlas mu posmutněl: „Vy myslíte, že oslavujete německou porážku: ve skutečnosti začíná třetí světová válka."

„To jsou vaše osobní předpovědi," řekla jsem.

„Vím, Dubreuilh věří v mír a v to, že Evropa má nějaké šance," řekl Scriassine. Shovívavě se usmál: „I velkým duchům se stává, že se mýlí. Buď nás zabere Stalin, nebo nás zkolonizuje Amerika."

„Pak tu není žádná slepá ulička," řekla jsem vesele, „a je zbytečné si dělat těžkou hlavu: ať ti, co je baví psát, prostě píší dál."

„Psát, když není nikdo, kdo by vás četl, to je pitomá hra!"

„Když je všechno ztraceno, nezbývá než hrát pitomé hry."

Scriassine se odmlčel a potom mu tváří přelétl lstivý úsměv: „Některé eventuality by však přece jen byly méně nepříznivé

než jiné," řekl důvěrně. „Kdyby vyhrál Sovětský svaz, je to, bez problémů: to znamená konec civilizace a konec nás všech. Kdyby vyhrála Amerika, byla by katastrofa méně radikální. Kdyby se nám podařilo prosadit určité hodnoty, udržet některé z našich myšlenek, byla by tu naděje, že budoucí generace jednou naváží na naši kulturu a na naši tradici; ale k tomu bychom museli zmobilizovat všechny své možnosti."

„Neříkejte mi, že v případě konfliktu byste si přál americké vítězství."

„V každém případě musí dějiny nutně dospět k vytvoření beztřídní společnosti," řekl Scriassine, „je to otázkou dvou nebo tří století. Pro blaho lidí, kteří v tom mezidobí budou žít, si vroucně přeju, aby revoluce proběhla ve světě ovládaném Amerikou a ne Sovětským svazem."

„Mám takový dojem, že ve světě ovládaném Amerikou dá na sebe revoluce zatraceně dlouho čekat," řekla jsem.

„A dovedete si představit revoluci prováděnou stalinovci? Ano, revoluce, to bylo moc pěkné ve Francii okolo roku 1930. Ručím vám za to, že v Sovětském svazu už to bylo méně hezké." Pokrčil rameny: „Připravujete si ale pěkná překvapení! Toho dne, kdy Rusové obsadí Francii, si to začnete uvědomovat. Ale to bude bohužel už příliš pozdě!"

„Ruská okupace! Tomu přece sám nevěříte."

„Bohužel!" řekl Scriassine. Vzdychl si: „Ale prosím, buďme optimisty. Připusťme, že Evropa má nějaké šance. Bylo by možno ji zachránit jen nepřetržitým bojem. Vyloučeno, aby člověk pracoval pro sebe."

Odmlčela jsem se; to jediné, co si Scriassine přál, bylo přimět francouzské spisovatele k mlčení; chápala jsem proč, a jeho předpovědi nebyly nijak přesvědčující. Přece však jen jeho tragický hlas ve mně vyvolal jakousi odezvu: „Jak budeme žít?" Ta otázka se ve mně ozývala celý večer; a kolik dní a týdnů předtím!

Scriassine mi hrozil pohledem: „Buď anebo. Buď se lidé jako Dubreuilh a Perron podívají skutečnosti do tváře a zapojí se do akce, která bude vyžadovat celou jejich osobnost, anebo budou podvádět, umíněně se rozhodnou psát; jejich díla budou nutně odtržena od skutečnosti a bez budoucnosti; budou to díla slepců, stejně žalostná jako poezie psaná v alexandrínech."

Je těžké debatovat s partnerem, který, i když mluví o světě a jiných lidech, mluví přitom neustále o sobě. Nemohla jsem znovu nabýt jistoty, aniž jsem se ho dotkla. Přece však jsem řekla:

„Nemá cenu stavět lidi před dilemata; život do nich stejně vždycky udělá díru.“

„Tentokrát ne. Alexandrie nebo Sparta, to jediné je na vybranou. Je lépe si tyhle věci říci dnes,“ dodal s jakousi něhou; „oběti přestávají být bolestné, když je má člověk za sebou.“

„Jsem přesvědčena, že Robert nebude nic obětovat.“

„Však si o tom za rok promluvíme,“ řekl Scriassine. „Za rok bude buď dezertovat, nebo přestane psát. Nemyslím, že bude dezertovat.“

„Nepřestane psát.“

Obličej mu ožil. „Oč se vsadíme? O láhev šampaňského?“

„Nevsázím se o nic.“

Usmál se: „Vy jste jako všechny ženy: potřebujete mít na nebi stálice a na silnici patníky a kilometry.“

„Víte,“ řekla jsem krčíc rameny, „za poslední čtyři léta si ty stálice zatraceně zatancovaly.“

„Ano, ale vy jste přesto stále přesvědčená, že Francie bude pořád Francií a Robert Dubreuilh Robertem Dubreuilhem; jinak byste se cítila ztracená.“

„Poslyšte,“ řekla jsem vesele, „vaše objektivita mi připadá značně pochybná.“

„Jsem nucen přejít na vaše území; argumentujete jenom subjektivním přesvědčením,“ řekl Scriassine. Úsměv proteplil jeho pátravý pohled.

„Vy berete věci hodně vážně, viďte?“

„Záleží na tom jaké.“

„Varovali mě,“ řekl, „ale já mám rád vážné ženy.“

„Kdo vás varoval?“

Neurčitým gestem ukázal na všechny a na nikoho: „Tak, lidi.“

„A co vám řekli?“

„Že jste uzavřená a nepřístupná, ale mně se nezdá.“

Stiskla jsem rty, abych mu nedala další otázku; léčce zrcadel jsem se dovedla vyhnout; ale pohledy — kdo odolá té závratné propasti? Oblékám se černě, málo mluvím, nepíšu; a to všechno mi vytváří určitou osobnost a druzí ji vidí. Nejsem nikdo, to se lehko řekne: já jsem já. Kdo je to? Jak se mám potkat? To by člověk musel být na druhé straně dveří, ale zaklepu-li já, oni zmlknou. Najednou jsem cítila, jak mne pálí obličej, byla bych si ho chtěla odtrhnout.

„Proč nepíšete?“ řekl Scriassine.

„Knih je už tak dost.“

„To není jediný důvod.“ Upřeně se na mne díval svýma

slídivýma malýma očima. „Skutečnost je ta, že se nechcete odhalovat."

„Odhalovat komu?"

„Vypadáte velice sebejistá, ale v nitru jste nesmírně plachá. Jste z lidí, kteří vkládají pýchu do toho, co nedělají."

Přerušila jsem ho: „Nepokoušejte se na mne jít s psychologií, tam znám všechny triky; jsem totiž psychiatr."

„Já vím." Usmál se na mne: „Nemohli bychom spolu někdy jít na večeři? Člověk je v téhle černé Paříži tak ztracený; už tady nikoho nezná."

Najednou jsem si pomyslila: Vida, pro něho mám nohy. Vytáhla jsem zápisníček; neměla jsem důvod k odmítnutí.

„Můžeme spolu povečeřet," řekla jsem. „Chcete třetího ledna?"

„Dobře. V osm hodin v baru Ritzu, platí?"

„Platí."

Nebylo mi docela volně; to, co si myslí o mně, to mi bylo konec konců jedno; když vytuším v cizím vědomí svůj vlastní obraz, vždycky se mne na chvilku zmocní panika, ale netrvá to dlouho, přenesu se přes to. Znepokojilo mě spíš to, že jsem uviděla Roberta jinýma očima než svýma. Je skutečně ve slepé uličce? Držel Paulu kolem pasu, roztáčel ji dokola a druhou rukou něco kreslil ve vzduchu; snad jí vykládal o plynutí času, v každém případě se smála, on se také smál, nevypadal, že mu hrozí nebezpečí; kdyby mu hrozilo nebezpečí, věděl by to: nemýlí se často a nikdy nelže. Šla jsem se ukrýt k oknu za červenou záclonu. Scriassine napovídal hodně hloupostí, ale vyslovil určité otázky, kterých jsem se nemohla jen tak lehko zbavit. Celé tyhle týdny jsem se otázkám vyhýbala; tolik jsme na tenhle okamžik čekali: osvobození, vítězství, chtěla jsem toho využít, zítra bude pořád dost času myslet na pozítří. A teď najednou jsem myslela na zítřek a tázala jsem se v duchu, co si o tom myslí Robert. Jeho pochybnosti se nikdy neprojevovaly ochablostí, ale horečnou činností: neskrývají snad všechny ty debaty, ty telefonické rozhovory, ty dopisy, ty orgie noční práce nějaký nepokoj? Nic přede mnou netají, ale přece jen se někdy stává, že si přechodně nechává některé starosti pro sebe. Pomyslela jsem si s výčitkou svědomí, že vlastně ještě dnes večer řekl Paule: „Jsme na rozcestí." Říkával to často a jen ze zbabělosti jsem těm slovům nepřikládala jejich plný dosah. „Rozcestí." Pak tedy v Robertových očích je svět v nebezpečí. Pro mne je svět on; je tedy on v nebezpečí! Když jsme se zavěšeni vraceli po nábřeží povědomou temnotou, nestačil jeho bohatý hlas k tomu, aby mne uklidnil.

Nesmírně mnoho toho viděl a byl velmi veselý; když se takhle celé dny a noci uzavírá, je pak pro něho sebemenší návštěva hotovou epopejí; dnešní večírek nabýval v jeho ústech takové plastičnosti, že mi připadalo, že jsem ho prožila jako slepá. On měl oči na všech stranách a dvanáctero uší; poslouchala jsem ho, ale tiše jsem se v duchu ptala dál. Ty paměti, které tak vášnivě celou válku psal, stále ještě nedokončil. Proč? Je to snad přízrak? A přízrak čeho?

„Ubohá Paula! Pro ženu je neštěstí, když ji miluje literát," vykládal Robert, „uvěřila všemu, co jí Perron o ní samé napovídal." Pokusila jsem se soustředit zájem na Paulu:

„Bojím se, že jí osvobození trochu stouplo do hlavy," řekla jsem. „Loni už si přestala dělat iluze, a teď si znovu hraje na šílenou lásku; jenže si hraje sama."

„Chtěla za každou cenu, abych jí řekl, že čas neexistuje," řekl Robert. Dodal: „Nejlepší část života má za sebou. Teď, když skončila válka, doufá, že znovu najde minulost."

„V to jsme doufali všichni, ne?" zeptala jsem se. Můj hlas mi připadal rozesmátý, ale Robert mi sevřel paži.

„Copak je v nepořádku?"

„Nic, všechno je v pořádku," řekla jsem lehce.

„Ale jdi! Vím přece, co to znamená, když začneš takhle mluvit tónem dámy ze společnosti," řekl Robert. „Jsem přesvědčen, že se to teď v téhle hlavičce pořádně motá. Kolik skleniček punče jsi vypila?"

„Rozhodně míň než vy; a punčem to určitě není."

„Aha, tak přiznáváš," zvolal Robert vítězoslavně, „něčím to tedy je, a punčem to určitě není. Co se děje?"

„Scriassine," řekla jsem se smíchem. „Vykládal mi, že francouzští intelektuálové dohráli."

„To by se mu hodilo!"

„Já vím, ale stejně mi nahnal strach."

„Taková velká holka jako ty, a dá se ovlivnit prvním samozvaným prorokem! Mám Scriassina rád; rozčiluje se, vykládá páté přes deváté, horuje, upoutává pozornost; ale člověk ho nesmí brát vážně."

„Říká, že vás politika požere, že už nebudete psát!"

„A tys mu to věřila?" zeptal se Robert vesele.

„Ale pravda je, že nedokončujete svoje vzpomínky," řekla jsem.

Robert vteřinku zaváhal: „To je zvláštní případ," řekl.

„A proč?"

„V těch pamětech dávám tolik zbraní proti sobě!"

„Právě proto má ta kniha tu hodnotu, kterou má," namítla

jsem živě. „Člověk, který má odvahu odkrýt se, je tak vzácný! A nakonec, když si troufne, vyhraje to on."

„Ano, ale až po smrti," řekl Robert. Pokrčil rameny: „Teď jsem zase vstoupil do politického života, tak mám spoustu nepřátel: dovedeš si představit, jak by zajásali, až by ty vzpomínky vyšly?"

„Vaši nepřátelé si na vás nějakou zbraň vždycky najdou — tuhle anebo jinou," řekla jsem.

„Představ si ty paměti v rukou Lafauriových nebo Lachaumových nebo v rukou toho mladého Lamberta. Nebo v rukou nějakého novináře," řekl Robert.

Když Robert tu knihu psal, odříznut od veškeré politiky, od budoucnosti, od veřejnosti, aniž vůbec věděl, jestli kdy bude vydána, nalezl znovu anonymní samotu začátečníka, který se pouští nazdařbůh do dobrodružství, bez záchytných bodů, bez ochranného zábradlí. Podle mého názoru nenapsal nikdy nic lepšího. Řekla jsem netrpělivě:

„Když tedy člověk dělá politiku, nemá už právo psát upřímné knihy?"

„Ano, ale ne skandální knihy," řekl Robert. „A víš dobře, že dnes je tisíc věcí, o kterých člověk nemůže mluvit bez pohoršení." Usmál se: „Vlastně všechno, co je individuální, vyvolává pohoršení."

Chvilku jsme šli beze slova.

„Strávil jste tři roky psaním těch vzpomínek. To vám nevadí, že je založíte do šuplíku?"

„Já už na ně nemyslím. Myslím na jinou knihu."

„Na jakou?"

„Povím ti o ní za pár dní."

Podezíravě jsem si Roberta změřila: „A vy myslíte, že najdete čas na psaní?"

„Samozřejmě."

„No mně to tak samozřejmé nepřipadá: nemáte ani minutu pro sebe."

„V politice je nejhorší začátek; potom už se to srovná."

Jeho tón mi připadal příliš hladký; naléhala jsem:

„A kdyby se to nesrovnalo? Nechal byste být své hnutí, nebo byste přestal psát?"

„Víš, na tom by nebylo nic tragického, kdybych na nějakou chvíli přestal psát," řekl Robert s úsměvem. „Já jsem se za svého života popsal něco papíru."

Sevřelo se mi srdce: „Nedávno jste říkal, že máte své dílo teprve před sebou."

„To si myslím dál, jenomže může počkat."

„Počkat. Měsíc? Rok? Deset let?"

„Poslyš," řekl Robert smířlivě, „o jednu knihu víc nebo míň, to není tak moc důležité. A situace je nesmírně zajímavá, uvaž: je to poprvé, co drží levice osud ve svých rukou, poprvé, co se můžeme pokusit o seskupení levice, nezávislé na komunistech, aniž bychom tím nahrávali pravici; tuhle příležitost si nedáme ujít! Čekal jsem na ni celý život."

„Mně připadají vaše knihy velice důležité," řekla jsem. „To, co lidem přinášejí, je něco jedinečného. Kdežto u politické práce nejste jediný, kdo ji může dělat."

„Jsem jediný, který ji může dělat podle mých představ," řekl Robert vesele. „Měla bys mi rozumět: Výbory bdělosti, Odboj, to bylo užitečné, ale zůstávalo to jen negativní. Dnes jde o to, budovat. To je, panečku, zajímavější."

„Rozumím docela dobře; ale vaše dílo mě zajímá ještě víc."

„Vždycky jsme věřili, že se nepíše pro psaní," řekl Robert. „V některých okamžicích jsou naléhavější jiné způsoby činnosti."

„Pro vás ne," řekla jsem. „Vy jste především spisovatel."

„Víš, že ne," řekl Robert vyčítavě. „Pro mě je na prvním místě revoluce."

„Ano," řekla jsem. „Ale revoluci nejlíp posloužíte, když budete psát své knihy."

Robert potřásl hlavou: „To záleží na okolnostech. Teď je pro nás kritický okamžik. Nejdřív musíme partii vyhrát na politickém poli."

„A co se stane, když ji nevyhrajete?" zeptala jsem se. „Nevěříte přece, že nad námi visí nová válka?"

„Nevěřím, že by nová válka vypukla zítra," řekl Robert. „Ale musíme se postarat, aby se ve světě nevytvořila válečná situace: jinak se to dřív nebo později zase semele. Musíme taky zabránit tomu, aby vítězství nevyužil kapitalismus." Pokrčil rameny: „Tolika věcem musíme nejdřív zabránit, než se budeme moci bavit psaním knih, které třeba nikdo nebude číst."

Zastavila jsem se prudce uprostřed jízdní dráhy: „Cože! Vy si taky myslíte, že se lidé přestanou zajímat o literaturu?"

„No, budou mít jistě na práci spoustu jiných věcí!" řekl Robert.

Jeho hlas zněl opravdu příliš hladce. Řekla jsem rozhořčeně: „Zdá se, že vás to nedojímá. Ale svět bez literatury a bez umění by byl strašně smutný."

„Rozhodně v současné době existují milióny lidí, pro které literatura vůbec nic neznamená!" řekl Robert.

„Ano, ale počítal jste s tím, že se to změní."
„Stále s tím počítám, co si myslíš?" řekl Robert. „Ale právě proto: jestli se svět rozhodne, že se změní, nastane pravděpodobně období, kdy o literaturu vůbec nepůjde."
Vešli jsme do pracovny a já jsem se posadila na opěradlo kožené lenošky; ano, vypila jsem příliš mnoho punče, stěny se kolem mne točily. Zadívala jsem se na stůl, kde Robert už dvacet let ve dne v noci píše. Teď je mu šedesát; kdyby to období trvalo příliš dlouho, je nebezpečí, že nikdy neuvidí konec; přece jen mu to nemůže být tak lhostejné.
„Podívejte se, myslíte si, že máte své dílo před sebou; před pěti minutami jste říkal, že začnete novou knihu: to přece předpokládá, že budou lidé, kteří vás budou číst..."
„Ano, to je nejpravděpodobnější," řekl Robert. „Ale musíme brát v úvahu i tu druhou hypotézu." Posadil se do lenošky vedle mne: „Není tak strašná, jak říkáš," dodal vesele. „Literatura je pro lidi a ne lidi pro literaturu."
„Pro vás by to bylo moc smutné," řekla jsem. „Kdybyste přestal psát, nebyl byste šťastný."
„To nevím," řekl Robert. Usmál se: „Já nemám představivost." Má ji; vzpomněla jsem si, jak byl vzrušený ten večer, kdy mi řekl: „Mám své dílo ještě před sebou!" Jde mu o to, aby to dílo mělo váhu, aby zůstalo. Ať namítá, co chce: je především spisovatel. Ze začátku možná myslel jen na službu revoluci, literatura byla jen prostředkem; stala se cílem, má ji rád pro ni samu, všechny jeho knihy to dokazují, a především ty paměti, které nechce uveřejnit: ty napsal pro radost z psaní. Ne, pravda je ta, že ho mrzí mluvit o sobě, a ta nechuť je špatné znamení.
„Já ji mám," řekla jsem.
Stěny se točily, ale cítila jsem, že mám v hlavě jasno, mnohem jasněji, než když nepiju. Když je člověk střízlivý, je příliš dobře obrněn, zařídí to tak, aby nevěděl, co ví. Najednou jsem tomu rozuměla. Končí válka: začínají nové dějiny, kde už nic není zaručené. Robertova budoucnost není zaručená: je možné, že přestane psát a dokonce že i jeho minulé dílo zapadne do prázdna.
„Co si myslíte doopravdy?" zeptala jsem se. „Že se věci obrátí k dobrému, nebo ke špatnému?"
Robert se dal do smíchu: „To víš, já prorok nejsem! Ale přece jen máme hodně trumfů v ruce," dodal.
„Ale jakou šanci na vítězství?"
„Přeješ si, abych ti udělal velkou přednášku? Nebo postačí kavárenský tlach?"

„Nemusíte si ze mne dělat legraci," řekla jsem. „Člověk si přece může občas položit některé otázky, ne?"
„Já si je kladu," řekl Robert.
Kladl si je, a vážněji než já; já nejsem veřejně činná, a proto snadno začnu být patetická; uvědomovala jsem si, že nemám pravdu, ale s Robertem je tak lehké nemít pravdu.
„Vy si kladete jen takové otázky, na které můžete odpovědět," řekla jsem.
Zase se zasmál: „Pokud možno ano. Ty druhé nejsou nic platné."
„To není důvod, proč si je neklást," řekla jsem. Začínala jsem mít agresívní tón, ale nezlobila jsem se na Roberta, spíš na sebe, na své zaslepení během těch posledních neděl. „Já bych si přece jen ráda udělala představu o tom, co s námi bude," řekla jsem.
„Nemyslíš, že už je hodně pozdě, že jsme vypili moc punče a že budeme mít ráno jasnější myšlenky?"
Zítra ráno se stěny nebudou houpat, nábytek a ozdoby budou pěkně srovnané, pořád stejně srovnané, a mé myšlenky také a začnu žít ze dne na den, nebudu otáčet hlavu nazpět, budu se dívat přiměřeně daleko před sebe, nebudu se už starat o ty malé disonance v srdci. Byla jsem znavená tou hygienou. Dívala jsem se na polštář, na kterém sedával u krbu Diego; říkal: „S nacistickým vítězstvím ve svých plánech nepočítám." A potom ho popravili.
„Myšlenky jsou vždycky až příliš jasné!" řekla jsem. „Válka je vyhraná, to je jasná myšlenka. No vidíš, a mně to dnes večer připadalo jako divná oslava, když tam chybělo tolik těch mrtvých!"
„Přece jen je rozdíl, když si řekneš, že jejich smrt měla nějaký smysl, anebo kdyby neměla vůbec žádný."
„Diegova neměla vůbec žádný smysl," řekla jsem. „A i kdyby měla?" Řekla jsem podrážděně: „To se živým hodí, tenhle systém, kde se všechno překonává a směřuje se k něčemu jinému; ale mrtví zůstávají mrtvými; člověk je zrazuje, ale nepřekonává."
„Člověk je vždycky nezrazuje," řekl Robert.
„Zrazuje je, když na ně zapomíná nebo když jich k něčemu používá. Vzpomínka musí být neužitečná, nebo to už není pravá vzpomínka."
Robert zaváhal: „Domnívám se, že asi nejsem moc na vzpomínání," řekl zaraženě. „Otázky, na které nemohu odpovědět, události, na kterých nemohu nic změnit, o ty se moc nestarám. Neříkám, že je to správné," dodal.

„Neříkám, že je to nesprávné," řekla jsem. „V každém případě mrtví jsou mrtví, a my, my jsme na živu. Vzpomínky na tom nic nezmění."

Robert položil ruku na moji:

„No tak, nevymýšlej si výčitky. Však my umřeme také; a to nás s nimi hodně sbližuje."

Odtáhla jsem ruku; v tom okamžiku mi bylo každé přátelství nepřátelské; nechtěla jsem být utěšena, ještě ne.

„Opravdu, ten váš zatracený punč mě nějak pocuchal," řekla jsem. „Půjdu spát."

„Jdi spát. A zítra si položíme všechny otázky, které budeš chtít, i takové, které k ničemu nejsou," řekl Robert.

„A co vy? Vy spát nepůjdete?"

„Myslím, že si raději dám sprchu a pustím se do práce."

Ovšem, Robert je proti vzpomínkám lépe vyzbrojen než já, říkala jsem si, když jsem uléhala. Pracuje, jedná, takže budoucnost pro něho existuje víc než minulost. A píše: všechno, co není obsaženo v jeho činnosti — neštěstí, neúspěch, smrt — tomu dá výraz ve svých knihách, a tak se s tím vyrovná. Já nemám žádné útočiště; to, co ztratím, nezískám nikde zpátky a ničím nemohu vykoupit své zpronevěry. Dala jsem se najednou do pláče. Pomyslila jsem si: To pláčou moje oči; on vidí všechno, ale ne mýma očima. Plakala jsem a poprvé za dvacet let jsem byla sama: sama se svými vzpomínkami, sama se svým strachem. Usnula jsem a zdálo se mi, že jsem zemřela. Prudce jsem se probudila a strach tu stále zůstával. Už hodinu se mu bráním; je tu ještě a smrt se tu potlouká dál. Rozsvěcím, zhasínám; kdyby Robert viděl pod mými dveřmi světlo, znepokojilo by ho to; nemá to cenu; dnes večer mi nemůže pomoci. Když jsem s ním chtěla mluvit o něm, vyhnul se mým otázkám: ví, že je ohrožen. Právě o něho mám strach. Až dosud jsem vždycky důvěřovala v jeho osud; nikdy jsem se nepokoušela mu brát míru; mírou všech věcí byl on. Žila jsem s ním jako se sebou, bez vzdálenosti. Ale najednou už nemám k ničemu důvěru. Ani stálice, ani patník, Robert je člověk, šedesátiletý člověk, omylný a zranitelný, kterého už nechrání minulost a kterého budoucnost ohrožuje. Opírám se o polštář s otevřenýma očima. Budu si muset najít odstup, abych ho viděla tak, jako bych ho nebyla dvacet let bez zaváhání milovala.

Je to těžké. Byly doby, kdy jsem ho viděla s odstupem; ale tehdy jsem byla moc mladá, dívala jsem se na něho z příliš velké vzdálenosti. Kolegové mi ho na Sorbonně ukázali prstem, moc se o něm mluvilo, s obdivem smíšeným s pohoršením.

Šeptalo se o něm, že pije a chodí po bordelech. To by mne bylo spíš vábilo, ještě jsem nebyla docela vyléčena ze svého pobožného dětství; v mých očích hřích pateticky dokazoval nepřítomnost Boha, a kdyby mi byli řekli, že Dubreuilh znásilňuje malé holčičky, byla bych ho považovala za jakýsi druh světce. Ale jeho neřesti byly jen průměrné a mne zlobila každá moc zakořeněná sláva. Když jsem začala chodit na jeho přednášky, byla jsem rozhodnuta považovat ho za nepravého velikána. Byl ovšem jiný než všichni ostatní profesoři; přihnal se jako vítr, vždycky o čtyři nebo o pět minut pozdě; chvilku si nás prohlížel svýma chytrýma očima a potom začal mluvit — buď velmi přátelským tónem, nebo velmi agresívně. V jeho zamračeném obličeji bylo něco provokativního, zrovna jako v jeho výbuších smíchu, který nám někdy připadal trochu bláznivý. Nosil krásně bílé prádlo, ruce měl pěstěné, chodil bezvadně oholený, takže jeho plandavé bundy, svetry a silné boty se nedaly omluvit nedbalostí. Dával přednost pohodlí před konvencí, s nenuceností, kterou jsem prohlašovala za afektovanou. Četla jsem jeho romány a nijak se mi nelíbily; čekala jsem, že v nich najdu nějaké exaltované pasáže, a zatím se v nich vyprávělo o obyčejných lidech, o frivolních pocitech, o spoustě věcí, které mi nepřipadaly tak podstatně důležité. Jeho přednášky byly zajímavé, to je pravda, ale nic tak geniálního zase neříkal; a byl tak přesvědčený, že má pravdu, že jsem měla neodolatelnou chuť mu odporovat. Ovšem, byla jsem také přesvědčená, že pravdu má levice; už od dětství mi měšťácké myšlení velice nepříjemně páchlo hloupostí a lží; a kromě toho jsem se v Evangeliu naučila, že všichni lidé jsou si rovni, jsou bratři, a tomu jsem skálopevně věřila dál. Jenomže mé duši, tak dlouho krmené absolutnem, prázdnota nebe učinila veškerou morálku směšnou a Dubreuilh si představoval, že existuje spása na tomto světě; vyložila jsem to všechno ve své první seminární práci. Revoluce, no dobře, psala jsem tam, a co dál? Vrátil mi práci za týden, po skončení přednášky, a nemilosrdně se mi posmíval; moje absolutno prý je abstraktní sen maloměšťačky, která se neumí vypořádat se skutečností. Neměla jsem schopnosti, abych se mu bránila, bylo jasné, že vyhrával každým zásahem; ale to nic nedokazovalo a já jsem mu to řekla. Další týden jsme začali diskutovat znova, ale tentokrát se snažil mě přesvědčit, ne mě usadit. Musela jsem uznat, že mezi čtyřma očima se nechoval, jako by si o sobě moc myslel. Potom se mnou často po přednáškách hovoříval, někdy mě doprovázel oklikami až domů; a potom jsme spolu začali odpoledne a večer chodit

ven: už jsme nemluvili o morálce ani o politice, ani o jiných vznešených věcech. Povídal mi příběhy a hlavně mne vodil na procházky: ukazoval mi ulice, náměstí, nábřeží, průplavy, hřbitovy, skladiště, čtvrtě, nezastavená území, bistra, spousty pařížských zákoutí, která jsem neznala; a zpozorovala jsem, že jsem vlastně pořádně neviděla věci, o kterých jsem si myslela, že je znám. S ním nabývalo všechno tisícerého smyslu: tváře, hlasy, oblečení lidí, strom, plakát, neónový poutač, cokoli. Přečetla jsem si znovu jeho romány. A pochopila jsem, že jsem je vůbec nechápala. U Dubreuilhe se zdálo, že píše, co mu napadne, jen pro své potěšení, o věcech docela lhostejných; ale když člověk zavřel knihu, cítil se otřesený hněvem, odporem, vzdorem, chtěl, aby se věci změnily. Když si přečtete některé partie jeho knih, mohli byste ho považovat za čistého estéta: vychutnává slova a bez jakékoli postranní myšlenky se zajímá o déšť a o slunce, o hry lásky a hry náhody, o všechno; jenomže se tím nespokojuje: najednou se octnete uprostřed davu lidí a všechny jejich problémy se vás týkají. Proto mi tolik záleží na tom, aby psal dál. Zažila jsem sama na sobě, co svým čtenářům přináší. Mezi jeho politickým myšlením a jeho básnickým cítěním není žádný odstup. Právě proto, že tak miluje život, chce, aby z něho všichni lidé dostali co největší díl; a protože miluje lidi, vzrušuje ho všechno, co souvisí s jejich životem.

Četla jsem znovu jeho knihy, poslouchala jsem ho, vyptávala jsem se ho, byla jsem tak zaujatá, že jsem ani nepomyslila na to, proč vlastně je rád v mé společnosti: už tehdy mi chyběl čas, abych luštila, co se děje v mém vlastním srdci. Když mne jednou večer v zahradách Carousselu vzal do náruče, řekla jsem pohoršeně: „Políbím jenom muže, kterého budu milovat.“ Odpověděl mi klidně: „Ale vždyť mě milujete!“ A v tu chvíli jsem věděla, že to je pravda. Jestliže jsem si to neuvědomila, bylo to proto, že to přišlo příliš rychle: s ním všechno běží rychle! Tím si mě vlastně nejdřív získal; všichni ostatní lidé byli tak pomalí, život byl tak pomalý. Kdežto on proháněl čas a všechno porážel. Od chvíle, kdy jsem věděla, že ho miluju, šla jsem nadšeně za ním z překvapení do překvapení. Naučila jsem se, že se dá žít bez nábytku a bez rozvrhu hodin, že člověk může být bez oběda, bdít celou noc, spát odpoledne, milovat se v lese zrovna tak jako v posteli. Připadalo mi prosté a radostné stát se ženou v jeho náručí; když mi rozkoš naháněla strach, uklidňoval mě jeho úsměv. Jediný stín mi ležel na srdci: blížily se prázdniny a pomyšlení na rozloučení mne děsilo; Robert si toho ovšem povšiml:

nabídl mi sňatek snad proto? Tehdy mne ta myšlenka ani nenapadla: v devatenácti letech se zdá tak přirozené, že vás milovaný muž miluje, jako je přirozené, že vás milují uctívaní rodiče nebo všemohoucí pánbůh.

„Ale já jsem tě miloval!" odpověděl mi Robert mnohem později. Co vlastně v jeho ústech tahle slova znamenají? Byl by mne miloval o rok dřív, kdy byl ještě tělem a duší zaujat politickým bojem? A nebyl by si tehdy, kdy se utěšoval ze své nečinnosti, mohl najít jinou? Tohle jsou opravdu otázky, které k ničemu nejsou, nechme toho. Jisté je, že si vroucně přál mi dát štěstí a že se mu to podařilo. Až do té doby jsem byla ne nešťastná, ale také ne šťastná. Byla jsem zdravá, měla jsem tedy své okamžiky radosti ze života, ale většinou jsem se rmoutila. Hloupost, lež, nespravedlnost, utrpení: kolem mne byl velice černý chaos. A jaká absurdita, všechny ty dny, které se opakují týden po týdnu, století po století, aniž se někam dojde! Žít znamenalo čtyřicet nebo šedesát let čekat na smrt a přešlapovat v nicotě. Proto jsem tak horlivě studovala: jedině knihy a myšlenky obstály, jedině ty mi připadaly skutečné.

Robertovi vděčím za to, že myšlenky sestoupily na zem a že svět se stal srozumitelný jako kniha, kniha, která špatně začíná, ale dobře skončí; lidstvo někam spěje, dějiny mají nějaký smysl a moje vlastní existence také; v útisku, v bídě už je příslib toho, že zmizí; zlo už je poraženo, pohoršení smeteno. Nebe se uzavřelo nad mou hlavou a staré strachy mne opustily. Robert mne jich nezbavil nějakými teoriemi: dokázal mi, že život si stačí, když je žit. O smrt se naprosto nestaral a jeho činnost nebyla rozptýlením: měl rád to, co měl rád, chtěl, co chtěl, a před ničím neprchal. Vlastně jsem si nepřála nic jiného než se mu podobat. Pochybovala jsem dřív o životě hlavně proto, že jsem se doma nudila, a teď už jsem se nenudila. Robert z chaosu udělal svět — plný, srovnaný, očištěný budoucností, kterou vytvářel: ten svět byl můj. Jediný problém byl, abych si v něm našla své pravé místo. Nestačilo mi být Robertovou ženou; nikdy předtím, než jsem si ho vzala, se mi ani nezdálo o tom, že bych dělala kariéru jakožto manželka. Na druhé straně mne zase vůbec nenapadlo, že bych aktivně pracovala v politice. V tomto oboru mne sice některé teorie úžasně zajímají a jsem silně citově zaujata, ale praxe mne odpuzuje. Musím se přiznat, že mi chybí trpělivost: revoluce je na pochodu, ale pochoduje tak pomalu, tak nejistými krůčky! Pro Roberta je dobré každé řešení, které je lepší než jiné, menší ze dvou zel je pro něho dobro. Má

pravdu, to je jisté, ale já jsem patrně ještě nezlikvidovala své staré sny o absolutnu: mě to neuspokojuje. A pak, budoucnost mi připadá tak vzdálená, nedovedu se dost zajímat o lidi, kteří se ještě nenarodili, spíš mám chuť pomáhat těm, co náhodou žijí zrovna teď. Proto mě lákalo tohle řemeslo. Ne že bych si myslela, že zvenčí je možno přinést nějakou prefabrikovanou spásu, ale často brání lidem ve štěstí jen hlouposti, a těch jsem je právě chtěla zbavovat. Robert mě povzbuzoval; v téhle otázce se liší od pravověrných komunistů; domnívá se, že psychoanalýza může být užitečným přínosem v buržoazní společnosti a že možná bude mít svou úlohu ještě i v beztřídní společnosti; dokonce si myslí, že by byla úžasně zajímavá práce promyslet klasickou psychoanalýzu znovu v duchu marxismu. Skutečnost je, že mne to nesmírně zaujalo. Mé dny byly stejně naplněné jako svět kolem mne. Každý den se probouzela radost předchozího rána a večer jsem byla obohacená o tisíce nových věcí. Je to velké štěstí, když člověk ve dvaceti letech dostane svět z milované ruky! Je to velké štěstí, když v něm člověk zaujme přesně to místo, které se pro něho hodí. Robertovi se podařila ještě jiná věc: ochránil mě před osamoceností a přitom mne nepřipravil o samotu. Všechno jsme sdíleli: a přece jsem měla své přátele, své radosti, svou práci a své starosti, které byly jenom moje. Mohla jsem podle své chuti strávit noc v láskyplném náručí, anebo jako dnes, sama ve svém pokoji jako dívka. Prohlížím si ty stěny, ten pruh světla pode dveřmi: kolikrát jsem zažila ten sladký pocit — usínat, zatímco on pracuje v doslechu mého hlasu! Už před lety jsme přestali jeden po druhém toužit; ale byli jsme si příliš blízcí, než aby spojení našich těl mělo tak velkou důležitost; když jsme se ho vzdali, takřka nic jsme neztratili. Mohla bych věřit, že tohle je noc jako před válkou. Dokonce ani ten neklid, který mi nedá spát, není nový. Často bývala budoucnost světa hodně černá. Co se tedy změnilo? Proč se tu zase začala potloukat smrt? Potlouká se tu dál: proč?

Jaká nesmyslná umíněnost! Stydím se. Po ty čtyři roky jsem se všemu navzdory přesvědčovala, že po válce najdeme to, co bylo před válkou. Ještě před chvílí jsem říkala Paule: „Teď je to zase, jako to bývalo." Nyní se pokouším si říkat: kdysi to bylo zrovna jako teď. Ba ne, lžu; není to, nikdy to nebude, jako to bývalo kdysi. Kdysi jsem si bývala i v těch nejznepokojivějších krizích v hloubi duše jista, že se z nich dostanu. Robert pochopitelně se z nich musel vždycky dostat; jeho osud mi zaručoval osud světa a naopak. Ale při té minu-

losti, kterou máme za sebou, jak ještě důvěřovat budoucnosti? Diego je mrtev, příliš mnoho jich zemřelo, pohoršení se vrátilo na svět, slovo štěstí už nemá smysl; kolem mne je zase chaos. Snad se z toho svět vykřeše, ale kdy? Dvě nebo tři staletí, to je příliš dlouhá doba, naše dny jsou spočítány: skončí-li Robertův život v neúspěchu, v pochybách a zoufalství, nic už to nikdy nenahradí.

V jeho pracovně se ozývají tiché pohyby; čte, uvažuje, dělá si plány. Bude mít úspěch? A co když ne? Nemá cenu si představovat to nejhorší, nikdo nás nezadávil, jen prostě vegetujeme jako hříčky historie, která už není naše. Robertovi je přisouzena úloha trpného svědka; co udělá se svou kůží? Vím, do jaké míry má revoluci v krvi; ona je jeho absolutno; dětství ho jednou provždy poznamenalo. Po všechna ta léta, kdy vyrůstal mezi činžáky a životy, které měly barvu sazí, socialismus byl jeho jedinou nadějí; nevěřil v něj z velkorysosti nebo logicky, ale z nutnosti. Stát se mužem, to pro něho znamenalo stát se jako jeho otec politickým pracovníkem. Bylo třeba hodně věcí, aby se odvrátil od politiky: zuřivé zklamání v roce čtrnáct, roztržka s Cachinem dva roky po Tours, jeho nemohoucnost, když chtěl v socialistické straně znovu roznítit starý revoluční zápal. Při první příležitosti se znovu vrhl do akce; a teď v tomto okamžiku pro politiku plane zas víc než kdy jindy. Říkám si pro uklidnění, že má na to fond. Po naší svatbě, celá ta léta, kdy politicky nepracoval, hodně psal a byl šťastný. Ale byl, opravdu? Ráda byla tomu uvěřila; a až do dnešní noci jsem si nikdy netroufala pátrat po tom, co si říká, když je sám se sebou; nejsem si už naší minulostí tak jista. Chtěl tak rychle dítě patrně proto, že jsem nestačila k tomu, aby ospravedlnil svou existenci; a snad také hleděl vyrovnat se s budoucností, na kterou už neměl vliv. Ano, ta touha po otcovství mi připadá velmi významná. Významný byl také smutek při naší pouti do Bruay. Procházeli jsme se ulicemi jeho dětství, ukazoval mi školu, kde učil jeho otec, a tmavou budovu, kde v devíti letech slyšel Jaurèse; vyprávěl mi o svých prvních setkáních s každodenní bídou, s prací bez naděje; mluvil příliš rychle, příliš nezaujatě; a najednou řekl rozrušeně: „Nic se nezměnilo; ale já píšu romány." Chtěla jsem tenkrát věřit, že jde o chvilkové dojetí; Robert je příliš veselý, než abych mu přičítala vážné výčitky svědomí. Ale po amsterodamském kongresu, po celou dobu, kdy organizoval Výbory bdělosti, jsem viděla, že dovede být ještě mnohem veselejší, a musela jsem si připustit pravdu: předtím se sžíral netrpělivostí. Kdyby byl znovu odsouzen k nemohouc-

nosti, k osamělosti, všechno by mu připadalo zbytečné, i psát; zejména psát. Mezi pětadvacátým a dvaatřicátým rokem, i když se sžíral, přece psal, to je pravda. Ale to bylo něco jiného. Zůstal ve spojení s komunisty a s některými socialisty; doufal v dělnickou jednotu a v konečné vítězství; umím nazpamět ten Jaurèsův výrok, který při každé příležitosti opakoval: „Člověk zítřka bude nejmnohostrannější a s nejbohatším životem, jaký se kdy vyskytl v dějinách." Byl přesvědčen, že jeho knihy pomáhají budovat budoucnost a že člověk zítřka je bude číst; psal tedy. Je-li zítřek zatarasen, nemělo by to žádný smysl. Jestliže mu současníci nenaslouchají, jestliže mu budoucí generace už nebude rozumět, nezbývá, než aby mlčel.

A co potom? Co s ním bude? Živý tvor, měnící se v pěnu, to je strašné, ale je horší osud: osud ochrnutého, který nemůže mluvit. To je lepší smrt. Dospěju jednoho dne tak daleko, že si pro Roberta budu přát smrt? Ne. To je nepředstavitelné. Už dostal od života pořádné rány, vždycky se z nich vykřesal, dostane se z toho zas. Nevím jak, ale on si něco vymyslí. Například není vyloučeno, že jednoho dne vstoupí do komunistické strany; teď na to ovšem vůbec nepomýšlí, příliš ostře kritizuje jejich politiku. Ale dejme tomu, že se jejich linie změní; dejme tomu, že nebude mimo komunisty žádná ucelená levice: nejsem si jistá, zda by se k nim Robert raději nepřipojil, než aby zůstal nečinný. Nelíbí se mi takové pomyšlení. Bylo by pro něho těžší než pro jiné, aby se podřizoval rozkazům, s kterými by nesouhlasil. Měl vždycky své vlastní názory o taktice. A kromě toho, ať se sebevíc pokouší o cynismus, vím, že vždycky zůstane věrný svému starému mravnímu přesvědčení. Usmívá se nad idealismem druhých, ale sám má také svůj; některé komunistické metody by nikdy nemohl přijmout. Ne, tohle není žádné řešení. Příliš mnoho věcí ho od nich dělí; jeho humanismus není stejný jako jejich. Nejenže by už nic upřímného nemohl napsat, ale musel by popřít celou svou minulost.

„Co se dá dělat?" řekne mi. Před chvílí říkal: „O knihu víc nebo míň, na tom tak moc nezáleží." Ale co si myslí doopravdy? Já knihám přikládám velký význam, snad až moc velký. V době své vlastní prehistorie jsem jim dávala přednost před skutečným světem. Něco z toho ve mně zůstalo: knihy pro mne pořád mají takovou malou příchuť věčnosti. Ano, to je jeden z důvodů, proč mi Robertovo dílo tolik leží na srdci: zanikne-li, budeme zas i my dva ohroženi zánikem; budoucnost není pak nic jiného než hrob. Robert nevidí věci takhle,

ale zase není vzorný politický pracovník, který na sebe úplně zapomíná; přece jen doufá, že po sobě zanechá jméno, jméno, které mnoho znamená pro mnoho lidí. A potom, psaní, to je to, co má na světě nejraději, to je jeho radost, jeho potřeba, to je on sám. Vzdát se toho by byla sebevražda.

No, stačilo by, aby se smířil s tím, že bude psát na objednávku, jiní to dělají také; ano, jiní, ale ne Robert. Dovedu si představit, že kdyby nebylo vyhnutí, pracoval by Robert politicky i proti své vůli. Ale psát, to je něco jiného; kdyby se nemohl vyjadřovat tak, jak chce, vypadlo by mu pero z rukou. Však já tu slepou uličku vidím. Robert lpí na některých idejích, a před válkou jsme byli přesvědčeni, že se jednoho dne uskuteční. Celý život strávil tím, že je jednak obohacoval, jednak jim připravoval cestu, aby se mohly uskutečnit. Ale dejme tomu, že k tomu nikdy nedojde. Dejme tomu, že řešení bude v rozporu s humanismem, který Robert vždycky hájil? Co bude pak Robert dělat? Bude-li pomáhat vytvářet budoucnost nepřátelskou všem hodnotám, v které věří, je jeho činnost absurdní; ale bude-li umíněně lpět na hodnotách, které nikdy nesestoupí na svět, stane se jedním z těch starých snílků, kterým se za žádnou cenu nechce podobat. Ne, při takové alternativě není žádná volba možná; v obou případech je to fiasko, bezmocnost; pro Roberta to je umírání zaživa. Proto se s takovou vervou vrhá do boje; říká, že mu tato situace nabízí šanci, na kterou čekal celý život; budiž, ale zároveň v sobě chová nebezpečí vážnější, než jaké poznal kdy předtím, a on to ví. Ano, jsem přesvědčena, že to, co si teď říkám já, si řekl i on. Říká si, že možná i pro něho je budoucnost hrobem, že ho pohltí a že po něm nezbude nic víc, než co zbylo po Rose a Diegovi. A je to dokonce horší: snad na něho lidé zítřka budou pohlížet jako na zpátečníka, jako na mystifikátora, jako na někoho, kdo se dal napálit, někoho zbytečného a plného omylů: jako na zmetek. Možná že jednoho dne bude v pokušení sám se vidět jejich krutýma očima: pak skončí jeho život v zoufalství. Robert zoufalý: to je strašná představa, nesnesitelnější než sama smrt. Ne. Dovedu připustit jeho smrt i svou, ale ne jeho zoufalství. To ne. Nebudu se moci zítra probudit a snášet tu děsnou hrozbu na obzoru po všechny další dny. Ne. Ale i když si budu stokrát opakovat ne, ne, nic na tom nezměním. Probudím se s tou hrozbou zítra a ve dnech, které budou následovat. Z jistoty by snad člověk aspoň mohl umřít, ale ten nepodložený strach, s tím budu muset žít.

KAPITOLA DRUHÁ

I

Druhý den ráno potvrdilo rádio německou porážku. Mír opravdu začíná, opakoval si Henri, zasedaje ke stolu. Rozhodl se: zařídím si to tak, abych psal každý den. A co vlastně? Nevěděl, a to mu dělalo radost; jindy to vždycky věděl až moc dobře. Tentokrát se pokusí obrátit se ke čtenáři bez předběžného uvažování, jako člověk píše příteli, a snad se mu podaří vypovědět mu všechno to, co nikdy nenalezlo místo v jeho příliš promyšlených knihách. Je tolik věcí, které by člověk chtěl zachytit slovy a které zmizí! Zdvihl hlavu a podíval se oknem na studenou oblohu. Škoda že ztratí dnešní dopoledne; všechno mu dnes ráno připadá tak drahocenné: bílý papír, vůně alkoholu a vychladlého tabáku, arabská hudba, která sem zaznívá z vedlejší kavárny. Katedrála Notre-Dame je studená zrovna jako obloha; uprostřed uličky tančí nějaký tulák, má na sobě obrovský límec z modrých kohoutích per a dvě nastrojená děvčata se na něj dívají a smějí se. Jsou vánoce, Němci prohráli a něco začíná. Ano, Henri se pokusí vynahradit si všechna ta rána, všechny ty večery, které nechával celé tyhle čtyři roky, celých těch třicet let, klouzat mezi prsty. Pravda, člověk nemůže říci všechno, ale může se alespoň pokusit vyjádřit pravou chuť svého života; každý život má svou vlastní chuť, která je jenom jeho, a člověk ji musí vyjádřit, nebo nemá cenu psát. Vypovědět to, co jsem miloval, co miluju, kdo jsem. Nakreslil kytici. Kdo je? Koho to nalézá po té dlouhé nepřítomnosti? Je těžké zevnitř se zařadit a určit své meze. Není ani zuřivý politik, ani fanatický spisovatel, ani člověk velkých vášní; cítí se spíš jako každý druhý. Ale nijak ho to nezahanbuje. Člověk jako každý druhý, který by upřímně mluvil o sobě, by mluvil za každého, pro každého. Upřímnost: to je jediná originalita, o kterou by měl usilovat, jediné heslo, které by si měl dát. Přikreslil ke své kytici další květ. Není tak snadné být upřímný. Neměl v úmyslu se zpovídat. A psát jakýkoli román znamená lhát. No, to se uvidí později. Teď se především nesmí zatěžovat problémy; musí se do toho pustit nazdařbůh, třeba zahradami El-Ouedu v měsíčním svitu. Papír je holý, toho se musí využít.

„Už jsi začal svůj veselý román?" zeptala se Paula.

„Nevím."

„Jak to, nevíš? Nevíš, co píšeš?“

„Nechám se překvapit,“ řekl se smíchem.

Paula pokrčila rameny, a přece to byla pravda. Nechtěl nic vědět; neuspořádaně házel na papír spoustu okamžiků svého života, úžasně ho to bavilo, a nic víc si nepřál. Ten večer, kdy šel na schůzku s Nadinou, nerad opouštěl svou práci. Paule řekl, že jde se Scriassinem; za poslední rok se naučil šetřit upřímností. Prostá slova: „Jdu s Nadinou“ by vyvolala tolik dotazů a tolik poznámek, že raději zvolil jiná. Bylo však opravdu absurdní tajit, že si vyjde s tou žabkou, na kterou pohlížel jako na jakousi neteř; nejabsurdnější ovšem bylo, že si s ní vůbec tu schůzku dával. Otevřel dveře do Červeného baru a přistoupil ke stolu, kde seděla mezi Lachaumem a Vincentem.

„Dnes žádná šlamastyka?“

„Nic,“ řekl Vincent znechuceně.

Mladí se hrnuli do toho červeného lokálu ani ne tak proto, aby se tu scházeli s kamarády, jako spíš proto, aby se tu střetali s protivníky: byly tu zastoupeny všechny politické sekty. Henri sem občas na chvíli zaskočil. Byl by se rád posadil, trochu si o všem možném popovídal s Lachaumem a Vincentem a prohlížel si přitom lidi. Ale Nadina hned vstala.

„Vezmete mě na večeři?“

„Proto jsem přišel.“

Venku byla tma, chodník byl pokryt ledovým blátem: co si s Nadinou vlastně počne? Zeptal se: „Kam chcete jít? K Italovi?“

„K Italovi.“

Nebylo s ní těžké pořízení. Nechala ho vybrat stůl a objednala si jako on peperoni a ossobuco; souhlasila se vším, co říkal, s radostným výrazem, který Henrimu po chvíli začal připadat podezřelý: opravdu, neposlouchala ho, jedla s poklidným spěchem, usmívajíc se do talíře; přestal udržovat konverzaci, aniž si toho zřejmě všimla. Když shltla poslední sousto, utřela si širokým gestem ústa:

„A kam mě vezmete teď?“

„Nemáte ráda džez ani tanec?“

„Ne.“

„Můžeme zkusit Obratník Raka.“

„Je to tam senzační?“

„Vy znáte nějaký senzační lokál? V Obratníku se dá příjemně povídat.“

Pokrčila rameny. „Příjemně povídat se dá taky na lavičce

v metru." Obličej jí ožil: „Některé lokály mám ráda: ty, kde se ukazují nahé slečny."

„Neříkejte! To vás baví?"

„Ano. V tureckých lázních je to legračnější, ale ani tyhle kabarety nejsou k zahození."

„Nejste vy tak trochu zvrhlá?" zeptal se Henri se smíchem.

„Dost možná," odpověděla suše. „Co navrhujete lepšího?"

Člověk si nemohl vymyslet nic nevhodnějšího než se jít dívat na nahotinky ve společnosti téhle vytáhlé holky — ani panny, ani ženy — ale konec konců zavázal se, že ji pobaví, a chyběla mu inspirace. Posadili se „U Astarté" ke kbelíku se šampaňským; sál byl ještě prázdný; u baru se bavily animírky. Nadina si je zevrubně prohlížela.

„Kdybych byla chlap, přivedla bych si každý večer jinou ženskou."

„Každý večer jinou — to je pak nakonec jedna a ta samá."

„To jistě ne; ta malá bruneta a ta zrzka, co má tak hezký falešný ňadra, každá je pod šaty jiná." Opřela si bradu o dlaň a zadívala se na Henriho: „Vás ženy nebaví?"

„Takhle ne."

„Jak, takhle?"

„No, rád se na ně dívám, jsou-li hezké, rád s nimi tancuju a mluvím."

„Na mluvení jsou lepší muži," řekla Nadina; začala se dívat podezíravě: „Proč jste mě vlastně pozval? Nejsem hezká, tancuju špatně a mluvit valně neumím."

Usmál se: „Nevzpomínáte si? Vytýkala jste mi, že vás nikdy nikam nepozvu."

„To pokaždé, když vám někdo vytkne, že něco neděláte, tak to hned uděláte?"

„A proč jste vy moje pozvání přijala?"

Vrhla po něm tak naivně vyzývavý pohled, že ho to vyvedlo z konceptu. Je tedy pravda, jak tvrdí Paula, že Nadina nemůže vidět mužského, aby se mu nenabídla?

„Člověk nemá nikdy nic odmítat," řekla přemoudřele.

Chvíli tiše popíjela šampaňské; rozmluva se zas trochu rozběhla, ale Nadina se občas důrazně odmlčela, upřeně se zadívala na Henriho a ve tváři měla výraz udivené výčitky. Přece si ji nemůžu namluvit, říkal si; líbila se mu jen napůl, příliš ji znal, bylo by to moc snadné a pak, bylo by mu to trapné kvůli Dubreuilhovým. Snažil se zaplnit odmlky, ale ona dvakrát nápadně zívla. Jemu byla také dlouhá chvíle. Několik dvojic tančilo: hlavně Američané s holkami a jedna

nebo dvě dvojice venkovských záletníků. Rozhodl se, že půjdou, jakmile girls předvedou své číslo, a pocítil úlevu, když se konečně objevily. Bylo jich šest, měly kalhotky a podprsenky pošité cetkami a na hlavě cylindr ve francouzských a amerických barvách; netančily ani dobře, ani špatně, byly přiměřeně ošklivé; byla to nezajímavá podívaná, která nevzbuzovala žádné veselí; proč vypadala Nadina tak rozradovaně? Když si dívky stáhly podprsenky a ukázaly parafinovaná ňadra, podívala se po očku na Henriho: „Která se vám líbí nejvíc?"

„Jsou jedna jako druhá."

„Nezdá se vám, že ta blondýna vlevo má rozkošný pupík?"

„Ano, ale smutný čumáček."

Nadina se odmlčela; prohlížela si ženy zkušeným a trochu znuděným pohledem; když pozpátku vycouvaly ven, mávajíce v jedné ruce kalhotkami a tisknouce si druhou rukou trojbarevný klobouk ke klínu, zeptala se Nadina:

„Co je důležitější, mít hezký čumáček, nebo být pěkně rostlá?"

„Přijde na to."

„Na co?"

„Na celek a taky na vkus."

„Jakou známku z celku bych si podle vašeho vkusu zasloužila já?"

Změřil si ji: „To vám řeknu za tři čtyři roky; nejste ještě hotová."

„Člověk není nikdy hotový, dokud neumře," řekla pozlobeně. Bloudila pohledem po sále, až se zahleděla na tanečnici se smutným obličejem, která se v jednoduchých černých šatech přišla posadit do baru. „Vážně má smutný výraz. Měl byste ji požádat o tanec."

„Nemyslím, že by ji to obzvlášť rozveselilo."

„Její kamarádky mají chlapy; ona vypadá, že zbyla na ocet. Zatancujte si s ní, co vám to udělá?" řekla najednou naléhavě; hlas jí změkl a zaprosil: „Jenom jednou!"

Blondýnka ho bez nadšení následovala na parket; byla banálně hloupá a on nechápal, proč se Nadina o ni zajímá; vlastně mu Nadininy rozmary začínaly jít na nervy. Když se k ní vrátil, měla obě sklenice naplněné šampaňským a zamyšleně si je prohlížela.

„Jste hodný," řekla a udělala na něho sladké oči. Náhle se usmála: „Jste legrační, když jste opilý?"

„Když jsem opilý, připadám si úžasně legrační."

„A co o tom soudí ostatní?"

„Když jsem opilý, nestarám se o to, co soudí ostatní."
Ukázala mu na láhev: „Opijte se."
„Se šampaňským se daleko nedostanu."
„Kolik sklenic můžete vypít a neopít se?"
„Spousty."
„Víc než tři?"
„Ovšem."
Nedůvěřivě na něho pohlédla: „To bych ráda viděla. Vypil byste jedním tahem tyhle dvě sklenice a nehnulo by to s vámi?"
„Vůbec ne."
„Tak to zkuste."
„Proč?"
„Lidi se vždycky vytahujou; člověka musíte vzít za slovo."
„A pak po mně budete chtít, abych chodil po hlavě?" zeptal se Henri.
„Pak můžete jít domů spát. Pijte: ráz na ráz."
Vypil jednu sklenici a ucítil jakýsi náraz v žaludku; podala mu druhou. „Řekli jsme: ráz na ráz."
Obrátil do sebe druhou sklenici.
Probudil se v posteli nahý vedle nahé ženy, která ho držela za vlasy a třepala s ním; zabručel: „Kdo je to?"
„Nadina. Probuď se, už je pozdě."
Otevřel oči: svítilo elektrické světlo, byl to neznámý pokoj, pokoj v hotelu: ano, vzpomínal si na recepci, na schodiště; předtím pil šampaňské, bolela ho hlava.
„Co se stalo? Nerozumím tomu."
„Řízla jsem ti šampaňské brandy; na sedmdesát procent," řekla Nadina s hlasitým smíchem.
„Ty jsi nalila do šampaňského brandy?"
„Tak trochu. To je trik, který se mi často osvědčil s Američany, když potřebuju, aby byli opilí." Usmála se: „Byla to jediná možnost, jak tě dostat."
„A dostalas mě?"
„Dá-li se to tak říct."
Sáhl si na hlavu: „Na nic se nepamatuju."
„Není nač si pamatovat."
Vyskočila z postele, vytáhla z tašky hřeben a před skříní se zrcadlem se začala nahá česat. Jaké má mladé tělo! Opravdu svíral v náručí tu útlou hruď s kulatými rameny a něžnými ňadry? Všimla si jeho pohledu: „Nedívej se tak na mne!" Vzala si kombiné a rychle si je natáhla.
„Jsi moc hezká."
„Nežvaň hlouposti!" řekla drsným hlasem.

„Proč se oblékáš? Pojď sem!"
Zavrtěla hlavou a on se trochu znepokojeně zeptal:
„Udělal jsem ti něco zlého? Víš, byl jsem opilý."
Vrátila se k lůžku a políbila Henriho na tvář: „Byl jsi moc milý. Ale já nerada dvakrát," dodala, odtahujíc se od něho, „ne hned ten den."
Bylo opravdu nepříjemné, že se na nic nepamatoval. Navlékala si ponožky a jemu bylo trochu trapno, že leží pod pokrývkami nahý:
„Chci vstát, obrať se."
„Ty chceš, abych se obrátila?"
„Prosím tě."
Postavila se do kouta s obličejem ke zdi, s rukama za zády jako potrestaná školačka; hned se posměšně zeptala: „Stačí to?"
„Stačí," odpověděl, zapínaje si pásek u kalhot.
Kriticky si ho prohlížela: „Bože, ty jsi komplikovaný."
„Já?"
„Co naděláš cavyků, než si lehneš do postele a než z ní vylezeš."
„Způsobilas mi pořádné bolení palice!" řekl Henri. Litoval, že už nemá chuť. Má hezké tělo a je to zvláštní holka.
Když seděli nad náhražkovou kávou v kavárničce Biard, která se probouzela vedle nádraží Montparnasse, zeptal se vesele:
„Proč jsi vlastně tak o to stála, vyspat se se mnou?"
„Abychom se seznámili."
„To se vždycky seznamuješ tímhle způsobem?"
„Když s někým spíš, tak se prolomí ledy; lidem je pak spolu líp než předtím, ne?"
„Ledy jsou opravdu prolomeny," řekl Henri se smíchem. „Ale proč jsi se chtěla se mnou seznámit?"
„Chtěla jsem, abych ti byla milá."
„Jsi mi moc milá."
Pohlédla na něho zlomyslně a rozpačitě zároveň: „Chci, abych ti byla tak milá, abys mě vzal s sebou do Portugalska."
„Tak to je ono!" Položil ruku Nadině na paži. „Řekl jsem ti přece, že to není možné."
„Kvůli Paule? Ale když nejede ona, můžu s tebou přece jet já."
„Ne, nemůžeš, udělalo by ji to nešťastnou."
„Tak jí to neříkej."
„To by byla moc velká lež." Usmál se. „Tím spíš, že by se to dozvěděla."

„Tak abys jí ušetřil bolest, radši mi nedopřeješ něco, na co mám tak strašnou chuť."
„Ty na to máš takovou chuť?"
„Země, kde je slunce a kde je dost žrádla! Duši bych za to dala, abych tam mohla jet!"
„Mělas za války hlad?"
„A jestli! Teda v tom byla maminka prima, šlapala osmdesát kilometrů na kole, aby nám přivezla kilo hub nebo kus flákoty; ale přesto. Když mi první Američan vrazil do náruče krabici s přídělem, byla jsem jako šílená."
„Proto jsi měla tak ráda Američany?"
„Ano; a pak taky mě to ze začátku bavilo." Pokrčila rameny: „Teď už je to moc přeorganizovaný, už to není žádná psina. Paříž už je zase otravná." Zadívala se prosebně na Henriho: „Vem mě s sebou."
Byl by jí tu radost rád udělal: je to velké uspokojení, může-li člověk někomu dát opravdové štěstí; ale jak to předložit Paule?
„Stejně už se ti stalo, že jsi měl nějaké to dobrodružství," řekla Nadina, „a Paula se s tím smířila."
„Kdo ti tohle povídal?"
Nadina se tajnůstkářsky zasmála.
„Žena, která vykládá jiné ženě o svých láskách, ta se toho napovídá!"
Ano, Henri se Paule svěřil s několika nevěrami a ona mu je velkoryse prominula; dnes je potíž v tom, že každý výklad by ho nutně vedl buď k tomu, aby ji utvrzoval ve lži, kterou už dál nechtěl udržovat, anebo k tomu, aby krutě vymáhal svou volnost, k čemuž mu chyběla odvaha. Zabručel: „Cesta, která trvá měsíc, to je něco jiného."
„Ale po návratu bychom se rozešli; já tě nechci Paule přebrat." Nadina se arogantně zasmála: „Já chci cestovat, to je všechno."
Henri zaváhal. Procházet se neznámými ulicemi, usedat na kavárenských terasách se ženou, která by se mu smála do tváře; nalézat večer v hotelovém pokoji její mladé vlahé tělo; ano, to je lákavé. A když už se rozhodl s Paulou skončit, co získá čekáním? Čas nic nevyřeší, naopak.
„Poslyš," řekl, „nemůžu ti nic slíbit. Neber to jako slib: ale pokusím se promluvit s Paulou, a budu-li to považovat za možné vzít tě s sebou, tak to udělám."

Sklesle jsem se podívala na obrázek. Před dvěma měsíci jsem tomu děcku řekla: „Nakresli dům," a chlapec nakreslil vilu se střechou, komínem a kouřem, bez jediného okna, bez jediných dveří, a kolem ní vysoký černý plot se špičatými mřížemi. „A teď nakresli rodinu," a on nakreslil muže, který podává ruku chlapci. A dnes zase namaloval dům bez dveří, obehnaný černými špičatými tyčemi: neudělali jsme žádný pokrok. Jde o mimořádně těžký případ, nebo ho já nedovedu léčit? Uložila jsem kresbu do desek. Nedovedu, anebo nechci? Možná že odpor dítěte obráží odpor, který cítím v sobě: je pro mne hrozné, vyhánět toho neznámého, který před dvěma léty zahynul v Dachau, ze srdce jeho syna. Měla bych tedy léčení nechat, řekla jsem si. Stála jsem u psacího stolu. Měla jsem před sebou dvě hodiny volna, mohla jsem si roztřídit poznámky, ale k ničemu jsem se neodhodlala. Ovšem, vždycky jsem si kladla spoustu otázek; uzdravit, to často znamená zmrzačit. Zač stojí v nespravedlivém světě vyrovnanost jednotlivce? Ale lákalo mne, že jsem si u každého případu musela vymýšlet nějakou odpověď. Mým cílem nebylo poskytovat pacientům nějakou klamnou vnitřní pohodu: snažila-li jsem se zbavit je jejich soukromých chimér, bylo to proto, abych jim pomohla najít schopnost vyrovnat se se skutečnými problémy, které se v životě naskytnou. A pokaždé, když se mi to podařilo, domnívala jsem se, že jsem udělala užitečnou práci. Je to tak velký úkol, vyžaduje spolupráce všech: to jsem si alespoň myslela včera. Ale to předpokládá, že každý příčetný člověk má svou úlohu v dějinách, které vedou lidstvo ke štěstí. V takovou krásnou harmonii už nevěřím. Budoucnost nám uniká, bude existovat i bez nás. Jde-li tedy jenom o přítomnost, jaký má smysl, aby se z malého Fernanda stal veselý a zbrklý kluk jako ostatní děti? Bruslím na tenkém ledě, řekla jsem si. Půjde-li to tak dál, nezbude mi než zavřít ordinaci. Šla jsem do koupelny, přinesla jsem odtud umyvadlo a náruč starých novin a klekla jsem si u krbu, kde tlumeně hořely smotky starého papíru: vlhčila jsem potištěné listy a začala jsem je hníst. Už jsem k tomu druhu práce necítila takový odpor jako dřív; s Nadininou pomocí a s občasným přispěním domovnice jsem jakž takž udržovala domácnost v chodu. Alespoň jsem si byla jista, že když trhám na kousky ty staré noviny, dělám něco užitečného. Potíž byla jen v tom, že mi to zaměstnávalo jenom ruce. Podařilo se mi nemyslet už na malého Fernanda ani na své povolání, ale moc jsem tím ne-

získala; v hlavě se mi zase začala točit deska: „Ve Stavelotu nemají dost rakví, aby pohřbili děti zavražděné esesáky." My jsme unikli, ale jinde se to stalo. Narychlo se ukrývaly prapory, zahrabávaly zbraně, muži utekli do polí, ženy se zabarikádovaly za dveřmi a v ulicích, ponechaných na pospas dešti, bylo slyšet jejich drsné hlasy; tentokrát nepřicházeli jako velkomyslní dobyvatelé, tentokrát se vraceli s nenávistí a smrtí v srdci. Odešli zase, ale z vesnice, která krátce předtím oslavovala, zbylo spáleniště a kupy mrtvolek.

Zachvěla jsem se při závanu studeného vzduchu: to Nadina prudce otevřela dveře.

„Proč jsi mě nezavolala, abych ti pomohla?"

„Myslela jsem, že se oblékáš."

„Už jsem dávno hotová." Klekla si ke mně a vzala jedny noviny. „Bojíš se, že bych to neuměla? Tohle snad ještě dokážu."

Opravdu to nedělala dobře, příliš máčela papír a dost ho nemačkala; přesto jsem ji měla zavolat. Prohlédla jsem si ji.

„„Dovol, abych tě trochu upravila," řekla jsem.

„Pro koho? Pro Lamberta?"

Vyhledala jsem ve skříni svou šálu a starodávnou brož a podala jsem jí střevíce s koženou podrážkou; dala mi je jedna pacientka, která se domnívala, že je vyléčená. Nadina zaváhala:

„Ale vždyť ty jdeš dnes večer ven: co si vezmeš?"

„Na nohy se mi nebude nikdo dívat," řekla jsem se smíchem.

Vzala střevíce a zabručela: „Děkuju."

Měla jsem chuť odpovědět: „Není zač."

Mé pozornosti a má péče ji uváděly do rozpaků, protože mi za ně nebyla opravdu vděčná a vyčítala si to. Vyciťovala jsem, jak váhá mezi vděčností a podezřením, zatímco neobratně mačkala papírové koule. Právem mi nedůvěřuje: má obětavost, má štědrost jsou nejnespravedlivější z mých úskoků: navozovala jsem jí pocit viny a přitom jsem se jenom snažila vyhnout se jejím výčitkám. Výčitkám za to, že Diego umřel, že Nadina nemá sváteční šaty, že se neumí dobře smát a že ji rozmrzelost dělá ošklivou. Výčitkám za to, že jsem ji neuměla přimět, aby mne poslouchala, a proto, že ji nemám dost ráda. Bylo by poctivější, kdybych ji nezahrnovala dobrodiním. Snad by se jí ulehčilo, kdybych ji vzala do náruče a řekla jí: „Má ubohá holčičko, odpusť mi, že tě víc nemiluju." Kdybych ji byla držela v náručí, snad by mne to chránilo proti těm dětským mrtvolkám, které nebylo možno pohřbít.

Zdvihla hlavu: „Mluvila jsi s tatínkem znovu o tom místě sekretářky?"
„Od předvčerejška ne." Dodala jsem přesvědčivě: „Časopis začne vycházet až v dubnu, času je dost."
„Ale já musím vědět, na čem jsem," řekla Nadina; hodila do ohně kouli. „Vážně nechápu, proč je proti tomu."
„Řekl ti to; připadá mu, že je to pro tebe ztráta času." Zaměstnání, povinnosti dospělého člověka, to by podle mého bylo pro Nadinu moc dobré; ale Robert je ctižádostivější.
„A co chemie, to není ztracený čas?" řekla s pokrčením ramen.
„Nikdo tě do chemie nenutí."
Nadina si vybrala chemii, aby nás pohoršila; potrestala se tím sama až dost.
„Ne že by mě nějak zvlášť štvala chemie," řekla, „mě štve študovat. Tatínek si to neuvědomuje: jsem mnohem starší, než jsi byla ty v mém věku. Chci dělat něco skutečného."
„Víš přece, že s tebou souhlasím," řekla jsem. „A buď klidná, uvidí-li tatínek, že na to máš pořád stejný názor, řekne nakonec ano."
„Řekne ano, ale jakým tónem," namítla Nadina vzdorovitě.
„Však ho přesvědčíme. Víš, co bych na tvém místě udělala? Naučila bych se hned teď psát na stroji."
„Hned teď nemůžu," řekla Nadina. Zaváhala a potom se na mne trochu vyzývavě zadívala: „Henri mě s sebou bere do Portugalska."
Na to jsem nebyla připravená: „O tom jste se dohodli včera?" zeptala jsem se hlasem, který špatně zakrýval můj nesouhlas.
„Já už jsem to rozhodla dávno," řekla Nadina a dodala útočně: „Samozřejmě jsi proti tomu? Jsi proti tomu kvůli Paule?"
Hnětla jsem mezi dlaněmi vlhký balónek: „Myslím, že budeš nešťastná."
„To je má věc."
„Jistěže."
Nic jsem nedodala; vím, že ji mé mlčení dráždí, ale zlobí mě, když ostrým hlasem odmítá rozmluvu, kterou si přeje. Chce, abych ji k ní nutila, a mně je proti mysli hrát po jejím. Přece jenom jsem se pokusila: „Henri tě nemiluje," řekla jsem jí, „nemá teď na milování náladu..."
„Kdežto Lambert, ten by byl dost pitomej na to, aby si mě vzal?" řekla nepřátelsky.
„Nikdy jsem tě nehnala do manželství," řekla jsem, „jisté je, že tě Lambert miluje."

Přerušila mě: „Předně mě nemiluje; ani mě nikdy nepožádal, abych se s ním vyspala; tuhle na Štědrý večer jsem se dokonce o něj ucházela a on mě poslal do háje."
„Protože od tebe čeká něco jiného."
„Jestli se mu nelíbím, to je jeho věc: chápu ostatně, že když měl děvče, jako byla Rosa, dělá drahoty, a věř mi, že si to vynahrazuju. Jenom mi prosím tě nevykládej, že na mě letí." Nadina zvyšovala hlas. Pokrčila jsem rameny:
„Dělej si, co chceš!" řekla jsem. „Nechávám ti všechnu volnost, co chceš víc?"
Odkašlala si, což dělala vždycky, když jsem ji zahnala do kouta:
„Mezi Henrim a mnou jde jenom o dobrodružství. Až se vrátíme, rozejdeme se."
„Buď upřímná, Nadino, ty tomu věříš?"
„Ano, věřím," řekla příliš přesvědčivě.
„Když s Henrim strávíš měsíc, bude ti na něm záležet."
„Vůbec ne." Zase se jí v očích rozsvítil vzdor: „Abys věděla, včera večer jsem se s ním vyspala a vůbec to se mnou nehnulo."
Odvrátila jsem oči; nepřála jsem si to vědět. Řekla jsem, aniž jsem přiznala své rozpaky: „To není žádný argument. Jsem přesvědčená, že až se vrátíš, budeš si ho chtít udržet. On nebude chtít."
„To se uvidí," řekla.
„Vidíš, přiznáváš to, doufáš, že si ho udržíš. Mýlíš se: to jediné, co si v tomhle okamžiku přeje, je volnost."
„Je to hra: baví mě to."
„Počítat, manévrovat, číhat, čekat — to tě baví? A přitom ho ani nemiluješ!"
„Snad ho nemiluju, ale chci ho."
Hodila do krbu hrst kuliček:
„S ním budu žít, rozumíš?"
„Na to, abys žila, nikoho nepotřebuješ," řekla jsem nevrle. Rozhlédla se kolem sebe: „Tomuhle říkáš žít? Upřímně řečeno, ubohá maminko, ty si myslíš, že jsi žila? Půl dne se bavit s tatínkem a druhou půlku dne ošetřovat cvoky, tomu říkáš život!" Vstala a oprášila si kolena; měla hlas čím dál podrážděnější: „Neříkám, že někdy nedělám hlouposti, ale radši bych skončila v bordelu než se celý život procházet v glazé rukavičkách: ty si nikdy svoje rukavičky nesundáš. Trávíš čas tím, že dáváš rady: co vlastně ty víš o mužských? A jsem přesvědčena, že se na sebe nedíváš do zrcadla a že nikdy nemáš zlé sny."

Tohle byla její taktika: útočila na mě pokaždé, když byla v neprávu nebo prostě když o sobě pochybovala; nic jsem na to neřekla a ona zamířila ke dveřím; na prahu se zastavila a zeptala se klidněji:

„Přijdeš si s námi vypít trochu čaje?“

„Stačí, když mě zavoláš.“

Vstala jsem; zapálila jsem si cigaretu. Co jsem mohla dělat? Už jsem si netroufala zasahovat. Když začala Nadina prchat před Diegem a hledat ho každou noc v jiné posteli, pokusila jsem se tomu udělat přítrž: ale ona poznala neštěstí příliš brutálně, byla z toho příliš otřesená, příliš plná odporu a zoufalství, než abychom na ni mohli mít nějaký vliv. Jakmile jsem se pokoušela s ní promluvit, zacpávala si uši, křičela, utíkala pryč: vracela se domů až za svítání. Na mou prosbu se jí pokusil domluvit Robert; toho večera nešla za svým americkým kapitánem, zůstala zavřená v pokoji, ale druhý den nato zmizela; zanechala lísteček: „Odcházím.“ Robert ji hledal celou noc, celý den a ještě celou noc; já jsem čekala doma. To čekání bylo příšerné! Kolem čtvrté hodiny ráno volal nějaký barman z Montparnassu. Našla jsem Nadinu na barové lavičce; byla zpitá pod obraz a měla černou modřinu na oku. „Nech ji, ať si dělá, co chce,“ řekl mi Robert, „nesmíme ji vehnat do úzkých.“ Neměla jsem na vybranou. Kdybych byla bojovala dál, začala by mne Nadina nenávidět a dělala by mi to naschvál. Ale ví, že jsem povolila nerada a že její počínání neschvaluji; zlobí se na mne. Snad není tak docela v neprávu: kdybych ji byla víc milovala, měly bychom k sobě jiný vztah: snad bych ji byla mohla přimět, aby přestala vést život, který neschvaluji. Dlouho jsem stála a pozorovala plameny a opakovala si: Dost ji nemiluju.

Nepřála jsem si ji mít: to Robert hned chtěl dítě. Měla jsem Nadině za zlé, že rušila naši idylu ve dvou. Příliš jsem milovala Roberta a příliš málo jsem se zajímala o sebe, než aby mě dojalo, že nalézám jeho nebo svoje rysy u té malé vetřelkyně. Bez shovívavosti jsem vzala na vědomí její modré oči, její vlasy, její nos. Hubovala jsem ji co nejméně, ale ona vycítila mou odtažitost: vždycky jsem jí byla podezřelá. Žádná holčička nevynaložila větší úsilí, aby nad svou sokyní zvítězila v srdci svého otce: a nikdy se nesmířila s tím, že by měla patřit ke stejnému druhu jako já; když jsem jí vysvětlovala, že brzy dospěje a co to znamená, poslouchala mě s vyjevenou pozorností a potom mrštila svou oblíbenou vázou o podlahu. Po první menstruaci tak zuřila, že osmnáct měsíců nekrvácela. Diego mezi námi vytvořil nové ovzduší: měla

konečně poklad, který patřil jen jí, cítila, že se mi stala rovnocennou, a vytvořilo se mezi námi jakési přátelství. Ale potom bylo všechno ještě horší; teď je všechno ještě horší.

„Maminko."

Nadina mě volala. Když jsem šla po chodbě, uvažovala jsem: zdržím-li se tam moc dlouho, řekne, že si přivlastňuji její přátele; půjdu-li pryč moc brzy, bude si myslet, že jimi pohrdám. Otevřela jsem dveře; byl tam Lambert, Sézenac, Vincent, Lachaume; žádná žena, Nadina nemá žádnou přítelkyni. Pili americkou kávu okolo elektrických kamínek; podala mi šálek černé a trpké vody.

„Chancel se nechal oddělat," řekla prudce.

Neznala jsem dobře Chancela; ale před deseti dny jsem ho viděla, jak se s ostatními smál u vánočního stromku. Robert měl možná pravdu: mezi mrtvými a živými není tak velká vzdálenost. Přesto však tito budoucí mrtví, tiše popíjející kávu, vypadali, jako by se styděli zrovna jako já, že jsou tak živí. Sézenacovy oči byly ještě prázdnější než jindy, podobal se Rimbaudovi s vyoperovaným mozkem. Zeptala jsem se:

„Jak se to stalo?"

„Nic se neví," řekl Sézenac. „Jeho bratr dostal zprávu, kde stálo, že padl na poli cti."

„Neudělal to naschvál?"

Sézenac pokrčil rameny: „Možná."

„Možná že se ho neptali na jeho názor," řekl Vincent. „Naši generálové nešetří lidským materiálem, to ne, jsou to velký páni."

V jeho bledém obličeji vypadaly oči podlité krví jako dvě rány; a ústa měl jako jizvu; člověk si nejprve ani nevšiml, jaké má jemné a pravidelné rysy. Lachaume naproti tomu měl obličej klidný a zbrázděný jako skála:

„Otázka prestiže!" řekl. „Chceme-li si dál hrát na velmoc, potřebujeme patřičný počet mrtvých."

„A pak, odzbrojit FFI, to nebylo špatné: ale kdyby se tak podařilo je potichoučku likvidovat, to by se těm pánům hodilo ještě líp," řekl Vincent: jeho jizva se rozevřela v jakémsi úsměvu.

„Co tím naznačuješ?" řekl Lambert přísným hlasem a díval se Vincentovi do očí. „Že de Gaulle dal Delattrovi příkaz, aby se zbavil všech komunistů? Chceš-li říct tohle, tak to řekni; měj aspoň tu odvahu."

„Není potřeba příkaz. Ti si rozumějí, stačí náznak."

Lambert pokrčil rameny: „Tomu sám nevěříš."

„Snad je to pravda," řekla Nadina útočně.

„Ovšemže to není pravda."
„Jak to dokážeš?" namítla.
„Aha, už jsi pochytila jejich techniku," řekl Lambert. „Vymyslí se nějaká událost se všemi podrobnostmi a pak po tobě chtějí, abys dokázala, že to není pravda. Ovšem, nemohu ti dokázat, že Chancela nezastřelili kulkou do zad."
Lachaume se usmál: „To Vincent neříkal."
Takhle to dopadlo vždycky. Sézenac mlčel; Vincent a Lambert se hašteřili a v pravou chvíli zasahoval Lachaume; obyčejně vytýkal Vincentovi jeho levičáctví a Lambertovi jeho maloměšťácké předsudky. Nadina se podle nálady přidávala k jednomu nebo k druhému táboru. Nemíchala jsem se do jejich hádky; byla úpornější než jindy, asi proto, že Chancelova smrt každým z nich do značné míry otřásla. V žádném případě nebyli Lambert a Vincent stvořeni k tomu, aby se dohodli. V Lambertovi bylo něco ze synka z dobré rodiny; Vincent ve své kožené bundě a s nezdravým obličejem vypadal spíš jako syčák; měl v očích něco, co nevzbuzovalo moc důvěry, ale přece jen jsem nemohla docela uvěřit tomu, že zabil skutečné lidi skutečným revolverem. Pokaždé, když jsem ho viděla, jsem si na to vzpomněla, ale nikdy jsem tomu nemohla uvěřit. Ostatně možná že Lachaume taky někoho zabil, ale s nikým o tom nemluvil a nijak ho to neznepokojovalo.
Lambert se ke mně obrátil: „Už se nedá mluvit ani s kamarády. Opravdu, tahleta Paříž teď není zrovna moc zábavná. Tak si říkám, jestli Chancel neměl pravdu, ne že se dal oddělat, ale že šel bojovat."
Nadina se na něj rozzlobeně podívala: „Vždyť v Paříži vůbec nejsi!"
„Jsem tu dost často, aby mi to tu připadalo zabitý. A když se procházím na frontě, necítím se nijak pyšný."
„Přitom jsi udělal všechno, aby ses stal válečným dopisovatelem!" řekla kysele.
„To se mi zdálo pořád ještě lepší než zůstat tady; ale je to jen polovičaté východisko."
„No prosím, jestli se v Paříži otravuješ, nikdo tě nedrží," řekla Nadina a vypadala upřímně rozhořčená. „Že prý má Delattre rád hezký kluky. Jen si jdi hrát na hrdinu, běž."
„Stejně dobrá hra jako jiné," zabručel Lambert a upřel na ni pohled, těžký nevyslovenými náznaky.
Nadina si ho chvíli měřila: „Nebyl bys špatný jako raněný, ovázaný od hlavy až k patě." Uchechtla se: „Jenom nepočítej s tím, že tě budu navštěvovat v nemocnici. Za čtrnáct dní budu v Portugalsku."

„V Portugalsku?"
„Perron mě bere jako sekretářku," řekla nedbale.
„Ten má teda štěstí," řekl Lambert, „bude tě mít celý měsíc jen pro sebe!"
„Všichni nejsou tak omrzelí jako ty," řekla Nadina.
„Jo, v dnešní době nejsou muži vybíraví," ucedil Lambert mezi zuby, „zrovna tak jako nejsou vybíravé ženy."
„Jsi hrubec!" řekla Nadina.
Podrážděně jsem si pomyslela, jak dětinsky si počínají. Byla jsem přitom přesvědčená, že by mohli jeden druhému pomoci znovu žít; společně by se jim podařilo překonat ty vzpomínky, které je spojovaly a odlučovaly. Ale možná že se drásali právě proto: jeden ve druhém nenáviděl svou vlastní nevěru. Bylo by však nejvýš pošetilé do toho zasahovat. Nechala jsem je hašteřit a vyšla jsem z pokoje. Sézenac za mnou šel do předsíně.
„Mohu vám něco říct?"
„Jen spusťte."
„Chtěl jsem vás poprosit o službu," řekl.
Vzpomněla jsem si, jak velkolepě vypadal 25. srpna s bradkou, s puškou, s rudým šátkem; hotový vojín z osmačtyřicátého. Teď měl modré oči vyhaslé, obličej opuchlý, a když jsem mu předtím stiskla ruku, všimla jsem si, že má vlhké dlaně.
„Špatně spím," řekl. „Mám... bolesti. Jednou mi jeden přítel dal eubinový čípek a to mi moc pomohlo. Jenomže v lékárně vyžadují recept..."
Prosebně se na mne díval.
„Jaké bolesti?"
„No, všechny možné. Hlava. A hlavně zlé sny..."
„Zlé sny se neléčí eubinem."
Čelo mu zvlhlo jako dlaně:
„Řeknu vám to všechno. Mám přítelkyni, kterou mám moc rád, chtěl bych si ji vzít; jenomže... jenomže s ní nemůžu nic mít, když si nevezmu eubin."
„Eubin je opiát," řekla jsem. „Berete to často?"
Zatvářil se poděšeně: „To ne! Jenom občas, když trávím noc s Lucií."
„To je dobře. Na takové věci si člověk rychle zvyká." Díval se na mne s nesmírně prosebným výrazem, na čele se mu perlil pot: „Přijďte za mnou zítra dopoledne," řekla jsem, „podívám se, jestli vám můžu ten recept dát."
Vrátila jsem se do svého pokoje. Ten už si jistě více nebo méně zvykl; kdy asi začal brát drogy? Proč? Vzdychla jsem si.

Zase jeden, kterého položím na pohovku a kterého se pokusím vyprázdnit. Občas mi tyhle ležící trosky šly na nervy; venku, když stáli na vlastních nohou, hráli lidé jakž takž svou úlohu dospělých, tady se z nich stávali kojenci s opruzeným zadkem a na mně bylo, abych je umyla z jejich dětství. Mluvila jsem k nim ovšem neosobním hlasem, hlasem rozumu a zdraví. Jejich skutečný život byl jinde; můj také; nebylo divu, že jsem byla unavena jimi i sebou.

Byla jsem unavená. „V glazé rukavičkách," řekla Nadina. „Uzavřená a nepřístupná," řekl Scriassine; taková se jim jevím? Jsem taková? Vzpomínala jsem na své záchvaty vzteku v dětství a na to, jak mi bušilo srdce, když jsem byla mladá dívka, a na horečné opojení minulého srpna — ale to všechno už je daleko. Skutečnost je ta, že už se v mém nitru nic nepohne. Přičísla jsem se, poopravila jsem si nalíčení. Člověk nemůže stále setrvávat ve strachu, unaví se. A pak, Robert začíná novou knihu, má výbornou náladu; už se v noci neprobouzím zpocená úzkostí, ale zůstávám sklesIá. Nemám žádný důvod ke smutku, to ne; ale dělá mne nešťastnou, že se necítím šťastná — asi jsem moc zhýčkaná. Vzala jsem si kabelku a rukavice a zaklepala jsem u Roberta. Vůbec se mi nechtělo jít ven.

„Není vám zima? Nechtěl byste rozdělat ohýnek z papíru?"

Odtáhl křeslo, usmál se na mne: „Je mi dobře."

Ovšem. Robertovi je vždycky dobře. Dva roky se vesele živil zelím, tuřínem a vodnicí; nikdy mu nebylo zima; člověk by řekl, že si po způsobu jóginů sám vyrábí teplo; až se okolo půlnoci vrátím, bude ještě sedět u psaní, zabalený do svého skotského plédu, a bude se divit: „Ale kolikpak je hodin?" O své knize mi zatím povídal jen dost zmateně, ale měla jsem dojem, že je s ní spokojen. Posadila jsem se:

„Nadina mi právě oznámila podivnou zprávu," řekla jsem. „Jede s Perronem do Portugalska."

Živě zdvihl oči: „Je ti to proti mysli?"

„Ano; Perron není člověk, kterého sebereš a zase odhodíš: ona se k němu příliš upne."

Robert položil ruku na mou: „Nedělej si o Nadinu starost. Předně by mne moc udivilo, že by o něj začala tolik stát; a v každém případě se rychle utěší."

„Nebude přece trávit život tím, že se bude pořád z něčeho utěšovat!"

Robert se dal do smíchu: „Nedá se nic dělat! Tebe bude pořád pohoršovat, že tvá dcera spí, s kým ji napadne, jako chlapec. Dělal jsem to v jejím věku taky tak."

Robert nikdy nechtěl vzít v úvahu, že Nadina není chlapec; řekla jsem: „To není totéž; Nadina se věší na jednoho muže za druhým, protože když je sama, nemá pocit, že žije: to mě na tom právě znepokojuje."

„Podívej se, je pochopitelné, že se bojí být sama; ta historie s Diegem je ještě čerstvá."

Potřásla jsem hlavou: „To není jen kvůli Diegovi."

„Já vím, ty tvrdíš, že je to taky naší vinou," řekl skepticky. Pokrčil rameny: „Změní se, má dost času, aby se změnila."

„Doufejme." Naléhavě jsem se zadívala na Roberta: „Víte, bylo by pro ni důležité, aby měla zaměstnání, které by ji opravdu zajímalo. Dejte jí to místo sekretářky; zase se o tom zmínila; opravdu jí na tom strašně záleží."

„Ale na tom není nic zajímavého," řekl Robert; „psát celý den obálky a zakládat korespondenci: při její inteligenci je to zločin."

„Bude mít pocit, že je užitečná, povzbudí ji to."

„Může dělat něco mnohem lepšího! Jen ať pokračuje ve studiu."

„Zatím potřebuje něco dělat a dělat to dobře; byla by z ní dobrá sekretářka." Dodala jsem: „Na lidech se toho nesmí žádat příliš moc."

Mne Robertovy nároky vždycky povzbuzovaly, ale Nadinu nakonec zbavily odvahy. Nenařizoval jí nic: důvěřoval jí, očekával od ní; a ona se té hře umíněně přizpůsobovala: příliš mladá četla moc vážné knihy, příliš brzy se účastnila hovorů dospělých. A potom ji takový způsob života unavil, začala se zlobit nejdřív na sebe a teď se svým způsobem mstí tím, že působí Robertovi zklamání. Díval se na mne zmateně jako vždy, když tuší v mých slovech nějakou výtku:

„Jestli opravdu myslíš, že je to zrovna to, co potřebuje..." řekl. „Víš to líp než já."

„Myslím opravdu," řekla jsem.

„No tak dobrá."

Povolil velmi snadno: to dokazovalo, že se Nadině až příliš dobře podařilo ho zklamat; když se Robert nemůže bezvýhradně oddat nějaké náklonnosti nebo nějakému podniku, brzy přestane mít zájem. „Ovšem zaměstnání, které by ji udělalo nezávislou na nás, to by bylo ještě lepší."

„Ale to ona nechce; ona si chce na nezávislost jen hrát," řekl Robert suše. Neměl už chuť mluvit o Nadině a já jsem u něho nemohla vzbudit nadšení pro plán, který neschvaloval. Nenaléhala jsem dál. Najednou řekl živě:

„Opravdu nechápu, proč Perron tu cestu podniká."

„Chce si udělat prázdniny," odpověděla jsem. „Já mu rozumím." Dodala jsem s přesvědčením: „Myslím, že má právo trochu se povyrazit; udělal toho dost..."

„Udělal toho víc než já," řekl Robert, „ale o to teď nejde." Důrazně na mne pohlédl: „Aby se S.R.L. rozběhla, potřebujeme noviny."

„Já vím," řekla jsem. Dodala jsem váhavě: „Ráda bych věděla..."

„Co?"

„Jestli vám Henri někdy ty noviny postoupí. Tak na nich lpí..."

„Nejde o to, aby nám je postoupil," řekl Robert.

„Jde o to, aby se podřídil S.R.L."

„Ale vždyť k nim patří. A jen by mu prospělo, kdyby přijal nějaký pevný program; noviny bez politického programu se nemohou udržet."

„Podle jejich názoru ano."

„Tomu říkáš názor!" Robert pokrčil rameny. „‚Udržet ducha Odboje nad politickými sektami!' Taková plácanina je dobrá leda tak pro chudáka Luca. Duch Odboje, víš, to mi připomíná ducha Locarna. Perron přece nevěří na duchy. Jsem klidný, nakonec si dá říct; jenomže zatím ztrácíme čas."

Obávala jsem se, aby Robert nechystal sám sobě nemilé překvapení; když se upne na nějaký nápad, považuje lidi za pouhé nástroje. Těm novinám se Henri věnoval tělem a duší, jsou jeho velkým dobrodružstvím, nedá si jen tak dobrovolně diktovat programy.

„Proč jste si s ním o tom ještě nepromluvil?" zeptala jsem se.

„Myslí jen na to, že si vyrazí ven."

Robert vypadal tak nespokojeně, že jsem navrhla:

„Pokuste se ho přemluvit, aby tu zůstal."

Kvůli Nadině by se mi hodilo, aby Henri tu cestu odřekl; kvůli němu samému bych toho litovala: tak se na to těšil.

„Vždyť ho znáš!" řekl Robert. „Když si něco vezme do hlavy, nedá se s ním mluvit. Bude líp počkat, až se vrátí." Přitáhl si pokrývku okolo kolen. „Ne že bych tě vyháněl, ale obyčejně strašně nerada přicházíš pozdě," řekl vesele.

Vstala jsem: „Máte pravdu. Musím už jít. Určitě nemáte chuť jít se mnou?"

„Ach ne! Nemám nejmenší chuť bavit se se Scriassinem o politice. Tebe snad ušetří."

„Doufejme."

V obdobích, kdy se Robert uzavíral, se mi často stávalo, že

jsem si vyšla bez něho; ale toho večera, když jsem zapadla do zimy a do tmy, jsem litovala, že jsem Scriassinovo pozvání přijala. Rozuměla jsem tomu: byla jsem trochu unavená vídat pořád stejné tváře, své přátele jsem příliš dobře znala; čtyři roky jsme žili bok po boku v teplé blízkosti; teď naše intimita poněkud ochladla, vanula z ní neužitečná uzavřenost; dala jsem se zlákat přitažlivostí něčeho nového. Ale o čem spolu budeme mluvit? Ani já jsem neměla chuť bavit se o politice. Zastavila jsem se ve dvoraně Ritzu a prohlédla jsem se v zrcadle; aby člověk zůstal elegantní i při šatenkách, to by na to musel pořád myslet; radši jsem se o to přestala starat vůbec. Ve svém povadlém utíkáčku a střevících s dřevěnými podrážkami jsem opravdu nevypadala moc valně. Mí přátelé mě berou takovou, jaká jsem; ale Scriassine přijel z Ameriky, kde jsou ženy tak pěstěné, jistě si všimne mých dřeváků. Neměla jsem se tak zanedbávat, pomyslila jsem si.

Scriassinův úsměv ovšem nic neprozradil. Políbil mi ruku, což nenávidím; ruka je obnaženější než obličej, je mi trapné, když se na ni někdo dívá tak zblízka.

„Co si dáte?" zeptal se. „Martini?"

„Třeba martini."

V baru bylo plno amerických důstojníků a dobře oblečených žen; teplo, vůně cigaret, ostrá příchuť ginu mi hned stouply do hlavy a byla jsem ráda, že tam jsem. Scriassine strávil čtyři roky v Americe, v té velké zemi osvoboditelce, kde fontány dští proudy ovocné šťávy a zmrzlinového krému; dychtivě jsem se ho vyptávala. Ochotně odpovídal, zatímco jsem pila druhé martini. Šli jsme na večeři do malé restaurace, kde jsem se bez zábran cpala krvavým masem a kapustou na smetaně. Teď se zase Scriassine vyptával mne: těžko se mi odpovídalo na jeho příliš přesné otázky. Když jsem se snažila vybavit si chuť svých všedních dnů — vůně kapustové polévky v domě, zabarikádovaném zákazem vycházet v noci ven, to ticho v mém srdci, když se Robert dlouho nevracel z nějakého ilegálního shromáždění — autoritativně mne přerušoval; poslouchal velmi dobře, bylo vidět, že slova pro něho mají daleký dosah; ale musela jsem povídat pro něho a ne pro sebe. Ptal se na různé praktické podrobnosti: jakým způsobem se dělaly falešné papíry, jak se tiskl *Espoir*, jak se dodával čtenářům? A vyžadoval také široké fresky: v jakém mravním ovzduší jsme žili? Dávala jsem si záležet, abych ho uspokojila, ale dařilo se mi to špatně: všechno bylo buď horší, nebo snesitelnější, než si to on představoval; skutečné utrpení jsem nezažila já a přece jen viselo jako stín nad mým životem:

jak mu vyprávět o Diegově smrti? Slova byla příliš patetická pro má ústa, příliš suchá pro jeho památku. Tu minulost bych za nic na světě nechtěla znovu prožít, a přece zdálky nabývala jakési temné něhy. Chápala jsem, že Lambert se nudí v tom míru, který nás vrací našemu životu, aniž nám vrátil náš smysl života. Když jsem se u dveří restaurace setkala s tmou a zimou, vzpomněla jsem si, jak hrdě jsme je kdysi snášeli: teď jsem toužila po světle a po teplu; i já jsem chtěla něco jiného. Scriassine se zničehonic vrhl do dlouhého kázání a já jsem si přála, aby začal brzy mluvit o něčem jiném. Zuřivě vytýkal de Gaullovi jeho cestu do Moskvy:

„Vážné na tom je to," říkal hlasem plným obžaloby, „že celá země to zřejmě schvaluje. Vidět Perrona a Dubreuilhe, čestné lidi, jak jdou ruku v ruce s komunisty, to je nepopsatelné zklamání pro někoho, kdo ví, oč jde."

„Robert nejde s komunisty," řekla jsem, abych ho uklidnila. „Snaží se vytvořit nezávislé hnutí."

„Říkal mi o tom; ale zdůraznil, že nehodlá pracovat proti stalinistům. Vedle nich, ale ne proti nim," řekl Scriassine nešťastně.

„Přece byste nechtěl, aby teď v téhle době dělal protikomunistickou politiku!" řekla jsem.

Scriassine na mne přísně pohlédl: „Četla jste mou knihu *Rudý ráj*?"

„Ovšem."

„Tak máte představu o tom, co s námi bude, až dáme Evropu jako dáreček Stalinovi."

„O to přece nejde."

„Právě o to jde."

„Ale ne! Musíme vyhrát proti reakci, a jestli se levice začne tříštit, je ztracená!"

„Levice!" řekl Scriassine ironicky; udělal ostré gesto. „Víte co, nemluvme o politice; strašně nerad mluvím o politice se ženami."

„Já jsem nezačala," řekla jsem.

„To je pravda," řekl s neočekávanou vážností; „omlouvám se."

Vrátili jsme se do baru v Ritzu a Scriassine objednal dvě whisky. Její chuť mi byla příjemná, protože to bylo něco nového; a Scriassine měl tu výhodu, že jsem ho dobře neznala. Tenhle večer byl neobvyklý, a proto z něho vanula dávná vůně mého mládí; tenkrát bývaly večery, které se nepodobaly jiným; člověk potkával neznámé lidi, kteří říkali neočekávané věci; a někdy se něco stalo. Za posledních pět let se stala

spousta věcí: světu, Francii, Paříži, ale ne mně. Což mně se nikdy nic nepřihodí?

„Je to zvláštní, být tady...," řekla jsem.

„Proč zvláštní?"

„To teplo, ta whisky, ten hluk, ty uniformy..."

Scriassine se rozhlédl kolem sebe: „Nemám tohle místo rád; obstarali mi tady pokoj, protože jsem dopisovatelem jedné francouzsko-americké revue." Usmál se. „Naštěstí to tady pro mne bude brzy příliš drahé, takže budu muset jít pryč."

„Nemohl byste odejít, kdybyste nemusel?"

„Ne; proto si myslím, že peníze tak korumpují." Po tváři mu přelétl záblesk veselí: „Jakmile nějaké mám, pospíchám, abych se jich zbavil."

„Victor Scriassine, není-liž pravda?" K našemu stolu přistoupil drobný plešatý stařík s velmi měkkýma očima.

„Ano." Ve Scriassinových očích jsem četla nedůvěru, ale také jakousi naději.

„Nepoznáváte mne? Hodně jsem zestárl od vídeňských časů. Manès Goldman. Umínil jsem si, že kdybych vás někdy potkal, poděkuju vám: děkuju za vaši knihu."

„Manès Goldman! No ovšem!" řekl Scriassine srdečně. „Žijete teď ve Francii?"

„Od pětatřicátého. Strávil jsem rok v táboře v Gursu, ale dostal jsem se odtamtud právě včas..." Mluvil hlasem, který byl ještě měkčí než jeho pohled, tak měkký, až se zdál mrtvý. „Nebudu vás zdržovat: jsem rád, že jsem stiskl ruku člověku, který napsal *Hnědou Vídeň*."

„Jsem rád, že jsem vás zase viděl," řekl Scriassine.

Malý Rakušan se tichými krůčky vzdálil; zmizel zasklenými dveřmi za nějakým americkým důstojníkem. Scriassine ho sledoval očima; řekl prudce: „Zase porážka!"

„Porážka?"

„Měl jsem ho vyzvat, aby se posadil, promluvit s ním; on něco chtěl; a já nemám jeho adresu a svou jsem mu nedal." Ve Scriassinově hlase se ozývala zlost.

„Bude-li vás chtít najít, zeptá se tady."

„Netroufne si. Iniciativu jsem měl převzít já, měl jsem se ho na všechno vyptat; nebylo na tom přece nic těžkého! Rok v Gursu, a pak se asi čtyři roky skrýval. Je tak starý jako já a vypadá jak stařec. Jistě ode mne něco čekal; a já jsem ho nechal odejít!"

„Nevypadal zklamaně. Snad vám opravdu chtěl jen poděkovat."

„To byla jen záminka." Scriassine vypil sklenici jedním

douškem. „A bylo přece tak jednoduché mu říct, aby se posadil! Když si člověk pomyslí na všechno, co by mohl udělat a co neudělá! na všechny ty příležitosti, které propase! Člověka to nenapadne, nemá elán; místo aby byl otevřený, je zavřený. A to je ten největší hřích: hřích z opomenutí." Mluvil, aniž mne zahrnoval do svého monologu, v návalu sebeobviňování. „Já jsem byl čtyři roky v Americe, v teple, v bezpečí s plným žaludkem."

„Tady jste nemohl zůstat," řekla jsem.

„Mohl jsem se taky skrývat."

„Nevím, k čemu by to bylo dobré."

„Když odváželi mé kamarády na Sibiř, byl jsem ve Vídni; když jiní byli vražděni hnědými košilemi ve Vídni, byl jsem v Paříži; a po dobu okupace Paříže jsem byl v New Yorku. Problém je, jestli je to k něčemu dobré zůstat naživu."

Scriassinův tón mne dojímal; i my jsme se styděli, když jsme mysleli na ty, které deportovali: neměli jsme si co vyčítat, ale dost jsme sami neprodělali.

„Když člověk nějaké neštěstí nesdílí s sebou, je to, jako by jím byl sám vinen," řekla jsem. Dodala jsem: „Je to ohavný pocit cítit se vinným."

Najednou se na mne Scriassine spiklenecky usmál:

„Přijde na to."

Chvilku jsem zkoumala ten vychytralý a ztrápený obličej:

„Chcete říci, že některé výčitky svědomí nás chrání před jinými." Teď na mne zas pohlédl on: „Opravdu nejste hloupá. Většinou nemám inteligentní ženy rád: snad proto, že nejsou dost inteligentní; pak si chtějí dokázat, že jsou, pořád mluví a ničemu nerozumějí. Co na mne zapůsobilo poprvé, když jsem vás uviděl, je váš způsob, jak mlčíte."

Dala jsem se do smíchu: „Neměla jsem na vybranou."

„Všichni jsme moc mluvili, Dubreuilh, Perron, já sám; vy jste klidně poslouchala..."

„Víte," řekla jsem, „poslouchat je mým povoláním."

„Ano, ale jde o to, jakým způsobem se to dělá." Pokýval hlavou: „Musíte jistě být velmi dobrý psychiatr; kdyby mi bylo o deset let míň, svěřil bych se do vašich rukou."

„Láká vás dát se analyzovat?"

„Teď už je moc pozdě; hotový člověk, to je člověk, který použil svých nedostatků a nedokonalostí k tomu, aby se vytvořil; můžete ho zbourat, ale nemůžete ho vyléčit."

„Přijde na to, z jaké nemoci."

„Je jenom jedna, která je důležitá: být sám sebou, nic víc než sebou."

Jeho tvář byla najednou odzbrojena téměř nesnesitelnou upřímností; důvěřivý smutek v jeho hlase mě chytil za srdce; řekla jsem živě:

„Jsou nemocnější lidé, než jste vy."

„Jak to?"

„Jsou lidé, u kterých nechápete, jak mohou sami sebe snášet; ledaže by byli slabomyslní; říkáte si, že asi jsou sami sobě odporní; a takový dojem u vás rozhodně člověk nemá."

Scriassinův obličej zůstával vážný: „Vy si nejste nikdy odporná?"

„Ne," usmála jsem se, „ale já o sobě velice málo uvažuju."

„Proto jste taková uklidňující," řekl Scriassine, „hned jste mi připadala uklidňující: vypadala jste jako dobře vychovaná dívka, která nechává mluvit dospělé."

„Mám osmnáctiletou dceru."

„Na tom nezáleží. Já ostatně dívky nesnáším. Ale žena, která se podobá dívce, to je roztomilé."

Podrobně si mne prohlížel:

„To je zvláštní: v prostředí, ve kterém žijete, jsou všechny ženy velice emancipované; u vás se však člověk ptá, jestli jste vůbec někdy svého muže podvedla."

„Podvedla! To je hrozné slovo. Robert a já jsme volní a nic si nezatajujeme."

„Ale vy jste té volnosti nikdy nepoužila?"

Řekla jsem poněkud rozpačitě: „Příležitostně." Popíjela jsem martini, abych si pomohla z rozpaků. Moc těch příležitostí nebylo. V tomto ohledu jsem se hodně od Roberta lišila; jemu připadalo normální, že někde v baru sebral hezkou prostitutku a strávil s ní hodinu. Já bych nikdy nebyla mohla mít milence, který by zároveň nebyl mým přítelem, a v přátelstvích jsem byla vybíravá. Za těch posledních pět let jsem žila bez muže, nelitovala jsem toho a myslela jsem, že to tak zůstane dál; můj život jakožto ženy skončil, to je přirozené: tolik věcí skončilo, a navždycky...

Scriassine si mne tiše prohlížel:

„Ale rozhodně bych se vsadil, že ve vašem životě nebylo mnoho mužů."

„To je pravda," řekla jsem.

„Proč?"

„Nenaskytli se."

„Jestliže se nenaskytli, tak asi proto, že jste moc nehledala."

„Pro všechny jsem manželka Roberta Dubreuilhe nebo doktorka Anna Dubreuilhová: to vzbuzuje pouze respekt."

Zasmál se: „Nejsem tak moc nakloněn vás respektovat."

Nastala chvíle ticha a já jsem řekla:
„Proč by se měla emancipovaná žena vyspat s kýmkoli?"
Přísně na mne pohlédl: „Kdyby nějaký muž, ke kterému byste měla určité sympatie, vás rovnou požádal o to, abyste s ním strávila noc, co byste udělala?"
„Přijde na to."
„Na co?"
„Na něho, na mne, na okolnosti."
„Dejme tomu, že vám to teď navrhuji."
„Nevím."
Věděla jsem už chvíli, kam míří, ale přesto jsem na to nebyla připravená.
„Navrhuji vám to: ano, nebo ne?"
„Jdete na to příliš rychle," řekla jsem.
„Nenávidím upejpání: dvořit se ženě, to ponižuje ji i muže. Předpokládám, že nestojíte o krasořečnění..."
„Ne. Ale ráda přemýšlím, než se k něčemu rozhodnu."
„Přemýšlejte."
Objednal další dvě whisky. Ne, neměla jsem chuť spát s ním, ani s nikým jiným; mé tělo už bylo příliš dlouho navyklé na sobeckou netečnost: z jaké zvrácenosti bych rušila jeho klid? Zdálo se to ostatně nemožné. Často jsem byla ohromená, jak se může Nadina tak lehko dávat cizím mužům; mezi mým osamělým tělem a mužem, který vedle mne osaměle popíjel, nebylo ani to nejmenší pouto. Představovat si sebe nahou v jeho nahém náručí bylo tak nehorázné, jako představovat si tam svou starou matku. Řekla jsem:
„Počkejme, až jak se tenhle večer vyvine."
„To je nesmysl," řekl. „Jak chcete, abychom mluvili o politice nebo o psychologii, když budeme mít hlavu plnou téhle otázky? Musíte přece vědět, na čem se rozhodnete: řekněte to hned."
Jeho netrpělivost mne přesvědčovala, že přece jen nejsem má stará matka; musela jsem uvěřit, že jsem žádoucí, byť třeba jen na hodinu, když si mne žádal. Nadina tvrdí, že lehnout si s někým do postele je stejně nedůležité jako si s ním sednout ke stolu; možná že má pravdu. Vytýkala mi, že jdu životem v glazé rukavičkách: je to pravda? Nesundám-li si je dnes večer, sundám si je vůbec někdy? Můj život skončil, říkala jsem si rozumně; ale proti všemu rozumu mi zbývalo zabít ještě mnoho let.
Řekla jsem prudce: „Budiž, tak tedy ano."
„To je dobrá odpověď," řekl povzbudivě, jako mluví lékař

nebo profesor. Chtěl mne vzít za ruku, ale odmítla jsem tu odměnu.

„Chtěla bych kávu. Obávám se, že jsem moc pila."

Usmál se: „Američanka by požádala ještě o jednu whisky. Ale máte pravdu; bylo by špatné, aby jeden z nás neměl jasnou hlavu."

Objednal dvě kávy a nastalo trapné ticho. Řekla jsem ano převážně také ze sympatie k němu, kvůli té důvěrnosti, kterou mezi námi dovedl vytvořit; a teď to ano zmrazilo mou sympatii. Jakmile jsme dopili, řekl:

„Pojďme ke mně nahoru."

„Hned?"

„Proč ne? Vidíte, že už nevíme, co bychom si řekli."

Byla bych si přála mít čas zvyknout si na své rozhodnutí: doufala jsem, že z naší úmluvy vznikne postupně mezi námi pocit sounáležitosti. Ale skutečnost byla ta, že jsem neměla co říci.

„Pojďme."

Pokoj byl přeplněný zavazadly; byly tam dvě mosazné postele, jedna z nich pokrytá šaty a papíry; na kulatém stolku stály prázdné láhve od šampaňského. Objal mne, ucítila jsem na ústech divoká a veselá ústa; ano, je to možné, je to snadné: něco se mi přihodí, něco jiného. Zavřela jsem oči, vstoupila jsem do snu stejně těžkého jako skutečnost, ze kterého se probudím s lehkým srdcem až za svítání. Vtom jsem uslyšela jeho hlas. „Zdá se, že dívenka má strach. Neublížíme dívence; deflorujeme ji, ale neuděláme jí bolest." Ta slova, která se neobracela na mne, mě tvrdě probudila. Nepřišla jsem sem, abych si hrála na znásilněnou pannu ani na cokoli jiného. Vytrhla jsem se mu z náruče.

„Počkejte."

Odběhla jsem do koupelny, rychle jsem se umyla, zahánějíc všechny myšlenky: na přemýšlení už bylo pozdě. Přišel za mnou na lůžko, ještě než měla nějaká myšlenka čas se ve mně zformovat, a já jsem se k němu přitiskla: byl teď mou jedinou nadějí. Jeho ruce mi strhly kombiné, hladily mi břicho a já jsem se oddala černému vlnění rozkoše; odnášelo mne, zmítalo mnou, potápělo mne a vynášelo, prudce mnou pohazovalo, chvílemi jsem střemhlav padala do prázdna; skončím v zapomnění, v temnotě, ach, jaká cesta! Jeho hlas mne vrátil zpátky na lůžko: „Musím dávat pozor?" — „Ano, je-li to možné." — „Ty nejsi ucpaná pesarem?" Otázka byla tak brutální, že jsem se otřásla. „Ne," řekla jsem. „A proč?" Bylo nesnadné začít znova; zase jsem se však soustředila pod

jeho rukama, sbírala jsem ticho, tiskla jsem se k němu a hltala jeho teplo všemi póry: kosti a svaly mi tály v tom ohni a uklidnění se kolem mne ovíjelo v hedvábných spirálách, když pánovitě řekl: „Otevři oči."

Nadzdvihla jsem víčka, ale byla těžká, samovolně padala na oči, které zraňovalo světlo. „Otevři oči," říkal. „Jsi to ty, jsem to já." Měl pravdu a nechtěla jsem před námi prchat. Ale musela jsem si nejprve zvyknout na tu zvláštní skutečnost, na své tělo; dívat se na jeho cizí obličej a pod jeho pohledem se ztrácet sama v sobě, to bylo příliš mnoho najednou. Dívala jsem se na něj, když na tom trval: zarazila jsem se na poloviční cestě, v krajině, kde nebylo ani tma, ani světlo a kde jsem nebyla ani nehybné tělo, ani tepající krev. Odhodil pokrývky a v tom okamžiku jsem si pomyslela, že pokoj je špatně vytopený a že už nemám břicho jako děvče; vydávala jsem jeho zvědavosti tělo, kterému nebylo ani zima, ani teplo. Jeho ústa si pohrála s mými ňadry, plazila se mi po břiše, dolů ke klínu. Rychle jsem zavřela oči, celá jsem se schoulila do rozkoše, kterou ve mně vyvolával: vzdálené, osamělé rozkoše, jako ustřižená květina; zmrzačená květina se rozvíjela a on si pro sebe šeptal slova, která jsem se snažila neslyšet; ale já jsem se nudila. Vrátil se ke mně, jeho teplo mne na chvíli oživilo; bez nadšení jsem hladila jeho úd, který mi pánovitě vložil do ruky; řekl vyčítavě:

„Ty nemáš k pohlaví muže tu pravou lásku."

Tentokrát zaznamenal bod v můj neprospěch. Myslela jsem si: Jak milovat ten kousek těla, když nemiluju celého člověka? A kde vzít něžné city k tomuhle člověku? Měl v očích nepřátelství, které mi bralo odvahu: a přece jsem se vůči němu neprovinila, ani ne z opomenutí.

Necítila jsem dohromady nic, když do mne vstoupil; hned začal šeptat všelijaká slova. Měla jsem ústa plná cementu, ani vzdech by mi byl neprošel mezi čelistmi. Odmlčel se na chvíli a pak řekl: „Podívej se." Slabě jsem potřásla hlavou: to, co se tam dělo, se mne týkalo tak málo, že kdybych se podívala, připadala bych si, jako bych se ukájela milováním jiných. Řekl: „Ty se stydíš! Dívenka se stydí!" Tohle vítězství ho na chvíli zaujalo, potom zase řekl: „Řekni mi, co cítíš! Řekni mi to!" Zůstala jsem němá. Tušila jsem v sobě čísi přítomnost, aniž jsem ji opravdu cítila, jako člověk s údivem vnímá zubařův ocelový nástroj v umrtvené dásni. „Cítíš něco? Chci, abys něco cítila." Hlas byl stále podrážděnější, vyžadoval, abych skládala účty: „Necítíš nic? Nevadí, noc je dlouhá." Noc bude příliš krátká, věčnost příliš krátká, hra je

ztracena, věděla jsem to. Uvažovala jsem, jak to skončit: člověk je tak bezbranný, když je nahý v nepřátelském náručí. Přestala jsem svírat zuby, rvala jsem ze sebe slova. „Nestarejte se tolik o mne; nechte mne..." — „Ale frigidní přece nejsi," řekl zlostně. „Ty se bráníš hlavou. Ale já tě donutím..."

„Ne," řekla jsem, „ne..." Bylo příliš těžké to vysvětlovat. V jeho očích byla skutečná nenávist a já jsem se styděla, že jsem se dala nachytat na nasládlou vidinu tělesné slasti: muž, to není turecká lázeň, to teď vidím.

„Aha, ty nechceš!" říkal. „Ty nechceš! Mezku tvrdohlavý!" Lehce mě udeřil do brady; byla jsem příliš znavená, než abych si pomohla vztekem; začala jsem se třást: pěst, která bije, tisíce pěstí... Všude je násilí, pomyslela jsem si; třásla jsem se a začaly mi téci slzy.

Teď mě líbal na oči, šeptal: „Piju tvé slzy," měl ve tváři tolik odzbrojující něhy, která ho vracela dětství, že mi ho bylo líto stejně jako sebe: oba jsme byli stejně ztracení, stejně zklamaní. Hladila jsem mu vlasy, přinutila jsem se k rituálnímu tykání.

„Proč mě nenávidíš?"

„Ach, to je nutné," řekl s lítostí. „To je nutné."

„Já tě nemám nerada. Je mi v tvé náruči dobře."

„Opravdu?"

„Opravdu."

A svým způsobem to byla pravda; něco se dělo; bylo to nepovedené, smutné, směšné, ale bylo to skutečné. Usmála jsem se:

„Dáváš mi prožívat divnou noc; nikdy jsem takovou noc nezažila."

„Nikdy? Ani s mladými muži? Nelžeš?"

Slova lhala za mne; využila jsem toho.

„Nikdy."

Horoucně mě sevřel a znovu do mne vstoupil: „Chci, abys skončila dobře ve stejnou chvíli jako já," řekl. „Ano? Řekneš mi: teď..."

Myslela jsem si podrážděně: tak tohle si vymysleli — synchronizaci! Jako by to něco dokazovalo. Jako by to mohlo nahradit vzájemné pochopení. I kdybychom společně dovršili radost, byli bychom proto od sebe méně daleko? Vím dobře, že moje radost nemá odezvu v jeho srdci, a čekám-li tak netrpělivě na jeho vyvrcholení, je to jen proto, abych to už měla odbyté. Poddala jsem se však; vzdychala jsem a naříkala; patrně ne příliš obratně, protože se zeptal:

„Cítilas něco?"

„Ale ano, opravdu."
On se také poddal, protože už nenaléhal. Téměř ihned vedle mě usnul a já jsem usnula také. Probudila mne jeho ruka na prsou:
„Aha! Ty jsi tady," řekl; otevřel oči. „Měl jsem zlý sen, já mám vždycky zlé sny." Mluvil na mne z velké dálky v temnotách:
„Nemáš nějaké místo, kde bys mě mohla schovat?"
„Schovat?"
„Ano; bylo by pěkné zmizet; nemohli bychom společně na pár dní zmizet?"
„Nemám žádné takové místo; a nemohu odjet."
„To je škoda," řekl. Zeptal se: „Ty nemáš nikdy zlé sny?"
„Ne často."
„To ti závidím! Já potřebuju, aby u mne někdo v noci byl."
„Ale já budu muset jít pryč," řekla jsem.
„Ne hned. Nechoď. Nenechávej mě." Chytil mne za rameno — byla jsem bóje, ale v jakém ztroskotání? Řekla jsem:
„Počkám, až budeš spát. Chceš, abychom se zítra viděli?"
„Ovšem. Budu v poledne v kavárně vedle vás. Ano?"
„Dobře. Snaž se klidně spát."
Když začal hluboce oddychovat, vyklouzla jsem z postele; bylo těžké vytrhnout se noci, která se mi lepila na kůži, ale nechtěla jsem vzbudit u Nadiny žádné podezření. Každá máme svůj způsob, jak se klameme: ona mi říká všechno, já jí neříkám nic. Zatímco jsem si před zrcadlem znovu upravovala masku počestnosti, myslela jsem na to, že Nadina měla vliv na mé rozhodnutí, a měla jsem jí to za zlé. Z určitého hlediska jsem ničeho nelitovala. O muži se toho tolik dovíme v posteli! Mnohem víc, než když ho necháme týdny vykládat na pohovce. Jenomže já jsem pro tenhle druh zkušeností moc snadno zranitelná.
Celé dopoledne jsem měla hodně co dělat; Sézenac nepřišel, ale měla jsem mnoho jiných pacientů. Na Scriassina jsem mohla myslet jenom přitlumeně: potřebovala jsem ho znovu vidět. Naše noc mi zůstávala ležet na srdci, nedokončená a absurdní, a doufala jsem, že až si spolu promluvíme, podaří se nám ji zachránit a dát jí nějaké zakončení. Přišla jsem do kavárny první: byla to kavárna, kde převládala červená, s hladkými stoly, kde jsem si často kupovala cigarety, ale kde jsem se nikdy neposadila; v boxech si šeptaly dvojice; objednala jsem si nepravé portské; měla jsem dojem, že jsem v nějakém cizím městě, a nevěděla jsem už, co vlastně očekávám. Scriassine se přihnal jako vítr:

„Promiňte, měl jsem deset schůzek."
„Je milé, že jste přišel vůbec."
Usmál se na mne: „Dobře jste se vyspala?"
„Velmi dobře."
Objednal si také nepravé portské a potom se ke mně naklonil:
„Rád bych se vás na něco zeptal."
„Ptejte se."
„Proč jste tak snadno přijala mé pozvání do pokoje?"
Usmála jsem se: „Ze sympatie."
„Ale nebyla jste opilá?"
„Ani trochu."
„A nelitovala jste toho?"
„Ne."
Zaváhal; cítila jsem, že si pro svůj intimní katalog přeje zevrubnou kritickou poznámku. „Rád bych věděl jedno: v určitém okamžiku jste mi řekla, že jste nikdy takovou noc neprožila: byla to pravda?"
Trochu rozpačitě jsem se zasmála: „Ano a ne."
„Ano, to jsem si myslel," řekl zklamaně. „Nikdy to není pravda."
„Je to pravda v té chvíli; druhý den už méně."
Jedním douškem spolkl lepkavé víno a já jsem pokračovala: „Víte, co mne zarazilo? Že jste se chvílemi tvářil tak nepřátelsky."
Pokrčil rameny:
„Tomu jsme se nemohli vyhnout."
„Proč? Boj pohlaví?"
„Nejsme z jednoho břehu. Míním politicky."
Chvíli jsem zůstala ohromená: „Politika zaujímá v mém životě tak málo místa!"
„Lhostejnost je taky názor," řekl suše; „v téhle oblasti, víte, kdo není úplně se mnou, je ode mne hrozně daleko."
„Tak jste na mně neměl chtít, abych s vámi šla," řekla jsem vyčítavě.
Oči se mu svraštily vychytralým úsměvem:
„Ale mně je jedno, je-li žena ode mne daleko, když ji chci: docela dobře bych se mohl vyspat třeba s fašistkou."
„Jedno vám to nebylo, protože jste byl nepřátelský."
Zase se usmál:
„Není tak špatné, když se v posteli lidé trochu nenávidí."
„To je hrozné," řekla jsem. Prohlížela jsem si ho: „Nedovedete snadno vyjít sám ze sebe! Vaším styčným bodem s lidmi je soucit, výčitky svědomí — ale ne sympatie."

„Ach, vy se dnes zabýváte mou psychologií. Pokračujte, já to mám strašně rád."

Měl v očích stejně posedlou dychtivost, jako když mne v noci pozoroval; byla bych ji mohla snést jedině u dítěte nebo u nemocného.

„Věříte, že osamělost se dá zlomit autoritativními zásahy: to je v lásce ten nejneobratnější postup."

Zasáhla jsem ho!

„Vlastně tedy byla dnešní noc neúspěšná?"

„Více méně ano."

„Zkusila bys to znova?"

Váhala jsem.

„Ano. Nerada se spokojuji s neúspěchem."

Tvář mu ztvrdla: „To je špatný důvod," řekl. Pokrčil rameny: „Milování nejde dělat hlavou."

To jsem si myslela také: jestli se i mne jeho slova a jeho přání dotkla, bylo to proto, že vycházela z jeho mozku. Řekla jsem: „Domnívám se, že u nás obou hraje hlava příliš velkou roli."

„Pak je lépe nezačínat znovu," řekl.

„To si také myslím."

Ano, druhý neúspěch by byl horší; a úspěch byl nepravděpodobný. Neměli jsme se vůbec rádi; i slova byla zbytečná, nebylo co k zachraňování a ten příběh neměl žádné zakončení; ještě jsme si zdvořile vyměnili pár nicotných slov a potom jsem se vrátila domů.

Nemám mu to za zlé; sobě to také nijak nezazlívám. Ostatně, jak mi Robert hned řekl, dohromady na tom nic není, jen vzpomínka, která uvízne v naší paměti a která se týká jen nás. Jenomže když jsem šla do svého pokoje, slíbila jsem si, že se už nikdy nebudu pokoušet strhávat si své glazé rukavičky. Už je na to pozdě, zašeptala jsem si, a letmo jsem se podívala do zrcadla; teď už mi rukavičky přirostly ke kůži, a abych je sundala, musela bych ji strhnout s sebou. Ne, nebyla to jenom Scriassinova vina, že to tak dopadlo, byla to i má vina. Lehla jsem si do té postele ze zvědavosti, ze vzdoru, z únavy a proto, abych si dokázala nevím vlastně co. Určitě jsem si dokázala opak. Mlhavě jsem uvažovala, že jsem mohla mít jiný život: mohla jsem se oblékat, ukazovat, poznat drobná uspokojení ješitnosti nebo velké zážitky smyslů. Už je pozdě. A najednou jsem pochopila, proč mi má minulost připadá jako minulost někoho jiného: devětatřicetiletá žena, to je žena, která už má léta.

Řekla jsem nahlas: Já už mám léta! Před válkou jsem byla

moc mladá, než aby mne roky tížily, potom jsem na sebe pět let úplně zapomínala. Znovu se nalézám a dozvídám se, že jsem odsouzená: čeká na mne stáří, nijak mu neuniknu; už je rozpoznávám vzadu v zrcadle. Ano, pravda, pořád jsem ještě žena, každý měsíc krvácím, nic se nezměnilo; jenomže teď už vím. Nadzdvihávám si vlasy: ty bílé pramínky, to už není zvláštnost ani znamení: to je začátek — má hlava bude mít zaživa barvu mých kostí. Můj obličej se ještě může zdát hladký a pevný, ale dřív nebo později maska spadne a odhalí uslzené oči staré ženy. Roční období se opakují, neúspěchy se napravují; ale není žádná možnost, jak zastavit mé chátrání. Už není ani čas, abych se nad tím trápila, řekla jsem si odvracejíc se od svého obrazu. Je už pozdě i na to, abych litovala; nezbývá než pokračovat dál.

KAPITOLA TŘETÍ

Nadina se několik večerů po sobě zastavila pro Henriho v redakci; jednou spolu dokonce zase šli do hotelového pokoje, ale moc z toho neměli. Pro Nadinu bylo milování zřejmě dosti nudnou záležitostí; Henriho to brzy začalo nudit také. Ale rád s Nadinou chodil ven, díval se, jak jí, poslouchal, jak se směje, rád s ní mluvil. K mnoha věcem byla slepá; ale živě reagovala na to, co viděla, a nikdy nepodváděla. Říkal si, že bude příjemnou společnicí na cestách, a dojímala ho její dychtivost. Pokaždé se ptala:

„Už jsi jí to řekl?“

„Ještě ne.“

Skláněla hlavu s tak nešťastným výrazem, že se cítil provinilým: slunce, dost jídla, skutečná cesta, všechno, co jí nebylo dopřáno, to jí teď zase bere on. Když už se rozhodl s Paulou se rozejít, ať z toho Nadina aspoň něco má; je ostatně i v Paulině zájmu, aby vyložil karty, dřív než odjede, místo aby ji nechal stravovat se nadějí, zatímco bude pryč. Když u ní nebyl, cítil, že je v právu: nehraje jí žádnou komedii, lže si sama, když předstírá, že věří ve vzkříšení mrtvé a zahrabané minulosti. Jakmile však byl zase u ní, shledával, že on na tom má také vinu. Jsem mizera, že jsem ji přestal milovat? uvažoval, když se na ni díval, jak přechází sem a tam obývacím pokojem. Nebo byla chyba, že jsem ji vůbec kdy miloval? Byl tehdy v *Dômu* s Julienem a Louisem a u jednoho z vedlej-

ších stolků seděla krásná žena zbarvená jako vistárie, která nápadným způsobem četla *Nepříjemnou příhodu*, na stolek odložila dlouhé fialové rukavice. Když šel kolem ní, řekl jí: „Máte překrásné rukavice." — „Líbí se vám? Jsou vaše." — „A co s nimi budu dělat?" — „Schováte si je na památku na naše setkání." Oba se na sebe zadívali sametovým pohledem; o několik hodin později ji svíral nahou v náručí a říkal jí: „Jsi příliš krásná!" Ne, nemohl si nic vyčítat. Bylo přirozené, že ho oslnila Paulina krása, její hlas, tajemnost její řeči, vzdálená moudrost jejího úsměvu. Byla o něco starší než on, znala mnoho drobností, které on neznal a které mu připadaly mnohem důležitější než velké věci. Ze všeho nejvíc na ní obdivoval její pohrdání ke statkům tohoto světa; vznášela se v jakési nadzemské oblasti, kam nedoufal, že se za ní dostane; a byl nadšen, že ráčila v jeho náručí nabývat tělesnosti. Ovšem, trochu jsem to všechno přeháněl, přiznal si. Uvěřila přísahám věčné lásky a uvěřila, že je zázračná. V tom patrně byla jeho vina: že Paulu nejdřív neúměrně vynášel a potom ji měřil až moc střízlivě. Ano, vinu nesou oba, o tom není pochyb: otázka je, jak se z toho dostat. Převaloval slova v ústech; tuší něco? Obyčejně se ho hned začne vyptávat, jakmile delší dobu mlčí.

„Proč přendaváš ty bibeloty?" zeptal se.

„Nezdá se ti, že to je takhle hezčí?"

„Vadilo by ti, kdyby sis chvilku sedla?"

„Jde ti to na nervy?"

„Vůbec ne; ale rád bych si s tebou promluvil."

Nuceně se zasmála: „Jak slavnostně se tváříš! Neřekneš mi, doufám, že už mě nemiluješ?"

„Ne."

„Tak na ničem jiném mi nezáleží," řekla a posadila se. Naklonila se k němu trpělivě a trochu výsměšně: „Mluv, lásko moje, poslouchám tě."

„Milovat nebo nemilovat, to není ta jediná otázka," řekl.

„Pro mě je jediná."

„Pro mě ne, to víš: pro mě jsou důležité i jiné věci."

„Já vím: tvá práce, cestování; nikdy jsem tě od toho neodváděla."

„Ještě na jedné věci mi záleží, často jsem ti to říkal: na mé volnosti."

Znovu se usmála: „Nepovídej mi, že ti neponechávám volnost!"

„Ponecháváš mi tolik volnosti, kolik je možné při společném životě; ale pro mne volnost znamená taky především samotu.

Pamatuješ se, když jsem se sem nastěhoval, dohodli jsme se, že to bude jen po dobu války."

„Nemyslela jsem si, že tě obtěžuju," řekla. Už se neusmívala.

„Nikdo by mě nemohl obtěžovat méně než ty. Ale myslím si, že bylo lepší, když jsme žili každý sám."

Paula se usmála: „Chodil jsi sem za mnou každou noc; říkal jsi, že beze mne nemůžeš spát."

To říkal rok, ne déle, ale neohradil se. Řekl: „To je pravda, ale pracoval jsem ve svém pokoji v hotelu..."

„Ten pokoj, to byl jeden z tvých mládeneckých rozmarů," řekla shovívavě. „Žádná promiskuita, žádné bydlení na hromádce; uznej, že tvé zásady byly značně abstraktní; nevěřím, že je ještě bereš vážně."

„Ale ne, na tom není nic abstraktního. Společné bydlení přináší zároveň napětí a nedbalost; uvědomuju si, že jsem často nepříjemný nebo nepozorný a že ti to působí zármutek. Lepší je vídat se jen tehdy, když si to opravdu přejeme."

„Ale já si vždycky přeju tě vidět," řekla vyčítavě.

„Já zas, když jsem unavený nebo ve špatné náladě nebo když pracuju, tak jsem radši sám."

Henri mluvil úsečně; Paula se znovu usmála:

„Budeš sám celý měsíc. Uvidíme, jestli nezměníš názor, až se vrátíš."

„Ne, nezměním," řekl pevně.

Najednou zatěkala pohledem; řekla tiše: „Jedno mi přísahej."

„Co?"

„Nikdy se nenastěhuješ k jiné ženě?"

„Zbláznila ses! To je nápad! Ovšem, že ti to přísahám."

„Tak se můžeš vrátit ke svým drahým mládeneckým zvykům," řekla rezignovaně.

Zvědavě na ni pohlédl: „Proč jsi se mě na to ptala?"

Paulin pohled znovu zneklidněl; chvíli mlčela: „Já vím, že žádná jiná žena nebude mít v tvém životě to místo, které mám já," řekla předstíraně klidným hlasem. „Ale já se upínám na symboly." Pohnula se, jako by chtěla vstát, jako by se bála slyšet toho víc; zadržel ji:

„Počkej," řekl, „musím si s tebou promluvit docela upřímně: nikdy nebudu žít s jinou, nikdy. Ale snad proto, že jsme si za poslední čtyři léta museli všechno odpírat, mám chuť na nové věci, na nové zážitky, mám chuť i na nezávazná dobrodružství se ženami."

„Ale vždyť zrovna jedno máš, ne?" řekla Paula. „S Nadinou."

„Jak to víš?"
„Lžeš velice špatně."
Někdy byla tak slepá. A jindy tak prozíravá! Byl přiveden z konceptu, řekl rozpačitě: „Byl jsem hloupý, že jsem ti o tom neřekl, ale bál jsem se, abych tě nezarmoutil, a bezdůvodně: skoro nic se nestalo a nebude to dlouho trvat."
„Nic si z toho nedělej! Já přece nežárlím na dítě, zejména ne na Nadinu!" Přiblížila se k Henrimu a sedla si na opěradlo jeho křesla: „Řekla jsem ti to tehdy v noci o vánocích: člověk jako ty nepodléhá stejným zákonům jako druzí. Existuje banální druh věrnosti, který na tobě nikdy nebudu chtít. Pobav se s Nadinou a s kýmkoli si budeš přát." Vesele Henrimu pohladila vlasy: „Vidíš, že respektuju tvou volnost."
„Ano," řekl s úlevou a zklamáním; tohle příliš snadné vítězství ho nikam nepřivedlo. Aspoň to musel dovést až do konce: „Ve skutečnosti ke mně nemá Nadina ani ten nejmenší cit," dodal, „jediné, oč jí jde, je, abych ji vzal s sebou na cestu, ale je dohodnuto, že se rozejdeme ihned, jakmile se vrátíme."
„Na cestu?"
„Pojede se mnou do Portugalska."
„Ne!" řekla Paula. Náhle se její maska klidu rozlétla na kusy. Henri měl před sebou obličej z masa a kostí, s třesoucími se rty a s očima, ve kterých se leskly slzy: „Mně jsi řekl, že mě nemůžeš vzít s sebou."
„Ty jsi o to nestála, tak jsem se tolik nesnažil."
„Já že jsem o to nestála! Vždyť bych za to byla dala nevím co, abys mě vzal s sebou! Jenomže jsem pochopila, že chceš být sám. Jsem ochotná přinést tu oběť tvé samotě," zvolala popuzeně, „ale ne Nadině, to ne!"
„Není v tom velký rozdíl, jestli jsem sám nebo s Nadinou," řekl, aniž tomu věřil, „když na ni nežárlíš."
„Je v tom takový rozdíl, že už větší ani nemůže být!" řekla otřeseným hlasem. „Kdybys byl sám, byla bych s tebou, zůstali bychom spolu. První cestu po válce: nemáš právo podnikat ji s jinou."
„Poslyš," řekl, „jestli v tom vidíš jakýkoli symbol, naprosto se mýlíš. Nadina se chce podívat do světa, je to chudák žabka, která nikdy nic neviděla; dělá mi radost ji trochu provést; nic víc v tom není."
„Jestli v tom opravdu nic víc není," řekla Paula pomalu, „tak ji s sebou neber." Prosebně se zadívala na Henriho: „Prosím tě o to ve jménu naší lásky."
Chvíli se mlčky měřili; Paulin celý obličej byl jedinou

prosbou; ale Henri pocítil najednou takový vzdor, jako by stál ne proti uštvané ženě, ale proti ozbrojeným mučitelům. „Právě jsi mi řekla, že respektuješ mou volnost.“

„Ano,“ řekla divoce, „ale kdyby ses chtěl zničit, zabránila bych ti v tom. Nenechám tě zradit naši lásku.“

„Jinými slovy, smím dělat, co chceš ty,“ řekl ironicky.

„Jak jsi nespravedlivý!“ zavzlykala. „Přijmu od tebe všechno, všechno! Ale tady vím, že to nesmím přijmout. Nikdo jiný než já s tebou nemůže jet.“

„To prohlašuješ ty.“

„Ale vždyť je to samozřejmé.“

„Pro mě ne.“

„Protože se dáváš zaslepit! Protože se chceš dát zaslepit! Poslyš,“ pokračovala rozumným hlasem, „na tom děvčeti ti nezáleží a vidíš, jakou mi děláš bolest: neber ji s sebou.“

Henri mlčel. Na tenhle argument se nedalo dobře odpovědět. Zlobil se na Paulu, jako by proti němu použila fyzického násilí.

„Dobře, nevezmu ji!“ řekl. Vstal a zamířil ke schodům. „Jenom mi prosím tě už nic nechoď povídat o mé volnosti.“

Paula šla za ním a položila mu ruku na rameno:

„Být volný, to pro tebe znamená mě trápit?“

Prudce se vyprostil: „Rozhodneš-li se trápit se pokaždé, když dělám to, co chci, pak si musím vybrat mezi svou volností a tebou.“

Udělal krok a ona ho neklidně zavolala: „Henri!“ Měla v očích paniku: „Co tím chceš říci?“

„To, co říkám.“

„Přece nechceš naschvál zničit naši lásku.“

Henri se k ní obrátil: „Dobře! Když na tom trváš, tak si to můžeme jednou pořádně vyřídit!“ Byl na ni tak rozzloben, že byl ochoten říci jí celou pravdu: „Je mezi námi jedno nedorozumění. Nemáme o lásce stejnou představu...“

„Není žádné nedorozumění,“ řekla Paula rychle. „Já vím, co mi řekneš: že láska je pro mě celým životem, kdežto ty chceš, aby pro tebe byla jen jedním aspektem života. Já to vím a souhlasím s tím.“

„Ano, ale tady vznikají problémy.“

„Ale ne!“ řekla Paula. „Bože, to je hloupé,“ dodala rozčileně. „Přece nezačneš pochybovat o celé naší lásce jenom proto, že tě prosím, abys nebral Nadinu s sebou!“

„Já ji s sebou nevezmu, to je vyřízeno. Ale jde o něco docela jiného...“

„Tak dobře,“ řekla Paula prudce. „Už toho nechme.

Musíš-li ji mocí mermo s sebou vzít, aby sis dokázal, že jsi volný, tak je mi pořád ještě milejší, abys ji tedy vzal. Nechci, aby sis myslel, že tě tyranizuju."

„Rozhodně ji s sebou nevezmu, když se budeš celou tu dobu užírat."

„Budu se užírat ještě mnohem víc, jestli začneš z hněvu ničit naši lásku." Pokrčila rameny: „Jsi toho schopný: přikládáš takovou důležitost svým sebemenším rozmarům."

Dívala se na něj prosebnýma očima; čekala, že odpoví: „Nehněvám se;" to mohla čekat dlouho. Vzdychla si: „Miluješ mě, ale nechceš naší lásce nic obětovat. Pořád musím všechno dávat já."

„Paulo," řekl přátelsky, „jestli podniknu tu cestu s Nadinou, opakuji ti, že až se vrátím, přestanu se s ní stýkat a mezi mnou a tebou bude všechno při starém."

Mlčela. Tohle je ode mne vyděračství, pomyslil si Henri, je to trochu ohavné. Nejhorší na tom je, že i Paula je si toho vědoma; hraje si na velkodušnou a přitom ví, že přijala dosti špinavý obchod. Ale co se dá dělat? Člověk musí chtít, co chce. Henri chtěl vzít s sebou Nadinu.

„Dělej, jak myslíš," řekla Paula. Vzdychla si: „Asi přikládám moc velkou důležitost symbolům. Vlastně v tom není tak velký rozdíl, jestli to děvče s tebou pojede nebo ne."

„Není v tom vůbec žádný rozdíl," řekl Henri přesvědčivě.

Paula se k té otázce v následujících dnech už nevrátila, jenomže každé její gesto, každé její odmlčení znamenalo: „Jsem bezbranná a ty toho zneužíváš." Opravdu neměla ani tu nejmenší zbraň: ale i ta bezbrannost byla pastí. Nenechávala Henrimu jinou volbu než se stát obětí nebo katem; neměl chuť hrát si na oběť; potíž byla v tom, že také nebyl katem. Nebylo mu moc volno toho večera, kdy se sešel s Nadinou na nástupišti gare d'Austerlitz.

„Nejdeš moc brzy," řekla nabručeně.

„Nejdu pozdě."

„Rychle, musíme nastoupit. Co kdyby se vlak rozjel."

„Nepojede dřív, než má."

„Člověk nikdy neví."

Nastoupili a vybrali si prázdné oddělení. Nadina dlouho zůstala zaraženě stát mezi oběma lavičkami a potom si sedla k oknu proti směru jízdy; otevřela kufr a začala si pečlivě jako stará panna dělat pohodlí: navlékla si župan, domácí střevíce, omotala si nohy pokrývkou a pod hlavu si dala polštář; z košíku, který měla místo kabelky, vytáhla tabulku žvýkačky; vtom si vzpomněla na Henriho existenci:

„Tak co, nadávala Paula, když viděla, že mě přece jen bereš s sebou?"

Henri pokrčil rameny:

„To víš, že z toho radost neměla."

„Co říkala?"

„Nic, co by se tě týkalo."

„Ale mě baví to vědět."

„Mě nebaví ti to povídat."

Vyndala z košíku vínově červené pletení a začala klapat jehlicemi, žvýkajíc přitom svou žvýkačku. Přehání to, pomyslil si Henri mrzutě; snad ho dráždí naschvál, protože tuší, že jeho výčitky svědomí prodlévají ještě v červeném obývacím pokoji. Paula ho políbila bez slz: „Přeju ti hezkou cestu," ale teď, v tuhle chvíli pláče. Hned, jak přijedu, tak jí napíšu, řekl si. Vlak se otřásal, ujížděl smutným přítmím periférie, a Henri otevřel detektivku; podíval se na zakaboněný obličej proti sobě. Prozatím nemohl nic dělat proti Paulinu smutku, nemá cenu ještě navíc kazit radost Nadině; ovládl se a řekl živě: „Zítra touhle dobou budeme projíždět Španělskem."

„Ano."

„V Lisabonu mě nečekají tak brzy, budeme mít dva dny jenom pro sebe."

Neodpověděla. Chvilku pilně pletla; potom se natáhla na lavičku, strčila si do uší voskové kuličky, zavázala si oči šátkem a obrátila se k Henrimu zády. A já jsem doufal, že si Pauliny slzy vynahradím úsměvy! pomyslil si ironicky; dočetl detektivku a zhasl; na oknech už nebyl modrý nátěr, ale plochá krajina byla úplně černá pod bezhvězdným nebem, v kupé bylo zima; proč sedí v tomhle vlaku s tou cizí ženou, která tak hlučně dýchá? Najednou se zdálo nemožné, že minulost tu je s sebou.

„Přece jen by mohla být příjemnější!" řekl si druhý den ráno pohněvaně, na cestě do Irunu. Nadina se ani neusmála, když na nádraží v Hendaye vystoupili a ucítili na kůži slunce a lehký vánek; zatímco jim prohlíželi pasy, nepokrytě zívala; teď před ním šla dlouhými chlapeckými kroky; nesl dva těžké kufry, bylo mu horko pod tím nezvyklým sluncem a díval se bez potěšení na silné, trochu chlupaté nohy, jejichž nepůvabná nahota byla zdůrazněna ponožkami. Zavřela se za nimi závora; poprvé po šesti letech šlapal po půdě, která nebyla francouzská; jiná závora se před nimi zdvihla a Henri uslyšel Nadinin výkřik: „Jé!" Takové vášnivé zastenání se z ní marně pokoušel dostat laskáním.

„Jé, podívej!"

U cesty vedle vypáleného domu byl stánek: pomeranče, banány, čokoláda; Nadina se tam vrhla, uchopila dva pomeranče a podala jeden Henrimu; když viděl tu nenáročnou radost, kterou dva kilometry neúprosně dělily od Francie, cítil, jak se ta černá a tvrdá věc v prsou, která mu čtyři roky nahrazovala srdce, trhá na cucky. Kdysi se bez zachvění díval na fotografie holandských dětí umírajících hlady; a teď měl chuť posadit se na kraj příkopu, dát hlavu do dlaní a ani se nehnout.

Nadině se vrátila dobrá nálada; cpala se ovocem a bonbóny, zatímco projížděli baskickým venkovem a kastilskými pustinami; dívala se s úsměvem na španělskou oblohu. Strávili ještě jednu noc na zaprášených lavičkách; ráno jeli podél bleděmodré říčky, která se proplétala mezi olivovníky a která se později změnila v řeku a pak v jezero. A vlak zastavil: Lisabon.

„Těch taxíků!"

Řada taxíků čekala v nádražní dvoraně; Henri dal zavazadla do úschovny a řekl jednomu šoférovi: „Provezte nás městem." Nadina mu svírala paži a křičela strachem, když ujížděli rychlostí, která jim připadala závratná, příkrými ulicemi, kde se proplétaly tramvaje: nebyli už zvyklí jezdit autem. Henri se také smál a tiskl Nadině ruku; s nevěřící radostí obracel hlavu napravo a nalevo: minulost přišla na smluvenou schůzku. Město jihu, palčivé a svěží, na obzoru tuší člověk moře a slaný vítr bije do výběžků města: poznával to. A přece ho udivovalo víc než kdysi Marseille, Athény, Neapol, Barcelona, protože dnes se každý nový dojem zdál skoro zázračný. Krásné je tohle hlavní město s úpravným středem, s rozházenými kopci, s domy něžných barev a s velkými bílými loděmi.

„Vysaďte nás někde v centru," požádal. Taxík zastavil na velkém náměstí, obklopeném biografy a kavárnami; na terasách seděli muži v tmavých oblecích, žádné ženy; ženy se tlačily na ulici s obchody, která se táhla dolů k ústí řeky; Henri a Nadina tam ihned zamířili:

„Páni!"

Kůže, pravá kůže, silná a měkká, jejíž vůni si člověk dovedl představit; kufry z vepřovice, rukavice z pekari, plavé hnědé váčky na tabák, a hlavně ty boty s tlustými podrážkami z krepové gumy, ve kterých by člověk chodil nehlučně a nenamočil by si nohy. Pravé hedvábí, pravá vlna, flaušové obleky, popelínové košile. Henri si najednou uvědomil, že je dost ošumělý ve svém obleku z buničiny a v popraskaných botách, které

na špičkách ztratily tvar; a mezi těmi ženami v kožešinách, v hedvábných punčochách a jemných střevících vypadala Nadina jako coura.

„Zítra si půjdeme koupit věci, spoustu věcí," řekl.

„To se ani nezdá možné!" řekla Nadina. „Poslouchej, co by tomu tak říkali lidi z Paříže, kdyby to viděli!"

„Přesně to, co říkáme my!" zasmál se Henri.

Zastavili se před cukrářstvím a tentokrát už Nadinin pohled nepřimrazila ani tak dychtivost, jako pohoršení; i on zůstal chvíli jako zkamenělý nevírou a postrčil Nadinu za rameno dál: „Pojďme dovnitř."

Kromě jakéhosi starého muže a nějakého chlapce seděly kolem stolků jenom ženy, ženy s naolejovanými vlasy, obtížené kožešinami, šperky a vyrážkami, které se nábožně oddávaly každodennímu obřadu cpaní. Dvě holčičky s černými copy, s modrými mašlemi přes ramena a spoustou medailónků kolem krku si s odtažitým výrazem pochutnávaly na husté čokoládě se šlehačkou.

„Chtěla bys taky?" zeptal se Henri.

Nadina pokývla na souhlas; když jí servírka donesla šálek, zdvihla ho k ústům a z obličeje jí zmizela všechna krev. „Nemůžu," řekla. Dodala omluvně: „Můj žaludek už na to není zvyklý." Ale ta nevolnost jí nepřišla od žaludku: na něco nebo na někoho si vzpomněla. Nevyptával se jí.

Hotelový pokoj měl elegantní kretonové potahy; v koupelně byla horká voda, pravé mýdlo, froté koupací pláště. Nadina našla zase svou veselost. Trvala na tom, že Henriho vydrhne ostrou žínkou, a když měl kůži rudou a horkou od hlavy až k patě, se smíchem ho povalila na postel. Milovala s tak dobrou náladou, že by se dalo věřit, že z toho má potěšení. Druhý den jí zářily oči, když drsnou rukou omakávala bohaté vlněné látky, hedvábí: „Byly v Paříži takhle krásné obchody?"

„Ještě mnohem krásnější. Nevzpomínáš si?"

„Nechodila jsem do krásných obchodů, byla jsem moc malá." Podívala se na Henriho s nadějí: „Myslíš, že to jednou zase bude?"

„Jednou snad."

„Ale jak to, že jsou tady tak bohatí? Já myslela, že je to chudá země."

„Je to chudá země, kde je pár velmi bohatých lidí."

Nakoupili pro sebe a pro lidi z Paříže látky, punčochy, prádlo, boty, svetry. Obědvali ve sklepní restauraci polepené barevnými plakáty, kde se toreadoři na koni měřili se zuři-

vými býky. „Buď maso, nebo ryba: přece jen mají taky nějaká omezení," smála se Nadina. Potom, obuti v křiklavě žlutých střevících, ale s přepychovými podrážkami, šplhali nahoru ulicemi, které byly dlážděny kulatými kamínky a stoupaly k hustě zalidněným čtvrtím. Na jedné křižovatce se bosé děti beze smíchu dívaly na jakési vybledlé loutkové divadlo; ulice se zužovaly, domy byly čím dál oprýskanější a Nadina se zachmuřila.

„To je hnusná ulice, je jich tu hodně takových?"

„Myslím, že ano."

„Vypadáš, jako by ti to nevadilo?"

Neměl náladu, aby mu něco vadilo. Vlastně mu způsobilo určitou radost, že zase viděl schnout pestrobarevné prádlo v osluněných oknech nad propastí stínu. Šli tiše dál a Nadina se najednou zastavila uprostřed schodů se špinavým dlážděním.

„Je to hnusný," opakovala. „Pojď pryč."

„Ale pojďme ještě kousek dál," řekl Henri.

V Marseille, v Neapoli, v Pireu, v Bario-Chino procházel takovými křiklavými uličkami celé hodiny; ovšemže i tehdy, jako dnes, si přál, aby se s celou tou bídou skoncovalo, ale přání zůstávalo abstraktní, nikdy neměl chuť prchnout: prudká vůně člověčiny ho omamovala. Tady se to po celém svahu kopce zrovna tak živě hemžilo, nad střechami pálilo totéž modré nebe; Henrimu se zdálo, že každou chvíli najde tu starou radost v celé její intenzitě; hledal ji od uličky k uličce: ale radost nepřicházela. Ženy skrčené přede dveřmi opékaly sardinky nad kousky dřevěného uhlí; pach starých, napolo zkažených ryb překrýval vůni horkého oleje; ženy byly bosé, všichni tady chodili bosi. Ve sklepích, otevřených do ulice, nebylo vidět ani postel, ani kus nábytku, ani obrázek: pelechy, děti plné svrabu a občas koza; venku ani jeden veselý hlas, žádný smích, vyhaslé oči. Je tady snad bída zoufalejší než v jiných městech? Anebo je člověk k neštěstí stále citlivější, místo aby otrnul? Modré nebe se zdálo kruté nad nezdravým stínem a Henri cítil, jak se ho zmocňuje Nadinino němé zděšení. Prošli kolem ženy oblečené v černých hadrech, s vytřeštěným pohledem, s dítětem přisátým k nahému prsu, a Henri řekl prudce:

„Máš pravdu. Pojďme pryč."

Ale nic nepomohlo jít pryč, to si Henri uvědomil hned druhý den při koktailu, pořádaném francouzským konzulátem. Stůl se prohýbal pod chlebíčky a báječnými sladkostmi, ženy měly šaty zapomenutých barev, všechny tváře se smály, mlu-

vilo se francouzsky, čtvrť chudých byla daleko, někde v docela cizí zemi, jejíž bolesti se Henriho netýkají, zdvořile se smál s ostatními; potom ho však starý Mendoz das Viernas odtáhl do rohu salónu; měl tvrdý límec, černou kravatu, před Salazarovou diktaturou býval ministrem; nedůvěřivě se na Henriho zadíval:

„Jaký dojem na vás udělal Lisabon?"

„Je to velice krásné město!" řekl Henri. Starcův pohled se zachmuřil a Henri dodal s úsměvem: „Musím se přiznat, že jsem toho ještě moc neviděl."

„Obyčejně si to Francouzi, kteří sem přijedou, zařídí tak, aby neviděli vůbec nic," řekl das Viernas hněvivě. „Třeba váš Valéry: obdivoval moře, zahrady; k ostatnímu byl slepý." Stařec se na chvíli odmlčel: „Vy si také hodláte dávat klapky na oči?"

„Naopak, chci svých očí co nejvíc užívat," řekl Henri.

„Podle toho, co mi o vás říkali, jsem v to doufal," řekl das Viernas usmířeně. „Dáme si na zítřek schůzku a já vám ukážu Lisabon. Krásná fasáda, to ano, ale uvidíte, co je za ní!"

„Včera už jsem se poohlédl po čtvrti de Graza," řekl Henri.

„Ale nevešel jste dovnitř do domů. Chci, abyste na vlastní oči viděl, co ti lidé jedí, jak žijí: jinak byste mi nevěřil." Das Viernas pokrčil rameny: „Všechno to literární povídání o portugalské melancholii a tajemnosti! Vždyť je to docela jednoduché: ze sedmi miliónů Portugalců se jich dosyta nají sedmdesát tisíc."

Nebylo možné se z toho vykroutit: Henri strávil dopoledne prohlížením brlohů. Bývalý ministr pozval na odpoledne přátele jen proto, aby se sešli s Henrim: bylo vyloučeno odmítnout. Všichni byli v tmavých oblecích, tvrdých límcích a buřinkách, mluvili obřadně, ale chvílemi jim nenávist zkřivila klidné rysy. Byli to bývalí ministři, bývalí novináři, bývalí profesoři, které zničilo to, že odmítli přidat se k režimu; všem deportovali přátele nebo příbuzné, všichni byli chudí a štvaní; ti, kteří se ještě snažili pracovat, věděli, že jim hrozí pekelný ostrov: lékař, který zdarma léčil ubožáky, který se pokusil otevřít ambulanci nebo zavést trochu hygieny v nemocnicích, byl ihned podezřelý; kdokoli organizoval nějaký večerní kurs, kdokoli udělal nějaké velkorysé nebo prostě milosrdné gesto, byl ihned nepřítelem církve a státu. Vytrvávali však. Chtěli věřit, že porážka nacismu přivodí konec tohoto klerikálního fašismu. Snili o tom, že svrhnou Salazara a vytvoří Národní frontu, podobnou té, jaká byla znovu utvořena ve Francii. Věděli, že jsou opuštěni: angličtí kapita-

listé mají v Portugalsku velké investice, Američané vyjednávají s vládou o zakoupení leteckých základen na Azorech. „Francie je naše jediná naděje," opakovali. Prosili ho: „Řekněte Francouzům pravdu; oni to nevědí, kdyby to věděli, přišli by nám na pomoc." Přinutili Henriho ke každodenním schůzkám, zavalovali ho fakty, čísly, diktovali mu statistiky, prováděli ho hladovými perifériemi: nebyly to zrovna takové prázdniny, o jakých snil, ale neměl na vybranou. Sliboval, že zpraví veřejnost tiskovou kampaní, že bude psát o všem: o politické tyranii a hospodářském vykořisťování, o policejním teroru, o systematickém ohlupování mas, o hanebné spoluvině kněžstva. „Kdyby se Carmona dozvěděl, že je Francie ochotna nás podporovat, šel by s námi," tvrdil das Viernas. Znával kdysi Bidaulta a chtěl mu navrhnout jakési tajné ujednání: za jeho podporu by mohla budoucí portugalská vláda nabídnout Francii výhodné transakce, pokud jde o africké kolonie. Bylo těžké vysvětlit mu bez hrubosti, jak je jeho plán nereálný.

„Půjdu za Tournellem, jeho šéfem kabinetu," slíbil Henri v předvečer svého odjezdu do Algarve. „Je to kamarád z odboje."

„Připravím přesný návrh, který vám svěřím, až se vrátíte," řekl das Viernas.

Henri byl rád, že odjíždí z Lisabonu. Francouzská diplomatická služba mu dala k dispozici auto, aby mohl pohodlně jet na své přednáškové turné, vyzvali ho, aby si auto nechal, jak dlouho si bude přát; konečně budou mít pravé prázdniny. Bohužel počítali jeho noví přátelé s tím, že s nimi bude poslední týden konspirovat: připraví pro něho vyčerpávající dokumentaci a setkání s některými komunisty ze závodů v Zamoře. Naprosto se nedalo odmítnout.

„Tak nám zbude na courání akorát čtrnáct dní," řekla Nadina vzdorovitě.

Večeřeli v předměstské vinárničce na druhém břehu Taja; číšnice jim položila na stůl kousky smažené tresky a láhev špinavě růžového vína; oknem viděli světla Lisabonu, která se kupila mezi vodou a oblohou.

„Za čtrnáct dní a s autem, to se dá spoustu vidět!" řekl Henri. „Představ si, jaké máme štěstí!"

„Právě: je škoda toho nevyužít."

„Všichni ti lidé na mě spoléhají, bylo by sprosté je zklamat, ne?"

Pokrčila rameny: „Nemůžeš pro ně nic udělat."

„Můžu mluvit jejich jménem, to je mé řemeslo; jinak nemá cenu být novinářem."

„Snad to nemá cenu."

„Nemysli ještě na návrat," řekl smířlivě; „uděláme si báječnou cestu. A podívej se na ty světýlka u vody, jak je to hezké."

„Co je na tom hezkýho?" řekla Nadina. Ráda dávala tenhle druh protivných otázek. Pokrčil rameny. „Ne, vážně, proč ti to připadá hezký?"

„Je to hezké, víc se nedá říct."

Přitiskla čelo k okennímu sklu: „Snad by to bylo hezký, kdyby člověk nevěděl, co je za tím; ale když to víš... Je to zase jen podfuk," řekla nevrle, „nenávidím tohle špinavý město."

Jistě to byl podfuk, o tom nebylo pochyb; a přece si nemohl pomoci, ta světla se mu líbila; teplý pach chudoby, její veselá křiklavost, na to už se nedal nachytat; ale ty plamínky, které se třpytily podél tmavé vody, ho přes to všechno dojímaly. Snad proto, že mu připomínaly dobu, kdy nevěděl, co se za těmi kulisami skrývá; snad se mu na nich líbila jen vzpomínka na přelud. Pohlédl na Nadinu: osmnáct let a v její paměti není ani jediný přelud. On alespoň měl nějakou minulost. A přítomnost a budoucnost, protestoval v duchu. Naštěstí jsou ještě věci, které je možno milovat!

Ještě jsou, naštěstí! Jaká radost, mít zase v rukou volant a před sebou silnice donedohledna! Po všech těch letech měl Henri první den trochu strach; připadalo mu, že auto má svůj vlastní život, tím spíš, že bylo těžké, hlučné, špatně pérované a spíš vrtošivé; a přece teď poslouchá stejně spontánně jako ruka!

„To ale frčí! To je senzační!" říkala Nadina.

„Už jsi někdy jezdila autem, ne?"

„V Paříži v džípech, ale ty nejezdí tak rychle."

Tohle je taky lež, ta stará iluze volnosti a moci, ale na tu přistupovala bez námitek. Spouštěla všechna okénka a chtivě vpíjela vítr a prach. Kdyby bylo po jejím, vůbec by z vozu nevylezli; nejvíc se jí líbilo, když ujížděli co nejrychleji mezi silnicí a oblohou; sotva vnímala krajinu. A ta byla přitom tak krásná! Zlatý poprašek mimóz, spořádané, donekonečna opakované primitivní ráje, pomerančovníky s kulatými korunami, kamenné fantazie Battaglie, velkolepá dvojice schodišť, která propleteně vedla k černobílému kostelu, ulice Béji, která měla dosud vůni po dávných výkřicích zamilované jeptišky. Na jihu to vonělo Afrikou, drobní oslíci se točili v kruhu, aby z vyprahlé půdy vydobyli trochu vody; občas bylo vidět mezi modrými agáve, které se zabodávaly jako

dýky do rudé půdy, klamnou svěžest hladkého domku, bílého jako mléko. Zamířili k severu cestami, kde kameny jako by květinám pobraly jejich nejživější barvy: fialovou, rudou, okrovou; a potom se zase z barev staly květiny v mírném údolí Minky. Ano, krásná kulisa, která se rozvinovala příliš rychle, než aby měl člověk kdy myslet na to, co je za ní. Podél žulových strání stejně jako na palčivých silnicích Algarve chodili sedláci bosi, ale potkávali jich málo. Výlet skončil v červeném Portu, kde má špína barvu krve. Na zdech brlohů, ještě tmavějších a vlhčích než v Lisabonu, kde se to hemžilo nahými dětmi, visely cedule: „Hygienicky závadné. Bydlení zakázáno." Čtyř- až pětileté holčičky, oblečené v děravých pytlech, se hrabaly v popelnicích. Henri s Nadinou se skryli do tmavého kouta, když obědvali, ale cítili obličeje přitisknuté na okno restaurace. „Nenávidím města!" řekla Nadina zuřivě. Zavřela se na celý den do pokoje a druhý den na silnici sotva otevřela ústa. Henri se nepokoušel ji rozveselit.

V den, kdy se měli vrátit, zastavili se na oběd v malém přístavu asi tři hodiny cesty od Lisabonu; nechali auto před hospodou a šplhali po kopcích, které čněly nad mořem; na vršku stál bílý mlýn se zelenými taškami; na křídlech měl připevněné džbánky z pálené hlíny s úzkým hrdlem, ve kterých zpíval vítr. Henri a Nadina běželi dolů po svahu mezi hustým listovím olivovníků a kvetoucími mandloněmi a ta dětinská hudba se táhla za nimi. Svalili se na písek malé zátoky; bárky s rezavými plachtami se houpaly váhavě na bledém moři.

„Tady nám bude dobře," řekl Henri.

„Ano," řekla Nadina mrzutě a dodala: „Umírám hlady."

„Pochopitelně; vždyť jsi nic nejedla."

„Chci vajíčka na měkko, a oni mi přinesou misku vlažné vody a vejce syrová."

„Treska byla moc dobrá; a fazole taky."

„Ještě kapku oleje a můj žaludek by to všechno vyndal." Zlostně si uplivla. „Mám olej i ve slinách."

Rozhodným pohybem si strhla halenku.

„Co to děláš?"

„Copak nevidíš?"

Nenosila podprsenku; ležela na zádech a nabízela slunci nahotu svých něžných prsů.

„Ne, Nadino, co když někdo přijde."

„Nikdo nepřijde."

„Hodí se ti tomu věřit."

„Mně je to fuk; chci cítit slunce." S ňadry odhalenými

větru a vlasy rozprostřenými na písku dívala se do nebe a vyčítavě řekla: „Musíme toho využít, když je to poslední den."
Neodpověděl a ona zafňukala:
„Opravdu se chceš dnes večer vrátit do Lisabonu?"
„Víš, že nás čekají."
„Vůbec jsme ještě neviděli hory, a všichni říkají, že to je to nejhezčí; za týden by se dal udělat ještě prima výlet."
„Říkám ti, že musím navštívit nějaké lidi."
„Ty staré pány s tvrdým límečkem? Moc pěkně by se vyjímali v antropologickém muzeu, ale coby revolucionáři, dovol, abych se zasmála."
„Mně připadají dojemní," řekl Henri. „A nemysli si, že neriskují."
„Hodně mluví, to teda jo," Nadina se prohrabovala prsty v písku, „na slova, to je užiješ."
„Vždycky je lehké povyšovat se nad lidi, kteří se o něco pokoušejí," řekl trochu podrážděně.
„Já jim právě vytýkám, že se o nic nepokoušejí doopravdy," řekla pohněvaně. „Místo toho všeho žvanění bych oddělala Salazara."
„To by moc daleko nevedlo."
„Vedlo by to k tomu, že by byl mrtvý. Jak říká Vincent, smrt, ta aspoň neodpouští." Zamyšleně pohlížela na moře. „Kdyby byl člověk odhodlaný dát se odbouchnout s sebou, určitě by ho mohl dostat."
„Nepokoušej se o to!" řekl Henri s úsměvem; položil ruku na paži obloženou pískem. „Představ si, co by mi řekli!"
„Byl by to hezký konec," řekla Nadina.
„To tak spěcháš, abys to skoncovala?"
Zívla: „Tebe baví žít?"
Odpověděl vesele: „Nenudí mě to."
Opřela se o loket a zvědavě si ho prohlížela: „Vysvětli mi něco. Opravdu ti naplňuje život, když od rána do večera škrábeš na papír?"
„Když píšu, naplňuje mi to život," řekl. „Mám dokonce zatracenou chuť se do toho znovu dát."
„Jak tě to vlastně chytlo, že jsi začal psát?"
„Začalo to už dávno."
Bylo to už dávno, ale nevěděl dobře, jaký význam má vlastně těm vzpomínkám přisuzovat.
„Když jsem byl mladý, připadala mi kniha jako něco kouzelného."
„Já mám knihy taky ráda," řekla Nadina živě. „Jenomže už jich je tolik! K čemu je dobré udělat ještě jednu další?"

„Člověk chce říci něco trochu jiného než ti druzí: má svůj vlastní život, svůj vlastní vztah k věcem, ke slovům."

„A není ti trapné, když si řekneš, že někteří lidi napsali o tolik lepší věci, než jaké zplodíš ty?" řekla Nadina trochu podrážděně.

„Ze začátku mi to nevadilo," řekl Henri s úsměvem, „dokud člověk nic neudělá, hodně si o sobě myslí. A potom, když se jednou do toho dá, zajímá se o to, co píše, a neztrácí čas srovnáváním."

„No ovšem, člověk si to zařizuje, jak je mu to pohodlné," řekla vzdorovitě, a natáhla se zase jak dlouhá tak široká na zem.

Neuměl jí odpovědět: je velmi těžké vysvětlit, proč člověk rád píše, někomu, kdo to rád nemá. Ostatně dovedl si to těžko vysvětlit sám. Nepředstavoval si, že ho budou číst věčně, a přece, když psal, cítil se jako usazený ve věčnosti; to, co se mu podařilo přetavit do slov, mu připadalo jako absolutně zachráněné. Co je na tom pravdy? Do jaké míry je to zase jenom přelud? To by si měl o těchto prázdninách ujasnit, ale ve skutečnosti si neujasnil vůbec nic. Jisté je jen to, že cítí téměř úzkostný soucit ke všem těm životům, které se ani nesnaží se nějak vyjádřit: k Paulinu, k Anninu, k Nadininu. A mezitím, co jsem tady, pomyslil si, už mi vyšla knížka! Už dlouho se neměřil s veřejností; myšlenka, že teď lidé čtou jeho román a že o něm mluví, mu naháněla strach. Naklonil se k Nadině a usmál se na ni.

„Je ti dobře?"

„Ano, tady je člověku dobře," řekla trochu kňouravě.

„Ano, je."

Propletl své prsty s jejími a přitiskl se k horkému písku; mezi netečným mořem, které slunce odbarvovalo, a naléhavou modří oblohy utkvívalo někde nedořešené štěstí; aby je mohl uchopit, stačilo by snad jen, aby se Nadina usmála; téměř zkrásněla, když se usmívala; ale tvář posetá pihami zůstávala bez pohnutí. Řekl: „Chudinko Nadino."

Prudce se vztyčila: „Proč chudinko?"

Rozhodně byla k politování, ale nevěděl přesně proč: „Protože tě ta cesta zklamala."

„Víš, já jsem ani tolik od ní nečekala."

„Ale měla taky své hezké okamžiky."

„Mohla by jich mít ještě víc." Chladná modř jejích očí se proteplila: „Nech ty staré snílky být: proto jsme sem nepřišli. Pojeďme ještě někam. Pobavme se, dokud můžeme."

Pokrčil rameny: „Víš dobře, že není tak snadné se bavit."

„Můžeme to zkusit. Takový velký výlet do hor by nebyl k zahození; máš takové toulky rád. Kdežto ty schůze, ty průzkumy, to tě otravuje."

„Ovšem."

„No tak vidíš! Co tě nutí dělat věci, které tě štvou? Je to poslání nebo co?"

„Uvaž: což můžu těm starým chudákům vyložit, že jejich bolesti nikoho nezajímají, že Portugalsko je moc malé, že na ně všichni kašlou?" S úsměvem se nad ni naklonil: „Můžu, Nadino?"

„Můžeš jim zatelefonovat, že jsi nemocný, a pofrčíme si to do Evory."

„To by jim zlomilo srdce," řekl Henri. „Ne, nemůžu."

„Řekni radši, že nechceš," řekla Nadina trpce.

„Dobře, tak tedy nechci," odpověděl netrpělivě.

„Ty jsi ještě horší než máma," zabručela a zapíchla se nosem do písku.

Henri se natáhl vedle ní. „Pobavme se." Kdysi se uměl bavit; spontánně by obětoval sny těch starých spiklenců za radost, kterou kdysi znával. Zavřel oči. Ležel na jiné pláži vedle ženy se zlatou pletí v květovaném pareu, vedle Pauly, nejkrásnější ženy na světě; nad hlavou se jim kolébaly palmy a pozorovali za rákosím, jak se jdou koupat do moře tlusté rozesmáté židovky, ověšené šaty, závoji a šperky. Někdy v noci tajně pozorovali arabské ženy, jak se odhodlávaly vlézt do vody, zahalené ve svých rubáších; anebo v kavárně s římskými základy popíjeli kávu hustou jako sirup; anebo se posadili na tržišti a Henri kouřil nargilé a bavil se s Amourem Harsinem a potom se vraceli do pokoje plného hvězd a padali na lůžko. Ale nejvíc se teď Henrimu stýskalo po těch dopoledních hodinách, které trávil na terase hotelu mezi modrým nebem a vášnivou vůní květin; ve svěžím rozbřesku a v palčivém poledni psal, a když konečně omámený sluncem a slovy vstával, aby si ve stinném patiu vypil ledovou anýzovku, pálil ho beton pod nohama. Přišel sem hledat to nebe, ty oleandry, ty prudké vody Džerby, chtěl tu najít veselost těch rozpovídaných nocí a hlavně svěžest jejích jiter a palčivost jejích polední. Proč už nenalézá tu vřelou a něžnou chuť, kterou kdysi míval jeho život? Vždyť se na tu cestu tak těšil, celé dny nemyslel na nic jiného; celé dny snil o tom, jak si lehne na horký písek, na slunce; a teď tu leží, slunce je tu, písek je tu, ale v něm samém něco chybí. Nevěděl už, co znamenají ta stará slova: štěstí, radost. Máme jen pět smyslů a ty se tak rychle začnou nudit. Už ho začíná nudit pohled, že klouže neustále po té modři,

která nepřestává být modrou. Člověk měl chuť ten atlas protrhnout, rozdrásat tu jemnou Nadininu kůži.

„Začíná být chladno," řekl.

„Ano," odpověděla. Najednou se k němu přitiskla; cítil skrz košili na hrudi její nahá mladá prsa. „Zahřej mě."

Něžně ji odstrčil. „Obleč se. Pojď, vrátíme se do vesnice."

„Bojíš se, že nás někdo uvidí?" Nadině svítily oči, do tváří se jí nahrnulo trochu krve; ale Henri věděl, že má ústa chladná. „Co myslíš, že by nám udělali? Ukamenovali by nás?" zeptala se svádivě.

„Vstávej. Je čas jít."

Spočívala na něm celou vahou a on těžko odolával touze, která ho otupovala. Měl rád její mladou hruď, její čistou pleť; kdyby jen se dala kolébat rozkoší, místo aby poskakovala v posteli s chtěnou necudností... Pozorovala ho přivřenýma očima, rukou zajela k plátěným kalhotům.

„Nebraň mi... nebraň se..."

Měla zběhlou ruku i ústa, ale byla mu protivná ta sebejistá vítězosláva, která jí svítila v očích pokaždé, když podlehl.

„Ne," řekl, „ne. Ne tady. Ne takhle."

Vyprostil se a vstal; Nadinina halenka ležela na písku a Henri jí ji přehodil přes ramena.

„Proč?" řekla mrzutě; dodala táhlým hlasem: „Možná že takhle venku by to bylo trochu zábavnější."

Oprašoval si písek, který mu ulpěl na šatech.

„To bych rád věděl, jestli z tebe někdy vůbec bude žena," řekl falešně shovívavým tónem.

„Abys věděl, jsem přesvědčena, že ani jednu ženskou ze sta nebaví se dát přefiknout; to se jen tak tváří ze snobismu."

„No tak, nebudeme se přece hádat," řekl a vzal ji pod paží. „Pojď. Koupím ti koláče a čokoládu a sníš si je v autě."

„Ty se mnou jednáš jako s dítětem," řekla.

„Ba ne. Vím dobře, že nejsi dítě. Rozumím ti víc, než si myslíš."

Nedůvěřivě se po něm podívala a na rtech jí zahrál lehký úsměv.

„Ty se mi taky vždycky neprotivíš," řekla.

Stiskl jí pevněji paži a mlčky zamířili k vesnici. Světlo měklo, bárky se vracely do přístavu; volci je vytahovali na břeh. Vesničané postávali nebo seděli v kruhu a dívali se. Košile mužů, široké sukně žen byly vesele kostkované, ale ta veselost byla ztuhlá v jakési pochmurné nehybnosti. Černé šátky rámovaly kamenné obličeje; oči, upřené k obzoru, v nic

nedoufaly. Ani gesto, ani slovo. Člověk by řekl, že mají zakleté jazyky.

„Když se tak na ně dívám, měla bych chuť křičet," řekla Nadina.

„Předpokládám, že by tě ani neslyšeli."

„Na co čekají?"

„Na nic. Vědí, že na nic nečekají."

Na hlavním náměstí se slabě projevoval život. Děti pokřikovaly; na kraji chodníku seděly vdovy po rybářích, kteří zahynuli na moři, a žebraly. Ze začátku se Henri a Nadina hněvivě dívali po měšťkách v těžkých kožešinách, které vzneseně odpovídaly žebrákům: „Jen buďte trpěliví." Teď prchali jako zloději, když se k nim napřahovaly dlaně: bylo jich příliš mnoho.

„Kup si něco," řekl Henri Nadině před cukrárnou.

Vešla dovnitř; dvě děti s oholenými hlavami tiskly nos k výkladní skříni; když vyšla ven s rukama obtíženýma papírovými pytlíky, vykřikly. Zastavila se.

„Co to říkají?"

Zaváhal: „Že máš štěstí, že můžeš jíst, když máš hlad."

„Ach!"

Zlostným pohybem jim hodila do náruče plné pytlíky.

„Ne," řekl Henri, „já jim dám peníze."

Táhla ho pryč. „Nech toho, zkazili mi chuť, fakani špinavý."

„Měla jsi hlad."

„Říkám ti, že už hlad nemám."

Nasedli do auta a chvíli jeli beze slova. Potom řekla Nadina přiškrceně: „Měli jsme jet do nějaké jiné země."

„Kam?"

„To nevím. Ale ty bys to měl vědět."

„Ba ne, já nevím," řekl.

„Přece musí být někde nějaká země, kde se dá žít," řekla. Najednou se rozplakala a on se na ni ohromeně díval: Pauliny slzy byly přirozené jako déšť, ale vidět plakat Nadinu bylo skoro stejně trapné jako překvapit vzlykajícího Dubreuilhe. Objal ji kolem ramen a přitáhl ji k sobě.

„Neplač. Neplač." Hladil drsné vlasy; proč jí nedokázal vyloudit úsměv? Proč je mu těžko u srdce? Nadina si utřela slzy a hlučně se vysmrkala:

„Ale ty, když jsi byl mladý, tak jsi byl šťastný, ne?"

„Ano, byl jsem šťastný."

„No tak vidíš."

Řekl: „Ty budeš taky jednoho dne šťastná."

Byl by ji měl k sobě přivinout pevněji a říci jí: „Já tě udělám šťastnou." V tom okamžiku měl chuť to udělat: chvilkovou chuť angažovat celý život. Neřekl nic. Najednou si pomyslil: Minulost se neopakuje, minulost se nebude opakovat.

„Vincente!" Nadina se vrhla k východu. Vincent ve své uniformě válečného dopisovatele mával rukou a usmíval se. Nadina sklouzla na podrážkách ze surové gumy a zachytila se za Vincentovu paži: „Ahoj, člověče!"

„Ahoj, cestovatelé!" řekl Vincent vesele; obdivně zahvízdl; „No ty ses vymódila!"

„Ouplná dáma, co?" řekla Nadina a zatočila se na podpatku. V kožichu, punčochách a střevících vypadala elegantně a skoro žensky.

„Dej to sem!" řekl Vincent a zmocnil se velkého námořnického pytle, který Henri za sebou táhl: „To tam máte mrtvolu?"

„Padesát kilo aprovizace!" řekl Henri. „Nadina zásobuje rodinu. Problém je, jak to dopravit k nim domů."

„To není vůbec problém," řekl Vincent vítězoslavně.

„Ty jsi ukradl džíp?" zeptala se Nadina.

„Nic jsem neukradl."

Rezolutně prošel příjezdovou dvoranou a zastavil se před malým černým autem. „Není špatný, co?"

„To je naše?" zeptal se Henri.

„Ano. Luc to konečně zařídil. Co mu říkáš?"

„Je malinký," řekla Nadina.

„Udělá nám zatraceně dobrou službu," řekl Henri otvíraje dvířka. Nacpali dozadu zavazadla, jak se dalo.

„Vyjedeš si se mnou někam?" zeptala se Nadina.

„Jsi praštěná nebo co?" řekl Vincent. „To je pracovní nástroj. Pochopitelně, s tím vaším nákladem jsme tu trochu zmáčknuti," připustil; posadil se k volantu a vůz se s bolestným škytáním rozjel.

„Víš jistě, že umíš řídit?" zeptala se Nadina.

„Kdybys mě byla tuhle v noci viděla ujíždět v džípu bez světel na podminovaných silnicích, neurážela bys mě jen tak zbůhdarma." Vincent pohlédl na Henriho: „Vysadíme Nadinu a pak tě zavezu do redakce?"

„Dobře. Jak vypadá *Espoir?* V té zatracené zemi jsem neviděl ani jediný výtisk. Pořád vycházíme na miniaturním formátě?"

„Pořád. Povolili dva nové plátky, ale nemají pro nás dost

papíru. Luc ti to poví líp než já: já jsem se zrovna vrátil z fronty."

„Ale nesnížili náklad?"

„Myslím, že ne."

Henri spěchal do redakce; jenomže Paula jistě volala na nádraží, věděla, že vlak neměl zpoždění; čeká s očima upřenýma na hodiny a dává pozor na každý zvuk. Když zanechali Nadinu v kleci výtahu uprostřed zavazadel, řekl Henri:

„Vlastně se radši nejdřív zastavím doma."

„Ale kluci tě čekají," řekl Vincent.

„Řekni jim, že budu v redakci za hodinu."

„Tak ti tu nechám ten rolsrojs," řekl Vincent. Zastavil auto před klinikou pro psy: „Mám vyndat kufry?"

„Děkuji, jen ten menší."

S lítostí otevřel Henri dveře, které narazily na popelnici; pes u domovnice začal štěkat; Paula otevřela, ještě než Henri zaklepal. „Jsi to ty! Opravdu jsi to ty!" Chvilku setrvávala bez hnutí v jeho náručí a potom ustoupila: „Ty dobře vypadáš! Jak jsi opálený. Nebyla ta zpáteční cesta moc únavná?" Usmívala se, ale u koutku úst jí křečovitě cukal malý sval.

„Vůbec ne." Položil kufr na pohovku: „To je pro tebe."

„Ty jsi hodný."

„Otevři to."

Otevřela kufr: hedvábné punčochy, semišové sandály a k nim kabelka, látky, šály, rukavice. Vybíral každou věc s úzkostlivou pečlivostí; byl trochu zklamán, protože si to prohlížela, aniž se něčeho dotkla, aniž se naklonila blíž, s dojatým a jaksi shovívavým výrazem: „Ty jsi hodný," opakovala; živě se k němu obrátila: „A kde máš svůj kufr?"

„Dole ve voze. Možná že to víš, že *Espoir* získal vůz. Vincent mi s ním přijel naproti."

„Zatelefonuji domovnici, aby ti donesli kufr nahoru," řekla Paula.

„Není třeba," řekl Henri a rychle navázal: „A jak jsi strávila ten měsíc? Nebyla moc velká zima? Chodila jsi trochu ven?"

„Trochu," řekla uhýbavě. Obličej jí strnul.

„Koho jsi viděla? Co jsi dělala? Povídej!"

„To není nic zajímavého," řekla. „Nemluvme o mně." Živě, ale trochu roztržitě pokračovala: „Víš, tvá kniha má triumfální úspěch."

„Já o tom nic nevím; opravdu to jde?"

„To víš, kritikové vůbec nevědí, oč jde; ale vycítili, že je to mistrovské dílo."

„To jsem rád," řekl s nuceným úsměvem. Byl by se rád na některé věci zeptal, ale nesnášel Paulin slovník. Změnil předmět hovoru. „Viděla jsi Dubreuilhovy? Co dělají?"

„Viděla jsem Annu; má hodně práce."

Odpovídala na půl úst a on tak netrpělivě chtěl navázat kontakt s jejím životem! Zeptal se:

„Schovala jsi čísla *Espoiru*?"

„Nečetla jsem je."

„Ne?"

„Nepsal jsi tam; a pak, přemýšlela jsem o jiných věcech." Vyhledala jeho pohled a hlas jí ožil: „Hodně jsem za ten měsíc uvažovala a hodně věcí jsem pochopila. Lituju toho výstupu, který jsem ti udělala před odjezdem; upřímně toho lituju."

„O tom přece nemluvme!" řekl. „Předně jsi mi žádný výstup neudělala."

„Ale ano," řekla, „a opakuji ti, že toho lituju. Víš, já už dávno vím, že žena nemůže být vším pro člověka, jako jsi ty; ani všechny ženy ne; a já jsem se s tím dřív opravdu nevyrovnala. Ale teď jsem připravena tě milovat naprosto velkoryse, pro tebe, ne pro sebe. Ty máš své poslání, a to má přednost přede vším ostatním."

„Jaké poslání?"

Podařilo se jí usmát se: „Uvědomila jsem si, že jsem ti často byla zátěží: chápu, že jsi toužil mít zase trochu samoty. Ale buď klidný: slibuju ti samotu a volnost." Upřeně se na Henriho zadívala: „Jsi volný, moje lásko, chci, abys to věděl: ostatně jsi to právě dokázal, ne?"

„Ano," řekl a chabě dodal: „Ale já jsem ti to vysvětloval."

„Já vím," řekla, „ale ujišťuju tě, že se se mnou udála taková změna, že už nemáš žádný důvod bydlet v hotelu. Poslyš: toužíš po nezávislosti, po dobrodružství; ale toužíš také po mně?"

„Ovšem."

„Tak tady zůstaň; nebudeš litovat, přísahám ti to; uvidíš, k jaké změně jsem se vypracovala a jak v budoucnu nebudeš vůbec mou váhu cítit." Vstala a natáhla ruku k telefonu: „Synovec domovnice ti přinese nahoru kufr."

Henri také vstal a zamířil k vnitřnímu schodišti. Později, řekl si. Nemohl ji hned první minuty začít znovu mučit. „Jdu se trochu umýt," řekl. „Čekají mě v redakci. Přišel jsem tě jenom políbit."

„Naprosto rozumím," řekla něžně.

Bude si dávat záležet, aby mi dokázala, že jsem volný, po-

myslel si bez shovívavosti, když nasedal do malého černého auta. Ale to nebude dlouho trvat, dlouho se u ní neohřeju, slíbil si mstivě. Rozhodl se: Hned zítra to musím všechno vyřešit. Prozatím na ni nechtěl už myslet; měl takovou radost, že je zase v Paříži! Na ulicích bylo šedo, letos v zimě trpěli lidé chladnem a hladem, ale aspoň byli všichni obuti; a pak, dalo se s nimi mluvit, dalo se mluvit jejich jménem; v Portugalsku nejvíc deprimovalo právě to, že se člověk cítil jako naprosto neužitečný svědek cizího neštěstí. Když vystupoval z vozu, s něhou pohlédl na průčelí budovy. Jak pokračuje *Espoir*? Je pravda, že jeho román má úspěch? Rychle vyběhl po schodech a hned se ozvalo volání: na stropě chodby visel transparent: Vítáme cestovatele! Podle stěn stáli všichni ve špalíru, místo mečů třímali k poctě plnicí pera a zpívali jakýsi nesrozumitelný kuplet, kde se *Salazar* rýmoval s *namazal*; jedině Lambert tu nebyl; proč?

„Všichni do baru!" zvolal Luc; ztěžka položil ruku Henrimu na rameno: „Bylo to prima?"

„Ty jsi ohromně opálenej!"

„Koukej, ty botičky!"

„Neseš nám reportáž?"

„Hele, jakou má košili!"

Ohmatávali mu oblek, vykřikovali, dávali jednu otázku za druhou, zatímco jim barman plnil skleničky. Henri se také vyptával; náklad trochu poklesl, ale budou zase vycházet na velkém formátu, a to všechno napraví; měli nějaké tahačky s cenzurou, nic vážného; všichni chválí jeho knihu; dostal děsně moc pošty, na stole najde všechna čísla *Espoiru*, možná že by se podařilo získat pod rukou o něco víc papíru pomocí toho Amerikána Prestona, umožnilo by to vydávat nedělní přílohu, musí se projednat spousta dalších věcí. Po třech nocích špatného spánku se cítil trochu otupělý vším tím hlukem, těmi hlasy, tím smíchem, všemi těmi problémy; otupělý a šťastný. To byl nápad, hledat v Portugalsku mrtvou a zakopanou minulost, když je přítomnost tak radostná a živá!

„Jsem hrozně rád, že jsem zpátky!" řekl srdečně.

„My taky nejsme neradi, že tě zas vidíme!" řekl Luc. Dodal: „Už jsme tě dokonce začali postrádat; budeš mít spoustu fušky, to ti říkám předem."

„To doufám."

Psací stroje klapaly, rozešli se na chodbě, klouzali se a smáli se: jak se zdáli mladí po návratu ze země, kde nikdo nemá žádný věk! Henri vešel do kanceláře a potěšeně jako starý ouřada se posadil do svého křesla. Rozestřel před sebe poslední

čísla *Espoiru*: obvyklí autoři, dobrá úprava, ani coul papíru nepřichází nazmar. Vrátil se o měsíc nazpět a prohlížel výtisky jeden za druhým; výborně se bez něho obešli, a to právě dokazuje jejich úspěch: *Espoir* není jen válečné dobrodružství, je to solidní podnik; Vincentovy články o Holandsku jsou výborné, a ještě lepší jsou Lambertovy o táborech; dovedli najít ten pravý tón: žádné malichernosti, žádné výmysly, žádné fráze. *Espoir* působí na intelektuály svou poctivostí a zaujímá širokou veřejnost svou živostí. Jediný slabý bod: Sézenacovy články jsou chabé.

„Smím dál?"

Lambert se nesměle usmíval v otevřených dveřích.

„No ovšem! Kde se schováváš? Taky jsi mohl přijít na nádraží, ty starej ulejváku!"

„Myslel jsem, že by tam pro čtyři nebylo místo," řekl Lambert rozpačitě; „a ta jejich oslava..." dodal s úšklebkem. „Jenomže teď tě vyrušuju, ne?"

„Vůbec ne, posaď se přece."

„Byla ta cesta pěkná?" Lambert pokrčil rameny. „To se tě jistě už zeptali nejmíň dvacetkrát."

„Byla pěkná a zlá: krásné kulisy a sedm miliónů hladových."

„Mají hezké látky," řekl Lambert a s uznáním si Henriho prohlížel; usmál se: „To se tam nosí, takové oranžové boty?"

„Oranžové nebo citrónově žluté, ale je to pěkná kůže; pro bohaté je tam všechno, to je to nejhorší; budu ti o tom vyprávovat; ale nejdřív mi povězˇ, co je nového tady. Zrovna jsem četl tvé články — jsou dobré, člověče."

„Jako sloh z jazyka francouzského," řekl Lambert ironicky: „Popište své dojmy z koncentračního tábora; myslím, že nás na tohle téma psalo nejmíň dvacet." Obličej se mu rozzářil: „Ale víš, báječná je tvá kniha, byl jsem celý vedle, jakmile jsem ji začal, četl jsem celou noc a celý den, přečetl jsem ji na jeden zátah, nemohl jsem spát, dokud jsem neskončil."

„To mám radost!" řekl Henri.

Poklony uvádějí člověka do rozpaků, ale Lambert ho opravdu potěšil; právě tak snil, že bude čten: mladým netrpělivcem od večera do rána. Už proto stojí za to psát: hlavně proto.

„Myslel jsem, že by tě bavilo vidět kritiky," řekl Lambert. Hodil na stůl velkou žlutou obálku: „Já tam mám taky své povídání."

„Ovšem že mě to baví, děkuju," řekl Henri.

Lambert se na něho zadíval s trochu úzkostlivým výrazem: „Psal jsi tam?"
„Reportáž."
„Ale teď nám dáš další román?"
„Dám se do toho, jakmile budu mít čas."
„Najdi si čas," řekl Lambert. „Když jsi byl pryč, myslel jsem..." Zarděl se: „Musíš se bránit."
„Proti komu?" zeptal se Henri s úsměvem.
Lambert znovu zaváhal: „Že prý tě Dubreuilh netrpělivě očekává. Nedej se navézt do toho jeho podniku..."
„Mám takový dojem, že už tam víceméně navezený jsem," řekl Henri.
„Tak teda se z toho rychle dostaň ven."
Henri se usmál: „Ne. Dnes už není možné zůstat mimo politiku."
Lambertův obličej se zachmuřil: „Vytýkáš mi to tedy?"
„Ani v nejmenším. Chci říct, že to není možné pro mě. Nejsme stejně staří."
„Co s tím má co dělat stáří?" zeptal se Lambert.
„Uvidíš. Člověk chápe věci, mění se." Usmál se: „Slibuju ti, že si najdu čas na psaní."
„Musíš," řekl Lambert.
„Ale poslouchej, když tak dobře kážeš, kdepak jsou ty tvé novely, co jsi mi slíbil?"
„Za nic to nestojí," řekl Lambert.
„Přines mi je, a pak spolu jednou půjdeme na večeři a já ti o nich něco povím."
„Dobře," řekl Lambert. Vstal. „Předpokládám, že ji nebudeš chtít přijmout, ale je tu ta malá Marie-Ange Bizetová a chce s tebou za každou cenu udělat interview. Co jí mám říct?"
„Že nikdy interview nedávám a že mám práce až nad hlavu."
Lambert za sebou zavřel dveře a Henri vysypal na stůl žlutou obálku. Na napěchované desky napsala sekretářka: *Pošta — Román.* Vteřinku zaváhal. Psal ten román za války a nemyslel přitom na to, jaký ho očekává osud; nebyl si dokonce jist, zda ho očekává vůbec nějaký osud. A teď kniha vyšla, lidé ji četli; teď už je Henri posouzen, prodiskutován, zařazen, jako sám často zařazuje jiné. Vysypal výstřižky a začal si je prohlížet. Paula řekla: triumfální úspěch, a on myslel, že přehání; ve skutečnosti však i kritikové užívali velkých slov. Lambert ovšem nebyl nestranný, Lachaume také ne, a všichni ti mladí kritikové, kteří se právě vylíhli, byli shovívavě naklo-

něni spisovatelům Odboje; ale vřelé dopisy, které mu zasílali přátelé i neznámí, potvrzovaly kritiky tisku. Opravdu, aniž mu to stouplo do hlavy, bylo z čeho mít radost: ty stránky, s dojetím psané, dojaly. Henri se vesele protáhl. Přihodilo se něco tak trochu zázračného. Před dvěma lety zakrývaly husté záclony modře natřená okna, byl odříznut od černého města a od celého světa: jeho plnicí pero váhalo nad papírem. Dnes se ty neurčité zvuky v jeho hrdle staly živým hlasem ve světě; tajná hnutí jeho srdce se změnila v pravdu pro srdce druhých. To jsem měl Nadině vysvětlit, řekl si. Jestliže na ostatních nezáleží, pak nemá smysl psát. Ale jestli na nich záleží, pak je něco ohromného na tom, že lze slovy vzbudit jejich přátelství a důvěru; je něco ohromného slyšet v nich znít vlastní myšlenky. Zdvihl oči, dveře se otvíraly.

„Čekala jsem dvě hodiny," řekl naříkavý hlas, „mohl bys mi tu čtvrthodinku věnovat." Mare-Ange se postavila před jeho psací stůl. „Je to pro *Lendemain*, velké povídání na první stránce i s fotografií."

„Poslyš, já nikdy nedávám interview."

„Právě proto, ten můj bude mít cenu zlata."

Henri zavrtěl hlavou a ona rozhořčeně pokračovala: „Kvůli nějaké zásadě mi přece nezničíš kariéru?"

Usmál se. Pro ni znamená ta čtvrthodinová rozmluva tak mnoho, a jeho to stojí tak málo! Vlastně měl docela náladu povídat o sobě. Mezi lidmi, kterým se líbily jeho knihy, jsou jistě někteří, kteří by rádi blíž znali jejich autora; chtěl jim o sobě něco povědět. Aby jejich sympatie platila opravdu jemu.

„Tak dobře," řekl. „Co ti mám povídat?"

„Tak nejdřív: odkud jsi?"

„Můj otec byl lékárníkem v Tulle."

„A dál?"

Henri zaváhal; není lehké začít jen tak mluvit o sobě.

„Spusť," řekla Marie-Ange. „Vypravuj mi jednu nebo dvě vzpomínky z dětství."

Měl vzpomínky, jako je má každý, ale nezdály se mu nijak důležité: jedině snad ta večeře v jídelně ve slohu Jindřicha II., při které se zbavil strachu.

„Dobře, tak tady je jedna; nic na tom dohromady není, ale pro mě to byl začátek mnoha věcí."

Marie-Ange na něj povzbudivě pohlédla, s tužkou připravenou nad blokem, a on začal:

„Velkým předmětem rozhovorů mezi mými rodiči byly různé katastrofy, které ohrožují svět: rudé nebezpečí, žluté

nebezpečí, barbarství, dekadence, revoluce, bolševismus. Představoval jsem si to všechno jako hrozná strašidla, která schlamstnou lidstvo. Tenkrát večer prorokoval otec jako obvykle: revoluce vypukne co nevidět, civilizace zaniká, a matka zděšeně přikyvovala. Najednou mě napadlo: Ale ti, co vyhrají, to přece budou taky lidi. Snad jsem si to neřekl přesně těmi slovy, ale ten smysl to mělo." Henri se usmál: „Účinek byl zázračný. Strašidla zmizela: byli jsme na zemi mezi lidskými tvory, mezi sebou."

„A dál?" řekla Marie-Ange.

„No, od toho dne jsem pořádal honbu na strašidla," řekl.

Marie-Ange se na Henriho nechápavě zahleděla:

„Ale jak končí ta historka?"

„Která historka?"

„No ta, kterou jsi začal povídat," řekla netrpělivě.

„Nemá to jiný konec. To je všechno," řekl Henri.

„Aha," řekla Marie-Ange a dodala lítostivě: „Byla bych chtěla něco pitoreskního!"

„Víš, na mém dětství nic pitoreskního nebylo," řekl Henri. „Lékárna mě otravovala a zlobilo mě žít na malém městě. Naštěstí jsem měl v Paříži strýčka, který mi našel místo ve *Vendredi*."

Zarazil se; o jeho prvních letech v Paříži by se toho dalo spoustu vykládat, ale nevěděl, co z toho vybrat.

„*Vendredi* byl levicový časopis," řekla Marie-Ange. „Měl jsi už tehdy levicové názory?"

„Hlavně mi byly odporné pravicové názory."

„A proč?"

Uvažoval chvíli: „Ve dvaceti letech jsem byl ctižádostivý; právě proto jsem byl demokrat. Chtěl jsem být první, ale první mezi rovnými. Když je na začátku závodu podfuk, ztrácí hra každou cenu."

Marie-Ange škrábala do zápisníku; nevypadala, že tomu moc rozumí. Henri hledal srozumitelná slova. „Mezi šimpanzem a posledním lidským tvorem je o tolik větší rozdíl než mezi posledním lidským tvorem a Einsteinem! Vědomí, které o sobě vydává svědectví, to je absolutno." Chtěl mluvit dál, ale Marie-Ange ho předešla:

„Povídej o svých začátcích."

„Jakých začátcích?"

„V literatuře."

„Vždycky jsem trochu psal."

„Kolik ti bylo, když vyšla *Nepříjemná příhoda*?"

„Pětadvacet."

„Do literatury tě uvedl Dubreuilh?"
„Hodně mi pomohl."
„Jak jsi se s ním seznámil?"
„Poslali mě, abych s ním udělal interview; on mě přiměl k řeči; potom řekl, abych se zase přišel na něj podívat, a já jsem přišel..."
„Nějaké detaily," řekla Marie-Ange naříkavě. „Vypravuješ hrozně špatně." Pohlédla mu do očí: „O čem se bavíte, když jste spolu?"
Pokrčil rameny: „O všem a o ničem, jako všichni."
„Povzbuzoval tě, abys psal?"
„Ano. A když jsem dopsal *Nepříjemnou příhodu*, dal ji přečíst Mauvanesovi, který ji hned přijal..."
„Měl jsi velký úspěch?"
„Docela slušný úspěch... Víš, to je legrační..."
„Ano, povídej mi něco legračního!" řekla vemlouvavě.
Henri zaváhal:
„To je legrační, jak člověk sní velké sny o slávě; a potom je spokojen při prvním malém úspěchu."
Marie-Ange vzdychla:
„Názvy a data tvých ostatních knížek mám. Byl jsi mobilizován?"
„U pěchoty, druhá třída. Nikdy jsem nechtěl být důstojníkem. 9. května jsem byl zraněn u Mont Dieu blízko Vouziers a evakuovali mě do Montélimar; v září jsem se vrátil do Paříže."
„Co jsi vlastně přesně dělal v Odboji?"
„Luc a já jsme v roce 1941 založili *Espoir*."
„Ale byl jsi činný taky jinak, ne?"
„To nech, to není nic zajímavého."
„Dobře. Kdy jsi vlastně napsal tu poslední knihu?"
„Mezi jednačtyřicátým a třiačtyřicátým."
„Začal jsi už něco dalšího?"
„Ne, ale chci začít."
„Co? Román?"
„Román. Ale je to ještě úplně neujasněné."
„Slyšela jsem něco o nějaké revui?"
„Ano, budeme s Dubreuilhem redigovat měsíčník, který bude vycházet u Mauvanesa a který se bude jmenovat *Vigilance*."
„Co je to za politickou stranu, kterou Dubreuilh zakládá?"
„To by bylo moc dlouhé vysvětlování."
„Zkus to."
„Běž se ho zeptat."

„K tomu se člověk nedostane.“ Marie-Ange si vzdychla: „Vy jste divný. Kdybych byla já slavná, dávala bych pořád interviewy.“

„Pak bys neměla čas na to, abys něco dělala, a nebyla bys vůbec slavná. A teď budeš tak hodná a necháš mě pracovat.“

„Ale já mám ještě spoustu otázek: jaké dojmy si přivážíš z Portugalska?“

Henri pokrčil rameny: „Je to hnusné.“

„Proč?“

„Pro všechno.“

„Vysvětli to trochu, nemohu čtenářům prostě říct: je to hnusné.“

„Tak jim tedy řekni, že Salazarův paternalismus je hanebná diktatura a že by si Američané měli pospíšit a odstranit ho,“ řekl Henri rychle. „Jenomže to bohužel tak honem nebude: prodá jim letecké základny na Azorech. Jestli ti to je nepříjemné, tak o tom nepiš, já to rozmáznu v *Espoir*.“

„Ale ano, napíšu o tom!“ Pohlédla na Henriho s hlubokomyslným výrazem: „Jaké vnitřní důvody tě přiměly k té cestě?“

„Poslyš, abys měla v tomhle řemesle úspěch, není nutné, abys dávala pitomé otázky. A říkám ti, že už to stačí, buď tak hodná a jdi.“

„Byla bych chtěla nějakou anekdotu.“

„Žádnou nemám.“

Marie-Ange drobnými krůčky odcupitala. Henri byl trochu zklamán; nedávala otázky, které měla, neřekl nic z toho, co chtěl. Co vlastně chtěl říci? Chtěl bych, aby mí čtenáři věděli, kdo jsem, ale nemám to ujasněné sám.

Zabral se zase do pošty; kolik telegramů a výstřižků z novin musel prohlédnout, kolik dopisů napsat, s kolika lidmi se setkat! Luc ho správně upozornil: práce bylo plno. Příští dny strávil zavřený ve své kanceláři; vracel se k Paule, jen aby se vyspal, a sotva našel čas psát svou reportáž, kterou na něm faktoři chodili vymáhat stránku po stránce. Po těch příliš dlouhých prázdninách se mu taková přemíra aktivity líbila. Nebyl nadšen, když v telefonu poznal Scriassinův hlas.

„Tak co, ty jeden zrádče, už jsi čtyři dny doma a ještě jsme tě neviděli. Přijď hned teď do Isby v Balzacově ulici.“

„Lituju, mám práci.“

„Ničeho nelituj a pojď, čekáme na tebe s šampaňským.“

„Kdo na mě čeká?“

„Mezi jinými já,“ řekl Dubreuilhův hlas, „a Anna a Julien. Musím vám toho spoustu povídat. Co ke všem kozlům děláte?

To nemůžete na hodinu nebo na dvě vylézt z té své díry?"
„Počítal jsem, že k vám zítra zajdu," řekl Henri.
„Radši zajděte teď hned do Isby."
„Tak dobře, už jdu."
Henri zavěsil a usmál se; těšil se na shledání s Dubreuilhem. Zdvihl sluchátko a zavolal Paulu:
„To jsem já. Dubreuilhovi a Scriassine nás čekají v Isbě. Ano, Isba; nevím taky; zajedu pro tebe s károu."
O půl hodiny později sestupoval s Paulou po schodišti lemovaném oprýmkovanými kozáky; měla na sobě dlouhé nové šaty; a vlastně jí zelená neslušela.
„Podivný lokál," zašeptala.
„U Scriassina musíš být připravena na všechno."
Venku byla noc tak pustá, tak němá, že přepych Isby působil znepokojivě; člověku připadala jako perverzní předsíň nějaké mučírny. Čalouněné stěny byly krvavě zbarvené, krev kapala ze záhybů na závěsech a košile cikánských hudebníků se červeně leskly.
„Á, tady jste! Unikli jste jim?" řekla Anna.
„Vypadají nepoškozeně," řekl Julien.
„Právě nás napadli novináři," řekl Dubreuilh.
„Novináři, ozbrojení fotoaparáty," dodala Anna.
„Dubreuilh byl nádherný," řekl Julien nadšeně a koktavě. „Řekl... Nevím už, co řekl, ale sedlo to. Jen tak tak, že je nezačal mlátit."
Mluvili všichni najednou, kromě Scriassina, který se trochu povýšeně usmíval.
„Opravdu jsem myslela, že Dubreuilh začne kolem sebe mlátit," řekla Anna.
„Řekl: ‚Nejsme žádné cvičené opice,'" řekl Julien osvíceně.
„Vždycky jsem považoval svůj obličej za svůj osobní majetek," prohlásil Dubreuilh důstojně.
„Vtip je v tom, že pro lidi, jako jste vy, začíná nahota u obličeje; ukázat oči a nos, to už je exhibicionismus," řekla Anna.
„Exhibicionisty nefotografují," odpověděl Dubreuilh.
„To je chyba," řekl Julien.
„Pij," vyzval Henri Paulu a podal jí sklenku vodky. „Pij, jsme hodně pozadu." Vypil svou skleničku a zeptal se: „Ale jak se dozvěděli, že tu jste?"
„To je pravda," řekli a překvapeně se na sebe dívali, „jak?"
„Předpokládám, že jim to zavolal vrchní," řekl Scriassine.
„Ale ten nás nezná," řekla Anna.

„Zná mě," řekl Scriassine. Rozpačitě si hryzl dolní ret, jako žena přistižená při něčem nesprávném. „Chtěl jsem, aby se k vám choval s náležitou úctou: tak jsem mu řekl, kdo jste."

„No to se ti povedlo!" řekl Henri. Scriassinova dětinská vychloubačnost ho stále udivovala.

Dubreuilh se dal do smíchu: „On nás sám prozradil! Něco takového by si člověk nevymyslel!" Pak se živě obrátil k Henrimu: „Tak co ta cesta? Zvláštní prázdniny, člověk by řekl, že jste strávil všechen čas přednáškami a průzkumy."

„No, přece jen jsem se trochu projel," řekl Henri.

„Když čte člověk vaši reportáž, měl by chuť se radši jít projet jinam: smutná země!"

„Bylo to smutné, ale bylo to hezké," řekl Henri vesele. „Smutné to je hlavně pro Portugalce."

„Nevím, jestli jste to dělal naschvál," řekl Dubreuilh, „ale když říkáte, že moře bylo modré, ta modř se změní v něco pochmurného."

„To bylo někdy, ne vždycky." Henri se usmál: „Víte, jak to je, když člověk píše."

„Ano," řekl Julien. „Aby člověk nebyl pravdivý, musí se lhát."

„Rozhodně jsem rád, že jsem zpátky," řekl Henri.

„Ale nijak jste nespěchal, abyste se sešel s přáteli."

„Ale ano, chtěl jsem," řekl Henri. „Každé ráno jsem si říkal, že k vám zaskočím, a potom najednou bylo dávno po půlnoci."

„Ano," řekl Dubreuilh vyčítavým hlasem. „Tak zítra dávejte lepší pozor na hodinky; musím vám povědět o spoustě nových věcí." Usmál se: „Myslím, že máme dobrý start."

„Začínáte s náborem? Samazelle se rozhoupal?" zeptal se Henri.

„Nesouhlasí se vším, ale dojdeme ke kompromisu," odpověděl Dubreuilh.

„Dnes večer žádné vážné hovory!" řekl Scriassine. Pokynul vrchnímu, který měl arogantní monokl: „Dvakrát Mumm..."

„Je to nutné?" zeptal se Henri.

„Ano, to je rozkaz." Scriassine sledoval očima vrchního: „Ten se od devětatřicátého zatraceně změnil...; je to bývalý plukovník."

„Ty jsi štamgast v tomhle lokále?" řekl Henri.

„Pokaždé, když chci, aby mi pukalo srdce, chodím poslouchat tuhle muziku."

„To se dá dělat tolika levnějšími metodami!" řekl Julien. „Ostatně všechna srdce už jsou stejně dávno puklá."

„Mně puká srdce jenom při džezu," řekl Henri, „u cikánů mi spíš pukají nervy."

„Vážně?" řekla Anna.

„Džez!" zvolal Scriassine. „O džezu jsem napsal definitivní slova v *Synech Abelových.*"

„Myslíte, že někdo napíše vůbec někdy něco definitivního?" zeptala se Paula povýšeně.

„Nebudeme se přít, přečtěte si to. Francouzská verze vyjde co nevidět." Pokrčil rameny. „Pět tisíc výtisků, to je směšné! Pro hodnotné knihy by měla být mimořádná opatření. V jakém nákladu jsi vyšel ty?"

„Pět tisíc," řekl Henri.

„Absurdní. Protože konec konců jsi napsal největší knihu okupace. Taková věc by měla mít stotisícový náklad."

„Jdi si to vyřídit s ministrem informací," řekl Henri. Scriassinovo nadšení ho zlobilo, mezi přáteli se člověk vyhýbá hovorům o vlastních knihách: všechny to uvádí do rozpaků a nikoho to nebaví.

„Příští měsíc začneme vydávat časopis," řekl Dubreuilh. „Tedy než jsme dostali papír, něco jsme si užili, to mi věřte."

„To proto, že ministr v tom neumí chodit," řekl Scriassine. „Já bych mu pověděl, kde vzít papír."

Když se Scriassine svým didaktickým způsobem pustil do nějakého technického problému, byl nevyčerpatelný. Zatímco blahosklonně zahrnoval Francii papírem, řekla Anna tiše: „Víte, myslím, že mě už dvacet let žádná kniha nedojala tak jako váš román; je to kniha... právě to, co člověk chtěl po těch čtyřech letech číst. Dojala mě tak, že jsem ji musela několikrát zavřít a jít se projít po ulicích, abych se uklidnila." Prudce se zarděla: „Člověk se cítí hloupý, když takové věci říká, ale je taky hloupé je neříct; nemůže to uškodit."

„Může to dokonce potěšit," řekl Henri.

„Dojal jste hodně lidí," řekla Anna, „všechny, co nechtějí zapomenout," dodala s jakousi vášní. Přátelsky se na ni usmál; měla na sobě ten večer skotské šaty, které ji dělaly mladší, byla hezky nalíčená; svým způsobem vypadala mnohem mladší než Nadina; Nadina se nikdy nečervenala.

Scriassinův hlas zesílil:

„Ta revue se může stát ohromným nástrojem kultury a činnosti, ale jenom pod podmínkou, že nebude vyjadřovat pouze názory malé skupinky. Soudím, že člověk jako Louis Volange by měl být členem vašeho týmu."

„Nepřichází v úvahu," řekl Dubreuilh.

„Takové jedno intelektuálské selhání není nic tak vážného,"

řekl Scriassine. „Který intelektuál se nikdy nezmýlil?“ Dodal zachmuřeně: „Musí člověk nosit celý život tíhu svých chyb?“

„Být členem strany v SSSR v roce 1930, to nebyla chyba.“

„Nemá-li člověk právo se zmýlit, tak to byl zločin.“

„To není otázka práva,“ řekl Dubreuilh.

„Jak si troufáte dělat ze sebe soudce?“ řekl Scriassine, aniž ho poslouchal. „Znáte Volangeovy důvody, jeho polehčující okolnosti? Jste si jisti, že všichni lidé, které do svého štábu přijímáte, jsou lepší než on?“

„My nesoudíme,“ řekl Henri, „my zastáváme určité stanovisko, to je něco docela jiného.“

Volange byl natolik chytrý, že se příliš vážně nekompromitoval, ale Henri si umínil, že už mu nikdy nepodá ruku; nebyl ostatně nijak překvapen, když četl články, které Louis uveřejňoval ve svobodné zóně; od té doby, co vyšli z gymnasia, změnilo se jejich přátelství v téměř vyslovenou antipatii.

Scriassine pokrčil rameny jako člověk, který ví své, a pokynul vrchnímu: „Ještě jednu láhev!“ Zase pokradmu pozoroval starého emigranta: „Není vám ten obličej nápadný? Ty váčky pod očima, ty vrásky u úst, všechny příznaky chátrání; před válkou byla ještě tahle tvář pyšná; ale nahlodává je ta prohnilost, ta zbahnělost jejich kasty; a jejich zrada.“

Byl tím mužem fascinován, upřeně na něj hleděl a Henri si pomyslel: „Tohle je jeho fackovací panák.“ Také Scriassine uprchl ze své země a doma ho označují za zrádce; to patrně vysvětluje jeho domýšlivost; nemá jinou vlast, nemá jiného svědka než sebe; musí se tedy sám ubezpečovat, že někde na světě jeho jméno něco znamená.

„Anno!“ zvolala Paula, „to je hrozné!“

Anna si lila vodku do číše šampaňského: „Šampaňské se tím zvedne,“ vysvětlovala. „Zkus to, je to moc dobré.“

Paula zavrtěla hlavou.

„Proč nic nepiješ?“ řekla Anna. „Je to veselejší, když se pije.“

„Když piju, tak se opiju.“

Julien se dal do smíchu: „Vy mi připomínáte tu dívku — byla to rozkošná dívka, kterou jsem potkal před jedním hotýlkem na Montparnassu, která mi řekla: „Mě zabíjí, když žiju...““

„Nic takového vám neřekla.“

„Ale mohla to říct.“

„Ostatně měla pravdu," řekla Anna mravoučným hlasem opilých.

„Žít, to je tak trochu umírat..."

„Mlčte, proboha," řekl Scriassine. „Když neposloucháte vy, nechte aspoň poslouchat mne."

Orchestr se právě s vervou pustil do *Očí černých.*

„Nechme ho, ať mu puká srdce," řekla Anna.

„Na úlomcích srdce puklého..."

„Tak mlčte už přece!"

Zmlkli. Scriassine upíral oči na tančící prsty houslistů a uneseně naslouchal nějaké dávné vzpomínce. Považoval za mužné, prosazovat své rozmary; ale podvolovali se mu jako nervózní ženě, ta povolnost by mu měla být nápadná: snad byla... Henri se usmál, když pohlédl na Dubreuilhe, jak bubnuje prsty do stolu; jeho zdvořilost se zdála nekonečná, když nebyla vystavena zatěžkávací zkoušce příliš dlouho, ale člověk brzy poznal, že má své meze. Henri měl velkou chuť klidně se s ním pobavit, ale nebyl netrpělivý; neměl rád ani šampaňské, ani cikánskou hudbu, ani ten falešný přepych; přesto bylo sváteční, že takhle sedí ve dvě ráno ve veřejné místnosti. „Jsem zase doma," řekl si. Anna, Paula, Julien, Dubreuilh: „moji přátelé", to slovo mu zaplápolalo v srdci vesele jako vánoční prskavka.

Zatímco Scriassine zuřivě tleskal, Julien odvedl Paulu na parket; Dubreuilh se obrátil k Henrimu:

„Všichni ti hoši, se kterými jste se tam setkal, doufají v revoluci?"

„Doufají; naneštěstí nepadne Salazar, dokud nebude odstraněn Franco, a nezdá se, že by Američané měli naspěch."

Scriassine pokrčil rameny:

„Chápu, že se jim nechce vytvořit komunistické základny ve Středozemí."

„Ze strachu před komunismem bys spolkl i Franka?" řekl Henri nevěřícně.

„Obávám se, že dobře nechápete situaci," řekl Scriassine.

„Buďte klidný, chápeme ji moc dobře," řekl vesele Dubreuilh.

Scriassine otvíral ústa, ale Dubreuilh ho se smíchem zarazil:

„Ano, vidíte daleko, ale přece jen nejste Nostradamus; o tom, co bude za padesát let, máte stejně málo tušení jako my. Jisté je to, že prozatím je stalinské nebezpečí americkým výmyslem."

Scriassine se na Dubreuilhe podezíravě podíval: „Mluvíte přesně jako komunista."

„To ne, promiňte! Komunista by neřekl nahlas to, co říkám já. Když napadnete Ameriku, obviní vás, že hrajete do ruky páté koloně."

„Linie se brzy změní," řekl Scriassine. „Jste před nimi o pár týdnů napřed, to je všechno." Svraštil obočí. „Často se mě lidé ptají, v čem se vlastně lišíte od komunistů; a přiznávám se, že mi působí potíže odpovídat."

Dubreuilh se dal do smíchu: „Neodpovídejte."

„Poslyš," řekl Henri, „myslel jsem, že vážné hovory jsou zakázané."

Scriassine mrzutě pokrčil rameny a naznačil tak, že frivolita není na místě: „Je to vytáčka?" zeptal se a upřel na Dubreuilhe obviňující pohled.

„Ale ne, já nejsem komunista, vždyť to víte," řekl Dubreuilh.

„Vím to špatně." Scriassinův obličej se změnil; usmál se svým nejkouzelnějším způsobem: „Opravdu rád bych znal vaše stanovisko."

„Podle mého názoru se komunisté momentálně shazují," řekl Dubreuilh. „Vím, proč podporují Jaltu: chtějí dát SSSR čas, aby se vzpamatoval; ale výsledek bude, že se svět rozdělí na dva tábory, které budou mít všechny důvody pustit se do sebe."

„To je všechno, co jim vytýkáte? Chybu v propočtu?" zeptal se Scriassine přísně.

„Vytýkám jim, že si nevidí dál než na špičku nosu." Dubreuilh pokrčil rameny: „Obnova, to je moc hezké: ale ne za každou cenu. Přijímají americkou pomoc; co nevidět je to bude mrzet; Francie se pomaloučku polehoučku dostane do vleku Ameriky."

Scriassine vypil číši šampaňského a hlučně ji postavil zpátky na stůl: „To je opravdu optimistická předpověď!" Pokračoval vážně: „Já Ameriku rád nemám; nevěřím v atlantickou civilizaci; ale přeju americké nadvládě, protože dnes je stěžejní otázkou otázka hojnosti; a tu nám může dát jedině Amerika."

„Hojnost? Pro koho? Za jakou cenu?" řekl Dubreuilh. Dodal rozhořčeně: „To bude hezké, až se staneme americkou kolonií!"

„Je vám milejší, aby nás zabral Sovětský svaz?" řekl Scriassine. Posunkem zarazil Dubreuilhe: „Já vím: vy máte na mysli sjednocenou, autonomní, socialistickou Evropu. Ale odmítne-li Evropa americkou ochranu, nutně padne do rukou Stalinovi."

Dubreuilh pokrčil rameny: „SSSR nechce nikoho zabírat."

„V žádném případě se taková Evropa nevytvoří," řekl Scriassine.

„To říkáte vy!" odpověděl Dubreuilh. Zaujatě pokračoval: „Rozhodně tady ve Francii máme jeden jasný cíl: uskutečnit opravdovou vládu lidové fronty; k tomu je zapotřebí silná nekomunistická levice, která vydrží." Obrátil se k Henrimu: „Nesmíme už ztrácet čas. Teď mají lidé pocit, že je budoucnost otevřená: nečekejme, až ztratí elán."

Scriassine do sebe obrátil sklenku vodky a pohroužil se do pozorování vrchního; už se nesnažil mluvit rozumně s blázny.

„Říkal jste, že se to dobře rozjelo?" řekl Henri.

„Rozjelo se to; ale teď musíme pokračovat dál. Chtěl bych, abyste se co nejdřív sešel se Samazellem. A v sobotu je schůze výboru, počítám s vámi."

„Nechte mě aspoň vydechnout." Pohlédl na Dubreuilhe s jistým neklidem. Nebude snadné bránit se tomu dobráckému a vymáhajícímu úsměvu.

„Odložil jsem diskusi, abyste se jí mohl zúčastnit," řekl Dubreuilh trochu vyčítavě.

„To jste neměl," odpověděl Henri. „Určitě přeceňujete mé schopnosti."

„A vy zas přeceňujete svou neschopnost." Přísně na Henriho pohlédl: „Za ty čtyři dny jste se mohl pořádně podívat, jak vypadá situace. Povídám vám, že se zatraceně vyvinula! Jistě jste si uvědomil, že neutralita už není možná."

„Ale vždyť já jsem nikdy neutrální nebyl!" řekl Henri. „Vždycky jsem šel s S. R. L."

„Můžeme mluvit vaším jménem a několik podpisů na prezenčních listinách, to je všechno, co jste mi slíbil."

„Nezapomínejte, že mám na krku noviny," řekl Henri živě.

„Právě na ty zrovna myslím nejvíc: nemohou už zůstávat neutrální."

„Ale vždyť nejsou!" řekl Henri překvapeně.

„Prosím vás!" Dubreuilh pokrčil rameny: „Být na straně Odboje, to už dnes není žádný program."

„Já nemám program," řekl Henri, „ale pokaždé, když je třeba, zastává *Espoir* určité stanovisko."

„Ale ne, nezastává, o nic víc než ostatní noviny; hádáte se o malichernosti, ale všichni jste zajedno v tom, že necháváte to podstatné plavat." V Dubreuilhově hlase se ozýval hněv: „Od *Figara* až po *Humanité* jste všichni mystifikátoři; kýváte de Gaullovi, kýváte Jaltě, děláte, jako že věříte, že ještě existuje nějaký Odboj a že jsme na cestě k socialismu: jeden z těch, co se pořádně v posledních úvodnících odvázal, je váš

přítel Luc. Poctivě řečeno přešlapujeme, dokonce jsme už začali couvat; a ani jeden z vás si netroufá do toho praštit."

„Já jsem myslel, že s *Espoir* souhlasíte," řekl Henri. Srdce mu začalo prudčeji bít; byl úplně vyvedený z míry. Za ty čtyři dny se s těmi novinami sžil, jako se člověk cítí zajedno se svým životem, a teď najednou je *Espoir* kritizován a ještě k tomu Dubreuilhem!

„S čím mám souhlasit?" řekl Dubreuilh. „*Espoir* nemá žádnou linii. Každý den lamentujete, že nedošlo k znárodnění. A co dál? Zajímavější by bylo říct, kdo je brzdí a proč."

„Já nechci zastávat třídní stanovisko," řekl Henri. „Reformy budou provedeny, až si je veřejné mínění bude přát; snažím se povzbuzovat veřejné mínění; k tomu není nutné, abych polovině svých čtenářů šel proti srsti."

„Nemyslíte si snad, že je třídní boj překonaný?" řekl Dubreuilh podezíravě.

„Ne."

„Tak mi nechoďte s veřejným míněním," řekl Dubreuilh. „Na jedné straně je proletariát, který reformy chce, a na druhé straně je buržoazie, která je nechce. Maloburžoazie kolísá, protože už neví, kde vlastně je její prospěch, ale nedoufejte, že ji ovlivníte: ta se rozhodne podle situace."

Henri zaváhal. Třídní boj překonaný není; je proto odsouzen každý apel na dobrou vůli lidí, na jejich zdravý rozum?

„Její zájmy jsou složité," řekl. „Nejsem si tak jist, že by se na ni nedalo působit."

Dubreuilh učinil posunek, ale Henri ho zarazil: „Jiná věc: dělníci čtou *Espoir*, protože je to změna po *Huma*, trochu je to provětrá; postavím-li se na stejné pozice jako komunistické noviny, budu buď opakovat totéž co ony, anebo se budu stavět proti nim; a dělníci mě nechají plavat."

Dodal smířlivým hlasem: „Působím na mnohem větší okruh lidí, než můžete dát dohromady. Musím mít mnohem širší základnu."

„Ano, působíte na mnoho lidí," řekl Dubreuilh. „Ale sám jste právě řekl proč. Jestliže se vaše noviny líbí všem, je to proto, že nikomu nepřekážejí. Na nic neútočí, ničemu nebrání, vyhýbají se všem skutečným problémům. Příjemně se čtou, ale tak, jako se čte krajinský hlasatel."

Nastalo ticho. Paula se vrátila a posadila se vedle Anny: vypadala dotčeně a Anna zase velmi rozpačitě; Julien zmizel; Scriassine se vytrhl ze svého zamyšlení a střídavě pozoroval Henriho a Dubreuilhe, jako by počítal zásahy; ale nebyla to

žádná bitva. Henri byl prudkostí útoku vyhozen ze sedla.
„Kam míříte?" zeptal se.
„Tak do toho už jednou pořádně šlápněte," řekl Dubreuilh, „a vyjasněte svou pozici vůči KS."
Henri si Dubreuilhe podezíravě prohlížel; často se ohnivě míchal do záležitostí druhých, ale často bylo také vidět, že si je vzal za své. „To, co mi navrhujete, je vlastně program S. R. L."
„Ano," řekl Dubreuilh.
„Nechcete snad přece, aby se *Espoir* stal orgánem hnutí?"
„Bylo by to přirozené," řekl Dubreuilh. „Slabina *Espoiru* je v tom, že nikoho nepředstavuje; na druhé straně bez novin nemá hnutí prakticky žádnou vyhlídku na úspěch. Vzhledem k tomu, že naše cíle jsou totožné..."
„Naše cíle, ale ne naše metody," řekl Henri. Pomyslil si posmutněle: Tak proto Dubreuilh tak spěchal, aby mě viděl! Všechna jeho veselost zmizela. To už člověk nemůže ani jeden večer pobýt s přáteli a nemluvit o politice? řekl si. Ta rozmluva tak naléhavě nespěchala; Dubreuilh ji docela dobře mohl o den či o dva odložit. Je stejně posedlý jako Scriassine.
„To je právě ono, prospělo by vám, kdybyste změnil metodu," řekl Dubreuilh.
Henri potřásal hlavou: „Ukážu vám dopisy, které dostávám; hlavně dopisy od intelektuálů, učitelů, studentů: na *Espoiru* se jim líbí hlavně jeho poctivost. Když vyhlásím nějaký program, ztratím jejich důvěru."
„No ovšem. Intelektuálové mají hrozně rádi, když je někdo podporuje v tom, aby nebyli ani ryba, ani rak," řekl Dubreuilh. „Jejich důvěra... Jak někdo říkal: nač?"
„Dejte mi dva nebo tři roky, a já vám je za ručičku přivedu do S. R. L.," řekl Henri.
„Tomu věříte? Tak to jste zatracený idealista," řekl Dubreuilh.
„Snad," řekl Henri trochu podrážděně. „V jednačtyřicátém mi taky říkali, že jsem idealista." Dodal rozhodně: „Mám svůj názor na to, jak mají vypadat noviny."
Dubreuilh udělal uhýbavý posunek: „Však si o tom ještě promluvíme: za půl roku se *Espoir* buď přizpůsobí naší politice, anebo z něho bude onuce."
„Budiž, promluvíme si tedy za půl roku," řekl Henri.
Cítil se najednou unavený a zmatený. Dubreuilhův návrh ho zaskočil. Byl naprosto odhodlaný mu nevyhovět. Ale potřeboval také být sám, aby se zase dostal do nálady. „Musím jít domů," řekl.

Paula celou cestu mlčela, ale jakmile byli doma, zaútočila: „Nedáš mu přece ty noviny?"
„To víš, že ne."
„Jistě ne?" řekla. „Dubreuilh je chce a on je umíněný."
„Já jsem taky umíněný."
„Ale nakonec mu vždycky povolíš," řekla Paula a hlas jí náhle vybuchl. „Proč jsi souhlasil se vstupem do toho S. R. L.? Jako bys neměl dost práce! Už jsi čtyři dny zpátky a ještě jsme si ani pět minut nepopovídali, nenapsal jsi ani řádek svého románu!"
„Pustím se do toho zítra. V redakci se to už začíná uklidňovat."
„To není důvod, proč si uvázat na krk novou robotu." Paulin hlas stoupal: „Dubreuilh ti před deseti lety prokázal službu; ale přece mu to nebudeš splácet celý život."
„Ale, Paulo, já s ním nebudu pracovat proto, abych mu něco splácel, ale protože mě to zajímá."
Paula pokrčila rameny: „Prosím tě!"
„Říkám ti, že mě to zajímá."
„Ty věříš tomu, co vykládají; že bude zase válka?" zeptala se trochu znepokojeně.
„Ne," řekl Henri. „Snad jsou v Americe horké hlavy, ale válku tam rádi nemají. Pravda je ovšem, že se svět důkladně změní; k lepšímu nebo k horšímu. Musíme se snažit, aby to bylo k lepšímu."
„Svět se měnil pořád. A před válkou jsi ho nechal měnit a nemíchal jsi se do toho," řekla Paula.
Henri odhodlaně zamířil ke schodům: „Teď už to není jako před válkou," řekl a zazíval.
„Ale proč bychom neměli žít jako před válkou?"
„Okolnosti se změnily a já taky." Znovu zazíval: „Jsem ospalý."
Byl ospalý, ale když ležel vedle Pauly, nemohl usnout: kvůli vodce a šampaňskému a kvůli Dubreuilhovi. Ne, nepostoupí mu *Espoir*; bylo to tak samozřejmé, že si to nemusel nijak zdůvodňovat, ale přece jen by byl rád našel několik pádných důvodů. Idealista! Je to pravda? A co to vůbec znamená? Ovšemže do určité míry věří v svobodu a dobrou vůli lidí, v moc myšlenek. „Nevěříte přece, že je třídní boj překonaný?" Ne, nemyslí si to; ale co z toho má vyvodit? Lehl si naznak; měl chuť na cigaretu, ale vzbudil by Paulu a ta by byla až příliš ochotná rozptýlit jeho nespavost; ani se nepohnul. Ach bože, řekl si trochu úzkostně, jak je člověk nevědomý! Je pravda, že hodně čte, ale vědomosti, hodné

toho názvu, má jedině v literatuře, a kdoví jestli! Až dosud mu to nevadilo. Není třeba odborných znalostí k práci v odboji nebo k založení ilegálních novin: domníval se, že to tak bude dál. Patrně se mýlil. Co je to veřejné mínění? Co je to idea? Co zmohou slova, u koho, za jakých okolností? Když člověk vede noviny, měl by umět na tyhle otázky odpovědět; a jak jedno vyplývá ze druhého, tyhle otázky staví otazník před všechno ostatní. Člověk je nucen rozhodovat, aniž ví, oč jde! řekl si Henri; i Dubreuilh s celou svou vědou často jedná naslepo. Henri vzdychl: nemohl se s takovou porážkou smířit; v nevědomosti existují stupně. Fakt je, že je obzvláště nepřipraven na politický život. Stačí tedy, abych se dal do práce, řekl si. Ale kdyby si chtěl věci prohloubit, měl by toho na několik let: ekonomii, historii, filosofii, nikdy by nebyl hotov! Jen třeba, aby se jakž takž vypořádal s marxismem, ta práce! To by pak psaní vůbec nepadalo v úvahu. A on chce psát. Tak tedy co? Přece nenechá *Espoir* jen proto, že nezná do všech detailů historický materialismus. Zavřel oči. V celé té záležitosti je něco nespravedlivého. Cítil se nucen, jako všichni, zabývat se politikou: ale to by tedy nemělo vyžadovat zvláštní učební dobu; jestliže to je obor vyhrazený specialistům, ať po něm nechtějí, aby se do toho míchal.

Hlavně potřebuju čas! pomyslil si Henri, když se probudil. Jediný problém je najít čas. Dveře obývacího pokoje se otevřely a zase zavřely. Paula už byla venku, teď se vrátila a chodila opatrnými kroky po místnosti. Odhodil pokrývky. Kolik hodin bych získal, kdybych bydlel sám! Žádné zbytečné hovory, žádné organizované snídaně a obědy: prohlížel by si denní noviny u kávy na rohu u Biarda, pracoval by až do chvíle, kdy by šel do redakce: místo oběda by si dal obložený chlebíček; po práci by se rychle navečeřel a dlouho do noci by četl. Tak by se mu podařilo zastat *Espoir*, psaní románu i četbu. Promluvím si s Paulou ještě dnes ráno, rozhodl se.

„Dobře jsi spal?" zeptala se Paula vesele.

„Moc dobře."

Prozpěvovala si a upravovala na stole květiny; od té doby, co se Henri vrátil, byla neustále nápadně veselá. „Udělala jsem ti pravou kávu a ještě tu je čerstvé máslo."

Posadil se a začal si mazat máslem kousek opečeného chleba:

„Už jsi jedla?"

„Nemám hlad."

„Ty nemáš nikdy hlad."

„Neboj se, však já jím, jím moc dobře."

Zakousl se do krajíčku: co má dělat? Přece ji nemůže vyživovat sondou. „Vstala jsi brzy."
„Ano, nemohla jsem už spát." Položila na stůl velké album se zlatou ořízkou: „Využila jsem toho a zařadila tvé fotografie z Portugalska." Otevřela album a ukázala na schodiště v Braze: Nadina seděla na schodu a usmívala se.
„Vidíš, že se nesnažím utíkat před pravdou," řekla.
„Ale vždyť já vím."
Nesnažila se utíkat před pravdou, přecházela ji, to bylo daleko nepochopitelnější. Obrátila několik stran. „Už na svých dětských fotografiích jsi měl tenhle nedůvěřivý úsměv: jak jsi si podobný!" Kdysi jí pomáhal shromažďovat takové vzpomínky; dnes mu to připadalo zbytečné; zlobilo ho, že ho Paula tak úporně pořád exhumuje a balzamuje.
„Tady jsi v době, kdy jsem tě poznala."
Odstrčil album:
„Moc chytře nevypadám."
„Byl jsi mladý, byl jsi náročný."
Postavila se před Henriho a řekla s náhlou prudkostí:
„Proč jsi se dal interviewovat pro *Lendemain*?"
„Ale! To už vyšlo nové číslo?"
„Ano. Přinesla jsem ti to." Šla pro časopis dozadu do pokoje a hodila ho na stůl: „Dohodli jsme se přece, že nebudeš nikdy dávat interviewy."
„Kdyby se měl člověk držet všech rozhodnutí..."
„Tohle bylo vážné. Říkal jsi, že když se člověk začne usmívat na novináře, je právě zralý pro Francouzskou akademii."
„Já jsem se toho napovídal."
„Mě to přímo fyzicky zabolelo, když jsem uviděla tvou fotografii, vystavenou v těch novinách na odiv."
„Jsi nadšená, když tam vídáš mé jméno."
„Předně nejsem nadšená. A pak, to je velký rozdíl."
Nebyl to u Pauly jediný rozpor, ale tento Henriho zvlášť zlobil: chtěla, aby byl nejslavnější muž na světě a přitom předstírala, že slávou pohrdá; tvrdohlavě o sobě dál snila to, co o ní kdysi sníval on: že je povznesená, výlučná; a zároveň ovšem žije na zemi jako každý. A není to nijak moc zajímavý život, pomyslil si s náhlým soucitem, přirozeně potřebuje nějakou kompenzaci.
Řekl smířlivě:
„Chtěl jsem té holce pomoct; je to začátečnice a moc jí to nejde."
Paula se na něj něžně usmála: „A pak, neumíš říct ne."

V jejím úsměvu nebyl skryt žádný vedlejší význam; usmál se také:

„Neumím říct ne."

Rozložil týdeník před sebou. Na první stránce se usmívala jeho fotografie. Rozhovor s Henri Perronem. Bylo mu srdečně jedno, co si Marie-Ange o něm myslí; a přece nad těmi vytištěnými řádky nalézal trochu té naivní víry venkovana, čtoucího bibli: jako by se z těch vět, které sám inspiroval, konečně mohl dozvědět, kdo vlastně je. „Ve stínu lékárny v Tulle, kouzlo červených a modrých lahví... Avšak hodné děcko nenávidí ten omezený život, vůni léků, malé uličky svého rodného města... Dospívá a volání velkoměsta je čím dál naléhavější... Přísahal si, že se vyšvihne nad šeď té průměrnosti, a v tajné hloubi srdce dokonce doufá, že se dostane výš než všichni ostatní... Osudové setkání s Robertem Dubreuilhem... Oslněný, přivedený z míry, zmítaný mezi obdivem a vzdorem, Henri Perron nahrazuje své mladické snění opravdovou ctižádostí muže; dává se do úporné práce... Malá knížečka, a stačí, aby do jeho života vstoupila sláva: je mu pětadvacet let. Tmavovlasý, s náročnýma očima, přísnými ústy, přímý, otevřený a přece nepřístupný..." Odložil noviny. Marie-Ange není hloupá, dost dobře ho zná a udělala z něho jakéhosi miniaturního Rastignaca pro švadlenky.

„Máš pravdu," řekl. „Člověk má rozhovory se žurnalisty odmítat. Pro ně je život jenom kariéra a práce jen prostředek, jak se dostat nahoru. To, čemu říkají úspěch, je jen míra hluku, který se kolem člověka nadělá, a množství prachů, které vydělá. Není možné je z toho vyvést."

Paula se shovívavě usmála: „Náhodou říká to děvčátko docela milé věci o tvé knize; jenomže je jako ostatní. Obdivují a přitom nechápou."

„Víš, oni tak moc neobdivují," řekl Henri. „Je to první román, který vyšel po osvobození, tak jsou nuceni o něm pět chválu."

Vlastně byla ta jednomyslná chvála poněkud trapná; dokazovala, že jeho kniha přišla v pravý okamžik, ale neosvětlovala její zásluhy. Henri si nakonec začínal myslet, že vděčí za svůj úspěch nedorozumění. Lambert se domnívá, že chtěl prostřednictvím kolektivní akce vyzdvihnout individualismus, kdežto Lachaume naopak myslí, že hlásá obětování individua kolektivu. Všichni zdůrazňovali výchovnou stránku románu. Přitom to byla skoro náhoda, že Henri ten příběh zasadil do Odboje; měl na mysli určitého člověka a také

určitou situaci, určitý vztah mezi minulostí svého hrdiny a krizí, kterou procházel; a měl na mysli ještě mnoho dalších věcí, o kterých se žádný kritik nezmínil. Mohl za to on nebo za to mohli čtenáři? Veřejnosti se zalíbila docela jiná kniha, než jakou Henri myslel, že jim předkládá.

„Co budeš dnes dělat?“ zeptal se přátelsky.

„Nic zvláštního.“

„Ale přece snad něco?“

Chvilku uvažovala: „Zavolám švadleně a prohlédneme si spolu ty krásné látky, co jsi mi přivezl.“

„A dál?“

„Ach, já mám pořád co dělat,“ řekla vesele.

„To znamená, že neděláš nic,“ řekl Henri. Přísně na Paulu pohlédl: „Hodně jsem za ten měsíc o tobě přemýšlel. Považuju za trestuhodné, že trávíš dny vegetováním mezi těmihle čtyřmi stěnami.“

„Tomu říkáš vegetování!“ řekla Paula. Něžně se usmála a v jejím úsměvu byla jako kdysi všechna moudrost světa: „Když člověk miluje, nevegetuje.“

„Milovat není zaměstnání.“

„Promiň, ale mě to zaměstnává.“

„Myslel jsem zrovna na to, co jsem ti říkal tenkrát večer o vánocích, a jsem přesvědčen, že jsem měl pravdu: musíš zase začít zpívat.“

„Už léta takhle žiju,“ řekla Paula. „Proč tě to najednou znepokojuje?“

„Za války se člověk mohl spokojit zabíjením času, ale teď je po válce. Poslyš,“ dodal důrazně, „půjdeš ke starému Grépinovi a řekneš mu, že se zase chceš pustit do práce; já ti pomůžu vybírat písničky, třeba se i pokusím pro tebe nějakou napsat a požádám o ně kamarády: vidíš, zrovna mě napadá, že by to bylo něco pro Juliena, ten ti určitě napíše rozkošné. Brugère nám k nim udělá hudbu: uvidíš, jaký repertoár budeš mít ode dneška za měsíc. Jakmile budeš připravená, Sabirio si tě vyslechne a zaručuju ti, že z tebe udělá hvězdu v klubu 45. Odtamtud máš cestu otevřenou.“

Uvědomil si, že to řekl příliš hladce a horlivě; Paula si ho měřila s udivenou výčitkou: „A co dál?“ zeptala se. „Budu v tvých očích znamenat víc, když bude moje jméno na plakátech?“

„Nebuď hloupá! Ovšemže ne. Ale je lepší dělat něco, než nedělat nic. Já se snažím psát; ty bys měla zpívat, když k tomu máš nadání.“

„Žiju, miluju tě, to je také něco.“

„Hraješ si se slovy," řekl netrpělivě. „Proč to nechceš zkusit? Zlenivěla jsi tak? Máš strach nebo co?"

„Poslyš," řekla a hlas jí náhle ztvrdl, „i kdyby všechny ty marnosti — úspěch, proslulost — ještě pro mě měly nějaký smysl, nešla bych v sedmatřiceti letech začínat druhořadou kariéru. Když jsem ti tenkrát obětovala to turné po Brazílii, nechala jsem toho nadobro. Nijak toho nelituju; už se k tomu nevracejme."

Henri otevřel ústa k protestu; tu oběť, pro kterou se nadšeně rozhodla, aniž se s ním poradila, jako kdyby najednou dávala za vinu jemu! Ovládl se a nechápavě si ji prohlížel. Nikdy vlastně nevěděl, jestli opravdu slávou pohrdá, anebo jestli se bojí, že by jí nedosáhla.

„Máš stejně krásný hlas jako kdysi. A ty sama jsi taky stejně krásná."

„Ale ne," řekla netrpělivě. Pokrčila rameny: „Já vím: pár intelektuálů by několik měsíců tvrdilo, že mám úžasné nadání, aby ti udělali radost; a pak bych to mohla sbalit. Byla bych mohla být Damia nebo Edith Piaf; propásla jsem příležitost; teď už se nedá nic dělat, nechme toho."

Asi by se z ní nestala velká hvězda; ale stačilo by, aby měla trochu úspěchu a zmírnila by své nároky. Rozhodně by byl její život méně neúčelný, kdyby se aktivně o něco zajímala. A mně by se to zatraceně hodilo, řekl si. Věděl, že jde o jeho vlastní život ještě víc než o Paulin.

„I když se třeba nedostaneš k nejširšímu publiku, stojí to za to," řekl. „Máš hlas, máš nadání. Bylo by zajímavé vyzískat z toho, co se dá. Jistě by ti to dalo velkou radost."

„Mám v životě hodně radosti," odpověděla; obličej se jí rozzářil:

„Ty si zřejmě neuvědomuješ, co pro mně znamená má láska k tobě."

„Ale ano!" řekl živě. Dodal uštěpačně: „Ovšem nešla bys tak daleko, abys z lásky ke mně udělala to, oč tě prosím."

„Kdybys pro to měl opravdové důvody, udělala bych to," řekla vážně.

„Jenomže ty dáváš přednost svým důvodům před mými."

„Ano," řekla klidně, „protože jsou lepší. Ty se na to díváš docela zvenčí, ze společenského hlediska, které není opravdu tvoje."

„Já opravdu nevím, jaké je tvoje hledisko," řekl mrzutě. Vstal; nemá cenu se přít; pokusí se spíš postavit ji před hotovou věc; přinese jí písničky, smluví jí schůzky. „Dobře, nechme toho. Ale nemáš pravdu."

Usmála se a neodpověděla: „Půjdeš pracovat?"
„Ano."
„Na románě?"
„Ano."
„To je dobře."
Šel nahoru. Měl netrpělivou chuť dát se zase do psaní. A blahopřál si, když si pomyslil, že tenhle román nebude ani za mák poučný: neměl ještě jasnou představu, co z něho vlastně udělá; měl jediné heslo: nezávazně si dopřát zábavy být upřímným. Rozložil před sebou své náčrtky: bylo toho na sto stran. Dobře, že je nechal měsíc odpočívat, bude na ně mít nový pohled. Nejdřív si dopřával radosti, že zas nalézá spoustu dojmů a vzpomínek, zformovaných do uvážených vět; postupně ho začal zmáhat neklid. Co s tím vším udělá? Ty škrábanice nemají hlavu ani patu. Něco mají společného, určitou atmosféru: dobu před válkou. A to právě začalo najednou Henrimu vadit. Předtím si myslíval: Pokusím se vyjádřit chuť svého života, jako kdyby šlo o značkovaný parfém s nálepkou, který je po všechna léta stejný. Ale například to, co říká o cestování, platí jenom o pětadvacetiletém mladíkovi, kterým byl v roce pětatřicátém; nemělo to nic společného s tím, co pocítil v Portugalsku. Také jeho historie s Paulou byla časově vymezena: ani Lambert, ani Vincent, ani žádný z chlapců, které zná, by na to dnes tak nereagovali; a ostatně dnes by byla mladá sedmadvacetiletá žena s pěti lety okupace za sebou velmi odlišná od Pauly. Naskytovalo se jedno řešení: to jest situovat vědomě román do období kolem roku 1935; ale neměl ani nejmenší chuť skládat „dobový" román, který by křísil překonaný svět. Naopak, když psal tyto řádky, přál si hodit sám sebe na papír v celé své životnosti; pak tedy by musel psát v přítomném čase a transponovat osoby i události. „Transponovat!" Jaké nesympatické slovo! Jaké pitomé slovo! řekl si. Je to nesmyslné, co si člověk všechno dovoluje k románovým postavám, přenáší je ze století do století, ze země do země, slepuje přítomnost jednoho s minulostí druhého a vsunuje tam své fantazie; když se na to člověk podívá blíž, jsou to všechno zrůdy a veškeré umění spočívá v tom, aby se čtenáři zabránilo podívat se na to moc zblízka. Dobrá; netransponujme tedy; můžeme vyrobit z různých kusů panáky, kteří už nebudou mít nic společného s Paulou nebo Louisem nebo se mnou; už jsem to udělal jindy; ale tentokrát jsem chtěl vyjádřit pravdu své vlastní zkušenosti... Odložil svazek konceptů. Shromažďovat náhodný materiál: špatná metoda. Člověk k tomu musí přistoupit jako jindy, vyjít z celkové před-

stavy, mít jasný záměr. Jaký? Jakou pravdu si přeju vyjádřit? Svou pravdu. Co to vlastně přesně znamená? Tupě se díval na bílou stránku. Ponořit se do prázdna, s prázdnýma rukama, to nahání strach! Snad už nemám co říci, pomyslil si; ale zdálo se mu naopak, že nikdy nic neřekl. Všechno by teprve měl říci, jako každý v každé době. Všechno, to je příliš moc. Vzpomněl si na starý rébus, jehož rozluštění stálo na dně talíře: „Vcházíš, křičíš — a to je život; křičíš, odcházíš — a to je smrt." Co k tomu dodat? Všichni žijeme na jedné planetě, rodíme se z břicha a budeme pokrmem červů; všichni máme stejnou historii: proč tvrdit, že tahle je moje a že ji zrovna já mám vyprávět? Zívl; dost se nevyspal a ten holý list mu působil závrať; padal na dno lhostejnosti; člověk nemůže nic psát, když je lhostejný; je třeba vyplout na povrch života, tam, kde okamžiky a jednotlivci mají význam, jeden za druhým. Ale ne, když setřásl tu otupělost, nenalézal nic než starost. Že je *Espoir* krajinský hlasatel? Je to pravda? Jsem idealista, když se snažím působit na veřejné mínění? Místo aby tady snil nad papírem, udělal by líp, kdyby si vážně prostudoval Marxe. Ano, to je naléhavě nutné: udělat si program a pevně se ho držet. Už to měl udělat dávno. Omluvou mu je, že ho zaskočily události, vyrovnával se s tím nejnaléhavějším. Ale taky v tom bylo trochu zbrklosti z jeho strany; od osvobození žil v jakési euforii, která nebyla ničím odůvodněná. Vstal. Dnes dopoledne není schopen soustředit se na jakoukoli práci, rozhovor s Dubreuilhem ho příliš rozrušil. Kromě toho mu zbyla ze včerejška nedodělaná korespondence, musí si promluvit se Sézenacem, strašně rád by se dozvěděl, jestli mu Preston opatří papír, a také ještě neodevzdal na quai d'Orsay dopis starého das Viernase. Dobře, donesu ho tam teď hned, rozhodl se.

„Mohl bych na pět minut navštívit pana Tournella? Mé jméno je Henri Perron. Mám pro něho dopis."

„Kdybyste laskavě napsal své jméno a účel návštěvy," řekla sekretářka a podala Henrimu formulář.

Vytáhl plnicí pero: účel? Úcta k chiméře; věděl, jak je tohle podnikání zbytečné. Napsal: důvěrné: „Tady je to."

Sekretářka vzala se shovívavým výrazem formulář a zamířila ke dveřím; její úsměv, její důstojná chůze jasně vyjadřovaly, že šéf kabinetu je příliš velký pán, než aby ho jen tak někdo bez ohlášení vyrušoval. Henri se s lítostí díval na tlustou bílou obálku, kterou držel v ruce; hrál komedii až do konce, ale teď už se nedá skutečnosti uniknout: chudák das Viernas narazí na nemilosrdnou odpověď nebo na mlčení.

Sekretářka se zase objevila: „Pan Tournelle vás velmi rád přijme, jak nejdřív bude moci; ten dopis mi můžete nechat, ihned mu ho předám."

„Děkuju vám," řekl Henri. Podal jí obálku: nikdy mu nepřipadala tak absurdní jako v rukou této schopné mladé ženy. Dobře, udělal konec konců všechno, co měl, to ostatní se ho už netýká. Rozhodl se, že zajde do Červeného baru; je doba aperitivu, jistě tam bude Lachaume, a Henri mu chtěl poděkovat za jeho článek. Když otevřel dveře, spatřil Nadinu, jak sedí mezi Lachaumem a Vincentem. Řekla nazlobeně: „Člověk tě moc často nevidí."

„Pracuju."

Posadil se k ní a objednal si turin-gin.

„Mluvili jsme o tobě," řekl Lachaume vesele. „O tvém interview v *Lendemain*; to je dobře, že jsi to rozmázl; myslím spojeneckou politiku ve Španělsku."

„Proč to nerozmáznete sami?" řekl Vincent.

„Nemůžeme; prozatím ne, ale je dobře, že to někdo udělal."

„To je teda ohromné!" řekl Vincent.

„Ty nechceš ničemu rozumět."

„Rozumím moc dobře."

„Ne, nerozumíš."

Henri pil svůj gin a roztržitě poslouchal. Lachaume nepropásl ani jedinou příležitost, aby nevyložil minulost, přítomnost a budoucnost, revidované a opravené stranou; ale člověk mu to nemohl mít za zlé: ve dvaceti letech objevil v ilegalitě zároveň dobrodružství, kamarádství a komunismus, to omlouvá jeho fanatismus. Mám ho tak rád, protože jsem mu prokázal službu, pomyslel si Henri ironicky. Tři měsíce ho skrýval v Paulině obývacím pokoji, obstaral mu falešné papíry, a když odcházel, daroval mu svůj jediný kabát.

„Poslyš, děkuju ti za tvůj článek," řekl stroze; „je opravdu moc milý."

„Napsal jsem, co si myslím," řekl Lachaume. „Ostatně všichni soudí totéž: je to prima knížka."

„Ano, je to ohromné," řekla Nadina. „Tentokrát se všichni kritikové shodují: jeden by řekl, že někoho pohřbívají nebo udělují cenu ctnosti."

„Něco na tom je," řekl Henri. Ta jedna malá zmije, pomyslil si s pobavenou zlostí. Našla přesně slova, která jsem si nechtěl sám říct. Usmál se na Lachauma: „Spletl ses jen v jednom: můj hrdina se nikdy nestane komunistou."

„A čím jiným by se mohl stát?"

Henri se dal do smíchu: „No tím co já!"

Lachaume se také zasmál: „No právě!" Podíval se Henrimu do očí: „Neuplyne ani půl roku a S.R.L. přestane existovat a ty pochopíš, že individualismus neobstojí. Vstoupíš do KS."

Henri potřásl hlavou: „Dělám vám mnohem větší služby takhle. Jsi moc rád, že jsem to rozmázl místo vás. A co by posloužilo, kdyby *Espoir* omílal to, co omílá *Huma*? Dělám mnohem užitečnější práci, když se snažím přimět lidi, aby mysleli, když kladu otázky, které vy nekladete, když říkám některé pravdy, které vy neříkáte."

„Měl bys tuhle práci dělat a přitom být komunista."

„To by mě nenechali."

„Ale nechali. Ovšem, teď je ve straně příliš mnoho sektářství; ale to je vinou okolností; to nebude trvat věčně." Lachaume zaváhal: „Neříkej to dál; ale doufáme, kluci a já, že budeme mít brzy svůj vlastní časopis, časopis tak trochu na okraji, kde bychom o všem svobodně diskutovali."

„Časopis je něco jiného než denní noviny," řekl Henri. „A pokud jde o tu svobodu, to se teprve ukáže." Přátelsky se zadíval na Lachauma: „Bylo by prima, kdybys měl vlastní časopis; myslíš, že se to podaří?"

„Máme slušné šance."

Vincent se naklonil dopředu a vyzývavě pohlédl na Lachauma: „Jestli opravdu chceš mluvit upřímně, tak soudruhům vylož, že je k blití, když přijímají s otevřenou náručí všechny svině, které se takzvaně kají."

„My? My že přijímáme kolaboranty s otevřenou náručí? To jdi říkat čtenářům *Figara*, to je pobaví."

„Je spousta kreatur, které potichoučku rehabilitujete."

„Nepleť všechno dohromady," řekl Lachaume; „když se někdy rozhodneme smýt, co bylo, je to tehdy, když jde o člověka, který se dá napravit."

„Když to bereš takhle, jak můžeš vědět, jestli ti kluci, co jsme je likvidovali, by se taky nedali napravit?"

„Tehdy se nedalo nic jiného dělat; museli jsme je odbouchnout."

„Tehdy! Já jsem je zabil na celý svůj život!" Vincent se zlomyslně usmál: „Ale jednu věc ti povím: všechno to byly skety, bez výjimky; a teď zbývá jen odbouchnout ty, na které se zapomnělo."

„Co tím chceš říci?" zeptala se Nadina.

„Chci říct, že bychom se měli organizovat," řekl Vincent. Vyhledával Henriho pohled.

„Organizovat co? Trestní výpravy?" zasmál se Henri.

„Víš, že v Marseille se zrovna snaží zabásnout všechny maquisty jako zločince," řekl Vincent. „To je máme nechat?"
„Teror není žádný lék," řekl Lachaume.
„Ne," řekl Henri. „Říkali mi něco o bandách, které si hrají na spravedlnost. Jestli jde o vyrovnávání osobních účtů, tak to chápu. Ale jestli si někdo představuje, že zachrání Francii, když odbouchne sem tam nějakého kolaboranta, tak je blázen nebo lump."
„Já vím: správné je vstoupit do KS nebo do S.R.L.!" řekl Vincent. Potřásl hlavou: „Mě nedostanete!"
„Obejdeme se bez tebe!" řekl Henri přátelským tónem.
Vstal a Nadina vstala také: „Svezu se s tebou."
Zalíbilo se jí ženské přestrojení: pokusila se líčit, ale její řasy vypadaly jako ostny mořského ježka a pod očima měla černé šmouhy. Jakmile vyšli ven, zeptala se: „Půjdem spolu na oběd?"
„Ne. Mám práci v redakci."
„Teď?"
„Pořád."
„Tak spolu pojďme na večeři."
„Ne, zůstávám pozdě do noci v redakci. A pak jdu za tvým otcem."
„Redakce! Noviny! Nemluvíš o ničem jiném! Přece to není střed vesmíru!"
„To neříkám."
„Ne, ale myslíš si to." Pokrčila rameny: „Tak kdy se uvidíme?"
Zaváhal: „Opravdu, Nadino, nemám momentálně ani minutu."
„Ale přece jen si snad někdy sedneš ke stolu a jíš, ne? Nevím, proč bych si nemohla sednout naproti tobě." Podívala se mu přímo do tváře: „Leda že mě máš dost."
„Ale to víš, že ne."
„Tak co?"
„Tak dobře. Zastav se pro mě zítra mezi devátou a desátou."
„Platí."
Měl k Nadině hodně sympatií, neotravovalo ho se s ní vídat, ale o to nešlo; šlo o to, že si musel organizovat život co nejúsporněji: pro Nadinu v něm nebylo místa.
„Proč jsi tak tvrdě odpověděl Vincentovi?" začala Nadina znovu; „to jsi neměl."
„Mám strach, aby neprovedl nějakou hloupost."
„Hloupost! Jakmile chce člověk jednat, říkáte tomu hlou-

post. Nemyslíš, že největší volovina je psát knihy? Blahopřejí ti, ty se nafoukneš, ale potom lidi tvou knížku uloží někam do kouta a nikdo už na ni nemyslí!"

„Je to moje řemeslo."

„Divný řemeslo."

Mlčky šli dál a před dveřmi redakce Nadina suše řekla: „Dobře, tak já jdu. Na shledanou zítra."

„Na shledanou."

Nerozhodně postávala: „Mezi devátou a desátou, to je dost pozdě, nebudeme mít na nic čas. Nemohli bychom ten večer začít trochu dřív?"

„Nemám dřív čas."

Pokrčila rameny: „Tak tedy v půl desáté. Ale k čemu je teda dobré být slavný a bůhvíco, když člověk ani nemá čas žít?"

Žít, uvažoval, zatímco se obracela k odchodu, to pro ženy vždycky znamená zabývat se jimi. Ale žít se dá mnoha různými způsoby. Měl rád ten pach starého prachu a čerstvého inkoustu. Místnosti byly ještě prázdné, v suterénu bylo ticho: za chvíli se z toho ticha vynoří zvláštní svět, svět, který on stvořil. Nikdo mi na *Espoir* nesáhne, opakoval si. Posadil se před psací stůl a protáhl se. No tak, nemá cenu se rozčilovat. Nepostoupí ty noviny; čas se vždycky podaří někde najít; a až se pořádně v noci vyspí, půjde mu práce líp od ruky.

Rychle vyřídil poštu a podíval se na hodinky; za půl hodiny má schůzku s Prestonem, takže má dost času si to vyřídit se Sézenacem. „Zavolala byste mi Sézenaca?" požádal sekretářku. Posadil se za psací stůl. Je moc hezké lidem důvěřovat; jenomže tu je spousta mládenců, kteří by se rádi dostali na Sézenacovo místo a kteří by si je zasloužili víc než on. Když si člověk umíní, že dá šanci jednomu, zbavuje tím svévolně šance toho druhého; to je neúnosné. Škoda! řekl si Henri. Vzpomínal si, jak vypadal Sézenac velkolepě, když mu ho Chancel přivedl; rok byl nejpilnější ze spojovacích agentů; možná že potřebuje mimořádné události: teď se táhne za Vincentem, bledý a opuchlý, se skelnýma očima, a není už schopný napsat dvě souvislé věty.

„Aha, tady jsi! Posaď se."

Sézenac se beze slova posadil; Henri si najednou uvědomil, že s ním sice rok pracoval, že však ho vůbec nezná; u ostatních byl více méně informován o jejich životě, jejich zálibách, jejich myšlenkách; tenhle vždycky mlčel. „Rád bych věděl, jestli se konečně rozhodneš dávat nám něco jiného než cancy,"

řekl sušeji, než měl v úmyslu. Sézenac nemohoucně pokrčil rameny.

„Co je s tebou? Nejsi ve svý kůži? Máš trable?"

Sézenac kroutil v rukou kapesník a upřeně se díval na podlahu; bylo opravdu těžké navázat s ním kontakt.

„Co je s tebou?" opakoval Henri. „Jsem ochoten dát ti ještě šanci."

„Ne," řekl Sézenac. „Žurnalismus mi nesedí."

„Ze začátku ti to nešlo špatně."

Sézenac se pousmál: „Chancel mi trochu pomáhal."

„Přece ti nepsal články?"

„Ne," řekl Sézenac nepřesvědčivě; potřásl hlavou: „Nemá cenu mě přemlouvat, tohle není práce, která se mi líbí."

„To jsi mohl říct dřív," řekl Henri trochu podrážděně. Nastalo znovu ticho a Henri se zeptal: „Co bys chtěl dělat?"

„Nestarej se, já se nějak uchytím."

„Ale jak?"

„Dávám hodiny angličtiny; a mám taky slíbené překlady." Vstal: „Bylo to od tebe prima, žes mě tu nechal tak dlouho."

„Kdybys měl někdy chuť nám poslat článek..."

„Když se to bude hodit..."

„Můžu pro tebe něco udělat?"

„Mohl bys mi půjčit tisíc franků," řekl Sézenac.

„Tady máš dva tisíce," řekl Henri, „ale to není žádné řešení." Sézenac si nacpal kapesník do kapsy a poprvé se usmál:

„Je to provizorní řešení a takový jsou nejjistější." Otevřel dveře: „Dík."

„Hodně zdaru," řekl Henri. Cítil se zaražený; jako by Sézenac jen čekal, až bude mít příležitost utéct. Vincent mi poví, co s ním bude, pomyslel si pro uklidnění; ale mrzelo ho, že ho nedovedl přimět k řeči. Vytáhl plnicí pero a rozložil před sebe dopisní papír. Za čtvrt hodiny tu bude Preston. Nechtěl příliš uvažovat o tom časopise, dokud nebude mít jistotu, ale měl hlavu plnou plánů; všechny týdeníky, které vycházejí, jsou nijaké, tím zábavnější by bylo začít něco opravdu dobrého.

Sekretářka pootevřela dveře:

„Je tu pan Preston."

„Uveďte ho dál."

V civilních šatech nevypadal Preston vůbec americky; jedině jeho dokonalá frančtina byla trochu podezřelá. Téměř ihned přešel k věci.

„Váš přítel Luc vám jistě řekl, že jsme se několikrát setkali,

zatímco jste byl pryč," řekl. „Společně jsme si stěžovali na stav francouzského tisku, který je opravdu neutěšený. Byl bych velmi rád, kdybych mohl pomoci vašim novinám tím, že bych vám obstaral nějaký mimořádný příděl papíru."

„To by se nám opravdu hodilo!" řekl Henri. „Nemůžeme ovšem uvažovat o změně formátu," dodal, „jsme solidární s ostatními novinami. Ale nic nám nebrání, abychom nevydávali nedělní magazín, a to by nám otevřelo řadu možností."

Preston se usmál uklidňujícím způsobem: „Není to prakticky žádný problém," řekl. „Můžete ten papír mít zítra." Dlouze si zapaloval cigaretu zapalovačem z černého laku. „Musím vám velmi upřímně položit jednu otázku: Politická linie *Espoiru* se nezmění?"

„Ne," řekl Henri. „Proč?"

„*Espoir* představuje v mých očích přesně to, co vaše země potřebuje," řekl Preston, „a právě proto vám mí přátelé a já chceme pomoci. Obdivujeme vaši nezávislost ducha, vaši odvahu, vaši prozíravost..."

Odmlčel se, ale ve vzduchu ještě visela nedořečená slova.

„A co dál?" řekl Henri.

„Sledoval jsem s velkým zájmem začátek vaší reportáže o Portugalsku; ale dnes ráno mě poněkud překvapilo, když jsem si v interview s vámi přečetl, že máte v úmyslu kritizovat americkou politiku ve Středomoří vzhledem k Salazarově režimu."

„Opravdu považuji tu politiku za politováníhodnou," řekl Henri trochu úsečně. „Franco a Salazar měli být už dávno zlikvidovaní."

„Věci nejsou tak jednoduché, to přece víte," řekl Preston; „je samozřejmé, že počítáme s tím, že pomůžeme Španělům a Portugalcům získat zpátky demokratické svobody: ale až k tomu bude vhodná doba."

„Vhodná doba je teď hned," řekl Henri. „V madridských vězeních žijí lidé, odsouzení k smrti. Každý den je důležitý."

„To je i můj názor a jistě se podle toho zařídí i State Department." Usmál se: „Proto mi připadá nevhodné burcovat proti nám francouzskou veřejnost."

Henri se také usmál: „Politikové nemají nikdy naspěch; připadá mi užitečné občas je přitisknout ke zdi."

„Nedělejte si moc iluzí," řekl Preston vlídně. „Vaše noviny jsou v amerických politických kruzích velmi oceňovány. Ale nedoufejte, že ovlivníte Washington."

„To nedoufám," řekl Henri. Dodal živě: „Říkám to, co si myslím. Právě jste mi blahopřál k mé nezávislosti..."

„Právě, tu nezávislost si ohrozíte," řekl Preston. Podíval se vyčítavě na Henriho: „Když začnete tuhle kampaň, budete hrát do rukou těm, kteří nás chtějí ukazovat jakožto imperialisty." Dodal: „Stavíte se na humanistické stanovisko, se kterým plně sympatizuji, ale které není únosné politicky. Dopřejte nám rok: a ve Španělsku bude znovu nastolena republika za nejlepších podmínek."

„Nemám v úmyslu zahájit nějakou kampaň," řekl Henri, „chci jenom upozornit na některá fakta."

„Ale těch fakt bude použito proti nám," řekl Preston.

Henri pokrčil rameny: „To se mě netýká. Jsem novinář. Říkám pravdu; to je mé řemeslo."

Preston si měřil Henriho: „Když víte jistě, že určitá pravda přinese neblahé důsledky, vy ji přesto řeknete?"

Henri zaváhal: „Kdybych měl jistotu, že pravda je škodlivá, viděl bych jediné řešení: vzdal bych se svého úkolu — nechal bych žurnalismu."

Preston se povzbudivě usmál:

„Není to příliš formální morálka?"

„Mám přátele komunisty a ti mi položili přesně stejnou otázku," řekl Henri. „Ale já ani tak nerespektuju pravdu, jako respektuju své čtenáře. Připouštím, že za některých okolností je pravda přepych: to je možná případ SSSR," řekl s úsměvem, „ale neuznávám, že ve Francii by měl dnes někdo právo si ji přivlastňovat. Možná že pro politika to není tak jednoduché; ale já nejsem na straně těch, kteří manipulují; já jsem s těmi, s nimiž se pokoušejí manipulovat; počítají s tím, že je budu informovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, a jestliže mlčím nebo lžu, zrazuju je."

Zarazil se, trochu se styděl za to dlouhé povídání: neplatilo vlastně jen Prestonovi; cítil se jaksi v úzkých a bránil se, jak mohl, proti všem.

Preston potřásl hlavou: „Už jsme zase u stejného nedorozumění: čemu vy říkáte informovat, v tom vidím já už akci. Obávám se, že jste obětí francouzského intelektualismu. Já jsem pragmatik. Vy neznáte Deweye?"

„Ne."

„Škoda. Ve Francii nás znají velmi málo. Je to velký filosof." Preston se odmlčel: „Nemyslete si, že odmítáme jakoukoli kritiku. Nikdo není přístupnější konstruktivní kritice než Američan. Vyložte nám, jak si máme zachovat přízeň Francouzů, a my vás budeme poslouchat s největším zájmem. Ale Francie není povolaná soudit naši politiku ve Středomoří."

„Budu mluvit jenom svým jménem," řekl Henri podráž-

děně. „Ať povolaný nebo nepovolaný, člověk má vždycky právo říct svůj názor.“

Nastalo ticho a konečně Preston řekl:

„Chápete ovšem, že bude-li se stavět *Espoir* proti Americe, nemohu mu zachovat svou sympatii.“

„Chápu,“ řekl Henri suše. „Vy zase jistě pochopíte, že nehodlám předkládat *Espoir* vaší cenzuře.“

„Ale kdo mluví o cenzuře!“ řekl Preston pohoršeně. „Přeji si jen jedno: abyste zůstal věrný té neutralitě, kterou jste dosud zachovával.“

„Právě že jí zůstávám věrný,“ řekl Henri s náhlým vztekem. „*Espoir* není na prodej za několik kil papíru.“

„Když na to jdete takovým tónem!“ řekl Preston; vstal: „Věřte, že lituju.“

„Já nelituju,“ řekl Henri.

Celý den cítil jakési neurčité podráždění: prosím, teď měl báječnou příležitost se rozzlobit. Byl hlupák, když si představoval, že si Preston bude hrát na Ježíška. Je to agent State Departmentu a Henri projevil neodpustitelnou naivnost, když s ním debatoval jako s přítelem. Vstal a zamířil do redakční místnosti.

„Tak, Lucu, kamaráde, magazín je v háji,“ řekl usedaje na kraj velkého stolu.

„Neříkej! A proč?“ Luc měl napuchlou a starou tvář, jako mívají trpaslíci; když byl rozmrzelý, vypadal, jako by měl pláč na krajíčku.

„Protože nám Amerikán chce zacpat hubu, jakmile bychom řekli něco proti Americe: asi tak mi ten obchod nabídl.“

„Není možná! Zdál se takovej správnej chlap.“

„Svým způsobem je to lichotivé; moc o nás všude stojí. Víš, co mi včera večer navrhoval Dubreuilh? Že se má *Espoir* stát orgánem S. R. L.“

Luc zdvihl k Henrimu vyplašený pohled: „Odmítl jsi?“

„Ovšem.“

„Musíme zůstat mimo všechny ty strany a frakce a hnutí, které všude znova vyrůstají,“ řekl Luc prosebně.

Lucovy názory byly tak nesmlouvavé, že i když s ním člověk souhlasil, měl chuť ho tak docela malinko znepokojovat: „Ale je pravda, že jednota Odboje už není nic víc než slovo,“ řekl Henri, „a že budeme muset jasně definovat svou pozici.“

„To oni sabotují jednotu!“ řekl Luc s náhlým zaujetím. „S. R. L. tomu říká přeskupení; ve skutečnosti vytvářejí nový rozkol.“

„Ne, rozkol vytváří buržoazie; a když někdo tvrdí, že se staví na nadtřídní stanovisko, je nebezpečí, že tím nahrává buržoazii.“

„Poslyš,“ řekl Luc, „o politické linii listu rozhoduješ ty, máš lepší hlavu než já. Ale dát se do služeb S.R.L., to je něco jiného, to jsem naprosto proti.“ Jeho tvář nabyla rozhodného výrazu: „Ušetřil jsem ti podrobnosti o našich finančních potížích, ale varoval jsem tě, že to moc slavné není. Jestli se dáme do vleku hnutí, které nemá pro nikoho valný význam, nijak to naší situaci neprospěje.“

„Ty myslíš, že bychom ztratili další čtenáře?“ řekl Henri.

„Ovšem, a pak to můžeme sbalit.“

„Ano, vypadá to tak,“ řekl Henri.

Vzhledem k tomu, že čtenáři z menších měst začali dávat přednost místním plátkům před pařížskými novinami v miniaturním salátovém vydání, náklad hodně poklesl; nebylo dokonce ani jisté, že si *Espoir* zase získá zpět všechny své čtenáře, až zase bude mít normální formát; v žádném případě si nemůže dovolit přepych nějaké krize. Opravdu jsem jenom idealista! pomyslil si Henri. Užíval proti Dubreuilhovi argumentů jako otázka důvěry, vliv, úloha, kterou má list hrát; a přitom skutečná odpověď byla napsána v číslech: uděláme bankrot. To byl jeden z těch silných argumentů, proti kterým nic nezmohou ani sofismata, ani morálka; umínil si, že ho použije.

Henri přišel na quai Voltaire v deset hodin, ale očekávaný útok nenastal hned. Jako obvykle přivezla Anna na pojízdném servírovacím stolku studenou večeři: portugalský salám, šunku, rýžový salát a na oslavu Henriho návratu také láhev meursaultského. Vykládali si páté přes deváté, dojmy z cest a poslední pařížské klepy. Henri se vlastně necítil v bojovné náladě. Byl rád, že zase sedí v téhle pracovně; oceňoval odtažitě všechny ty opotřebované knihy, které většinou měly věnování, ty obrazy, podepsané známými jmény, které nebyly získány koupí, ty exotické bibeloty, které byly všechny upomínkami z cest, celý ten nenápadně privilegovaný způsob života; a zároveň tady byl jeho pravý domov; bylo mu tu teplo a tady cítil plně intimitu vlastního života.

„U vás je člověku opravdu dobře,“ řekl Anně.

„Je, viďte? Jakmile jdu někam ven, mám pocit, že jsem ztracená,“ řekla vesele.

„Scriassine opravdu vybral místo, které by člověku nahnalo strach,“ řekl Dubreuilh.

„Ano, hrozný lokál! Ale celkem vzato to byl hezký večer,“ řekl Henri. Usmál se: „Až na ten konec.“

„Konec? Ba ne, mně připadala krušná ta chvíle, kdy hráli ‚Oči černé',“ řekl Dubreuilh s nevinným výrazem.

Henri zaváhal: snad se Dubreuilh rozhodl, že se tak rychle nevrátí k útoku; stačilo využít jeho diskrétnosti, bylo by škoda pokazit si tuhle chvilku; ale Henri byl netrpělivý, aby se utvrdil ve svém tajném vítězství:

„Zepsul jste *Espoir*, že by od něho ani pes kůrku nevzal,“ řekl vesele.

„Ale to snad ne…,“ odpověděl Dubreuilh s úsměvem.

„Anna je svědkem! Ne, že byste měl ve všem nepravdu,“ dodal Henri. „Ale chtěl jsem vám říct, že jsem znovu přemýšlel o vašem návrhu spojit *Espoir* se S.R.L., dokonce jsem o tom mluvil s Lucem: je to naprosto vyloučeno.“

Dubreuilhovi zmizel úsměv z tváře. „Doufám, že to není vaše poslední slovo. Bez novin totiž S.R.L. nikdy nic nebude. A neříkejte, že jsou jiné noviny: žádné nemají přesně náš směr. Když odmítáte vy, kdo přijme?“

„Já vím,“ řekl Henri. „Jenomže si musíte uvědomit, že v současné době prochází *Espoir* krizí jako všechny noviny; myslím, že se z toho dostane, ale nějakou dobu budeme mít potíže s krytím rozpočtu. A v okamžiku, kdy se rozhodneme stát se listem politické strany, náklad se nám ihned sníží; něco takového si nemůžeme dovolit.“

„S.R.L. není politická strana,“ řekl Dubreuilh. „Je to hnutí dosti velkorysé, aby nenahánělo strach vašim čtenářům.“

„Strana nebo hnutí, to je prakticky totéž,“ řekl Henri. „Všichni ti dělníci, o kterých jsem vám říkal, komunisté nebo kteří mají ke komunistům sympatie, si ochotně koupí kromě *Huma* ještě jedny informativní noviny, ale ne další politický plátek. I kdyby S.R.L. šlo ruku v ruce s KS, nic se na tom nezmění: *Espoir* se stane podezřelým, jakmile si nalepí jakoukoli nálepku.“ Henri pokrčil rameny: „Až nás budou číst jenom členové S.R.L., můžeme to zabalit.“

„Členů S.R.L. bude nespočetně víc, až budeme mít podporu svého listu,“ řekl Dubreuilh.

„Než k tomu dojde, bude dlouhé období přešlapování, a to postačí, aby nás vyřídilo. A to nikomu neposlouží.“

„Ne, to nikomu neposlouží,“ připustil Dubreuilh; chvilku mlčel a špičkami prstů poklepával po pijáku: „Riziko to ovšem je.“

„Riziko, které si nemůžeme dovolit,“ řekl Henri.

Dubreuilh chvíli uvažoval a pak s povzdechem řekl: „Potřebovali bychom peníze.“

„Právě že je nemáme.“

„Nemáme je," připustil Dubreuilh zasněným hlasem.

Nepřiznal ovšem tak snadno svou porážku, ještě se obíral různými nadějemi; ale argument na něho zapůsobil, celý příští týden už se nevrátil k útoku; Henri přitom často za ním chodil, chtěl mu dokázat svou dobrou vůli: měl dvě rozmluvy se Samazellem, účastnil se výborových schůzí, slíbil, že otiskne manifest v *Espoiru*. „Dělej, co chceš," říkal Luc, „jen když zůstaneme nezávislí."

Zůstávali nezávislí, to jim bylo dáno; jenom bylo ještě třeba vědět, co si s tou nezávislostí počít. V září to vypadalo tak jednoduše, stačilo trochu zdravého rozumu a trochu dobré vůle. Teď se nepřestávaly hrnout problémy a každý vytvářel stále nové pochyby. Lachaume udělal tak nadšenou reklamu Henriho článkům o Portugalsku, že *Espoir* vypadal skoro jako nástroj komunistické strany: má to dementovat? Henri nechtěl ztratit svou intelektuální čtenářskou obec, která měla ráda *Espoir* pro jeho nestrannost; nechtěl také rozladit čtenáře komunisty; ale tím, že každého šetřil, odsuzoval se k bezvýznamnosti, a tím pomáhal lidi uspávat. Co tedy? Zabýval se tou otázkou při cestě ke Scribovi, kde ho Lambert čekal na večeři. Ať se rozhodne tak či onak, bude to pod dojmem nálady a ne pod vlivem jasných důkazů; přes všechna svá rozhodnutí byl pořád na stejném bodě: neví toho dost, neví nic. Přece by bylo logické nejdřív se informovat a potom teprve mluvit, řekl si. Ale v životě to je jinak: nejdřív musíte mluvit, je to naléhavě nutné; potom vám události buď dají, nebo nedají za pravdu. Právě tomu se říká blufovat, řekl si nespokojeně. Já taky klamu čtenáře! Slíbil si kdysi, že bude lidem říkat věci, které jim otevřou oči, které jim pomohou myslet, pravdivé věci — a teď blufuje! Co má dělat? Nemůže zavřít redakci, propustit všechen personál a na rok se uzavřít do pokoje s knihami. List musí žít, a aby žil, je Henri nucen cele se mu věnovat den co den. Zastavil se před Scribem; byl rád, že povečeří s Lambertem. Mrzelo ho trochu, že s ním musí mluvit o jeho novelách, ale doufal, že jim Lambert nepřikládá moc velký význam. Strčil do otáčecích dveří; jako by se člověk najednou octl na jiné pevnině: bylo tam teplo, muži i ženy na sobě měli americké uniformy, vzduch voněl světlým tabákem a ve vitrínách byly vystaveny drobné luxusní předměty. Lambert mu šel s úsměvem vstříc; byl také přestrojen do uniformy poručíka; v restaurační místnosti, kde byla kantýna válečných dopisovatelů, měli na stole máslo a hranolky velmi bílého chleba.

„V tomhle drug-storu se dostane dokonce i francouzské

víno," řekl Lambert vesele. „Budeme jíst stejně dobře jako němečtí váleční zajatci."

„Tebe zlobí, že Amerikáni řádně krmí své zajatce?"

„Ani ne, i když to moc nehraje tam, kde Francouzi mezitím baští pomyje. Mě štve všechno dohromady: jak jsou sametoví na Němčoury, včetně nacistů, a jak jednají s lidmi z táborů."

„Rád bych věděl, jestli je pravda, že nedovolují Francouzskému červenému kříži vstup do táborů," řekl Henri.

„To bude první věc, kterou si ověřím," odpověděl Lambert.

„Zdá se, že nejsme v těchhle dobách moc žhaví pro Ameriku," řekl Henri a dal si na talíř konzervovanou šunku s nudlemi.

„Není k tomu taky důvod!" Lambert svraštil obočí: „Škoda že z toho má Lachaume takovou radost!"

„Zrovna jsem na to myslel, když jsem sem šel. Řekneš slovo proti komunistické straně — a hraješ do ruky reakci. Kritizuješ Washington — a už jsi komunista. Ledaže jsi v podezření, že patříš k páté koloně."

„Naštěstí jedna pravda koriguje druhou," řekl Lambert.

Henri pokrčil rameny: „Na to nesmí člověk moc spoléhat. Pamatuješ, jak jsme na Štědrý večer říkali, že se *Espoir* nesmí nechat sešněrovat? Není to nijak snadné."

„Stačí, když budeme dál mluvit podle svého svědomí!" řekl Lambert.

„Myslíš? Každý den vykládám sto tisícům lidiček, co si mají myslet — a čím se řídím? Hlasem svého svědomí!" Nalil si sklenici vína: „Je to lumpárna!"

Lambert se usmál: „Jmenuj mi nějaké novináře, kteří jsou svědomitější než ty," řekl přátelsky. „Sám prohlížíš všechny depeše, na všechno dáváš pozor."

„Ze dne na den, to se snažím být poctivý," řekl Henri, „ale právě proto mi nezbývá ani chvilka, abych důkladně prostudoval věci, o kterých píšu."

„Ale jdi! Tví čtenáři jsou i takhle spokojeni," řekl Lambert. „Znám řadu studentů, kteří přísahají jenom na *Espoir*."

„Tím větší pocit viny mám!" řekl Henri.

Lambert na něho znepokojeně pohlédl: „Přece nezačneš studovat celé dny statistiky?"

„To právě bych měl dělat!" řekl Henri. Nastalo chvilkové ticho a Henri se náhle rozhodl, radši ať má tu nepříjemnou věc z krku.

„Přinesl jsem ti ty novely," řekl. Usmál se na něho: „To je zvláštní, máš za sebou spoustu zkušeností, prožívals je silně a často jsi mi o nich výborně povídal; tvé reportáže jsou

vždycky plné událostí. A v novelách z toho nic neuplatňuješ. Rád bych věděl proč."

„Soudíš, že jsou špatné?" Lambert pokrčil rameny: „Varoval jsem tě."

„Fakt je, že jsi do nich nedal nic ze sebe," řekl Henri.

Lambert zaváhal: „To, co se mě opravdu týká, není pro nikoho zajímavé."

Henri se usmál: „Je příliš cítit, že to, o čem píšeš, se tě nedotýká vůbec. Člověk by řekl, že jsi ty příběhy psal, jako se dělá povinná školní úloha."

„Vždyť já jsem tušil, že nemám nadání," řekl Lambert. Usmíval se, ale nuceně. Henri měl dojem, že ve skutečnosti těm novelám přikládá velký význam.

„Kdo má nadání, kdo nemá? Nevíme, co to vlastně je," řekl Henri. „Ne. Udělal jsi chybu, že sis vybral náměty, které jsou ti tak vzdálené, to je celé. Příště se víc angažuj."

„Neuměl bych to." Krátce se zasmál: „Jsem dokonalý typ chudáčka intelektuála, který je neschopen stát se někdy tvůrcem."

„Neuhýbej!" řekl Henri. „Ty novely nic nedokazují; je normální, že poprvé člověk plácne vedle."

Lambert potřásl hlavou: „Znám se. Neudělám nikdy nic, co by stálo za to. A intelektuál, který nic nedělá, je ubohý."

„Uděláš něco, když budeš chtít. A být intelektuál, to není žádná skvrna na charakteru."

„Ale taky žádné požehnání," řekl Lambert.

„Já jsem taky intelektuál a přece mi dáváš své uznání."

„U tebe je to něco jiného," řekl Lambert.

„Ale není. Jsem intelektuál. Zlobí mě, že se z toho slova dělá nadávka, lidé jako by věřili, že jim prázdný mozek zvětší potenci."

Hledal Lambertův pohled, ale Lambert se zarytě díval do talíře; řekl: „Rád bych věděl, co se mnou po válce bude."

„Nechceš zůstat u novin?"

„Válečný dopisovatel, to se dá obhájit, ale mírový dopisovatel, to už nejde," řekl Lambert. Dodal živě: „Dělat novináře, jako ho děláš ty, to stojí za to: to je opravdu dobrodružství. Ale být redaktorem, i redaktorem *Espoiru*, to by pro mě mělo smysl, jen kdybych si musel vydělávat na živobytí. A zase žít si jako rentiér, to bych měl špatné svědomí." Zaváhal: „Matka mi nechala příliš moc peněz; stejně mám špatné svědomí."

„To má každý," řekl Henri.

„Ba ne, ty máš jenom to, co si vyděláš; u tebe to nepřichází v úvahu."
„Člověk nikdy nemá svědomí úplně čisté," řekl Henri. „Například jíst tady a zakazovat si restaurace zásobující se na černém trhu je dětinské. Každý máme svůj způsob, jak na to vyzrát. Dubreuilh předstírá, že považuje peníze za přírodní živel; má jich strašně moc, ale nedělá nic, aby je získal, nikdy nikomu žádné neodmítne a ponechává na starosti Anně, aby s nimi hospodařila. Ta zase to vyřeší tím, že ty peníze nepovažuje za své, utrácí je pro svého muže a svou dceru, zařizuje jim pohodlné živobytí, na kterém se podílí. Mně zase pomáhá to, že mám tolik práce s krytím rozpočtu, mám tak dojem, že nemám ničeho nadbytek; to je taky způsob švindlování."
„Přece jen je to něco jiného."
Henri potřásl hlavou: „Když je situace nespravedlivá, nemůžeš žít správně; proto je člověk doveden k tomu, že dělá politiku: aby se pokusil situaci změnit."
„Někdy uvažuju, jestli bych ty peníze neměl odmítnout," řekl Lambert. „Ale komu by to posloužilo?" Zaváhal: „A pak, přiznávám, že by mi chudoba naháněla strach."
„Snaž se radši těch peněz užít na něco rozumného."
„To je právě to: jak? Co s nimi mohu udělat?"
„Přece jsou věci, na kterých ti záleží, ne?"
„Já ti ani nevím..." řekl Lambert.
„Máš přece něco rád, ne? Nemáš nic rád?" zeptal se Henri trochu netrpělivě.
„Měl bych rád některé kamarády, ale od Osvobození se nepřestáváme hádat; ženské jsou pitomé nebo nesnesitelné; knížek mám až po krk, a pokud jde o cestování, svět je všude stejně smutný. A pak," dodal na zakončení, „jistou dobu už nedovedu rozlišovat dobro a zlo."
„Jak to?"
„Před rokem to bylo všechno prosté jako idylka z Epinalu: teď člověk najednou vidí, že jsou Američani surovci a zrovna takoví rasisti jako nacisti a že kašlou na to, když lidé dál chcípají v lágrech; v Sovětském svazu jsou prý taky lágry a taky ne moc pěkné; některé kolaboranty střílejí a jiné, stejně sviňské, věnčí květy."
„Když se zlobíš, znamená to, že pořád věříš v určité věci."
„Ne, vážně, jakmile si člověk začne dávat otázky, nic neobstojí. Je spousta hodnot, které člověk považuje za dané; jménem čeho vlastně? Koneckonců proč volnost, proč rovnost, jaká spravedlnost má vlastně smysl? Proč dávat druhým před-

nost před sebou samým? Je v takovém neprávu chlap, který jenom užíval života, jako třeba můj otec?" Lambert neklidně pohlédl na Henriho: „Pohoršuju tě?"

„Ani v nejmenším; člověk si tyhle otázky musí položit."

„Hlavně by na ně někdo měl odpovědět," Lambertův hlas byl čím dál vzrušenější. „Pořád nás otravujou s politikou: ale proč jeden druh politiky spíš než jiný? Předně potřebujeme nějakou morálku, nějaký způsob života." Lambert se trochu provokativně zadíval na Henriho: „To bys nám měl dát; to by bylo zajímavější než pomáhat Dubreuilhovi sestavovat manifesty."

„Morálka nutně zahrnuje politické stanovisko," řekl Henri. „A naopak, politika je něco živého."

„To se mi nezdá," řekl Lambert. „V politice se starají jenom o věci, které neexistují: budoucnost, kolektivy, kdežto konkrétní je přítomnost a jednotlivci, jeden vedle druhého."

„Ale jednotlivců se dotýká historie kolektivů," řekl Henri.

„Naneštěstí se v politice nikdy nepřejde od historie k jednotlivci," řekl Lambert. „Utápějí se v obecnostech a na jednotlivé případy, na ty se kašle."

Lambert to řekl tak naléhavě, že se Henri na něho zvědavě zahleděl:

„Jako například?"

„No tak například si vezmi otázku viny. Politicky, abstraktně, je chlap, který pracoval s Němci, svině, naplive se na něj, je to bez problému. Kdežto když se díváš na takový jednotlivý případ zblízka, už to naprosto není totéž."

„Myslíš na svého otce?" řekl Henri.

„Ano; už dost dlouho se tě chci zeptat na radu: Mám opravdu trvat na svém rozhodnutí, že už s ním nepromluvím?"

„Loni jsi o něm mluvil takovým tónem!" řekl Henri překvapeně.

„Protože jsem tehdy myslel, že udal Rosu; ale v té věci mě přesvědčil; za to vůbec nemohl; všichni věděli, že je židovka. Ne, otec kolaboroval hospodářsky, už to je dost hnusné; ale konec konců, budou ho vláčet před soudy a asi ho odsoudí, je starý..."

„Setkal jsi se s ním?"

„Jednou; a od té doby mi poslal několik dopisů; dopisů, které se mnou dost zamávaly, to ti řeknu."

„Jestli máš chuť se s ním smířit, záleží přece jen na tobě," řekl Henri. „Ale myslel jsem, že jste spolu ve velmi špatných vztazích."

„Byli jsme, když jsem se s tebou seznámil." Lambert zaváhal

a řekl namáhavě: „On mě vychoval. Myslím, že mě měl svým způsobem velmi rád; jenom ho člověk nesměl neposlechnout.“

„Než jsi poznal Rosu, tak jsi ho vždycky poslouchal?“ zeptal se Henri.

„Ano. To ho právě hrozně rozzuřilo; bylo to poprvé, co jsem se mu vzepřel,“ řekl Lambert. Pokrčil rameny: „Docela mi vyhovovalo myslet si, že ji udal; zbavovalo mě to veškerých problémů, byl bych ho tehdy vlastnoručně zabil.“

„Ale jak se stalo, že jsi ho začal podezírat?“

„Kamarádi mi ten nápad nasadili do hlavy, mezi jiným Vincent. Ale mluvil jsem s ním o tom ještě jednou: nemá ani sebemenší důkaz. Otec přísahal na matčině hrobě, že to není pravda; a teď, když o tom uvažuju s chladnou hlavou, jsem si jist, že by takovou věc nikdy neudělal. Nikdy.“

„Zdá se to opravdu nemožně zvrácené,“ řekl Henri. Byl na pochybách. Lambert si přál, aby jeho otec byl nevinen, jako si před dvěma lety přál, aby byl vinen, bez důkazů; patrně neexistuje žádný způsob, jak se dozvědět pravdu.

„Vincent má tak trochu zálibu v černých románech,“ řekl Henri. „Poslyš, jestli už otce nepodezíráš, jestli osobně už proti němu nic nemáš, tak nejsi povolán k tomu, aby sis hrál na soudce. Sejdi se s ním, dělej, co uznáš za vhodné, a o nikoho se nestarej.“

„Myslíš opravdu, že bych mohl?“ řekl Lambert.

„Kdo ti v tom brání?“

„Nemyslíš, že bych se tím dopustil dětinskosti?“

Henri si Lamberta překvapeně změřil: „Dětinskosti?“

Lambert zrudl: „Myslím zbabělosti.“

„Ale kdež. Není zbabělé žít tak, jak člověk smýšlí.“

„Ano, máš pravdu, napíšu mu,“ řekl Lambert. Dodal vděčně: „Jsem rád, že jsem si s tebou promluvil.“

Zabořil lžičku do růžové lepkavé hmoty, která se mu třásla na talíři: „Ty bys nám tak mohl pomoct,“ zamumlal. „Nejen mně; je tolik mladých, kteří jsou na tom jako já.“

„Pomoct vám k čemu?“ řekl Henri.

„Máš smysl pro konkrétno. Měl bys nás naučit žít ze dne na den.“

Henri se usmál: „Morálka, způsob života, to nespadá do mých plánů.“

Lambert k němu zdvihl zářící oči. „To jsem se špatně vyjádřil. Nemyslel jsem na teoretické traktáty. Ale tobě záleží na některých věcech, ty věříš v některé hodnoty. Tak bys nám měl ukázat, co na tomhle světě stojí za to, aby to člověk měl rád. A taky bys ten svět měl zpříjemnit tím, že budeš

psát hezké knihy. Zdá se mi, že to právě je úkol literatury."

Lambert ze sebe vychrlil ten projev jedním dechem. Henri měl dojem, že to měl předem připravené a že už dlouho čekal na chvíli, kdy to bude moci uplatnit: „Literatura nemusí být nutně veselá," řekl.

„Ba jo, musí," řekl Lambert. „I smutné téma je najednou veselé, když se z toho udělá kumšt." Zaváhal: „Veselý snad není to pravé slovo, ale dá se odůvodnit." Zarazil se docela a zrudl: „Ne že bych ti chtěl diktovat tvé knihy, víš, jenom nesmíš zapomínat, že jsi především spisovatel, umělec."

„Nezapomínám na to," řekl Henri.

„Já vím, ale..." Lambert se zase zarazil: „Například tvá reportáž o Portugalsku je prima, ale vzpomínám si, jak jsi kdysi psal o Sicílii. Člověku je tak trochu líto, že tam nic takového nenachází."

„Jestli někdy pojedeš do Portugalska, nebudeš mít chuť popisovat rozkvetlé granátovníky," řekl Henri.

„Já bych si přál, aby se ti ta chuť vrátila," řekl Lambert naléhavě. „Proč ne? Člověk přece má právo procházet se na mořském pobřeží a netrápit se přitom cenami sardinek."

„Fakt je, že jsem prostě nemohl," řekl Henri.

„Konec konců jsme dělali odboj proto, abychom bránili jedince," řekl Lambert přesvědčivě, „jeho právo být sebou samým a jeho právo, aby byl šťastný; je čas sklízet, co jsme zaseli."

„Naneštěstí je několik miliard jedinců, pro které je toto právo mrtvou literou," řekl Henri. Pokrčil rameny: „Myslím, že nemůžeme přestat právě proto, že jsme se o ně už jednou začali zajímat."

„Tak to musí každý čekat, až bude šťastný celý svět, a pak teprve se smí pokoušet být šťastný sám?" řekl Lambert. „Umění a literatura se odkazují až do zlatého věku? Vždyť by jich bylo zapotřebí právě teď!"

„Neříkám, že už se nemá psát," řekl Henri. Byl na vahách. Lambertova výtka ho ťala do živého; ano, jistě se dalo o Portugalsku říci mnoho jiných věcí, a nepomlčel o nich bez lítosti. Umělec, spisovatel, tím chtěl právě být, nesmí na to zapomínat. Kdysi si toho hodně nasliboval; je čas, aby své sliby plnil. Úspěchy z mládí, jedna až příliš příhodně vydaná kniha, kterou vychvalovali bez valného porozumění; chtěl něco jiného. „Vlastně zrovna píšu román podle tvého vkusu," řekl. „Docela nezávazný román, kde vykládám věci jen pro své potěšení."

„Opravdu?“ řekl Lambert. Obličej se mu rozjasnil: „Jsi daleko? Jde to?“

„Začátek je vždycky trochu nevděčný; ale jde to!“ řekl Henri.

„To jsem strašně rád!“ řekl Lambert. „Byla by hrozná škoda, kdyby ses nechal sežrat!“

„Nenechám se sežrat,“ řekl Henri.

„Tak co, pokračuje tvůj veselý román?“ zeptala se Paula.

„Ano, pokračuje,“ řekl Henri.

Natáhla se na postel vzadu za ním a cítil na šíji její přemýšlivý pohled; pohled nedělá žádný hluk, bylo by nelaskavé ji vyhánět, ale překáželo mu to. Pokusil se soustředit pozornost na román. Tenhle měsíc se rozhodl, smířil se s tím, že příběh zasadí do roku 1935; snad to byl omyl, už řadu dní mu věty zasychají na špičce plnicího pera.

Ano, je to omyl, řekl si rozhodně. Chtěl mluvit o sobě: dobře, jenomže teď už nemá nic společného s tím, čím byl roku 1935. Jeho politická lhostejnost, jeho zvědavost, jeho ctižádost, celá ta jeho individualistická zaujatost — jak to bylo plytké, jak nicotné! Předpokládalo to budoucnost bez nárazů, se zaručeným pokrokem, bezprostředně nadcházející bratrství všech lidí, přátelsky nakloněné potomstvo: hlavně to předpokládalo egoismus a popletenost. Ovšemže by si mohl najít omluvu. Ale psal tu knihu proto, aby se pokusil vyjádřit pravdu svého života, a ne proto, aby vykládal jeho chyby. Musím to psát v přítomnosti, rozhodl. Přečetl si poslední stránky. Škoda že ta minulost bude definitivně pohřbena: příjezd do Paříže, první setkání s Dubreuilhem, cesta do Džerby. Ale co, prožil jsem to, to stačí! řekl si. Ale když se to vezme takhle, stačí si i přítomnost, stačí si život: fakt je, že si nestačí, když má potřebu psát, aby se cítil úplně živý. Konečně, co se dá dělat, člověk nemůže zachránit všechno. Jde o to, vědět, co o sobě může říci dnes. Kam jsem došel? Co chci? Divná věc: když člověku tak záleží na tom, aby sám sebe vyjádřil, je to proto, že se cítí odlišný, a přitom ani není schopen říci v čem. Kdo jsem? Kdysi se na to neptal; kdysi byli všichni lidé definováni, měli své meze; on však ne. Jeho knihy a jeho život byly před ním, proto nemusel uznávat žádný soud o sobě a všechny lidi, i Dubreuilhe, posuzoval s jistou shovívavostí, z výše svého budoucího díla. Ale teď si musel přiznat, že už je hotový člověk; mladí se k němu chovají jako ke staršímu, dospělí jako k sobě rovnému a někteří

mu dokonce projevují úctu. Hotový, vymezený, vyspělý, on a nikdo jiný, nikdo jiný než on: kdo? Svým způsobem o tom rozhodnou jeho knihy; ale naopak zase, aby je mohl psát, musí znát svou vlastní pravdu. Na první pohled byl smysl těch měsíců, které nedávno prožil, dost jasný, ale když se na to člověk zahleděl blíž, všechno se zakalilo. Pomáhat lidem lépe myslet, lépe žít — leží mu to opravdu na srdci, nebo je to jen takové lidumilné snění? Zajímá se opravdu o osud svých bližních, nebo jen o klid svého svědomí? A čím se pro něj stala literatura? Chtít psát, to je značně abstraktní, když člověk nemá, co by řekl naléhavého. Pero mu viselo ve vzduchu a podrážděně si pomyslel, že Paula vidí, že nepíše. Obrátil se:

„Půjdeš zítra dopoledne ke Grépinovi?"

Paula se slabě zasmála: „Když ty si něco vezmeš do hlavy!"

„Poslyš, ta písnička ti padne jako ulitá, říkáš, že se ti líbí, Bergèrova hudba je rozkošná, Sabririo si tě poslechne, kdykoli budeš chtít; můžeš do toho taky něco vložit ze sebe! Místo abys tu podřimovala na posteli, měla bys cvičit hlas, ujišťuju tě, že by to bylo mnohem lepší."

„Nepodřimuju."

„Ale v každém případě tam půjdeš, ne, když jsem ti tu schůzku smluvil?"

„Dobře, půjdu ke Grépinovi a naučím se dobře zpívat tvou písničku," řekla.

„Ale nikomu ji nepředneseš, to tím míníš, že?"

Usmála se: „Asi tak."

„Odrazuješ mě."

„Uznej, že jsem tě nikdy nepovzbuzovala." Opět se usmála: „Ale jdi, nestarej se o mě," řekla něžně.

Byl by se raději jednou provždy o ni postaral, aby ji necítil takhle za sebou, jak ho špehuje pohledem; ale snad si toho je vědoma. Mluvil se Sabririem, napsal dvě písničky, sestavil celý repertoár a zatelefonoval Grépinovi, udělal pro ni všechno, co mohl. Byla ochotna zpívat jemu, dokonce na jeho vkus až moc často, ale zatvrzele odmítala všechno ostatní. Začal zase bez radosti řadit mrtvé věty.

Už dvě hodiny se nudil nad papírem, když někdo zaklepal u dveří obývacího pokoje. Pohlédl na hodinky: půlnoc a deset minut. „Někdo klepe."

Paula podřimovala na posteli, zdvihla se: „Mám otevřít?"

Znovu se ozvalo klepání a slyšeli veselý hlas: „Tady je Dubreuilh; ruším?"

Sešli spolu po schodech a Paula otevřela dveře: „Nestalo se nic?"

„Komu?" řekl Dubreuilh s úsměvem. „Viděl jsem světlo, myslel jsem, že mohu jít nahoru; je teprve půlnoc. Chtěli jste si jít lehnout?" Už seděl v koženém křesle, kde obvykle sedával.

„Zrovna jsem měl chuť na skleničku," řekl Henri, „a nebyl bych měl odvahu pít sám. To vás sem přivádí můj duch pokušitel."

„Koňak?" zeptala se Paula otevírajíc skříň.

„Velmi rád." Dubreuilh se obrátil k Henrimu s rozzářeným obličejem. „Nesu vám za tepla novinku, která vás bude velice zajímat."

„Copak?"

„Vzdali jsme se víceméně nápadu udělat z *Espoir* list S. R. L. vzhledem k finanční krizi, která by z toho mohla vyplynout..."

„Ano," řekl Henri. Vzal si skleničku, kterou mu Paula podávala a vypil doušek s jakýmisi neurčitými obavami.

„Tak abyste věděl, zrovna jdu od chlápka, který má prachů nad hlavu a je ochoten nás v případě potřeby podporovat. Neslyšel jste o jistém Trarieuxovi? Bohatém obuvníku, který taky trochu dělal Odboj?"

„Něco mi to říká."

„Ten má miliónů, že neví co s nimi, a nesmírně obdivuje Samazella: tahle šťastná kombinace ho vede k tomu, že velice podstatně pomáhá S. R. L. Dnes večer mě k němu Samazelle zatáhl. Je ochoten financovat červnový mítink a dá veškerý kapitál, kterého bude zapotřebí, jestli se *Espoir* stane listem S. R. L."

„Samazelle má pěkné známosti," řekl Henri. Vypil skleničku jedním douškem; Dubreuilhova příliš sdílná veselost ho trochu popuzovala.

„Samazelle je typ, který večeří se správnými lidmi," zasmál se Dubreuilh. „Je to poslední věc, kterou by bylo možno žádat po vás nebo po mně, to bych radši žebral na náměstí; ale jemu se to líbí a on sám se líbí. Tím líp, protože tak získává prachy. Nevím, kde bychom bez něho byli s financemi. Seznámil se s Trarieuxem za okupace a pěstoval si ho."

„Ten švec s milióny je v S. R. L.?"

„Udivuje vás to?"

Paula seděla proti Dubreuilhovi, kouřila cigaretu a upřeně se na něho dívala s nepřátelským výrazem. Už už otvírala ústa a Henri tušil, jaký bude mít rozhořčený hlas; předešel ji:

„Nemohu říct, že bych byl vaším návrhem nadšen.“

Dubreuilh pokrčil rameny: „Víte, dřív nebo později budou všechny noviny nuceny přijímat soukromé podpory. Nezávislý tisk — to je taky pěkný canc!“

„*Espoir* se docela dobře zotavil,“ řekl Henri. „Můžeme si dlouho postačit, zůstaneme-li tím, čím jsme.“

„Postačíte si, a co dál?“ řekl Dubreuilh živě. „Rozumím dobře: sám jste *Espoir* vytvořil, chtěl byste ho sám udržet; rozumím tomu,“ opakoval. „Ale myslete na úlohu, kterou máte hrát! Poznal jste za ten měsíc, jak S.R.L. potřebuje noviny, ne?“

„Ano,“ řekl Henri.

„A považujete náš pokus za důležitý. Tak co?“

„Když bude ten pán financovat *Espoir*, bude do něho chtít strkat nos,“ řekl Henri.

„To ne! To vůbec nepřichází v úvahu,“ řekl Dubreuilh. „Naprosto by se nemíchal do vedení listu. Vlastně byste byl mnohem nezávislejší s takovým ručitelem, než jste teď, protože teď jste spoután strachem, abyste neztratil čtenáře.“

„Ten váš švec vypadá na nějakého legračního filantropa.“

„Kdybyste chlapa viděl, hned byste pochopil,“ řekl Dubreuilh.

„Přece jen nemohu věřit, že by mi nevnutil nějakou podmínku,“ řekl Henri.

„Naprosto žádnou, za to vám ručím; to už je úplně vyřízené.“

„Jste si jist, že to všechno není jen mluvení do větru?“

„Poslyšte, promluvte si s ním sám,“ řekl Dubreuilh. „Stačí, když mu zatelefonujete; je ochoten podepsat hned zítra.“

Dubreuilh mluvil s takovým zápalem, že se Henri usmál: „Počkejte přece trochu! Nejdřív si musím promluvit s Lucem. A pak, i když bychom se rozhodli, že se vyslovíme pro S.R.L., budeme se možná snažit dostat se z toho sami, to by mi bylo mnohem milejší.“

„Já osobně jsem přesvědčen, že *Espoir* své čtenáře neztratí,“ řekl Dubreuilh. „Docela souhlasím, že by se to mělo zkusit bez Trarieuxe.“ Zaváhal: „Přece jen by snad bylo líp, kdybyste si s ním promluvil.“

„Neřekne mi o nic víc než vám,“ řekl Henri. „A nestojím o to, aby mi nabízel své prachy, dokud se tomu mohu vyhnout.“

„Jak chcete,“ Dubreuilh pohlížel na Henriho s neklidným výrazem. „Prosím vás, snažte se rozhodnout se rychle. Už jsme ztratili tolik času!“

„To, co po mě chcete, je vážná věc, vždyť víte," řekl Henri. „Tady nejde jenom o mě. Snažte se zas vy mít trochu trpělivosti."

„Co jiného mi zbývá," řekl Dubreuilh s povzdechem. Vstal a podíval se na Paulu s velikým úsměvem: „Nechcete se se mnou jít trochu projít?"

„A kam?"

„To je jedno, je krásná noc, opravdová letní noc."

„Ne, jsem ospalá," řekla Paula neochotně.

„Já taky," řekl Henri.

„Co se dá dělat; tak půjdu na procházku sám," řekl Dubreuilh a zamířil ke dveřím. „Na shledanou v sobotu."

„Na shledanou."

Henri zastrčil závoru u dveří; když se obrátil, stála před ním Paula s pobouřeným výrazem: „To je nesmysl! On ti ten list chce ukrást!"

„Poslyš, tady nejde o krádež," řekl Henri. Afektovaně zívl; právě v takových případech nejvíc nesnášel debaty s Paulou, když byla stejného názoru jako on. Sám byl taky podrážděný; zvláštní trik! Stačí, aby Dubreuilh o ty noviny požádal, a už si na ně dělá nárok. Moje osobní averze, na to kašle; jeho přátelství nemá moc velkou váhu, když se rozhodne, že člověka k něčemu použije.

„Měl jsi ho poslat do háje," řekla Paula. „Nikdy tě nebude brát vážně; budeš pořád ten mladíček, kterého uvedl do literatury a který mu za všechno vděčí."

„Konec konců, nechce přece nic tak zvláštního," řekl Henri; „Jsem v S. R. L. a vedu *Espoir*; je dost přirozené, že by tyhle dvě věci měly splynout."

„Nebudeš už svým pánem, budeš muset přijímat jejich rozkazy." Paulin hlas se třásl rozhořčením: „A pak, zapadneš až po krk do politiky; nebudeš mít ani minutu pro sebe. Už teď si stěžuješ, že nemáš čas na román..."

„Neplaš se přece; ještě není nic rozhodnuto," řekl Henri. „Vůbec jsem přece neřekl, že to přijímám."

Henriho zloba se rozplývala, zatímco poslouchal Pauliny protesty; právě jejich vehemence způsobila, že se mu argumenty jevily malicherné, a byly to přesně tytéž argumenty, které v sobě přemílal. Bouřím se, protože se bojím, že mě pozře politika, protože se obávám nové zodpovědnosti, protože si přeju mít volný čas a hlavně protože chci zůstat svým pánem. Celkem dosti malicherné důvody. Když došel druhého dne do redakce, doufal v hloubi duše, že mu Luc najde nějaké pádnější.

Ale Luc byl přiveden z míry událostmi. Lachaume opravdu prokázal *Espoiru* špatnou službu; šeptalo se, že je Henri ve službách komunistů; bylo to o to nepříjemnější, že právě v té době jim řadu věcí vytýkal; jejich spojování Odboje a strany, jejich šovinismus, demagogickou volební kampaň, jejich cynické omilostňování některých kolaborantů i svévolnou přísnost vůči jiným. Ale pravicové noviny toho omylu s chutí využívaly; mnoho čtenářů si stěžovalo, Lambert žádal, aby se něco podniklo, většina chlapců z *Espoiru* se necítila ve své kůži; Luc také ne. „Nálepku za nálepku," řekl, když mu Henri vysvětlil situaci, „pořád je ještě lepší zastupovat S.R.L., než být považováni za komunisty." Tento názor všeobecně převládal. „Já nevěřím ani S.R.L., ani komunistické straně, takže je to prašť jako uhoď," řekl Vincent. „Rozhodni to, jak chceš."

Vlastně s tím všichni souhlasí, usoudil Henri, když byl zase sám ve své kanceláři. Nevidí žádný důvod k odmítnutí. Sevřelo se mu srdce: bude tedy nucen přijmout. S.R.L. potřebuje svůj list a on představuje šanci, kterou nemá právo jim odmítnout. Svět váhá mezi válkou a mírem, budoucnost třeba závisí na nezvažitelné maličkosti; bylo by zločinem nepokusit se o všechno ve prospěch míru. Henri pohlédl na psací stůl, na křeslo, na stěny, naslouchal vrčení rotaček a najednou mu připadlo, že se probouzí z dlouhého snu bezvýznamnosti. Až dosud se na *Espoir* díval jako na jakousi hračku; kompletní vybavení pro malého tiskaře, v životní velikosti, báječná hra; a je to nástroj, je to zbraň, lidé mají právo po něm žádat, aby skládal účty, jak s ní zachází. Přistoupil k oknu. No, trochu přehání; tak docela bezvýznamný zase není; zářijová euforie už se dávno vypařila, hodně se kvůli těm novinám nastaral; ale přece jen si myslel, že nemusí nikomu skládat účty, jen sobě. V tom se pořádně mýlil. To je zvláštní, pomyslel si, jakmile člověk něco slušného udělá, nedává mu to žádná práva, dává mu to povinnosti. Založil *Espoir* a přivedlo ho to k tomu, že se musí tělem i duší vrhnout do politického jarmarku. Už si představoval Samazellovo obtěžování, jeho tirády, Dubreuilhovo volání telefonem, schůzky, konzultace, hádky, dohadování. Slíbil si: Nenechám se sežrat. Co dělat, kostky jsou vrženy: bude sežrán. Vyšel z kanceláře a sešel ze schodů. V mlze vypadalo dnes město jako obrovské nádraží; kdysi míval rád mlhu, nádraží. Teď už nemá rád nic; už se nechal sežrat. Proto už nenalézal, co by řekl, když chtěl mluvit o sobě. Na některých věcech ti záleží; řekni mi na jakých. Na jakých? Nemiluje Paulu ani

Nadinu; cestovat ho nijak neláká; už se mu vůbec nestává, že by četl jen pro potěšení nebo že by šel na procházku či poslouchal hudbu; už nikdy nedělá nic pro potěšení. Už se nikdy jen tak nezastaví na rohu ulice, už se nikdy nebaví vzpomínkou. Určité lidi je nutno navštívit, určitou práci je třeba udělat: žije jako inženýr ve světě nástrojů; není divu, že se stal sušší než kámen. Zrychlil krok: ta suchopárnost mu byla odporná. Tak si na Štědrý večer sliboval, že se zase najde; a nenachází nic. Nadto ještě je pořád špatně naložený, pořád v defenzívě, napjatý, podrážděný, rozzlobený. Věděl velmi dobře, že všechny ty povinnosti, které na sebe nabral, plní špatně, nepřinášejí mu nic než hryzení svědomí. Dost toho neznám, nemám ve věcech jasno, beru všechno na lehkou váhu, nemám čas, nikdy nebudu mít čas. Tenhle refrén je k zbláznění. A už ho nikdy nepřestane pronásledovat, všechno bude horší než dřív, nepředstavitelně horší. Sežraný, pohlcený, ohlodaný až na kost. O psaní už vůbec nebude řeč. Psaní, to je určitý způsob života, teď si zvolí jiný a už nebude mít nikomu co říci. Nechci, říkal si plný vzpoury. Ne, jeho nechuť není malicherná, s trochou patosu by si naopak mohl říci, že je to pro něho otázka života a smrti; v sázce je jeho život nebo smrt jakožto spisovatele, musí se bránit. Konec konců S.R.L. nemá v rukou osud lidstva, pomyslil si. Zrovna jako já nemám v rukou osud S.R.L. Často si říkával: člověk se bere moc vážně. Naše činy ve skutečnosti nemají tak velkou váhu, celý ten svět nemá velkou váhu, je vláknitý, průlinčitý, nestmelený. Chodci spěchali mlhou, jako by bylo důležité, aby přišli tam či onam o něco dřív; všichni umřou a já taky; jak to celý život zlehčuje. Proti smrti se nedá nic dělat, takže se nedá nic udělat pro nikoho, nikomu nejsme ničím zavázáni; je zbytečné otravovat si život. Ať tedy dělá to, co je schopen dělat. Ať nechá plavat *Espoir* i S.R.L., opustí Paříž, usadí se někde na jihu a věnuje se psaní. „Sklízet, co člověk zasel," řekl Lambert. Snažit se být šťasten a nečekat, až budou šťastni všichni. Proč ne? Henri si představoval osamělý venkovský dům, borovice, vůni jihofrancouzského křovinatého porostu. Ale co budu psát? Šel dál a v hlavě měl prázdno. Past je nastražena dobře, řekl si. Ve chvíli, kdy si člověk myslí, že jí unikl, najednou za ním zaklapne. Znovuvytvářet minulost, zachraňovat přítomnost pomocí slov, to je moc hezké; ale dá se to provádět, jen když se vypráví druhým; má to smysl jedině tehdy, když minulost, přítomnost a život mají váhu. Nemá-li tento svět význam, nezáleží-li na druhých lidech, nač tedy psát? Pak nezbývá než zívat nudou. Život

se nedá rozkouskovat, člověk ho musí brát vcelku, buď všechno, nebo nic, jenomže na všechno nemá člověk čas, v tom je právě ta tragédie. Znovu se mu v hlavě spustila ta divoká muzika. Na *Espoiru* mu záleží a jeho starosti o válku, o mír a o spravedlnost nejsou žádné hlouposti. Nepřichází v úvahu, že by to všechno hodil jen tak přes palubu; a přitom je spisovatelem, chce psát. Zatím se mu podařilo víceméně to sladit všechno dohromady; spíš méně než více. Povolí-li Dubreuilhovi, už se z toho nedostane. Co tedy má dělat? Povolit? Nepovolit? Jednat? Psát? Šel domů spát.

Po několika dnech Henri pořád ještě váhal. „Ano, či ne?“ Nakonec ho to přivedlo do špatné nálady, bylo to jako posedlost. Uvědomil si to, když spatřil v otevřených dveřích Lachaumův usměvavý obličej: „Můžeš mi věnovat pět minut?“

Lachaume chodil často do redakce za Vincentem, a když se přihrnul k Henrimu do kanceláře, býval vždycky vítán; tentokrát však řekl Henri až příliš suše: „Byl bych radši, kdyby to šlo zítra, musím dopsat článek.“

„Ale já bych s tebou rád mluvil dnes,“ řekl Lachaume, kterého to nijak nepřivedlo z míry. Odhodlaně se posadil.

„O čempak?“

Lachaume pohlédl na Henriho s jakousi přísností:

„Podle toho, co říká Vincent, jedná se o to, že by se *Espoir* dal do služeb S.R.L. Je to tak?“

„Vincent moc mluví,“ řekl Henri. „Zatím je to celé ještě ve vzduchu.“

„To jsem rád,“ řekl Lachaume.

„Proč? Co ti na tom může záležet?“ řekl Henri poněkud útočně.

„Byl by to vážný omyl,“ řekl Lachaume.

„Co by na tom bylo vážného?“ zeptal se Henri.

„Tušil jsem, že si to asi neuvědomuješ,“ řekl Lachaume, „proto jsem tě chtěl varovat.“ Hlas mu ztvrdl: „Ve straně se soudí, že S.R.L. se stává protikomunistickým hnutím.“

Henri se dal do smíchu: „Vážně! Na to bych sám nikdy nepřišel!“

„Na tom není nic k smíchu!“

„Není lehké tě rozesmát!“ řekl Henri. Ironicky se na Lachauma zadíval: „Věnčíš *Espoir* květinami až trochu moc na můj vkus, a Dubreuilh, který říká totéž co já, ten je proti vám! Co se stalo?“ dodal. „Lafaurie byl minulý týden samý med.“

„Takové hnutí jako S.R.L. je naprosto nejednoznačné,“

řekl Lachaume svým vyrovnaným hlasem. „Na jedné straně přitahuje lidi doleva, to je pravda; ale jakmile si přivlastní noviny, jakmile začne organizovat mítinky, znamená to, že má v úmyslu stáhnout nás na své pozice. Zpočátku si strana přála spojenectví, ale když se oni vyslovují proti nám, jsme nuceni být proti nim."

„Chceš říct, že kdyby S.R.L. byla malá, bezvýznamná skupinka, která by povolně pracovala ve vašem stínu, byli byste ji snášeli nebo dokonce povzbuzovali, ale jakmile začne existovat na svou pěst, je se svatou aliancí konec?"

„Říkám ti, že nás chtějí přetáhnout," řekl Lachaume; „tak žádná svatá aliance."

„Ano, to je váš způsob uvažování!" řekl Henri. „Tak já ti taky dám radu; nezačínejte útočit na S.R.L. Nikoho nepřesvědčíte, že je to protikomunistické hnutí, a dáte za pravdu těm, kteří tvrdí, že Národní fronta je mystifikace. Je to tedy pravda, že nesnášíte, aby kromě vás existovala nějaká jiná levice!"

„Nepřichází zatím v úvahu, že bychom veřejně napadli S.R.L.," řekl Lachaume, „dáváme si na ně pozor, to je všechno." Vážně pohlédl na Henriho. „Jakmile budou mít svůj list, budou nebezpeční, nedávej jim *Espoir*."

„Poslyš, tohle je nátlak," řekl Henri. „Vzdá-li se novin, může si S.R.L. klidně živořit, ano?"

„Nátlak!" řekl Lachaume vyčítavě. „Jestli se S.R.L. bude držet na svém místě, zůstaneme zadobře; když ne, tak ne, to je logické."

Henri pokrčil rameny: „Když mi Scriassine tvrdil, že se s vámi nedá pracovat, nechtěl jsem mu to věřit. Ale měl pravdu. Poslouchat vás na slovo a na mrknutí oka, to je jediné právo, které lidem dáváte."

„Ty to nechceš pochopit!" řekl Lachaume. Dodal naléhavě: „Proč nezůstaneš nezávislý? V tom byla tvá síla."

„Když půjdu s S.R.L., budu říkat přesně tytéž věci jako dřív," řekl Henri. „Věci, se kterými souhlasíš."

„Ale budeš je říkat jménem určité skupiny, a tak dostanou jiný význam."

„Kdežto až dosud se dalo předpokládat, že souhlasím s komunistickou stranou a celou její linií? To se vám hodilo?"

„Fakt je, že s ní souhlasíš," řekl Lachaume zaníceně. „Jestli tě už omrzelo hrát si na malého partyzána, pojď s námi. S.R.L. tak jako tak nemá žádnou budoucnost, nikdy nezískají proletariát. V KS jsou lidé, kteří tě budou poslouchat, když budeš mluvit. Tam můžeš udělat opravdovou práci."

„Ale taková práce se mi nelíbí," řekl Henri. A pomyslil si podrážděně: „Oni si mě zkrátka a dobře přivlastnili." Lachaume ho přemlouval dál; měl si uvědomit, že takhle Henriho nezíská. Přišel ho informovat jako přítel, nebo s ním chce manévrovat? Asi obojí dohromady, a to je na tom to nejhorší. Henri řekl prudce: „Ztrácíme čas a já musím dopsat ten článek."

Lachaume vstal: „Uvědom si, že je v Dubreuilhově zájmu mít *Espoir*, ale ne v tvém zájmu."

„Neboj se, já už své zájmy obhájím."

Stiskli si ruce dosti chladně.

Dubreuilh už byl zpraven o obratu v KS; Lafaurie mu zdvořile nařídil, aby se vzdal myšlenky na mítink. „Mají strach, abychom příliš nezískali na významu," řekl Dubreuilh, „snaží se nás zastrašit, ale jestli se nedáme, neodváží se na nás vážně zaútočit." Byl rozhodnut nedat se a Henri s ním plně souhlasil. Bylo však přece jen třeba přednést věc výboru: byla to konzultace ryze formální, výbor se nakonec vždycky přizpůsobil Dubreuilhovým názorům. Kolik ztraceného času! pomyslel si Henri, naslouchaje směsici těch horlících hlasů. Pohlédl oknem na krásné modré nebe. Udělal bych mnohem líp, kdybych šel na procházku! říkal si. První jarní den, první mírové jaro, a on nenašel ani chviličku, aby se z něho těšil. Ráno byla konference s americkými válečnými dopisovateli a potom schůzka se Severoafričany; k obědu měl obložený chlebíček a prohlížel si přitom noviny a teď je tu zavřen v téhle kanceláři. Pohlédl na ostatní, ani jeden z nich netouží alespoň po tom, aby se otevřelo okno. Lenoirův hlas se chvěl rozhorlením a plachostí; téměř koktal: „Jestli má mítink vyznít nepřátelsky komunistické straně, považuji ho za neúnosný."

„Bude neúnosné, jestli nebude pranýřovat tyranii KS," řekl Savière; „na tuhle zbabělost právě celá levice hyne."

„Nemyslím, že jsem zbabělý," řekl Lenoir. „Ale chci mít právo zpívat se soudruhy tu noc, až zapálí ohňostroje."

„No tak, vždyť jsme v podstatě všichni zajedno, jde tady jen o otázku taktiky," řekl Samazelle.

Jakmile se ujal slova, všichni zmlkli; vedle jeho hlasu nebylo místo pro žádný jiný; byl to obrovský a sebejistý hlas, a když ho rozezněl v ústech, znělo to, jako by hltal červené víno. Vykládal, že tahle schůze představuje sama o sobě prohlášení nezávislosti na komunistické straně a že je tudíž vhodné, aby obsah projevů byl neutrální, dokonce přátelský. Mluvil tak obratně, že se Savière domníval, že jde o manévr, který má

zajistit roztržku s komunisty, přičemž se veškerá vina svalí na ně, kdežto Lenoir to pochopil tak, že se za každou cenu s nimi bude udržovat spojenectví dál.

Ale nač je taková obratnost dobrá? říkal si Henri. Zamaskovat naše rozpory, to ještě neznamená je překonat. Prozatím Dubreuilh snadno prosazuje svá rozhodnutí. Ale kdyby se situace přiostřila, kdyby nás například komunisté napadli, jak by jednotlivci reagovali? Lenoir je komunisty fascinován; jenom jeho záliba v literatuře a jeho přátelství k Dubreuilhovi mu zabraňují ve vstupu do strany. Naproti tomu Savière stěží ovládá své averze bývalého socialistického agitátora. Pokud jde o Samazella, nevěděl Henri dobře, co si myslí, nejasně mu nedůvěřoval. Byl to dokonalý typ politika. Pro svou tělnatost a drsně teplý hlas se zdál pevně zakořeněný v zemi, člověk si představoval, že chová silnou lásku k lidem i k věcem; ale ve skutečnosti mu sloužili lidé i věci jen k tomu, aby živili jeho nezkrotnou vitalitu, opájel se jen a jen jí. Jak rád mluvil! Ať ho poslouchal kdokoliv. Jak rád večeřel s významnými lidmi! Jestliže někdo přikládá větší důležitost zvuku svého hlasu než obsahu svých slov, kde je potom jeho upřímnost? Bruneau a Morin jsou upřímní, ale váhaví; právě takoví intelektuálové, o jakých mluvil Lachaume, kteří se chtějí cítit užiteční, ale přitom nechtějí obětovat svůj individualismus. Jako já, řekl si Henri, jako Dubreuilh. Dokud můžeme jít s komunisty a nebýt jimi sami, je to dobré; ale kdyby se někdy rozhodli nás vyobcovat, vznikl by zatracený problém. Henri pohlédl vzhůru k modrému nebi. Je zbytečné chtít to dnes řešit, ani se ten problém nedá konkrétně položit, všechny perspektivy by se změnily, kdyby se změnil postoj KS. Jisté je to, že se nesmíme dát zastrašit; všichni to uznávají a všechny ty debaty jsou zbytečné. Mezitím se vyskytnou chlapi, kteří loví v kalných vodách, řekl si Henri. Neměl ten lov rád, ale rybáři ano, mají víc šancí.

Když se konečně výbor jednomyslně rozhodl ve prospěch veřejného shromáždění, přistoupil Samazelle k Henrimu:

„Ten mítink musí mít úspěch!“ řekl. V hlase mu zaznívala jakási nevyslovená výčitka.

„Ano,“ řekl Henri.

„K tomu by bylo třeba, aby se nábor značně zrychlil,“ řekl Samazelle.

„To by bylo žádoucí.“

„Uvědomujete si, že kdybychom měli svůj list, zajistili bychom si mnohem širší okruh lidí?“

„Já vím,“ řekl Henri.

Neradostně si prohlížel solidní obličej přetékající úsměvem. Když do toho půjdu, budu mít co dělat s ním, přinejmenším tolik jako s Dubreuilhem, pomyslel si. Samazellova činorodost byla nevyčerpatelná.

„Bylo by důležité znát vaši odpověď," řekl Samazelle.

„Říkal jsem Dubreuilhovi, že potřebuju několik dní na rozmyšlenou."

„Ano, to bylo už před několika dny," řekl Samazelle.

Toho chlapa vážně nemám rád, pomyslil si Henri a řekl si káravě: tohle je opravdu individualistická reakce! Spojenec, to neznamená nutně přítel. Ostatně co je vlastně přítel? tázal se v duchu, když tiskl ruku Dubreuilhovi. Přátelé: až kam? Za jakou cenu? Co bude s tímhle přátelstvím, když nepovolím?

„Nezapomněl jste, že na vás ve *Vigilance* čekají nějaké rukopisy?" řekl Dubreuilh.

„Hned tam jdu," odpověděl Henri.

Byl by se rád víc tomu časopisu věnoval, bavilo ho pomáhat Dubreuilhovi shromažďovat a vybírat texty; ale je to pořád stejná písnička, potřeboval by čas, aby mohl rukopisy pečlivě číst, aby mohl napsat autorům, hovořit s nimi. Ani pomyšlení; musí se spokojit spěšným prolistováním anonymních spisků. Všechno odbývám, pomyslel si, když si sedal k volantu malého černého auta. I tenhle krásný den odbývá. Takhle ze dne na den člověk nakonec odbude celý život.

„Přišel sis pro poštu?" řekla Nadina. S důležitým výrazem mu podala tlustou žlutou obálku; brala svou úlohu sekretářky velmi vážně: „A tady jsou výstřižky, jestli se na ně chceš podívat."

„Někdy jindy," řekl Henri. S porozuměním si prohlížel svazky papíru, naskládané na stole; černé, zelené, červené sešity, balíčky listů, špatně ovázané desky, tolik rukopisů; a pro každého autora je ten jeho jediný na světě...

„Dej mi seznam těch, které si bereš s sebou," žádala Nadina, zabývajíc se svými kartotéčními lístky.

„Beru si tenhle balíček," řekl Henri. „A taky tadyhle to, zdá se to dost dobré," ukázal na román, jehož první stránka se mu zalíbila.

„Knížka malého Peuleveye? Vypadá mile, ten zrzek, ale co může v tom věku psát? Není mu víc než dvaadvacet let." Položila pánovitě ruku na sešit: „Nech mi to. Přinesu ti to večer."

„Nejsem si vůbec jist, jestli je to tak dobré..."

„Chci se na to podívat." Tahle nenasytná zvědavost byla její jediná vášeň. „Uvidíme se dnes večer?" dodala nedůvěřivě.

„Dobře. V deset hodin, v bistru na rohu."

„Nepřijdeš předtím k Marconimu? Oslavujeme pád Berlína, kluci tam všichni budou."

„Nemám čas."

„Marconi prý má nejnovější desky; mně je to fuk, ale ty tvrdíš, že máš džez rád."

„Mám rád džez, ale mám práci."

„Mezi pátou a desátou si nemůžeš najít ani chvilku?"

„Ne. V sedm hodin jdu za Tournellem, který mě dnes konečně přijme."

Nadina pokrčila rameny: „Vysměje se ti do obličeje."

„To předpokládám. Ale přeju si, abych mohl starému das Viernasovi napsat, že jsem s ním osobně mluvil."

Nadina tiše dokončila seznam:

„Dobře, tak se tedy uvidíme večer," řekla zdvihajíc hlavu.

Henri se na ni usmál: „Na shledanou večer."

Setká se s ní v deset, okolo jedenácté spolu půjdou do hotýlku naproti redakci, to ona s ním zase chtěla začít spát. Bylo útěchou představit si, že tenhle vyprahlý den vyústí za několik hodin do vlahé a růžové noci. Henri se zase posadil do auta a rozjel se k redakci. Noc je ještě daleko a odpoledne neskončí nijak radostně. Poslouchat nejnovější džez, pít s kamarády, usmívat se na ženy, ano, to by se mu líbilo, ale jeho čas je přesně vymezen, v redakci jsou už lidé, kteří mu odpočítávají minuty. Byl by rád zastavil auto někde na nábřeží, opřel by se o zábradlí, díval by se na vodu, ve které se třpytí slunce; anebo by se chtěl rozjet do nenápadné krajiny v pařížském okolí; byl by rád udělal spoustu věcí. Ale nejde to. Letos se opět zazelenají staré kameny Paříže bez něho. Nikdy žádné zastavení, neexistuje nic než budoucnost, a ta neustále ustupuje. A tomu se říká jednat. Diskuse, přednášky; žádnou z těch všech hodin neprožil pro ni samotnou. Teď začne psát úvodník, pak půjde za Tournellem a před desátou hodinou bude mít jen tak tak čas dopsat článek a sejít do bistra. Zastavil auto před budovou novin; ještě štěstí, že získali tuhle káru, bez ní by jakživ nestačil všechno, co má udělat. Otevřel dvířka a zavadil pohledem o palubní desku. 2327. S překvapením četl to číslo znova. Byl si jist, že včera ukazoval počítač kilometrů 2102. Klíče od garáže mají jen čtyři lidé, Lambert je v Německu, Luc strávil dopoledne v redakci, a proč by Vincent ujel mezi půlnocí a polednem 220 kilometrů? Vincent by nevozil slečny, má příliš vyhraněnou zálibu v bordelech. Ostatně kde by vzal benzín? A pak, něco by řekl, vždycky přece každý řekne, když si bere auto. Henri vyšel nahoru po

schodech a na prahu své kanceláře se zarazil. Ta věc s kilometry mu nedávala pokoj. Zamířil do redakční místnosti a položil Vincentovi ruku na rameno:

„Poslyš..."

Vincent se obrátil a usmál se; Henri zaváhal. Nebylo to ani podezření, ale před chvílí četl dole na první straně ve *France-Soir* lokálku, při které se mu vybavil jistý Vincentův úsměv v Červeném baru, a teď se Vincent zase usmíval a Henri zase myslel na tu lokálku. Nechal svou otázku nevyslovenou a řekl: „Půjdeš na skleničku?"

„Neřeknu nikdy ne," řekl Vincent.

Šli až nahoru do baru a posadili se ke stolku u dveří na terasu. Henri objednal dvakrát bílé víno a začal: „Poslyš, to ty sis vzal dnes ráno káru?"

„Káru? Ne."

„To je zvláštní, tak musí mít ještě někdo klíče kromě nás. Zagarážoval jsem ji včera o půlnoci a od té doby ujela 225 kilometrů."

„To ses musel zmýlit v čísle," řekl Vincent.

„Ne, vím jistě, že ne; všiml jsem si, že jsme zrovna překročili 2100 kilometrů." Henri se odmlčel: „Luc tu dnes dopoledne byl. Jestli jsi vůz nevzal ty, tak bych opravdu rád věděl, kdo ho měl. To se musí vysvětlit."

„Co ti na tom záleží?" řekl Vincent. V jeho hlase bylo něco naléhavého a Henri ho mlčky pozoroval:

„Nemám rád tajemství," řekl.

„To je moc malé tajemství!"

„Myslíš?"

Nastalo opět ticho a Henri se zeptal:

„Vzal sis auto ty?"

Vincent se usmál: „Poslyš, požádám tě o službu. Zapomeň na celou tu věc; úplně na ni zapomeň. Kára nebyla od včerejšího večera venku a hotovo."

Henri dopil. 225 kilometrů. Attichy je asi sto kilometrů od Paříže. Lokálka ve *France-Soir* oznamovala, že doktor Baumal, podezřelý ze spolupráce s gestapem a propuštěný pro nedostatek důkazů, byl za svítání nalezen zavražděný ve svém domě v Attichy. Henri se znovu zadíval na Vincenta. Tahle historie čpí románem pod čarou; a Vincent se usmívá, je skutečný, z masa a kostí. V Attichy leží skutečná mrtvola a vrazi z masa a kostí někde jsou.

„Líp by se nám mluvilo na terase," řekl.

„Ano, je krásný den," řekl Vincent a přistoupil k zábradlí, za kterým se mihotavě leskly střechy Paříže.

„Kdes byl dnes v noci?“ řekl Henri.
„Chceš to mermomocí vědět?“ řekl Vincent.
Usmíval se nad svými myšlenkami. Henri najednou řekl: „Byl jsi v Attichy.“
Vincentova tvář se změnila; pohlédl na své ruce; nechvěly se. Živě zdvihl oči k Henrimu:
„Jak jsi na to přišel?“
„Je to až příliš zřejmé,“ odpověděl Henri.
Vlastně ta slova vyslovil jen tak, aniž jim věřil — a najednou je to pravda: Vincent je členem jednoho z těch gangů; dnes v noci byl v Attichy.
„Tak zřejmé to teda je?“ řekl Vincent vzdorně. Byl nešťastný, že se dal tak snadno prokouknout; všechno ostatní mu zřejmě bylo naprosto lhostejné.
Henri ho chytil za rameno: „Zdá se, že si to neuvědomuješ, ale tyhle věci jsou hnusné, dokonale hnusné.“
„Pana doktora Baumala,“ řekl Vincent klidným hlasem, „si gestapáci volali do rue de la Pompe, aby se postaral o chlapce, kteří omdleli; pan doktor je křísil, aby jim mohli dál kroutit palce u nohou. Tuhle práci dělal dva roky.“
Henri pevněji sevřel kostnaté rameno:
„Ano, byla to pěkná svině. A co dál? Co je platné, když je o jednu svini na světě míň? Oddělávat kolaboranty v třiačtyřicátém, prosím. Ale teď už to nemá cenu, je to skoro bez rizika, není to ani činnost, ani práce, dokonce ani sport, jen taková ubohá nezdravá hra. Přece jsou na práci lepší věci.“
„Uznáš, že čistka mezi kolaboranty je nechutná komedie,“ řekl Vincent.
„Tohle je taky komedie, a taky nechutná,“ řekl Henri. „Chceš, abych ti něco řekl?“ dodal podrážděně. „Nemůžete se smířit s tím, že dobrodružství skončilo, hrajete si tím, že je prodlužujete. Ale proboha, nešlo přece o dobrodružství, ale o věci, které jsme bránili.“
„Bráníme pořád stejné věci,“ řekl Vincent svým klidným hlasem. Znělo to, jako by rozebíral nějaký abstraktní kasuistický problém. „Víš, takové drobné události slouží k osvěžení paměti lidí. Mají toho zatraceně zapotřebí. Vidíš, minulý týden jsem potkal Lamberta, který se procházel se svým otcem.“
„Radil jsem mu, aby se s ním sešel, jestli o to stojí,“ řekl Henri. „To se týká jen a jen jeho. Osvěžení paměti lidí!“ Pokrčil rameny. „To musí být člověk praštěný, aby věřil, že tohle něco na něčem změní.“
„A kdo změní co na čem?“ řekl Vincent ironicky.

„Víš, proč jsme v rejži?“ řekl Henri hněvivě. „Protože nás není dost! Za to můžeš ty a tvoji kamarádi, všichni kluci, co se baví pitomostmi, místo aby dělali pořádnou práci.“

„Chceš, abych vstoupil do S.R.L.?“ zeptal se Vincent ironickým tónem.

„To by bylo zatraceně užitečnější!“ řekl Henri. „No uvažuj, jaký to má smysl, zahazovat se s takovými nedůležitými sviněmi, na které každý kašle? To pravičákům nijak nevadí.“

Vincent mu skočil do řeči: „Lachaume říká, že S.R.L. slouží reakci, a Dubreuilh zase, že kompartaj zrazuje proletariát; kdo se v tom teda má vyznat?“ Úmyslně zamířil k zaskleným dveřím: „Zapomeň na tu historku. Slibuju ti, že už si nebudu brát auto,“ dodal s úsměvem.

„Čert vem auto,“ řekl Henri.

Vincent ho zarazil: „O to ostatní se nestarej.“ Prošli barem a Vincent se zeptal: „Půjdeš pak k Marconimu?“

„Ne. Mám moc práce.“

„Škoda. Když se jednou můžeme všichni dohromady radovat ze stejné věci. Byli bychom tě tam rádi viděli!“

„Byl bych rád přišel.“

Tiše sestoupil po schodech; Henri by byl rád něco dodal, nějaký přesvědčivý argument, nepřišel však na nic. Cítil se velice deprimován. Vincent za sebou má dvanáct mrtvol, snaží se na ně zapomenout tím, že zabíjí znova; a mezitím se hodně opíjí: u Marconiho se zase důkladně zlije. Není možné nechat ho takhle pokračovat. Ale jak mu v tom zabránit? Někde je něco shnilého, řekl si Henri. Tolik věcí by se mělo udělat! A tolik lidí neví, co dělat! Mělo by se to rýmovat; a nerýmuje se to. Pošlu ho někam hodně daleko na nějakou velkou reportáž, rozhodl se. Ale to je jen provizorní řešení. Člověk by potřeboval nabídnout Vincentovi něco pořádného. Kdyby se S.R.L. byla lépe osvědčila, kdyby opravdu představovala nějakou naději, mohl by Henri Vincentovi říct: „Potřebujeme tě.“ Ale prozatím o tom nemohlo být ani řeči.

Když dvě hodiny nato přišel Henri na quai d'Orsay, byl hluboce mrzutý. Až příliš dobře předvídal Tournellovo laskavé přijetí, jeho opatrný úsměv.

„Řekni svému příteli das Viernasovi, že jeho dopis bude vzat v úvahu, ale doporuč mu, aby byl trpělivý,“ řekl Tournelle. „Dám tvou odpověď doručit diplomatickou poštou,“ dodal, „stačí, když dopis předáš mé sekretářce; ale přesto buď velmi opatrný.“

„Ovšem; chudák starý už je takhle až dost podezřelý!“ Henri se zadíval na Tournella s jakousi výčitkou: „Jsou to

snílci, neuvědomují si, jak věci vypadají, ale přece jen mají úplně pravdu, když chtějí Salazara vykopnout."

„Ovšemže mají pravdu!" řekl Tournelle; v jeho hlase se ozývalo něco jako hněv a Henri na něho pohlédl pozorněji.

„A nemyslíš tedy, že by se mělo zkusit nějak jim pomoct?"

„Jak?"

„To nevím; to je tvůj obor."

Tournelle pokrčil rameny: „Znáš situaci stejně jako já. Jak chceš, aby Francie něco udělala pro Portugalsko nebo pro kohokoliv jiného, když nemůže nic udělat sama pro sebe!"

Henri zneklidněně pozoroval podrážděný obličej. Tournelle byl jeden z prvních organizátorů odboje, nikdy nepochyboval o vítězství, takové přiznání k porážce se mu nijak nepodobalo.

„Přece jen máme určitý kredit," řekl Henri.

„Myslíš? Patříš taky mezi ty, co jsou pyšni na to, že Francii pozvali do San Franciska? Co si myslíš? Pravda je ta, že už nic neznamenáme."

„Nemáme moc velkou váhu, budiž," řekl Henri. „Ale přece jen můžeme mluvit, hájit stanoviska, vykonávat nátlak..."

„Vzpomínám si," řekl Tournelle trpce. „Chtěli jsme zachránit čest, aby mohla Francie mluvit se spojenci se vztyčenou hlavou; chlapi se proto dali oddělat. Ta krev tekla zbytečně!"

„Nechceš mi přece tvrdit, že jsme se jim neměli postavit!"

„Já nevím. Jediné, co vím, je, že nás to daleko nepřivedlo!" Tournelle položil ruku Henrimu na rameno: „Ne abys někomu povídal, co ti tu vykládám!"

„To víš, že ne!" řekl Henri.

Tournelle se opět usmál společenským úsměvem:

„Jsem rád, že jsem měl zas příležitost tě vidět!"

„Já taky," řekl Henri.

Rychlým krokem prošel chodbami a dvorem. Srdce se mu svíralo, chudák das Viernas. Chudáci staříci! Viděl před sebou jejich tvrdé límečky, buřinky, ten klidný vztek v jejich očích; říkali: „Francie je naší jedinou nadějí." Už neexistovala žádná naděje, nikde, ve Francii o nic víc než jinde. Přešel jízdní dráhu a opřel se o zábradlí na nábřeží. Viděna z Portugalska zachovávala si Francie ještě vytrvalou záři mrtvých hvězd, a Henri se na to dal nachytat. Najednou objevil, že bydlí ve skomírajícím hlavním městě docela malé země. Seina plyne ve svém řečišti, Madeleine, poslanecká sněmovna i Obelisk jsou na svém místě, člověk by řekl, že válka jako zázrakem Paříž ušetřila. Chtěli jsme tomu uvěřit,

pomyslil si Henri, když vjížděl na bulvár Saint-Germain, kde věrně kvetly kaštany. Všichni se ochotně dali napálit těmi domy, těmi stromy, těmi lavičkami, které tak přesně napodobovaly minulost; ale ve skutečnosti bylo to pyšné Město, zbudované v srdci světa, zničeno. Henri je už jen bezvýznamný občan mocnosti třetího řádu; a *Espoir* je krajinský plátek, něco na způsob „Limousinského hlasatele". Sklesle vystupoval po schodech do redakce. „Francie nic nemůže udělat." K čemu informovat, rozhořčovat, nadchnout lidi, kteří nemohou nic dělat? Na té reportáži o Portugalsku si Henri dával záležet, jako kdyby měla zburcovat veřejné mínění od jednoho pólu k druhému. A Washington si z toho houby dělá a quai d'Orsay nemůže ani hnout prstem. Posadil se k psacímu stolu a znovu četl začátek svého článku; nač to vůbec je? Lidé si to přečtou, pokývají hlavou, zahodí noviny do koše na papír a hotovo. Co na tom záleží, jestli *Espoir* zůstane nezávislý nebo ne, jestli bude mít víc nebo míň čtenářů nebo jestli dokonce udělá bankrot? Nemá cenu, abych si stavěl hlavu! pomyslel si Henri najednou. Dubreuilh a Samazelle se domnívají, že jim ty noviny mohou posloužit; věří také, že Francie může ještě sehrát nějakou úlohu, nezůstane-li osamocená; všechny naděje jsou na jejich straně — proti nim nic než prázdno. Tak tedy co? Proč jim nezatelefonuju, že přijímám? řekl si Henri. Dlouho se díval na telefon na svém stole, ale ruka se nemohla rozhodnout. Pustil se zase do článku.

„Haló, Henri? Tady Nadina." V jejím hlase se ozývalo jakési poplašené chvění: „Nezapomněl jsi na mě?"

Překvapeně pohlédl na hodinky: „Ale ne, už jsem chtěl jít dolů, je teprve čtvrt na jedenáct, ne?"

„Je deset sedmnáct."

„A co na tom? Měl jsem práci."

Netrpělivě zavěsil. Na tohle má nadání; vždycky se postará, aby jejich setkání pokazila. Po celý ten vyprahlý den často myslel na chvilku, kdy sevře do náruče její hladké a svěží tělo; konečně by si užil svůj kousek jara. A teď najednou se jeho touha utápí v nevoli. Zase jedna, která si myslí, že na mě má nějaká práva, uvažoval, když šel dolů. Stačí, když Paula... Strčil do dveří kavárničky; Nadina s klidným výrazem četla a popíjela minerálku.

„Co je? To nemůžeš dvacet minut počkat?"

Zdvihla hlavu: „Promiň. Nechtěla jsem tě honit. Ale neubráním se tomu. Jakmile začnu čekat, mám dojem, že člověka, na kterého čekám, už nikdy neuvidím."

„Člověk jen tak nezmizí."
„Myslíš?"
Trochu zahanbeně odvrátil hlavu; vzpomněl si, že je jí osmnáct a že má zlé vzpomínky.
„Objednalas něco?"
„Ano, mají dnes večer bifteky." Dodala se smířlivým úsměvem: „Udělals dobře, žes nepřišel k Marconimu. Nestálo to za nic."
„Vincent se ožral?"
„Jak to víš?"
„Pořád se ožírá. Měla by ses pokusit ho převychovat."
„Copak Vincent! Ten má na všechno právo," řekla Nadina zasněně. „Je docela jiný než všichni ostatní. Je to archanděl..." Upřela pohled na Henriho: „Tak co? Mluvil jsi s Tournellem?"
„Mluvil. Řekl, že se nedá nic dělat."
„Já věděla, že si štveme kostru pro starou belu," řekla Nadina.
„Vždyť já jsem to věděl taky."
„Tak to teda vážně nestálo za to!" řekla Nadina. Vypadala už zase vzdorovitě; podala Henrimu černý sešit: „Přinesla jsem ti ten rukopis."
„Stojí to za něco?"
„Vykládá moc zábavný věci o Indočíně," řekla s nestranným výrazem.
„Myslíš, že z toho můžeme něco otisknout?"
„To jistě, já bych to dokonce otiskla celé." Pohlédla na rukopis s jakousi zlobou: „Člověk nesmí mít žádný stud, aby o sobě mohl takhle mluvit; to já bych nikdy nemohla."
Henri se na ni usmál: „Neměla nikdy chuť psát?"
„Nikdy," řekla Nadina důrazně. „Předně vůbec nechápu, jak může někdo psát, když není geniální."
„Někdy mě napadá, že by ti pomohlo, kdybys psala," řekl Henri.
Tvář jí ztvrdla. „Pomohlo? A k čemu?"
„Aby ses vyrovnala se životem."
„Vyrovnávám se s ním docela dobře, děkuju," řekla, pouštějíc se do bifteku. „Vy jste ohromný," dodala, „horší než narkomani."
„Proč narkomani?"
„Narkomani chtějí, aby všichni brali drogy; vy chcete, aby všichni psali."
Henri otevřel rukopis a strojem psané věty se v něm opět rozezvučely, jasně, suše a vesele jako prška kamínků.

„Na dvaadvacetiletého chlapce je to opravdu dobré,“ řekl.
„Ano, je.“ Pokrčila rameny: „Nechápu, jak se můžeš vzrušovat nad chlapíkem, kterého vůbec neznáš.“
„Nevzrušuju se; konstatuju, že má nadání.“
„A co na tom? Což není na světě dost nadaných spisovatelů?“ Dodala nabručeně: „Vylož mi, proč tatínek a ty pořád potřebujete objevovat rašící veledíla?“
„Když člověk píše, tak věří v literaturu,“ řekl Henri. „Potěší tě, když je obohacená o dobrou knihu.“
„Chceš říct, že se v tom obráží vaše vlastní činnost a že ji to ospravedlňuje?“
„Svým způsobem ano.“
„To jsem si myslela,“ řekla spokojeně. „Takže zájem, který máte o mladé lidi, je vlastně egoismus.“
„Jaký laciný cynismus!“
„Člověk teda nejedná vždycky z egoismu?“
„Řekněme, že v každém případě jsou různé formy egoismu, více nebo méně příjemné ostatním lidem.“
Hlavně neměl chuť debatovat; Nadina se právě konečkem sirky šťourala v zubech a on pociťoval prudkou rozmrzelost. Upustila sirku na dlaždičku: „Ty si taky myslíš, že jsem neměla brát to místo sekretářky?“
„Proč se mě ptáš? Děláš to moc dobře.“
„Nemyslím v zájmu toho místa, ale ve svém zájmu. Udělala jsem dobře, nebo ne?“
Vlastně o tom nijak neuvažoval; přes svůj cynismus by byla překvapená, kdyby věděla, jak je k jejím problémům lhostejný.
„Mohlas ovšem studovat dál,“ řekl na půl úst.
„Chtěla jsem být nezávislá.“
Divná nezávislost, pracovat v otcově revui; ve skutečnosti se snažila pohrdat svými rodiči, dokonce je nenávidět, ale nesnesla by, aby její život byl oddělen od jejich, potřebovala je mít po ruce, aby je mohla provokovat. Řekl ochable: „To můžeš nejlíp posoudit ty sama.“
„Tak myslíš, že jsem udělala dobře?“
„Děláš dobře, když podnikáš to, co chceš.“ Odpovídal nerad, protože věděl, že Nadina strašně ráda mluví o sobě, ale že ji zraňuje jakákoli kritika, i ta nejpřátelštější. Neměl vlastně dnes večer vůbec chuť o něčem mluvit, jediné, co si přál, bylo lehnout si s ní do postele.
„Víš, co bys udělala, kdybys byla hodná?“
„Co?“
„Přešla bys se mnou na druhou stranu ulice.“

Nadina se zachmuřila: „Scházíš se se mnou už jenom pro to," řekla znechuceně.

„Nemyslel jsem, že tě to urazí."

Řekla fňukavě: „Chtěla jsem s tebou mluvit."

„Dobře, tak mluvme! Chceš koňak?"

„Víš dobře, že ne."

„Pořád střídmá jako družička. Cigaretu taky ne?"

„Ne."

Objednal si koňak a zapálil cigaretu:

„O čem jsi chtěla mluvit?"

Jeho tón nebyl povzbudivý; ale Nadina se nedala odradit.

„Mám chuť vstoupit do komunistické strany."

„No tak tam vstup."

„Ale co tomu říkáš?"

„K tomu není co říct," řekl živě. „Musíš sama vědět, co chceš."

„Ale já mám pochybnosti, není to tak jednoduché; proto jsem o tom chtěla mluvit."

„Debaty nikdy nikoho nepřesvědčí."

„S druhými lidmi debatuješ," řekla Nadina a hlas jí najednou ztrpkl. „Se mnou nikdy nechceš; asi proto, že jsem žena; ženy jsou dobré akorát do postele."

S Lambertem nebo Vincentem by se opravdu nebyl držel tak zpátky; Nadina potřebovala pomoc zrovna tak jako oni; jenže se na vlastní kůži naučil, že pomoci ženě vždycky znamená postoupit jí nějaké právo; z nejmenšího daru si udělají slib; zůstával v defenzívě.

„Myslím si jen, že když do strany vstoupíš, dlouho tam nezůstaneš," řekl s určitým úsilím.

„Víš, mě nijak netrápí ty vaše intelektuálské skrupule. Fakt je," dodala prudce, „že kdybych byla ve straně, nebyla bych měla takové výčitky, když jsme v Portugalsku viděli ty škvrňata chcípat hlady."

Mlčel; ano, zbavit se jednou provždy všech výčitek, to je velice lákavé, jenomže vstupuje-li člověk do strany jenom pro to, určitě to nikam nepovede.

„Nač myslíš?"

„Uvažoval jsem, že jestli máš do toho chuť, měla bys to udělat."

„Ale ty radši zůstáváš v S.R.L., než bys šel ke komunistům?"

„Proč bych měl měnit názor?"

„Myslíš si tedy, že být komunistou je dobré pro mě, ale pro tebe ne?"

„Já se nemohu se spoustou věcí u nich smířit; jestli ty můžeš, tak do toho jdi.“

„Vidíš, že nechceš diskutovat!“

„Vždyť diskutuju.“

„Ale na půl huby. Vypadáš, jako že se se mnou děsně nudíš!“ řekla vyčítavě.

„Ale ne, já se nenudím. Ale dnes večer jsem vážně vyplivnutý.“

„Ty jsi vždycky vyplivnutý, když jsi se mnou.“

„Protože se vidíme večer; víš, že nemám jindy ani chvilku volnou.“

Nastalo krátké ticho a potom řekla: „Poslyš, o něco tě požádám: ale ty určitě odmítneš...“

„Co?“

„Abys příští sobotu a neděli strávil se mnou.“

„Ale já nemůžu,“ řekl. Zase mu do hrdla stoupal hněv; odpírala mu tělo, po kterém toužil, a vyžadovala čas, pozornosti... „Víš dobře, že nemůžu.“

„Kvůli Paule?“

„Ovšem.“

„Jak se může chlap smířit s tím, že je celý život otrokem ženy, kterou nemiluje?“

„Nikdy jsem ti neřekl, že o Paulu nestojím.“

„Je ti jí líto a máš výčitky svědomí; všechny tyhle sentimentální cavyky jsou k blití. Když už člověk nemá ze styku s druhým žádné potěšení, tak ho jednoduše nechá, a hotovo.“

„Pak ovšem se nesmí nikdy na nikom nic chtít,“ řekl a bez ostychu se na ni zadíval. „A hlavně se člověk nesmí zlobit, když mu druhý řekne ne.“

„Nebyla bych se zlobila, kdybys mi upřímně řekl: nemám chuť s tebou trávit tuhle neděli, místo abys mi povídal o svých povinnostech.“

Henri se krátce zasmál. Ne, pomyslel si, tentokrát mě na ten trik s upřímností nenachytá; požaduje pravdu, tak ji bude mít. Nahlas řekl: „Co tedy, když ti to tak upřímně řeknu?“

„Nebudeš mi to muset říkat dvakrát.“

Vzala se stolu kabelku a suchým zaklapnutím ji zavřela. „Já nejsem typ pijavky, na nikoho se nelepím; a ostatně, buď klidný, nemiluju tě.“ Chvilku si ho tiše prohlížela: „Jak by člověk mohl milovat intelektuála? Místo srdce máte váhy a na špičce ptáka máte malinkej mozek. A v podstatě jste všichni fašisti.“

„Tomu nerozumím.“

„Nikdy nejednáte s lidmi jako s rovnými, disponujete s nimi

jen podle náladiček svého svědomí; vaše velkomyslnost je imperialismus a vaše nestrannost samolibost."

Mluvila klidně, zasněně; vstala a vynutila ze sebe krátké zasmání: „Netvař se přece tak trpitelsky. Otravuje tě stýkat se se mnou a mě to vlastně už taky moc nebaví; žádná tragédie. Až se potkáme, tak spolu budeme mluvit. Bez hněvání."

Zmizela ve tmě ulice a Henri požádal o účet. Nebyl se sebou spokojen. Proč jsem na ni byl tak sprostý? Jde mu na nervy, ale má ji docela rád. Příliš moc věcí mi jde na nervy, řekl si. Všechno mi jde na nervy: něco je v nepořádku. Dopil svou sklenici vína. Není divu, tráví dny děláním věcí, o které nestojí; od rána do večera žije jinak, než by chtěl. Kam až jsem to dopracoval? Na první pohled se nezdálo tak náročné to, co si sliboval druhý den po osvobození: vrátit se ke svému předválečnému životu a obohatit ho o několik nových činností; byl přesvědčen, že bude schopen vést *Espoir* a pracovat v S.R.L., aniž by proto přestal psát a aniž by přestal být šťasten. Ale nejde to. Proč? Není to otázka času: kdyby o to opravdu stál, byl by si to mohl zařídit a toulat se dnes odpoledne po ulicích nebo jít k Marconimu. A zrovna teď by měl čas na práci, mohl by číšníka požádat o papír, ale samo pomyšlení na to se mu protivilo. „Divné řemeslo!" říkala Nadina. Měla pravdu. Rusové teď zrovna plení Berlín, válka končí nebo začíná jiná; jak může člověka bavit povídat historky, které se nikdy nestaly. Pokrčil rameny: i tohle jsou výmluvy, které si člověk nachází, když práce nejde od ruky. Hrozila válka, vypukla válka, a pořád ho bavilo povídat příběhy: proč ne teď? Vyšel z kavárny. Vzpomněl si na jinou noc, na tu mlhavou noc, kdy si prorokoval, že ho politika sežere; už se stalo, už je sežraný. Ale proč se lépe nebránil? Kde se vzala ta vnitřní suchopárnost, která ho ochromovala? Proč ten chlapec, jehož rukopis drží v rukou, měl co říct, a on ne? Také mu bylo dvaadvacet, také měl co říct, chodil těmi ulicemi a snil o své knize, o Knize... Zvolnil krok. Už to nejsou tytéž ulice. Kdysi oslňovaly světlem a brázdily hlavní město světa; dnes probleskává tmou jen tu a tam svit lucerny a je v něm vidět, jak je jízdní dráha úzká a domy zchátralé. Město Světel pohaslo. Zazáří-li někdy znovu, bude skvělost Paříže jako skvělost měst, jejichž sláva pominula: Benátky, Praha, mrtvé Bruggy. Ne tytéž ulice, ne totéž město, ne týž svět. Na Štědrý večer si Henri slíbil, že vypoví slovy sladkost míru; ale tenhle mír není sladký. Ulice jsou nevlídné; Nadinino tělo mrzuté; tohle jaro nemá, co by mu nabídlo: modré nebe, pupeny se řídí rutinou ročních období, nic neslibují.

„Vyjádřit chuť svého života." Nemá už žádnou chuť, protože věci už nemají žádný smysl. Proto taky už nemá smysl psát. I v tom měla Nadina pravdu: člověk nemůže s potěšením líčit světýlka na březích Taja, když ví, že osvětlují město, kde se chcípá hlady. A lidé, kteří chcípají hlady, nemohou být záminkou k frázím. Minulost byla jen přelud, a když se přelud rozptýlil, co po něm zbylo? Neštěstí, nebezpečí, nejisté úkoly, chaos. Henri ztratil jeden svět a místo něho nedostal nic. Nikde není, nic mu nepatří, ničím není; nemůže o ničem mluvit. Dobře, nezbývá tedy, než abych mlčel, pomyslel si. Když se s tím opravdu smířím, přestanu být rozpolcený. Snad budu pak s větší chutí dělat robotu, kterou jsem nucen dělat. Zastavil se před Červeným barem; za sklem uviděl Juliena, osaměle sedícího na stoličce. Otevřel dveře a zaslechl, jak si lidé šeptají jeho jméno. Ještě včera by ho to potěšilo; ale teď, když si razil cestu davem, zlobil se na sebe, že se dal nachytat na tak průhledný přelud: jak směšná sláva, být velkým spisovatelem Guatemaly nebo Hondurasu! Kdysi se domníval, že žije na privilegovaném místě, odkud se každé slovo šíří do celého světa, ale teď věděl, že všechna slova mu hynou u nohou.

„Jdeš pozdě!" řekl Julien.

„Proč pozdě?"

„Propásl jsi rvačku. Nic zvláštního," dodal. „Už ani rozbíjet hubu neumějí pořádně."

„Co se stalo?"

„Jeden chlap mluvil o Pétainovi jako o maršálovi," řekl Julien nejistým hlasem. Vytáhl z kapsy plochou láhev: „Chceš pravou skotskou?"

„Chci."

„Slečno, ještě jednu skleničku a ještě jednu sodu, prosím." Nalil Henrimu půl skleničky.

„Skvělá!" řekl Henri. Spolkl velký doušek: „Potřeboval jsem se trochu vzpružit, měl jsem den naplněný přímo k zbláznění! Všiml sis, jak se člověk cítí vyplivnutý po takovém plném dni?"

„Dny jsou vždycky plné, v těch nechybí ani hodina; s lahvemi to bohužel tak není."

Julien se dotkl sešitu, který Henri položil na pult: „Co je to? Tajné dokumenty?"

„Román mladého muže."

„Řekni svému mladému muži, ať z něj nadělá vlaštovky pro sestřičku; ať se stane knihovníkem jako já, to je báječné řemeslo, a pak, je to zdravější. Všiml sis: když jsi Němčourům

prodával máslo nebo kanóny, odpouštějí ti, líbají tě a dávají ti vyznamenání; ale když jsi tuhle nebo tamhle napsal o slůvko víc, to hned: k líci zbraň! Pal! Měl bys o tom napsat článeček."

„Pomýšlím na to."

„Ty myslíš na všechno, co?" Julien vylil láhev skotské do obou sklenic. „Když si člověk představí, že můžeš popsat sloupce a sloupce o tom, že se má znárodňovat! Práce a spravedlnost: to bude ohromný co? A kdy začnou znárodňovat pyje?" Zdvihl sklenku: „Na berlínské masakry!"

„Masakry?"

„Co myslíš, že dnes v noci chrabří kozáci dělají? Masakrují a znásilňují! Pěkný jatka! Slavíme vítězství, ne? Naše vítězství! Nejsi pyšný?"

„Přece mě nebudeš i ty otravovat s politikou!"

„Ne! Do prdele s politikou!" řekl Julien.

„Jestli tím chceš říct, že svět není moc veselý, tak s tebou souhlasím," řekl Henri.

„To si myslím taky. Koukej na tenhle pajzl: tomu se říká bar. I ožralové mluví jen o tom, jak postavit Francii na nohy. A ženský! ani jedna veselá ženská v celé čtvrti, jen samý rozrušující."

Julien vstal ze židličky: „Mám nápad! Pojď se mnou na Montparnasse. Tam člověk aspoň najde rozkošný holky, třeba ne stoprocentní panny, ale ochotný a ani za mák rozrušující."

Henri zavrtěl hlavou: „Jdu spát."

„S tebou taky není žádná sranda," řekl Julien znechuceně. „Ne, na to, že je po válce, to není moc povedený."

„Není to povedený!" řekl Henri. Sledoval očima Juliena, který důstojně kráčel ke dveřím; taky není moc legrační, nějak hořkne. Ale konec konců, proč by poválečná doba měla být zvlášť veselá? Ano, za okupace se jevila moc krásná, to je stará historie. Už jsme se dost nazpívali písniček o zítřku, ze zítřka se stal dnešek, o tom už se nezpívá. Ve skutečnosti byla Paříž zničena a všichni zemřeli ve válce. Já taky, řekl si Henri. A co na tom? Není tak trapné být mrtvý, když člověk přestane předstírat, že žije. Konec psaní, konec žití. Jediné heslo: jednat. Jednat v týmu, nestarat se o sebe, sít, zase sít, nikdy nesklízet. Jednat, sjednotit se, sloužit, poslouchat Dubreuilhe, usmívat se na Samazella. Zatelefonuje: „Noviny jsou vaše." Sloužit, sjednotit se, jednat. Objednal si dvojitý koňak.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Přežít, bydlet na druhé straně svého života, to je vlastně velice pohodlné: člověk už nic nečeká, už se ničeho nebojí a všechny hodiny se podobají vzpomínkám. To právě jsem objevila, když byla Nadina pryč: jaký odpočinek! V bytě nebouchaly dveře, mohla jsem hovořit s Robertem a nikomu to nepřekáželo, mohla jsem být dlouho do noci vzhůru a nikdo mi nepřišel zaklepat na dveře; využívala jsem toho. Ráda jsem na dně každého okamžiku nacházela minulost. Stačilo chvilku nespat: okno otevřené do noci s třemi hvězdami na obloze křísilo vzpomínky na všechny zimy, zmrzlou krajinu, vánoce; ve zvuku vyprazdňovaných popelnic ožívala všechna pařížská jitra od mého dětství. V Robertově pracovně bylo pořád to stejné staré ticho, když psal, se zarudlýma očima, hluchý a nevnímající; a jak dobře jsem znala bzučení těch rozčilených hlasů! Mají nové obličeje, dnes se jmenují Lenoir, Samazelle; ale vůně tmavého tabáku, prudké hlasy, smířlivý smích, to jsem všechno poznávala. Večer jsem poslouchala Robertovo vyprávování, dívala jsem se na naše neměnné bibeloty, knihy a obrazy, a říkala jsem si, že smrt je možná milosrdnější, než jsem tušila.

Jenomže jsem se musela zabarikádovat ve svém hrobě. Teď člověk potkával na mokrých ulicích muže v pruhovaných pyžamech: to se vraceli první deportovaní z táborů. Fotografie na zdech, v novinách nám odhalovaly, že jsme za celá ta léta ani netušili, co znamená slovo „hrůza"; noví mrtví se přidali k hromadě těch, které svými životy zrazujeme; a v mé ordinaci se objevovali lidé, kteří to přežili a kterým nedávala vzpomínka na minulost pokoje. „Tak bych si přála spát jednu noc bez vzpomínek," prosila velká mladá žena s tvářemi ještě svěžími, ale s úplně bílými vlasy. Obvykle jsem se dovedla bránit; všichni neurotikové, kteří během války potlačovali své potíže, si to dnes zuřivě vynahrazovali a já jsem jim věnovala jen profesionální zájem, ale před těmi navrátilci jsem se styděla, styděla jsem se, že jsem dost netrpěla a že tu stojím nepostižená, hotova dávat jim rady z výše svého zdraví. Jak liché mi připadaly otázky, které jsem si kladla; ať bude budoucnost světa jakákoliv, těm mužům a ženám se musí pomoci, aby zapomněli, aby se uzdravili. Jediný problém byl ten, že i když jsem dny nastavovala nocemi, byly příliš krátké.

Tím spíš, že se Nadina vrátila do Paříže. Vlekla za sebou

velký námořnický pytel, plný rezavě zbarvených salámů, šunky, cukru, kávy, čokolády; z kufru vytáhla koláče lepkavé cukrem a vejci, punčochy, střevíce, šály, látky, lihoviny. „Uznejte, že jsem si nepočínala tak špatně!" řekla pyšně. Měla na sobě skotskou sukni, dobře střiženou košilovou halenku, plášť z nadýchané kožešiny, střevíce s podrážkou ze surové gumy. „Honem si z toho dej udělat šaty, chudinko mámo, vypadáš přece jen moc ošuměle," řekla mi a hodila mi do náručí měkkou látku v bohatých podzimních barvách. Celé dva dny nám popisovala Portugalsko; vyprávěla špatně, s velkými posuňky nastínila věty, které pak nedovedla vyplnit slovy, a v jejím hlase byla neklidná naléhavost, jako by nás musela oslňovat, aby měla z těch vzpomínek radost. Důležitě prohlédla dům.

„To nejde, mami; ty podlahy! ty dlaždice! Ne, teď, když se zase vracejí pacienti, nemůžeš to stačit sama!"

Robert také naléhal; mně bylo trochu nepříjemné dávat si sloužit, ale Nadina řekla, že to jsou maloměšťácké předsudky; za den mi našla mladou posluhovačku, úpravnou, pilnou, která se jmenovala Marie. Hned první týden jsem ji skoro propustila. Robert jednou znenadání odešel, jak se to v těch dnech často stávalo, a nechal po stole rozházené papíry; slyšela jsem v jeho pracovně hluk, a tak jsem pootevřela dveře a viděla jsem Marii, skloněnou nad rukopisy.

„Co to tu děláte?"

„Uklízím," řekla Marie klidně, „využívám toho, že tu pán není."

„Řekla jsem vám, abyste na ty papíry nikdy nesahala; a vy jste neuklízela, vy jste četla!"

„Nemůžu pánův rukopis přečíst," řekla s politováním; usmála se na mě; měla drobný matný obličej, který se neprobudil ani úsměvem: „Je to takový divný, vidět pána celý den psát; jak to všechno vykoumá z hlavy? Chtěla jsem vidět, jak to vypadá na papíře. Nic jsem nepoškodila."

Váhala jsem, a nakonec jsem neměla srdce jí něco říct: trávit den čištěním a uklízením, jaká nuda! Ačkoli měla tak ospalý výraz, nezdála se hloupá, chápala jsem, že se snaží rozptýlit.

„No dobře," řekla jsem, „ale už to nedělejte." Dodala jsem: „Baví vás číst?"

„Na to já nikdy nemám čas," řekla Marie.

„Už jste dnes skončila práci?"

„Doma je nás šest dětí a já jsem nejstarší."

Škoda že se nemůže naučit nějaké pořádné řemeslo, řekla

jsem si; letmo mě napadlo, že si s ní o tom promluvím, ale málo jsem ji vídala a Marie byla velice rezervovaná.

„Lambert netelefonoval," poznamenala Nadina několik dní po svém návratu. „A ví přece, že se vrátil Henri i já."

„Než jsi jela, řekla jsi mu alespoň dvacetkrát, že se sama ozveš; bojí se, aby neobtěžoval."

„No jestli trucuje, tak ať trucuje. Ale vidíš, že se beze mne obejde."

Neodpověděla jsem a Nadina dodala útočně:

„Chtěla jsem ti říct: pořádně ses sekla s Henrim. Zamilovat se do takového chlapa, to akorát! Tolik si o sobě myslí, a přitom je s ním otrava," dodala mrzutě.

Jistě k němu neměla žádné něžné city; ale když se s ním měla sejít, líčila se s obzvláštní péčí, a když se vracela, byla hádavější než obvykle; to už je co říct; sebemenší záminka jí byla dobrá, aby se vztekala. Jednou ráno přišla do Robertovy pracovny a pomstychtivě mávala nějakými novinami:

„Jen se podívejte!"

Na první stránce *Lendemain* se Scriassine usmíval na Roberta, který před sebe pohlížel se zuřivým výrazem.

„Aha, dostali mě!" řekl Robert a uchopil týdeník, „bylo to tuhle večer v Isbě," řekl Nadině; „řekl jsem jim, aby koukali zmizet, ale dostali mě!"

„A vzali tě s tím mizerným špinavcem," řekla Nadina přiškrceným hlasem, „to udělali schválně."

„Scriassine není mizerný špinavec," řekl Robert.

„Každý ví, že je to zaprodanec Ameriky; je to hnusný; co budeš dělat?"

Robert pokrčil rameny: „Co chceš, abych dělal?"

„Žaluj je; nemají právo fotografovat lidi proti jejich vůli."

Nadině se chvěly rty; vždycky jí bylo odporné, že její otec je známý člověk; když se jí nový profesor nebo examinátor zeptal: „Vy jste dcera Roberta Dubreuilhe?", ztuhla v nepřátelském mlčení; je ovšem na něho hrdá, ale chtěla by, aby byl slavný, aniž se to vědělo.

„Proces by nadělal moc hluku," řekl Robert; „Ne, nemůžeme se nijak bránit." Odhodil noviny: „Tuhle jsi řekla něco moc správného, že totiž pro nás začíná nahota obličejem."

Vždycky mě překvapovala věrnost, s jakou mi opakuje má slova, na která jsem už úplně zapomněla; připisuje jim obvykle větší smysl, než jsem do nich vložila; to dělá se všemi lidmi.

„Nahota začíná obličejem a sprostota slovem," dodal. „Vyhlašují, že musíme být sochy nebo strašidla; a jakmile nás přistihnou, že existujeme jako lidi z masa a kostí, hned nás obviňují z přetvářky. Proto i sebemenší gesto tak snadno nabývá skandální příchuti; smát se, mluvit, jíst — samé delikty."

„Tak si to zařiďte tak, aby vás nepřistihli," řekla Nadina a její hlas byl čím dál podrážděnější.

„Poslyš," řekla jsem, „na tom není nic tak tragického."

„No jo, ty, samozřejmě! Když ti šlápnou na nohu, myslíš si, že šlápli na nějakou nohu, která je čistě náhodou tvoje."

Ve skutečnosti se mi všechen ten pokřik okolo Roberta taky nelíbil. Ačkoli od devětatřicátého kromě článků v *Espoir* nic neuveřejnil, mluvilo se o něm bombastičtěji než před válkou. Prosili ho, aby se snažil dostat se do Akademie a aby požádal o Čestnou legii; novináři na něho číhali a tiskli o něm spoustu lží. „Francie uplatňuje své národní speciality: kulturu a krejčovské salóny," říkal mi. I jeho zlobil zbytečný povyk, který kolem něho nadělali, ale jak se tomu bránit? Marně jsem Nadině vysvětlovala, že v tom nemůžeme nic udělat, pokaždé ztropila scénu, když četla článek o Robertovi nebo když v novinách uviděla jeho fotografii.

V domě už zase bouchaly dveře, nábytek poskakoval, knihy hlučně padaly na podlahu. Začínalo to brzy ráno. Nadina málo spala, soudila, že spánek je ztráta času, i když dobře nevěděla, co si s časem počít. Každé zaměstnání jí připadalo neužitečné ve srovnání se všemi ostatními, která mu obětuje; pro žádné se nemohla rozhodnout. Když jsem ji viděla mrzutě sedět před psacím strojem, zeptala jsem se jí:

„Děláš pokroky?"

„Radši bych měla dělat chemii, jinak rupnu."

„Tak dělej chemii."

„Ale sekretářka musí umět psát na stroji." Pokrčila rameny: „A je to tak absurdní cpát si hlavu vzorcema. Jaký to má vztah k opravdickému životu?"

„Nech teda chemie, když tě tak nudí."

„Řeklas mi aspoň dvacetkrát, že člověk nemá pořád měnit rozhodnutí."

Dovedla proti mně obracet všechny rady, kterými jsem ji nudila, když byla malá.

„Jsou případy, kdy je hloupé si stavět hlavu."

„Nemusíš být tak vyjukaná; nejsem tak neschopná, za jakou mě máš, já tu zkoušku udělám."

Jednou odpoledne zaklepala u mého pokoje: „Přišel k nám Lambert," řekla.

„K tobě," odpověděla jsem.

„Pozítří odjíždí do Německa; chce se s tebou rozloučit." Naléhavě zakňourala: „Pojď, nebylo by to hezké, kdybys nešla."

Šla jsem za ní do obývacího pokoje; ale věděla jsem, že mě Lambert nemá moc rád. Dělá mě patrně — a možná právem — zodpovědnou za všechno, co ho u Nadiny zraňuje: útočnost, nedůvěra, umíněnost. Předpokládala jsem také, že má až moc silné sklony hledat matku v ženě starší, než je sám, a že se brání proti takovému infantilnímu pokušení. Jeho obličej se zdviženým nosem a s poněkud měkkými tvářemi prozrazoval srdce a tělo, pronásledované představami o pokoření.

„Víš, co mi Lambert povídá?" řekla Nadina se zaujetím. „Američané nerepatriovali ani každého desátého vězně z lágrů, nechávají je tam hnít."

„První dny zařvala polovička z nich, protože je nacpali salámem a konzervami," řekl Lambert. „Teď jim dávají ráno polívku a večer kávu s kouskem chleba; a chcípají na tyfus jako mouchy."

„To by se mělo zveřejnit," řekla jsem, „mělo by se protestovat."

„To udělá Perron; ale chce přesná fakta a to je těžké, protože do lágrů francouzský Červený kříž nepouštějí. Právě proto tam znovu jedu."

„Vezmi mě s sebou," řekla Nadina.

Lambert se usmál: „Nic lepšího bych si nepřál."

„Co jsem řekla tak legračního?" zeptala se Nadina pozlobeně.

„Víš dobře, že je to nemožné," řekl Lambert. „Nepustí nikoho než válečné dopisovatele."

„Ženy jsou taky válečné dopisovatelky."

„Ale ty nejsi; a teď už je pozdě, nikoho už nepřijímají. Ostatně nemáš čeho litovat, není to řemeslo, které bych ti doporučoval."

Mluvil sám za sebe, ale Nadina se domnívala, že cítí v jeho hlase jakýsi protektorský odstín: „Co jsi udělal ty, to můžu udělat taky, ne?"

„Chceš vidět fotografie, které jsem přivezl?"

„Ukaž," řekla dychtivě.

Hodil fotografie na stůl. Radši bych se na ně byla nedívala, ale neměla jsem na vybranou. Fotografie mrtvol se ještě daly snést; bylo jich příliš mnoho, a pak, jak může člověk litovat

kosti? Ale co si počít s obrázky těch živých? Všechny ty oči...

„To jsem viděla mnohem horší," řekla Nadina.

Lambert vzal fotografie, aniž na to odpověděl, a řekl povzbudivě:

„Jestli máš chuť dělat reportáže, nebylo by to jistě těžké; stačí, když řekneš Perronovi; i ve Francii bude hodně možností."

Nadina ho přerušila: „Já stojím o to, vidět svět, jaký je; potom už mě nebaví dělat z toho slohové cvičení."

„Jsem přesvědčen, že bys měla úspěch," řekl Lambert vřele. „Máš kuráž, dovedeš přimět lidi k řeči, umíš si poradit, dostala by ses všude. A pokud jde o škrábání na papír, to se rychle naučíš."

„Ne," řekla umíněně. „Když člověk píše, neříká nikdy pravdu. Třeba Perronova reportáž o Portugalsku; všechno to je šejdrem. U tvých je to jistě podobné; nevěřím tomu; proto chci vidět věci na vlastní oči; ale nebudu se snažit z nich něco splácat."

Lambertův obličej se zachmuřil; rychle jsem řekla: „Mně připadají Lambertovy články opravdu přesvědčivé; ta marodka v Dachau — člověk má dojem, že tam sám byl."

„Copak dojmy něco dokazují?" řekla Nadina netrpělivě. Nastalo kratší ticho a pak se Nadina zeptala:

„Přinese už Marie ten čaj, ke všem sakrům?" Zavolala autoritativně: „Marie."

Na prahu místnosti se objevila Marie v modrém pracovním plášti a Lambert s úsměvem vstal:

„Marie-Ange! Co tady děláš?"

Celá zrudla a obrátila se k odchodu; zadržela jsem ji: „Můžete odpovědět."

Upřeně se zadívala na Lamberta a řekla:

„Dělám tady posluhovačku."

Lambert také zrudl, a Nadina si je oba podezíravě měřila: „Marie-Ange? Ty ji znáš? Jaká Marie-Ange?"

Nastalo zaražené ticho a potom náhle odpověděla:

„Marie-Ange Bizetová."

Cítila jsem, jak mi vztek stoupá do tváří: „Ta novinářka?" Pokrčila rameny: „Ano," řekla. „Já už jdu, jdu hned. Nemusíte se namáhat a dávat mi vyhazov."

„Přišla jste nás špehovat až do bytu? Takové špinavosti se hned tak něco nevyrovná!"

„Nevěděla jsem, že se znáte s žurnalisty," řekla pohlížejíc na Lamberta.

„Nač čekáš, nafackuj jí přece!" vykřikla Nadina. „Slyšela

všechny naše rozhovory, všude se šťárala, četla naše dopisy, všechno bude každému vykládat..."

„Vás se nebojím, ani vašeho křiku," řekla Marie-Ange.

Měla jsem jen tak tak čas zadržet Nadinu tím, že jsem ji chytila za zápěstí; byla by snadno složila Marie-Ange na zem; se mnou jí jen chyběla odvaha, jinak se mohla jediným trhnutím vyprostit. Marie-Ange zamířila ke dveřím a já jsem šla za ní; v předsíni se mě klidně zeptala: „Nechcete, abych přesto dodělala ty dlaždičky?"

„Ne. Ale chci vědět, které noviny vás poslaly."

„Žádné. Přišla jsem sama od sebe. Myslela jsem, že udělám pěkný článek, který se bude dobře prodávat. Víte, něco, čemu se říká profil," dodala profesionálním tónem.

„Aha. Tak abyste věděla, upozorním všechny listy, a tomu, který koupí vaši slátaninu, to přijde moc draho."

„Já se teď už ani nepokusím to prodat, už je to projetý." Svlékla si modrý pracovní plášť a navlékla si kabát: „Takže jsem týden dělala domácí práce pro nic za nic. Nenávidím domácí práce!" dodala beznadějně.

Neodpověděla jsem, ale ona opatrně vycítila, že má zlost opadává, protože se odvážila malinko se pousmát: „Víte, já jsem nikdy nepomýšlela na to, že bych udělala nějaký nediskrétní článek," řekla najednou dívčím hlasem. „Jenom jsem chtěla poznat atmosféru."

„To proto jste se nám hrabala v papírech?"

„Ba ne, já se hrabala jen pro své potěšení." Dodala vzdorovitě: „No ovšem, pro vás je snadné mě stírat, jsem v neprávu... Ale myslíte, že je tak lehké prorazit? Vy jste žena slavného muže, pro vás je všechno snadné. Já se musím o sebe postarat sama. Poslyšte, dejte mi šanci, zítra vám ten článek přinesu a vy škrtnete všechno, co se vám nebude líbit, ano?"

„Ano, a vy to pak otisknete bez škrtů!"

„Ne, na mou duši! Jestli chcete, můžu vám dát zbraně proti sobě: podepsané přiznání, budete mě mít v hrsti. Prosím vás, přijměte to! Myla jsem vám nádobí! A přece jen jsem měla kuráž, ne?"

„Tu máte ještě pořád."

Váhala jsem: kdyby mi někdo tuhle historku vyprávěl, byla bych v představách vlekla za vlasy a shodila ze schodů tu nestoudnici, která se vetřela do našeho soukromého života. Ale když je tady, černá, kostnatá, nehezká, drobná dívka, která si tolik přeje prorazit. Konečně jsem řekla:

„Můj muž nikdy nedává interview. Nepřistoupí na to."

„Zeptejte se ho: když už je práce udělaná... Zítra ráno

vás zavolám," dodala rychle. „Nezlobíte se na mě, že ne? Já mám strašně nerada, když se na mě někdo zlobí." Rozpačitě se zasmála: „Já sama se na nikoho nemůžu zlobit."

„Já to taky moc dobře neumím."

„No tohle, to je teda vrchol!" vykřikla Nadina, která se objevila na chodbě s Lambertem. „Ty ji necháš uveřejnit ten článek! Ty se na ni usmíváš! Na tu uličnici..."

Marie-Ange otevřela vstupní dveře a rychle je za sebou zabouchla.

„Slíbila, že mi ten článek přinese ukázat."

„Ta uličnice!" opakovala Nadina ostrým hlasem. „Četla můj deník, četla Diegovy dopisy, četla..." Hlas se jí zlomil: zmítala jí vášnivá zlost jako v dětství: „A ona na tom ještě vydělá! Měla dostat výprask!"

„Bylo mi jí líto."

„Líto! Tobě je pořád všech líto! Jakým právem?" Dívala se na mě s jakousi nenávistí: „Vlastně je to pohrdání; nikdy není opravdové měřítko mezi ostatními lidmi a tebou."

„Uklidni se, není to tak strašné."

„No ovšem, já vím, já jsem samozřejmě v neprávu; mě nikdy neomluvíš. Ale máš pravdu! Já o tvůj soucit nestojím!"

„Víš, je to hodná holka," řekl Lambert, „trochu kariéristka, ale milá."

„No prosím, jdi jí taky pogratulovat! Jen běž!"

Nadina prudce odběhla ke svému pokoji a hlučně břinkla dveřmi.

„Je mi to strašně líto," řekl Lambert.

„Vy za to opravdu nemůžete."

„Žurnalisti mají dnes způsoby jako fízlové. Chápu, že má Nadina zlost, na jejím místě bych taky viděl rudě."

Nemusel ji v mých očích omlouvat, ale vyplývalo to z dobrého úmyslu: „Vždyť já jí taky rozumím," řekla jsem.

„Tak já půjdu," řekl Lambert.

„Šťastnou cestu." Dodala jsem: „Měl byste chodit za Nadinou častěji; víte, ona je vám velmi přátelsky nakloněná."

Rozpačitě se usmál: „To by člověk zrovna neřekl!"

„Byla zklamaná, že jste se neozval dřív, to proto nebyla příliš milá."

„Ale vždyť mi řekla, abych nevolal první."

„Byla by měla radost, kdybyste ji byl přesto zavolal. Ona si musí být přátelstvím hodně jistá, než přestane být rezervovaná!"

„Nemá nejmenší důvod, aby o mém přátelství pochybo-

vala," řekl Lambert; prudce dodal: „Mně na Nadině úžasně záleží."

„Tak to zařiďte tak, aby si to uvědomila."

„Dělám, co můžu." Zaváhal a potom mi podal ruku: „V každém případě přijdu hned, jak se vrátím."

Vrátila jsem se do svého pokoje a ani jsem si netroufala zaklepat u Nadininých dveří. Jak je nespravedlivá! Je pravda, že pro ostatní ochotně hledám omluvu a že shovívavost vysušuje srdce; ale jsem-li náročná vůči ní, je to proto, že pro mě není případ, nad kterým se skláním; mezi ní a mnou jsou jiná měřítka — ten hlodavý zvuk, ten zvuk starosti v mých prsou.

Ze zásady bručela, když vyšel bezvýznamný článek malé Bizetky; ale nálada se jí zlepšila, když začala *Vigilance* úřadovat; když se měla vyrovnávat s konkrétními úkoly, osvědčila se jako výborná sekretářka a byla na to velice pyšná. První číslo časopisu mělo velký úspěch, Robert a Henri byli moc spokojeni, připravovali se zápalem další číslo. Robert překypoval laskavostí vůči Henrimu od té doby, co se mu podařilo ho přesvědčit, aby osud *Espoiru* spjal s osudem S.R.L., a já jsem z toho měla radost, protože Henri je vlastně jeho jediný skutečný přítel. S Julienem, Lenoirem, Pelletierovými, Cangeovými jsme trávili někdy příjemné chvilky, ale nešlo to moc hluboko. Mezi starými kamarády socialisty byli někteří, kteří kolaborovali, jiní zahynuli v koncentrácích, Charlier se léčil ve Švýcarech, ti, kteří zůstali věrni straně, zazlívali Robertovi jeho názory a on jim to plně vracel. Lafaurie byl zklamán, že Robert založil S.R.L., místo aby se přidal ke komunistům, jejich styky ochladly. Robert vlastně už neměl kontakt s lidmi svého věku, ale bylo mu to tak milejší, považoval celou svou generaci za odpovědnou za tu válku, které nedovedla zabránit, domníval se, že si zachoval až příliš mnoho pout s minulostí; chtěl pracovat s mladými lidmi. Politika a činnost mají dnes novou tvář a nové metody, kterým se chtěl přizpůsobit. Dokonce soudil, že musí revidovat i své názory, proto tak zdůrazňoval, že jeho dílo je ještě před ním. V eseji, který právě psal, se pokoušel dojít k syntéze svých starých názorů s novým zřením světa. Jeho cíle byly stejné jako kdysi: S.R.L. si kromě bezprostředních úkolů kladla za cíl udržovat naději na revoluci, která by odpovídala jeho humanistickým záměrům. Robert však byl přesvědčen, že se revoluce neuskuteční bez tvrdých obětí; člověk zítřka nebude takový, jak ho s přílišným optimismem definoval Jaurès. Jaký tedy mají smysl a šance staré hodnoty: pravda,

svoboda, individuální morálka, literatura, myšlení? Chce-li je člověk zachránit, musí je vynalézt znovu. O to se právě Robert snažil, byl do toho celý žhavý a já jsem si s uspokojením říkala, že zase nalezl šťastnou rovnováhu mezi psaním a akcí. Byl ovšem hodně zaneprázdněný, ale měl to rád. Také já jsem měla naplněný život. Robert, Nadina, pacienti, má kniha; v mých dnech nebylo místo pro nějakou lítost nebo nějaké přání. Dívka s bílými vlasy spala už bez zlých snů, vstoupila do komunistické strany, našla si milence, až příliš moc milenců, a nezřízeně pila; nebyla to nějaká ideální vyrovnanost, ale přece jen v noci spala. A toho odpoledne jsem měla radost, protože malý Fernand konečně nakreslil vilu s okny a dveřmi; poprvé tam nebyly žádné mříže. Zrovna jsem dotelefonovala jeho matce, když domovnice přinesla poštu. Robert a Nadina byli v redakci časopisu, byl zrovna přijímací den; byla jsem v bytě sama. Otevřela jsem dopis od Romieuxe, a najednou jsem dostala strach, jako by mě vymrštili do stratosféry. V New Yorku se má v lednu konat kongres psychoanalytiků: zvou mě, mohou mi zorganizovat přednášky v Nové Anglii, v Chicagu, v Kanadě. Rozložila jsem dopis na krbu a pohoršeně jsem ho četla znova. Jak jsem mívala ráda cestování! Bylo to něco, co jsem kromě několika lidí měla na světě nejraději. Ale bylo to také něco, o čem jsem se domnívala, že už jsem s tím provždy skoncovala. Ještě tak kdyby mi navrhli procházku do Belgie nebo do Itálie, ale New York! Nemohla jsem odpoutat pohled od toho nesmyslného slova. New York pro mě byl vždycky jakési legendární město, a na zázraky už jsem dávno nevěřila; ten kousek papíru nestačil na to, aby zvrátil čas, prostor a zdravý rozum. Strčila jsem dopis do kabelky a dlouhými kroky jsem uháněla ulicemi. Z vyšších míst si ze mne dělají legraci; někdo mi nastražil kanadský žertík, a já jsem potřebovala Roberta, aby tu mystifikaci zažehnal. Rychle jsem běžela nahoru po schodech vydavatelství Mauvanes:

„Á, to jsi ty?" řekla Nadina s jakousi výčitkou.

„Jak vidíš."

„Tatínek má co dělat," řekla důležitě.

Trůnila za stolem uprostřed místnosti, která sloužila jako čekárna. Čekalo tam hodně lidí: mladí, staří, muži, ženy, úplný dav. Před válkou míval Robert hodně návštěv, ale nedalo se to srovnat s tímhle zástupem. Jistě ho těšilo, že tu byli především mladí. Mnoho jich bezpochyby přišlo ze zvědavosti, z kariérnictví nebo proto, že neměli co dělat, ale mnozí měli rádi Robertovy knížky a zajímali se o to, co dělá.

Opravdu, nemluví na poušti, jeho současníci ještě mají oči, aby ho četli, a uši, aby ho poslouchali.

Nadina vstala: „Šest hodin! Zavíráme," zavolala stroze. Doprovodila ke dveřím zklamané návštěvníky a otočila klíčem v zámku.

„To je nával!" řekla se smíchem. „Člověk by řekl, že čekají, že budou zadarmo rozdávat polívku." Otevřela spojovací dveře:

„Cesta je volná."

Na prahu se na mě usmíval Robert:

„Udělala sis volno?"

„Ano, měla jsem chuť se trochu projít."

Nadina se obrátila k otci:

„To je psina, když tě člověk vidí úřadovat; vypadáš jako kněz ve zpovědnici."

„Já si spíš připadám jako pouťový věštec budoucnosti."

Najednou, jako by stiskla nějaký knoflík, dala se Nadina do hlučného smíchu; její záchvaty veselí byly řídké, ale prudké:

„Koukněte se na tohle!"

Ukazovala nám prstem kufr s opotřebovanými rohy; na vetché kůži byla přilepena cedulka „*Můj život*" od *Josephiny Mièvrové*. „To teda je rukopis!" vymáčkla ze sebe mezi dvojím zaškytnutím. „Ona se tak opravdu jmenuje. A víš, co mi řekla?" V jejích očích, zvlhlých radostí, svítila jiskřička triumfu: smích, to byla její pomsta. „Řekla mi: ‚Já slečno, já jsem živý dokument.' Šedesátnice. Bydlí v Aurillacu. Vypráví všechno od začátku."

Kopnutím nadzdvihla víko. Svazky a svazky růžového papíru, popsaného zeleným inkoustem, bez jediného škrtu. Robert zdvihl jeden list, přečetl to a hodil zpátky: „Není to dokonce ani směšné."

„Třeba tam jsou nějaké sprosťárny," řekla Nadina nadějně. Klekla si ke kufru. Tolik papíru, tolik hodin! Vlahé hodiny pod lampou, u ohně, v maloměstské vůni jídelny, hodiny plné a prázdné, tak nádherně oprávněné, tak hloupě promarněné.

„Ne, žádná legrace." Nadina netrpělivě vstala; na tváři už neměla ani stopu veselosti... „Tak co, jdeme?"

„Za pět minut," řekl Robert.

„Pospěš si, smrdí to tady literaturou."

„A jakpak je cítit literatura?"

„Jako starý pán, který na sebe dost nedbá."

Nebyl to pach, ale po tři hodiny tu byl vzduch sycen nadějí, obavami, vzdorem, a člověk vdechoval v tom tichu

beztvarý smutek, který následuje po neplodném vzrušení. Nadina vytáhla ze zásuvky své vínové pletení a začala důležitě cvakat jehlicemi. Obyčejně svůj čas rozhazovala, ale jakmile ji člověk požádal o trochu trpělivosti, honem se snažila dokázat, že ani jediný z jejích okamžiků nesmí být promarněn. Spočinula jsem pohledem na jejím stole. Na těch černých deskách, kde se skvěla velkými červenými písmeny napsaná slova *Vybrané básně. René Douce*, bylo něco provokujícího. Otevřela jsem sešit.

Louky jsou jedovaté, však hezké na podzim... Víte, že narazil jsem jednou na Floridy...

Obrátila jsem stránku:

„Nadino!"

„Co je?"

„Tady nějaký chlap posílá pod svým jménem vybrané kousky z Apollinaira, Rimbauda, Baudelaira... Přece si nemůže myslet, že na to naletíme."

„Já vím, co je to zač," řekla Nadina lhostejně. „Chudák blbá vyklopil Sézenacovi dvacet tisíc, aby mu Sézenac prodal svý básničky; a to je jasný, že se Sézenac nenamáhal, aby mu dal něco, co ještě nebylo vytištěný."

„Ale až ten člověk přijde, tak se mu přece musí říct pravda," namítla jsem.

„To nevadí, Sézenac už prachy shrábl; to bych se moc divila, kdyby si zákazník troufl protestovat; jednak nemá, kam se odvolat, a pak, bude se příliš stydět."

„Sézenac provádí takové věci?" řekla jsem překvapeně.

„No jak myslíš, že se živí?" řekla Nadina. Hodila pletení do zásuvky. „Někdy má senzační nápady."

„Dát dvacet tisíc, aby člověk podepsal básničky, které nenapsal, to mi nejde na rozum," řekl Robert.

„Proč? Když někdo touží, aby se jeho jméno objevilo v tisku?" řekla Nadina; dodala mezi zuby, abych to slyšela jen já, protože před otcem přece jen trochu hlídala své výrazy: „Je to fuk, jestli si to zaplatí nebo jestli se s tím člověk sere sám."

Když jsme sešli dolů, zeptala se nedůvěřivě:

„Půjdem na skleničku naproti do bistra jako minulý čtvrtek?"

„Proč ne," řekl Robert.

Nadině se rozzářila tvář, a když si sedala za mramorový stolek, řekla vesele:

„Uznej, že tě zatraceně dobře bráním!"

„Ano."

Pohlédla nepokojně na otce: „Nejsi se mnou spokojený?"
„Já osobně jsem nadšen; jde mi spíš o tebe; daleko tě to nedovede."
„Zaměstnání nikdy nikam nevede," řekla Nadina s náhlou strohostí.
„To je různé. Říkalas mi tuhle, že ti Lambert navrhoval, abys dělala reportáže; to by mi přece jenom připadalo zajímavější."
„Kdybych byla mužskej, prosím, to snad jo," řekla Nadina. „Ale ženská reportáž, ta nemá vyhlídky na úspěch, ani jednu k tisíci." Posunkem zarazila naše protesty. „Ne na to, čemu já říkám úspěch," řekla povýšeně. „Ženské vždycky vegetují."
Troufala jsem si namítnout: „Vždycky ne."
„Myslíš?" Zachechtala se: „Podívej se třeba na sebe; já vím, oháníš se, máš pacienty, ale nikdy z tebe nebude Freud."
Zachovala si dětinský zvyk zlomyslně mě kritizovat, když u toho byl otec. Řekla jsem:
„Mezi tím, když je člověk Freud, a tím, když nedělá nic, je hodně mezistupňů."
„Já něco dělám: jsem sekretářka."
„Jsi-li takhle spokojena, je to konec konců to nejdůležitější," řekl spěšně Robert.
Litovala jsem, že nedovedl udržet jazyk; zkazil Nadině radost a nemělo to žádný výsledek. Často jsem mu to vykládala, ale on se nemohl odhodlat vzdát se ctižádostivých plánů, které měl s Nadinou. Nadina řekla útočně:
„A stejně má dnes osud jednotlivce tak malý význam."
„Tvůj osud má pro mě veliký význam," řekl Robert s úsměvem.
„Ale nemáš ho v rukou ani ty, ani já; proto jsou mi tak k smíchu všichni ti panáci, kteří chtějí být někdo." Zakašlala trochu a dodala, aniž na nás pohlédla: „Až naberu jednoho dne odvahu udělat něco obtížného, pustím se do politiky."
„Nač teda čekáš a proč nezačneš pracovat pro S.R.L.?"
Vypila jedním douškem svou sklenici minerálky:
„Ne, s tím já nesouhlasím. Konec konců jste proti komunistům."
Robert pokrčil rameny: „Myslíš, že by byl Lafaurie tak přátelský, kdyby si myslel, že pracuju proti nim?"
Nadina se pousmála: „Prý tě Lafaurie požádá, abyste nepořádali ten váš mítink," řekla.
„Kdo ti to řekl?" zeptal se Robert.
„Lachaume, včera; nemají z toho vůbec radost; zdá se jim, že S.R.L. je na špatné cestě."

Robert pokrčil rameny: „Dost možná, že se to Lachaumovi a jeho levičácké klice nelíbí; ale neměli by se považovat za ústřední výbor. Minulý týden jsem se znovu setkal s Lafauriem."

„Lachaume s ním mluvil předevčírem," řekla Nadina. „Ujišťuju tě, že to je vážné. Konali velkou válečnou poradu a rozhodli se, že musí udělat opatření. Lafaurie si s tebou přijde promluvit."

Robert chvíli mlčel a pak řekl: „Jestli to je pravda, pak aby člověk nad vším mávl rukou!"

„Je to pravda," odpověděla Nadina. „Říkají, že místo aby tvá S.R.L. pracovala s nimi, hlásá politiku, která jde proti nim, že ten mítink je vyhlášení nepřátelství, že tříštíš levici a že budou nuceni proti tobě zahájit kampaň." V Nadinině hlase se ozývala shovívavost; nebyla si asi vědoma dosahu toho, co říká; když máme vážné starosti, je z toho vyplašená, ale drobné nepříjemnosti našeho života ji baví.

„Budou nuceni!" řekl Robert. „To je tedy ohromné! A já tříštím levici! Opravdu se nezměnili," dodal zlostně, „nikdy se nezmění! Byli by chtěli, aby je S.R.L. na slovo poslouchal; jakmile projevíme sebemenší známku nezávislosti, označují to za nepřátelství!"

„Pochopitelně tvrdí, že jsi v neprávu, když nemáš stejný názor jako oni," řekla Nadina rozumným tónem. „Ty to děláš zrovna tak."

„Lidé nemusí mít stejný názor a přitom mohou jednat společně," řekl Robert, „to je právě idea Národní fronty."

„Připadáš jim nebezpečný," řekla Nadina, „říkají, že hlásáš politiku defétismu, že sabotuješ budování."

„Podívej se," řekl Robert, „míchej se do politiky nebo se do ní nemíchej, ale nehraj si na papouška. Kdybys užívala vlastního mozku, viděla bys, že právě jejich politika je katastrofální."

„Nemůžou dělat nic jiného, než co dělají," řekla Nadina. „Kdyby se pokusili dostat se k moci, Amerika by jim to hned zatrhla."

„Také soudím, že potřebují získat čas. Ale mohli by to vzít do rukou jinak," řekl Robert. Pokrčil rameny: „Připouštím, že mají těžkou pozici; jsou víceméně přiskřípnutí. Od té doby, co S.F.I.O. neexistuje, jsou nuceni hrát všechny úlohy najednou, dělají jednou levou levici a podruhé zas pravou levici. Ale právě proto by si měli přát, aby existovala jiná levicová strana."

„Tak teda oni si to ale nepřejí," řekla Nadina.

Prudce vstala; byla spokojena s efektem, který vyvolala, a neměla chuť dát se zatáhnout do debaty, ve které by zřejmě neměla vrch: „Jdu se projít."

Vstali jsme také a vraceli jsme se domů podél nábřeží:

„Hned zatelefonuju Lafauriemu!" řekl mi Robert. „Když si člověk pomyslí, jak by bylo důležité stát při sobě! A oni to vědí! Ale nikdy nesnesou, aby mimo ně existovala nějaká levice. Socialistická strana už nic neznamená, tak jim Národní fronta vyhovuje, to ano. Ale mladé hnutí, které zřejmě úspěšně začíná, to je něco jiného..."

Mluvil dál a zlobil se přitom, a zatímco jsem ho poslouchala, myslela jsem si: Nepojedu od něho. Kdysi mi nevadilo ho opouštět: milovali jsme se, jako jsme žili, od věčnosti do věčnosti. Ale teď vím, že máme jen jeden život, že už je vážně ohrožený a že budoucnost je plna nebezpečí. Robert není nezranitelný. A najednou mi dokonce připadal křehký. Pořádně se zmýlil, když počítal, že mu budou komunisté nakloněni; a jejich nepřátelství klade vážné problémy. Tady je ta slepá ulička, řekla jsem si. Nemohl se ani zříci svého programu, ani ho udržet proti komunistům, a neexistovalo žádné kompromisní řešení. Snad se věci urovnají; pod podmínkou, že se komunisté rozhodnou tolerovat jejich mítink. Robertův osud není v jeho, ale v jejich rukou; tohle pomyšlení mi bylo protivné. Jediným slovem mohou zničit tu krásnou rovnováhu, kterou si Robert vytvořil. Ne, teď není doba na to, abych od něho odjela. Když jsme přišli do pracovny, řekla jsem ironicky:

„Jen se podívejte, co jsem dostala!"

Podala jsem Robertovi dopis od Romieuxe, a jeho výraz se změnil; četla jsem v jeho tváři tu radost, kterou bych měla cítit sama: „No, to je skvělé! Proč jsi nic neřekla?"

„Nepojedu na tři měsíce pryč," odpověděla jsem.

„A proč ne?" Překvapeně na mě pohlédl: „Bude to báječná cesta!"

Zamumlala jsem: „Mám tu moc práce."

„Co je s tebou? Do ledna budeš mít čas všechno vyřídit. Nadina je dost velká, aby se bez tebe obešla; a já taky," dodal s úsměvem.

„Amerika je daleko."

„Já tě nepoznávám!" řekl. Kriticky si mě prohlížel: „Udělá ti moc dobře, když se trochu projedeš."

„Pojedeme v létě na výlet na kole."

„To moc velká změna prostředí nebude!" Robert se usmál: „Ale jsem klidný: kdyby ti teď oznámili, že ten plán padá, byla bys pořádně zklamaná."

„To je možné."

Měl pravdu; stála jsem o tu cestu; a to byla právě jedna z věcí, které mě znepokojovaly. Co si počít se všemi těmi vzpomínkami, s těmi znovu se probouzejícími vzpomínkami? Proč mi ruší můj spořádaný malý život mrtvé? Toho večera se Robert s Henrim rozhořčovali na Lafaurieho, jeden druhého povzbuzovali, aby vytrvali: stane-li se S.R.L. opravdovou silou, komunisté budou nuceni s ní počítat, dospěje se opět k jednotě. Poslouchala jsem a zajímalo mě, co říkají; měla jsem však přesto v hlavě motanici nesmyslných představ. Druhý den to nebylo o nic lepší; seděla jsem za svým pracovním stolem a hodinu jsem se ptala sama sebe: Přijmu to? Nepřijmu? Nakonec jsem vstala a zdvihla telefon; nemá cenu pokoušet se pracovat. Slíbila jsem Paule, že ji někdy navštívím, proč bych tam nešla teď? Byla ovšem doma, sama, a já jsem se vydala pěšky k jejímu domovu. Mám Paulu ráda a zároveň mi tak trošku nahání hrůzu. Často na sobě ráno cítívám dusivý stín všech bolestí, které se právě probouzejí, a myslívám přitom nejdřív na ni; otvírám oči, ona je otvírá a hned má v srdci tmu. Říkám si: na jejím místě bych takový život nesnesla; vím, že na tom místě je ona, jistě je to pro ni snesitelnější, než kdybych to byla já. Paula je schopna zůstat celé hodiny a celé týdny zavřená, nic nedělat, nikoho nevidět a přitom se nenudit; a ještě se jí daří nepřiznat si, že už ji Henri vůbec nemiluje; ale jednoho dne pravda propukne, a co bude pak? Co jí má člověk radit? Aby zpívala? Ale to jí k útěše nepostačí.

Blížila jsem se k jejímu domu a sevřelo se mi srdce. To je jí podobné, že bydlí v téhle čtvrti postižených. Nevím, kde se skrývali za okupace, ale letošní jaro zase vzkřísilo jejich hadry, rány, strumy; tři z nich seděli opřeni o mříže na náměstí vedle mramorové desky, ozdobené zvadlou kytičkou; muž a žena s obličejem zrudlým vínem a zlostí se tahali o kabelu z černého voskovaného plátna; zuřivě blábolili nadávky, ale jejich ruce, sevřené na kabele, se sotva pohnuly; ten třetí je pobaveně pozoroval. Zabočila jsem do malé uličky; dveře z vybledlého dřeva tarasily skladiště, kam chodili ráno hadráři skládat papír a kovový šrot; jiné, zasklené dveře vedly do čekáren, kde seděly ženy se psy na klíně; četla jsem v prospektech, že v těch ambulancích se léčí a bezbolestně usmrcují „ptáci a jiná drobná zvířata". Zastavila jsem se před cedulí: ZAŘÍZENÉ POKOJE a zazvonila jsem. Dole u schodů vždycky stála ohromná popelnice, a jakmile člověk udělal pár kroků nahoru, nějaký černý pes začal divoce štěkat. Paula,

která měla ráda divadelní efekty, vždycky snadno udělala velký dojem, když otevřela nějakému novému návštěvníkovi dveře svého obývacího pokoje: i já jsem byla pokaždé udivena tou neočekávanou nádherou i jejím oblečením; dávala přednost svým snům před běžnými zvyky a vždycky tak trochu vypadala, jako by byla přestrojena. Když mi otevřela, měla na sobě dlouhé domácí šaty z měňavě fialového taftu a vystřižené střevíčky s nesmírně vysokými podpatky a tkanicemi obtočenými kolem nohou; nad její sbírkou střevíců by zbledl každý fetišista.

„Pojď se rychle ohřát," pravila a táhla mě k velkému ohni, ve kterém hořely kusy dřeva.

„Není zima."

Pohlédla na zatemněná okna.

„Opravdu ne?" Posadila se a naklonila se ke mně s vážnou starostlivostí: „Jak se ti vede?"

„Jde to; ale mám práce až nad hlavu. Lidi už nemají svůj každodenní příděl hrůzy, a tak se začínají zase trápit."

„A co tvá kniha?"

„Pokračuje."

Odpovídala jsem stejně, jako se ona ptala — ze zdvořilosti; věděla jsem dobře, že ji moje práce nikdy nezajímala.

„A opravdu tě to baví?" zeptala se.

„Strašně."

„Máš štěstí!" řekla Paula.

„Že dělám práci, která mě baví?"

„Že držíš svůj osud ve vlastních rukou."

Tenhle dojem jsem zrovna o sobě neměla, ale tady nešlo o mě; řekla jsem vřele:

„Víš, na co myslím od té doby, co jsem tě o vánocích slyšela zpívat? Že bys měla něco dělat se svým hlasem. Je moc hezké, že se obětuješ Henrimu, ale konec konců na tobě záleží taky..."

„Vidíš, zrovna jsme o téhle věci měli s Henrim velké debaty," řekla lhostejně; zavrtěla hlavou: „Ne, já už na veřejnosti zpívat nebudu."

„Proč ne? Jsem přesvědčena, že bys měla úspěch."

„Co by mi to dalo?" Usmála se: „Mít na plakátech své jméno a fotografii v novinách, to mě opravdu nezajímá. To jsem mohla mít už dávno a nestála jsem o to. Špatně jsi mi rozuměla," dodala, „netoužím po žádné osobní slávě; velká láska mi připadá jako mnohem důležitější než kariéra; jediné, čeho lituju, je, že její úspěch nezávisí jenom na mně."

„Ale nemusíš přece volit jedno nebo druhé," řekla jsem. „Můžeš Henriho milovat dál i zpívat."

Vážně na mě pohlédla: „Velká láska neponechává ženě nic, čím by mohla disponovat. Vím, jaká je shoda mezi tebou a Robertem," dodala, „ale tomu já neříkám velká láska."

Nechtěla jsem debatovat ani o jejím slovníku, ani o svém životě:

„Celé ty dny, které tu tak sama trávíš, bys měla čas pracovat."

„To není otázka času," usmála se na mě vyčítavě: „Proč myslíš, že jsem před deseti lety nechala zpěvu? Protože jsem pochopila, že mě Henri chce celou..."

„Říkáš, že ti sám radil, aby ses zase pustila do práce."

„Ale kdybych ho vzala za slovo, byl by z toho celý nesvůj!" řekla vesele. „Nesnesl by, aby mu jediná moje myšlenka nepatřila!"

„To je egoismus!"

„Milovat není egoismus." Něžně pohladila svou hedvábnou sukni: „On na mně nic nežádá; nikdy na mně nic nežádal. Ale já vím, že moje oběť je nutná nejen pro jeho štěstí, ale i pro jeho dílo, pro jeho dovršení. A teď víc než kdy jindy."

„Proč ti jeho úspěch připadá tak důležitý a tvůj vlastní ne?"

„Ach, mně je docela jedno, jestli je slavný nebo ne," řekla důrazně. „V sázce je něco jiného."

„Copak?"

Rychlým pohybem vstala: „Připravila jsem horké víno: vezmeš si?"

„Ráda."

Poslouchala jsem, jak se pohybuje v kuchyni, a v duchu jsem se ptala s pocitem nevolnosti: Co si asi myslí doopravdy? Tvrdí, že slávou pohrdá; přitom však se znovu ujala role zamilované právě ve chvíli, kdy Henriho jméno začalo nabývat na významu, když v něm oslavovali hrdinu odboje a naději mladé literatury. Vzpomínám si, jak byla rok před tím mrzutá a bez iluzí. Jak vlastně pociťuje tu lásku? Proč odmítá uniknout z ní prací? Jak vidí svět kolem sebe? Byla jsem s ní uzavřena mezi těmihle červenými stěnami, dívaly jsme se do ohně, vyměňovaly jsme si slova; ale nevěděla jsem, co jí jde hlavou. Vstala jsem, přistoupila jsem k oknu a nadzdvihla záclonu. Šeřilo se; nějaký otrhaný člověk si vedl na šňůře přepychovou dogu; pod tajuplným nápisem „Vzácní a saxonští ptáci" byla k okenní mříži přivázaná opice a vypadala, jako by taky s nesmírným údivem pátrala v podvečeru. Nechala jsem záclonu zase klesnout. V co jsem doufala? Že to známé okolí uvidím Paulinýma očima? Že z toho pro-

středí vystihnu barvu jejích dní? Ne. Ta opička nikdy nebude vidět lidskýma očima. Já nikdy nevklouznu do cizí kůže.

Paula se vrátila z kuchyně a slavnostně přinášela stříbrný podnos a na něm dva kouřící poháry: „Máš ho ráda hodně sladké, viď?“

Vdechovala jsem palčivou vůni té rudé lávy: „Vypadá to úžasně lákavě.“

Soustředěně vypila několik doušků, jako by se vyptávala kouzelného nápoje, který má odhalit pravdu: „Chudák Henri!“ zašeptala.

„Chudák? Proč?“

„Prodělává těžkou krizi; a bojím se, že než se z ní dostane, bude muset hodně vytrpět.“

„Jakou krizi? Zdá se v dobré formě a jeho poslední články patří k nejlepším, jaké kdy napsal.“

„Články!“ Podívala se na mě s jakousi zlobou: „Kdysi žurnalismem pohrdal, viděl v něm leda prostředek obživy; držel se stranou politiky, chtěl být člověkem, který stojí sám.“

„Ale okolnosti se změnily, Paulo.“

„Co záleží na okolnostech,“ řekla vzrušeně. „On se nesmí změnit. Za války riskoval život, to bylo něco velikého; ale dnes by byla velikost v tom, kdyby se odtáhl od světa.“

„Ale proč?“

Pokrčila rameny a neodpověděla. Dodala jsem trochu podrážděně:

„Jistě ti vyložil, proč se zajímá o politiku; já s ním naprosto souhlasím. Nemyslíš, že bys mu měla důvěřovat?“

„Pouští se po cestách, které nejsou jeho,“ řekla kategorickým tónem. „Vím to a můžu ti to dokázat.“

„To bych se divila.“

„Můžu ti to dokázat,“ řekla s důrazem, „tím, že už není schopen psát.“

„Třeba nepíše zrovna teď,“ namítla jsem, „ale to neznamená, že přestal psát vůbec.“

„Netvrdím, že jsem neomylná,“ řekla Paula; „ale uvědom si, že Henriho jsem udělala já; vytvořila jsem ho zrovna tak, jako on tvoří postavy ve svých knihách, a znám ho tak, jako on zná je. Henri právě zrazuje své poslání a je na mně, abych ho k němu dovedla zpátky. A proto nemohu pomýšlet na to, abych se starala sama o sebe.“

„Víš, člověk nemá jiné poslání než to, které si sám určí.“

„Henri není spisovatel, jako jsou ostatní.“

„Každý je jiný.“

Potřásla hlavou: „Kdyby byl jen spisovatelem, nezajímalo

by mě to; je jich tolik! Když jsem ho poznala, v dvaceti pěti letech, myslel jen na literaturu; ale hned jsem poznala, že ho mohu dostat mnohem výš. Naučila jsem ho, že jeho život a jeho dílo mají být jediným úspěchem; úspěchem tak čistým, tak úplným, aby se stal světu příkladem."

Neklidně jsem si pomyslela, že jestli tímhle způsobem mluví s Henrim, musí mu to jít vážně na nervy:

„Chceš říct, že si má člověk dávat záležet na životě zrovna tak jako na díle? Ale to mu nebrání v tom, aby se měnil."

„Musí se ovšem měnit v souladu se sebou samým. Já jsem hodně vyrostla, ale sledovala jsem svou vlastní cestu."

„Člověk nemá cestu předem narýsovanou," řekla jsem. „Svět už není, jaký byl, nedá se nic dělat; musíme se snažit přizpůsobit." Usmála jsem se na ni: „Já jsem si také několik týdnů dělala iluze, že to bude zas jako před válkou; ale to byla hloupost."

Paula s umíněným výrazem hleděla do ohně: „Čas není skutečný," řekla. Prudce se ke mně obrátila: „Tak třeba mysli na Rimbauda! Co vidíš?"

„Co vidím?"

„Ano. Jaký jeho obraz se ti vybaví?"

„Jeho fotografie jako mladého muže."

„No vidíš! Je jeden Rimbaud, jeden Baudelaire, jeden Stendhal; byli mladší a byli starší, ale celý jejich život se vejde do jediného obrazu. Je jeden jediný Henri, a já budu pořád já, čas s tím nemá co dělat, zrada nepochází od něho, ale od nás."

„Ty to všechno pleteš," řekla jsem. „Až ti bude sedmdesát, budeš to pořád ty, ale budeš mít jiný poměr k lidem a k věcem. A k zrcadlu," dodala jsem.

„Nikdy jsem se moc nedívala do zrcadel." Pohlížela na mě s jakousi nedůvěrou: „Co tím chceš dokázat?"

Chvilku jsem mlčela. Každý asi je v pokušení popírat čas; já sama jsem často byla. Trochu jsem Paule záviděla tu její umíněnou jistotu.

„Neříkám nic jiného, než že žijeme na světě a že se s tím musíme smířit. Měla bys nechat Henriho dělat to, co se mu líbí, a trochu se také starat o sebe."

„Mluvíš, jako bychom Henri a já byly dvě různé bytosti," řekla zasněně, „snad je to zkušenost, kterou není možné s nikým sdělit."

Ztratila jsem všechnu naději, že ji přesvědčím. O čem vlastně? Už jsem to sama nevěděla. Přece jen jsem namítla:

„Přece jen jste různí, když ho kritizuješ."

„Ano, proti jisté povrchní části jeho osoby bojuju, a ta nás odděluje," řekla. „Ale v podstatě jsme jedinou bytostí. Dříve jsem to často cítila; dokonce si jasně vzpomínám, kdy jsem si to uvědomila poprvé: skoro mi to nahnalo strach; víš, je to divné, tak úplně se ztratit v druhém člověku. Ale naopak zase, jaká radost, když druhého nacházíš v sobě!" Upírala na strop oduševnělý pohled: „Buď si jista jednou věcí: má hodina zase přijde. Henri mi bude vrácen takový, jaký ve své podstatě skutečně je, takový, jakého ho zase udělám."

V jejím hlase byla téměř zoufalá prudkost a já jsem se vzdala dalšího přesvědčování; řekla jsem živě: „Nevadí, přesto by ti udělalo dobře, kdybys trochu přišla do styku s lidmi, kdybys trochu chodila ven. Nechceš se mnou jít příští čtvrtek ke Claudii?" Paulin pohled se vrátil na zem: vypadala, jako by dosáhla nějakého vnitřního orgasmu a jako by teď zas byla uklidněná a lehká; usmála se na mě:

„Ne, to nechci," řekla. „Claudie u mě byla minulý týden a mám jí dost na dlouhou dobu. Víš, že u sebe ubytovala Scriassina? Divím se, jak to mohl přijmout..."

„Asi mu došly prachy."

„To teda je harém!" řekla Paula.

Dala se do hlasitého smíchu, který ji dělal o deset let mladší; taková kdysi bývala, když byla se mnou. V Henriho přítomnosti se přetvařovala, a dnes měl člověk dojem, že pořád cítí na sobě jeho pohled. Možná že by zase našla svou veselost, kdyby měla odvahu žít na svou pěst. Nedovedla jsem s ní promluvit, byla jsem nešikovná, řekla jsem si vyčítavě, když jsem od ní odcházela. Způsob života, který vede, není normální, a občas mluví z cesty. Ale nebyla bych dnes schopná udělat jí kázání. Normální existence: je něco nerozumnějšího? Je strašné, na kolik věcí nesmí člověk myslet, aby bez vykolejení došel z jednoho konce dne na druhý, je strašné, kolik vzpomínek musí člověk odmítnout, kolika pravdám se musí vyhnout. Proto se bojím odjet, řekla jsem si. V Paříži vedle Roberta se celkem bez velké námahy vyhýbám pastím, mám je označené, mám tu poplašné zvonky, které mě varují před nebezpečím. Ale co se mi stane, až budu sama v cizí zemi? Jaké samozřejmosti mě tam náhle oslepí? Jaké propasti se tam otevřou? Propasti se zacelí, samozřejmosti pohasnou, to je jisté a nesporné, to už jsem zažila. Nejsme o nic horší než ty žížaly, které můžete rozříznout na dvě části, nebo humři, kterým znovu narůstají nohy. Ale ta chvíle nepravé agónie, ta chvíle, kdy by člověk raději zemřel, než by se zase znovu hojil, když na to pomyslím, nemám odvahu. Snažím se

rozumně se přesvědčovat: proč by se mi něco přihodilo? Ale proč by se mi zase nepřihodilo nic? Člověk nikdy nic nezíská, když odbočí z vyšlapaných cest. Tady se sice trochu dusím, to je pravda, ale člověk si zvykne i na to, že se dusí, a ať si říká kdo chce, co chce, zvyk není nikdy nic špatného.

„Co je ti?" zeptala se podezíravě Nadina několik dní nato. Ležela na pohovce v mém pokoji, zabalená do mého županu; tak jsem ji obvykle nalézala, když jsem se vracela domů; v jejích očích měly cenu jen cizí šaty, cizí nábytek, cizí život.

„Co by mi bylo?" řekla jsem.

Neřekla jsem jí o Romieuxově dopisu; ale i když mě znala velmi špatně, všímala si každé sebemenší změny v mé náladě.

„Vypadáš, jako bys spala vstoje," řekla.

Je pravda, že obyčejně jsem se jí se zájmem vyptávala, jak strávila den, a toho večera jsem si svlékla plášť a česala se beze slova.

„Strávila jsem odpoledne v Sainte-Anne, asi jsem z toho trochu otupělá," řekla jsem. „A co ty? Co jsi dělala?"

„Zajímá tě to?" řekla nabručeně.

„Ovšem."

Rozzářila se jí tvář; nevydržela už déle trucovat: „Právě jsem potkala muže svého života!" řekla provokativním tónem.

„Toho pravého?" zeptala jsem se s úsměvem.

„Ano, toho pravého," řekla vážně, „je to Lachaumův kamarád, báječnej chlap; ne škrabal jako ostatní; pracuje politicky. Jmenuje se Joly."

Předtím se pohádala s Henrim; její reakce se daly tak dobře předvídat, až mě udivovalo, že to sama neprokoukne: „Tak to se hned přihlásíš do strany?" zeptala jsem se.

„Moc se divil, že jsem to ještě neudělala. Jó, to není žádný hnidopich. Jde svou cestou. Zkrátka chlap."

„Už dlouho si myslím, že bys ten pokus měla konečně udělat."

„No ovšem, pro tebe je to pokus," řekla kysele. „Vstoupím do strany a zase z ní vystoupím; ať se mládí vydovádí, že jo?"

„Ale ne, nic takového jsem neřekla."

„Vím, co si myslíš. Jolyho síla, rozumíš, je v tom, že věří v určité pravdy; nebaví se s pokusy: jedná!"

V následujících dnech jsem bez mrknutí přijímala útočné chvalozpěvy, kterými zahrnovala Jolyho. Na psacím stole měla vedle učebnice chemie otevřený *Kapitál* a její pohled melancholicky těkal od jednoho svazku k druhému. Začala zkoumat každé mé gesto z hlediska historického materialismu; začátkem toho chladného jara bylo na ulicích hodně žebráků,

a když jsem jim dala nějaké peníze, posupně se smála: „Jestli si myslíš, že něco změníš na tváři světa, když tomu ubohému odpadku společnosti dáš almužnu!"

„Tolik toho ani nechci, má z toho radost, to mi stačí."

„A ty si uklidňuješ svědomí, takže z toho všichni máte prospěch." Neustále mi připisovala temnou vypočítavost:

„Ty si myslíš, že když nechceš chodit do společnosti a když jsi na lidi hrubá, unikneš své třídě, ale jsi jen nevychovaná měšťačka, víc nic."

Skutečnost byla ta, že mě nebavilo chodit ke Claudii; za války mi ze svého burgundského zámečku posílala spousty balíčků a teď mě velitelsky zvala na své čtvrtky; musela jsem se nakonec odhodlat tam jít; ale velice nerada jsem toho zasněženého květnového večera nesedala na kolo. Uprostřed jara se najednou znovu rozmarně objevila zima; tichá a bílá obloha se sypala na zem ve vločkách, které byly na pohled vlahé, ale studily na kůži. Bylo by se mi líbilo ujíždět pořád dál, daleko po té vatové cestě. Společenské povinnosti mi připadaly ještě hroznější než dřív. Ať se Robert sebevíc schovával, ať se vyhýbal novinářům, řádům, Akademii i salónům, přece jen z něho udělali jakousi veřejnou pamětihodnost, a tím jsem se stávala veřejným majetkem i já. Pomalu jsem šla nahoru po přepychovém schodišti. Nenávidím ten okamžik, kdy se ke mně obracejí všechny tváře a kdy mě všichni jediným rychlým pohledem odhadnou a rozeberou. V tu chvíli si uvědomuju sama sebe a vždycky mám špatné svědomí.

„To je zázrak, že vás člověk potkává!" řekla Laura Marva. „Jste tak zaměstnaná! Ani si vás už netroufám zvát."

Odmítli jsme jistě aspoň třikrát její pozvání; mezi všemi těmi lidmi, které jsem v davu poznávala, bylo málo těch, vůči kterým jsem se necítila více nebo méně vinna. Považovali nás za povýšence, misantropy nebo pozéry. Nikoho z těch, kteří se sem dychtivě chodili nudit, ani v nejmenším nenapadlo, že nás prostě společenský život nebaví. Nuda byla pohroma, která mě děsila už od dětství, chtěla jsem dospět hlavně proto, abych jí unikla, a celý svůj život jsem si zbudovala na základě toho odmítnutí; ale možná že ti, kterým jsem tu teď tiskla ruce, na ni byli tak zvyklí, že už ji ani nerozeznávali; snad ani nevěděli, že vzduch může chutnat jinak.

„Robert Dubreuilh s vámi nemohl přijít?" řekla Claudie. „Vyřiďte mu ode mne, že jeho článek ve *Vigilance* je obdivuhodný! Umím ho nazpaměť, říkám si ho u stolu, v koupeli, v posteli, spím s ním; je to můj oficiální milenec."

„Řeknu mu to."

Upřeně se na mě dívala a já jsem se necítila ve své kůži; ovšemže nerada slyším, když se o Robertovi říká něco špatného; ale chvalozpěvy na něho mě uvádějí do rozpaků; cítím na rtech idiotský úsměv; když mlčím, připadá mi to jako póza a každé slovo se mi zdá nevhodné.

„Zahájení té revue je významnou událostí," řekl malíř Perlène, Claudiin skutečný oficiální milenec.

Přistoupila k nám Guite Ventadourová; napsala několik šikovně udělaných románů a cítila se nejvýznamnější osobností v tomto salóně; její toaleta a její způsoby naznačovaly, že je si vědoma, že už není mladá, ale že si až příliš dobře vzpomíná, že bývala krásná; mluvila poněkud oduševněným hlasem: „Na Dubreuilhovi je pozoruhodné to, jak se při svých hlubokých nárocích na čisté umění dovede vášnivě zajímat o dnešní svět. Milovat zároveň slova i lidi, to bývá velice vzácné."

„Vedete si deník o jeho životě?" zeptala se Claudie. „To by byl dokument pro svět!"

„Nemám na to čas," řekla jsem, „a pak, nemyslím, že by o to stál."

„Nejvíc mě udivuje," řekla Huguetta Volangeová, „že když žijete vedle tak silné osobnosti, máte ještě své povolání. Já bych prostě nemohla; můj drahý choť mi pohltí všechen čas; mně to ostatně připadá přirozené."

Rychle jsem zapudila všechny odpovědi, které se mi draly na jazyk, a řekla jsem co nejbanálněji:

„To je otázka organizace."

„Ale já mám velmi dobrou organizaci," řekla dotčeně; „ne, je to spíš otázka mravního prostředí..."

Propichovali mě pohledy, chtěli po mně výklady; je to vždycky tak, obklopí mě, vyptávají se mě s vychytralým výrazem, jako bych už byla vdovou; ale Robert je naživu a já jim nebudu pomáhat ho balzamovat. Sbírají jeho podpisy, hádají se o jeho rukopisy, rovnají jeho sebrané spisy s věnováním do dřevěných polic; já mám sotva dvě nebo tři z jeho knih; snad jsem naschvál nežádala zpátky všechny ty, které si lidé ode mne vypůjčili; naschvál jsem nikam nezařadila jeho dopisy a víceméně jsem je poztrácela: byly určeny jenom mně, nejsou žádným vkladem, který jim budu muset jednoho dne vydat; nejsem Robertova dědička ani jeho svědek, jsem jeho žena.

Snad Guite uhodla, jak je mi nepříjemně; se sebejistotou panovnice, která ví, že je všude doma, mi položila na zápěstí svou drobnou měkkou ruku: „Ale oni vám nic nenabídli!

Dovolte, zavedu vás k bufetu." Když mě odváděla, spiklenecky se na mě usmála. „Byla bych ráda, kdybychom si my dvě spolu někdy pořádně popovídaly: člověk tak málokdy potká inteligentní ženu." Vypadalo to, jako by právě objevila jedinou osobu v celém shromáždění, která je schopna jí rozumět. Pokračovala: „Víte, co by bylo hezké? Kdybyste někdy přišli s Dubreuilhem povečeřet do mého bytečku."

Tohle bývá jeden z nejtrapnějších okamžiků celé zkoušky, když nedbalým nebo povýšeným způsobem vyžadují schůzku. Jakmile odpovím rituálními slovy: „Robert je teď zrovna tak zaneprázdněn", cítím jejich přísný pohled, který mě obviňuje: jsem jeho žena, ano, ale vlastně jakým právem? A pak, to není důvod, abych si ho přivlastňovala, veřejná pamětihodnost patří všem.

„Ach, já vím, jak si dílo vyžaduje celého člověka," řekla Guite. „Já taky nikdy nikam nechodím; je to opravdu náhoda, že mě tu vidíte!" Její smích naznačoval, že se vlastně roztomile mýlím, že ona tam ve skutečnosti není. „Ale to by bylo něco jiného; docela malá večeře; a pozvala bych jenom muže," dodala důvěrně. „Nemám ráda ženskou společnost; cítím se tam docela ztracená. Vy ne?"

„Ne. Já si s ženami moc dobře rozumím."

Podívala se na mě s výrazem konsternovaného nesouhlasu.

„To je zvláštní, velice zvláštní. Já jsem asi abnormální..."

Ráda ve svých knihách hlásala méněcennost svého pohlaví; domnívala se, že jí uniká mužskostí svého talentu; a je nadřazená i mužům, protože kromě kvalit, které s nimi má společné, má navíc tu zvláštní a rozkošnou zásluhu, že je žena. Tohle chytráctví mě zlobilo. Řekla jsem profesionálním tónem:

„Nejste vůbec abnormální. Skoro všechny ženy dávají přednost mužům."

Její pohled úplně ztuhl a bez afektace, ale velice rozhodně se obrátila k Huguettě Volangeové. Chudák Guite! Na jedné straně nechtěla, aby se jí dal vytknout narcisismus, a na druhé straně toužila po tom, aby její zásluhy byly náležitě oceněny; snažila se tedy diktovat ostatním to, co si přála, aby se o ní říkalo. Ale co když to neříkali? Měla se smířit s tím, že je zneuznána? Byl to bolestný rozpor. Claudie si všimla, že jsem sama, a jako dobrá hostitelka mi hned někoho vrhla do náruče.

„Anno, vy jste se nikdy nesetkala s Lucií Belhommovou? Ona kdysi dobře znala vaši přítelkyni Paulu," dodala a odběhla k dalšímu příchozímu.

„Tak vy znáte Paulu?" zeptala jsem se dlouhé tmavovlasé

ženy v černých sametových šatech a ověšené diamanty, která se na mě na půl úst usmívala.

„Ano, znala jsem ji moc dobře," řekla pobaveně, „zadarmo jsem ji oblékala, když jsem rozjížděla salón Amaryllis a když ona začínala u Valcourta; byla krásná, ale nedovedla se oblékat." Lucie Belhommová po mě vrhla jeden ze svých ledových úsměvů. „Je třeba říct, že neměla moc jistý vkus a nepřijímala žádné rady; chudák Valcourt a já jsme si vytrpěli své."

„Paula má svůj styl," řekla jsem.

„Tehdy ho ještě nenašla; příliš se obdivovala, než aby se znala. To jí škodilo i v povolání: měla hezký hlas, ale nedovedla z něho nic vytěžit; vůbec se nedovedla uplatnit. Nikdy se nedostala nahoru."

„Nikdy jsem ji neslyšela, ale prý mívala úspěchy; měla angažmá do Ria."

Lucie Belhommová se dala do smíchu: „Ze začátku překvapila a měla krátký úspěch, protože byla hezká; ale brzy to začalo upadat; zpívání, to je jako všechno ostatní, chce to práci, a práce nebyla její silná stránka. Brazílie, vzpomínám si na tu historku; měla jsem jí udělat šaty; ale ten pán se nezajímal o její zpěv a ona to docela dobře věděla. Nebyla tak nerozumná, jak se tvářila. Dělala, že se pokládá za Malibranovou, ale vlastně si jen přála najít někoho solidního, kdo by se o ni postaral. Měla pravdu; nikdy by nebyla udělala kariéru. Co vlastně dělá?" zeptala se najednou blahosklonně; „že prý ji její slavný muž míní nechat?"

„Ani v nejmenším, ti dva se zbožňují," řekla jsem přesvědčivě.

„Tím lépe," řekla naprosto nevěřícím hlasem; „však se na něho chudinka dost dlouho načekala."

Byla jsem přivedená z konceptu. Lucie Belhommová Paulu nenávidí; nevěřím tomu portrétu, který načrtla: udělala z ní arogantní a línou kurvičku, ohlížející se s písničkou na rtech po bohatém ochránci. Ale uvědomila jsem si, že mi Paula nikdy nevyprávěla o svých prvních letech v Paříži ani o svém mládí nebo dětství. Proč asi?

„Smím vás pozdravit? Už se na mě nezlobíte?"

Marie-Ange se na mě usmívala s předstíraně rozpačitým úsměvem.

„Zasloužila byste si to!" řekla jsem a také jsem se usmála. „Pořádně jste mě vypekla!"

„Musela jsem," odpověděla.

„Uklidněte mě aspoň: nemáte šest sourozenců, viďte?"

„Je pravda, že jsem nejstarší," řekla upřímným tónem, „jenomže mám jenom jednoho bratra, a ten je v Maroku." Dychtivě na mě upřela tázavý pohled: „Povězte mi, co vám říkala Ventadourka?"

„Vůbec nic."

„Můžete mi to říct," řekla Marie-Ange. „Mně se může říct všechno. Tady tudy to vejde," ukázala na uši, „a tady tudy to vyjde ven," ukázala na ústa.

„Toho se právě bojím. Radši mi povězte, co víte o téhle dlouhé protivě," řekla jsem a ukázala na Lucii.

„To je ohromná ženská!" řekla Marie-Ange.

„V jakém oboru?"

„Ve svém věku si ještě získá každého mužského, kterého chce, a dělá to tak, že míchá příjemné s užitečným. Zrovna teď má tři, kteří si ji všichni chtějí vzít."

„A každý si myslí, že je jediný?"

„Ne, každý si myslí, že je jediný, který ví o tom, že jsou ještě dva další."

„Nevypadá přitom na Venuši."

„Ve dvaceti byla prý ještě ošklivější. Jsou takové ošklivé ženské, které se dostanou nahoru pomocí stehen," řekla Marie-Ange s učeným výrazem, „ale musejí sebou zatraceně hodit. Lulu bylo už nějakých čtyřicet, když rozjela salón Amaryllis za finance starého Brotteauxe. Začínalo jí to slušně vynášet a pak přišla válka. Teď se to zase rozhýbalo, ale užila si svý," řekla Marie-Ange soucitně a dodala: „Proto je tak zlá."

„Aha." Prohlížela jsem si Marie-Ange. „Co sem vlastně chodíte hledat? Skandální drby?"

„Jsem tu pro vlastní potěšení. Strašně ráda chodím na koktaily. Vy ne?"

„Nechápu, co je na tom zábavného. Vysvětlete mi to..."

„No předně vidíte spousty lidí, které nemáte chuť vidět."

„To je jasné."

„A pak, člověk se musí ukazovat."

„A proč?"

„No když chce, aby ho viděli."

„A vy chcete, aby vás viděli?"

„Jistě. Hlavně se ráda dávám fotografovat." Hryzala se do prstů. „Není to normální? Myslíte, že bych se měla dát psychoanalyzovat?"

„Aha, tam uvnitř se to jen hemží."

„Čímpak? Komplexy?"

„Něčím takovým."

„Ale co mi zbude, když mi komplexy odstraní?“ řekla naříkavě.
„Pojďte sem,“ zavolala Claudie. „Teď když otravové odešli, budeme se moct trochu pobavit.“
U Claudie vždycky přišla chvilka, kdy se prohlásilo, že otravové odešli, ačkoli pořadí odchodů bylo pokaždé jiné. Řekla jsem:
„Je mi hrozně líto, ale musím jít s nimi.“
„Cože? Ale vy přece zůstanete na večeři,“ řekla Claudie. „Budeme jíst u malých stolků, bude to moc pěkné. A přijdou lidé, kterým vás chci představit.“ Odtáhla mě trochu stranou: „Rozhodla jsem se, že se o vás postarám,“ řekla vesele. „To je směšné, žít takhle jako divoška; nikdo vás nezná, totiž míním v kruzích, kde se dají trhnout nějaké peníze. Nechte mě, abych vás uvedla; zavedu vás do krejčovských salónů, budu vás ukazovat, a za rok máte nejzazobanější pacienty v Paříži.“
„Já mám pacientů až moc.“
„Ale z nich polovina neplatí a druhá platí moc špatně.“
„O to nejde.“
„O to jde. Když máte pacienta, který platí jako deset, pracujete desetkrát míň a máte čas chodit do společnosti a oblékat se.“
„Promluvíme si o tom jindy.“
Překvapovalo mě, že mi tak špatně rozumí; ale já jsem jí vlastně také nerozuměla o moc lépe. Myslela, že práce je pro mě jen prostředkem, jak získat úspěch a majetek; a já jsem byla tajně přesvědčena, že všichni tihle snobové by rádi vyměnili své společenské postavení za nadání a intelektuální úspěchy. V dětství mi připadala učitelka jako mnohem větší osobnost než vévodkyně nebo milionářka, a ta hierarchie se pro mě nezměnila. Kdežto Claudie si představovala, že třeba pro Einsteina by bylo nejvyšší odměnou, kdyby ho přijala ve svém salóně. Nemohly jsme si dobře rozumět.
„Posaďte se tady,“ řekla Claudie, „budeme si hrát na pravdu.“ Nenávidím tuhle hru; vždycky říkám jenom lži a je mi trapné vidět své partnery, jak touží po tom, předvádět své tajemné hlubiny a neuškodit si přitom, jak si kladou promyšlené a lstivé otázky.
„Jaká je vaše oblíbená květina?“ zeptala se Huguetta Guity. Každá má svou oblíbenou květinu, své roční období, svou knihu, kterou čte před spaním, svého atestovaného krejčího.
„Černý kosatec,“ odpověděla Guita uprostřed nábožného ticha.

Huguetta pohlédla na Claudii:

„Kolik jste měla milenců?“

„Už nevím: dvacet pět nebo dvacet šest. Počkejte, podívám se do seznamu v koupelně.“ Vrátila se a vítězoslavně křičela: „Dvacet sedm!“

„Nač právě teď myslíte?“ zeptala se mě Huguetta.

I pro mě měla pravda najednou cosi neodolatelného: „Že bych chtěla být jinde.“ Vstala jsem: „Opravdu, mám nutnou práci,“ řekla jsem Claudii. „Ne, prosím vás, neobtěžujte se.“

Vyšla jsem ze salónu a Marie-Ange, která ležela na pohovce, vyšla za mnou.

„Není to pravda, že máte nutnou práci, viďte?“

„Mám pořád práci.“

„Zvu vás na večeři,“ řekla a vrhla na mě prosebný a slibný pohled, který zase hned nechala pohasnout.

„Ne, opravdu nemám čas.“

„Tak někdy jindy. Nemohly bychom se občas vidět?“

„Mám tolik co dělat!“

Nespokojeně mi podala konečky prstů; naskočila jsem na kolo a vyjela jsem. Bylo by mě docela bavilo s ní povečeřet, ale věděla jsem až příliš dobře, jak by to skončilo; bála se mužů, hrála si na holčičku a rychle by mi nabídla své srdce i své drobné tělo. Nestáhla jsem se zpátky proto, že by mi ta situace naháněla strach, ale předvídala jsem ji příliš dobře, než aby mě mohla pobavit. Je hodně pravdy ve výtce, kterou mi jednou udělala Nadina: „Ty se nikdy neangažuješ.“ Dívám se na lidi očima lékaře, takže je pro mě těžké mít k nim lidské vztahy. Zlosti nebo zloby jsem málokdy schopna; a sympatické city, které ke mně lidé chovají, mě nedojímají: je mým řemeslem je vzbuzovat. Musím lhostejně snášet důsledky přenosů, které vyvolávám, a v příhodnou chvíli je likvidovat; a tento postoj si zachovávám i ve svém soukromém životě. U každého hned diagnostikuji jeho potíže z dětství a vidím se taková, jaká se objevuji v jeho fantaziích: jako matka, babička, sestra, dítě, idol. Nemám moc ráda to čarodějnictví, které se provozuje nad mým obrazem, ale nezbývá, než abych se s ním smířila. A předpokládám, že kdyby někdy napadlo nějakou normální bytost, aby se ke mně citově připoutala, hned bych se ptala: Koho to ve mně vidí? Jaká nesplněná přání se snaží ukojit? a nebyla bych schopna ani nejmenší odezvy.

Asi jsem vyjela ven z Paříže; ujížděla jsem teď podle Seiny po úzké silnici, vroubené po jedné straně zídkou a po druhé řadou zchátralých domků, které tu a tam osvětlovala lucerna.

Dlažba byla blátivá, ale na chodníku ležel bílý sníh. Usmála jsem se na tmavé nebe. Tuhle hodinu jsem získala tím, že jsem utekla z Claudiina salónu, nebyla jsem nikomu ničím povinována; snad proto bylo v chladném vzduchu tolik veselé radosti. Vzpomínala jsem, jak mě kdysi často vlastní dýchání opájelo, prudce se na mě snášela radost, a tehdy jsem si říkala, že kdyby takové chvíle neexistovaly, nestál by život za to. Nevrátí se zase ty chvíle? Nabízejí mi, abych přeplula oceán, abych objevila světadíl, a jediná odpověď, kterou dovedu dát, je: „mám strach". Z čeho mám strach? Dřív jsem nebyla strašpytel. V lesích v Paiolive nebo v Grésigne jsem si dala batoh pod hlavu, zabalila se do pokrývky a usnula jsem sama pod hvězdami stejně klidně jako doma v posteli; připadalo mi samozřejmé, že jsem šplhala nazdařbůh, bez průvodce, po vysokých horách s kluzkými ledovými poli; pohrdala jsem všemi radami, že mám být opatrná; sama jsem chodila do putyk v Marseille nebo v Le Havru; sama jsem se procházela kabylskými vesnicemi... Rychle jsem se obrátila zpátky. Nemá cenu chtít jet na kole až na konec světa; chci-li zase najít svou starou svobodu, bude lépe, když se vrátím domů a hned večer napíšu Romieuxovi ano.

Ale neodpověděla jsem mu, a ještě několik dní potom jsem se pořád úzkostlivě ptala na radu, jako by se jednalo o výpravu do středu země.

„Vy byste to na mém místě přijal?"

„Samozřejmě," řekl Henri překvapeně.

Bylo to té noci, kdy velká světelná V prostřihávala pařížskou oblohu; přinesli šampaňské, desky; připravila jsem večeři a všude jsem dala květiny. Nadina zůstala ve svém pokoji pod záminkou, že má nutnou práci, nezúčastnila se oslavy, která v jejích očích byla jen výročím smrti. „Divný svátek," řekl Scriassine. „To není konec, to je začátek, začátek skutečné tragédie."

Pro něho začínala třetí světová válka. Řekla jsem mu vesele: „Přestaňte dělat Kasandru; už na Štědrý večer jste nám věštil katastrofy; myslím, že jste svou sázku prohrál."

„Nevsadili jsme se," řekl, „a neuplynul ještě ani rok."

„Ale Francouzům se rozhodně literatura nezprotivila." Brala jsem si Henriho jako svědka: „Je dokonce neuvěřitelné, jaké množství rukopisů přichází do *Vigilance*, ne?"

„To dokazuje, že si Francie vybrala osud Alexandrie," řekl Scriassine. „Mně by bylo milejší, kdyby *Vigilance* měla menší úspěch a kdyby tak velkým novinám, jako je *Espoir*, nehrozila likvidace."

„Co to povídáš?“ řekl Henri živě. „*Espoir* je na tom výborně.“
„Bylo mi řečeno, že musíte hledat soukromé podpory.“
„Kdo ti to řekl?“
„Už ani nevím, mluví se o tom.“
„Není na tom ani trochu pravdy,“ řekl Henri suše. Nezdálo se, že by měl dobrou náladu; bylo to zvláštní, protože všichni byli veselí, i Paula, i Scriassine, kterého jeho chronické zoufalství nijak nezachmuřovalo. Robert vykládal historky z jiného světa, historky z let dvacátých; Lenoir a Julien si s ním připomínali ty exotické časy; dva američtí důstojníci, které nikdo neznal, tlumeně zpívali nějakou baladu z Dalekého západu a vzadu na pohovce spala nějaká dívka z WAC. Navzdory minulým dramatům a budoucím tragédiím byla tahle noc sváteční, to jsem věděla jistě, ne pro ten zpěv a ty ohňostroje, ale protože se mi chtělo smát a plakat zároveň.
„Pojďme se podívat, co se děje venku!“ řekla jsem, „potom se vrátíme na večeři.“
Všichni nadšeně souhlasili. Bez velké námahy jsme se dostali na stanici metra, které nás dopravilo na Concorde; ale když jsme se chtěli dostat ven na náměstí, bylo to horší; schodiště bylo zaplaveno lidmi; drželi jsme se za ruce, abychom se jeden druhému neztratili, ale jakmile jsme vystoupili na poslední schod, došlo k tak prudkému nárazu, že mě odtrhli od Robertovy paže; zůstala jsem sama s Henrim, zády k Champs Elysées, po kterých jsme chtěli jít. Dav nás unášel k Tuileriím.
„Nesnažte se bránit,“ řekl Henri. „Později se zase všichni u vás sejdeme. Musíme jít s proudem.“
Za zpěvu a smíchu jsme se dostali až na place de l'Opéra; náměstí celé krvácelo světly s rudými drapériemi; trochu to nahánělo hrůzu, protože kdyby člověk zakopl, kdyby upadl, byl by ušlapán; ale bylo to také povznášející; nic není dohodnuto, minulost nebude vzkříšena, budoucnost je nejistá, ale přítomnost vítězí a stačí se jí dávat unášet s prázdnou hlavou, s vyschlými ústy, s bušícím srdcem.
„Neměla byste chuť se něčeho napít?“ navrhl Henri.
„Kdyby to bylo možné.“
Pomalu, po mnoha úskocích se nám podařilo vymotat se z davu uprostřed ulice, která vedla nahoru na Montmartre; vešli jsme do vinárny, plné Američanů v uniformách, kteří si pobroukávali písničky, a Henri objednal šampaňské; měla jsem hrdlo vyschlé žízní, únavou a dojetím, vypila jsem naráz dvě sklenice.

„Je svátek, že?“ řekla jsem.
„Ovšem.“
Přátelsky jsme se na sebe zadívali; málokdy je mi s Henrim úplně volno, stojí mezi námi příliš mnoho lidí: Robert, Nadina, Paula; ale tu noc mi připadal velmi blízký a šampaňské mi dodávalo odvahu:
„Vy jste se mi ale dnes večer moc veselý nezdál.“
„Ale ano.“ Nabídl mi cigaretu. Opravdu nevypadal moc vesele. „Jenom bych rád věděl, kdo roznáší pověsti, že má *Espoir* potíže. Mohl by to být docela dobře Samazelle.“
„Nemáte ho rád?“ řekla jsem. „Já taky ne. Tihle lidé, co neudělají krok bez své osobnosti, jdou hrozně na nervy.“
„Ale Dubreuilh si na něho potrpí.“
„Robert? Považuje ho za užitečného, ale sympatie k němu nemá.“
„Je v tom nějaký rozdíl?“ řekl Henri.
Jeho tón mi připadal stejně podivný jako jeho otázka: „Co tím chcete říct?“
„V současné době je Dubreuilh tak zabraný do toho, co dělá, že se jeho sympatie k lidem měří podle jejich užitečnosti a podle ničeho jiného.“
„Ale to přece není vůbec pravda,“ řekla jsem rozhořčeně.
Ironicky se na mě podíval: „Tak se ptám, kolik přátelství by mu pro mě ještě zbylo, kdybych nebyl postoupil *Espoir* S.R.L.“
„Byl by ovšem zklamaný,“ řekla jsem, „to je samozřejmé, zklamaný právě z těch důvodů, které vás vedly k tomu, že jste to přijal.“
„Máte pravdu, tenhle druh hypotéz je nesmysl,“ řekl trochu příliš živě.
Uvažovala jsem, jestli Henri neměl z Roberta dojem, že mu tu věc vnucuje; Robert dovede být bezohledný, když něčeho chce za každou cenu dosáhnout; velmi by mě mrzelo, kdyby se Henriho byl dotkl; a Robert byl už takhle dost sám, hlavně nesmí ztratit tohle přátelství.
„Čím má Robert lidi radši, tím víc na nich chce,“ řekla jsem. „Všimla jsem si toho například s Nadinou: jakmile od ní přestal hodně očekávat, trochu se od ní odtáhl.“
„Ano, ale být náročný v zájmu druhého člověka nebo ve svém vlastním, to není totéž; v prvním případě to opravdu je projev náklonnosti...“
„Ale pro Roberta jedno splývá s druhým!“ řekla jsem.
Obvykle nerada mluvím o Robertovi; ale chtěla jsem za každou cenu rozptýlit tu zahořklost, kterou jsem u Henriho

vycíťovala. „Spojení *Espoiru* a S.R.L. bylo v jeho očích nutností, kterou jste vy měl uznat.“ Tázavě jsem na něho pohlédla: „Vy myslíte, že s vámi příliš volně disponoval? Ale to proto, že si vás váží.“

„Já vím,“ řekl Henri s úsměvem, „on rád připisuje jiným to, co sám považuje za samozřejmé; uznejte, že je to trošku imperialistický způsob, jak si někoho vážit.“

„Ale konec konců, neměl přece tak nepravdu, když jste na to přistoupil,“ řekla jsem. „Nechápu dobře, co mu vytýkáte.“

„Což jsem říkal, že mu něco vytýkám?“

„Ne, ale to člověk vycítí.“

Henri zaváhal: „Tady jde jenom o ten způsob,“ řekl a pokrčil rameny. „Byl bych býval ocenil, kdyby se Dubreuilh byl aspoň na chvíli vžil do mého postavení.“ Velmi mile se usmál: „Vy byste to udělala.“

„Já nejsem veřejně činná žena,“ řekla jsem. „Ano, občas si Robert schválně nasazuje klapky na oči; přesto ale upřímně myslívá na druhé a má nesobecké city; jste nespravedlivý.“

„Snad,“ řekl Henri vesele. „Víte, když člověk proti své vůli na něco přistoupí, zlobí se tak trochu na toho, který ho k tomu přemluvil; uznávám, že to není moc poctivé.“

Prohlížela jsem si Henriho s jakýmisi výčitkami svědomí: „Hodně vás zatěžují ty nové vztahy *Espoiru* k S.R.L.?“

„Ale ne, teď už to není žádný problém, už v tom plavu.“

„Ale neměl jste k tomu moc chuť?“

Usmál se: „Žhavý jsem do toho nebyl.“

Často opakoval, že ho politika ubíjí, a teď v ní je až po krk; vzdychla jsem: „Přece jen je něco na tom, co říká Scriassine; nikdy nebyla politika tak absorbující jako dnes.“

„Ten zatracený Dubreuilh se absorbovat nedá,“ řekl Henri s jakousi závistí, „píše tolik jako dřív.“

„Tolik jako dřív,“ řekla jsem. Zaváhala jsem, ale cítila jsem k Henrimu opravdovou důvěru: „Píše tolik, ale méně volně. Ty vzpomínky, z nichž jste některé pasáže četl, nechce uveřejnit, že prý by se v nich našlo proti němu příliš mnoho zbraní; to je přece smutné pomyšlení, že když se stanete veřejným činitelem, nemůžete už být jako spisovatel úplně upřímný!“

Henri chvíli mlčel a potom řekl: „Je ovšem pravda, že jistá nezávaznost psaní mizí; všechno, co dnes Dubreuilh uveřejní, se čte v určitém kontextu, který nesmí ztrácet ze zřetele; ale nemyslím, že by to umenšovalo jeho upřímnost.“

„To, že ty vzpomínky nevyjdou, mě strašně rmoutí!“

„Nemáte pravdu," řekl přátelsky. „Dílo člověka, který by se zpovídal úplně, ale bez zodpovědnosti, by nebylo o nic úplnější ani pravdivější než dílo toho, kdo přejímá zodpovědnost za všechno, co říká."

„Myslíte?" řekla jsem a dodala jsem: „Vy jste se také musel s touhle otázkou vyrovnávat?"

„Ne, v tomhle smyslu nikdy."

„Ale naskytly se některé problémy?"

„S problémy se roztrhl pytel, nemyslíte?" řekl uhýbavě.

Nedala jsem se odbýt: „Jak pokračuje váš veselý román?"

„To je právě ono, už ho nepíšu."

„Stal se z něho smutný román? Vidíte, já jsem vám to říkala."

„Nepíšu už," řekl Henri s omluvným úsměvem. „Už vůbec ne."

„Ale prosím vás!"

„Články, to ano, to se spotřebuje na místě, ale opravdovou knihu, to už nemůžu."

Nemůže, je tedy něco pravdy na Pauliných řečech. On přece tak rád psal; jak se to mohlo stát? „Ale proč ne?" zeptala jsem se.

„Nepsat je něco přirozeného, víte, to spíš opak je abnormální."

„Ale ne pro vás; vy jste si nedovedl ani představit život bez psaní."

Dívala jsem se na něho a cítila jsem skleslost; řekla jsem Paule: „Lidé se mění", ale co je to platné vědět, že se mění, člověk na ně umíněně pohlíží v některých ohledech jako na neměnné: zase jedna stálice se začíná točit dokola na mém nebi. „Vy myslíte, že to dnes nemá smysl?"

„To ne," řekl Henri. „Jestli pro některé lidi má psaní smysl, tím líp pro ně. Já osobně už k tomu nemám chuť, to je všechno." Usmál se: „Všechno vám svěřím: já už nemám co říct; nebo spíš to, co chci říct, mi připadá, jako že to nic není."

„To je jen nálada, to přejde," řekla jsem.

„Nemyslím," odpověděl.

Srdce se mi svíralo; zříci se psaní muselo být pro něho strašně smutné; řekla jsem vyčítavě a se špatným svědomím: „Tak často se vidíme, a vy jste nám o tom nikdy neřekl!"

„Nedostali jsme se k tomu."

„Pravda, s Robertem teď už mluvíte jedině o politice!" Najednou jsem měla nápad: „Víte, co by bylo pěkné? Letos v létě jedeme s Robertem na túru na kole; pojeďte na týden nebo na dva s námi."

„To by mohlo být pěkné," řekl váhavě.
„Určitě by to bylo pěkné!" Zaváhala jsem také: „Jenomže Paula nejezdí na kole."
„Já bych s ní stejně nestrávil celé prázdniny," řekl živě. „Pojede ke své sestře do Tours."
Chvilku bylo ticho, potom jsem se bez úvodu zeptala:
„Proč Paula nechce zase zkusit zpívat?"
„To kdybyste mi mohla říct! Nevím vůbec, co si poslední dobou myslí," řekl sklesle. Pokrčil rameny: „Snad má strach, že kdyby si zařídila svůj vlastní život, využil bych toho ke změně našich vztahů."
„A to byste si opravdu přál, ne?"
„Ano," řekl prudce. „Co chcete," dodal, „už ji hodně dlouho nemiluju; ona si toho je ostatně velmi dobře vědoma, i když mermomocí trvá na tom, že se nic nezměnilo."
„Mám dojem, že žije zároveň na dvou rovinách," řekla jsem. „Vidí naprosto jasně, co se děje, ale zároveň si namlouvá, že ji milujete šílenou láskou a že mohla být největší zpěvačkou století. Myslím, že nakonec jasný rozum zvítězí: ale co s ní pak bude?"
„Opravdu nevím!" řekl Henri. „Nechtěl bych se k ní zachovat sprostě, ale na druhé straně nemám nadání k mučednictví. Někdy mi situace připadá jednoduchá, když už člověk nemiluje, tak prostě nemiluje. Jindy se mi zase zdá nespravedlivé, že jsem ji přestal milovat: je to tatáž Paula."
„Domnívám se, že milovat je také nespravedlivé."
„No tak co? Co mohu dělat?"
Vypadal opravdu utrápeně; zase jednou jsem si pomyslela, jak jsem ráda, že jsem žena; mám co dělat s muži, a to klade mnohem méně problémů.
„Paula by se měla snažit řešit to taky sama, jinak jste v ošklivé bryndě," řekla jsem. „Člověk nemůže žít a mít pořád špatné svědomí, ale také nemůže vést život, který je mu proti srsti."
„Třeba se člověk musí naučit vést život, který je mu proti srsti," řekl Henri s předstíranou lehkostí.
„Ne! Jsem přesvědčena, že ne!" řekla jsem. „Není-li člověk se svým životem spokojen, nevidím, z jakého hlediska se to dá obhájit."
„Vy jste se svým životem spokojena?"
Na tu otázku jsem nebyla připravená; řekla jsem to z dávného přesvědčení, ale do jaké míry jsem se jím ještě řídila, to už jsem moc nevěděla; odpověděla jsem rozpačitě: „Nejsem s ním nespokojena."

Teď si mě zase prohlížel on: „A to vám stačí, nebýt nespokojená?"

„To už je docela dobré."

„Změnila jste se," řekl mile. „Kdysi jste byla se svým osudem spokojená až provokativně."

„Proč bych měla být já jediná, která se nezměnila?" řekla jsem.

Ale Henri nepopustil: „Někdy se mi zdá, že vás už vaše povolání nezajímá tak jako dřív."

„Zajímá mě," řekla jsem. „Ale nepřipadá vám, že v současné době je tak nějak nedůležité léčit duševní stavy?"

„Pro ty, které vyléčíte, je to důležité," řekl Henri. „Zrovna tak důležité dnes jako dřív, proč by tu byl nějaký rozdíl?"

Váhala jsem: „Víte, kdysi jsem věřila na štěstí, totiž chci říct: myslela jsem, že šťastní lidé jsou na správné straně. Uzdravit nemocného znamenalo udělat z něho správného člověka, který je schopný dát svému životu smysl." Pokrčila jsem rameny: „To by musel mít člověk moc velkou víru v budoucnost, aby věřil, že každý život může mít smysl."

Henri se usmál; očima se mě vyptával: „Budoucnost není tak černá," řekl.

„Nevím," odpověděla jsem. „Snad jsem ji dřív viděla příliš růžovou, tak mi ta šedivost nahání strach." Usmála jsem se: „V tom jsem se právě změnila nejvíc; mám ze všeho strach."

„To mě překvapujete!" řekl.

„Opravdu. Tak například mi už před několika týdny nabídli, abych jela v lednu do Ameriky na psychiatrický kongres; a já se nemohu a nemohu rozhodnout."

„Ale proč?" zeptal se pohoršeně.

„Nevím, láká mě to, ale zároveň se bojím. Vy byste se nebál? Vy byste to na mém místě přijal?"

„Samozřejmě!" řekl. „Co si myslíte, že se vám stane?"

„Nic zvláštního." Váhavě jsem řekla: „Musí to být divné vidět sebe a lidi, na kterých vám záleží, z docela jiného světa..."

„Musí to být hrozně zajímavé." Povzbudivě se na mě usmál: „Určitě uděláte všelijaké malé objevy; ale překvapilo by mě, kdyby měly nějaký převratný vliv na váš život. Věci, které se nám přihodí nebo které děláme, nemají nikdy tak velký význam..."

Sklopila jsem hlavu. To je pravda, pomyslela jsem si. Věci jsou vždycky mnohem méně důležité, než si myslím. Odjedu, vrátím se, všechno pomine, nic se nestane. Už i tahle důvěrná rozmluva ve dvou pominula. Museli jsme se vrátit domů na

večeři. Intimitu a důvěrnost téhle hodiny jsme snad mohli prodloužit až do svítání, možná ještě dál. Ale z tisíce důvodů jsme se o to nemohli pokusit. Nemohli? V každém případě jsme se o to nepokusili.

„Musíme za ostatními," řekla jsem.

„Ano," řekl Henri, „už je čas."

Tiše jsme šli až k metru a jeli jsme za ostatními.

Rozhovor Roberta s Lafauriem byl zdvořile bouřlivý; žádný z nich nezvýšil hlas, ale navzájem se označovali za válečné zločince. Lafaurie na závěr prohlásil posmutnělým tónem: „Budeme nuceni přejít k útoku." To Roberta neodradilo od horečných příprav na mítink, který se měl konat v červnu. Avšak jednou večer po dlouhém sezení s Henrim a Samazellem se mě zčistajasna zeptal:

„Mám pravdu nebo nemám, že organizuju ten mítink?"

Ohromeně jsem se na něho zadívala: „Proč se mě na to ptáte?"

Usmál se: „Abys mi odpověděla."

„Víte to líp než já."

„Člověk nikdy neví."

Zaraženě jsem si ho prohlížela dál: „Vzdát se toho mítinku znamená vzdát se S.R.L.?"

„Ovšem."

„Po hádce s Lafauriem jste mi podrobně vyložil, proč nepadá v úvahu, abyste povolil. Co se stalo nového?"

„Nic se nestalo," řekl Robert.

„Tak proč jste změnil názor? Nevěříte už, že je možné komunisty postavit před hotovou věc?"

„Věřím; v případě našeho úspěchu je pravděpodobné, že nespálí mosty." Robertův hlas měl v sobě něco nedořečeného; pokračoval nejistě: „Já si spíš kladu otázku o té věci jako o celku."

„Otázky o celém hnutí?"

„Ano. Někdy si kladu otázku, jestli ta socialistická Evropa není jen utopie. Ale každá myšlenka, která ještě není uskutečněná, se hodně podobá utopii; člověk by nikdy nic neudělal, kdyby si měl myslet, že nic není možné, jenom to, co už je."

Vypadal, jako by se bránil proti nějakému neviditelnému partnerovi, a já jsem uvažovala, odkud se v něm najednou vzaly tyhle pochyby. Povzdechl si: „Není snadné rozlišit mezi skutečnou možností a snem."

„Což neříkal Lenin: ‚Člověk musí snít‘?“

„Ano, ale pod podmínkou, že ve svůj sen opravdově věří; to je právě ta otázka: věřím v něj opravdu dost vážně?“

Udiveně jsem se na něj dívala: „Co tím chcete říct?“

„Nestavím si hlavu třeba jen ze vzdoru, z hrdosti, ze sebelásky?“

„To je divné, že máte tyhle skrupule,“ řekla jsem. „Obyčejně o sobě nepochybujete.“

„Pochybuju i o tom, co obyčejně dělám!“ řekl Robert.

„Pochybujte tedy taky o svých pochybách! Třeba jste v pokušení ustoupit proto, že se bojíte neúspěchu nebo spousty komplikací.“

„Možná,“ řekl Robert.

„Myslím, že vám není příjemné pomyšlení, že proti vám komunisté zahájí kampaň.“

„Ne, to mi příjemné není,“ řekl Robert. „Člověk se tolik namáhá, aby mu lidé porozuměli! A oni budou systematicky vytvářet ta nejhorší nedorozumění. Ano,“ dodal, „to asi spisovatel ve mně zbaběle radí politikovi, aby toho nechal.“

„Vidíte,“ řekla jsem. „Jestli začnete moc rozebírat své motivy, vůbec se z toho nedostanete. Zůstaňte přece na rovině objektivity, jak by řekl Scriassine.“

„To je bohužel pole značně nepevné!“ řekl Robert. „Zvlášť když člověk má jenom neúplné informace. Ano, věřím, že evropská levice má určité šance, ale co když tomu věřím jen proto, že jsem přesvědčen, že je to nutné?“

Mátlo mě, že Robert staví tu otázku takhle. Prudce si vyčítal, že příliš naivně věří v dobrou vůli komunistů; ale to by nemělo být dostatečným důvodem, aby pochyboval do takové míry. Bylo to poprvé za celý náš život, když jsem ho viděla v pokušení přijmout pohodlné řešení.

„Od kdy pomýšlíte na to, že necháte S.R.L. padnout?“ zeptala jsem se.

„No, já na to nemyslím pozitivně,“ řekl Robert. „Jen si kladu otázky.“

„Od kdy si kladete tyhle otázky?“

„Asi dva nebo tři dny.“

„A bez zvláštní příčiny?“

Usmál se: „Bez zvláštní příčiny.“

Zadívala jsem se na něho: „A není to prostě proto, že jste unavený? Vypadáte unaveně.“

„Jsem trochu unavený, to je pravda.“

Najednou mě to udeřilo do očí: vypadal velice unaveně. Oči měl růžové, pleť matnou a obličej opuchlý. Vždyť on už

není žádný mladík! pomyslela jsem si znepokojeně. Ne že by byl starý, ale přece jenom už si nemůže dovolit takové pracovní vypětí jako dřív; a on si je dovoloval, dokonce je ještě zvyšoval: možná že proto, aby si dokázal, že je ještě mladý. Mimo S.R.L., *Vigilance* a jeho knihu tu jsou ještě dopisy, návštěvy, telefonické hovory; všichni mu chtějí sdělit něco důležitého: povzbuzení, kritiku, podněty, problémy; kdyby je nepřijal, kdyby je neotiskl, odsuzoval by je k hladu, k bídě, k šílenství, k smrti, k sebevraždě. Robert je přijímá, nastavuje dny nocemi, už skoro vůbec nespí.

„Děláte toho příliš moc!" řekla jsem. „Budete-li tak pokračovat dál, uštvete se. Jednoho dne vás raní mrtvice, a já na tom budu moc pěkně!"

„Stačí vydržet ještě měsíc, nic víc."

„A vy myslíte, že měsíc prázdnin stačí, abyste se zotavil?" Uvažovala jsem: „Měli bychom se snažit najít si nějaký dům na předměstí," řekla jsem. „Jezdil byste do Paříže jednou nebo dvakrát týdně a jinak žádné telefony a žádné návštěvy klid."

„A ten dům najdeš ty?" zeptal se Robert posměšně.

Běhat po agenturách, navštěvovat vily, na to jsem neměla chuť a vůbec žádný čas. Ale bolelo mě srdce, když jsem viděla, jak se Robert přepíná. Rozhodl se, že se mítink konat bude, ale zůstával neklidný: komunisté si dají říci jen tehdy, bude-li úspěch opravdu skvělý; co bude s S.R.L. v případě, že komunisté spálí mosty? Mně taky ležel úspěch mítinku na srdci. Přikládám ještě větší význam než Robert jednotlivcům, jednomu vedle druhého, a všemu bohatství individuálního života: citům, kultuře, štěstí; potřebuju věřit, že v beztřídní společnosti se lidství dovrší, aniž by cokoli v sobě popřelo.

Naštěstí přestala Nadina otci vyřizovat výtky svých komunistických kamarádů; už nás nezahrnovala horlením proti americkému imperialismu a definitivně zavřela *Kapitál*. Nepřekvapilo mě, když mi z ničeho nic řekla:

„Vlastně jsou komunisti víceméně stejný jako měšťáci."

„Jak to?"

Zrovna jsem se upravovala na noc a ona seděla na kraji mé pohovky; právě v těchto chvílích se mnou často mluvila o věcech, které jí ležely na srdci.

„Nejsou to žádný revolucionáři. Jsou pro pořádek, pro práci, pro rodinu, pro rozum. Jejich spravedlnost je někde v budoucnu; zatím se smiřují s nespravedlností jako ostatní. A pak, ta jejich společnost, to bude zase organizovaná společnost."

„Ovšem."
„Čekat pět set let na to, že se na světě vlastně ani nic nezmění, to mě nebaví."
„Nemyslíš přece, že se dá svět přešít za rok."
„To je ohromný, ty mluvíš jako Joly. A já mám jejich kecy v malíčku. Ale to teda nevidím žádný důvod, proč bych měla vstupovat do kompartaje. Je to partaj jako každá jiná."
A jéje, zase jedna historka, která špatně skončila, pomyslela jsem si s lítostí. A ona by tolik potřebovala nějaké úspěšné dobrodružství!
„Nejlíp je zůstat sám, jako Vincent," řekla. „Teň je rovnej; je to anděl."
Anděl; toho slova užívala o Diegovi; asi ve Vincentovi nacházela tu velkorysost a svéráznost, která kdysi dojala její srdce; jenomže Diego vkládal své šílenství do toho, co psal, kdežto u Vincenta byly obavy, že on svoje vkládá do života. Spí s Nadinou? Domnívala jsem se, že ne, ale vídali se v té době velmi často; měla jsem z toho spíš radost, protože Nadina mi připadala sice vzrušená, ale veselá. Neměla jsem nejmenší obavy, když jsem tehdy v pět hodin ráno zaslechla zvonek. Nadina se nevrátila domů a já jsem předpokládala, že si zapomněla klíče. Ale když jsem otevřela, uviděla jsem Vincenta. Řekl:
„Nedělejte si starosti!"
V tu chvíli jsem si je okamžitě začala dělat: „Nadině se něco stalo!"
„Ne, ne, je úplně v pořádku; všechno se urovná!" Odhodlaně zamířil k obývacímu pokoji. „I Nadina je ženská!" řekl znechuceně. Z kapsy u bundy vytáhl mapu a rozložil ji na stůl: „Zkrátka a dobře, čeká vás tadyhle na té křižovatce," ukázal na místo, kde se křížily dvě menší cesty na severozápad od Chantilly. „Musíte si obstarat auto a hned tam pro ni jet. Perron vám určitě půjčí tu novinářskou káru. Ale nic mu nevykládejte, požádejte ho o vůz, a nic víc. A hlavně nemluvte o mně."
Řekl to jedním dechem, klidným a tvrdým hlasem, který mě naprosto neuklidnil; byla jsem přesvědčená, že má strach: „Co tam dělá? Měla nějakou nehodu?"
„Říkám vám, že ne. Odřela si nohy, to je všechno, nemůže chodit. Ale přijedete včas, abyste ji sebrala; vidíte to místo? Udělám tam křížek. Stačí, když zahoukáte nebo zavoláte. Je v tom hájku napravo od cesty."
„Co to má všechno znamenat? Co se stalo? Chci to vědět!"

„Úřední tajemství," řekl Vincent. „Měla byste radši hned zavolat Perrona," dodal.

Protivil se mi jeho bílý obličej, ty krvavé oči a hezký profil, ale můj vztek byl bezmocný; vytočila jsem Henriho číslo a slyšela jsem udivený hlas: „Kdo volá?"

„Tady Anna Dubreuilhová. Ano, já. Musím vás poprosit o nutnou službu. A prosím vás, na nic se mě neptejte. Potřebuju ihned auto a benzín na dvě stě kilometrů."

Nastalo chvilkové ticho. Pak řekl velice přirozeným hlasem: „Štěstí, že jsme zrovna včera brali benzín. Vůz bude před vaším bytem za půl hodiny, jen co pro něj dojdu a přivezu ho."

„Přijeďte s ním na náměstí Saint-André-des-Arts," řekla jsem. „Děkuju vám."

„Tak to je skvělé," řekl Vincent se širokým úsměvem. „Věděl jsem, že na Perrona je spolehnutí. Buďte opravdu klidná," dodal. „Nadině nehrozí žádné nebezpečí, hlavně když si trochu pospíšíte. Nikomu ani slovo, slyšíte? Přísahala mi, že se na vás můžeme spolehnout."

„Můžete," řekla jsem, když jsem ho vyprovázela ke dveřím, „ale řekněte mi, o co jde."

„Na mou duši to není nic vážného."

Měla jsem chuť za ním prudce přibouchnout dveře, ale zavřela jsem je potichu, abych nevzbudila Roberta; naštěstí patrně spí jako dřevo, teprve před dvěma hodinami jsem ho slyšela, jak uléhá. Rychle jsem se oblékla. Vzpomínala jsem na ty dvě noci, kdy jsem čekala na Nadinu, zatímco ji Robert hledal po Paříži: strašné čekání. Dnes to bylo ještě horší. Byla jsem přesvědčena, že jde o nějaké vloupání nebo přepadení nebo bůhvíco; a potom nemohla Nadina dojít pěšky až na nádraží a musím tam být dřív, než se na tu věc přijde a než Nadinu najdou, Nadinu, která na mě už dlouhé hodiny čeká sama, ve tmě, v zimě, ve strachu. Bylo krásné letní jitro a vzduch voněl asfaltem a listím; za několik hodin bude velmi horko; zatím zpívají ptáci v tichu a svěžesti liduprázdných nábřeží; je to veselé jitro plné úzkosti jako to ráno při evakuaci.

Henri přijel na náměstí pár minut po mém příchodu: „Tady je kočár," řekl vesele. Zůstal sedět u volantu: „Nechcete, abych jel s vámi?"

„Ne, děkuju."

„Víte to jistě?"

„Jistě."

„Už jste dlouho neřídila vůz."

„Vím, že to budu umět."
Vystoupil a já jsem si sedla na jeho místo:
„Jde o Nadinu?"
„Ano."
„Aha, oni jí používají, aby nám nasadili nůž na krk!" řekl rozhořčeně.
„Vy víte, oč jde?"
„Víceméně ano."
„Řekněte mi to..."
Zaváhal: „Jsou to jen dohady. Poslyšte, zůstanu celé dopoledne doma, zavolejte, kdybych vám v čemkoli mohl pomoci."
„Hlavně nesmím teď mít žádnou nehodu," říkala jsem si, když jsem ujížděla k bráně de la Chapelle. Přinutila jsem se k opatrnosti a snažila jsem se, abych se uklidnila. Henri zřejmě předpokládá, že Vincent lhal: snad jich na mě čeká víc; snad dokonce s nimi Nadina ani není. Jak jsem si to přála! Tisíckrát radši jsem si představovala, že si ze mne dělají blázny, než si představovat Nadinu vyčerpanou zimou, strachem a hněvem po celé dlouhé noci.
Hlavní silnice byla pustá; zabočila jsem menší cestou doprava a pak ještě jednou. Křižovatka byla také liduprázdná; houkala jsem a dívala jsem se na mapu; nezmýlila jsem se; ale co když se zmýlil Vincent? Ne, říkal to naprosto přesně, mýlka nebyla možná. Znovu jsem zahoukala; potom jsem vypnula motor, vystoupila, vešla do lesíku vpravo a volala jsem: „Nadino!" nejdřív tiše a potom čím dál hlasitěji. Ticho. Mrtvé ticho. Poznala jsem, co ta slova znamenají. Nadino: žádná odpověď, zrovna tak, jako bych zavolala: Diego. Ona taky zmizela; tady měla být, právě zde, a není tu. Chodila jsem dokola, drtila jsem pod nohama suché větvičky, čerstvý mech; už jsem ani nevolala. Oni ji zatkli! pomyslela jsem si zděšeně. Vrátila jsem se k vozu. Snad ji omrzelo čekat, není trpělivá, sebrala odvahu a vydala se k nejbližšímu nádraží; musím ji dohonit, musím, v tuhle hodinu bude na prázdném nástupišti nápadná. V Chantilly by si jí nikdo nevšiml, ale to je hodně daleko a to bych ji byla potkala na cestě, jistě si vybrala Clermont; upřeně jsem se dívala na mapu, jako bych z ní mohla vyrvat nějakou odpověď. Do Clermontu se dá jít dvěma cestami, vybrala si nejspíš tu kratší. Zapnula jsem motor a spustila startér a srdce mi začalo zoufale bít; motor nezabíral; konečně si dal říct a vůz se drobnými trhavými pohyby rozjel. Vlhké ruce mi klouzaly po mokrém volantu. Kolem mne setrvávalo ticho; ale světlo už bylo pronikavé,

za chvíli se ve vesnicích otevřou dveře. „Oni ji zatknou." Ticho, nepřítomnost; ten klid mi připadal děsný. Nadina nebyla na silnici ani na ulicích v Clermontu, ani na nádraží. Asi nemá mapu, nezná ty končiny, potuluje se někde nazdařbůh po polích, najdou ji dřív než já. Obrátila jsem se zpátky, vrátím se druhou cestou až na křižovatku a pak budu jezdit sem a tam po všech těch cestách, dokud mi nedojde benzín. A pak? Neuvažovat; zkusit všechny cesty; tahle vede mezi zelenajícím se obilím nahoru na kopec. A najednou jsem uviděla Nadinu, jak jde proti mně; na rtech měla úsměv, jako bychom si tuhle schůzku byly dávno domluvily. Prudce jsem zastavila a ona beze spěchu došla k vozu; naprosto přirozeným hlasem se zeptala:

„Přijelas pro mě?"

„Ne; projíždím se pro zábavu." Otevřela jsem dvířka: „Nastup."

Posadila se vedle mne; byla učesaná, napudrovaná, vypadala odpočatě; drtila jsem nohou akcelerátor a svírala rukama volant. Nadina se zeptala s poloironickým a poloshovívavým úsměvem:

„Zuříš?"

Ty dvě trpké slzy, které mi stouply do očí, byly opravdu slzy vzteku; vůz poskočil stranou, myslím, že se mi třásly ruce; zpomalila jsem, pokusila jsem se uvolnit prsty a ovládnout hlas:

„Proč jsi nezůstala v tom lese?"

„Nudila jsem se." Zula si střevíce a strčila je pod sedadlo. „Myslela jsem, že nepřijedeš," dodala.

„Jsi blázen nebo co? Ovšemže jsem přijela."

„Já jsem nevěděla. Chtěla jsem jet z Clermontu vlakem. Nakonec bych tam byla došla." Naklonila se dopředu a třela si nohy: „Chudinky nohy!"

„Co jste provedli?"

Neodpověděla.

„Dobře, nech si své tajemství," řekla jsem, „dnes večer to bude v novinách."

„Bude to v novinách!" Nadina se vztyčila, obličej měla proměněný:

„Myslíš, že si domovnice všimla, že jsem se dnes v noci nevrátila domů?"

„Nebude to moct dokázat; a když to nepůjde jinak, odpřísáhnu, že jsi doma byla. Ale chci vědět, co jste udělali."

„Když se to teda dozvíš tak jako tak... V Azicourtu je jedna ženská," řekla dutým hlasem, „a ta udala dvě židovské děti,

které byly schované někde na statku; ty děti jsou mrtvé. Všichni vědí, že to má na svědomí ona, ale zařídila to tak, aby ji nikdo neobtěžoval: to je další svinstvo. Vincent a jeho kamarádi se rozhodli ji potrestat: už o tom dávno vím, a oni věděli, že jim chci pomoct. Na tuhle věc potřebovali děvče, tak jsem s nima šla. Ta ženská je majitelka bistra; vyčíhali jsme si, až odešli poslední hosti, a zrovna když zavírala, uprosila jsem ji, aby mě na chvíli pustila dovnitř a nechala mě vypít skleničku; když mě obsluhovala, vešli kluci a skočili na ni; odvedli ji do sklepa."

Nadina se odmlčela; zeptala jsem se: „Snad ji ne..."

„Ne," řekla prudce. Dodala: „Oholili jí hlavu... Neprovedla jsem to tak špatně," řekla najednou vyzývavěji, „zavřela jsem dveře, zhasla jsem; jenomže se mi to zdálo dlouhé, vypila jsem jeden koňak, když jsem na ně čekala; a protože nemám trénink, tak mě to vyřídilo. A pak, už jsme ušli spoustu kilometrů z Clermontu; zpátky chtěli jet ze Chantilly; já už nemohla dál. Dotáhli mě až k tomu lesíku, řekli mi, abych na tebe počkala. Měla jsem čas se vzpamatovat..."

Přerušila jsem ji: „Dáš mi slovo, že přerušíš s celou tou bandou styky, anebo ještě dnes večer odjedeš z Paříže."

„Oni mě už stejně nebudou chtít," řekla mrzutě.

„To mi nestačí: chci, abys mi dala slovo, jinak, přísahám, budeš zítra daleko."

Už léta jsem s ní nemluvila tímhle tónem; podívala se na mě poddajně a prosebně:

„Slib mi taky něco: neříkej nic tatínkovi."

Nestává se mi často, že bych Robertovi zamlčovala hlouposti, které Nadina provádí, ale tentokrát jsem si pomyslela, že opravdu není zapotřebí mu přidělávat nové starosti: „Slib za slib," řekla jsem.

„Slibuju všechno, co chceš," řekla smutně.

„Tak tedy nic neřeknu." Dodala jsem úzkostlivě: „Určitě jsi tam nenechala nějakou stopu?"

„Vincent tvrdí, že se o všechno postaral." Zeptala se rozrušeně: „Co by se stalo, kdyby mě chytli?"

„Nechytnou tě; a jsi jenom spoluvinice a jsi hodně mladá. Ale Vincent zatraceně riskuje, a jestli skončí život ve vězení, bude mu to patřit," řekla jsem rozzlobeně. „Tahle historie je hnusná; hnusná a pitomá."

Nadina neodpověděla; po chvíli mlčení řekla:

„Henri ti půjčil vůz a na nic se nevyptával?"

„Myslím, že toho ví dost."

„Vincent moc mluví," řekla Nadina. „Henri nebo ty, na

tom nezáleží. Ale třeba Sézenac by mohl být nebezpečný."
„Sézenac v tom je taky? To by bylo šílenství!"
„Sézenac v tom není. Vincent přece jenom ví, že na narkomana si člověk musí dávat pozor. Jenomže se mají rádi, pořád jsou spolu."
„S Vincentem se musí promluvit, přesvědčit ho, aby toho nechal..."
„Toho nepřesvědčíš," řekla Nadina, „ani ty, ani já, ani nikdo jiný."
Nadina si šla lehnout a já jsem řekla Robertovi, že jsem si trochu vyjela jen tak pro potěšení. Měl zrovna tolik starostí, že v tom neviděl nic podezřelého. Zavolala jsem Henriho, několika neurčitými větami jsem ho ujistila, že je všechno v pořádku. Dalo mi pořádnou práci zajímat se o pacienty. Napjatě jsem čekala na večerní noviny; nic tam nebylo. Přesto jsem tu noc skoro nespala. Ani pomyšlení na to, že bych jela do Ameriky, říkala jsem si: Nadina je v nebezpečí; slíbila mi, že už to neudělá, ale bůhvíco jiného si zas vymyslí! Smutně jsem si pomyslela, že i když u ní zůstanu, nebudu ji umět ochránit. Asi by stačilo, aby byla šťastná, aby měla pocit, že je milována, a přestala by se ničit: ale já jsem jí nemohla dát ani štěstí, ani lásku. Jak málo jsem jí platná! Ty ostatní, cizí lidi dovedu přimět k řeči, rozplétám jim nitky vzpomínek, vymotávám je z jejich komplexů a u východu jim předávám úpravná přadénka, která si založí do přihrádek. Prospívá jim to, někdy. Do Nadiny vidím úplně jasně, a nedovedu pro ni udělat nic. Kdysi jsem říkala: „Jak může člověk klidně dýchat, když lidé, které miluje, hrají o svůj věčný život?" Ale věřící se může modlit, může se s Bohem všelijak dohadovat. Pro mě už neexistuje žádné dorozumění se svatými a říkám si: tenhle život je její jediná šance; nebude žádná jiná pravda než ta, kterou pozná, žádný jiný svět kromě toho, ve který uvěří. Druhý den ráno měla Nadina kruhy pod očima a já jsem se užírala dál. Strávila den nad učebnicí chemie a večer, když jsem si stírala nalíčení, řekla mi sklesle:
„Tahle chemie je jako noční můra; jistě a na beton mě vyrazí."
„Vždycky jsi zkoušky udělala..."
„Tentokrát ne; ostatně je to prašť jako uhoď, jestli je udělám nebo ne. Nikdy nevyniknu v chemii." Chvilku přemýšlela: „Nikdy nevyniknu v ničem. Nejsem intelektuálka, a když mám jednat, ztratím kuráž. Nejsem k ničemu."
„Ve *Vigilance* jsi obstála výborně, a hned."
„Není na co být pyšný, tatínek má pravdu."

„Až najdeš něco, co tě bude bavit, určitě to budeš dělat dobře; a ty to najdeš."
Potřásla hlavou: „Asi se hodím k tomu, abych měla muže a děti jako všechny ženské. Budu cídit kastróly a každý rok poviju jednoho fakana."
„Jestli se vdáš jen proto, aby ses vdala, tak taky nebudeš spokojená."
„Buď klidná! Žádnej chlap nebude tak blbej, aby si mě vzal. Oni se se mnou rádi vyspí, ale potom maucta. Neupoutávám je."
Dobře jsem znala její způsob říkat o sobě přirozeným hlasem ty nejnepříjemnější věci, jako by svou nenuceností odzbrojovala a překonávala jejich trpkou pravdivost. Bohužel pravda zůstávala pravdou.
„Nechceš je upoutat," řekla jsem. „A když o tebe přesto někdo stojí, nechceš tomu věřit."
„Zase mi budeš vykládat, že Lambert o mě stojí..."
„Už rok jsi jediné děvče, se kterým chodí, říkalas mi to sama."
„Bodejť, když je teplej."
„Ty ses zbláznila."
„Přece chodí pořád jenom s klukama. A je zamilovanej do Henriho, to je jasný."
„Zapomínáš na Rosu."
„Jo, Rosa byla tak krásná," řekla Nadina teskně. „I teplej se mohl zamilovat do Rosy. Tomu ty nerozumíš," řekla netrpělivě. „Lambert ke mně cítí přátelství, to je pravda, ale stejně jako by ho cítil k mužskýmu. Je to tak ostatně úplně v pořádku. Nemám chuť dělat náhražku." Povzdychla si: „Kluci mají štěstí: Lambert si pojede po celé Francii dělat nějakou velkou reportáž: obnova, zničené kraje a tak. Koupil si motorku. To bys ho musela vidět: připadá si jako plukovník Lawrence, když se natřásá na tý rachotině," dodala podrážděně.
Z jejího hlasu zaznívala taková závist, že mě to přivedlo na myšlenku. Druhý den odpoledne jsem zašla do *Espoiru* a požádala, aby mi zavolali Lamberta.
„Chcete se mnou mluvit?" řekl zdvořile.
„Ano, jestli máte chvilku čas."
„Chtěla byste jít nahoru do baru?"
„Pojďme."
Jakmile přede mne barman postavil grapefruitovou šťávu, zaútočila jsem: „Že prý jedete na velkou reportáž po celé Francii?"

„Ano, odjíždím příští týden, na motocyklu."
„Nebylo by možné, abyste vzal Nadinu s sebou?"
Pohlédl na mě s jakousi výčitkou:
„Copak by Nadina se mnou chtěla jet?"
„K smrti ráda by jela; ale jakživa vás o to sama nepoprosí."
„Nenavrhl jsem jí to, protože by mě moc překvapilo, kdyby to přijala," řekl škrobeně. „Ona málokdy souhlasí s něčím, co jí navrhnu. Poslední dobou jsem ji ostatně skoro neviděl..."
„Já vím," řekla jsem, „potlouká se s Vincentem a Sézenacem; to pro ni není dobrá společnost." Zaváhala jsem a rychle jsem dodala: „Je to pro ni dokonce nebezpečná společnost; proto jsem za vámi přišla: jste jí přátelsky nakloněn — tak ji odvezte daleko od té party."
Lambertův obličej se náhle změnil; vypadal teď velice mladě a velice bezbranně: „Nechcete přece říct, že Nadina bere drogy?"
Tohle podezření se mi docela hodilo; řekla jsem zdráhavým tónem:
„Já nevím; myslím, že ne; ale u Nadiny je všechno možné. Prodělává právě krizi. Říkám vám to otevřeně: mám strach."
Lambert chvíli mlčel; vypadal dojatý: „Byl bych šťastný, kdyby se mnou Nadina jela," řekl.
„Tak se o to pokuste. A nedejte se odradit; nejspíš vám nejdřív řekne ne, ona už je taková. Ale trvejte na tom, třeba jí tím zachráníte život."
Tři dny nato mi Nadina nedbale oznámila:
„Tak si představ, ten chudák Lambert mě chce vzít s sebou!"
„Na tu reportáž po Francii? To by bylo hodně únavné," řekla jsem.
„Což o to, to je mi fuk. Ale nemůžu jen tak odejít z časopisu na čtrnáct dní."
„Máš právo na dovolenou, o to nejde. Ale když se ti do toho nechce..."
„Ono by to bylo zajímavé," řekla Nadina. „Ale tři týdny s Lambertem by byla drahá cena."
Hlavně jsem nesměla dát najevo, že ji nějak do té cesty nutím:
„Je opravdu tak nudný?" zeptala jsem se naivně.
„Není vůbec nudný," řekla nazlobeně, „jenomže je tak přeúzkostlivý, tak škrobený, nad vším se pohoršuje. Když vejdu do bistra s dírou na punčoše, má na mě hubu! Zkrátka synáček z dobré rodiny." Dodala:
„Víš, že se smířil s otcem? To je srabárna!"
„Bože, jak ty rychle každého odsoudíš!" řekla jsem. „Co

o celé té věci víš? Co víš o starém Lambertovi a o jejich vztahu?"

Řekla jsem to s takovým zápalem, že Nadina chvíli zůstala zaražená. Když jsem opravdu přesvědčená, dovedu ji přesvědčit; tím jsem ovlivnila její dětství, a když se podrobila, obvykle mi to měla tak za zlé, že jsem raději svého vlivu neužívala. Ale dnes mě rozzlobila, když jsem viděla, jak si umíněně ubližuje.

Řekla nejistě: „Lambert se nemůže obejít bez drahého tatíčka: to je infantilní. Jestli to chceš vědět, tak právě tohle mě na něm zlobí: nikdy z něho nebude chlap."

„Je mu pětadvacet let a má za sebou divné mládí. Víš sama, že není lehké rozletět se na vlastních křídlech."

„Ale u mně to není totéž: já jsem ženská."

„A co na tom? Být mužský není o nic snazší. Dnes se toho po mužském tolik chce, zrovna třeba ty. Ještě jim teče mlíko po bradě a už mají dělat hrdiny. To člověku odvahy nepřidá. Ne. Nemáš právo být na Lamberta tak přísná. Řekni, že si s ním nerozumíš, že tě ta cesta nebaví, to je něco jiného."

„Každá cesta mě svým způsobem baví."

Dva dny nato mi řekla Nadina trochu navztekaně a trochu polichoceně:

„Ten člověk je nemožnej! Hraje to na mě s vydíráním. Tvrdí, že ho otravuje být mírovým dopisovatelem a že když s ním nepojedu, tak s tím praští."

„No a?"

„No a co myslíš?" řekla s nevinným výrazem.

Pokrčila jsem rameny: „Umí aspoň řídit motorku? Tyhle mašiny jsou nebezpečné."

„Není to vůbec nebezpečný a je to senzační," řekla Nadina a dodala: „Jestli s ním pojedu, tak jedině kvůli motorce."

Proti všemu očekávání udělala Nadina zkoušku z chemie; u písemky to bylo celkem spravedlivé, ale u ústní zkoušky snadno oklamala zkoušející svou nenuceností a výmluvností. Oslavili jsme všichni tři ten úspěch velkou večeří se šampaňským v zahradní restauraci, a potom odjela s Lambertem. Bylo to štěstí. Mítink S. R. L. se konal týden nato, doma byli pořád nějací lidé a byla jsem šťastna, že jsem mohla využít těch řídkých chvilek, kdy měl Robert volno, a nemusela se o ně s nikým dělit. Henri mu pomáhal s horlivostí, která mě dojímala, tím spíš, že jsem věděla, jak málo ho taková práce těší. Oba říkali, že to vypadá velmi dobře. Říkají-li to, musí to být pravda, pomyslela jsem si, když jsem šla dolů po avenue Wagram; přece však jsem nebyla klidná. Robert už léta ne-

mluvil na veřejnosti: bude umět získat lidi jako kdysi? Prošla jsem kolem policejních vozů, které stály podél chodníku a došla jsem až na place des Ternes; byla jsem tu moc brzy. Před deseti lety, toho večera, kdy byl mítink v Pleyelově sále, jsem taky byla sama, taky jsem po tomhle náměstí dlouho chodila kolem dokola a zašla jsem si vypít sklenici vína do La Lorraine. Tentokrát jsem tam nešla. Minulost je pryč; nevím, proč mi to bylo najednou tak drásavě líto. Asi jenom proto, že je to minulost. Vrátila jsem se, šla jsem dlouhou smutnou chodbou. Vzpomínala jsem si, jak mi bylo divně, když Robert vystoupil na tribunu: připadalo mi, že mi ho berou. Teď mě také znepokojovalo pomyšlení, že ho uvidím na pódiu, zdálky. V sále ještě nebylo moc lidí. „Obecenstvo se přihrne vždycky na poslední chvíli," řekli mi Cangeovi. Snažila jsem se klidně se s nimi bavit, ale pohledem jsem úzkostlivě hlídala vchod. Teď se konečně dozvíme, jestli lidé za Robertem jsou anebo ne. Ovšemže i když za ním jdou, není ještě vyhráno; naproti tomu, kdyby zůstal sál prázdný, je to definitivní porážka. Sál se plnil. Když přišli řečníci uprostřed potlesku na tribunu, byla všechna místa obsazena. Působilo podivně vidět všechny ty známé tváře změněné v oficiální obličeje. Lenoir v jakémsi mimikri splýval se židlemi a stoly jako kousek suchého dřeva; kdežto Samazelle zaujímal celou tribunu, tady bylo jeho přirozené prostředí. Když začal Henri mluvit, proměnil jeho hlas ten obrovský sál v soukromý pokoj: neviděl před sebou pět tisíc osob, ale pět tisíckrát jednu osobu a mluvil k nim téměř konverzačním tónem. Pomalu jsem se zahřívala. Ve slovech, která říkal, nabízel nám přátelství, a už to samo byla jistota: lidé nejsou odsouzeni k nenávisti a k válce; když jsme ho poslouchali, byli jsme si tím jisti. Dlouho mu tleskali. Méricaud pronesl krátkou a unylou řeč a potom přišla řada na Roberta. To byly ovace! Jakmile vstal, začali tleskat a dupat a křičet. Trpělivě čekal a já jsem se v duchu ptala, jestli je dojat: já jsem byla. Den za dnem jsem ho vídala nad psacím stolem se zarůžovělýma očima, s ohnutými zády, osamělého a pochybujícího o sobě: byl to týž člověk, kterému tleská pět tisíc lidí. Čím pro ně vlastně je? Zároveň velký spisovatel a organizátor Výborů bdělosti a řečník protifašistických schůzí; intelektuál, který se dal do služeb revoluce, aniž se zapřel jako intelektuál. Pro staré představoval dobu před válkou, pro mladé přítomnost a její sliby; uskutečňovalo se v něm spojení minulosti s budoucností. A jistě byl ještě tisíckrát víc, každý ho měl rád po svém. Tleskali dál a ten zvuk se ve mně rozrůstal do obrovských rozměrů. Obvykle

mě proslulost a sláva nechávají chladnou; toho večera mi připadaly záviděníhodné. Říkala jsem si: Šťastný, kdo se může pravdě svého života podívat do očí a těšit se z ní; šťastný, kdo ji může vyčíst z přátelských tváří. Konečně nastalo ticho. Jakmile Robert otevřel ústa, zvlhly mi ruce a na čele mi vyvstal pot; i když vím, že mluví bez potíží, měla jsem trému. Naštěstí jsem byla rychle zaujata. Robert mluvil bez patosu, s tak drtivou logikou, že se podobala až násilí; nenavrhoval program: diktoval nám úkoly. A ty byly tak naléhavé, že se člověk cítil nucen je splnit; vítězství bylo zaručeno právě svou nutností. Lidé kolem mne se usmívali, oči jim zářily, každý poznával svou vlastní jistotu na tváři svých sousedů. Ne, tahle válka nebude marná; lidé pochopili, co se platí za rezignaci a za sobectví, uchopí osud do svých rukou, dopomohou míru k vítězství a dobudou na celém světě svobodu a štěstí. Je to jasné, je to jisté, je to dáno prostým zdravým rozumem: lidstvo nemůže chtít nic jiného než mír, svobodu a štěstí, a kdo mu může zabránit, aby neuskutečnilo to, co chce? Vždyť na světě vládne jedině ono. V tom všem, co Robert říkal, nás oslňovala právě ta samozřejmost. Když domluvil, dlouho jsme tleskali a tleskali jsme pravdě. Otřela jsem si ruce kapesníkem. Mír je zaručen, blízká i vzdálená budoucnost zajištěna, je to jedno a totéž. Salèva jsem neposlouchala. Byl stejně nudný jako Méricaud, ale na tom nezáleželo. Vyhráli jsme, nejen ten mítink, ale všechno, co znamená.

Samazelle mluvil poslední. Hned začal burácet a hromovat: jako pouťový vyvolavač. Octla jsem se zase nazpět ve svém křesle v davu stejně bezmocném, jako jsem byla sama, v davu, který se hloupě opájel slovy. Tohle nebyly sliby ani předpovědi: jen slova, nic víc. V Pleyelově sále jsem kdysi také viděla stejnou zář na pozorných tvářích: a nezabránilo to Varšavě, Buchenwaldu, Stalingradu, Oradouru. Ano, všichni vědí, co se platí za rezignaci a sobectví: ale ví se to už dávno a bez výsledku. Nikdy se nepodařilo zarazit neštěstí a tak brzy se to nepodaří, rozhodně ne za našeho života. A co se stane potom, na konci té dlouhé prehistorie, přiznejme si, že si to ani neumíme představit. Budoucnost není jistá, ani ta blízká, ani ta vzdálená. Pohlédla jsem na Roberta. Je to opravdu jeho pravda, která se obráží ve všech těch očích? Dívají se na něho odjinud: z Ameriky, z SSSR, z hloubi staletí. Koho vidí? Třeba nikoho jiného než starého snílka nereálných snů. Snad se tak zítra uvidí i sám; pomyslí si, že jeho činnost ničemu neposloužila nebo, co horšího, že sloužila

k mystifikaci lidí. Kdybych se jen mohla rozhodnout: žádná pravda není! Ale nějaká pravda bude. Tady je náš život, těžký jako kámen, a má rub, který neznáme; je to děsné. Tentokrát jsem si byla jista, že to není blouznění; nic jsem nepila, není noc a dusím se strachem.

„Jste spokojeni?" zeptala jsem se jich, a Henri byl spokojen. „Je to úspěch," řekl mi vesele. Samazelle prohlásil: „Je to vítězství." Ale Robert zabručel: „Jeden mítink toho moc nedokazuje." Před deseti lety, když vycházel z Pleyelova sálu, nic takového neřekl; tehdy jen zářil. Přitom jsme si tenkrát mysleli, že válka nakonec přece jen vypukne: odkud jsme brali ten klid? Ano, měli jsme před sebou hodně času; za hrozící válkou Robert tušil rozdrcení fašismu a oběti, které to bude stát, už překonal. Teď cítí svá léta; potřebuje krátkodobé jistoty. V následujících dnech zůstával zachmuřený. Měl by mít radost, když mu Charlier oznámil, že vstupuje do S.R.L., a nikdy jsem ho neviděla tak zmateného jako po rozmluvě s ním; ostatně jsem to chápala. Nebylo to ani tak kvůli Charlierově vzhledu: vlasy mu už nenarostly, kůži měl rudou a strupovitou, ale přece jen od března přibral deset kil a udělali mu nové zuby; ani to nebylo kvůli tomu, co vyprávěl, už nám toho o hrůzách koncentráků nemohl povědět mnoho nového; nesnesitelný byl spíš tón, kterým to všechno říkal. On, který býval ten nejmírnější a nejumíněnější idealista, mluvil teď o bití, fackách, mučení, hladu, průjmech, otupělosti a zhrublosti se smíchem, který nebyl už ani cynický; byl buď infantilní, nebo senilní, archandělský, nebo idiotský, člověk nevěděl. A smál se taky myšlence, že socialisté čekají, že se mezi ně vrátí; přece však mu zůstala jeho stará nechuť ke komunistům; S.R.L. ho zlákal; slíbil, že tam přivede značně velikou skupinu, která se za ním znovu vytvářela. Když od nás odešel, Robert mi řekl:

„Tuhle jsi se divila, že mám pochybnosti. Ale rozumíš, když se dnes člověk pustí do veřejné činnosti, je na tom strašné to, že ví, jak draho se platí za chyby."

Věděla jsem, že všechny lidi svého věku, i sebe, činí zodpovědné za válku; přitom byl jedním z těch, kdo proti ní bojovali s největším pochopením a největším úsilím; ale považoval se za vinného, když jeho úsilí skončilo neúspěchem. Překvapovalo mě, že se v něm po setkání s Charlierem probudily výčitky svědomí; obyčejně reaguje na celky, ne na jednotlivé případy.

„V každém případě, i kdyby byl S.R.L. omyl, nemělo by to tak velké následky," řekla jsem.

„I malé porážky mají význam," řekl Robert. Zaváhal: „To musí být člověk mladší než já, aby věřil, že budoucnost vše napraví. Já cítím, že má zodpovědnost je omezenější než dřív, ale taky blíž určená a těžší."

„Jak to?"

„No, myslím tak trochu jako ty: smrt a neštěstí jednotlivce, to se nedá překonat. Jdu ovšem proti proudu," dodal, „mladí jsou dnes mnohem tvrdší, než jsme byli my, jsou dokonce přímo cyničtí; a já jsem čím dál sentimentálnější."

„Nedalo by se spíš říct, že jste konkrétnější, než jste býval?"

„Tím si nejsem jist: kde je konkrétno?" řekl Robert.

Ano, byl rozhodně zranitelnější než dřív. Naštěstí přinesl mítink výsledky, každý den přicházely nové přihlášky. A komunisté nakonec S. R. L. nevypověděli válku, mluvili o něm s potlačenou nevolí, nic víc. Byla naděje, že se hnutí zdárně rozvine. Jediným minusem bylo, že *Espoir* přece jen ztratil hodně čtenářů a že bude brzy nutno použít Trarieuxova kapitálu.

„Jste přesvědčen, že bude klopit?" řekla jsem, prohlížejíc se s nesouhlasem v zrcadle.

„Naprosto přesvědčen," řekl Robert.

„Tak proč jdete na tu večeři? Proč mě tam táhnete s sebou?"

„Přece jen je lepší ho udržet v dobré náladě," řekl Robert, který si neradostně vázal kravatu. „Když chceš někoho odlehčit o osm miliónů, musíš trochu polichotit jeho rozmarům."

„Osm miliónů!"

„No ano," řekl Robert, „dostali se až tak daleko! Může za to Luc. Taková umíněnost! A přece jen budou nuceni Trarieuxovy peníze přijmout. Samazelle se trochu informoval a říká, že už se nemohou udržet."

„Tak se s tím smiřuju," řekla jsem. „*Espoir* přece stojí za společenskou večeři."

Byli jsme samý úsměv, když jsme vstoupili do prostorného salónu spojeného s knihovnou, kde už byl Samazelle s manželkou; měl na sobě šedý flanelový oblek, který zdůrazňoval jeho tloušťku. Trarieux byl také samý úsměv, jeho manželka se neukázala, ale byla tam jeho vytáhlá dcera se zplihlými vlasy, která mi připomněla mé zbožné spolužačky z penzionátu. V jídelně s černobílými dlaždicemi nám předložili uměřenou večeři: při kávě nabízel Trarieux likéry, ale ne doutníky; Samazelle by určitě byl ocenil doutník, nepokrytě se radoval, když vychutnával starý koňak. Už dlouho jsem nebyla u opravdových měšťáků a tahle zkouška na mě měla

povzbudivý účinek; někdy si říkám, že všichni intelektuálové, které znám, v sobě mají něco podezřelého; ale když se setkám s měšťáky, shledávám, že není co závidět. Nadina a život, který jí nechávám vést, jsou ovšem trochu zvláštní; ale tahle povadlá panna, která nám s ujařmeným výrazem podávala kávu, byla mnohem nepřirozenější; jsem přesvědčena, že by mi toho napovídala až až, kdybych ji položila na pohovku; a což teprve Trarieux! Přes tu svou naučenou banalitu mi připadal nesmírně podezřelý. Jeho špatně skrývaná ješitnost se nehodila k příliš nadšenému obdivu, který projevoval Samazellovi. Dosti dlouho si spolu vyměňovali vzpomínky z odboje a potom si blahopřáli k mítinku a Samazelle prohlásil: „Výborným znamením je, že začínáme získávat venkov. Do roka budeme mít dvě stě tisíc členů, nebo jsme tu partii prohráli!"

„Neprohrajeme ji!" řekl Trarieux. Obrátil se na Roberta, který až dosud mlčel víc, než měl: „Velká šance našeho hnutí je v tom, že vzniklo právě v příhodnou chvíli. Proletariát začíná chápat, že KS zrazuje jeho skutečné zájmy. A mnoho jasně uvažujících měšťáků si uvědomuje jako já, že se dnes musí smířit s likvidací své třídy."

„Přesto nebudeme mít za rok dvě stě tisíc členů a partie proto ještě nebude prohraná," řekl Robert nevlídně, „nemáme žádný zájem na tom, abychom si lhali."

„Zkušenost mi ukázala, že kdo se spokojí s málem, daleko to nepřivede," řekl Trarieux, „nemáme také zájem na tom, abychom omezovali své ambice."

„Důležité je, abychom neomezovali své úsilí," řekl Robert.

„Dovolte, abych řekl, že zdaleka ještě nevyužíváme všech svých možností," řekl Trarieux autoritativně. „Je opravdu škoda, že orgán S.R.L. tak málo stačí na svůj úkol; náklad *Espoiru* je směšně nízký."

„Klesl právě proto, že splynul s S.R.L.," řekla jsem.

Trarieux se po mně nespokojeně podíval a mě napadlo, že jeho žena, pokud nějakou má, asi málokdy mluví, když není tázána.

„Ne," řekl téměř hrubě, „je to nedostatkem dynamismu."

„Skutečnost je, že předtím měl *Espoir* velkou čtenářskou obec," řekl Robert suše.

Samazelle mírně poznamenal: „Těžil z nadšení, které nastalo po osvobození."

„Musíme se dívat na věci realisticky," řekl Trarieux; „všichni dostatečně obdivujeme Perrona, abychom měli právo o něm naprosto upřímně mluvit; je to výborný spisovatel, ale

není to ani politická hlava, ani obchodník; a to, že má po boku Luca, věci nijak neusnadňuje."
Věděla jsem, že Robert nemá daleko k tomu, aby toto stanovisko sdílel, ale on zavrtěl hlavou:
„Tím, že přistoupil k S.R.L., znepřátelil si Perron pravici i komunisty; a jeho finanční prostředky jsou příliš omezené, než aby mohl plavat proti proudu."
„Jsem hluboce přesvědčen," řekl Trarieux, odděluje každou slabiku, „že kdyby byl v čele *Espoiru* člověk jako Samazelle, zdvojnásobil by se náklad během několika týdnů."
Robert těkal pohledem kolem Samazellova obličeje a stručně řekl: „Ale on tam není."
Trarieux chvíli počkal a potom zaútočil:
„A co kdybych nabídl Perronovi, že vykoupím *Espoir* ve prospěch Samazella za plnou cenu?"
Robert pokrčil rameny: „Zkuste to."
„Myslíte, že na to nepřistoupí?"
„Vmyslete se do jeho postavení."
„Dobře. A co kdybych chtěl koupit jenom Lucovy podíly? Nebo v nejhorším třetinu jejich podílů?"
„Jsou to jejich noviny, rozumějte," řekl Robert, „vytvořili je, chtějí zůstat doma pány."
„Škoda," řekl Trarieux.
„Snad; ale nikdo na tom nemůže nic změnit."
Trarieux udělal několik kroků po salóně: „Já nejsem rezignovaná nátura," řekl pobaveně, „když mi někdo říká, že je něco nemožné, dostanu hned chuť dokázat si opak. Dodávám, že zájmy S.R.L. mi připadají důležitější než osobní pocity, i když jsou sebeúctyhodnější."
Samazelle řekl neklidně: „Jestli máte na mysli to, co jste navrhoval předevčírem, řekl jsem vám už, že já osobně s vámi nemohu jít."
„A já jsem vám odpověděl, že si vážím vašich skrupulí," řekl Trarieux s krátkým úsměvem; pohlédl trochu vyzývavě na Roberta:
„Skoupím všechny dluhy *Espoiru* a dám Perronovi na vybranou: buď si přibere Samazella, nebo ho dovedu k bankrotu."
„Perron si vybere spíš bankrot, než by ustoupil nátlaku," řekl Robert pohrdavě.
„Dobře; udělá bankrot a já rozjedu jiné noviny, které bude řídit Samazelle."
„Ne!" zakvílel Samazelle.
„Chápete, že S.R.L. by s takovými novinami neměl nic

společného; tento postup by měl za následek vaše okamžité vyloučení."

Trarieux pohlížel na Roberta, jako by chtěl prozkoumat, jak vážně je jeho odpor myšlen, a zřejmě dost rychle poznal, na čem je, protože se honem dal na ústup:

„Nikdy jsem neměl v úmyslu ten nápad uskutečnit," řekl vesele, „chtěl jsem ho použít, abych Perrona zastrašil. Vám by přece úspěch těch novin měl ležet na srdci," dodal vyčítavě: „Zdvojnásobte náklad a zdvojnásobíte počet svých přívrženců!"

„Já vím," řekl Robert, „ale opakuji vám, že podle mého názoru jediná vina Perrona a Luca je v tom, že chtěli mermomocí pracovat s příliš omezenými finančními prostředky. Uvidíte ten rozdíl, až za sebou budou mít kapitál, který jste jim tak velkoryse nabídl."

„Jistě," řekl Trarieux s úsměvem, „protože zároveň s kapitálem budou muset přijmout Samazella."

Robertův obličej ztvrdl: „Promiňte, v dubnu jste mi řekl, že jste ochoten podporovat *Espoir* bez jakékoli podmínky."

Po očku jsem pozorovala Samazella: nevypadal vůbec, jako by mu to bylo trapné; jeho žena se tvářila zmučeně, ale ten výraz mívala vždycky.

„To jsem neřekl," pravil Trarieux, „řekl jsem, že po politické stránce povedou ten list předáci S. R. L. a že se do toho nebudu míchat. O ničem jiném nebyla řeč."

„Protože tehdy zřejmě o nic jiného nešlo," řekl Robert rozhořčeně. „Slíbil jsem Perronovi, že bude naprosto nezávislý, a jen proto, že tomu slibu uvěřil, podstoupil obrovské riziko, že *Espoir* zapojil do S. R. L."

„Uznejte, že se nemusím cítit vázán vašimi sliby," řekl Trarieux vlídně. „Ostatně nevím, proč by Perron tuhle kombinaci odmítal: Samazelle je jeho přítel."

„O to nejde; ale bude-li mít dojem, že jsme se za jeho zády domlouvali, abychom mu nasadili nůž na krk, postaví se na zadní; a já ho docela chápu," řekl Robert důrazně. Byl velice rozmrzelý a já také, tím spíš, že jsem věděla, co Henri opravdu k Samazellovi cítí.

„Já se taky stavím na zadní nohy," řekl Trarieux.

„Samazellovo postavení bude značně choulostivé, když vstoupí do *Espoiru* proti Perronově vůli," řekl Robert.

„To bych řekl!" řekl Samazelle. „Jistě bych za jiných okolností rád přinesl trochu nové šťávy do novin, které na tom nejsou právě nejlíp. Ale nikdy nepřistoupím na to, abych byl Perronovi vnucen proti jeho vůli."

„Prominete mi, pohlížím-li na tu záležitost tak trochu jako na svou osobní věc," řekl Trarieux ironicky. „Nehodlám z toho mít nějaký finanční zisk, ale naprosto odmítám vyhazovat milióny pro nic za nic, chci výsledky. Jestli Perron odmítne vaši spolupráci anebo mu ji odmítnete vy," obrátil se na Samazella, „v obou případech od celé věci ustoupím. Nikdy se neangažuji v transakci, kterou považuji předem za ztracenou. Je to názor, který mi připadá zdravý; a v žádném případě mě nic nepřiměje ho změnit," dodal suše.

„Zdá se mi zbytečné projednávat to dál, dokud si nepromluvíte s Perronem," řekl Samazelle. „Jsem přesvědčen, že projeví dobrou vůli. Konec konců máme všichni stejný zájem: úspěch našeho hnutí."

„Ano, Perron jistě pochopí výhodnost těch několika ústupků, zejména, když mu to vysvětlíte vy," řekl Trarieux Robertovi.

Robert pokrčil rameny: „Se mnou nepočítejte," řekl.

Rozhovor se ještě chvíli vlekl; když jsme o půl hodiny později stáli dole pod schodištěm, řekla jsem:

„Tahle historie nevypadá moc pěkně! Co vám vlastně v dubnu Trarieux přesně řekl?"

„Mluvili jsme jen o politickém aspektu celé věci," řekl Robert.

„A Henrimu jste slíbil víc? Šel jste dál, než jste měl?"

„Snad," řekl Robert. „Kdybych byl sebeméně zaváhal, nebyl bych ho přemluvil; člověk občas musí jít dál, než má, jinak by nikdy nic neudělal."

„Proč jste před chvílí nedal na vybranou Trarieuxovi?" zeptala jsem se. „Buď splní sliby, které dal, bez jakýchkoli podmínek, anebo se rozejdete, vyhodíte ho ze S. R. L."

„A co dál? Dejme tomu, že si vybere rozchod? Co bude s Henrim, až bude potřebovat prachy?" Tiše jsme šli dál a najednou Robert řekl: „Jestli Henri kvůli mně ty noviny ztratí, nikdy si to neodpustím."

Viděla jsem před sebou Henriho úsměv té noci, kdy se slavilo vítězství; ptala jsem se ho tehdy: „Moc se vám do toho nechtělo, že?" „Žhavý jsem do toho nebyl." Stálo ho to přemáhání, aby *Espoir* dal do služeb S. R. L.; měl ty noviny rád, měl rád svou nezávislost a neměl rád Samazella. Děje se mu něco moc nehezkého. Ale Robert vypadal tak zachmuřeně, že jsem si ty úvahy nechala pro sebe; řekla jsem jen: „Nechápu, že jste Trarieuxovi důvěřoval, vůbec se mi nelíbí."

„Udělal jsem chybu!" řekl Robert krátce. Uvažoval: „Požádám o peníze Mauvanesa."

„Mauvanes vám žádné nedá."

„Poptám se jinde. Jsou lidé, kteří mají peníze. Přece se najde jeden, který si dá říct."

„Aby si někdo dal říct, musí být zároveň miliardář a člen S. R. L. To je dost mimořádná kombinace."

„Budu hledat jinde," řekl Robert. „A zároveň budu působit na Trarieuxe Samazellovým prostřednictvím. Samazelle se přece nemůže dát vnutit."

„Nevypadal, jako by mu to moc vadilo," řekla jsem. Pokrčila jsem rameny: „Přesto to zkuste."

Druhý den šel Robert za Mauvanesem; Mauvanes projevil zájem, ovšem nic neslíbil. Robert mluvil s dalšími lidmi, kteří ani neprojevili zájem. Byla jsem znepokojena, ta historie mi ležela na srdci; nemluvila jsem o tom s Robertem, protože pokud je to možné, snažím se nebýt z těch žen, které zdvojnásobují manželovy starosti tím, že je sdílejí; ale pořád jsem na to myslela. Robert to neměl dělat, říkala jsem si. A pomyslela jsem si: Dřív by to nebyl udělal. Divná myšlenka: co vlastně přesně znamená? Říkal, že mu jeho zodpovědnost připadá teď omezenější a těžší než dřív, protože už budoucnosti nemůže užívat jako alibi: má tedy víc naspěch, aby dosáhl cíle, a je méně vybíravý v prostředcích. Tohle pomyšlení se mi nelíbilo. Když někdo žije tak blízko druhého jako já u Roberta, je zrada už to, když ho soudí.

Několik dní nato se vrátila Nadina s Lambertem; pro mě byl jejich návrat šťastným rozptýlením; byli opálení, rozesmátí a rozpačití jako novomanželé.

„Nadina by byla prvotřídní reportérka," řekl Lambert. „Všude se dostat a každého přimět k řeči, na to je báječná."

„Někdy je to bezvadný zaměstnání," připustila Nadina, velice pyšná sama na sebe.

Ze všeho nejvíc však byla pyšná na to, že při té cestě objevila třicet kilometrů od Paříže venkovský domek, o kterém jsem už několik týdnů neúčinně snila. Na první pohled se mi zalíbila žlutá fasáda s modrými okenicemi, divoké trávníky, zahradní pavilónek, plané růže. I Roberta domek zlákal, podepsali jsme nájemní smlouvu. Vnitřek byl zchátralý, cestičky zarostlé kopřivami; ale Nadina prohlásila, že si to bere na starost a že dá všechno do pořádku. Místo sekretářky ji najednou přestalo bavit, nechala je ještě nějakou dobu své zástupkyni a utábořila se s Lambertem v pavilónku: rozdělí svůj čas mezi sepisování knihy, zahradničení a malování. Lambert s opálenou kůží, s rukama unavenýma od řidítek motocyklu, s vlasy, které Nadina soustavně cuchala, byl méně

šviháckÿ než dřív: nevypadal sice moc jako člověk, který tělesně pracuje, ale byla jsem nucena jim domek svěřit.

Nadina se občas vracela do Paříže, ale teprve ten večer, než jsme odjeli do Auvergne, nám dovolila přijít do Saint-Martin. Telefonicky nás pozvala na večeři:

„Řekni tatínkovi, že bude majonéza, to je Lambertova specialita."

Ale Robert pozvání odmítl. „Když se se mnou Lambert sejde, vždycky se domnívá, že na mě musí útočit; jsem pak nucen mu odpovídat a všechny to otravuje, mě na prvním místě," řekl Robert s politováním.

Je pravda, že v jeho přítomnosti byl Lambert vždycky agresívní; jen velice málo lidí nepovažovalo za nutné vymýšlet si v Robertově přítomnosti nějaký postoj. Jak je vlastně sám! pomyslela jsem si. Lidé nikdy nemluvili s ním, ale s jakousi naškrobenou, odtažitou, nepravdivou osobností, která s ním kromě jména neměla nic společného. On, který míval tak rád tu bezprostřední anonymní blízkost v davu, nemohl zabránit tomu, aby jeho jméno nevytvořilo bariéru mezi ním a ostatními: všichni mu to nemilosrdně připomínali; nikdo se nestaral o člověka z masa a kostí, kterým Robert ve skutečnosti je, se svým smíchem a náklonnostmi, se svou nespavostí a antipatiemi. Než jsem šla na autobus, přece jen jsem ho ještě přemlouvala, aby jel se mnou:

„Opravdu by to nebyl příjemný večer," řekl. „Přitom já k Lambertovi nemám žádnou antipatii."

„Má velké zásluhy o Nadinu," řekla jsem. „Je to poprvé, co je ochotna s někým spolupracovat."

Robert se usmál: „Ona, která tak pohrdá literaturou, a jak byla pyšná, když viděla své jméno vytištěné!"

„Tím líp!" řekla jsem. „Povzbudí ji to, aby pokračovala. Je to právě ten druh práce, který se pro ni hodí."

Robert mi položil ruku na rameno: „Tak už jsi trochu klidnější, pokud jde o osud tvé dcery?"

„Ano."

„Tak nač čekáš a proč nenapíšeš Romieuxovi?" řekl Robert důrazně. „Nemáš už ten nejmenší důvod váhat."

„Do ledna se toho může spoustu přihodit," řekla jsem rychle. Romieux tu odpověď na mně vší mocí vymáhal, ale měla jsem strach říci definitivně ano nebo ne.

„Poslyš, vidíš přece, že si Nadina dovede docela dobře poradit bez tebe," řekl Robert. „Sama jsi ostatně často říkala, že jí nic nemůže prospět víc, než aby se naučila obejít se bez nás."

„To je pravda," řekla jsem bez nadšení.

Robert si mě nechápavě prohlížel: „Tak co vlastně — přece na tu cestu máš chuť, ne?"

„Ovšem," řekla jsem. A hned jsem pocítila paniku: „Ale nemám chuť odjet z Paříže. Nemám chuť odjet od vás."

„Nebuď hloupá, ty můj hlupáčku," řekl něžně. „Když ode mne odjedeš, najdeš mě docela stejného, až se vrátíš. Vždyť jsi mi dokonce přiznala, že ti nescházím," dodal se smíchem.

„Dřív ne," řekla jsem. „Ale teď jste si na sebe ušil tolik starostí, že mi to nahání strach."

Robert na mě pohlédl s vážným výrazem: „Příliš se strachuješ. Jednou o Nadinu, podruhé zas kvůli mně. To už je hotová mánie, ne?"

„Možná," řekla jsem.

„Určitě! Ty si taky proděláváš svou malou mírovou neurózu. Dřív jsi taková nebývala."

Robert se něžně usmíval; ale představa, že moje nepřítomnost by mu mohla vadit, mu připadala jako výplod chorého mozku; obejde se dokonale tři měsíce, alespoň tři měsíce, beze mne. Osamělost, ke které je odsouzen svým jménem, svým věkem a postojem lidí, tu mohu jenom sdílet, nemohu ji odstranit: nebudu pro něj o nic těžší ani o nic lehčí, jestliže ji sdílet nebudu.

„Zbav se všech těch skrupulí!" řekl Robert. „Honem napiš ten dopis, anebo ti ta cesta uteče před nosem."

„Napíšu ho, až se vrátím ze Saint-Martin, jestli všechno bude opravdu v pořádku," řekla jsem.

„A i když nebude," řekl Robert autoritativně.

„Uvidíme." Zaváhala jsem: „Jak jste daleko s Mauvanesem?"

„Říkal jsem ti: jede na prázdniny, dá mi definitivní odpověď v říjnu. Ale vlastně mi ty prachy už slíbil." Robert se usmál: „On by taky chtěl zůstat na levici."

„Opravdu slíbil?"

„Ano. A když Mauvanes slíbí, dodrží."

„To mi spadl kámen ze srdce!"

Mauvanes není kam vítr, tam plášť; opravdu mě to uklidnilo. Zeptala jsem se: „Pořád ještě o tom nechcete s Henrim promluvit?"

„Proč? Co by mohl dělat? Já jsem ho do téhle nepříjemné situace přivedl, já ho z ní musím dostat ven." Robert pokrčil rameny: „A pak, je tu nebezpečí, že se rozzlobí a že se vším praští. Ne, promluvím s ním, až budu mít peníze."

„Máte pravdu." Vstala jsem.

Robert taky vstal a usmál se na mě: „Už si nedělej starosti a hezky ten večer užij."

„Budu se snažit."

Jistě měl Robert pravdu: ta úzkost, která dobře nevěděla, na čem ulpět, začala po osvobození. Jako tak mnozí jiní, těžko jsem se znovu přizpůsobovala. Večer v Saint-Martin mi nedá nic nového. Neváhám s odpovědí Romieuxovi kvůli Nadině ani kvůli Robertovi; moje úzkost se týká jedině mne samé. Po celou cestu autobusem jsem uvažovala, jestli ji konečně překonám nebo ne. Otevřela jsem zahradní mříž. Pod lipou byl prostřen stůl a z domu se ozývaly výbuchy hlasů; vstoupila jsem rovnou do kuchyně. Nadina stála vedle Lamberta, který měl okolo krku ubrousek a zuřivě šlehal tekutou omáčku:

„Přicházíš v nejdramatičtějším okamžiku!" řekla vesele. „Majonéza se nepovedla!"

„Dobrý den," řekl Lambert chmurně. „Ne, nepovedla se, a mně se přitom vždycky povede!"

„Říkám ti, že se dá ještě spravit," řekla Nadina.

„Ale ne, je zvoraná!"

„Moc divoce šleháš."

„Povídám ti, že je zvoraná," opakoval Lambert zlostně.

„Počkejte, já vám ukážu, jak se dá spravit majonéza," řekla jsem. Vylila jsem nepovedenou omáčku do odpadků a podala jsem Lambertovi dvě nová vejce. „Dělejte, co umíte."

Nadina se usmála: „Máš někdy dobrý nápady," řekla nestranným tónem; vzala mě pod paží: „Jak se má tatínek?"

„Potřebuje dovolenou jako sůl!"

„Až se vrátíte ze své okružní jízdy po Francii, bude domek připravený," řekla Nadina. „Pojď se podívat, co už jsme udělali." Nastávající obývací pokoj byl ještě plný kbelíků a stoliček a smutný jako všechna staveniště; ale stěny mé ložnice už byly vymalovány popelavě růžovou a Robertův pokoj světleokrovou barvou; bylo to provedeno velmi pěkně.

„To je skvělé. Kdo to udělal, ty nebo on?"

„Oba: já rozkazuju a on to vykonává. Maká pořádně; je moc poslušnej," řekla rozzářeně.

Zasmála jsem se. „To ti vyhovuje."

Nadina potřebovala poroučet, aby získala jistotu. Když byla zaměstnaná vymáháním poslušnosti, přestala si klást otázky. Už dávno jsem ji neviděla tak rozjařenou. Bavilo ji dělat hostitelku. Mezi salátové mísy a talíře se studeným masem postavil Lambert velký koflík tuhé a vláčné majonézy a před Nadinýma očima jsme vypili láhev bílého vína. Nadše-

ně mi vykládali o svých plánech: nejdřív Belgie, Holandsko, Dánsko, všechny obsazené země, potom zbytek Evropy.

„Když si pomyslím, že jsem chtěl reportáží nechat," řekl Lambert. „Bez Nadiny bych toho určitě byl nechal. Ona je ostatně mnohem nadanější než já, za chvíli mě nebude chtít brát s sebou."

„Tak proto mě nechceš nechat řídit tu svou mizernou motorku," povzdychla si. „A přitom to vůbec není těžký!"

„Docela lehko by sis zlomila vaz, ty blázínku jeden."

Z hloubi duše se na ni usmíval; v jeho očích měla něco, co mi naprosto unikalo. Já ji vždycky budu znát jenom z jedné stránky: má dcera. Pro mě má jen dva rozměry, je plochá. Lambert otevřel druhou láhev bílého vína; vůbec neuměl pít; už mu svítily oči, tváře měl červené, na čele se mu perlilo trochu potu.

„Nepij moc," řekla Nadina.

„Jen si nehrej na maminku. Víš, co se stává, když si hraješ na maminku?"

Nadině ztvrdla tvář: „Nemluv hlouposti."

Lambert si strhl sako: „Je mi moc horko."

„Nastydneš."

„Já nikdy nenastydnu." Obrátil se ke mně: „Nadina mi nevěří; nejsem žádný hromotluk, ale jsem úžasně odolný. Určitě bych v některých případech obstál líp než trenér z Vysoké tělovýchovné."

„O tom se přesvědčíme, až budeme projíždět na motorce Saharou!" řekla vesele Nadina.

„Projedeme!" řekl Lambert. „Motorka se dostane všude!" Pohlédl na mě: „Vy myslíte, že se to nedá provést?"

„Nemám ponětí," řekla jsem.

„Rozhodně se o to pokusíme," řekl přesvědčivě. „Člověk se musí snažit něco dělat! Být intelektuál ještě neznamená žít v bačkorách."

„Platí!" řekla Nadina se smíchem. „Projedeme Saharou a Tibetem a prozkoumáme džungli kolem Amazonky." Zarazila Lambertovu ruku, která se napřahovala po lahvi: „Ne, už jsi pil až dost."

„Kdepak!" Vstal a udělal dva kroky: „Potácím se? Báječná rovnováha."

„Schválně zkus žonglovat," řekla Nadina.

„Žonglování je má specialita," řekl Lambert. Vzal tři pomeranče, vyhodil je do vzduchu, jeden z nich nechytil a natáhl se jak dlouhý tak široký na trávník. Nadina se dala do hlučného, brutálního smíchu:

„To je blboun!“ řekla něžně. Cípem zástěry utírala Lambertovi zpocené čelo a on si to se šťastným výrazem dával líbit: „On má společenské nadání,“ řekla, „zpívá takový legrační písničky! Má ti nějakou zazpívat?“

„Zazpívám *Prasečí srdce*,“ řekl Lambert rozhodně.

Když zpíval, smála se Nadina až k slzám; mně připadalo, že v Lambertově veselosti je něco až pateticky nepůvabného; jako by se chtěl neobratnými trhavými pohyby vyrvat ze své kůže, která však mu příliš dobře lpí na těle. Jeho obličeje, jeho šaškovský hlas, pot, který mu stékal po tvářích, neklidný plamínek v jeho očích, to všechno mi bylo nepříjemné. Byla jsem ráda, když padl k nohám Nadině, která mu se šťastným a vlastnickým výrazem hladila hlavu.

„Jsi hodnej chlapeček,“ říkala mu. „Teď se uklidni, odpočiň si.“

Ráda si hrála na ošetřovatelku a jemu se líbilo dávat se hýčkat. A měli hodně věcí společných: minulost, mládí, nechuť k ideám a slovům, dobrodružné sny, neujasněnou ctižádost. Snad budou umět navzájem si důvěřovat, snad objeví společné zájmy, úspěch, štěstí. Devatenáct, pětadvacet let; jak je budoucnost mladá! Oni ještě nepřežili svůj život. A co já? pomyslela jsem si. Jsem opravdu zaživa pohřbena v minulosti? Ne, odpověděla jsem si vášnivě, nejsem! Nadina, Robert se beze mne obejdou; sloužili mi jen jako výmluva, ale byla jsem přitom obětí vlastní zbabělosti a najednou jsem se za ni styděla. Letadlo, které mě odnáší, gigantické město a tři měsíce žádná jiná povinnost než učit se a bavit se: tolik svobody, tolik novosti — jak jsem po nich toužila! Je to nejspíš bláznivá neopatrnost, zabloudit do světa živých, já, která jsem si udělala hnízdečko pod myrtami: co naplat! Přestala jsem se bránit radosti, která stoupala výš. Ano, ještě dnes večer napíšu ano. Přežít, to vlastně znamená začínat pořád žít znovu. Doufala jsem, že to ještě budu umět.

KAPITOLA PÁTÁ

Henri se obrátil na pryčně; vítr foukal dovnitř kamennými zdmi; přestože měl pokrývku a svetry, nemohl usnout zimou. Jen hlavu měl horkou a hučelo mu v ní, jako by měl horečku; snad ji opravdu má, příjemnou horečku ze slunce, z únavy a z červeného vína. Kde vlastně je? Rozhodně někde, kde

nikdo nemá žádný důvod být: už to je uklidňující. Žádná lítost, žádné otázky: to bdění je stejně klidné jako spánek beze snů. Mnoha věcí se zřekl, nepíše, každý den už se nebaví, ale výměnou získal spokojené svědomí a to je něco ohromného. Plul daleko od země a jejích problémů, daleko od zimy a větru, daleko od svého unaveného těla, v jakési lázni nevinnosti: nevinnost může být stejně opojná jako rozkoš. Na chvíli pootevřel víčka; když viděl temný stůl, svíčku a muže, který psal, pomyslel si spokojeně: „Jsem ve středověku." A nad tím radostným poznáním se znovu zavřela noc.

„Nezdálo se mi to? Opravdu jsem vás dnes v noci viděl psát?"

„Trochu jsem pracoval," řekl Dubreuilh.

„Považoval jsem vás za doktora Fausta."

Seděli na prahu chaty zabaleni do přikrývek, do kterých narážel vítr; zatímco spali, vyšlo slunce a nebe bylo úplně modré, ale pod nimi se rozestírala vrstva mraků; občas ji vítr protrhával a bylo vidět kousek roviny.

„Pracuje každý den," řekla Anna. „Není vybíravý, pokud jde o okolí: může to být v chlévě, v dešti, na náměstí, ale potřebuje své čtyři hodiny psaní; potom udělá všechno, co se po něm chce."

„A co se po mně chce teď?" řekl Dubreuilh.

„Myslím, že bychom měli sejít dolů. Vyhlídku jistě můžeme najít jinde lepší."

Rychle se pustili vřesem dolů k tmavé vesnici, kde už seděly na zápraží svých domků staré ženy s polštářky plnými špendlíků na klíně a oháněly se krajkářskými člunky. Vypili jakousi tmavou tekutinu v kavárničce spojené s hokynářstvím, kde měli uschovaná kola, a potom nasedli; byly to staré mašiny, unavené válkou, nijak pěkné na pohled; nátěr byl oprýskaný, blatníky pomačkané a pneumatiky měly všelijak vyboulené kýly. Henriho kolo jelo s takovými potížemi, že znepokojeně uvažoval, jestli vydrží až do večera. Ulehčilo se mu, když viděl, že Dubreuilhovi zastavují u jakéhosi potoka, o kterém se pak ukázalo, že je to Loira; voda byla na koupání moc ledová, ale postříkal se aspoň od hlavy až k patě, a když znovu nasedl, viděl, že se kola přece jen točí: vlastně ze všeho nejzrezivělejší bylo jeho tělo; vyžadovalo pořádnou práci dát je zase do pořádku, ale jakmile pominuly první bolesti svalů, cítil se Henri šťastný, že zase má takový dobrý nástroj. Zapomněl už, jak takové tělo může být výkonné; řetěz a kola násobily jeho úsilí, ale konec konců v celém tom mechanismu byly jediným motorem jeho dech, jeho svaly, jeho srdce:

a stroj polykal slušnou porci kilometrů, statečně šplhal do horských sedel.

„Zdá se, že vám to jede dobře," řekla Anna. S rozevlátými vlasy, opálená, s nahými pažemi vypadala mnohem mladší než v Paříži; také Dubreuilh zhnědl a zhubl; v šortkách, nohy samý sval, s vráskami, které se vrývaly do vyuzené tváře, vypadal jako žák Gándhíův.

„Jde to líp než včera!" řekl Henri.

Dubreuilh zpomalil a jel vedle Henriho. „Včera to opravdu nebylo moc skvělé," řekl vesele. „Nic jste nám nevypravoval. Co je nového v Paříži od té doby, co jsme odjeli?"

„Nic zvláštního; bylo horko," řekl Henri. „Bože, tam bylo vedro!"

„A co noviny? Ještě jste se pořád nesešel s Trarieuxem?" V Dubreuilhově hlase byla tak dychtivá zvědavost, že se podobala neklidu.

„Ne. Luc si vzal do hlavy, že když vydržíme ještě dva nebo tři měsíce, dostaneme se z toho sami."

„To stojí za pokus; jenomže byste se už neměli dál zadlužovat."

„Já vím. Už si nevypůjčujeme. Luc počítá s tím, že nám pomůže inzerce."

„Přiznávám, že jsem nemyslel, že se náklad *Espoiru* o tolik sníží," řekl Dubreuilh.

„Víte," řekl Henri s úsměvem, „jestli nakonec budeme muset Trarieuxův kapitál přijmout, nebudu z toho dělat žádnou aféru. Úspěch S.R.L. za to stojí."

„Fakt je, že za úspěchy, pokud je má, vděčí S.R.L. vám," řekl Dubreuilh.

Jeho hlas byl ještě zdrženlivější než slova; nebyl s S.R.L. spokojen, protože je příliš ctižádostivý; není přece možné vydupat ze dne na den hnutí tak významné, jako bývala Socialistická strana. Henri naproti tomu byl příjemně překvapen, jaký měl mítink úspěch; takový mítink toho sice moc nedokazuje, přesto člověk tak rychle nezapomene na těch pět tisíc tváří, které k němu vzhlížely. Usmál se na Annu:

„Kolo má svůj půvab. Svým způsobem je dokonce lepší než auto." Nejede se tak rychle, ale vůně trávy, vřesu, jedlí a mírný nebo svěží vítr vám proniká až na kosti; krajina je mnohem víc než kulisa, dobýváte ji kousek po kousku živým úsilím, v únavě výstupů, v radosti sestupů, přizpůsobujete se jejímu utváření, prožíváte krajinu, místo abyste se na ni jen dívali. A Henri s velkým uspokojením objevil hned první den, že tenhle život vám stačí k naplnění: jaké ticho v hlavě!

Místo toho existují hory, louky, lesy. Říkal si: Člověk neprožívá často takový mír, který nesplývá se spánkem!

„Vybrali jste si to pěkně," řekl ten večer Anně, „je to krásný kraj."

„Zítra to bude taky pěkné, uvidíte; chcete vidět na mapě zítřejší etapu?"

V hospodě, kde povečeřeli, pili vražedně chutnající bílý alkohol; Dubreuilh už si rozložil náčiní na stole, pokrytém voskovaným plátnem.

„Ukažte," řekl Henri. Poslušně sledoval pohledem špičku tužky, sledující červené, žluté a bílé čáry.

„Jak si vybíráte mezi všemi těmi malými cestičkami?"

„To je na tom právě zábavné."

Zábavné na tom je, pomyslil si Henri druhý den, když vidíte, jak budoucnost přesně zapadá do vašich plánů: každá zatáčka, každé stoupání, každý sestup, každá osada je na tom místě, kde má být; jaká jistota! Člověk měl dojem, že souká svou vlastní historii; a přitom ta proměna tištěných symbolů ve skutečné silnice a skutečné domy vám dávala něco, co vám žádná tvůrčí práce nedá: realitu. Tenhle vodopád byl na mapě označen malým modrým znaménkem; přesto nebylo o nic méně ohromující najít na dně divoké průrvy tu obrovskou zpěněnou vodní tříšť.

„Jak je příjemné se na to dívat," řekl Henri.

„Ano, jenomže toho člověk nikdy nemá dost," řekl Dubreuilh s politováním. „Jeden pohled vám dá zároveň všechno a nic."

Dubreuilh se vůbec nedíval; ale když ho nějaký předmět zaujal, opravdu toho nikdy neměl dost; Henri a Anna museli sestoupit za ním, od skály ke skále až k úpatí vodního útesu; šel bosý zpěněnou tůní, až mu voda dosahovala k okraji šortek, a když se vrátil a posadil na okraj skalní plošinky, prohlásil nesmlouvavě:

„Tohle je nejkrásnější vodopád, jaký jsme kdy viděli."

„Vám se vždycky nejvíc líbí to, co máte před očima," řekla Anna se smíchem.

„Je celý černý a bílý," řekl, „to je na něm tak krásné. Hledal jsem barvy, není v něm ani stopy po nějaké barvě; a poprvé jsem na vlastní oči viděl, že černá a bílá je naprosto totéž. Měl byste jít do vody," řekl Henrimu, „až tamhle k tomu balvanu: člověk si to uvědomí, je vidět čerň bílé barvy a bělost černé."

„Věřím vám to na slovo," řekl Henri.

V Dubreuilhových ústech se z procházky podél potoka stáva-

la výprava na severní pól, Henri a Anna se tomu často smáli: nedělal totiž rozdíl mezi vnímáním a objevováním. Před ním nikdo ten vodopád nepozoroval, nikdo neví, co je to voda, co je černá a bílá; kdyby byl Henri ponechán jen sám sobě, jistě by si nevšiml do všech podrobností těch hříček pěny a páry, všech těch proměn, těch prchavých tvarů, těch drobných maelstromů, které Dubreuilh pozorně zkoumal, jako by chtěl znát osud každé kapky vody. Člověk se na něho může zlobit, uvažoval Henri, přátelsky na něho pohlížeje, ale nemůže se bez něho obejít. Když je člověk s ním, všechno nabývá důležitosti, život se jeví jako velká výsada a prožívá se dvojnásobně. Tuhle toulku po francouzském venkově proměnil v badatelskou výpravu.

„Vaši čtenáři by byli velice překvapení," řekl Henri s úsměvem Dubreuilhovi, který zaujatě pozoroval poslední barevné arabesky zapadajícího slunce.

„A proč?" zeptal se Dubreuilh pohoršeným hlasem, jaký míval vždycky, když byla řeč o něm.

„Podle vašich knih by člověk myslel, že vás zajímají jenom lidé a příroda že celkem nemá žádný význam."

„Lidé přece žijí v přírodě, ne?"

Pro Dubreuilhe byla krajina, kámen, barva určitou lidskou pravdou; věci na něho nikdy nepůsobily prostřednictvím vzpomínek, snů, dojmů nebo dojetí, které v něm vyvolaly, nýbrž smyslem, který z nich dovedl vyčíst. Samozřejmě se raději zastavoval u sedláků, kteří sekali otavu, než u holé louky. A když procházel vesnicí, byla jeho zvědavost téměř nenasytná; byl by chtěl všechno vědět: co vesničané jedí, jak volili, podrobnosti o jejich práci, barvu jejich myšlenek; každá záminka mu byla dobrá, aby vešel do statku: kupoval vajíčka, prosil o sklenku vody a kdykoli to šlo, pouštěl se do dlouhých rozhovorů.

Večer pátého dne píchla Anna při sjíždění; po hodině chůze přišli k osamělému domu, obývanému třemi mladými a bezzubými ženami; každá držela v náručí větší či menší a velice špinavé miminko. Na dvoře, pokrytém hnojem, začal Dubreuilh spravovat duši a zatímco lepil záplaty, rozhlížel se zvědavě kolem sebe:

„Tři ženy a ani jeden muž, to je divné, ne?"

„Muži jsou na poli," řekla Anna.

„V tuhle dobu?" Ponořil do nádržky tlustou, rezavě zbarvenou jitrnici a na hladinu vyplulo několik bublinek: „Ještě jedna díra! Poslyš, myslíš, že by nás tu nechali přespat na seníku?"

„Zeptám se jich."
Anna zmizela v domě a téměř hned se vrátila: „Jsou pohoršeny, že chceme spát na seně, ale nemají nic proti tomu; jenom trvají na tom, že si nejdřív musíme něco teplého vypít."
„Rád se tu vyspím," řekl Henri. „Protože tady je člověk opravdu pořádně daleko od světa!"
Při světle petrolejové lampy vypili žitnou kávu a pokoušeli se přitom o konverzaci. Ženy byly provdány za tři bratry, kterým patřil ten hubený stateček dohromady; deset dní jsou už jejich mužové v Dolním Ardèche, kde se dali najmout na sklizeň levandule, a ony tu tráví dlouhé mlčenlivé dny krmením zvířat a dětí; dovedly se jakž takž usmívat, ale skoro se odnaučily mluvit. Tady rostou kaštany a noci jsou tu chladné, tam dole rostou trsy levandule a sklidit jich za pár franků stojí hodně potu: to bylo asi tak všechno, co věděly o světě. Ano, tady byl člověk opravdu daleko ode všeho, tak daleko, že když se Henri zabořil do sena, omámený všemi vůněmi a vším sluncem, uloženým v té suché trávě, snil o tom, že už neexistují ani cesty, ani města: že už není návratu.
Byla tam cesta, vinula se v prudkých zatáčkách mezi kaštanovými háji dolů na rovinu; vesele vjeli do městečka, kde platany prozrazovaly už vedra a partie kuželek jihofrancouzského kraje. Anna a Henri se usadili na opuštěnou terasu největší kavárny a objednali si chleby s máslem, zatímco Dubreuilh si šel koupit noviny; viděli ho chvilku rozmlouvat s prodavačem a potom pomalu přecházel náměstí, začtený do novin. Položil noviny na stolek a Henri četl obrovský nadpis: „Američané svrhli atomovou bombu na Hirošimu." Mlčky článek přečetli a Anna řekla rozčileně:
„Sto tisíc mrtvých! Proč?"
Japonsko bude pochopitelně kapitulovat, je konec války. *Malý Céveňan* a *Ardècheský hlasatel* jásaly; ale oni tři nepociťovali nic jiného než hrůzu.
„Což nemohli nejdřív pohrozit, postrašit je," řekla Anna, „udělat pokus někde na nějaké poušti, co já vím... To museli tu bombu opravdu shodit?"
„Ovšemže mohli nejdřív zkusit nátlak na vládu," řekl Dubreuilh. Pokrčil rameny: „Tak se ptám, jestli by si byli troufali pustit to na německé město, na bělochy! Ale ovšem na žluté... Nenávidí žluté."
„Vyhodit do povětří celé město, to snad by jim přece nemělo být lhostejné!" řekl Henri.
„Myslím, že za tím je ještě něco jiného," řekl Dubreuilh.

„Jsou hrozně rádi, že mohou světu ukázat, čeho jsou schopni: takhle mohou prosazovat svou politiku, a nikdo se neopováží ani ceknout.“

„A proto zabili sto tisíc lidí!“ řekla Anna.

Tupě seděli nad bílou kávou, upírali zrak na ta děsná slova a jeden po druhém a všichni dohromady opakovali tytéž zbytečné věty.

„Bože, kdyby se tak bylo Němcům podařilo vyrobit tu bombu dřív! To jsme měli namále!“ řekla Anna.

„Vědomí, že ji mají Američané, mě taky moc netěší,“ řekl Dubreuilh.

„Tady píší, že by se tím mohla vyhodit do povětří celá zeměkoule,“ řekla Anna.

„Jak mi vykládal Larguet,“ řekl Henri, „kdyby se atomová energie nějakou nešťastnou náhodou uvolnila, nevyhodila by zeměkouli do povětří, ale zničila by její atmosféru, země by se stala něčím jako měsíc.“

„To není o nic veselejší,“ řekla Anna.

Ne, není to veselé. Jenomže když zase začali šlapat po slunné silnici, ztratila ta stále opakovaná hrůza veškerý význam; město o čtyřech stech tisících obyvatel zničeno, porušená tvářnost přírody: nevyvolávalo to už žádnou odezvu. Tento den je docela v pořádku — modř na obloze, zeleň na listech, žluť na vyprahlé půdě — a hodiny klouzaly jedna po druhé, od svěžího jitra až k bzučivému poledni; země se otáčela kolem svého určeného slunce, lhostejná ke svému nákladu cestujících bez cíle: jak věřit pod nebem klidným jako věčnost, že dnes tihle cestující mají moc změnit ji ve starý měsíc? Když se člověk celé dny toulá v přírodě, zpozoruje, že je tak trochu bláznivá; je něco přehnaného v rozmarných kornoutech mraků, ve ztuhlých revoltách a zápasech hor, v disharmonickém cvrkotu hmyzu a úporném hemžení rostlin; ale je to tiché a stereotypní bláznovství. Divné pomyšlení, že když projde lidským mozkem, stane se z něho vražedné delirium.

„A vy ještě máte odvahu psát!“ řekl Henri, když se usadili na břehu řeky a když viděl Dubreuilhe vytahovat z tašky papíry.

„Je to netvor,“ řekla Anna. „Pracoval by i mezi troskami Hirošimy.“

„Pracuje mezi troskami Hirošimy.“

„A proč ne?“ řekl Dubreuilh. „Vždycky byly někde nějaké trosky.“

Vzal plnicí pero a dlouho zůstal ztracen v prázdnotě; není

asi snadné psát, když jsou ty trosky tak čerstvé; místo aby se naklonil nad papír, řekl stroze:
„Kdyby nám jen neznemožňovali být komunisty!"
„A kdo?" zeptala se Anna.
„Komunisté. Představte si, jaký prostředek nátlaku ta bomba je! Nemyslím, že by Amerikáni zítra shodili bombu na Moskvu, ale konec konců mají možnost to udělat a nenechají nikoho, aby na to zapomněl. Teď už vůbec nebudou znát míru! Teď by bylo na čase táhnout za jeden provaz a místo toho opakujeme všechny předválečné chyby."
„Říkáte: my," řekl Henri. „Ale my jsme přece nezačali."
„Ano, svědomí máme čisté. No a?" řekl Dubreuilh. „To je nám moc platné! Dojde-li k rozdělení, budeme za to stejně zodpovědní jako komunisté, a ještě víc, protože oni jsou silnější."
„Nerozumím vám," řekl Henri.
„Jsou protivní, souhlasím s vámi; ale pokud jde o nás, není v tom žádný rozdíl; v okamžiku, kdy z nás udělají nepřátele, budeme nepřáteli; nemá cenu říkat: je to jejich vinou; ať je to jejich vinou nebo ne, budeme nepřátelé jediné velké proletářské strany ve Francii; a to přece nechceme."
„Máme tedy ustoupit jejich nátlaku?"
„Mně nepřipadají chytří lidé, kteří se radši potopí, než by ustoupili," řekl Dubreuilh. „Ať dělají nátlak nebo ne, jednotu musíme zachovat."
„Jediná jednota, o kterou upřímně stojí, je rozpuštění S. R. L. a zapojení všech jeho členů do komunistické strany."
„Je možné, že to dospěje až tam."
„Vy byste mohl vstoupit do komunistické strany?" řekl Henri překvapeně. „Ale vždyť vás tolik věcí rozděluje!"
„Což o to, člověk si zvykne," řekl Dubreuilh. „Kdyby to muselo být, uměl bych mlčet."
Vzal si papíry a začal psát. Henri rozložil na trávu knihy, které si vyndal z brašny. Od té doby, co nepsal, přečetl spoustu knih, s kterými obešel celou zeměkouli; v těchto dnech objevoval Indii a Čínu; nebylo to nic veselého. Mnohé věci byly hned malicherné, když člověk pomyslel na ty milióny hladovějících. Snad jsou i jeho výhrady ke komunistické straně malicherné. Nejvíc jí vytýkal, že s lidmi jedná jako s věcmi: nedůvěřuje-li jejich svobodě, jejich soudnosti, jejich dobré vůli, potom nemá cenu se o ně starat, a ona se o ně rozhodně stará špatně. Ale to je výtka, která má smysl jenom ve Francii, jen v Evropě, kde lidé už dosáhli určité životní úrovně, určitého minima nezávislosti a pochopení; jde-li

o davy otupělé bídou a pověrou, co to vlastně znamená, jednat s nimi jako s lidmi? Je třeba jim dát najíst, to je všechno. Americká nadvláda znamená podvýživu a věčnou porobu všech východních zemí; jejich jediná naděje je SSSR, jediná naděje, že lidstvo bude osvobozeno od nouze, otroctví a hlouposti je SSSR; tak tedy musí člověk dělat všechno, aby mu pomohl. Jsou-li milióny lidí jen zvířata trpící nouzí, je humanismus směšný a individualismus něco špinavého; jak by si člověk mohl troufat vyžadovat pro sebe vyšší práva: soudit, rozhodovat, svobodně diskutovat? Henri utrhl stéblo trávy a pomalu je žvýkal. Když člověk stejně nemůže žít tak, jak by chtěl, proč se tedy nevzdat úplně? Ztratit se uvnitř veliké strany, smísit svou vůli s obrovskou vůlí kolektivní: jaký mír, jaká síla! Jakmile otevřete ústa, mluvíte jménem celého lidstva, budoucnost se stává vaším osobním dílem: to stojí za to, smířit se se spoustou věcí. Henri utrhl další stéblo. Přesto bych se moc špatně smiřoval případ od případu, řekl si. Je nemožné myslet si něco, co si člověk nemyslí, chtít něco, co nechce; dobrý politický pracovník musí mít víru jako trám; a tu já nemám. A pak, otázka se neklade takhle, řekl si podrážděně. Je tedy asi idealista. K čemu by bylo dobré, kdybych vstoupil do strany: to je jediný konkrétní problém. Zřejmě by proto ani jediný Ind nedostal ani o zrnko rýže navíc.

Dubreuilh už si nekladl otázky: psal. Pokračoval ve psaní každý den. V tom ohledu se ho nic nemohlo dotknout. Jednou odpoledne, když obědvali v jakési vesnici na úpatí Aigoualu, vypukla najednou tak prudce bouřka, že jim porazila kola, odnesla dvě tašky a Dubreuilhův rukopis začal plavat v blátivém proudu; když ho vylovil, slova kapala v dlouhých černých šmouhách po lístech nasáklých žlutou vodou. Klidně dal papíry usušit, opsal nejpoškozenější úryvky, a člověk měl dojem, že by se stejnou lhostejností začal svou knihu psát od začátku do konce znova, kdyby to bylo nutné. Jistě měl pravdu, že nepopouštěl, vždyť si nacházel pro psaní dobré důvody, a někdy, když ho pozoroval, jak mu ruka klouže po papíře, cítil Henri jakýsi stesk ve svém vlastním zápěstí.

„Nemohli bychom si přečíst kousek vašeho rukopisu? Jak daleko s tím vlastně jste?“ zeptal se jednou odpoledne, kdy seděli ve stinné kavárně ve Valence a čekali, až opadne vedro.

„Píšu kapitolu o pojetí kultury,“ řekl Dubreuilh. „Co vlastně znamená skutečnost, že člověk nepřestává mluvit o sobě? A proč se někteří lidé rozhodnou mluvit jménem jiných: jinými slovy, co je to intelektuál? Nedělá z něho

takové rozhodnutí zvláštního tvora? A do jaké míry se může lidstvo poznat v obraze, který si samo o sobě dělá?"

„A k jakému dospíváte závěru?" zeptal se Henri. „Zachovává si literatura pořád svůj smysl?"

„Ovšem."

„Psát, aby člověk dokázal, že má pravdu?" řekl Henri se smíchem, „to je báječné."

Dubreuilh na něho zvědavě pohlédl: „A co vy, dáte se do toho zase brzy, ne?"

„No rozhodně ne dnes," řekl Henri.

„Dnes nebo zítra, jaký je v tom rozdíl?"

„Patrně to nebude ani zítra."

„Ale proč?" zeptal se Dubreuilh.

„Vy píšete esej, budiž; ale uznejte, že vyrábět v téhle době romány není moc povzbudivé."

„Neuznávám! A nikdy jsem nepochopil, proč jste ten svůj román nechal."

„Za to můžete vy," řekl Henri s úsměvem.

„Jak to já?" Dubreuilh se rozhořčeně obrátil k Anně: „Slyšíš ho?"

„Kázal jste mi, jak je důležitá činnost; a činnost mi znechutila literaturu." Henri pokynul číšníkovi, který podřimoval vedle pokladny: „Chtěl bych ještě jedno pivo; nemáte taky chuť?"

„Ne, je mi moc horko," řekla Anna.

Dubreuilh přikývl a pokračoval: „Vysvětlete to."

„Co je lidem do toho, co si já myslím nebo co cítím?" řekl Henri. „Moje malé historky nikoho nezajímají; a velká historie, to není téma pro román."

„Ale všichni přece máme své malé historky, které nikoho nezajímají," řekl Dubreuilh. „Proto právě nalézáme sami sebe v historkách toho druhého, a když je umí dobře vyprávět, zaujme nakonec všechny."

„To jsem si myslel, když jsem tu knihu začínal," řekl Henri. Napil se piva. Neměl chuť pouštět se do výkladů. Podíval se na dva staříky, kteří na konci červené lavice hráli kostky. Jaký klid je v té kavárně: zase jedna lež! Přinutil se k řeči: „Potíž je tahle: to, co je v nějaké zkušenosti osobního, to jsou omyly, přeludy. Když to člověk pochopí, nemá už pak chuť ten zážitek vykládat."

„Nerozumím, co tím chcete říct."

Henri zaváhal: „Dejme tomu, že v noci vidíte světla u vody. Je to hezké. Ale když víte, že osvětlují předměstí, kde lidé chcípají hlady, ztratí ta světla všechnu svou poezii, jsou z nich

jen atrapy. Namítnete mi, že se dá psát o něčem jiném: třeba o těch lidech, kteří chcípají hlady. Ale o těch radši mluvím v článcích nebo na mítinku."

„To vám vůbec nenamítnu," řekl Dubreuilh živě. „Ta světla svítí pro každého. Ovšemže lidé musí nejdřív jíst; ale co je platné jíst, když vám vezmou všechny ty drobné věci, ze kterých se skládá příjemnost života. Proč cestujeme? Protože věříme, že krajina není atrapa."

„Dejme tomu, že to jednou zase bude mít smysl," řekl Henri. „Prozatím je tolik důležitějších věcí!"

„Ale má to přece smysl i dnes," řekl Dubreuilh. „Má to své místo v našem životě, proč by to nemělo místo v našich knihách?" Dodal podrážděně: „Jako by levice byla odsouzena k propagandistické literatuře, kde každé slovo má čtenáře poučovat!"

„Já takovým druhem literatury nejsem nijak zatížen," řekl Henri.

„Já vím, ale o nic jiného se nepokoušíte. Přece je dost věcí, které stojí za to, aby se jimi člověk zabýval!" Dubreuilh naléhavě pohlédl na Henriho: „Jistě, když se budete rozplývat nad těmi světýlky a zapomenete, co znamenají, jste mizera; ale tady jde právě o to: najděte způsob, jak o nich mluvit, který by byl jiný než způsob pravicových estétů: dejte lidem pocítit zároveň to, co je na nich pěkného, i bídu těch předměstí. To právě by si měla vzít levicová literatura za cíl," pokračoval vzrušeným hlasem; „ukázat nám věci v nové perspektivě tím, že jim dá místo, které jim patří: ale neochuzujme svět. Osobní zkušenosti, to, čemu vy říkáte přeludy, to existuje."

„Existuje," řekl Henri nepřesvědčeně.

Snad má Dubreuilh pravdu, snad je nějaký způsob, jak to všechno získat zpátky, snad si literatura zachovává nějaký smysl. Ale zatím se Henrimu zdálo důležitější porozumět světu, než ho znovu vytvářet slovy; raději vyndával z kabely hotovou knihu než bílý papír.

„Víte, co se stane?" pokračoval Dubreuilh důrazně. „Knihy pravičáků budou nakonec hodnotnější než naše a mládež bude čerpat u takových Volangeů!"

„Volange mládež nikdy nezíská!" řekl Henri. „Mladí nemají rádi poražené."

„Jako poražení budeme za chvíli vypadat my," řekl Dubreuilh. Naléhavě pohlížel na Henriho. „Strašně mě mrzí, že už nepíšete."

„Snad se do toho zase pustím," řekl Henri.

Bylo moc horko na debatu. Ale Henri věděl, že se tak honem do toho nepustí; dobré je na tom to, že má konečně čas vzdělávat se; za ty čtyři měsíce zaplnil hodně mezer. Jakmile se za tři dny vrátí do Paříže, udělá si pečlivý plán studií a za rok za dva se mu podaří získat aspoň základní politické vzdělání.

Jen aby Paula ještě nebyla zpátky v Paříži! říkal si druhý den ráno, zatímco pomalu šlapal lesem, jehož hubený stín nestačil mírnit zuřivost slunce. Nechal Annu a Dubreuilhe jet napřed, byl sám, když vyjel na paseku; slunečná kolečka se mihotala na zelené trávě a Henri nechápal, proč se mu najednou sevřelo srdce. Nebylo to kvůli té vypálené chalupě, podobala se mnoha jiným troskám, na kterých pomalu hlodá lhostejnost a čas; snad to způsobilo to ticho: ani pták, ani hmyz, bylo slyšet jen vrzání štěrku pod pneumatikami, takový nadbytečný zvuk. Anna a Dubreuilh slezli z kol, něco si prohlíželi. Henri se k nim připojil a viděl, že to jsou kříže: bílé kříže bez jmen a bez květin. Vercors. To slovo zbarvené jako roztavené zlato, jako došek a jako popel, drsné a suché jako nový porost na spáleništi, to slovo, za nímž se táhne závan horské svěžesti, to už nebylo jméno legendy. Vercors. To je tenhle horský kraj s vlhkým ryšavým porostem, s průsvitnými lesy, kde pod tvrdým sluncem vyrůstají ze země kříže.

Mlčky se vzdálili; cesta stoupala tak příkře, že museli jít pěšky a tlačit kola. Vedro pronikalo řídkým stínem; Henri cítil, jak mu po obličeji stéká stejný pot, jaký se perlí Anně na čele a Dubreuilhovi na měděných tvářích. A všichni tři si asi v duchu opakují totéž. Taková zelená louka, kde by si člověk postavil stan. Jedno z těch nevinných a skrytých míst, o kterých si člověk kdysi myslíval: sem aspoň se nikdy válka a nenávist nedostanou. Teď už víme, že nikde neexistuje úkryt. Sedm křížů.

„Tady je sedlo!" zvolala Anna.

Henri měl rád ty chvilky, kdy po slepém stoupání přelétne pohledem po velké rozloze obydleného kraje a jeho polích, živých plotech, cestách a osadách; světlo máčí břidlici a patinuje růžové tašky. Nejdřív uviděl bariéru hor, které se opíraly o oblohu, a potom objevil velkou náhorní plošinu, která se pekla na slunci; jako na jiných náhorních plošinách ve Francii tu byly statky, osady, vesnice: ale ani břidlice, ani tašky, ani jediná střecha. Zdi; nestejně vysoké, fantasticky rozkouskované zdi, za kterými nic není.

„Co je platné, že to člověk ví," řekla Anna. „Že si myslí, že to ví."

Zůstali chvíli nehybně stát a pak opatrně sjížděli kamenitou cestou, do které nemilosrdně bilo slunce. Už týden mluvili o Hirošimě, citovali čísla, vyměňovali si věty s děsným obsahem a nic se v nich nepohnulo; a najednou stačil jeden pohled, hrůza je tady a srdce se jim svírá.

Dubreuilh najednou zabrzdil: „Co se to děje?"

Mlžným oparem, který se mihotal nad vesnicí, zazněl zvuk polnice; Henri zastavil a spatřil dole na silnici vojenské kamióny, obrněné vozy na pásech, auta, vozíky.

„To je ta paráda!" řekl. „Nevěnoval jsem tomu pozornost, ale slyšel jsem lidi v hotelu říkat něco o nějaké slavnosti."

„Vojenská paráda! Co budeme dělat?" řekl Dubreuilh.

„Zpátky nemůžeme, že ne? Ani se v tom slunci nemůžeme zastavit," řekla Anna.

„To nemůžeme," řekl Dubreuilh zaraženě.

Pokračovali v sestupu. Nalevo od vypálené vesnice byly záhony a na nich bílé kříže, ověnčené rudými kyticemi; senegalští vojáci pochodovali slavnostním krokem, červené čepice se jim leskly. Fanfára znovu překryla ticho hrobů.

„Zdá se, že už je konec, přece jen máme štěstí," řekl Henri.

„Zmizme doprava," řekl Dubreuilh.

Vojáci se vrhli do kamiónů a dav se rozcházel; muži, ženy, děti, starci, všichni byli v černém a pekli a dusili se ve svých krásných smutečních šatech; přijeli v autech, na vozících, na motorkách, na kolech, přišli pěšky, ze všech vesnic, ze všech malých osad; bylo jich pět tisíc, možná deset tisíc a všichni se chtěli dostat někam do stínu nějakého uschlého stromu nebo ohořelé zdi. Krčili se v příkopech, napůl leželi, opírajíce se o vozy, a vybalovali veky chleba a láhve červeného vína. Teď, když byli mrtví patřičně zaneseni projevy, květinami a vojenskou hudbou, živí se krmili.

„To bych ráda věděla, kde si budeme moct sednout," řekla Anna.

Po tvrdé ranní etapě měli chuť natáhnout se do chládku a napít se ledové vody; melancholicky tlačili kola podél silnice, hemžící se vdovami a sirotky; ani větérek nezavanul; kamióny, které se vracely do údolí, vzdouvaly mračna bílého prachu. „Kde jen najít stín?" řekla Anna.

„Tamhle ty stoly jsou ve stínu," řekl Dubreuilh. Ukazoval na dlouhé stoly, postavené u dřevěné chalupy; zdálo se však, že všechna místa jsou tam obsazena; ženy chodily kolem stolů s mísou bramborové kaše, kterou rozdávaly naběračkou.

„Je to nějaká hostina, nebo je to restaurace?" zeptala se Anna.

„Pojďme se podívat; s chutí bych snědl něco jiného než vajíčka na tvrdo," řekl Dubreuilh.

Byla to restaurace, lidé se trochu sesedli, aby uvolnili místa; Henri se posadil proti Dubreuilhovi vedle nějaké ženy s těžkým krepovým závojem, která měla oči poseté ječnými zrny. Do talíře jí spadl kus bílé kaše a nějaký muž vidličkou hodil na talíř kus krvavého masa; košíky s chlebem a láhve vína šly z ruky do ruky; lidé tiše jedli a jejich potlačovaná hltavost připomněla Henrimu venkovské pohřby, které vídal v dětství. Jenomže tady byly stovky vdov, sirotků a příbuzných ve smutku, které tu na slunci mísily svůj zármutek a pach svého potu. Stařec vedle Henriho mu podal láhev červeného vína: „Nalejte jí," řekl a ukázal na ženu s ječnými zrny, „to je vdova po jednom z těch, co oběsili v Saint-Denis."

Přes stůl se zeptala nějaká žena: „To jejího muže pověsili za nohy?"

„Ne, jejího ne; její byl ten, co mu chyběly obě oči."

Henri nalil vdově sklenici vína, neodvážil se podívat se na ni a cítil najednou, jak je pod lehkou košilí zpocen; obrátil se na starce:

„Vassieux vypálili parašutisté?"

„Ano, přihnalo se jich na čtyři sta, dovedete si představit, že jim to nedalo velkou práci. Ve Vassieux bylo nejvíc mrtvých, proto mají právo na velký hřbitov."

„Velký hřbitov pro celý Vercors," řekla hrdě žena proti němu. „Jste přece strýc dlouhého René?" dodala, „toho, co ho našli v jeskyni s mladým Févrierem?"

„Ano, já jsem jeho strýc," řekl stařec.

Kolem stolu se rozvázaly jazyky a lidé, usrkávajíce červené víno, rozvířili děsivé vzpomínky: v Saint-Roch zavřeli Němci muže i ženy do kostela, a když ho zapálili, dovolili ženám odejít; dvě z nich neodešly.

„Hned se vrátím," řekla Anna a prudce vstala. „Já..."

Udělala několik kroků a zhroutila se na zem u zdi chalupy. Dubreuilh se k ní vrhl a Henri za ním. Měla zavřené oči, byla bílá a čelo měla pokryté potem. „Špatně od žaludku," zakoktala, dusíc kapesníkem škytnutí. Za chvíli otevřela oči. „Už je to lepší, to je tím červeným vínem."

„Vínem, sluncem, únavou," řekl Dubreuilh; pomáhal jí hledat výmluvy, ale věděl dobře, že je zdatná jako málokdo.

„Měla byste se natáhnout někam do stínu a odpočinout si," řekl Henri. „Můžete pět minut šlapat?"

„Ano, ano, už je to dobré, promiňte."

Omdlít, plakat, zvracet — k tomu se mohou ženy uchýlit;

ale taky jim to není nic platné. Proti mrtvým se člověk nemůže nijak chránit. Nasedli na kola; vzduch pálil, jako by vesnice hořela podruhé. U každé kupy, pod každým keřem se tísnili lidé; muži shodili slavnostní kabáty; ženy si vyhrnovaly rukávy, rozepínaly živůtky; ozývaly se písničky, smích, lechtivé výkřiky. Co měli dělat jiného než pít, smát se, škádlit se? Když byli naživu, nezbývalo jim, než aby žili.

Šlapali pět kilometrů, než objevili u kmene napůl uschlého stromu hubený stín; na zem, zježenou kameny a strniskem si Anna natáhla nepromokavý plášť a skrčeně na něj ulehla. Dubreuilh vytáhl z tašky své papíry, páchnoucí bahnem, které vypadaly jako smáčené slzami. Henri se posadil vedle nich, opřel si hlavu o kůru stromu; nemohl ani spát, ani pracovat. Najednou mu připadalo nesmyslné chtít se vzdělávat. Francouzské politické strany, hospodářství na Donu, íránský petrolej, současné problémy SSSR, to už je všechno minulost: jakou váhu má solidní politické vzdělání proti atomové energii? S.R.L., *Espoir*, akce, jaký šibeniční humor! Lidé takzvané dobré vůle mohou s klidem stávkovat; vědci a technici vyrábějí bomby, anti-bomby, super-bomby: budoucnost mají v rukou oni. Radostná budoucnost! Henri zavřel oči. Vassieux; Hirošima. Za rok udělali velký pokrok. Příští válka bude stát za to. A což po válce; to bude ještě lepší než teď. Ledaže by už žádné „po válce" nebylo. Že by poražený pro legraci vyhodil zeměkouli do vzduchu. Bylo by to docela možné. Dejme tomu, že by se nerozbila na kusy, točila by se dál kolem své osy, ledová a pustá: taková představa není o nic radostnější. Pomyšlení na smrt Henrimu nikdy nevadilo, ale to měsíční ticho ho najednou poděsilo: už by nebyli vůbec lidé! Jaký smysl má tváří v tvář té hluchoněmé budoucnosti skládat slova jedno vedle druhého, pořádat mítinky? Nezbývá než mlčky čekat na světové kataklyzma nebo na svou malou osobní smrt. Nic nemá žádný význam.

Otevřel oči. Země byla horká, nebe zářilo, Anna spala a Dubreuilh psal, že psaní má smysl. Dvě venkovanky ve smutku se střevíci bílými od prachu spěchaly k vesnici s plnou náručí červených růží. Henri je sledoval očima. Jestlipak ženy ze Saint-Roch zdobí květinami ostatky svých manželů? Patrně ano. Jistě se z nich staly ctihodné vdovy. Nebo si na ně lidé ukazují prstem? A co uvnitř, jak jim asi je? Zapomněly: hodně, trochu, vůbec ne? Rok je dlouho, rok je málo. Mrtví kamarádi jsou už zapomenuti, zapomenuta je budoucnost, kterou slibovaly srpnové dny; naštěstí; je nezdravé tvrdošíjně setrvávat v minulosti; a přece člověk na sebe není moc pyšný,

když si uvědomí, že tu minulost více nebo méně popřel. Proto si vymysleli tenhle kompromis: oslava výročí. Včera krev, dnes červené víno, trochu osolené slzami; je hodně lidí, které to uklidní. Jiným to musí připadat hnusné. Dejme tomu, že jedna z těch žen svého muže opravdu milovala: co jí mohou říci všechny ty fanfáry a projevy? Henri se upřeně zadíval na ryšavé hory. Viděl ji, jak stojí před zrcadlem a upravuje si krepový závoj, venku zvučí fanfáry a ona křičí: „Já nemůžu, já nechci!" Odpovídají jí: „Musíš." Dávají jí do náruče červené růže, zapřísahají ji jménem vesnice, jménem Francie, jménem mrtvých. Venku začíná slavnost. Žena si strhává závoj. A co dál? Vidění se zakalilo. No tak, řekl si Henri, rozhodl jsem se přece, že už nebudu psát. Nepohnul se však, zrak měl strnulý. Nutně potřeboval vědět, co se s tou ženou stane dál.

Henri se vrátil do Paříže dřív než Paula. Najal si pokoj naproti redakci, a protože *Espoir* žil toho vyprahlého léta zpomaleným tempem, trávil mnoho hodin u psacího stolu. Baví mě psát hru! říkal si. Z toho těžkého odpoledne, rudého vínem, vedrem, květinami a krví, se stala hra, jeho první hra. Ano, vždycky byly někde nějaké trosky, vždycky byly důvody, proč by člověk psát neměl, ale nemají velkou váhu, jakmile zase dostanete chuť psát.

Paula bez námitek přijala skutečnost, že Henri bude napříště dělit své noci mezi červený obývací pokoj a hotel, ale když poprvé zůstal spát v hotelu, všiml si druhý den, že má Paula tak hluboké kruhy pod očima, že si musel slíbit, že už to neudělá; přesto se občas uchyloval do svého pokoje a měl dojem, že se tak trochu osamostatnil. Člověk toho nesmí chtít moc, říkal si. Stačí, když je skromný, a pak má spoustu drobných uspokojení.

Situace *Espoiru* však pořád zůstávala ožehavá; Henri byl vážně zneklidněn, když jednou ve čtvrtek objevil, že je pokladna prázdná. Luc se mu vysmál; obvinil Henriho, že má v peněžních otázkách mentalitu hokynáře; snad je to pravda, bylo dohodnuto, že finance má na starosti Luc, a Henri mu ponechával zcela volnou ruku. Luc opravdu v sobotu mohl vyplatit personál. „Záloha na inzerci," vysvětlil. Žádný další poplach už nenastal. Náklad *Espoiru* se nezvýšil, ale nějakým zázrakem se drželi nad vodou. Na druhé straně se S.R.L. nestal velkým masovým hnutím, ale získával půdu na venkově; a uklidňující bylo, že na ně komunisté už neútočili:

začínala se zase probouzet naděje na trvalé spojenectví. V listopadu rozhodl výbor jednomyslně podporovat Thoreze proti de Gaullovi. To člověku usnadňuje život, když cítí, že je zajedno se svými přáteli, se spojenci a sám se sebou, myslel si Henri, zatímco se živě bavil se Samazellem, který mu přinesl článek o krizi; rotačky vrčely, venku byl krásný podzimní večer a někde vesele a falešně zpíval Vincent; i Samazelle má celkem vzato své dobré stránky; předpovídalo se, že jeho kniha o podzemním hnutí, jejíž úryvky otiskovala *Vigilance*, bude mít velký úspěch, a on měl z toho budoucího vítězství takovou radost, že se jeho srdečnost zdála téměř upřímná:

„Položím vám jednu nediskrétní otázku," řekl Samazelle. Široce se usmál: „Kdosi řekl, že otázky nejsou nikdy nediskrétní, jenom odpovědi; nejste nucen mi odpovídat. Jedna věc je mi záhadná: jak je možné, že při tak omezeném nákladu může *Espoir* existovat?"

„Nemáme žádné tajné fondy," řekl Henri vesele; „odpověď je ta, že máme teď mnohem více inzerce než dřív; třeba malý oznamovatel je velký zdroj příjmů."

„Myslím, že mám dost přesnou představu o vašem inzertním rozpočtu," řekl Samazelle; „podle mých výpočtů byste měli mít značný deficit."

„Dost silně jsme se zadlužili."

„To vím; ale vím taky, že se od července vaše dluhy nezvětšily; to právě mi připadá jako zázrak."

„Asi je někde ve vašich propočtech chyba," řekl Henri bezstarostně.

„Zřejmě ano," odpověděl Samazelle.

Nevypadal moc přesvědčeně, a když byl Henri zase sám, zlobil se na sebe; měl mu ukázat přesná čísla. „Zázrak" — přesně tohle slovo mu přišlo na jazyk, když Luc z prázdné pokladny vytáhl peníze na platy. „Záloha na inzerci." Henri byl lehkomyslný, že se spokojil takovým výkladem. Na jakou inzerci? Jak velká záloha? A mluvil Luc pravdu? Henri zase pocítil neklid. Samazelle nemá v ruce všechny údaje, ale dovede počítat. Jak to Luc vlastně dělá? Kdo ví, jestli si osobně nevypůjčuje. Luc by nikdy neprováděl nějaké nepoctivé machinace, ale Henri přece jen musí vědět, odkud ty prachy bere. Když se kanceláře vyprázdnily, okolo druhé hodiny ráno, vešel Henri do redakční místnosti; Luc zrovna počítal účty. Ať se Henri zdržel sebedéle, Luc vždycky ještě zůstával v redakci a počítal.

„Poslyš, jestli máš chvilku, podíváme se spolu na knihy," řekl Henri, „přece jen bych chtěl trochu rozumět našim financím."

„Zrovna pracuju," řekl Luc.
„Můžu počkat. Počkám," řekl Henri a posadil se na roh stolu. Luc byl v košili, měl na sobě šle, na které se Henri dlouho upřeně díval: žluté šle. Zdvihl hlavu: „Proč se chceš otravovat peněžními záležitostmi?" řekl. „Můžeš mi přece důvěřovat."
„Proč mě žádáš o důvěru, když je tak jednoduché ukázat mi knihy?" zeptal se Henri.
„Nebudeš tomu rozumět. Účetnictví je svět pro sebe."
„Jindy jsi mi to vysvětloval taky, přece to nemůže být taková věda."
„Ztratíme tím děsně času."
„Nebude to ztracený čas. Je mi nepříjemné, když nevím, jak to vlastně děláš. Tak mi ty knihy ukaž. Proč nechceš?"
Luc pohnul nohama pod stolem; měl bolavé nohy podepřené tlustým koženým polštářem; řekl podrážděně:
„Všechno není v knihách zaneseno."
„To mě právě zajímá," řekl Henri živě, „to, co není zaneseno." Usmál se: „Co přede mnou tajíš? Vypůjčil sis?"
„To jsi mi zakázal," řekl Luc mrzutě.
„Tak co tedy? Vydíráš někoho?" řekl Henri tónem, který žertoval jenom napůl.
„Já že bych udělal z *Espoiru* vyděračský plátek!" Luc pokýval hlavou. „Dost nespíš."
„Poslyš," řekl Henri, „hádanky mě nebaví. Nechci, aby *Espoir* žil z nějakých čachrů. Nech si svá tajemství, ale zítra ráno zatelefonuju Trarieuxovi."
„Tohle je vydírání."
„Ne, to je opatrnost. U Trarieuxe vím, co je to za peníze; kdežto ty prachy, které minulou sobotu najednou spadly do pokladny, o těch nevím nic."
Luc zaváhal: „Byl to... dobrovolný příspěvek."
Henri si Luca s obavami prohlížel: ošklivá manželka, tři děti, břicho, šle, dna, tlustý ospalý obličej; to všechno se zdálo dostatečně spolehlivé; ale v jednačtyřicátém se přesvědčili, že občas tou horou masa může otřást jakýsi větřík šílenství; díky tomu vlastně *Espoir* vznikl; což v něm ten podivný vítr vane znova?
„Vymámil jsi z někoho peníze?"
„To bych neuměl," řekl Luc s povzdechem. „Ne, jde o dar, o nic víc."
„Takové částky se nedávají jen tak. Od koho je ten dar?"
„Slíbil jsem, že nic neřeknu."

„Komu?" řekl Henri s úsměvem. „Poslyš, ty mě vodíš za nos. Na šlechetného dárce ti nenalítnu."

„Přísahám ti, že existuje," řekl Luc.

„Není to náhodou Lambert?"

„Lambert! Ten na ty noviny kašle! Ani se tu neukáže, leda že jde za tebou. To tak, Lambert!"

„Tak kdo? Vyklop to," řekl Henri netrpělivě, „nebo zatelefonuju."

„Neřekneš, že jsem ti to prozradil?" zeptal se Luc chraptivě. „Slibuješ mi to?"

„Přísahám na tvou vlastní hlavu."

„Tak tedy Vincent."

Henri ohromeně hleděl na Luca, který se díval na zem.

„Jsi praštěný nebo co? Copak nevíš, kde Vincent ty prachy bere? Kolik je ti?"

„Čtyřicet," řekl Luc mrzutě. „A vím, že Vincent sebral nějaké zlato u zubařů kolaborantů; nevidím na tom nic špatného. Jestli máš strach, že budeš obviněný ze spoluviny, buď klidný, udělal jsem svá opatření."

„A co Vincent? Ten taky dělá bezpečnostní opatření, co? Ten jednou v té pitomé hře nechá kůži, copak to nechápeš? Máš švába na mozku nebo co? Budeš na sebe pyšný, až se ten blázen dá chytit?"

„Já jsem ho o nic neprosil," řekl Luc. „Kdybych byl jeho prachy odmítl, byl by je dal třeba nemocnici pro psy."

„Ale což nechápeš, že když jsi ty peníze přijal, povzbuzoval jsi ho tím, aby to dělal znovu? Kolikrát nás vytáhl z louže?"

„Třikrát."

„A tys počítal s tím, že to bude pokračovat? Ty jsi stejný cvok jako on!"

Henri vstal a odešel k oknu. V květnu, když se dozvěděl, že Vincent vzal do svého gangu Nadinu, dal mu pořádně co proto. A poslal ho na měsíc do Afriky. Když se Vincent vrátil, tvrdil, že už dá pokoj: a teď tohle!

„Musím najít něco, co by mu nahnalo strach!" řekl Henri.

„Slíbil jsi mi, že to neprozradíš; přísahal jsem mu, že se o tom nedozvíš, především ty ne."

„Ovšem," řekl Henri a vrátil se ke stolu: „Stejně je to jedno, jestli mu něco řeknu nebo neřeknu."

„Do deseti dnů máme zaplatit směnku," řekl Luc; „Nemůžeme ji tedy zaplatit."

„Hned zítra si půjdu promluvit s Trarieuxem."

„Kdybychom jen vydrželi ještě měsíc nebo dva: jsme skoro z louže venku."

„Skoro — to nestačí," řekl Henri. „Proč si máme stavět hlavu? Náklad nestoupá a riskujeme, že když to bude příliš dlouho trvat, Trarieux si to rozmyslí." Henri položil ruku Lucovi na rameno: „Pokud budeme stejně nezávislí jako dřív, co na tom záleží?"

„Už to nebude totéž," povzdechl Luc.

„Bude to přesně totéž, jenomže se nebudeme muset otravovat s finančními problémy."

„Ale to bylo to nejzábavnější," řekl Luc s povzdechem.

Henrimu se naopak ulevilo při pomyšlení, že finanční otázka bude jednou provždy vyřízena; s klidnou myslí proto o dva dny později vstoupil do Trarieuxovy kanceláře: kancelář byla plná knih a ukazovala spíš na intelektuála než na obchodníka; ale Trarieux sám, štíhlý, elegantní, napůl plešatý vypadal přesně jako bohatý průmyslník.

„Když si člověk pomyslí, že jsme celou okupaci pracovali tak blízko sebe a nikdy jsme se nesetkali!" řekl Trarieux a pevně stiskl Henrimu ruku. „Znal jste dobře Verdelina, že?"

„Ovšem; vy jste byl v jeho skupině?"

„Ano; byl to obdivuhodný člověk," řekl Trarieux diskrétně pohřebním tónem; pyšný úsměv mu dětinsky zakulatil obličej: „Díky jemu jsem poznal Samazella." Pokynul Henrimu, aby se posadil, a sám také usedl: „Tehdy platily lidské hodnoty a ne peníze."

„Ty časy už jsou daleko," řekl Henri, aby něco řekl.

„Aspoň je tu útěcha, že se dají peníze použít na obranu některých hodnot," řekl Trarieux povzbudivě.

„Dubreuilh vám vyložil situaci?"

„Ano, v hrubých obrysech."

Trarieuxův pohled byl naléhavě tázavý; znal fakta docela přesně, ale chtěl mít dost času, aby mohl Henriho studovat, a bylo třeba vést tu hru šikovně. Henri začal nepřesvědčivě vykládat. Sám také pozoroval Trarieuxe; ten ho poslouchal s poněkud blahosklonnou shovívavostí; jeho výsadní postavení mu dávalo jistotu, i když byl spokojen, že se svých výsad formálně vzdal; cítil zároveň převahu nad těmi, kteří nic nemají, i nad těmi, kteří mají, ale nesmířili se vnitřně s tím, že o svůj majetek přijdou. Takhle si ho Henri přece jen podle Dubreuilhových popisů nepředstavoval; v jeho tváři nebylo stopy po nějaké slabosti nebo nepokoji; taky se v něm nedala číst žádná štědrost; patří-li ten člověk k levici, může to být sotva z jiného důvodu než z oportunismu.

„Tady vás přeruším!" řekl prudce. „Říkáte, že ten pokles nákladu byl nevyhnutelný." Pohlédl Henrimu do očí, jako

kdyby chtěl pronést nějakou nebezpečnou pravdu: „Nevěřím na nevyhnutelnost, je to dokonce jeden z důvodů, pro které nemohu přistoupit na marxistickou dialektiku. Moje zkušenosti jsou jiné než vaše, jsou to zkušenosti obchodníka, muže činu; a ty mě naučily, že je vždycky možné pozměnit běh událostí zásahem vhodného činitele ve vhodný okamžik."

„Chcete říci, že jsme tomu poklesu mohli zabránit?" zeptal se Henri poněkud odměřeným hlasem.

Trarieux si dal s odpovědí na čas. „Rozhodně jsem přesvědčen, že je dnes možno náklad zvýšit," řekl. „Naprosto z toho nedělám otázku peněz," dodal s živým posunkem, „ale vzhledem k tomu, co *Espoir* představuje, zdá se mi důležité, aby zase získal širokou čtenářskou obec."

Henri s pobavením rozpoznal Samazellovy výrazy; řekl: „To si přeji zrovna tolik jako vy; bránil nám právě nedostatek peněz; budeme-li mít kapitál, dám uspořádat ankety a reportáže, které nám získají široké publikum."

„Reportáže, ankety, ovšemže," řekl Trarieux nepřítomným hlasem, „ale to není to podstatné."

„A co je podstatné?" zeptal se Henri.

„Budu s vámi mluvit upřímně," řekl Trarieux. „Vy jste člověk velice známý, dokonce velice populární. Ale dovolte, abych vám řekl, že váš přítel Luc není nikdo, nemá žádné jméno. Ke všemu jsem ještě od něho četl články, které byly přímo netaktické."

Henri ho suše přerušil: „Luc je výtečný novinář, a noviny mu patří zrovna tak, jako patří mně. Jestli jste pomýšlel na to, že ho vyřadíte, tak na to už nemyslete."

„Nemohli bychom ho přesvědčit, aby odešel? Kdybychom koupili jeho podíl za výhodnou cenu a našli mu nějaké dobré místo?"

„To nepadá v úvahu!" řekl Henri. „Na něco takového on nikdy nepřistoupí, a já bych to ostatně na něm nechtěl. *Espoir*, to je Luc a já; buď nás budete financovat, nebo nás nebudete financovat, třetí možnost tu není."

„Ovšem, pro někoho, kdo je v podniku zaangažován, je těžší provádět určitá rozlišování než pro vnějšího pozorovatele," řekl Trarieux pobaveně.

„Nerozumím."

„Žádný zákon neomezuje řízení novin na dva lidi," řekl Trarieux; usmál se: ‚Vzhledem k přátelství, které vás poutá, jsem si jist, že vám nebude dělat žádné potíže přibrat si Samazella."

Henri chvíli mlčel. Proto tedy se Samazelle tolik zajímal

o osud *Espoiru!* Konečně řekl chladně: „Nevidím, proč by to bylo nutné; Samazelle u nás může psát, kdykoli chce; to by mu mělo stačit..."

„Tu spolupráci si nepřeje on, ale já," řekl Trarieux povýšeně; obličej mu ztvrdl: „Soudím, že vedle vašeho jména má být jiné, stejně populární jméno; Samazelle je člověk, který jde prudce nahoru, zítra se o něm bude všude mluvit: Henri Perron a Jean-Pierre Samazelle, to už je firma; a pak, vaše noviny potřebují novou dynamiku a Samazelle je živelná síla. Navrhuji vám toto. Zlikvidujte vaše účty, skoupím polovinu podílů *Espoiru* za podmínek, o kterých se dohovoříme, a vy, Luc a Samazelle budete mít druhou polovinu; rozhodovat bude většina hlasů."

„Velice si Samazella vážím," řekl Henri, „ale budu s vámi taky mluvit upřímně; Samazelle má příliš silnou osobnost, než abych se cítil doma tam, kde je doma on; a záleží mi na tom, abych se ve svých novinách cítil doma."

„To je velice osobní námitka," řekl Trarieux.

„Snad; ale jde přece o noviny, které mi osobně patří."

„Je to list S.R.L."

„Jedno nevylučuje druhé."

„To je právě sporné," řekl Trarieux. „Financuji noviny S.R.L. a hodlám jim zajistit ty největší šance." Udělal řízný posunek: „*Espoir* je mimořádný výtvor, věřte, že ho po zásluze oceňuji; ale stojíme před novými potížemi a jde o to, mít úspěch v ještě větším měřítku: síly jednoho člověka na to už nestačí."

„Opakuji vám, že nejsem sám," řekl Henri, „a cítím se docela schopen s Lucem čelit nové situaci."

Trarieux zavrtěl hlavou: „Je mou chloubou, že jsem vždycky dovedl dosti přesně odhadnout, jaké jsou čí možnosti: teď se jde tvrdě proti proudu a potřebujeme někoho jako je Samazelle, aby vám pomohl."

„Nejsem toho názoru."

„Ale já jsem toho názoru," řekl Trarieux hlasem, který najednou přestal být zdvořilý, „a nikdo mě nepřiměje, abych ho změnil."

„Chcete říci, že když odmítnu váš návrh, nebudete *Espoir* financovat?" řekl Henri.

„Nemáte důvod ho odmítat," řekl Trarieux, jehož rysy opět zvlídněly.

„Slíbil jste, že mi pomůžete, aniž si budete klást nějaké podmínky; právě na základě toho slibu jsem z *Espoiru* udělal orgán S.R.L."

„Já vám přece žádné podmínky nevnucuji, rozumí se samo sebou, že politická linie listu zůstává přesně taková, jaká byla; žádám vás jen, abyste udělal opatření nutná k pozdvižení listu, které si zajisté musíte přát stejně jako já.“

Henri vstal: „Vyřídím si to se Samazellem.“

„Samazelle jistě odmítne vstoupit do *Espoiru* proti vaší vůli,“ řekl Trarieux. „Proto by bylo lépe, kdyby tato rozmluva zůstala mezi námi; ať odmítnete vy nebo on, na tom nezáleží; budu financovat ty noviny jen v tom případě, že se Samazelle bude podílet na jejich vedení.“

„Přesto ho budu o věci informovat,“ řekl Henri; dával si záležet, aby ovládl svůj hlas: „Protože jsem věřil vašemu slovu, ohrozil jsem bezpečnost *Espoiru*, přivedl jsem ho až na pokraj úpadku; a vy toho využíváte, abyste na mne dělal takový nátlak. Když je někdo schopen tak neloajálně postupovat, to se raději obejdu bez jeho služeb!“

„Nemáte právo vinit mě, že na vás dělám nátlak!“ řekl Trarieux, který také vstal. „Všechny transakce, které provádím, provádím čestně, tuhle jako každou jinou. Nikdy jsem se netajil s tím, že určité přesuny považuji nutné pro dobré vedení *Espoiru*.“

„Tak mi to Dubreuilh neřekl,“ řekl Henri.

„Nejsem zodpovědný za to, co vám řekl,“ řekl Trarieux zvýšeným hlasem, „vím, co jsem mu řekl já; došlo-li k nedorozumění, je mi to líto, ale já jsem se vyjádřil jasně.“

„Informoval jste ho o tom svém návrhu?“

„Ovšem; dokonce jsme o něm dosti dlouho diskutovali!“ V jeho hlase byla tak přesvědčivá upřímnost, že se Henri na chvíli odmlčel: „Rozhodně to nepochopil tak, že to je podmínka *sine qua non*,“ řekl konečně.

„Domnívám se, že pochopil, co pochopit chtěl,“ řekl Trarieux s vyhrocenou animozitou. „Poslyšte,“ dodal smířlivě, „proč vám moje nabídka připadá tak nepřijatelná? Rozzlobil jste se, protože jste se domníval, že jste se stal obětí nepoctivého manévru; stačí, když si pohovoříte s Dubreuilhem a uvidíte, že mi můžete věřit; a pak jistě pochopíte, jakou šanci pro vás má nabídka představuje. Uvědomte si totiž, že nikdo se nepokusí dostat *Espoir* s jeho šesti milióny dluhů na nohy; to musí být člověk oddaný S.R.L. jako já, aby to udělal. Anebo vám vnutí docela jiné podmínky než já: politické podmínky.“

„Nevzdávám se naděje, že najdu podporu, ve které nikdo nebude hledat prospěch,“ řekl Henri.

„Ale vždyť už jste ji našel!“ řekl Trarieux. „Považuji tento

rozhovor jenom za první navázání styků. Pokud jde o mne, jsem kdykoli ochoten jednat. Uvažujte o tom."
„Děkuji za radu," řekl Henri.
Odpověděl mrzutě, ale nezlobil se na Trarieuxe. Ten Dubreuilhův optimismus! Jeho nevyléčitelný optimismus! Ne, tady se nejedná o optimismus, Dubreuilh není tak prostoduchý: najednou udeřila pravda Henriho do tváře. „Podvedl mě!" Klesl na lavičku na avenue Marceau. V hlavě, v těle měl takový zmatek, že měl dojem, že omdlí. Vědomě mi lhal, protože chtěl *Espoir*, a já jsem mu na to nalítl. Půlnoc; zaklepal, usmíval se, kapitál bez jakékoli podmínky, nechcete se jít projít, je tak hezká noc, a mezi úsměvy nastražoval sítě. Henri vstal a vykročil ráznými kroky, kdyby šel pomaleji, vrávoral by.
„Co může na to říct? Nemůže říct nic!"
Aniž si to uvědomil, prošel celou Paříží a došel až k Dubreuilhově domu. Chvilku se zastavil na chodbě, aby se mu trochu uklidnilo rozbušené srdce; nebyl si docela jist, zda se mu podaří souvisle promluvit.
„Mohu mluvit s panem Dubreuilhem?" zeptal se Henri; s údivem slyšel svůj hlas: byl to normální hlas.
„Není doma," řekla Yvetta. „Nikdo není doma."
„Počkám na něj," řekl Henri.
Yvetta ho uvedla do pracovny; snad se Dubreuilh vrátí až pozdě večer a Henri měl práci; ale nic pro něho neexistovalo, ani *Espoir*, ani S.R.L., ani Trarieux, ani Luc, nic než Dubreuilh. Od toho dávného jara, kdy se zamiloval do Pauly, nikdy netoužil po něčí přítomnosti s takovou vášní. Posadil se do křesla, kam si obvykle sedal; ale dnes ho nábytek i knihy dráždily: samí spoluviníci! Na tom pojízdném stolečku přivážela Anna šunku, saláty a vesele tu večeřívali, jako spolu večeří přátelé: pěkná fraška! Dubreuilh má spojence, žáky, nástroje; přítele ani jednoho. Jak dobře umí naslouchat! S jakou nenuceností mluví! A přitom je ochoten vás při první příležitosti hodit přes palubu. Ta vřelá srdečnost, ten úsměv, ten pohled, na které se člověk dá nachytat, nepředstavují nic jiného než panovačný zájem, který věnuje celému světu. Věděl, jak mi na těch novinách záleží! A ukradl mi je! To třeba on navrhl, aby Samazelle přišel na Lucovo místo; radil mu: jděte za Trarieuxem, tak byl sám kryt, ale dal Trarieuxovi příkazy. Je to komplot, past. A když se do ní jednou chytím, jak se dostanu ven? Když mám na vybranou mezi Samazellem a úpadkem, myslí, že musím dát přednost Samazellovi; to se tedy bude moc divit. Henri hledal prudká slova,

aby mu své rozhodnutí vmetl do tváře; ale v jeho hněvu nebylo nic stimulujícího; naopak, cítil se vyčerpaný, a dokonce jaksi nejasně vyděšený a nejasně pokořený, jako by ho po mnohahodinovém úsilí vytáhli ze zrádné pohyblivé písčiny. Vstupní dveře klaply a Henri zaryl nehty do opěradel křesla: zoufale si přál dát Dubreuilhovi pocítit odpor, který mu Dubreuilh naháněl.

„Čekáte na mě dlouho?" řekl Dubreuilh a podal mu ruku. Henri ji mechanicky stiskl: tatáž ruka, tatáž tvář jako včera; člověk nemohl tou maskou proniknout, i když už si nedělal iluze. Zamumlal:

„Ani ne moc dlouho; musím s vámi nutně mluvit."

„Copak neklape?" řekl Dubreuilh hlasem, který obdivuhodně napodobil starostlivost.

„Jdu od Trarieuxe."

Dubreuilhův obličej se změnil: „Tak? Už se nemůžete udržet nad vodou? A Trarieux dělá potíže?" zeptal se úzkostně.

„To bych řekl! Tvrdil jste, že je ochoten podporovat *Espoir* bez jakékoliv podmínky; a on vyžaduje, abych si přibral Samazella." Henri se upřeně na Dubreuilhe zadíval: „Že prý o tom víte."

„Vím to od července," řekl Dubreuilh. „Hned jsem začal shánět prachy jinde. Myslel jsem, že mi je dá Mauvanes, už mi to skoro slíbil; a nedávno jsem za ním byl, vrátil se z dovolené, a už se vůbec nezdá, že by to udělal." Dubreuilh znepokojeně pohlédl na Henriho: „Vydržíte ještě měsíc?"

Henri zavrtěl hlavou: „Vyloučeno. Proč jste mi to neřekl dřív?" zeptal se rozzlobeně.

„Počítal jsem s Mauvanesem," řekl Dubreuilh. Pokrčil rameny: „Snad jsem vám o tom měl říct. Ale víte, že nerad přiznávám porážku. V téhle bryndě jste mou vinou a já jsem si přísahal, že vás z ní dostanu."

„Mluvíte o červenci; ale Trarieux tvrdí, že se nikdy nezavázal, že nás bude podporovat bez jakékoli podmínky," řekl Henri.

Dubreuilh řekl prudce: „V dubnu se jednalo jen o politickou linii listu, a tu plně přijímal."

„Mně jste zaručoval mnohem víc," řekl Henri. „Trarieux neměl vůbec do ničeho zasahovat, v žádném ohledu."

„Poslyšte, pokud jde o duben, to si nemám co vyčítat!" řekl Dubreuilh. „Hned jsem vám radil, abyste si šel s Trarieuxem promluvit osobně."

„Mluvil jste tak přesvědčivě, že se rozhovor s Trarieuxem zdál zbytečný."

„Říkal jsem, co si myslím, tak jak si to myslím," řekl Dubreuilh. „Mohl jsem se mýlit; nikdo není neomylný. Ale nenutil jsem vás, abyste mi na slovo věřil."

„Obvykle se takhle hrubě nemýlíte."

Dubreuilh se pojednou usmál: „Co tím chcete říct? Že jsem vám vědomě lhal?"

Vyslovil to sám; stačilo odpovědět „Ano"; bylo by to tak snadné; ale ne, nebylo to možné; ne tváří v tvář tomu úsměvu, ne v téhle pracovně, ne takhle: „Myslím, že jste svá přání považoval za skutečnost, aniž jste se ohlížel na moje vlastní zájmy," řekl Henri ovládaným hlasem. „Trarieux zaplatí: za jakých podmínek, to vám bylo v podstatě jedno."

„Snad jsem považoval svá přání za skutečnost," řekl Dubreuilh. „Ale přísahám vám, že kdybych byl jen tušil, co má Trarieux v úmyslu, byl bych ho i s jeho milióny poslal do háje."

V jeho hlase zaznívala přesvědčivá upřímnost; ale Henri přesvědčen nebyl.

„Promluvím si dnes večer s Trarieuxem," řekl Dubreuilh, „a se Samazellem taky."

„To nebude nic platné," řekl Henri.

Ten rozhovor špatně začal; není snadné přejít od slov, která si člověk říká v duchu, ke slovům vyřčeným nahlas. „Komplot!" To se najednou zdálo nehorázné, zdálo se to skoro nesmyslné! Ovšemže si Dubreuilh nemnul ruce a neříkal si přitom: „Kuju komplot." Kdyby si Henri troufal mu to slovo vmést do tváře, dal by se Dubreuilh do smíchu.

„Trarieux je houževnatý, ale Samazelle si dá říct," řekl Dubreuilh.

Henri zavrtěl hlavou: „Nedá. Ne. Je jediné řešení: praštím s tím."

Dubreuilh pokrčil rameny: „Víte dobře, že to nemůžete udělat."

„Budete se divit," řekl Henri. „Já to udělám."

„A potopíte S.R.L.? Dovedete si představit, jak by naši protivníci jásali? *Espoir* v úpadku, S.R.L. likvidován! To by bylo moc pěkné."

„Mohu *Espoir* předat Samazellovi a koupit si někde v Ardèche statek; S.R.L. na tom proto nebude o nic hůř," řekl Henri trpce.

Dubreuilh na něho nešťastně pohlédl: „Chápu, že se zlobíte. Přiznávám svou vinu. Udělal jsem chybu, že jsem Trarieuxovi tak lehkomyslně důvěřoval a měl jsem vám o tom říct už v červenci. Ale udělám všechno, abych to napravil."

Dodal naléhavějším hlasem: „Prosím vás, nestavte si hlavu. Pokusíme se oba společně z toho najít východisko.“

Henri si ho mlčky prohlížel: přiznat své chyby, to je šikovné, to je nejlepší způsob, jak je zmenšit na minimum; ale tu největší chybu Dubreuilh pečlivě zamlčel; ve skutečnosti se provinil naprostým zneužitím důvěry; předstíral, že za všechny oběti, které vyžaduje od vašeho přátelství, vám oplátkou dává svoje přátelství, a ve skutečnosti nedává vůbec nic. Měl by mu říct: „Vy kašlete na mě i na všechny ostatní; pro lásku k pravdě a dobru jste ochoten každého obětovat: ale pravda je to, co vy myslíte, a dobro je to, co vy chcete. Považujete celý svět za svoje dílo a mezi vámi a ostatními lidmi není žádné společné měřítko. Když si hrajete na velkomyslného, je to zase jen pro vaši vlastní slávu.“ Člověk by mu mohl říci ještě tisíc dalších věcí, ale pak by za sebou musel zabouchnout tyhle dveře a už je nikdy neotevřít. A to právě musím udělat, pomyslel si Henri; ať se rozhodne jakkoli, pokud jde o ten list, s Dubreuilhem se musí teď hned rozejít. Vstal. Pohlédl na pojízdný stolek, na knihy, na Anniny fotografie a pocítil, že nemá odvahu. Tahle pracovna byla pro něho patnáct let středem světa a domovem; tady mu pravda připadala jistá, štěstí důležité, a tady považoval za velkou výsadu, že je tím, čím je. Nedovedl si představit, že bloudí ulicemi a tyhle dveře že se za ním provždy zavřely.

„Je to marné; jsme v pasti,“ řekl bezbarvým hlasem. „Nestavím si hlavu, ale za těchto podmínek mě už nebaví *Espoir* vést. Jistě se to dá zařídit tak, aby můj odchod neuškodil ani listu, ani S.R.L.“

„Poslyšte, dejte mi dva dny,“ řekl Dubreuilh. „Jestli do dvou dnů nic neseženu, uvidíte, na čem se rozhodnete.“

„Budiž. Ale všechno už je rozhodnuto,“ řekl Henri.

Když se zase octl venku, točila se mu hlava; udělal několik kroků směrem k redakci, ale to bylo poslední místo, kam si přál jít. Bylo nad jeho síly sejít se s Lucem, který by začal lamentovat nebo by navrhl nový nájezd k nějakému zubaři; nepadalo také v úvahu, že by šel za Paulou a poslouchal její litánie a předpovědi. Přitom potřeboval s někým mluvit. Cítil se mystifikován jako po nějakém kouzelnickém představení, kde vám eskamotér falešně objasní své triky. Dubreuilh podváděl, už už by ho byl chytil při činu; a najednou, abrakadabra, nemá falešnou kartu ani v rukávě, ani v kapse. Do jaké míry lhal Henrimu, do jaké míry lhal sobě? Mezi cynismem a neupřímností, kde vlastně přesně leží zrada? Zrada tu je, o tom není pochyb, ale nedá se na ni ukázat prstem.

„Dal jsem se sebou orat.“ Znovu ho omráčila zřejmá skutečnost: jde o záměrný komplot, Dubreuilh tahal za všechny provázky a pochechtával se přitom. Henri se zastavil uprostřed mostu a opřel se rukama o zábradlí. Cožpak je v deliriu a vymýšlí si nesmysly? Nebo naopak upadá do idiotství, když pochybuje o Dubreuilhově machiavelismu? Ať tak či onak, bude-li takhle dál osaměle kolísat od jedné alternativy ke druhé, praskne mu z toho hlava. Je naprosto nutné, aby si o tom s někým pohovořil. Vzpomněl si na Lamberta. Kdybych se byl řídil jeho radou, nebylo by to se mnou došlo až sem, pomyslil si. Lambert nemá Dubreuilhe rád, ale zakládá si na své nestrannosti; a je to jediný člověk, se kterým si Henri dovedl představit vážný rozhovor. Přešel most a v jedné z kaváren zašel do telefonní budky:

„Haló. Tady Perron. Mohl bych za tebou na chvilku zajít?“

„Ovšem. Je to moc dobrý nápad!“ V srdečném Lambertově hlase zaznívál slabý tón překvapení. „Jak se máš?“

„Dobře. Tak za chvíli jsem u tebe.“

Neklid v tom přátelském hlase ho uklidnil. Lambertova sympatie byla trochu neobratná, ale pro něho Henri aspoň nebyl pěšákem na šachovnici. Rychle stoupal po schodech; divný den, strávil jej chozením po různých schodištích, jako kdyby byl kandidátem do Akademie.

„Nazdar, pojď dál,“ řekl Lambert radostně. „Promiň mi ten bordel, neměl jsem čas to dát do pořádku.“

„Poslouchej, ty si ale bydlíš!“ řekl Henri.

Velký světlý pokoj, úpravný nepořádek, gramofon, diskotéka, knihy vázané a seřazené podle jmen autorů; Lambert v černém tričku se žlutým hedvábným šátkem; Henri se v tom prostředí cítil trochu nesvůj.

„Koňak, whisky, minerálku, ovocnou šťávu?“ zeptal se Lambert otevíraje přihrádku v knihovně.

„Pořádnou whisky.“

Lambert šel pro vodu do bledězelené koupelny; Henri zahlédl tlustý froté koupací plášť a celou sadu kartáčů a mýdel.

„Jak to, že nejsi touhle dobou v redakci?“ zeptal se Lambert.

„Vyskytly se nepříjemnosti.“

„Jaké nepříjemnosti?“

Není pravda, že se Lambert o ty noviny nezajímá; spíš existuje mezi ním a Lucem důkladná antipatie, kterou člověk snadno pochopí, když je vidí vedle sebe; ale vyslechl Henriho s rozhořčenou pozorností.

„Ovšemže je to manévr!“ řekl. Uvažoval chvíli: „Ne-

myslíš, že si to Dubreuilh zařídí, aby se tam dostal se Samazellem? Nebo místo Samazella?“

„Ne, to nemyslím,“ řekl Henri. „Novinářství ho nebaví; a pak, stejně kontroluje *Espoir* jménem S. R. L. Ale to na věci nic nezmění, stejně na mě ušil špinavou boudu.“ Podíval se na Lamberta: „Co bys na mém místě udělal ty?“

„Máš-li chuť, rozfofruj to, abys je pořádně naštval,“ řekl Lambert, „ale rozhodně jim nesmíš poslušně ty noviny vydat. Na to právě čekají.“

„Nechci žádný skandál,“ řekl Henri, „ale nechal bych to všechno potichu plavat.“

„To bys přiznal porážku, udělal bys jim jenom radost.“

„Tys mi vždycky radil, abych nechal politiky, tohle je dobrá příležitost, jak se z ní dostat.“

„*Espoir* je něco jiného než politická záležitost,“ řekl Lambert. „Tys ho udělal, máš ho rád... Ne, musíš se bránit,“ řekl s vervou. „Kdybych byl opravdu prachatý! Mám peněz jen zrovna tolik, že nevím, kam s nimi.“

„A já žádné peníze neseženu, to oni dobře vědí.“

„Přijmi Samazella a dohodni se s Lucem, abyste ho neutralizovali.“

„Jestli se spojí s Trarieuxem, budou stejně silní jako my.“

„Kde vezme Samazelle na to, aby si koupil podíly?“ zeptal se Lambert.

„Záloha na knihu; anebo mu pomůže Trarieux.“

„Proč Trarieux o Samazella tak stojí?“

„Co já vím? Nevím ani, proč je ten chlap v S. R. L.“

„Musíme na to najít protitah,“ řekl Lambert. Zamyšleně chodil po pokoji, když se najednou ozvalo dvojí ostré zazvonění; Lambert zrudl až ke kořínkům vlasů: „To je otec! Nečekal jsem ho tak brzy!“

„Zmizím!“ řekl Henri.

Lambert se na něho rozpačitě a prosebně zadíval:

„Nechceš se s ním pozdravit?“

„Ale ano, jistě,“ řekl Henri živě.

Pozdravit se s někým, to k ničemu nezavazuje; a přece se Henrimu podařil jenom pokřivený úsměv, když viděl, jak k němu přichází člověk, který možná poslal Rosu na smrt a určitě sloužil Němcům, jak nejlíp uměl. Žlutý a odulý obličej pod prošedivělými vlasy byl oživen porcelánově modrýma očima; jemná, nevybledlá modř v té opotřebované tváři udivovala. Pan Lambert počkal, až mu Henri podá ruku, ale promluvil první:

„Byl jsem zvědavý na setkání s vámi; Gérard mi o vás tolik

povídal!“ Pousmál se a hned zase úsměv potlačil: „Jak jste mladý!“

Pro něho se Lambert jmenuje Gérard a je pořád ještě dítětem; bylo to zároveň přirozené a divné; nebyli si podobni, ale člověk se přesto nedivil, že je to otec a syn.

„Mladý je Lambert,“ řekl Henri živě, „ne já.“

„Jste mladý na člověka, o kterém se tolik mluví.“ Pan Lambert se posadil: „Ale vy jste se bavili... Nechtěl jsem tě rušit,“ řekl obraceje se na syna; „jenomže jsem byl se svými záležitostmi hotov dřív, než jsem myslel, a nevěděl jsem, kam mám jít; tak jsem šel k tobě...“

„Dobře jste udělal! Chcete se něčeho napít? Ovocnou šťávu? Minerálku?“ V Lambertově horlivosti byl zmatek, který ještě zvyšoval Henriho nepříjemný pocit.

„Děkuji, ne. Ta čtyři poschodí nejsou už pro mé staré kosti nic lehkého, ale tady si člověk odpočine,“ řekl pan Lambert a rozhlédl se kolem sebe schvalujícím pohledem.

„Ano, Lambert bydlí pěkně,“ řekl Henri.

„To je u nás v rodině tradice. Přiznávám, že jeho nápady, pokud se týká oblékání, oceňuji méně,“ dodal pan Lambert; hlas měl plachý, ale pohlížel na černé tričko tvrdým pohledem.

„Každý má jiný vkus,“ zamumlal nepřesvědčivě Lambert.

Nastalo krátké ticho; Henri toho využil a vstal: „Lituji, ale když jste zvonil, byl jsem na odchodu; mám nutnou práci.“

„Já lituji,“ řekl pan Lambert. „S velkým zájmem jsem četl všechno, co jste napsal, a o některých věcech bych si s vámi byl rád pohovořil. Ale domnívám se, že by ta diskuse stejně byla zajímavá jenom pro mě,“ dodal a znovu potlačil úsměv. V jeho jednotvárném hlase, v potlačovaných úsměvech i v gestech byl jakýsi unavený půvab, ale vypadalo to, jako by ho nechtěl uplatňovat, a ta zdrženlivost mu dodávala povýšený a zároveň uhýbavý výraz.

„Jistě budeme mít příležitost znovu se setkat na delší rozmluvu,“ řekl Henri.

„To není tak jisté,“ odpověděl starý muž.

Za několik měsíců bude patrně ve vězení a možná že už se z něho nedostane živý. Svého času to asi byla pěkná svině, tenhle kolaborantský pan továrník, ale už přešel čáru, už je na straně odsouzených, ne na straně viníků; tentokrát už Henrimu nedělalo potíže usmát se na něho, když mu tiskl ruku.

„Můžu za tebou zítra přijít?“ zeptal se Lambert, když Henriho vyprovázel do předsíně. „Dostal jsem nápad.“

„Dobrý nápad?“

„To posoudíš sám. Ale nerozhoduj se, dřív než si o tom spolu promluvíme. Bude se ti hodit, když přijdu v deset večer?“

„Ano, ale ne později, protože pak mám schůzku se Scriassinem.“

„Dobře,“ řekl Lambert. „Slíbil jsem odpoledne Nadině, ale počítej se mnou před desátou.“

Henri se stejně nechtěl rozhodnout dnes; už si ani nechtěl klást otázky, co bude dělat, tím méně o tom diskutovat. Nakonec stejně musel do redakce, ale chladně sdělil Lucovi, že schůzka s Trarieuxem byla odložena a zahloubal se do třídění pošty. Paule také nic neřekne; když otáčel klíčem v zámku u dveří bytu, přál si, aby už spala; ale ať se vracel sebepozději, nikdy nespala. Seděla na pohovce čerstvě nalíčená, v šatech z měňavého hedvábí a nastavila mu rty, které spěšně políbil.

„Měl jsi dobrý den?“ zeptala se.

„Velmi dobrý, a ty?“

Usmála se a neodpověděla: „Co řekl Trarieux?“

„Souhlasí.“

„Opravdu tě to nemrzí?“ zeptala se dívajíc se na něho s hlubokomyslným výrazem.

„Co?“

„Přijmout jeho peníze?“

„Ale ne, to už je dávno dohodnuto,“ řekl suše. Zaváhala a nic na to neřekla. Už dva dny váhá. Henri věděl, co si myslí, ale nechtěl jí pomoci to vyjádřit: její opatrnost ho dráždila. Šetří mě, rozhodla se, že mi nebude odporovat, čeká, až přijde její chvíle, myslel si nepřátelsky. Před šesti měsíci jsem jí měl za zlé, když byla veselá a útočná, uvažoval ve snaze být nezaujatý. Co mě vlastně zlobí, usoudil, jsou ty její pózy. Ví, že je ohrožena, snaží se o obranu, to je přirozené; přesto z ní ty její ubohé úskoky dělají nepřítelkyni. Už jí neříkal, že by měla zpívat; prohlédla jeho hru a soustavně odmítala všechny schůzky, které jí ujednal; ale v tom se přepočítala: hněval se na ni pro její umíněnost a rozhodl se zbavit se jí i bez jejího přispění.

„Máš tu dopis od Ponceleta,“ řekla podávajíc mu obálku.

„Předpokládám, že odmítá,“ řekl Henri. Přelétl dopis pohledem a podal ho Paule: „Ovšem, odmítá.“

Už dvakrát mu vrátili rukopis s poděšenými poklonami: velké dílo, ale pohoršující, není na ně vhodná doba, nelze podstoupit takové riziko; později, až se vášně trochu uklidní. Hra se pochopitelně nelíbila ani těm, kteří chtěli na minulost

zapomenout, ani těm, kteří ji chtěli upravit podle svého. Henri by přitom byl rád, kdyby se ta hra dávala; měl k ní vřelejší vztah než ke všem svým knihám. Román se nedá číst znova, slova se lepí k očím; ale vzdáleně slyšel ten dialog, který se vtělí jednoho dne do živých hlasů, se spokojeným odstupem malíře, který vrhá spiklenecký pohled na své plátno.

„Tu hru ti musí hrát!" řekla Paula oduševněle.

„Nic jiného si nepřeju."

„Nepřikládám úspěchu o nic větší význam než ty," pokračovala, „ale cítím, že se nepustíš znova do románu, dokud to nebude s tou hrou vyřešeno."

„To je nápad!" řekl Henri překvapeně.

„Nezačal jsi znovu na románě pracovat?"

„Ne; ale ta hra s tím nemá co dělat."

„Tak proč?" zeptala se zkoumajíc Henriho pohledem, který naznačoval, že toho ví víc, než říká.

Usmál se: „Dejme tomu, že je to lenost."

„Nikdy jsi nevěděl, co lenost vůbec je," řekla vážně; zavrtěla hlavou: „Jde zřejmě o nějaký vnitřní odpor."

„Špatně jsem ten román začal," řekl Henri; „Mám chuť ho předělat, ale vím, že to bude obrovská dřina; tak na to nepospíchám. To je všechno."

Zavrtěla hlavou: „Nikdy jsi necouval před překážkami."

„No tak tentokrát couvám."

„Proč jsi mi nikdy neukázal rukopis?" řekla Paula. „Třeba bych ti mohla poradit."

„Už jsem ti stokrát říkal, že mé koncepty nemají hlavu ani patu."

„Ano, to jsi mi říkal," řekla zamyšleně.

„Tu hru jsem ti ukázal."

„Ano; první pokusy nanečisto neměly hlavu ani patu, a přece jsi mi je ukázal."

Neodpověděl; v tom prvním náčrtku se příliš volně vyjadřoval o sobě i o ní; román, který se z toho dříve nebo později pokusí udělat, nebude tak nediskrétní; ať má Paula jen trochu trpělivosti. Zívl:

„Padám ospalostí. Zítra nepřijdu, půjdu se vyspat do hotelu; tuším totiž, že mě Scriassine propustí až k ránu."

„Nechápu, jakou výhodu má hotel, ať už je to k ránu nebo zvečera, ale dělej, jak myslíš."

Vstal a Paula vstala také; to byl nebezpečný okamžik; rychle ji políbil na čelo, obrátil se ke zdi a předstíral, že okamžitě usíná; někdy se však k němu přitiskla, třásla se a nesouvisle mumlala, a uklidnila se jedině tehdy, když s ní

spal. Vždycky se mu to nepodařilo a nikdy to nedokázal bez námahy; musela o tom vědět; a aby ten chlad kompenzovala, vybíjela se tak vášnivě, že člověk pochyboval o tom, zda to opravdu prožívá. Ještě víc než její poblouzněnou necudnost nenáviděl Henri neupřímnost a pokoru. Té noci však naštěstí zůstala klidná; zřejmě vycítila, že něco neklape. Henri si opíral tvář o chladivý polštář a měl otevřené oči; a zatímco znovu prožíval dnešní den, nepociťoval už hněv, ale sklíčenost; vinen nebyl on, ale Dubreuilh; ta vina, kterou nemohl odzbrojit ani výčitkami svědomí, ani dobrými předsevzetími, ho tížila víc, než kdyby to byla jeho vina vlastní.

Se vším praštit: to byla Henriho první myšlenka, když se probudil. Nezavolal Dubreuilhovi a celý den si ta slova opakoval jako uklidňující refrén. Diskutovat, dělat kompromisy, dohadovat se, když ten list byl jeho nepopiratelným lénem; ne, z takového pomyšlení se mu dělalo špatně. Mnohem raději by se odstěhoval na venkov, znovu by se pustil do románu a do spisovatelského řemesla; pobaveně bude číst *Espoir* u krbu. Byla to tak lákavá představa, že když se v deset hodin večer v jeho kanceláři otevřely dveře, přál si, aby nápad, který mu Lambert přináší, nebyl dobrý.

„Byl jsi včera hodný, že ses chvíli zdržel!“ řekl Lambert spíš omluvným než děkovným tónem. „Otec měl velkou radost.“

„Zajímalo mě se s ním seznámit,“ řekl Henri. „Vypadá unaveně, ale je cítit, že měl kdysi velký půvab, ještě mu z něho něco zbylo.“

„Půvab?“ řekl Lambert překvapeně. „Býval hlavně panovačný; panovačný a pohrdavý; ostatně pořád ještě takový vlastně je.“

„To si dovedu představit, že s ním lehké pořízení nebylo.“

„Ne, to vůbec ne,“ řekl Lambert a mávl rukou, jako by zaháněl vzpomínky: „Je něco nového stran těch novin?“

„Nic.“

„Tak poslouchej, co ti chci navrhnout,“ řekl Lambert; najednou byl v rozpacích: „Třeba nebudeš chtít.“

„Přesto to pověz.“

„Ty a Luc proti Samazellovi a Trarieuxovi jste moc slabí, ale co kdybych v tom byl taky já?“

„Ty?“

„Mám dost prachů, abych si koupil tolik podílů jako Samazelle; a pak, když se má rozhodovat podle většiny hlasů, budeme tři proti dvěma čili máme vyhráno.“

„Ale ty jsi uvažoval, jestli nemáš žurnalismu nechat?“

„Je to řemeslo jako každé jiné; a pak, *Espoir* je i pro mě kousek života,“ dodal falešně ironickým hlasem.

Henri se usmál: „Nemáme na politiku vždycky stejný názor.“

„Já na politiku kašlu,“ řekl Lambert, „já chci, aby ti tvé noviny zůstaly; v každém případě budeš mít vždycky můj hlas. Ostatně nevzdávám se naděje, že ještě politicky vyspěješ,“ dodal vesele. „Ne, jediný problém je, jestli to Trarieux spolkne.“

„Měl by být rád, že si natrvalo získá tak dobrého reportéra,“ řekl Henri. „Štěstí, že tě reportáže neomrzely; to, co jsi napsal o Holandsku, je opravdu dobré.“

„Na tom má zásluhu Nadina,“ řekl Lambert, „tolik ji to baví, že mě to baví taky.“ Pohlédl úzkostlivě na Henriho: „Myslíš, že by si Trarieux dal říct?“

„Myslím, že by je otrávilo, kdybych odešel; když přijmu Samazella, jistě mi udělají nějaký ústupek.“

„Moc nadšeně nevypadáš,“ řekl Lambert trochu zklamaně.

„Celá ta věc mi leze z krku!“ řekl Henri. „Nevím vlastně, co chci dělat...“ Úmyslně změnil předmět rozhovoru: „Máš tu motorku?“ zeptal se.

„Ano; mám tě někam zavézt?“

„Zavez mě do ulice de Lille; Scriassine bydlí u staré Belzuncové.“

„On s ní spí?“

„Nevím. Claudie vždycky poskytuje přístřeší spoustě spisovatelů a umělců; ke kterým leze do postele, to ovšem nevím.“

„Stýkáš se se Scriassinem často?“ zeptal se Lambert, když sestupovali po schodech.

„Ne,“ odpověděl Henri; „občas si mě důrazně žádá; desetkrát se vymluvím a pojedenácté tam nakonec jdu.“

Nasedli na motorku a hlučně projížděli po nábřežích Seiny. Henri měl trochu výčitky svědomí, když se díval na Lambertův zátylek. Bylo to od něho hezké, že mu udělal takový návrh; nestál o to, do *Espoiru* vstoupit, dělal to jen proto, aby prokázal Henrimu službu. A já jsem mu ani pořádně nepoděkoval, pomyslil si Henri; ve skutečnosti mu vlastně nebyl nijak vděčný. Nejlíp by bylo s tím praštit. To bych udělal mnohem radši, opakoval si. Nechat si noviny, zůstat v S. R. L., to znamená pracovat dál ruku v ruce s Dubreuilhem; není možné s někým pracovat ruku v ruce, když vám srdce přetéká hněvem; neměl sílu bojovně se s ním rozejít, ale nebude dál hrát tu hru na přátelství. Ne, s tím jsem hotov, řekl si, když motorka zastavila před rezidencí Belzunců.

„Tak já se s tebou rozloučím," řekl Lambert zklamaným hlasem. Henri zaváhal; mrzelo ho, že ho má tak rychle opustit po tom, jak chladně přijal jeho nabídku, do které Lambert vložil celé své srdce. „Bavilo by tě jít tam se mnou?" zeptal se. Lambertovi se rozzářil obličej, strašně rád se chodil dívat na známé lidi: „To by mě moc bavilo, ale nebude to nevhodné?"

„Vůbec ne. Půjdeme na vodku do nějaké cikánské putyky, a když se to bude Scriassinovi líbit, pozve všechny muzikanty. S ním se člověk nemusí upejpat."

„Mám dojem, že mě nemá moc rád."

„Ale má rád společnost lidí, které nemá rád. Tak pojď," řekl Henri přátelsky.

Obešli velkou budovu, jejíž všechna okna byla osvětlena; bylo slyšet džezovou hudbu. Henri zazvonil u malých postranních dveří a Scriassine přišel otevřít. Srdečně se usmál a ani v nejmenším nedal najevo, že by ho Lambertova přítomnost nějak překvapila.

„Claudie pořádá koktail, něco příšerného, dům je samý gigolo, člověk se tu už necítí doma. Pojďte tady tudy a potom nenápadně vypadneme." Měl široce rozevřený límec u košile a v pohledu jakousi mlžnou strnulost. Vyšli několik schodů nahoru; vzadu na chodbě byly otevřeny dveře osvětlené místnosti a ozývalo se odtud šuškání.

„Máš návštěvu?"

„To je překvapení," řekl Scriassine spokojeně.

Henri ho sledoval s určitými obavami. Když je uviděl, udělal gesto, jako by chtěl couvnout zpátky: Volange a Huguetta. Louis mu s upřímným výrazem podal ruku. Skoro se nezměnil; jen vrásky na čele se trochu prohloubily a bradu měl důraznější; pěkný obličej, pečlivě vytesaný pro potomstvo. Bleskem si Henri vzpomněl, že si často umiňoval, když četl blahosklonné články, které Louis psal v neokupované zóně, že mu jednou vrazí pěstí do zubů; a také mu podal ruku.

„Mám vážně radost, že tě zas vidím, člověče," řekl Louis. „Nikdy si netroufám tě vyrušovat, vím, kolik máš práce, ale moc často jsem měl chuť si s tebou popovídat."

„Vůbec jste se nezměnil," řekla Huguetta.

Ani ona se nezměnila; byla světlovlasá, průsvitná a elegantní jako dřív a usmívala se stejným navoněným úsměvem; ta se nikdy nezmění; ale jednou se jí člověk lehce dotkne prstem a ona se rozpadne v prach.

„Fakt je, že se s nikým nestýkám. Pracuju jako zvíře."

„Ano, máš jistě těžký život," řekl Louis s porozuměním. „Ale zato sis udělal v literatuře prvotřídní jméno. Nijak mě to

ostatně nepřekvapuje, vždycky jsem byl přesvědčen, že se nakonec prosadíš. Víš, že se tvá knížka prodává na černém trhu za tři tisíce?"

„V téhle době se všechny knížky prodávají jak houska na krámě," řekl Henri.

„To je pravda. Ale měl jsi úžasnou kritiku," řekl Louis povzbudivě; usmál se: „Je nutno uznat, že jsi připadl na zlatý námět; na to máš skvělý čich; u takového námětu se kniha píše sama."

Louis si zachoval svůj nedbalý úsměv; ale v hlase měl horlivost, která ostře kontrastovala s jeho dřívějšími úsečnými způsoby.

„A co děláš ty?" řekl Henri.

Cítil, že se stydí, nevěděl ani dobře, jestli za Louise nebo za sebe.

„Doufám, že povedu literární kritiku v jednom týdeníku, který začne brzy vycházet," řekl Louis prohlížeje si nehty.

„Zmizme odsud," řekl Scriassine netrpělivě. „Tu hudbu není možné poslouchat. Pojďme na šampaňské do Isby."

„Já myslel, že už do toho lokálu nevkročíš po tom, co ti tam ukradli peněženku," řekl Henri.

Scriassine se lstivě usmál: „Krást je jejich řemeslo; je na zákazníkovi, aby se bránil."

Henri zaváhal; bude hrubý, ale proč ho nutí do věcí, které nechce? Rozhodně si nepřál strávit večer s Louisem:

„Stejně tam s tebou nemůžu jít," řekl. „Přišel jsem na skok, protože jsem ti to slíbil, ale budu se muset vrátit do redakce."

„Mně jsou noční podniky protivné," řekl Louis. „Proč klidně nezůstat tady?"

„Jak chcete!" řekl Scriassine. S nešťastným výrazem pohlédl na Henriho: „Máš přece aspoň čas na jednu skleničku?"

„To jistě," řekl Henri.

Scriassine otevřel skříň a vytáhl odtud láhev whisky: „Už jí tam moc není."

„Já nepiju a Huguetta taky ne," řekl Louis.

Na prahu dveří se objevila Claudie: „To je mi pěkné!" řekla ukazujíc na Scriassina. „Přihasí si to napůl opilý na můj koktail, uráží mé hosty a zajímavé lidi mi nenápadně odloudí! Jakživa už nebudu hostit žádného Rusa..."

„Neřvete tak," řekl Scriassine, „nebo se přihrne Cri-Cri. Cri-Cri je trumpetista," dodal s povzdechem.

Claudie za sebou zavřela dveře: „Zůstanu u vás," řekla rozhodně. „Hostitelku bude dělat má dcera."

Nastalo trapné ticho. Louis nabídl všem americké cigarety.

„A co děláš teď?“ zeptal se dobromyslně Henriho.
„Pomýšlím na další román,“ řekl Henri.
„Anna mi říkala, že jste napsal moc krásnou hru,“ řekla Claudie.
„Napsal jsem hru a už tři ředitelé mi ji odmítli,“ odpověděl vesele Henri.
„Musím vás seznámit s Lucií Belhommovou,“ řekla Claudie.
„Lucie Belhommová? Co je to zač?“
„Vy jste zvláštní: vás znají všichni a vy neznáte nikoho. Ona vede salón Amaryllis, velký krejčovský salón, o kterém se všude mluví.“
„Nerozumím.“
„Lucie je milenka Richeterra, se kterým se žena rozvedla, aby se provdala za Vernona; a Vernon je ředitel Studia 46.“
„Pořád nerozumím.“
Claudie se dala do smíchu: „Vernon na slovo poslouchá svou ženu, aby mu odpustila jeho mužské přátele; protože on je teplý jak nikdo; a Julietta je pořád zadobře se svým bývalým mužem, který zase poslouchá na slovo Lucii. Už chápete?“
„Už je to úplně jasné,“ řekl Henri. „Ale jaký zájem na celé věci má ta vaše Lucie?“
„Má rozkošnou dceru, ze které se snaží udělat herečku. Máte přece v té hře ženskou úlohu?“
„Ano. Ale...“
„S ‚ale‘ se člověk nikam nedostane. Říkám vám, že to děvčátko je rozkošné. Až ke mně přijdete, představím vám ji. Vy se vždycky z mých čtvrtků ulejváte, ale požádám vás o službu, kterou mi nemůžete odmítnout,“ řekla Claudie výbušně. „Starám se o domov pro děti deportovaných a stojí to nekřesťansky moc, příliš moc, než abych to utáhla sama. Tak organizuju přednášky s dobročinnými přednášejícími. Nedělám si starosti, vždycky se najde hromada snobů, ochotných vyklopit dva tisíce franků, aby vás viděli na vlastní oči. Zapíšu vás na jednu z prvních přednášek.“
„Nenávidím tenhle druh společenských událostí,“ řekl Henri.
„Kvůli dětem deportovaných to nemůžete odmítnout; i Dubreuilh na to přistoupí.“
„To nemohou ti vaši dobrodinci vyplivnout dva tisíce franků a nikoho přitom neotravovat?“
„Vyplivnou je jednou, ale ne desetkrát. Dobročinnost je moc hezká věc, ale musí se vyplatit. To je zásada všech

dobročinných slavností." Claudie se dala do smíchu: „Koukejte, jak se Scriassine zuřivě mračí; zdá se mu, že si vás zabírám pro sebe!"

„Promiňte," řekl Scriassine. „Ale opravdu bych chtěl Perronovi něco říct."

„Jen řekněte!" pravila Claudie. Šla se posadit na pohovku vedle Huguetty a začaly se spolu tiše bavit.

Scriassine se postavil před Henriho: „Tuhle jsi tvrdil, že i když se *Espoir* sloučil s S.R.L., nepřestane proto říkat pravdu."

„Ano," řekl Henri. „A co dál?"

„Právě proto jsem tě nutně chtěl vidět. Kdybych ti předložil skutečnosti, které by usvědčovaly sovětský režim a o kterých bys nemohl pochybovat, uveřejnil bys je?"

„Ty by jistě uveřejnil *Figaro* dávno přede mnou!" řekl Henri se smíchem.

„Jeden můj přítel se právě vrátil z Berlína," řekl Scriassine, „a sdělil mi přesné informace o způsobu, jakým Rusové potlačili v zárodku německou revoluci. Musí to být odhaleno v levicových novinách. Jsi ochoten to udělat?"

„A co vykládá ten tvůj přítel?"

Scriassine se podíval kolem sebe: „V nejhrubších rysech je to takhle. Některá berlínská předměstí zůstala i za Hitlera zuřivě komunistická. Když se bojovalo o Berlín, dělníci z Köpenicku a z rudého Weddingu obsadili továrny a vyvěsili rudou vlajku a utvořili výbory. Mohl to být počátek velké lidové revoluce; emancipace pracujících, provedená pracujícími, byla na postupu; výbory byly připraveny dodat novému režimu kádry." Scriassine udělal přestávku. „Co se stalo místo toho? Přihasili si to byrokrati z Moskvy, rozbili výbory, zlikvidovali základnu a ustavili státní aparát: totiž okupační aparát." Scriassinův pohled utkvěl na Henrim: „Tak co, nemluví to za všechno? Pohrdání lidmi, byrokratická tyranie: případ je jasný!"

„Neříkáš mi nic nového," řekl Henri. „Jenomže zapomínáš dodat, že ti byrokrati byli němečtí komunisti, kteří utekli do Sovětského svazu a už dávno v Moskvě vytvořili výbor svobodného Německa; přece jen byli povolanější než lidé, kteří se vzbouřili při pádu Berlína. Ano, jistě byli mezi dělníky poctiví komunisti, ale vyznej se v tom, když ti šedesát miliónů nacistů sborově tvrdí, že vždycky byli proti režimu! Chápu, že jim Rusové nedůvěřovali. To nedokazuje, že pohrdají základnou jakožto takovou."

„Já jsem to věděl!" vybuchl Scriassine. „Napadat Ameriku,

k tomu jste vždycky ochotní, ale nenajde se už ani jeden, kdo by otevřel ústa proti SSSR."

„To přece bije do očí, že měli pravdu, když tak jednali!" řekl Henri.

„To nechápu!" řekl Scriassine. „Jsi vážně slepý? Nebo se bojíš? Dubreuilh je koupený, to ví každý. Ale ty!"

„Dubreuilh že je koupený! Tomu přece nevěříš sám!"

„No vás si kompartaj nekupuje penězi," řekl Scriassine. „Dubreuilh je starý, je slavný, buržoazní veřejnost už má za sebou; teď chce masy."

„Jen jdi říct činovníkům S. R. L., že Dubreuilh je komunista!" řekl Henri.

„S. R. L.! Pěkná komedie!" řekl Scriassine. S vyčerpaným výrazem si opřel hlavu o opěradlo křesla.

„Nezdá se ti smutné, že už člověk nemůže strávit večer mezi přáteli, aniž by se hádal kvůli politice?" řekl Louis usmívaje se na Henriho. „Dělat politiku, prosím, ale proč o ní pořád mluvit?"
Snažil se přes Scriassina najít zase s Henrim společnou řeč jejich mládí; Henriho to pozlobilo tím víc, že byl stejného názoru.

„Docela s tebou souhlasím," řekl neochotně.

„Nakonec člověk zapomíná, že jsou na světě ještě jiné věci," řekl Louis; s cudným výrazem si prohlížel nehty: „Věci jako krása, poezie, pravda. O ty už se nikdo nestará."

„Některé lidi to pořád ještě zajímá," řekl Henri. Pomyslel si: Měl bych promluvit, měl bych mu říct, že už spolu nemáme nic společného. Ale není snadné bez vyprovokování urazit svého nejstaršího přítele. Postavil sklenici, chtěl vstát a odejít, ale vtom začal hovořit Lambert:

„Koho?" zeptal se prudce. „Rozhodně ne *Vigilance*. Abyste nějaký text přijali, musí být naditý politikou; když je jenom prostě hezký nebo poetický, tak ho nikdy neuveřejníte."

„Tuhle výtku bych opravdu také *Vigilance* udělal," řekl Louis. „Je ovšem možné napsat krásné knihy na politické téma, tvůj román je příkladem," dodal zdvořilým hlasem. „Ale připadá mi žádoucí, aby se čisté literatuře vrátila její práva."

„Pro mě tenhle pojem nemá žádný smysl," řekl Henri. „A je to nebezpečný pojem," dodal kousavě. „Víme, kam to vede, když se chce literatura oddělit ode všeho ostatního."

„To záleží na době," řekl Louis. — „Rozhodně jsem se v roce 1940 mýlil, když jsem se domníval, že se člověk může vyhýbat politice; věř mi, že jsem poznal celý dosah svého

omylu," řekl přesvědčivě. „Ale zdá se mi, že dnes už má člověk zase právo psát neangažovaně, jen tak pro radost."

Díval se na Henriho tázavě a uctivě, jako by opravdu žádal o dovolení; ta předstíraná pokora Henriho rozzlobila; ale nemělo žádný smysl dělat nějaký výstup.

„Každý může dělat, co chce," řekl suše.

„To není tak jednoduché," řekl Lambert. „Neuvědomuješ si, jak je těžké plavat proti proudu."

Louis s porozuměním pokýval hlavou: „Je to tím těžší, že se dnes všichni spikli proti jednotlivci a snaží se ho přesvědčit, že není nic; kdyby se jednotlivec zase našel, našel by mnoho věcí; ale to je právě ten bludný kruh: nemá k tomu prostředky."

„Ne, to nemá," řekl Lambert důrazně. Vzrušeně pohlédl na Henriho: „Vzpomínáš si, jak jsme o tom jednou mluvili u Scriba: říkal jsi, že se každý má o sebe zajímat: věřím tomu pořád. Když si člověk myslí, že nic není, že nic nemůže, že na nic nemá právo, co se s ním stane? Podívej se: Chancel se dal úmyslně zabít, Sézenac bere drogy, Vincent pije, Lachaume prodal duši komunistické straně..."

„Mícháš všechno dohromady!" řekl Henri. „Nechápu, co by čistá literatura přinesla Vincentovi nebo Sézenacovi. Pokud jde o tvého ztraceného a znovunalezeného jednotlivce, to jsou žvásty. Někteří jednotlivci něco jsou a jiní nejsou nic: to záleží na tom, co udělají se svým životem. Když je člověk mladý, neví ještě, co s ním udělá, a proto je otrávený: ale jakmile se o něco zajímá — o něco jiného než o sebe — je po problémech."

Řekl to zlostně. Dráždilo ho, že Lambert přikládá důležitost Louisovu krasořečnění. Vstal: „Musím jít."

Scriassine se vztyčil: „Tak opravdu nechceš vzít na vědomí mé informace?"

„Žádné informace jsi mi nedal," odpověděl Henri.

Scriassine si nalil sklenici whisky a jedním douškem ji vypil; znovu vzal láhev, Claudie k němu rychle přistoupila a položila mu ruku na zápěstí:

„Myslím, že tatíček Victor už pil dost!"

„Myslíte, že piju pro potěšení?" vykřikl Scriassine divoce.

Henri se usmál: „To by byl dobrý důvod."

„Jedině takhle mohu zapomenout!" řekl Scriassine a znovu si nalil.

„Zapomenout na co?" zeptala se Huguetta vystrašeně.

„Za dva roky obsadí Rusové Francii a vy je uvítáte na kolenou," řekl Scriassine.

„Za dva roky!" řekla Huguetta.
„Ale ne," řekl Henri.
„Vydáváte jim Evropu, všichni jste spoluvinní!" řekl Scriassine. „Bojíte se, to je to celé; zrazujete, protože máte strach."
„To celé je, že tvá nenávist k SSSR ti stoupá do hlavy," řekl Henri. „Překrucuješ fakta, roznášíš všelijaké kachny. To je špinavá práce. Přes Sovětský svaz napadáš socialismus vůbec."
„Víš docela dobře, že Sovětský svaz už nemá se socialismem nic společného," řekl Scriassine chraptivě.
„Nepovídej mi, že Amerika má k němu blíž!" odpověděl Henri.
Scriassine pohlédl na Henriho očima zrudlýma zlostí: „Ty si říkáš můj přítel! A zastáváš se režimu, který mě odsoudil k smrti! Až mě jednoho dne zastřelí, vyložíš v *Espoiru*, že k tomu měli dobré důvody!"
„Ach bože!" řekl Henri. „Už jsme se naotravovali ažaž s bývalými bojovníky! Teď to na nás budou ještě hrát s budoucími popravenými!"
Scriassine se na Henriho podíval s nenávistí. Vzal poloplnou sklenici a vší silou ji mrštil po Henrim; Henri uhnul a sklenice se roztříštila o zeď.
„Měl by sis jít lehnout," řekl Henri a zamířil ke dveřím. Slabě pokynul rukou: „Ahoj."
„Nesmíte se na něho zlobit," řekla Claudie. „Je opilý."
„To je vidět."
Scriassine zase sklesl do svého křesla s hlavou v dlaních.
„To byl večer!" řekl Henri, když se octli s Lambertem na dvoře Claudiiny rezidence.
„Ano. Souhlasím s Volangem: politické debaty by se měly zakázat."
„Scriassine nediskutuje, on provokuje."
„Ono to vždycky dopadá podobně," řekl Lambert, „lidé po sobě házejí sklenicemi a ani vlastně nevědí, o čem mluví. Ani jeden, ani druhý nevíte, co se ve východním Německu děje. On je zaujatý proti SSSR, ale ty jsi zas zaujatý pro."
„Nejsem zaujatý. Docela dobře vím, že tam všechno není dokonalé, a bylo by překvapující, kdyby bylo. Ale přece jen jsou oni na správné cestě."
Lambert se ušklíbl a neodpověděl.
„To bych rád věděl, co si Scriassine od toho rozhovoru sliboval," řekl Henri. „Asi mu to navrhl Louis; doufá, že mu pomůžu, aby se zase dostal k veslu."

„Třeba zase chce být tvým přítelem," řekl Lambert.
„Louis? Prosím tě!"
Lambert si Henriho zmateně prohlížel: „Přece to kdysi býval tvůj nejlepší přítel?"
„Divné přátelství," řekl Henri. „Když jsem začal chodit do gymnasia v Tulle, přijel zrovna z Paříže, byl jsem tím celý oslněný; a já jsem mu zas připadal trochu menší křupan než ostatní; ale rádi jsme se nikdy neměli."
„Mně připadá sympatický," řekl Lambert.
„Připadá ti sympatický, protože tě politika nebaví a protože on se zastává čisté literatury. Ale chápeš přece, proč to dělá, ne?"
Lambert zaváhal: „Ať už to dělá z jakéhokoli důvodu, to, co říká, je pravda. Existují problémy jednotlivců a není snadné je vyřešit, když ti každý opakuje, že si je nemáš klást."
„To jsem nikdy netvrdil," řekl Henri. „Klást si je člověk musí, to ano. Říkám však, že je nesmíš odtrhávat od ostatních problémů. Když chceš vědět, kdo jsi a co chceš dělat, musíš se rozhodnout, kde je tvé místo ve světě."
Lambert nasedl na motorku a Henri se usadil za ním.
Stačil rok, pomyslil si, a už jsou tu zpátky, drzí jako hříšník, který je přesvědčen, že má cenu devětadevadesáti spravedlivých. A protože říkají něco jiného než my, Lambert a chlapci v jeho věku si budou myslet, že jim přinášejí něco nového. Bude je to lákat. To se nesmí stát, řekl si Henri. Musíme se všemi prostředky postavit proti nim. Jakmile se motorka zastavila, řekl srdečně:
„Víš, přijímám tvou nabídku a jsem ti vděčný; byl to od tebe skvělý nápad; takhle zůstaneme doma pány!"
„Přijímáš?" rozzářil se Lambert.
„Ovšem. Byl jsem z celé té věci mrzutý, proto jsem neskákal radostí. Ale dovedeš si představit, že jsem rád, že mi list zůstane."
„Myslíš, že si Trarieux dá říct?" zeptal se Lambert.
„Bude muset," řekl Henri. Vřele stiskl Lambertovi ruku: „Děkuju; na shledanou zítra."
Ne, teď na to není doba, aby se člověk stáhl zpátky, pomyslil si, když vstupoval do pokoje. Na Dubreuilhe se hned tak zlobit nepřestane; ale to nebrání ve společné práci, tyhle city jsou opravdu druhořadé. Důležité je zabránit, aby se vrátili Volangeové, důležité je tu partii vyhrát. Zapálil si cigaretu. Pro Lamberta by bylo dobré, aby byl ve výboru *Espoiru*; Henri by se postaral, aby se s listem čím dál víc sžíval; Lambert by politicky vyspěl, necítil by se tak ztracený ve

světě; a jakmile by se do věci plně zapojil, přestal by se ptát, co si má se sebou počít.

Je pravda, že není lehké být v této době mladý, řekl si Henri. Rozhodl se, že si někdy s Lambertem vážně promluví. Co mu vlastně řeknu? Začal se svlékat. Kdybych byl křesťan nebo komunista, nebyl bych na takových rozpacích. Univerzální morálku se člověk může snažit prosazovat. Ale smysl, který dáváme svému životu, to je něco jiného. To se nedá vysvětlit dvěma větami: to bych musel Lamberta dovést k tomu, aby viděl svět mýma očima. Henri si vzdychl. Právě k tomu je dobrá literatura, aby druhým ukázala svět takový, jaký ho člověk vidí; jenomže on se o to pokusil a ztroskotal. Opravdu jsem se pokusil? uvažoval. Zapálil si další cigaretu a posadil se na kraj postele. Chtěl napsat nezávaznou knížku, nezávaznou, bez nutnosti, bez důvodu; není divu, že se mu tak brzy zprotivila. A sliboval si, že bude upřímný, ale zatím byl jenom samolibý: chtěl mluvit o sobě, aniž se zasadil do minulosti nebo do přítomnosti, a přitom pravda jeho života je mimo něj, v událostech, v lidech, ve věcech; aby člověk mluvil o sobě, musí mluvit o všem ostatním. Vstal a vypil sklenici vody. Bylo pohodlné říkat si, že literatura už nemá žádný smysl; ale přesto napsal hru, se kterou byl spokojen. Hru datovanou, situovanou, která něco znamená: proto s ní je spokojen. Proč se tedy nepustit do datovaného, přesně situovaného románu, který by něco znamenal? Vyprávět příběh z dneška, kde by čtenáři našli své starosti, své problémy. Ne dokazovat, ani horlit, ale podat svědectví. Dlouho mu trvalo, než usnul.

Dubreuilhovi se nepodařilo přesvědčit Trarieuxe ani Samazella. Ale patrně nepochopili, jakou záruku pro Henriho představuje Lambertova účast ve výboru listu, nebo se obávali skandálu, který by uškodil S.R.L. nebo možná skutečně neměli žádné machiavelistické úmysly: bez námitek přijali řešení, které jim Henri navrhl. V redakci nikoho příliš nevzrušila změna, která se zdála ryze administrativní. Jenom Vincenta. Přišel do redakční místnosti ve chvíli, kdy tam byl jenom Henri s Lucem, a mrzutě zaútočil:

„Vůbec nechápu, co se vlastně děje."

„Vždyť je to jednoduché!" řekl Henri.

„Já toho Trarieuxe neznám, ale chlap, který má tolik prachů, je určitě nebezpečný. Měli jsme se obejít bez něho."

„Nemohli jsme," řekl Henri.

„A proč jsi vzal do výboru Lamberta?" řekl Vincent. „Do-

žiješ se nepříjemných překvapení. Když si pomyslím, že se smířil s otcem, po tom, co o něm ví!"

„Neexistuje žádný důkaz, že starý Lambert udal Rosu," řekl Henri. „Přestaň lidi tak rychle odsuzovat. Znám Lamberta a plně mu důvěřuju."

Vincent pokrčil rameny: „Celá ta věc mě trápí!"

„Musím přiznat, že se to nepovedlo," řekl Luc s povzdechem.

„A co?" zeptal se Henri.

„Všechno dohromady," řekl Luc. „Vypadalo to dost nadějně, že se věci trochu změní; a zase už platí jen a jen peníze."

„Tak rychle se to nemohlo změnit," řekl Henri.

„Nic se nikdy nezmění!" řekl Vincent. Prudce se obrátil a zamířil ke dveřím.

„Neví, že jsem ti to prozradil?" zeptal se Luc neklidně.

„Ne," odpověděl Henri. „Nic jsem mu neřekl a nic mu neřeknu. Proč taky?"

Toho dne, kdy měla být smouva podepsána, zapálila Paula v krbu velký oheň z polen, ačkoli listopadové nebe bylo vlahé, a zatímco roztržitě přikládala, zeptala se:

„Jsi naprosto rozhodnut to podepsat?"

„Naprosto."

„Proč?"

„Nemám na vybranou."

„Člověk má vždycky na vybranou."

„V tomhle případě ne."

„Ale ano." Vstala a postavila se proti Henrimu: „Mohl bys odejít!" Teď tedy konečně vyslovila slova, která už tolik dní neobratně zadržovala; nehybná, s rukama sevřenýma na cípech přehozu vypadala jako mučednice, nabízející své tělo šelmám. Zpevnila hlas:

„Myslím, že by bylo elegantnější, kdybys odešel."

„Kdybys věděla, jak na eleganci kašlu."

„Před pěti lety bys nebyl váhal; byl bys odešel."

Pokrčil rameny:

„Za těch pět let jsem se něčemu naučil. Ty ne?"

„Čemu ses naučil?" zeptala se teatrálním hlasem. „Paktovat se, dělat kompromisy!"

„Vyložil jsem ti důvody, proč to přijímám."

„Důvody se vždycky najdou, člověk se nekompromituje bez důvodu. Ale to je právě to, člověk musí umět důvody odmítnout." Paulin výraz se změnil; měla v očích vyplašenou prosbu: „Dřív jsi to uměl; vybíral sis ty nejtěžší cesty, samotu,

čistotu, říkali jsme, že jsi jako Pisanellův svatý Jiříček, celý v bílém a zlatém..."

„Tys to říkala..."

„Jen nezapírej naši minulost!" zvolala.

Řekl mrzutě: „Nic nezapírám."

„Zapíráš sebe; zrazuješ svou osobnost. A vím, kdo za to může," dodala rozzlobeně. „Jednou si s ním budu muset promluvit."

„Dubreuilh? Ale to je přece nesmysl! Znáš mě natolik, abys věděla, že mě nikdo nedonutí dělat něco, co nechci."

„Někdy mám dojem, že už tě neznám vůbec," řekla a pohlédla zoufale na Henriho; dodala zmateně: „Jsi to opravdu ty?"

Pokrčil rameny: „Zdá se mi, že jsem."

„Ale už si tím nejsi ani sám jist. Vzpomínám si..."

Hrubě ji přerušil: „Nehledej mě přece pořád v minulosti. Jsem dnes stejně skutečný, jako jsem byl včera."

„Ne. Vím, kde je naše pravda," řekla oduševnělým hlasem. „A budu za ní stát všemu navzdory."

„Pak se nikdy nepřestaneme hádat! Změnil jsem se, uvědom si to. Člověk se mění, Paulo. A myšlení se mění a city taky. Musíš se s tím nakonec smířit."

„Nikdy," řekla. Do očí jí stoupaly slzy: „Věř mi, že těmi hádkami trpím víc než ty; nebojovala bych proti tobě, kdybych nebyla nucena."

„Nikdo tě nenutí."

„Já mám také své poslání," řekla divoce, „a já je splním. Nepřipustím, aby tě odvrátili od tebe samotného."

Těm velkým slovům se nemohl bránit; ucedil nevrle: „Víš, co se stane? Že se nakonec budeme nenávidět."

„Ty bys mě mohl nenávidět?" Ukryla si obličej v dlaních; potom zdvihla hlavu: „Bude-li třeba, snesu z lásky k tobě i tvou nenávist."

Pokrčil rameny a neodpověděl; zamířil do svého pokoje. Musí se to skoncovat, chci to skoncovat, řekl si prudce.

V listopadu podporoval S.R.L. Thorezovy požadavky a zato zase komunistická strana projevila jistou blahosklonnost vůči němu a v továrnách se znovu začal číst *Espoir*; ale idyla dlouho nepotrvala. Komunisté podrážděně reagovali na Henriho článek, ve kterém jim vytýkal, že hlasovali ve prospěch stočtyřicetimiliardového vojenského úvěru, a na Samazellův článek, který upozorňoval na neshody, které je stavějí proti socialistům v otázce politiky Velké trojky. Odpověděli

na to tak, že znevažovali S.R.L. a že se stavěli proti němu, kde jen to šlo. Samazelle by se byl chtěl přímo od nich odtrhnout: podle něho by se měl S.R.L. zformovat jako politická strana a postavit kandidáty v červnových volbách. Jeho návrh byl zamítnut, ale výbor se rozhodl využít voleb k provádění méně pasívní politiky vůči komunistům: zahájí se proti nim kampaň.

„Nechceme KS oslabit, ale přejeme si, aby pozměnila svou linii," uzavřel Dubreuilh. „Tohle je příležitost, jak nad nimi získat vrch. Na tom, co říkáme jen svým jménem, jim nezáleží; ale na základnu musí brát ohled. Budeme lidi vybízet, aby volili levicové strany, ale aby zároveň stanovili své podmínky. V současné době má proletariát proti komunistům různé námitky; svedeme-li tu nespokojenost do jednoho řečiště, podaří-li se nám ji proměnit ve zcela přesné požadavky, máme šanci, že přimějeme předáky ke změně postoje."

Když se Dubreuilh k něčemu rozhodl, vzbuzoval dojem, jako by celý jeho předchozí život byl k tomu rozhodnutí zaměřen. Henri to znovu konstatoval, když po schůzi zašli jako každou sobotu na večeři do malé restaurace na nábřeží. Dubreuilh nastínil Henrimu článek, který ještě dnes v noci napíše, a zdálo se, jako by o něm vždycky uvažoval a plánoval ho tak, aby vyšel přesně tehdy, kdy vyjde. Především v něm vytkne komunistům, že podporovali přijetí anglosaské půjčky: ano, uspíší to návrat blahobytu, ale dělníci z toho nebudou mít žádný prospěch.

„A vy myslíte, že ta kampaň může opravdu mít nějaký vliv?" zeptal se Henri.

Dubreuilh pokrčil rameny: „Uvidíme. Za odboje jste tvrdil, že člověk musí jednat tak, jako by výsledek dohodnuté akce byl zaručen; byla to dobrá zásada, a já se jí držím."

Henri se zadíval na Dubreuilhe a pomyslel si: Před rokem by mi takhle neodpověděl. Dubreuilh měl zřejmě starosti.

„Jinými slovy, moc si od toho neslibujete?" řekl Henri.

„Víte, slibuju, neslibuju, to je tak subjektivní," odpověděl Dubreuilh. „Když se řídíte náladami, nikam to nevede, stanete se Scriassinem. Má-li se člověk k něčemu rozhodnout, nesmí se dívat do sebe."

V jeho hlase i úsměvu byla jakási bezbrannost, která by dříve byla Henriho dojala; od listopadové krize však ztratil vůči Dubreuilhovi všechnu srdečnost. Mluví se mnou s takovou důvěrou proto, že tu není Anna; potřebuje si na někom ověřit své myšlenky, řekl si. Zároveň si trochu vyčítal svou nelaskavost.

Dubreuilh uveřejnil v *Espoiru* sérii velice přísných článků, na které komunistický tisk mrzutě reagoval. Přirovnávali postoj S.R.L. k postoji trockistů, kteří odmítli zúčastnit se odboje pod záminkou, že by to posloužilo anglickému imperialismu. Přesto však tato polemika, ve které se KS a S.R.L. navzájem obviňovaly, že přehlížejí skutečné zájmy dělnické třídy, zachovávala jakž takž zdvořilý tón. Proto byl Henri ohromen, když jednoho čtvrtka četl v *Enclume* článek, který Dubreuilhe napadal s nesmírnou zuřivostí. Kritizoval se v něm jeho esej, který otiskoval ve *Vigilance:* byla to ta kapitola z knihy, o které s Henrim před několika měsíci mluvil a která se dotýkala politických otázek jen velice nepřímo; na jejím podkladě bez zřejmého důvodu proti němu vznášeli úplnou obžalobu: byl hlídací pes kapitalismu, nepřítel dělnické třídy.

„Co je to napadlo? A jak mohl Lachaume takový článek pustit? Je hnusný," řekl Henri.

„Překvapuje tě to od něho?" řekl Lambert.

„Ano. A tón toho článku mě taky překvapuje. V téhle době je ve vzduchu spíš tolerance."

„Já nejsem tak překvapen," řekl Samazelle. „Tři měsíce před volbami nebudou vláčet blátem noviny jako *Espoir*, které čtou tisíce dělníků a dokonce komunisté. S S.R.L. jakožto takovým je to totéž, je v jejich zájmu ho šetřit. Ale shodit Dubreuilhe v očích mladých levicových intelektuálů, to se jim jen hodí."

Samazellovo a Lambertovo zřejmé uspokojení Henriho pozlobilo. Trochu se naježil, když mu dva dny nato Lambert vesele, skoro škádlivě řekl: „Napsal jsem pro zábavu odpověď na ten článek v *Enclume*. Jenomže nevím, jestli ho pustíš."

„Proč?"

„Protože nedávám za pravdu ani Dubreuilhovi, ani Lachaumovi. Dubreuilh si o to koledoval; to ho naučí sedět na dvou židlích. Buď je intelektuál, tak ať neobětuje politice své ctnosti intelektuála; anebo je považuje za zbytečný přepych, ať to tedy řekne, a my si budeme pro svobodné myšlení chodit jinam."

„Tak to opravdu pochybuji, že bych něco takového mohl v *Espoiru* pustit; jsi ostatně nespravedlivý. Přesto mi to ukaž."

Článek byl šikovný, jedovatý a přes svou zlomyslnost místy opravdu seděl; bez ubrousku útočil na komunisty a vůči Dubreuilhovi byl nesmírně nelichotivý.

„Máš nadání pamfletisty," řekl Henri, „je to skvělé." Usmál se: „Uveřejnit se ovšem nedá."

„Říkám něco, co není pravda?"

„Je pravda, že je Dubreuilh rozpolcený; ale divím se, že mu to vytýkáš. Vždyť já jsem na tom stejně."
„Ty? Ale u tebe je to z loajality k němu," řekl Lambert. Strčil si článek do kapsy: „Ne, že by mi na tom povídání záleželo, ale přece jen je to zvláštní: kdybych to chtěl uveřejnit, prostě bych nemohl. Pro *Espoir* nebo *Vigilance* jsem moc protikomunistický a pro pravičáky jsem moc levý."
„To je první článek, který ti odmítám," řekl Henri.
„No jo, reportáže, kritické poznámky, to projde všude. Ale kdybych někdy chtěl říct, co si myslím o nějaké věci, která je trochu důležitá, nemohl bys mi nabídnout nic než své politování."
„Tak to zkus," řekl Henri přátelsky.
Lambert se usmál: „Naštěstí nemám, co důležitého bych řekl."
„Nepokusil ses o další novely?" zeptal se Henri.
„Ne."
„To jsi brzy hodil flintu do žita."
„Víš, co mi bere chuť?" zaútočil náhle Lambert. „Když vidím ve *Vigilance* povídání toho kluka Peuleveye. Jestli se ti taková literatura líbí, tak už nevím."
„Tobě to nepřipadá zajímavé?" zeptal se Henri překvapeně. „Cítíš z toho Indočínu, cítíš, co je to kolonista, a zároveň je z toho taky cítit dětství."
„Řekni rovnou, že *Vigilance* neotiskuje ani romány, ani novely, ale jen reportáže," řekl Lambert. „Stačí, aby někdo prožil dětství v koloniích a aby byl proti; hned prohlásíte, že má talent."
„Peulevey ho má," řekl Henri. „Fakt je, že je zajímavější vyprávět o něčem než o ničem," dodal. „Chyba u tvých novel je, že ses rozhodl nevyprávět o ničem. Kdybys psal o svých zkušenostech, jako ten chlapec píše o svých, udělal bys možná výbornou věc."
Lambert pokrčil rameny: „Taky jsem pomýšlel na vylíčení svého dětství; a pak jsem toho nechal. Moje zkušenosti nehýbou světem; jsou naprosto subjektivní a tedy, z vašeho hlediska, bezvýznamné."
„Nic není bezvýznamné," řekl Henri. „Tvé dětství má taky nějaký smysl; je na tobě, abys ho našel a dal nám ho pocítit."
„Já vím," řekl Lambert ironicky, „z čehokoli se dá vyrobit lidský dokument." Zavrtěl hlavou: „To mě nezajímá. Kdybych psal, říkal bych věci v jejich bezvýznamnosti: nesnažil bych se je zachránit způsobem, jakým je říkám." Pokrčil rameny: „Buď klidný, neudělám to, měl bych špatné svědomí.

Jenomže nemám rád tu literaturu, kterou máte rádi vy; tak nebudu psát vůbec nic: to je jednodušší."

„Poslyš, až spolu příště někam půjdeme, musíme si o tom znovu vážně promluvit," řekl Henri. „Jestli se ti protiví psát kvůli mně, je mi to hrozně líto."

„Nemusí ti to být líto, nestojí to za to," řekl Lambert. Bez úsměvu vyšel z kanceláře; jen tak tak, že za sebou nebouchl dveřmi; opravdu byl dotčen.

Ono ho to přejde! řekl si Henri. Rozhodl se, že už si nebude dělat zbytečné starosti; ukázalo se, že věci nejsou tak špatné, jak očekával. Samazelle není tak obtížný, jak se Henri obával; kromě Luca získal svou srdečností celou partu v novinách; Trarieux do redakce vůbec ani nevkročí; náklad hodně stoupl a nakonec je Henri stejně nezávislý jako dřív. Hlavně však čerpal optimismus ze svého nového románu; obával se nesmírných obtíží, a kniha se zatím pořádala takřka sama od sebe. Tentokrát si byl Henri skoro jist, že dobře vykročil, psal vesele. Jediná potíž byla v tom, že Paula žádala, aby pracoval u ní. A chtěla vidět jeho náčrtky. Odmítal, ona se zlobila. Toho rána, když dojídali snídani, zase zaútočila:

„Jak ti jde práce?"

„No docela to ujde."

„Kdy mi něco ukážeš?"

„Už jsem ti dvacetkrát řekl, že se to ještě nedá číst; nemá to zatím žádnou formu."

„Právě; za tu dobu, co mi to říkáš, už by to nějakou formu mohlo mít."

„Udělal jsem to všechno znova."

Paula si opřela lokty o stůl a položila si bradu do dlaní:

„Už ke mně nemáš moc velkou důvěru, viď?"

„To víš, že mám."

„Ne, už nemáš. Od té doby, co jsi byl na té cestě na kole."

Henri na ni překvapeně pohlédl: „Co by mohla ta cesta na kole mezi námi změnit?"

„Skutečnost zůstává skutečností," řekla Paula.

„Jaká skutečnost?"

„No, už nevěříš tomu, co ti říkám." Pokrčil rameny a ona živě pokračovala: „Mohu ti uvést dvacet případů, kdy jsi mi nevěřil."

„Například?"

„Například jsem ti řekla už v září, že si můžeš spát v hotelu, kdy chceš; a přece mě pokaždé s provinilým výrazem žádáš o dovolení. Nechceš věřit, že dávám přednost tvé volnosti před svým štěstím."

„Poslyš, Paulo, poprvé, když jsem přespal v hotelu, jsi měla druhý den ráno opuchlé oči."

„Mám právo plakat, ne?" řekla útočně.

„Ale já nechci být příčinou tvého pláče."

„A ty myslíš, že nepláču, když mi odmítáš důvěřovat, když tě vidím, jak ten rukopis zamykáš na klíč; ty ho totiž opravdu zamykáš na klíč..."

„Na tom opravdu není nic k pláči," řekl podrážděně.

„Je to urážlivé." Pohlédla na Henriho s poplašeným, téměř dětským výrazem: „Někdy se ptám, jestli nejsi sadista."

Nalil si druhý šálek kávy, aniž na to odpověděl, a ona se zlostně zeptala: „Bojíš se, že bych se hrabala v tvých papírech?"

„To bych asi udělal já na tvém místě." Pokoušel se, aby jeho hlas zněl vesele.

Vstala a odstrčila židli: „Přiznáváš! Zamykáš zásuvky kvůli mně! Až sem jsme dospěli!"

„To abych tě neuváděl v pokušení." Tentokrát zněla veselost v jeho hlase úplně falešně.

„Až sem jsme dospěli!" opakovala. Pohlédla Henrimu do očí: „Kdybych ti přísahala, že se těch papírů nedotknu, věřil bys mi? Nechal bys tu zásuvku otevřenou?"

„Ty ses na ten nešťastný rukopis tak upjala, že nemůžeš ručit za to, co bys udělala. Věřím ovšem tvé upřímnosti; ale přesto zásuvku zamknu."

Nastalo ticho a potom Paula pomalu řekla: „Ještě nikdy jsi mi tak neublížil jako teď."

„Jestli nesneseš pravdu, nenuť mě, abych ti ji říkal," řekl Henri a prudce odstrčil židli.

Vystoupil po schodech, posadil se ke stolu. Zasloužila by si, aby jí rukopis ukázal, tak by se jí zbavil. Než to uveřejní, bude muset ovšem ty stránky upravit, ledaže by Paula mezitím umřela; zatím cítil zadostiučinění, když si je četl. V jistém smyslu je literatura pravdivější než život, řekl si. Dubreuilh se na mě vykašlal, Louis je svině, Paula mi otravuje život — a já se na ně usmívám. Na papíře dovede člověk to, co cítí, až do konce. Pročetl si ještě jednou scénu rozchodu: jak se to na papíře dobře rozchází! Člověk nenávidí, křičí, zabíjí druhého, zabíjí sebe; dovede to až do konce; proto je to nepravdivé. Budiž, uvažoval, ale zatraceně to uspokojuje. V životě se člověk pořád přemáhá a ostatní lidé jsou vůči vám v opozici. Paula mi jde strašně na nervy; ale za chvíli mi jí bude líto a ona si myslí, že v hloubi duše ji přece miluju. Na papíře zastavím čas a vnutím celému světu svoje jistoty: ty se stanou

jedinou realitou. Odšrouboval vršek plnicího pera. Paula nikdy ty stránky nebude číst; přece však cítil vítězoslavné uspokojení, jako by ji byl donutil, aby se poznala v tom portrétu, který tu načrtl: nepravá milenka, která miluje jen své komedie a své sny; žena, která předstírá velikost, velkomyslnost a odříkání, ačkoli ve skutečnosti jí chybí hrdost a odvaha a tvrdošíjně setrvává v egoismu svých předstíraných vášní. Tak ji vidí, a na papíře přesně této představě odpovídá.

Henri dělal, co mohl, aby se v následujících dnech vyhnul novým výbuchům. Paula si našla nový důvod k rozhořčení: to, že svolil k přednášce u Claudie. Pokusil se nejdřív ospravedlnit se: i Dubreuilh měl u Claudie přednášku, jde o to, vybrat peníze pro dětský domov, to se nedá odmítnout. Protože nepřestávala útočit, rozhodl se mlčet. Tato taktika zřejmě Paulu velmi zlobila; mlčela také a zřejmě uvažovala o nějakém důležitém rozhodnutí. Když si vázal v pokoji před zrcadlem kravatu toho dne, kdy měl přednášet, dívala se na něho tak tvrdě, že si nadějně pomyslel: Ona navrhne rozchod sama. Zeptal se mile:

„Tak opravdu se mnou nepůjdeš?"

Zasmála se tak divně, že kdyby ji neznal, domníval by se, že je šílená: „To je nápad! Jít s tebou na tu maškarádu!"

„Jak chceš."

„Mám něco lepšího na práci," řekla hlasem, který vyžadoval otázku; poslušně se zeptal:

„A copak?"

„To je má věc!" řekla zvysoka.

Tentokrát už nenaléhal, ale když dokončoval česání, vybuchla Paula vyzývavě:

„Půjdu do *Vigilance*, za Dubreuilhem."

Henri se prudce otočil; efekt se jí opravdu podařil.

„Proč chceš jít za Dubreuilhem?"

„Mám mu toho dost co říci, za sebe i za tebe."

„Prosím tě, aby ses nemíchala do mých vztahů k Dubreuilhovi," řekl Henri. „Nemáš mu vůbec co říct a nepůjdeš za ním."

„Promiň," řekla Paula, „ale váhala jsem až příliš dlouho. Ten člověk je tvůj zlý démon a jenom já tě ho mohu zbavit."

Henri cítil, jak mu krev stoupá do tváře; co všechno jen Dubreuilhovi navykládá! Vyjadřoval se před Paulou bez ubrousku ve chvílích, kdy měl zlost nebo kdy byl rozčilený: pomyšlení, že by mohla některá slova opakovat, je nesnesitelné. Ale jak ji od toho odvrátit? U Claudie na něho čekají,

za pět minut se mu nepodaří ji přesvědčit, musí ji přivázat nebo ji zamknout. Zakoktal: „Mluvíš z cesty."

„Víš, když člověk žije tak osaměle jako já, má hodně času přemýšlet," řekla Paula. „Myslím na tebe a na všechno, co se tě týká, a někdy všechno vidím. Před několika dny jsem viděla Dubreuilhe s mimořádnou jasností; a pochopila jsem, že udělá všechno, aby tě úplně zničil."

„Ach bože, jestli ke všemu začneš mít vidění!" řekl. Hledal způsob, jak ji zastrašit; nalézal jenom jeden: pohrozit jí rozchodem.

„Nespoléhám se jenom na svá vidění!" řekla Paula úmyslně tajuplným tónem.

„A nač jiného tedy?"

„Informovala jsem se," odpověděla; upírala na Henriho pobavený pohled; zmateně na ni pohlédl:

„Přece ti Anna neřekla, že mě Dubreuilh chce zničit?"

„Kdo mluví o Anně? Anna! Ta je ještě zaslepenější než ty."

„Tak kdo je ten jasnozřivec, se kterým ses radila?" zeptal se; cítil neurčitý neklid.

Paulin pohled zvážněl: „Mluvila jsem s Lambertem."

„S Lambertem? Kde ses s ním sešla?" Měl hrdlo vyschlé vztekem.

„Tady. Je to snad zločin?" řekla Paula klidně. „Zatelefonovala jsem mu, aby přišel."

„Kdy?"

„Včera. On taky nemá Dubreuilhe rád," řekla s uspokojením.

„To je zneužití důvěry!" Když si pomyslel, že mluvila s Lambertem tím svým přehnaně důležitým způsobem a směšně nadnesenými slovy, měl chuť ji uhodit do tváře.

„Pořád vykládáš o čistotě a eleganci," pokračoval rozzuřeně, „ale když žena sdílí s mužem jeho život, jeho myšlenky, jeho tajemství, a za jeho zády je roznáší dál, aniž o tom on ví, tak jedná špinavě, slyšíš," chytil ji za zápěstí, „špinavě!"

Zavrtěla hlavou: „Tvůj život je můj, když jsem mu svůj život obětovala; mám na něj právo."

„Nikdy jsem se tě o žádnou oběť neprosil. Loni jsem se snažil ti pomoct, aby sis udělala svůj vlastní život, nechtěla jsi; to je tvá věc, ale nedává ti to na mě žádná práva."

„Nechtěla jsem kvůli tobě, protože mě potřebuješ."

„Myslíš, že potřebuju tyhle věčné scény? To se zatraceně mýlíš! Jsou chvíle, kdy dostávám chuť sem už nohou nevkročit. A jednu věc ti řeknu: půjdeš-li za Dubreuilhem, neodpustím ti to. Už mě víckrát neuvidíš."

„Ale já tě chci zachránit!“ zvolala vášnivě. „Což nechápeš, že se ničíš! Přistupuješ na všechny kompromisy, řečníš v salónech... A vím, proč si už netroufáš mi ukázat to, co píšeš: tvůj úpadek se obráží v tvé práci a ty to cítíš. Stydíš se. Tak se stydíš, že zamykáš rukopis na klíč: musí to tedy být něco hodně hnusného.“

Henri na ni nenávistně pohlédl: „Ukážu-li ti ten rukopis, slíbíš mi, že nepůjdeš za Dubreuilhem?“

Paulin výraz rázem změkl: „Ukážeš mi ho?“

„Dala bys mi slovo?“

Uvažovala: „Dala bych ti slovo, že tam nepůjdu dnes.“

„To mi stačí,“ řekl Henri. Otevřel zásuvku, vytáhl z ní tlustý nazelenalý sešit a hodil ho na postel.

„Můžu to číst? Opravdu?“ zeptala se Paula, vyvedená z konceptu; sebejistota tragédky ji opustila a najednou vypadala spíš uboze.

„Můžeš.“

„To jsem ráda!“ Plaše se usmála: „Dnes večer si o tom promluvíme, jako kdysi.“

Neodpověděl. Díval se na sešit, který Paula hladila dlaní. Jenom papír a inkoust; vypadá to tak neškodně jako prášky, které míval jeho otec v lékárně zavřené na klíč; vlastně je zbabělejší než travič.

„Na shledanou,“ zavolala přes zábradlí, zatímco prchal obývacím pokojem.

„Na shledanou.“

Utíkal po schodech, marně se snažil nemyslet na nic. Dnes večer, až se k ní vrátí, bude to mít Paula už přečteno. Bude číst každou větu, bude se znovu vracet ke každému slovu: je to vražda. Zastavil se. S rukou na zábradlí se pomalu vracel několik schodů zpátky a černý pes se na něho se štěkotem vrhl. Nenáviděl toho psa, ty schody, nenáviděl Paulinu fanatickou lásku, její mlčení, její výbuchy, její trápení. Bral schody dolů po čtyřech až na ulici.

Byl jeden z těch pěkných, trochu zamlžených zimních dnů, kdy je základní odstín vzduchu růžový; zaskleným výklenkem viděl Henri kousek hedvábného nebe; vrátil se pohledem ke svému obecenstvu, ale bylo těžší mluvit, když je viděl. Kloboučky, šperky, kožešiny: hlavně tu byly ženy; takové, kterým ještě zbylo trochu krásy a které se domnívají, že toho dovedou využít. Co je asi zajímá na dějinách francouzského novinářství? V místnosti bylo moc horko, vzduch voněl parfémem; Henriho pohled se setkal s neurčitým úsměvem Marie-Ange a Vincent na něho udělal veselou grimasu; mezi jakousi

argentinskou miliardářkou a nějakou hrbatou mecenáškou seděl Lambert a Henri se bál podívat se mu do tváře; styděl se; sklopil oči a nechal zase slova plynout ze rtů.

„Skvě-lé!"

Claudie dala znamení k potlesku; plácali do dlaní, povykovali, spěchali k pódiu. Huguette Volangeová otevřela jakási dvířka za Henrim: „Pojďte tudy. Claudie ty milostpaní vystrnadí; zůstanou tu jen vaši přátelé a několik dobrých známých. Jistě umíráte žízní," dodala a táhla Henriho k bufetu, kde Julien stál sám proti dvěma číšníkům a pil sklenici šampaňského.

„Odpusť, nic jsem neslyšel," řekl hlučně. „Já jsem přišel proto, abych se tu zadarmo namazal."

„Máš mé odpuštění: je stejně otravné přednášky poslouchat jako je odříkávat," odpověděl Henri.

„Promiň, ale já jsem se vůbec neotravoval," řekl Vincent. „Bylo to dokonce poučné." Zasmál se: „Ale taky bych si dal skleničku."

„Dej si!" řekl Henri; rychle na tváři vykouzlil líbezný úsměv; spěchala k němu nějaká paní s bílými vlasy a s čestnou legií na prsou:

„Díky za vaši účast! Bylo to nádherné! Víte, že jsme měli větší tržbu, než když tu byl Duhamel!"

„To jsem velmi rád," odpověděl Henri. Hledal očima Lamberta. Co mu asi Paula řekla? Henri nikdy Lambertovi nepovídal nic o svém soukromém životě; Lambert o něm ovšem některé důvěrné věci věděl od Nadiny, ale to bylo Henrimu srdečně jedno, příběh s Nadinou byl jako čirá voda. S Paulou je to něco jiného. Usmál se na Lamberta:

„Nevadilo by ti, kdybys mě pak odvezl na motorce, až ten candrbál skončí?"

„Moc rád!" řekl Lambert docela přirozeným hlasem.

„Dík! Aspoň si trochu popovídáme."

Přestal hovořit, protože do salónu temperamentně vstoupila Claudie a spěchala k němu: „Budete hodný brouček a podepíšete tady několik knížek; tyhle dámy jsou vaše nadšené obdivovatelky."

„S radostí," řekl Henri; polohlasně dodal: „Ale nemohu tady zůstat, čekají mě v novinách."

„Musíte si promluvit s Belhommovými, přijdou zvlášť kvůli vám; musí tu být už každou chvilku."

„Za půl hodiny běžím," řekl Henri. Vzal knihu, kterou mu podávala nějaká dlouhá blondýna: „Jméno, prosím?"

„Neznáte je," řekla blondýna s náznakem povýšeného

úsměvu, „ale jednou je budete znát: Colette Massonová."
Poděkovala tajuplným úsměvem a na další knihu napsal Henri zase jiné jméno. Jaká komedie! Podepisoval, usmíval se, usmíval se, podepisoval; salón byl plný, Claudiiných dobrých známých byly celé legie. Také se usmívali, tiskli Henrimu ruku, oči jim svítily zvědavostí, která se podobala hltavosti, a opakovali tatáž slova, která posledně říkali Duhamelovi, která příště lhostejně řeknou Mauriacovi nebo Aragonovi. Občas pocítil některý horlivý čtenář potřebu vyjádřit svůj obdiv: na jednoho úžasně zapůsobil popis jakési bezesné noci, jiný byl nadšen nějakou větou o hřbitovech: vždycky šlo o bezvýznamnou, lhostejně napsanou pasáž. Guite Ventadourová se Henriho zeptala, proč si za hrdiny vybírá tak smutné pány; a usmívala se kolem sebe na spoustu lidí ještě mnohem smutnějších. Jak jsou lidé přísní na románové postavy! pomyslil si Henri. Neprominou jim sebemenší slabinu. A jakým podivným způsobem čtou! Místo aby sledovali cestu, kterou jim člověk naznačuje, myslím, že většina z nich se probíhá stránkami jako slepec; občas v nich nějaké slovo probudí odezvu, vyvolá bůhvíjaké vzpomínky nebo stesky; anebo se domnívají, že v nějakém obraze spatřili svůj vlastní odraz: zastaví se na chvilku, shlížejí se, a potom zase jdou tápavě dál. Člověk by radši nikdy neměl své čtenáře osobně vidět, pomyslil si. Přistoupil k Marie-Ange, která si ho výsměšně měřila:
„Co se ušklebuješ?"
„Já se neušklebuju, pozoruju." Posmívala se: „Máš pravdu, že žiješ schovaný; nejsi moc oslnivý."
„Co má člověk dělat, aby byl oslnivý?"
„Podívej se na svého přítele Volange a uč se."
„Nemám nadání," řekl Henri.
Nebavilo ho je oslňovat; a nemělo cenu ani snažit se je pohoršovat. Julien povykoval a ostentativně pil jednu sklenici za druhou a lidé kolem něho se shovívavě smáli: „Kdybych já měl takové jméno," křičel, „rychle bych se ho zbavil. Belzunce, Polignac, La Rochefoucauld, to už bylo vláčeno každou stránkou francouzských dějin, je to plné prachu!" Mohl by je urážet, prohlašovat ty největší nehoráznosti, byli by tím jen nadšeni; není-li básník posvěcený tituly, cenami a vyznamenáními, je dobré, aby dělal šaška. Julien se domníval, že nad nimi má vrch, a zatím je jen utvrzoval ve vědomí nadřazenosti. Ne, jediný způsob je nestýkat se s těmito lidmi. Mondénní spisovatelé a pseudo-intelektuálové, kteří se tísnili kolem Claudie, ti byli snad ještě víc deprimující. Nebavilo je

psát; nezajímalo je myslet; a všechna ta nuda, ke které se sami odsuzovali, se obrážela v jejich tvářích. Jejich jediná starost byla, aby se podobali osobnosti, kterou ze sebe dělali, a aby pečovali o svou kariéru; jeden s druhým se stýkali jen proto, aby na sebe žárlili z větší blízkosti. Hnusná verbež. Henri se se sympatiemi usmál, když spatřil Scriassina: je to fanatik, protiva, jde na nervy, ale je to živý člověk a když něco říká, dělá to z vášně a ne proto, aby slova proměnil za peníze, za poklony, za pocty; marnivost u něho přichází teprve na druhém místě a je to jen povrchová slupka.

„Doufám, že se na mě nezlobíš," řekl Scriassine.

„Ovšemže ne, moc jsi tenkrát pil. Jak se máš? Pořád tu bydlíš?"

„Ano. Přišel jsem dolů schválně, abych tě pozdravil; doufal jsem, že smetánka bude už pryč. Tohle je publikum, ke kterému jsi mluvil a ke kterému chce Claudie, abych mluvil já?"

„Není to špatné publikum," řekl Volange, který se nedbalými kroky přiblížil. Na každého po řadě se povýšeně usmál a spočinul pohledem na Lambertovi: „Lidé, kteří mají hodně peněz, předstírají banálnost; ale ve skutečnosti často mívají smysl pro skutečné hodnoty. Například Claudiin přepych je velice inteligentní."

„Přepych mě štve," řekl Scriassine.

Marie-Ange vyprskla smíchy a Louis se na ni tvrdě podíval.

„Chcete říct falešný přepych," řekla Huguetta shovívavě.

„Falešný, pravý: já nemám přepych rád."

„Jak je možné nemít rád přepych?" zeptala se Huguetta.

„Nemám rád lidi, co mají rádi přepych," řekl Scriassine. „Ve Vídni," dodal prudce, „jsme bydleli tři v mizerné ratejně a měli jsme dohromady jenom jeden kabát; chcípali jsme hlady. Byla to nejhezčí doba mého života."

„To svědčí o zajímavém komplexu viny," řekl Louis pobaveně.

„Znám své komplexy," odpověděl Scriassine suše, „ty s tím nemají vůbec nic společného."

„Ovšemže mají! Vy jste oba dva puritáni, jako všichni lidi levice," řekl Volange obraceje se k Henrimu. „Přepych vás pohoršuje, protože nesnesete, abyste měli špatné svědomí. Tahle strohost je nebezpečná: odmítá se přepych a nakonec se odmítá i poezie a umění."

Henri neodpověděl; nepřikládal Volangeovým slovům žádný význam; zajímalo ho spíš pozorovat, jak se od posledního setkání změnil: v jeho hlase a v jeho úsměvech už nebyla ani stopa pokory. Jeho stará arogance se zase vrátila.

„Přepych a umění, to není totéž," namítl Lambert plaše.
„Ne," řekl Louis. „Ale kdyby už nikdo neměl špatné svědomí, kdyby zlo zmizelo ze světa, zmizelo by i umění. Umění je pokus o integraci zla. Organizovaní pokrokáři chtějí zlo odstranit: odsuzují umění k smrti." Povzdychl si: „Svět, který nám slibují, bude hodně nudný."
Henri pokrčil rameny: „Kdežto vy, organizovaní protipokrokáři, vy jste ohromní. Jednou prorokujete, že se nikdy nepodaří odstranit nespravedlnost, podruhé zas tvrdíte, že se život stane fádní jako kaše. Vaše argumenty se dají použít proti vám!"
„Mně připadá zajímavá myšlenka, že zlo je pro umění nutné," řekl Lambert a tázavě pohlížel na Louise.
Claudie položila ruku Henrimu na paži:
„Tamhle je Lucie Belhommová; ta velká, úžasně elegantní bruneta: pojďte, ať vás představím."
Ukazovala na dlouhou vyzáblou ženu, oblečenou v černém; je elegantní? Henri nikdy smysl toho slova moc nechápal, pro něho existovaly ženy žádoucí a ženy, které žádoucí nejsou; tahle nebyla.
„A tohle je slečna Josetta Belhommová," řekla Claudie.
Děvče bylo krásné, to se nedalo popřít; jenomže tahle mondénní postava se naprosto nehodila pro úlohu Jeanny; kožešiny, parfém, vysoké podpatky, rudé nehty, pod závity jantarových kadeří to byla přepychová panenka na hraní jako tolik jiných.
„Četla jsem vaši hru, je skvělá," řekla Lucie Belhommová věcně, „a jsem přesvědčena, že se na ní dá hodně vydělat: na takové věci mám nos. Mluvila jsem o ní s Vernonem, ředitelem Studia 46; je to můj velmi dobrý přítel. Má velký zájem."
„Nepřipadá mu, že hra může vyvolat skandál?"
„Skandál může kusu posloužit nebo ho utopit; to záleží na mnoha věcech. Myslím, že bych mohla Vernona přemluvit, aby to riskoval." Chvilku se odmlčela a potom bez přechodu, až s arogantní věcností pokračovala: „Vernon by byl ochoten dát Josettě příležitost; hrála zatím jen samé malé úlohy, je jí teprve jednadvacet; ale ovládá řemeslo a dovede pozoruhodně vystihnout postavu; chtěla bych, abyste si ji poslechl v té velké scéně ve druhém jednání."
„Velmi rád," řekl Henri.
Lucie se obrátila ke Claudii: „Nemáte tu někde nějaký klidný koutek, kde by dcera mohla tu scénu předvést?"
„Ale teď přece ne!" řekla Josetta.

Pohlížela vyplašeně na matku a na Henriho; neměla obvyklou sebejistotu přepychových manekýnek; vypadalo to spíš, že jí vlastní krása nahání trochu strach; byla opravdu krásná s těma velkýma tmavýma očima, s poněkud těžkými ústy a čistou, smetanovou pletí pod rusými vlasy.

„Vždyť je to otázka pouhých deseti minut," řekla Lucie.

„Ale já nemůžu takhle rovnou na povel," řekla Josetta.

„Nijak nespěcháme," řekl Henri. „Jestli Vernon ten kus opravdu přijme, dáme si schůzku."

Lucie se pousmála: „Mohu vás ujistit, že přijme, když bude mít Josetta zaručenou tu úlohu."

Něžná pleť se zapálila od hrdla až po kořínky vlasů. Henri se na Josettu laskavě usmál: „Můžeme si stanovit den? Hodilo by se vám to ve čtvrtek kolem čtvrté hodiny?"

Přikývla.

„Nejlíp bude, když přijdete ke mně," řekla Lucie. „Bude se vám tam dobře pracovat."

„Zajímá vás ta role?" zeptal se konvenčně.

„Samozřejmě."

„Přiznávám, že jsem si Jeannu nepředstavoval takhle krásnou," řekl vesele.

Zdvořilý úsměv se jí mihl kolem tragických úst, ale neutkvěl na nich; učili Josettu, jak má rozehrávat výraz tváře, aby měla úspěch, ale neprováděla to dobře; na tom těžkém obličeji s nekonečnýma očima se trhala každá maska.

„Herečka není nikdy dost krásná," řekla Lucie. „Když se vaše milá hrdinka objeví polosvlečená na jevišti, chce publikum vidět toto." Prudkým pohybem zdvihla Josettě sukně a odkryla až do půli stehen dlouhé hedvábné nohy.

„Maminko!"

Josettin poplašený tón Henriho dojal; je to opravdu jen přepychová panenka na hraní jako každá jiná? Jistě na ní není nic světoborného, pomyslil si Henri; ale člověku se nechce věřit, že by ten patetický obličej nic nevyjadřoval.

„Nedělej naivku, to ti nesedí," řekla Lucie suše; dodala: „Nezapíšeš si tu schůzku?"

Josetta poslušně otevřela kabelku a vyňala z ní notýsek; Henri zahlédl krajkový kapesník a malou zlatou pudřenku; jak tajemný mu kdysi připadal vnitřek dámské kabelky! Na chvilku stiskl v ruce dlouhé štíhlé prsty: „Na shledanou ve čtvrtek."

„Na shledanou."

„Líbí se vám?" zeptala se Claudie, když se obě ženy vzdálily a darebácky se zasmála: „Jestli máte chuť, pusťte se do toho; chudák holka není moc vybíravá."

„Proč chudák?“
„Lucie není člověk, se kterým se dá snadno vyjít: víte, ženské, které se moc dlouho načekaly na úspěch, to obyčejně nejsou žádné citlivky.“
Jindy by byl Henri pobaveně poslouchal Claudiiny klepy; ale viděl Volange a Lamberta, jak se živě baví; Volange řečnil s půvabnými gesty a Lambert usměvavě přikyvoval. Henri by do toho byl rád zasáhl. Pocítil úlevu, když viděl Vincenta, jak k nim míří od bufetu. Vincent hlasitě zavolal:
„Rád bych vám dal jednu jedinou otázku: co tu chlap jako vy vůbec dělá?“
„Jak vidíte, hovořím s Lambertem,“ odpověděl Louis klidně. „Vy se zase opíjíte, to je také úplně jasné.“
„Snad vám to neřekli,“ pokračoval Vincent, „ale tohle je podnik ve prospěch dětí deportovaných. Tady není vaše místo.“
„Kdo přesně ví, kde je jeho místo ve světě?“ řekl Louis. „Jestli si vy myslíte, že to víte, tak to bude patrně proto, že jsou opilci nadáni nějakou zvláštní milostí.“
„On totiž Vincent není jen tak někdo!“ řekl Lambert kousavě. „Všechno ví, každého soudí, nikdy se nemýlí a ani mu nemusíte platit, aby vás poučoval.“
Ještě nikdy nebyl Vincent tak bledý; vypadal, jako by se mu měla spustit z očí krev; zakoktal:
„Dovedu poznat lumpa...“
„Myslím, že by ten mládenec potřeboval lékařské ošetření,“ řekl Louis. „Chlapec v jeho věku a alkohol z něho jen čpí — to je deprimující podívaná.“
Henri se rychle přiblížil:
„Když tak směle integruješ zlo, proč jsi najednou takový puritán? Vincent se s otázkou zla vyrovnává po svém; proč by se člověk neopíjel?“
„Lump a syn lumpa,“ zamumlal Vincent s krvavým úsměvem, „těm je spolu pochopitelně dobře.“
„Cos to řekl? Opakuj to!“ zvolal Lambert.
Vincentův hlas zazněl pevněji: „Říkám, že musíš být pořádný lump, když ses smířil s člověkem, který udal Rosu. Pamatuješ se na Rosu?“
„Pojď se mnou na dvůr, vyřídíme si to,“ řekl Lambert.
„Nemusíme ani chodit na dvůr.“
Henri zadržel Vincenta a Louis položil Lambertovi ruku na rameno: „Nechte toho,“ řekl mu.
„Chci mu rozbít držku.“
„Až jindy,“ řekl Henri. „Slíbil jsi mi, že mě dovezeš domů

a já spěchám. A ty nám dej pokoj," řekl přátelsky Vincentovi, který ze sebe vyrážel nečlánkované zvuky.

Lambert se nechal odvést, ale když procházeli dvorem, řekl zachmuřeně: „Neměl jsi mě zdržovat, byl bych mu dal zatracenou lekci. Dovedu mlátit, jen si nemysli."

„Neříkám, že ne, ale rány pěstí, to je blbost."

„Měl jsem mu hned jednu vrazit a ne se bavit," řekl Lambert. „Nemám reflexy. Když mám uhodit, tak mluvím."

„Vincent pil a víš dobře, že je trochu potrhlý," řekl Henri. „Nevšímej si toho, co říká."

„To je moc pohodlné! Kdyby byl takový cvok, jak říkáš, nebyl bys s ním tak zadobře," řekl Lambert vztekle. Nasedl na motorku: „Kam chceš jet?"

„Domů. Zajdu do redakce až později."

Najednou si představil Paulu: sedí uprostřed obývacího pokoje, nehybná, se strnulým pohledem: už to četla. Už si přečetla scénu rozchodu, větu za větou, slovo za slovem; už ví, co si Henri o ní myslí. Musí ji hned vidět. Lambert zuřivě ujížděl podél nábřeží. Když zastavil na červenou u posledního dopravního světla, zeptal se Henri:

„Půjdeme na skleničku?"

Musí Paulu hned vidět, ale když si představil, že se jí octne tváří v tvář, selhávala mu odvaha.

„Jak chceš," odpověděl Lambert mrzutě.

Vešli do kavárny na rohu nábřeží a objednali si u pultu bílé víno.

„Nebudeš se přece na mě mračit, protože jsem tě nenechal, aby ses rval s Vincentem," řekl Henri mírně.

„Nechápu, jak toho chlapa můžeš vystát," vybuchl Lambert. „Leze mi z krku s tím svým ožíráním, zasviněnými košilemi a bordelovými historkami, a k tomu se ještě tváří jako veliký desperado. Zabil lidi, když bojoval v ilegalitě, to se stalo jiným taky, to ještě není důvod, aby celý život nosil poraněnou dušičku na pásce. A Nadina mu říká archanděl, prý proto, že je napůl impotentní! Ne, já tomu nerozumím," opakoval Lambert. „Jestli je cvok, ať mu dají pár pořádných elektrošoků a ať nás přestane otravovat."

„Jsi moc nespravedlivý!" řekl Henri.

„Myslím spíš, že ty jsi zaujatý v jeho prospěch."

„Mám ho rád," řekl Henri poněkud suše. Dodal: „Ale nechtěl jsem s tebou mluvit o Vincentovi. Paula mi pověděla takovou zvláštní věc: že prý si tě včera zavolala, aby se tě vyptala na Dubreuilhe. Připadalo mi to naprosto nevhodné; musela to být pro tebe trochu trapná situace."

„Ale vůbec ne," odpověděl Lambert živě; „nerozuměl jsem dost přesně, co vlastně chce, ale byla moc milá."

Henri se zadíval na Lamberta; vypadal opravdu upřímně, snad se Paula před ním ovládala: „Ona v téhle chvíli nenávidí Dubreuilhe; a jak sis možná všiml, je to žena, která jde ve všem až do krajnosti."

„Ano, ale protože já taky nemám Dubreuilhe rád, tak mi to nevadilo," odpověděl Lambert.

„Tak to je dobře. Bál jsem se, že ti byla ta rozmluva nepříjemná."

„Ani v nejmenším."

„Tak to je dobře," opakoval Henri. „Uvidíme se později. Děkuju za svezení."

Henri pomalu zabočil do uličky. Už se to nedalo odkládat. Za dvě minuty bude stát před Paulou, ucítí na tváři její pohled a bude muset hledat slova. Popřu to. Řeknu jí, že s ní Yvetta nemá nic společného, že jsem si od ní odkoukal některá slova nebo gesta, ale že jsem to všechno deformoval. Začal stoupat po schodech. Jakživa mi neuvěří, pomyslel si. Snad ho ani nenechá mluvit. Snad... Zrychlil krok: hrdlo měl stažené a po posledních schodech vyběhl. Ani zvuk, ani zaštěkání, ani zvonek, ani hudba z rádia. Mrtvé ticho, řekl si. A s hrůzou si pomyslel: Ona se zabila! Zastavil se přede dveřmi; zaslechl hlasy.

„Pojď dál."

Paula se usmívala, byla živá; z pohovky se zvedla domovnice: „To jsem vás ale tím povídáním zdržela."

„Vůbec ne," řekla Paula. „Moc mě to zajímalo."

„Buďte klidná," řekla domovnice, „zítra si s majitelem promluvím."

„Hroutí se nám strop," řekla Paula vesele, zatímco za sebou domovnice zavírala dveře. „To je sympatická žena," dodala, „vykládala mi pozoruhodné historky o místních žebrácích; o tom by se dala napsat celá kniha."

„To si dovedu představit," odpověděl Henri. Pohlížel na Paulu se směsí zklamání a úlevy; bavila se celé odpoledne s domovnicí, neměla čas přečíst rukopis, všechno to začne znova; a věděl, že k tomu nebude už mít odvahu.

„Překazila ti čtení mého románu?" zeptal se lhostejným hlasem. Přinutil se k úsměvu: „Dobře udělala!"

Paula na něho pohoršeně pohlédla: „Ale ovšemže jsem ho přečetla!"

„Tak? A co mu říkáš?"

„Je mistrný," odpověděla prostě.

Vzal sešit a naoko lhostejně v něm zalistoval.
„Jak se ti líbí Charval? Připadá ti sympatický?"
„To zrovna ne; ale je v něm skutečná velikost. O to ti, myslím šlo, ne?"
Henri přikývl: „Líbila se ti ta scéna z čtrnáctého července?"
Paula uvažovala: „To místo nepovažuji za nejlepší."
Henri otevřel sešit na osudné stránce: „A co říkáš rozchodu s Yvettou?"
„Je to úchvatná scéna."
„Myslíš?"
Trochu podezíravě na něj pohlédla: „Proč tě to udivuje?" Zasmála se: „To jsi myslel na nás, když jsi to psal?"
Hodil sešit na stůl: „Nebuď hloupá!"
„Bude to tvá nejhezčí kniha," řekla Paula rozhodně. Něžně mu pročísla rukou vlasy: „Opravdu nechápu, proč jsi s tím dělal takové tajnosti."
„Nevím už ani sám," odpověděl.

Hlubokost toho ticha Henriho až zarazila: koberce, záclony, závěsy zakrývaly všechny otvory té velké přepychové místnosti; za zavřenými dveřmi nebylo slyšet ani jeden živý zvuk: až si Henri říkal, jestli nemá porazit nějaký kus nábytku, aby někoho probudil.
„Nechala jsem vás čekat?"
„To nestojí za řeč," odpověděl zdvořile.
Josetta před ním stála s bojácným úsměvem na rtech; měla jantarově zbarvené, něžné a velice nediskrétní šaty; „není vybíravá," řekla Claudie; ten úsměv, to ticho, ty pohovky pokryté kožešinami jasně vyzývaly k tomu, aby si ledacos dovolil; až příliš jasně; kdyby využil toho, co to prostředí napovídalo, připadal by si, jako by se dopouštěl před zraky šklebící se kuplířky zneužití nedospělé. Řekl poněkud škrobeně: „Souhlasíte-li, dáme se hned do práce; nemám moc času; přinesla jste si text?"
„Umím ten monolog nazpaměť," řekla Josetta.
„Tak se do toho dáme."
Položil svou kopii na stolek a usadil se do hlubokého křesla. Ten monolog byl nejtěžší; Josetta mu nerozuměla a měla strašnou trému; Henrimu bylo trapné, když viděl, jak se bez valného úspěchu namáhá, v zoufalé snaze, aby se mu zalíbila; opravdu si připadal jako úchylný boháč, který v luxusním bordelu přihlíží nějaké zvláštní exhibici.

„Zkusme třetí scénu z druhého jednání," řekl, „budu vám dělat partnera."
„Je těžké hrát, když se čte."
„Zkusme to."
Byla to milostná scéna, která seděla Josettě lépe; měla hezký přednes; její tvář i její hlas byly opravdu dojemné, kdo ví, co všechno se šikovnému režisérovi podaří z ní dostat. Henri řekl vesele:
„Ještě vám to nejde; ale naděje by tu byla."
„Myslíte?"
„Jsem o tom přesvědčen. Posaďte se tady, ať vám tu postavu trochu vyložím."
Posadila se k němu; už dávno neseděl vedle tak krásného děvčete. Mluvil a vdechoval přitom vůni jejích vlasů; její parfém voněl tím, čím parfémy vonívají, ale u ní to bylo skoro jako přirozená vůně; a probouzelo to v Henrim touhu cítit i tu druhou vůni, tu vlhkou a něžnou vůni, kterou u ní tušil pod šaty; prohrabávat se v těch vlasech, vložit jazyk do těch rudých úst: bylo to lehké, až příliš lehké. Cítil, že Josetta vyčkává, co se mu uráčí, s opravdu málo povzbudivou rezignací.
„Rozumíte?" zeptal se.
„Ano."
„Tak spusťte; začneme znova."
Opakovali scénu ještě jednou; snažila se do každé věty vložit duši a bylo to mnohem horší než poprvé.
„Přehráváte to. Buďte prostší."
„Já to jakživa nesvedu!" řekla nešťastně.
„Když budete pracovat, dokážete to."
Josetta si dlouze vzdychla. Chudák holka! Ke všemu jí ještě matka vyčiní, že se nedovedla nabídnout. Henri vstal. Litoval trochu, že má takové zábrany: jak jsou ta ústa žádoucí! Vzpomínal, jaká to může být radost, spát s opravdu žádoucí ženou.
„Sjednáme si další schůzku," řekl.
„Ztrácíte kvůli mně tolik času!"
„Pro mě to není ztracený čas," řekl Henri. Usmál se: „Nebojíte-li se vy, že ztratíte trochu svého, mohli bychom si třeba příště po práci někam vyjít."
„To bychom mohli."
„Ráda tančíte?"
„Ovšem."
„Tak si tedy půjdeme zatancovat."
Příští sobotu se Henri sešel s Josettou u ní doma v rue

Gabrielle, v salónu s nábytkem potaženým růžovým a bílým saténem. Pocítil něco jako malý otřes, když ji zase uviděl. Pravou krásu člověk zrazuje, jakmile ji spustí z očí: Josettina pleť byla bledší a její vlasy temnější, než si je pamatoval; a v očích měla jiskřičky, jako bývají v bystřinách. Zatímco roztržitě odříkával odpovědi, prohlížel si Henri to mladé tělo, upjaté v černém sametu, a říkal si, že takový vzhled a takový hlas jistě omlouvají mnoho nešikovností. Ostatně kdyby měla Josetta pořádné vedení, není důvodu, proč by byla neobratnější než jiná. Občas se jí dokonce podařilo rozeznít dojímavé tóny. Byl odhodlaný to zkusit.

„Půjde to!" řekl srdečně. „Budete ovšem muset hodně pracovat, ale půjde to."

„Já bych si to tak přála!" řekla.

„A teď si pojďme zatancovat," řekl Henri. „Myslel jsem si, že bychom mohli jít na Saint-Germain-des-Prés: co tomu říkáte?"

„Jak chcete."

Šli se posadit do sklípku v rue Saint-Benoît pod podobiznu ženy s vousem. Josetta měla na sobě šaty, které skrývaly překvapení: svlékla si bolerko a odhalila kulatá, zralá ramena, která kontrastovala s jejím dětským obličejem. Tohle jsem potřeboval, aby mě zas bavilo bavit se: krásnou holku po boku, řekl si Henri vesele.

„Budeme tančit?"

„Pojďme."

Pociťoval slabou závrať, když držel v náručí to vlahé a svolné tělo. Jak míval kdysi takovou závrať rád! Má ji stále ještě rád. A má zase rád džez, kouř, mladé hlasy, veselost druhých. Je připraven milovat tahle ňadra, tohle břicho. Jenomže než se o to pokusí, přece jen by rád cítil, že k němu Josetta má alespoň trochu sympatie.

„Líbí se vám to tady?"

„Ano." Zaváhala: „Je to exkluzívní podnik, že?"

„Myslím, že ano. Jaké podniky máte nejraději?"

„Ach, tady je moc pěkně," řekla horlivě.

Jakmile se snažil přimět ji k řeči, vypadala zastrašeně. Matka ji patrně důkladně naučila mlčet. Mlčeli až do dvou hodin do rána, pili šampaňské a tančili. Josetta nevypadala ani smutně, ani vesele. Ve dvě hodiny chtěla jít domů, aniž Henri poznal, zda si to přeje proto, že je unavená, nebo že se nudí nebo z diskrétnosti. Doprovodil ji domů. V autě prohlásila s vybranou zdvořilostí: „Ráda bych od vás četla nějakou knihu."

„To je snadné." Usmál se na ni: „Ráda čtete?"
„Když mám čas."
„Ale nemáte čas moc často?"
Vzdychla si: „To zrovna ne."
Je úplně hloupá? Nebo jen trošku tupá? Nebo ochromená plachostí? Těžko rozhodnout. Byla tak krásná, že normálně by měla být hloupá: zároveň jí však její krása dodávala tajuplnosti.
Lucie Belhommová rozhodla, že se smlouva podepíše u ní po přátelské večeři. Henri zavolal Josettu a požádal ji, aby s ním oslavila tu dobrou zprávu. Společenským tónem mu poděkovala za knihu, kterou jí poslal s přátelským věnováním, a dala si s ním schůzku v jednom malém baru na Montparnassu.
„Tak co, jste spokojena?" zeptal se jí a podržel chvíli její ruku ve své.
„Proč?" zeptala se Josetta. Vypadala trochu méně mladě než obvykle a vůbec ne spokojeně.
„Kvůli smlouvě. Podpisujeme ji, už to je rozhodnuto; netěší vás to?"
Zdvihla k ústům sklenici minerálky:
„Mám z toho strach," řekla tiše.
„Vernon není blázen a já taky ne; ničeho se nebojte; budete moc dobrá."
„Ale tak jste si přece tu postavu vůbec nepředstavoval?"
„Už si ji nedovedu představit jinak."
„Je to pravda?"
„Je to pravda."
Byla to pravda; zahraje tu úlohu lépe nebo hůře; ale už si nechtěl představovat, že by Jeanna mohla mít jiné oči, jiný hlas.
„Jste milý!" řekla Josetta.
Dívala se na něho s opravdovou vděčností; ale ať se nabízela z vděčnosti nebo z vypočítavosti, nebyl v tom žádný rozdíl, to nebylo to, co Henri chtěl. Nerozhýbal se. Mezi sladce nyvými odmlkami mluvili o možných režisérech, o rozdělení rolí a výpravě, jakou by si Henri přál; Josetta byla stále neklidná; dovedl ji až ke dveřím jejího domova; ponechala si jeho ruku ve své:
„Tak na shledanou v pondělí," řekla přiškrceně.
„Už nemáte strach? Budete hezky spát?"
„Pořád mám strach," odpověděla.
Usmál se: „Nenabídnete mi poslední skleničku whisky?"
Šťastně na něj pohlédla: „Netroufala jsem si."

Rychle vystoupila po schodech, odhodila kožešinový přehoz, odhalujíc hruď obepjatou černým hedvábím; podala Henrimu sklenici, ve které vesele zacinkal led.

„Na váš úspěch!" řekl.

Josetta rychle zaklepala na dřevo: „To neříkejte! Bože, to by bylo děsné, kdybych byla špatná!"

Opakoval: „Budete dobrá!"

Pokrčila rameny: „Já všechno zkazím."

Usmál se: „To mě překvapuje."

„Ale je to tak." Zaváhala: „Neměla bych vám to říkat: teď přestanete mít důvěru vy. Byla jsem dnes odpoledne u kartářky; oznámila mi, že mě čeká vážné zklamání."

„Kartářky vždycky přehánějí," řekl Henri pevně. „Neobjednala jste si náhodou nové šaty?"

„Ano, na pondělí."

„No vidíte: budou nepodařené; to je vaše zklamání."

„Ale to by bylo zlé! Co bych si k té večeři oblékla?"

„No když zklamání, tak zklamání," řekl se smíchem. „Nic si z toho nedělejte, stejně budete ze všech nejkrásnější, v pondělí jako jindy; a je to méně zlé, než špatně hrát, ne?"

„Vy máte takový milý způsob všechno urovnat!" řekla Josetta. „Škoda že nemůžete pánubohu ukrást jeho místo."

Stála u něho docela blízko; dmuly se jí rty a zastíraly se jí oči jenom vděčností?

„Ale já bych mu svoje místo nepostoupil!" řekl a sevřel ji do náruče.

Když Henri otevřel oči, spatřil v polostínu stěnu se světlezelenou tapetou a zmocnila se ho radost z tohoto dne; vyžadovala ostrou a prudkou slast: studenou vodu, drsnou žínku; vyklouzl z postele, aniž probudil Josettu, a když se vrátil z koupelny, umytý, oblečený a vyhladovělý, ještě spala; po špičkách přešel pokojem a naklonil se nad ní; ležela zachumlaná ve své vlahé vůni, lesklé vlasy jí stékaly přes oči, a on pocítil nádherné štěstí, že tahle žena je jeho a že je muž. Pootevřela oko, jenom jedno, jako by se ve druhém snažila udržet spánek.

„Ty už jsi vstal?"

„Ano. Vypiju si v bistru kávu a hned se vrátím."

„Ne!" řekla. „Udělám ti čaj."

Protírala si rozespalé oči, vyhrabávala se z pokrývek, teplá ve své měkké nadýchané košili. Objal ji:

„Vypadáš jako malý faun."

„Jako faunka."

„Malý faun."

Okouzleně mu nastavila rty. Perská princezna, malá Indiánka, liška, svlačec, krásný hrozen vistárie: ženy vždycky těší, když jim člověk říká, že se něčemu podobají, něčemu jinému. „Můj malý faune," opakoval a něžně ji políbil. Přehodila přes sebe župan, vklouzla do sandálů a on ji sledoval do kuchyně; nebe zářilo, bílé dlaždice jiskřily, Josetta váhavými pohyby připravovala snídani.
„Mléko nebo citrón?"
„Trochu mléka."
Přinesla podnos s čajem do bělorůžového budoáru a on si zvědavě prohlížel stolečky, taburety s volánky. Proč asi Josetta, která se tak dobře obléká a má tak harmonický hlas i pohyby, bydlí v tomhle nevkusném filmovém prostředí?
„To ty sis zařizovala tenhle byt?"
„Maminka a já."
Znepokojeně se na něj podívala a on honem řekl:
„Je moc hezký."
Kdy přestala bydlet u matky? Proč? Kvůli komu? Měl najednou chuť vyptávat se jí na spoustu věcí. Měla za sebou celou existenci a každý její den, každá hodina byly prožity jedna za druhou; také noci; a on o tom všem vůbec nic nevěděl. Teď nebyla chvíle, aby ji podrobil výslechu, ale necítil se dobře mezi všemi těmi nevhodně vybranými bibeloty, mezi těmi neviditelnými vzpomínkami.
„Víš, co bychom měli udělat? Jít spolu trochu ven. Je tak krásné ráno!"
„Ven? A kam?"
„Do ulic."
„Ty myslíš pěšky?"
„Ano. Projít se pěšky po ulicích."
Vypadala zmateně: „Tak to se budu muset obléct?"
Zasmál se: „To by bylo záhodno; ale nemusíš se přestrojovat za dámu."
„Co si mám vzít?"
Co si člověk obléká, když se jde pěšky projít po ulicích v devět hodin ráno? Otevírala skříně, zásuvky, dotýkala se šátků a halenek. Natáhla si dlouhé hedvábné punčochy a Henri znovu ucítil na dlani vzpomínku na to hedvábí, napjaté na živém těle, které pálilo.
„Je to takhle dobré?"
„Jsi rozkošná."
Oblékla si tmavý kostýmek, zelenou šálu a vyčesala si vlasy nahoru; byla rozkošná.
„Nezdá se ti, že mě ten kostým dělá tlustší?"

„Ne."
Dívala se na sebe v zrcadle s ustaraným výrazem: co viděla? Jak se člověk uvnitř cítí, když je krásnou ženou? Jak pociťuje to hedvábné pohlazení na stehnech a ten lesklý atlas na horkém břiše? A uvažoval: Jak asi vzpomíná na naši noc? Říkala už tím svým nočním hlasem jiná jména, a jaká? Pierre, Victor, Jacques? A co pro ni znamená jméno Henri? Ukázal na svůj román, který ležel na jednom ze stolků tak, aby ho bylo dobře vidět.

„Už jsi to četla?"

„Listovala jsem v něm." Zaváhala: „Je to hloupé, já neumím číst."

„Nudí tě to?"

„Ne; ale hned začnu snít o něčem jiném. Stačí slovo a odvede mě."

„A kam? Totiž chci říct: o čem sníš?"

„To je takové neurčité; když člověk sní, je to jen mlhavé."

„Představuješ si místa, lidi?"

„Nic: prostě sním."

Vzal ji do náruče a s úsměvem se jí zeptal: „Bylas mnohokrát zamilovaná?"

Pokrčila rameny: „Já? Do koho?"

„Hodně mužských bylo zamilováno do tebe, jsi tak krásná."

„Být krásná je tak ponižující," řekla a odvrátila hlavu. Uvolnil objetí; nechápal, proč v něm vzbuzuje takový soucit; žije si přepychově, nepracuje, ruce má jako dáma; a přece se v její přítomnosti rozplývá soucitem.

„To je legrační být takhle časně na ulici," řekla Josetta a zdvihla svůj namalovaný obličej k obloze.

Stiskl jí paži: „Legrační je být tady s tebou." Radostně dýchal čerstvý vzduch venku; všechno mu dnes ráno připadalo nové. Jaro bylo ještě mladé, začínalo se teprve rýsovat, ale ve vzduchu už bylo cítit jeho vlahé přihrávání; place des Abbesses vonělo kapustou a rybami, ženy v domácích šatech podezíravě prohlížely první hlávky salátu; vlasy lepkavé spánkem hrály neuvěřitelnými barvami, které neměly co dělat ani s přírodou, ani s uměním.

„Podívej se na tu starou čarodějnici," řekl a ukázal na stařenu, pokrytou líčidlem a šperky a s velkým špinavým kloboukem na hlavě.

„Tu já znám," řekla Josetta a neusmívala; se „třeba budu taky tak jednou vypadat."

„To bych se divil." Tiše sestoupili po několika schodech;

Josetta klopýtala na svých příliš vysokých podpatcích; Henri se zeptal: „Kolik je ti?"
„Jednadvacet."
„Já myslím — doopravdy."
Zaváhala: „Je mi dvacet šest let. Ale neprozraď mamince, že jsem ti to řekla," dodala zděšeně.
„Už jsem to zapomněl," odpověděl. „Vypadáš tak mladě!"
Povzdechla si: „Protože na sebe dávám pozor; je to únavné."
„Nesmíš se unavovat!" řekl něžně a pevněji jí stiskl paži: „Už dlouho si přeješ hrát divadlo?"
„Nikdy jsem nechtěla být manekýnkou; a nemám ráda staré pány," řekla mezi zuby.
Zřejmě jí milence vybírala matka; snad opravdu ještě nikdy nemilovala; dvacet šest let, takové oči, taková ústa, a nevědět, co je láska — zaslouží si politování! A čím jsem pro ni já? uvažoval. Čím pro ni budu? Aspoň měla upřímnou radost z dnešní noci a ta důvěřivá záře v jejích očích je také upřímná. Přicházeli na bulvár de Clichy, kde podřimovaly pouťové boudy; dvě děti se točily na malém kolotoči; ruská kola spala pod plachtou.
„Umíš hrát japonský biliár?"
„Ne."
Poslušně si stoupla vedle něho před desku s dírkami a on se jí zeptal:
„Nemáš ráda poutě?"
„Nikdy jsem na žádné nebyla."
„Ty jsi nikdy nejela na ruském kole? Nebo ve strašidelném vlaku?"
„Ne. Když jsem byla malá, byly jsme chudé; potom mě maminka dala do penzionátu; když jsem z něho vyšla, byla jsem už velká."
„Kolik ti tehdy bylo?"
„Šestnáct."
Pečlivě házela dřevěné kuličky k černým otvorům: „Je to těžké."
„Ale ne, podívej se, skoro jsi vyhrála." Vzal ji zase pod paží: „Jednou večer se spolu projedeme na dřevěných koníčkách."
„Ty jezdíš na dřevěných koníčkách?" zeptala se nedůvěřivě.
„To víš, že ne, když jsem sám."
Zase klopýtla na prudce stoupající vozovce.
„Jsi unavená?"
„Tlačí mě střevíce."
„Pojďme sem," řekl Henri a namátkou otevřel dveře do

jakési kavárny; bylo to docela malé bistro se stolky pokrytými voskovaným plátnem. „Co si dáš?"
„Minerálku."
„Proč pořád minerálku?"
„Kvůli játrům," odpověděla smutně.
„Jednou minerálku a jednou červené víno," objednal Henri. Ukázal na plakát, který visel na stěně: „Podívej se!"
Josetta přečetla svým pomalým a hlubokým hlasem:
„Bojujte proti alkoholismu pitím vína." Dala se do upřímného smíchu: „Ty znáš legrační místa."
„Jakživ jsem tu nebyl; ale to víš, člověk objevuje spoustu věcí, když se toulá po ulicích. Ty se nikdy netouláš?"
„Nemám čas."
„A co, prosím tě, děláš?"
„Pořád je co dělat; kursy přednesu, nákupy, kadeřník; to si nedovedeš představit, kolik takový kadeřník zabere času. A pak čaje, koktaily."
„To tě baví?"
„Ty znáš lidi, kteří dělají, co je baví?"
„Znám lidi, kteří jsou spokojeni se svým životem, třeba já."
Neodpověděla a on ji něžně objal:
„Co bys potřebovala, abys byla spokojená?"
„Nebýt už závislá na mamince a mít jistotu, že už nikdy nebudu chudá," řekla jedním dechem.
„To se ti splní. Co budeš potom dělat?"
„Budu spokojená."
„Ale co budeš dělat? Cestovat? Chodit do společnosti?"
Pokrčila rameny: „O tom jsem neuvažovala."
Vytáhla z kabelky zlatou pudřenku a poopravila si rty: „Musím už jít; mám v maminčině salóně zkoušku." Neklidně pohlédla na Henriho: „Myslíš opravdu, že budou ty šaty nepodařené?"
Zasmál se. „Ale ne, myslím, že se kartářka úplně zmýlila: to se jim občas stává, víš. Jsou to hezké šaty?"
„Uvidíš je v pondělí." Josetta si vzdychla: „Budu se muset trochu ukazovat kvůli reklamě, tak se musím oblékat."
„To tě snad nemrzí."
„Kdybys věděl, jak je zkoušení únavné! Mívám potom celý den bolení hlavy."
Vstal a šli spolu ke stanovišti taxíků:
„Doprovodím tě."
„Neobtěžuj se."
„Dělám to rád."
„Jsi milý."

Chytilo ho u srdce, když mu říkala: „Máš tak milý hlas a milé oči.“ V taxíku si položil Josettinu hlavu na rameno a uvažoval: Co pro ni mohu udělat? Může jí pomoci, aby se stala herečkou, ano, ale ona o divadlo nějak zvlášť nestojí; nenaplní to tu prázdnotu, kterou v ní cítí; a co když nebude mít úspěch? Není spokojena s okleštěnou banálností svého života, ale k čemu upnout její zájem? Pokusit se s ní mluvit, otevřít jí obzory... Ale přece s ní nebude chodit po muzeích, tahat ji na koncerty, půjčovat jí knihy, vykládat jí, jaký je svět. Něžně ji políbil na vlasy. Měl by ji milovat. Takhle to vždycky se ženami dopadá; člověk by je měl všechny milovat výlučnou láskou.

„Na shledanou večer,“ řekla.

„Ano, počkám na tebe v našem malém baru.“

Něžně mu stiskla ruku a on poznal, že si oba myslí totéž: na shledanou v noci v naší posteli. Když zmizela v parádní budově, šel pěšky dolů k Seině. Půl dvanácté. Přijdu k Paule dřív, udělá jí to radost, řekl si. Ale budu si s ní muset promluvit, pomyslil si trochu stísněně; po tom, co svíral v náručí Josettu, už nesnášel pomyšlení, že by trávil noci s Paulou. Třeba jí to nebude vadit, zadoufal; ví dobře, že po ní už netoužím. Paula odmítla poznat se ve smutné hrdince jeho románu; ale přece se změnila od té doby, co román četla; už nikdy nedělala žádné výstupy, nic nenamítala, když viděla, jak Henri postupně odnáší do hotelového pokoje své papíry a šaty; spával tam teď hodně často. Kdo ví, zda by s určitým ulehčením nepřijala zakotvení v klidném přátelství. Jarní nebe bylo tak veselé, že se zdálo možné žít upřímně a nikoho přitom nezraňovat. Na rohu ulice se Henri váhavě zastavil před květinářkou; byl v pokušení koupit Paule velikou kytku světlých fialek, jako to dělával kdysi; ale bál se jejího překvapení. Láhev dobrého vína, to bude méně kompromitující, rozhodl se a vstoupil do lahůdkářství. Cítil radost, když stoupal po schodech. Měl žízeň, měl hlad, představoval si už na jazyku silnou chuť starého bordó a tiskl si láhev k srdci, jako by obsahovala všechno to přátelství, které chtěl Paule nabídnout.

Nezaklepal a tiše, jako kdysi, vsunul klíč do zámku a otevřel dveře; Paula nic nezaslechla, klečela na koberci, pokrytém starými papíry: poznal své dopisy; držela v ruce jeho fotografii a dívala se na ni s výrazem, který u ní nikdy neviděl; neplakala a z těch suchých očí bylo možno vyčíst, že v každé slze ještě setrvává nějaká naděje; dívala se do tváře svému osudu, nečekala od něho už nic a přece se s ním smiřovala. Byla tak osamělá před nehybnou podobiznou, že měl Henri

pocit, jako by přestal být sám sebou. Zavřel dveře, při čemž se neubránil podráždění, které ochromovalo jeho soucit; když zaklepal, ozval se znepokojený zvuk mačkaného hedvábí a papíru, potom řekla nepevným hlasem: „Dále."
„Co to tu provádíš?"
„Četla jsem staré dopisy; nečekala jsem tě tak brzy."
Hodila papíry na křeslo a fotografii schovala; obličej měla klidný, ale smutný; měl si uvědomit, že už není nikdy veselá; znechuceně postavil láhev na stůl.
„Udělala bys líp, kdyby ses nezahrabávala do minulosti a žila trochu víc v přítomnosti," řekl.
„Přítomnost! Co ta může pro mě znamenat!" Podívala se slepým pohledem na stůl. „Ještě jsem neprostřela!"
„Chceš, abych tě vzal do restaurace?"
„Ne, ne! Za minutku jsem hotova."
Zamířila ke kuchyni a Henri natáhl ruku k dopisům. „Nech je!" řekla divoce.
Zmocnila se jich a hodila je do skříně. Pokrčil rameny; svým způsobem měla pravdu, všechna ta ztuhlá slova se proměnila ve lži. Tiše pozoroval Paulu, jak upravuje stůl: nebude snadné mluvit s ní o přátelství.
Posadili se proti sobě před misky s předkrmem a Henri otevřel láhev.
„Máš ráda červené bordó, že?" řekl snaživě.
„Ale ano," odpověděla lhostejně.
Ovšem, pro ni není žádný svátek; chtít s Paulou oslavovat svou novou lásku, to je vrchol zaslepenosti a sobectví; ale i když si to vyčítal, cítil, jak se ho pokradmu začíná zmocňovat hněv.
„Měla bys přece jen trochu chodit ven," řekl.
„Chodit ven?" zeptala se, jako by spadla z měsíce.
„Ano; provětrat se, jít mezi lidi."
„A proč?"
„A jaký to má smysl, když tu zůstáváš celý den zahrabaná ve své noře?"
„Já mám tu svou noru ráda," řekla se smutným úsměvem. „Nenudím se."
„Nemůžeš přece takhle žít celý život. Zpívat už nechceš, dobře, to je vyřízeno. Ale tak se snaž najít si něco jiného, co bys mohla dělat."
„A co?"
„Budeme hledat."
Potřásla hlavou: „Je mi třicet sedm let a neumím žádné řemeslo. Můžu se stát hadrářkou a to ještě kdoví jestli."

„Řemeslu se člověk naučí; proč by ses neučila?"
Pohlédla neklidně na Henriho: „Chceš, abych se sama živila?"
„To není vůbec otázka peněz. Byl bych rád, kdyby ses o něco zajímala, kdyby ses něčím zaměstnávala."
„Zajímám se o nás."
„To nestačí."
„Mně to stačí už deset let."
Sebral všechnu svou odvahu:
„Podívej, Paulo, víš dobře, že se to mezi námi změnilo; nemá smysl si lhát. Prožili jsme velkou a krásnou lásku; přiznejme si, že se z ní začíná stávat přátelství. To neznamená, že se budeme vídat méně často, to vůbec ne," dodal přesvědčivě, „ale musíš si zase najít svou nezávislost."
Upřeně na něj pohlížela: „Nikdy k tobě nebudu cítit přátelství." Na rtech se jí kmitl slabý úsměv: „A ty ke mně také ne."
„Ale ano, Paulo..."
Přerušila ho: „Podívej se, dnes dopoledne ses nemohl ani dočkat, přišel jsi o dvacet minut dřív; a klepal jsi tak divoce! Tomu říkáš přátelství?"
„Mýlíš se."
Její umíněnost v něm zase vzbuzovala zlost; ale vzpomněl si, jaký beznadějný smutek spatřil na její tváři, a nepřátelská slova mu odumřela v hrdle. Tiše dokončili oběd; Paulin obličej zakazoval jakékoli bezvýznamné povídání. Když vstávali od stolu, zeptala se bezbarvě:
„Přijdeš večer?"
„Ne."
„Nechodíš už moc často." Smutně se usmála: „To patří k tomu novému přátelství, které máš na programu?"
Zaváhal: „Náhodou to tak vyšlo."
Dlouho si ho zaujatě prohlížela a potom pomalu řekla: „Řekla jsem ti, že tě teď miluju ve vší velkorysosti, ve vší úctě k tvé svobodě. To znamená, že na tobě nechci, abys mi skládal účty; můžeš spát s jinými a tajit to přede mnou a nemusíš se proto vůči mně cítit vinen. K tomu, co je v tvém životě každodenní a banální, jsem čím dál lhostejnější."
„Ale já nemám, co bych před tebou tajil," řekl v rozpacích.
„Chci říci," pokračovala vážně, „že nemusíš mít žádné zábrany; ať se stane cokoli, můžeš se sem vrátit spát bez pocitu, že jsi nás nehoden. Budu tě dnes v noci čekat."
Co se dá dělat, pomyslil si Henri, říkala si o to! „Poslyš, Paulo," řekl nahlas, „budu s tebou mluvit otevřeně: soudím,

že už bychom spolu neměli trávit noci. Ty, které tolik záleží na naší minulosti, víš dobře, jak krásné noci jsme spolu kdysi prožívali; nekazme si vzpomínku na ně. Teď už jeden po druhém dost netoužíme."

„Ty už po mně netoužíš?" zeptala se Paula nevěřícím tónem.

„Ne dost," odpověděl. „Ty po mně ostatně taky ne. Neříkej, že ano," dodal, „já mám taky dobrou paměť."

„Ale ty se mýlíš!" zvolala Paula. „Ty se tragicky mýlíš! To je děsné nedorozumění! Já jsem se nezměnila!"

Věděl, že lže, ale právě tak sobě jako jemu:

„V každém případě jsem se změnil já," řekl mírně. „U ženy je to snad jiné, ale u muže je nemožné, aby toužil stále po jednom těle. Jsi stejně krásná jako dřív, ale už tě příliš dobře znám."

Úzkostně hledal pohledem Paulin obličej a snažil se usmát se na ni; neplakala; byla ochromená hrůzou; namáhavě mumlala:

„Ty už tu nebudeš spát? To mi chceš říct?"

„Ano; ale nebude to žádný tak velký rozdíl..."

Posunkem ho zarazila; přijímala jen ty lži, které si konstruovala sama; bylo stejně těžké jí pravdu osladit, jako jí ji vnutit.

„Jdi pryč," řekla beze hněvu. „Jdi pryč, potřebuju být sama."

„Dovol, ať ti vysvětlím..."

„Prosím tě, jdi pryč."

Vstal: „Jak chceš, ale zítra přijdu a promluvíme si spolu."

Neodpověděla; zavřel za sebou dveře a zůstal stát na chodbě v očekávání, že zaslechne vzlyk, zvuk pádu nebo pohybu: ale bylo ticho. Když sestupoval po schodech, vzpomněl si na ty psy, kterým přeříznou hlasivky, než je vydají na mučení vivisekce: ani známka jejich utrpení nepronikne do světa; bylo by méně nesnesitelné slyšet je řvát!

Nepromluvili si ani druhý den, ani další dny; Paula předstírala, že na tu rozmluvu zapomněla, a Henri nestál o to vracet se k tomu. Nakonec jí budu muset o Josettě povědět, uvažoval, ale ne hned. Trávil všechny noci v bledězeleném pokoji, byly to velice vášnivé noci, ale když ráno vstával, Josetta se nikdy nepokusila ho zadržet. Toho dne, kdy se podpisovala smlouva, měli dohodnuto, že spolu zůstanou až do pozdního odpoledne; Josetta ho však opustila už ve dvě hodiny, protože šla ke kadeřníkovi. Byla to zdrženlivost? Lhostejnost? Není snadné měřit pocity ženy, která velkoryse rozdává své tělo a která nemá, co by dala jiného. A co já?

Začnu o ni stát? uvažoval, zatímco si roztržitě prohlížel výklady na faubourgu Saint-Honoré. Nevěděl dobře, co si počít. Bylo moc brzy, aby šel do redakce; rozhodl se, že zajde do Červeného baru. Kdysi tam chodil pokaždé, když nevěděl, jak strávit nějakou volnou chvilku. Teď už tam nebyl mnoho měsíců; ale nic se nezměnilo. Vincent, Lachaume, Sézenac seděli u svého stolu. Sézenac vypadal ospale jako vždycky.

Lachaume se široce usmál: „To mám radost, že tě zas jednou vidím. Přestal jsi sem chodit?"

„Víceméně ano." Henri se posadil a objednal si kávu. „Měl jsem chuť si s tebou promluvit, ale ne jen pro radost," řekl s náznakem úsměvu. „Spíš abych ti řekl, co si myslím: bylo od tebe sprosté, že jsi pustil minulý měsíc ten článek o Dubreuilhovi."

Lachaume se zachmuřil: „Ano, Vincent mi říkal, že jsi byl proti. Ale co chceš? Hodně z toho, co Ficet napsal, je pravda, ne?"

„Ne! Celkový portrét je tak falešný, že ani jeden detail není pravdivý. Dubreuilh že je nepřítel dělnické třídy! Prosím tě! Nepamatuješ se? Před rokem jsi mi tady u toho stolu vykládal, že musíme pracovat ruku v ruce, ty, tví kamarádi, Dubreuilh a já. A pak uveřejníš takové svinstvo!"

Lachaume se na něj vyčítavě podíval: „Proti tobě *Enclume* nikdy nic neuveřejnila."

„To ještě přijde," řekl Henri.

„Víš dobře, že ne."

„Proč napadat Dubreuilhe takovým způsobem a v téhle době?" řekl Henri. „Jiné vaše listy k němu byly víceméně zdvořilé. A najednou bez důvodu, kvůli článkům, které ani nejsou politické, ho začnete takhle hrubě tupit!"

Lachaume zaváhal: „Prosím," řekl, „vhodná doba na to nebyla a přiznávám, že to Ficet trochu přehnal. Ale musíš chápat! Dědek už nám leze na nervy s tím svým nezávazným humanismem. Politicky nám S.R.L. nijak moc nepřekáží; ale jako teoretik má Dubreuilh dobrou vyřídilku, je nebezpečí, že bude mít vliv na mládež, a co jí nabízí? Smír marxismu se starými, buržoazními hodnotami! Uznej, že to dnes nepotřebujeme! Buržoazní hodnoty se musí zlikvidovat, o to jde!"

„Dubreuilh hájí jiné věci než buržoazní hodnoty," řekl Henri.

„To on tvrdí, ale to je právě mystifikace."

Henri pokrčil rameny: „Nesouhlasím s tebou. Ale v každém případě, proč jste nenapsali to, co mi tady říkáš, místo abyste Dubreuilhe vylíčili jako hlídacího psa buržoazie?"

„Jsme nuceni zjednodušovat, když chceme, aby nám lidé porozuměli."
„Nepovídej! *Enclume* se obrací k intelektuálům; byli by docela dobře pochopili," řekl Henri podrážděně.
„Já jsem ten článek nepsal," řekl Lachaume.
„Ale pustil jsi ho."
Lachaumův hlas se změnil:
„Ty myslíš, že dělám, co chci? Zrovna jsem ti řekl, že podle mého názoru na to nebyla vhodná doba a že to Ficet přehnal. Já osobně si myslím, že s člověkem jako Dubreuilh se má spíš diskutovat než ho urážet. Kdybychom měli svůj vlastní časopis, kluci a já, tak bychom to tak udělali..."
„Časopis, kde by ses vyjadřoval úplně volně," řekl Henri s úsměvem. „Už se o něm nemluví?"
„Ne."
Nastalo krátké ticho; Henri si prohlížel Lauchama:
„Já vím, co to je disciplína. Ale není ti to přece jen proti srsti zůstávat v *Enclume*, když s nimi nesouhlasíš?"
„Myslím, že je pořád ještě lepší, když jsem tam já, než kdyby tam byl někdo jiný," odpověděl Lachaume. „Zůstanu tam, dokud mě tam nechají."
„Myslíš, že tě tam nenechají?"
„To víš, KS není žádný S. R. L. Když se spolu střetnou dva směry, ti, co prohrají, se snadno stanou podezřelí."
V jeho hlase byla taková trpkost, že se Henri zeptal: „Poslyš, ty jsi mě tak vybízel, abych vstoupil do KS — nevystoupíš z ní nakonec právě ty?"
„Znám hochy, kteří by to moc uvítali! To je pěkná banda, naši straničtí intelektuálové!" Lachaume zavrtěl hlavou: „Přesto nikdy neodejdu. Byly chvíle, kdy jsem měl chuť to udělat. Nikdo není svatý. Ale člověk se naučí leccos spolknout."
„Mám dojem, že se to asi nikdy nenaučím," řekl Henri.
„To se říká. Ale kdybys byl přesvědčený, že vcelku má strana pravdu, řekl by sis, že tvé osobní nepříjemnosti nemají moc velkou váhu vedle věcí, o které jde. Rozumíš," dodal živě, „jedním jsem si jist: že totiž jenom komunisti dělají užitečnou práci. Můžeš mnou pohrdat, jestli chceš; ale radši spolknu nevím co, než bych od toho šel."
„Já ti rozumím," řekl Henri. Pomyslil si: Kdo vlastně si zachovává skutečnou integritu? Já jsem v S. R. L., protože mi jeho linie vyhovuje, ale přehlížím skutečnost, že jeho akce bude s velikou pravděpodobností neúspěšná. Lachaumovi jde o výsledky a přejímá metody, se kterými nesouhlasí. Nikdo není ve svých činech úplně přítomný, činnost sama to nedovoluje.

Vstal: „Jdu do redakce.“

„Já taky,“ řekl Vincent.

Sézenac se nadzdvihl na židli: „Půjdu s vámi.“

„Ne, chci s Perronem o něčem mluvit,“ řekl Vincent nenuceně.

Když vyšli z baru, zeptal se Henri: „Co dělá Sézenac?“

„Moc toho nedělá; říká, že překládá, ale nikdo neví co; přespává u kamarádů a jí to, co mu kdo dá. Teď zrovna spí u mne.“

„Dej si pozor.“

„Na co?“

„Takový narkoman je nebezpečný: udal by tátu i mámu.“

„Nejsem blázen,“ řekl Vincent; „Sézenac nikdy o ničem nevěděl. Líbí se mi,“ dodal, „u něho neexistuje žádný kompromis. Je to zoufalství v čirém stavu.“

Mlčky šli ulicí, až se Henri zeptal:

„Opravdu jsi se mnou chtěl mluvit?“

„Ano.“ Vincent hledal Henriho pohled: „Je to pravda, co se povídá, že se má tvůj kus dávat ve Studiu 46 a že v tom má hrát hlavní úlohu mladá Belhommová?“

„Dnes večer podpisuji s Vernonem smlouvu. Proč se na to ptáš?“

„Možná že nevíš, že staré Belhommce po válce oholili hlavu a že jí to patřilo. Má v Normandii zámek, kde přijímala spousty německých oficírů, spala s nimi a dcera asi taky.“

„Proč mi vykládáš takové drby?“ řekl Henri. „Od kdy mě považuješ za fízla — nebo myslíš, že je mám rád?“

„To nejsou drby; existuje o tom fascikl, kamarádi to viděli: dopisy, fotografie, které pořídil jeden chlap, protože si myslel, že se mu jednoho dne třeba budou hodit.“

„Tys to viděl sám?“

„Ne.“

„No ovšem. Stejně je mi to srdečně jedno,“ řekl Henri rozhořčeně. „Netýká se mě to.“

„Zabránit sviním, aby se zas dostaly k moci, tím, že se člověk s nimi nezahazuje, to se týká nás všech.“

„Jdi si kázat jinam.“

„Poslyš, nerozčiluj se,“ řekl Vincent. „Chtěl jsem tě jen varovat, že stará Belhommka je poznamenaná, že ji máme v merku a bylo by hloupý, abys měl kvůli takový ženský nepříjemnosti.“

„Nedělej si o mě starosti,“ řekl Henri.

„No dobře,“ řekl Vincent. „Chtěl jsem jenom, abys o tom věděl, to je všechno.“

Mlčky dokončili cestu, ale Henri v duchu pořád slyšel hlas, který bez přestání opakoval: „Dcera taky." Celé odpoledne skandoval ten refrén. Josetta vlastně přiznala, že ji matka už několikrát prodala; a ostatně Henri od ní neočekával nic jiného než několik nocí a pak možná ještě několik dalších nocí. Přece však během té nekonečné večeře, když ji pozoroval, jak se s ospalou ochotou usmívá na Vernona, pociťoval přání, hraničící až s úzkostí, aby s ní byl sám a vyptal se jí.

„Tak už je to podepsáno, jste rád, že?" řekla Lucie.

Šaty i šperky jí přiléhaly ke kůži tak těsně jako vlasy; člověk by věřil, že se narodila, že spí a že umře v toaletě ze salónu Amaryllis; v černých vlasech se jí vlnila jedna zlatá kadeř a Henri ji fascinovaně pozoroval: jak asi vypadala s oholenou lebkou?

„Jsem velice rád," odpověděl.

„Dudule vám potvrdí, že když si nějakou věc vezmu na starost, může se počítat s úspěchem."

„Je to opravdu mimořádná žena," řekl Dudule klidně.

Claudie Henriho ujistila, že Dudule, oficiální milenec, je veliký, poctivý muž. Opravdu, měl pod stříbrnými vlasy ten důvěryhodný a přímý obličej, jaký mívají jen velcí hochštapleři: ti, kteří jsou dost bohatí, aby si mohli koupit vlastní svědomí. Ostatně možná že opravdu byl podle svého zákoníku poctivý.

„Řekněte Paule, že je to od ní ohavné, že nepřišla!" řekla Lucie.

„Byla opravdu příliš unavena," odpověděl Henri.

Uklonil se na rozloučenou před Josettou; všechny ženy byly v černém a měly zářivé šperky; Josetta byla také v černém, vypadala droboučká pod ohromnou záplavou vlasů; podala mu s vybranou zdvořilostí ruku; za celý večer neporušila ani mrknutím oka zdánlivou lhostejnost. Je pro ni přetvářka tak snadná? V noci, nahá, byla tak prostá, tak upřímná, tak nevinná. S nejasnými pocity, v nichž se mísil soucit, něha a odpor, uvažoval, zda v těch dokladech jsou také její fotografie.

Už několik dní jezdily zase normálně taxíky; na place de la Muette stály tři a Henri si jeden vzal, aby ho zavezl nahoru na Montmartre; hned potom, co si objednal whisky, se Josetta spustila do hlubokého křesla vedle něho: „Vernon byl prima," řekla. „A ještě ke všemu je teplej, mám štěstí, nebude mě otravovat."

„Co děláš, když tě chlapi otravují?"

„To záleží na tom, jak kdy; někdy to bývá choulostivé."

„A co Němci za války, neobtěžovali tě moc?“ zeptal se Henri a snažil se přitom zachovat přirozený tón.
„Němci?“ Zrudla, jako už ji jednou viděl zrudnout: od výstřihu až ke kořínkům vlasů: „Proč se mě na to ptáš? Co ti kdo vykládal?“
„Že tvá matka hostila Němce na svém zámku v Normandii.“
„Zámek byl zabraný; ale za to jsme nemohly. Já vím. Lidé z vesnice roznášeli všelijaké ošklivé klepy, protože ji nemůžou vystát, ona si to ostatně zaslouží, není hodná. Ale nedělala nic špatného, vždycky si Němce držela od těla!“
Henri se usmál: „A i kdyby to bylo trochu jinak, stejně bys mi to neřekla.“
„Proč to říkáš?“ zeptala se. Dívala se na něj s tragickou grimasou a s vlhce zastřenýma očima. Trochu ho polekalo, jakou moc má nad tím krásným obličejem.
„Tvá matka se musela starat o svůj salón a netrpí příliš zábranami; mohla se pokusit tě využít.“
„Co si to myslíš?“ řekla vyděšeně.
„Domnívám se, že jsi byla neopatrná, že jsi se třeba ukazovala s důstojníky.“
„Byla jsem zdvořilá, víc nic, a někdy mě svezli autem z vesnice domů.“ Josetta pokrčila rameny. „Nic jsem proti nim neměla, víš, byli velice korektní a já byla mladá, ničemu z té války jsem nerozuměla, jen jsem si přála, aby skončila.“ Rychle dodala: „Teď už vím, jak byli hrozní, koncentrační tábory a to všechno...“
„Moc toho nevíš, ale to nevadí,“ řekl Henri něžně. Ve třiačtyřicátém roce už tak moc mladá nebyla; Nadině tehdy bylo pouhých sedmnáct. Ale ty dvě se nedaly srovnávat: Josetta byla špatně vychovaná, špatně milovaná, nikdo jí nic nevysvětlil. Příliš vlídně se usmívala na německé důstojníky, když je potkávala v ulicích městečka, jezdila s nimi v autě: to stačilo vesničanům k pohoršení. Nebo toho bylo víc? Lhala? Byla tak upřímná a tak pokrytecká, jak se dozvědět pravdu? A vlastně jakým právem to chce vědět? pomyslel si najednou znechuceně. Styděl se, že si hrál na policajta.
„Věříš mi?“ zeptala se bázlivě.
„Věřím ti.“ Přitiskl ji k sobě. „Už o tom všem nemluvme. Nemluvme už vůbec o ničem. Pojďme k tobě. Rychle.“

Koncem května byl zahájen v Lille proces s panem Lambertem; jistě mu posloužilo svědectví jeho syna a patrně sehnal nějakou vysokou protekci: byl osvobozen. Tím lépe pro Lam-

berta, pomyslil si Henri, když se o rozsudku dozvěděl. Čtyři dny nato pracoval Lambert v redakci, když mu zatelefonovali z Lille: jeho otec, který jel večerním rychlíkem do Paříže, vypadl ze dvířek vlaku; jeho stav prý je velmi vážný. O hodinu později se dozvěděli, že ve skutečnosti byl na místě mrtev. Lambert beze slova nasedl na motorku, a když se po pohřbu vrátil do Paříže, zůstával zavřený doma; nedával o sobě vědět.

Musím za ním zajít, řekl si Henri po několika dnech mlčení, půjdu tam odpoledne; marně se ho snažil dovolat, Lambert vypnul telefon. Zatracená smůla, opakoval si Henri, zatímco se bez přesvědčení díval na papíry, které měl rozložené po stole. Ten chlap byl starý a ne moc sympatický a Lambert ho jistě spíš litoval, než ho měl rád; a přece se Henrimu nedařilo brát tu celou věc na lehkou váhu. Divný rozmar osudu: nejdřív ten rozsudek a pak ta nehoda. Pokusil se soustředit pozornost na strojem psané stránky.

Poledne. Přijde Josetta a já nebudu mít fascikl přečtený, řekl si s výčitkou svědomí, Karaganda, Uzbek: nedařilo se mu ta barbarská jména a ta čísla oživit. Přece by však bylo správné, aby se seznámil s obsahem těch lejster ještě před odpolední schůzkou. Vlastně se mu nedařilo vzbudit v sobě zájem proto, že tomu příliš nedůvěřoval. Jak také důvěřovat dokladu, který přinesl Scriassine? Existuje opravdu ten tajuplný sovětský úředník, který uprchl z rudého pekla jen proto, aby odhalil tyto skutečnosti? Samazelle tvrdil, že ano, dokonce si ověřil jeho totožnost; ale Henri zůstával skeptický. Obrátil stránku.

„Kuku!"

Byla to Josetta, zahalená do velkého bílého pláště; nádherné dlouhé vlasy si rozpustila po ramenou; ještě než za sebou zavřela, byl Henri u ní a vzal ji do náruče. Jindy, sotva ji políbil, octl se najednou v miniaturním světě mezi hračkami, které neměly žádnou váhu; dnes byl ten přechod trochu těžší než obyčejně, starosti mu zůstávaly lpět na kůži.

„Tak tady bydlíš!" řekla vesele. „Už rozumím, proč jsi mě nikdy nepozval! Je to tu strašně ošklivé. Ale kam dáváš knihy?"

„Žádné nemám. Když mám nějakou knihu, půjčím ji přátelům a oni mi ji nevrátí."

„Já myslela, že spisovatel žije vždycky mezi stěnami pokrytými knihami." Pochybovačně se na něj zadívala: „Víš jistě, že jsi opravdový spisovatel?"

Dal se do smíchu: „V každém případě píšu."

„Pracoval jsi! Přišla jsem moc brzy?“ zeptala se, když si sedala.

„Dej mi ještě pět minut a pak jsem tvůj,“ řekl. „Chceš si prohlédnout noviny?“

Ušklíbla se trochu: „Jsou tam denní zprávy?“

„Myslel jsem, že jsi se dala na politické články,“ řekl vyčítavě. „Ne? Už tě to přestalo bavit?“

„Já za to nemůžu, zkoušela jsem to,“ řekla Josetta. „Ale věty mi utíkají před očima. Mám dojem, že se mě to všechno netýká,“ dodala nešťastně.

„Tak se pobav historií oběšence z Pontoise,“ řekl.

Norilsk, Igarka, Absagašev. Jména i čísla zůstávala mrtvá. Jemu také utíkaly věty před očima, také měl dojem, že se ho to netýká. Děje se to tak daleko, v tak odlišném světě, který se dá tak těžko posuzovat!

„Máš cigaretu?“ zeptala se Josetta tiše.

„Ano.“

„A sirky?“

„Tumáš. Proč šeptáš?“

„Abych tě nerušila.“

Zasmál se a vstal: „Už jsem hotov. Kam tě mám vzít na oběd?“

„Do *Iles Borromées*,“ řekla rozhodně.

„To je ten extra snobský podnik, který předevčírem otevřeli? Ne, prosím tě, vymysli si něco jiného.“

„Ale... já jsem tam zamluvila stůl.“

„Tak ho jednoduše odřekneme.“ Napřáhl ruku k telefonu; zadržela ho:

„Ale když oni nás tam čekají.“

„Kdo?“

Sklonila hlavu a on opakoval: „Kdo?“

„To si vymyslela maminka, musím prý se starat o reklamu už teď. *Iles* je podnik, o kterém se mluví. Požádala nějaké novináře, aby se mnou udělali malý fotografický interview, něco na způsob: ‚Autor rozmlouvá se svou interpretkou.‘ “

„Ne, miláčku,“ řekl Henri. „Dej se fotografovat, jak často chceš, ale beze mne.“

„Henri!“ Josetta měla oči plné slz; plakala snadno jako dítě, což ho vyvádělo z míry. „Schválně jsem si pořídila tyhle šaty, měla jsem takovou radost...“

„Vždyť je mnoho jiných příjemných restaurací, kde budeme mít pokoj.“

„Ale když tam na mě čekají!“ řekla zoufale; upřela na něho velké vlhké oči. „Poslyš, přece pro mě můžeš něco udělat.“

„Ale, lásko moje, copak děláš ty pro mě?"
„Já? No já přece..."
„Ano, ty přece..." řekl vesele. „Ale vždyť já taky přece..." Nezasmála se. „To není totéž," řekla vážně. „Já jsem žena." Znovu se zasmál a pomyslel si: Má pravdu, má stokrát pravdu, není to totéž.
„Tolik ti na tom obědě záleží?" zeptal se.
„Nerozumíš tomu. Je to nutné pro mou kariéru. Když chce mít člověk úspěch, musí se ukazovat a lidé o něm musí mluvit."
„Hlavně musí dobře dělat to, co dělá; hrej dobře a bude se o tobě mluvit."
„Já chci mít všechny šance na své straně," řekla Josetta. Rysy jí ztvrdly: „Myslíš, že je to příjemné, když musím maminku prosit o almužnu? A když přijdu do jejích salónů a ona mi přede všemi řekne: Pročpak máš na nohou dřeváky? myslíš, že je člověku do smíchu?"
„Copak není na těch střevících v pořádku? Jsou moc hezké."
„Jsou dobré na oběd někam na venkově, ale pro město jsou příliš sportovní."
„Mně jsi vždycky připadala tak elegantní..."
„Protože tomu vůbec nerozumíš, miláčku," řekla smutně. Pokrčila rameny: „Ty nevíš, jaký život má žena, která se nedostala nahoru."
Položil ruku na její měkkou ruku: „Ty se nahoru dostaneš. Pojďme se dát vyfotografovat do *Iles Borromées*." Když sestupovali po schodech, zeptala se: „Máš auto?"
„Ne. Vezmeme si taxík."
„Proč nemáš vlastní auto?"
„To sis ještě nevšimla, že nemám peníze? Myslíš, že bych ti nekoupil ty nejhezčí střevíčky v Paříži?"
„Ale proč nemáš peníze?" zeptala se, když nasedli do taxíku. „Jsi mnohem inteligentnější než maminka a Dudule. Nemáš peníze rád?"
„Každý je má rád; ale abys byla opravdu bohatá, musíš je mít radši než všechno ostatní."
Josetta uvažovala: „Já nemám peníze radši než všechno ostatní, ale mám ráda věci, které se za ně dají koupit."
Ovinul jí paži kolem ramen: „Třeba z nás ta má hra udělá velké boháče; potom si koupíme věci, které máš ráda."
„A budeš mě vodit do pěkných restaurací?"
„Někdy," odpověděl vesele.
Ale necítil se dobře, když procházeli rozkvetlou zahradou pod pohledy příliš přepychově oblečených žen a mužů s lesklý-

mi tvářemi. Růžové keře, stará lípa, veselá vodní hladina, ve které se obráželo slunce, všechna ta prodejná krása ho nechávala chladným a on uvažoval: Co tu k čertu pohledávám?

„Je to tu hezké, viď?" řekla Josetta nadšeně. „Mám strašně ráda přírodu," dodala. Rezignovaná tvář se jí proměnila velikým úsměvem a Henri se usmál také: „Moc hezké; co si dáš k jídlu?"

„Myslím, že grapefruit a maso na grillu, kvůli linii," dodala s povzdechem.

Vypadala velice mladě ve svých zelených plátěných šatech, které odhalovaly měkké a pevné paže, a byla vlastně pod svým přestrojením za světačku velice přirozená. Je docela normální, že chce mít úspěch, že se chce ukazovat, oblékat, bavit; a má tu nesmírnou zásluhu, že svá přání upřímně přiznává, aniž se stará o to, jestli jsou ušlechtilá nebo přízemní. I když možná občas lže, je pravdivější než Paula, která nelže nikdy; v tom vznešeném zákoníku, který si Paula vytvořila, je hodně pokrytectví; Henri si představil její povýšenou masku, kterou by čelila tomuto nevybíravému přepychu, a udivený Dubreuilhův úsměv, poplašený Annin pohled. Všichni budou udiveně vrtět hlavou, až vyjde interview a fotografie.

Je pravda, že jsme všichni tak trochu puritáni, uvažoval. Já taky. Protože jsme hrozně neradi, když se nám naše výsady strčí pod nos. Chtěl se tomu obědu vyhnout proto, aby si nemusel přiznat, že si ho může dovolit. Ale když jsem v Červeném baru s kamarády, nepočítám peníze, které vyhodím za jeden večer.

Naklonil se k Josettě:

„Spokojena?"

„Ty jsi hrozně milý!" řekla. „Jedinečný."

Člověk by musel být hlupák, aby pro nějaké dětinské tabu obětoval takový úsměv. Chudák Josetta! Nemá tak často příležitost, aby se usmívala. Ženy nejsou veselé, pomyslel si, když ji pozoroval. Jeho historie s Paulou končí uboze, Nadině nedovedl nic dát. Josetta... To bude něco jiného. Chce mít úspěch; on jí k němu dopomůže. Vlídně se usmál na oba novináře, kteří k nim přicházeli.

Když ho dvě hodiny nato taxík zavezl před Lambertův dům, vycházela z domovních dveří Nadina. Srdečně se na něj usmála; soudila, že v jejich dobrodružství sehrála ona tu lepší úlohu, a vždycky k němu byla velice milá.

„A hele! Ty jsi tu taky! To je úžasný, jaký je o našeho sirotečka zájem."
Henri se na ni podíval trochu pohoršeně: „Nevidím na té věci nic tak legračního."
„Co si to tak bere k srdci, že ten starej lotr natáhl bačkory?" řekla Nadina. Pokrčila rameny: „Já vím, že bych měla teď hrát milosrdnou sestru a utěšitelku a tak dále, ale já nemůžu. Dnes jsem byla plná dobrých předsevzetí, a najednou si to přihasí Volange. Tak jsem vzala roha."
„Volange je nahoře?"
„No je. Lambert se s ním často stýká," řekla Nadina a Henri si nebyl jist, je-li v jejím nedbalém tónu zlomyslnost nebo ne.
„Přesto tam půjdu."
„Přeju ti dobrou zábavu."
Pomalu stoupal po schodech. Lambert se často stýká s Volangem; proč mu to neřekl? Bojí se, že by mě to zlobilo, pomyslil si. Opravdu mě to zlobí. Zazvonil. Lambert se na něho neradostně usmál.
„To jsi ty? To je od tebe milé..."
„Jaká šťastná náhoda," řekl Louis. „Už jsme se neviděli měsíce."
„Měsíce!" Henri se obrátil k Lambertovi; vypadal velmi sirotkovsky ve svém flanelovém obleku s černou stužkou v klopě; pan Lambert by jistě ocenil klasickou eleganci toho obleku. „Možná že se ti teď nechce nikam chodit," řekl Henri, „ale dnes odpoledne je u Dubreuilhe důležitá schůzka. *Espoir* bude muset udělat některá rozhodnutí. Byl bych moc rád, kdybys tam se mnou šel."
Ve skutečnosti Lamberta nepotřeboval, ale chtěl ho vytrhnout z jeho neplodných dumání.
„Mám myšlenky jinde," řekl Lambert; spustil se do křesla a řekl zachmuřeně: „Volange je přesvědčen, že to nebyla nehoda; otce oddělali."
Henri sebou trhl: „Oddělali?"
„Dvířka ve vlaku se neotvírají samy od sebe; a nespáchal sebevraždu, když ho zrovna osvobodili."
„Nevzpomínáš si, co se stalo Molinarimu mezi Lyonem a Valencií?" řekl Louis. „A Péralovi? Ti taky vypadli z vlaku krátce potom, co byli osvobozeni."
„Tvůj otec byl starý a unavený," řekl Henri. „Třeba na něho zapůsobilo rozčilení z procesu."
Lambert zavrtěl hlavou: „Dozvím se, kdo to udělal!" řekl. „Já se to dozvím!"
Henri sevřel ruce; právě tohle už ho několik dní trápilo,

tohle podezření. Ne! prosil v duchu, ať to není Vincent! Ani on, ani nikdo jiný! Molinari, Péral, na těch mu nezáleželo; a možná že byl starý Lambert stejný lotr jako oni; ale příliš dobře před sebou viděl tvář, která pak krvácela na náspu, tu žlutou tvář, ozářenou překvapivě modrýma očima; musela to být nehoda!

„Ve Francii jsou bandy zabíječů, je to fakt," řekl Louis. Vstal. „Je hrozné, že ta nenávist už jednou neutuchne!" Nastalo ticho a Louis řekl povzbudivě: „Přijď k nám přece někdy na večeři, už se vůbec nevídáme, to je hloupé; rád bych s tebou mluvil o spoustě věcí."

„Jakmile budu mít trochu volno," řekl Henri neurčitě.

Když se za Volangem zavřely dveře, zeptal se Henri:

„Byly ty dny v Lille moc zlé?"

Lambert pokrčil rameny: „Prý není mužné brát si k srdci, když ti zavraždí otce!" řekl hlasem plným hněvu. „Jaká pomoc! Přiznávám, že to se mnou zamávalo."

„To chápu." Henri se usmál: „To jsou ženské nápady, tyhle povídačky o mužnosti."

Co cítil Lambert ke svému otci? Přiznával jen soucit, dala se v něm vytušit nevraživost; bezpochyby k tomu přistupoval i obdiv, znechucení, úcta, zklamaná něha; rozhodně pro něj ten člověk něco znamenal. Henri řekl co nejpřátelštěji:

„Nezůstávej takhle zalezlý doma a neužírej se. Přemoz se a pojď se mnou; zaujme tě to a prokážeš mi službu."

„Vždyť máš můj hlas tak jako tak," řekl Lambert.

„Zajímal by mě tvůj názor," řekl Henri. „Scriassine tvrdí, že nějaký vysoký úředník, který utekl ze SSSR, mu prý přinesl jakési senzační informace, samozřejmě nepříznivé pro režim. Navrhl Samazellovi, aby je *Espoir*, *Vigilance* a S. R. L. pomohly odhalit. Ale jakou mají ty informace hodnotu? Kousky jsem z toho měl v rukou, ale nemám žádnou možnost to posoudit."

Lambertova tvář ožila: „Tohle mě zajímá!" Rychle vstal: „To mě moc zajímá."

Když vešli do Dubreuilhovy kanceláře, zastihli tam jen Dubreuilhe se Samazellem, který říkal:

„Jen si představte, jak by bylo senzační uveřejnit ty informace dřív než všichni ostatní! Poslední pětiletka byla vyhlášena v březnu a nevíme o ní skoro nic. Zvláště ta věc s pracovními tábory otřese veřejným míněním. Už se o tom sice začalo mluvit před válkou a zvláště skupina, ke které jsem patřil, se o to zajímala; ale v té době jsme neměli žádný ohlas. Dnes se každý cítí nucen zaujmout vůči problému SSSR ně-

jaké stanovisko a my najednou budeme moci na ten problém vrhnout nové světlo."

Dubreuilhův hlas se zdál po tom burácení docela tenounký: „Takové svědectví je *a priori* ze dvou důvodů podezřelé; jednak proto, že žalobce tak dlouho sloužil režimu, který obviňuje; za druhé proto, že když se jednou s režimem rozešel, nedá se očekávat, že by se ve svých útocích mírnil."

„Co se vlastně o něm ví?" zeptal se Henri.

„Jmenuje se Peltov. Byl ředitelem Agronomického ústavu v Tebrjuce," řekl Samazelle, „a před měsícem utekl z ruské zóny do západní zóny Německa. Jeho totožnost je bezpečně ověřena."

„Ale nikoli jeho charakter," řekl Dubreuilh.

Samazelle udělal netrpělivý posunek: „V každém případě jste si prostudoval spisy, které nám předal Scriassine. Sami Rusové přiznávají existenci táborů a administrativní internace."

„Dobře," řekl Dubreuilh. „Ale kolik je v těch táborech lidí, to je celá otázka."

„Když jsem byl loni v Německu," řekl Lambert, „povídalo se tam, že v Buchenwaldu nebylo nikdy tolik vězňů jako od té doby, co ho Rusové osvobodili."

„Patnáct miliónů mi připadá jako velice umírněný předpoklad," řekl Samazelle.

„Patnáct miliónů!" zvolal Lambert.

Henri cítil, jak se mu hrdlo svírá úzkostí. Slyšel už povídat o táborech, ale velmi neurčitě, a nijak o tom neuvažoval: tolik se toho vykládá! Spisy prolistoval bez přesvědčení; nedůvěřoval Scriassinovi; na papíře mu ta čísla připadala stejně smyšlená jako ta podivně znějící jména. Ale teď se zdá, že onen sovětský úředník opravdu existuje a že Dubreuilh celou tu věc bere vážně. Nevědomost je velice pohodlná, ale neposkytuje měřítko skutečnosti. Byl s Josettou v *Iles Borromées,* slunce svítilo, dopřával si několika malých zábran svědomí, které se daly snadno odzbrojit. Mezitím ve všech koutech světa jsou lidé vykořisťováni, vyhladovováni, vražděni.

Do místnosti spěšně vstoupil Scriassine a všechny oči se obrátily k neznámému muži s černými a stříbrnými vlasy, s očima zářivýma jako kousky antracitu, který ho provázel bez jediného úsměvu, s tváří bezvýraznou, jako mívají slepci od narození. Obočí jako uhel měl srostlé nad ostrou hranou nosu; byl vysoký, bezvadně oblečený.

„Můj přítel George," řekl Scriassine. „Zatím se budeme držet jen tohoto jména." Rozhlédl se kolem sebe: „Je tohle

místo naprosto bezpečné? Žádná obava, že by naše rozmluva mohla být odposlouchávána? Kdo bydlí nahoře?"

„Naprosto neškodný profesor hudby," řekl Dubreuilh. „A lidé pod námi jsou na dovolené."

Bylo to poprvé, kdy Henri neměl chuť usmívat se nad Scriassinovým důležitým vystupováním; ta velká tmavá postava vedle něho propůjčovala celé scéně znepokojivou slavnostnost. Všichni se posadili a Scriassine řekl: „George může mluvit rusky nebo německy. Má s sebou doklady, ke kterým vám udělá souhrn a komentář. Ze všech otázek, které George osvětlí, nás nejbezprostředněji zajímá otázka táborů. Tím začne."

„Ať mluví německy: budu překládat," řekl Lambert.

„Jak si přejete." Scriassine řekl několik slov rusky a George přikývl, aniž se jeho maska pohnula; vypadal jako ochrnutý bolestným a nezničitelným hněvem. Najednou začal mluvit; jeho pohled zůstal strnulý, upřený do vlastního nitra k představám, které nebyly z tohoto světa; ale z mrtvých úst zazníval barvitý, vášnivý hlas, střídavě suchý a patetický; Lambert upíral oči na jeho rty, jako by luštil řeč hluchoněmého.

„Říká, že musíme především pochopit, že existence pracovních táborů není jev náhodný a že nelze očekávat, že bude zrušena," řekl Lambert. „Investiční program sovětského státu vyžaduje přebytky, které lze získat jedině nadprací. Kdyby spotřeba volných dělníků klesla pod určitou úroveň, klesla by stejně i produktivita práce. Začali tedy systematicky vytvářet jakýsi podproletariát, který za maximální výkon nedostane víc než nejnutnější životní minimum: takové uspořádání je možné jedině v koncentračním systému."

Kanceláří se rozhostilo mrtvé ticho; nikdo se ani nepohnul; George mluvil dál a Lambert převáděl do slov jeho tragický hlas: „Nápravná práce existovala od začátku režimu; ale až v roce 1934 dostalo NKVD právo nařídit jako pouhé administrativní opatření internování osob na dobu nepřesahující pět let. U delších trestů je třeba, aby byl obžalovaný nejdřív souzen. Mezi čtyřicátým a pětačtyřicátým rokem se tábory částečně vyprázdnily; mnoho vězňů bylo posláno do armády, jiní zemřeli hladem. Ale od minulého roku se zase naplňují."

Nyní ukazoval George na papírech, rozložených před sebou, jména a čísla a Lambert postupně překládal. Karaganda, Uzbek. Už to nebyla slova, byly to kousky ledové stepi, bažiny, shnilé ubikace, kde muži a ženy pracovali čtrnáct hodin denně za šest set gramů chleba; umírali zimou, kurdějemi, úplavicí, vyčerpáním. Jakmile byli příliš slabí na

práci, dali je do nemocnic, kde je systematicky nechávali umírat hlady. Ale je to pravda? bouřil se v duchu Henri. George je podezřelý, Rusko je tak daleko a tolik se toho povídá! Pohlédl na Dubreuilhe: z jeho uzavřené tváře se nedalo nic vyčíst. Dubreuilh zvolil pochybnosti: pochybnost je první obrana, ale také na ni nelze spoléhat. Mezi všemi těmi věcmi, co se povídají, jsou některé pravdivé. V osmatřicátém roce Henri pochyboval, že je válka na obzoru; ve čtyřicátém pochyboval o existenci plynových komor. George jistě přehání; ale jistě si to všechno nevymyslel. Henri otevřel na kolenou tlusté desky: to, co před několika hodinami roztržitě pročítal, nabývalo najednou strašného smyslu. Byly tu v anglickém překladu úřední texty, které přiznávaly existenci táborů. A člověk nemohl šmahem odmítnout, aniž by se dopouštěl nepoctivosti, všechna ta svědectví, z nichž některá pocházela od amerických pozorovatelů, jiná od deportovaných, kteří byli vydáni nacistům a nalezeni v jejich vězení. Nelze to popřít: také v Sovětském svazu lidé vykořisťují jiné lidi k smrti!

Když George domluvil, nastalo dlouhé ticho.

„S masochismem typickým pro intelektuály jste přijali myšlenku na duchovní diktaturu," řekl Scriassine. „Ale můžete přijmout tyhle zločiny, organizované proti člověku, proti všem lidem?"

„Myslím, že o odpovědi nelze pochybovat," řekl Samazelle.

„Promiňte, pro mě tu pochyby jsou," řekl Dubreuilh suše. „Nevím, proč váš přítel utekl ani proč tak dlouho spolupracoval s režimem, který tu před námi obviňuje; domnívám se, že k tomu měl výborné důvody; ale nechci riskovat, že se propůjčíme k protisovětskému manévru. Ostatně nejsme oprávněni vám odpovědět jménem S. R. L., protože tu je přítomna jenom polovina výboru."

„Kdybychom se dohodli, jistě bychom rozhodnutí prosadili," řekl Samazelle.

„Jak můžete váhat!" Lambertovi hořela tvář rozhořčením. „Kdyby z toho, co povídal, byla jen čtvrtina pravda, mělo by se to křičet ze všech tlampačů a hned! Vy nevíte, co je koncentrák! Ať ruský nebo nacistický, to je jedno: nebojovali jsme proti jedněm, abychom podporovali druhé."

Dubreuilh pokrčil rameny: „Rozhodně se nám nejedná o to, abychom měnili režim v SSSR, ale jen o to, abychom dnes ve Francii působili na představu, kterou si lidé o SSSR dělají."

„V tom se nás právě ta věc týká bezprostředně," řekl Lambert.
„Ano, ale bylo by zločinné se do toho pustit bez dostatečných informací," řekl Dubreuilh.
„Jinými slovy pochybujete o Georgeově pravdomluvnosti," řekl Scriassine.
„Nepovažuji jeho slova za evangelium."
Scriassine uhodil do spisů na psacím stole:
„A co tohle?"
Dubreuilh zavrtěl hlavou: „Soudím, že žádný z těch údajů není řádně dokázán."
Scriassine začal rychle mluvit rusky; George mu nepohnutým hlasem odpovídal.
„George říká, že se vám postará o rozhodné důkazy. Pošlete někoho do západního Německa; má tam přátele, kteří vám dají přesné informace o táborech v sovětské zóně. Kromě toho se v archívech reichu našly některé doklady, které tam předal Sovětský svaz po sovětsko-německém paktu; jsou tam čísla, která si můžete dát zjistit."
„Pojedu do Německa," řekl Lambert. „A hned."
Scriassine na něho souhlasně pohlédl.
„Přijďte za mnou," řekl. „Je to choulostivé poslání, které je nutno pečlivě připravit." Scriassine se obrátil na Dubreuilhe: „Přineseme-li vám důkazy, které žádáte, jste odhodlán promluvit?"
„Přineste důkazy a výbor rozhodne," řekl Dubreuilh netrpělivě. „Zatím je to jenom žvanění."
Scriassine vstal, George také: „Žádám vás všechny o naprosté mlčení o této rozmluvě. George se s vámi chtěl osobně sejít, ale jistě si dovedete představit, jaké nebezpečí mu hrozí v takovém městě, jako je Paříž."
Všichni ubezpečujícím způsobem přikývli; George se strnule uklonil a následoval Scriassina, aniž dodal jediné slovo.
„Lituji, že se to tak zdržuje," řekl Samazelle. „O podstatě věci nemůže být žádná pochybnost. Mohli bychom hned uveřejnit výňatky z toho zákoníku, a to by stačilo rozbouřit veřejné mínění."
„Rozbouřit veřejné mínění proti SSSR!" řekl Dubreuilh. „Tomu právě se musíme vyhnout, zejména teď!"
„Z té kampaně přece nebude mít prospěch pravice, ale S.R.L., a ten to moc potřebuje!" řekl Samazelle. „Po volbách se situace změnila, a když budeme mocí mermo chtít, aby se vlk nažral a koza zůstala celá, je S.R.L. nahraný!" dodal důrazně. „Úspěch komunistů povzbudí mnoho váhavců,

aby vstoupili do KS; a mnoho se jich ze strachu vrhne do náruče reakce. U těch prvních se nedá nic dělat, ale ty druhé můžeme získat, jestliže otevřeně napadneme stalinismus a slíbíme-li vytvoření levice nezávislé na Moskvě."

„Divná levice, která sjednotí protikomunisty na základě protikomunistického programu!"

„Víte, co se stane?" řekl Samazelle podrážděně. „Povedeme-li to tak dál, zbude z S.R.L. jenom skupinka intelektuálů ve službách komunistů, kterou oni budou zároveň pohrdat a manévrovat."

„Nikdo s námi nemanévruje!" řekl Dubreuilh.

Henri slyšel ty vzrušené hlasy jako skrz nějakou mlhu. Osud S.R.L. mu bylv tom okamžiku dokonale lhostejný. Jediná otázka je, do jaké míry říká George pravdu. Jestliže nelže úplně ve všem, bude napříště nemožné myslet na SSSR tak, jak na něj myslel dřív, všechno se bude muset promýšlet znova. Dubreuilh nechce nic promýšlet znova, uchyluje se ke skepticismu; Samazelle čeká jen na tuto příležitost, aby hřímal proti komunistům. Henri se nechtěl s komunisty rozejít, ale nechtěl si také lhát. Vstal: „Jde o to, vědět, jestli George mluvil pravdu nebo ne. Než to budeme vědět, mluvíme do prázdna."

„To si myslím taky," řekl Dubreuilh.

Lambert a Samazelle šli ven s Henrim. Sotva se za nimi zavřely dveře, zabručel Lambert: „Je to pravda, že je Dubreuilh prodaný! Chce celou věc ututlat. Ale tentokrát se mu to nepodaří."

„Bohužel se výbor vždycky řídí podle něho," řekl Samazelle. „S.R.L. je vlastně on."

„Ale *Espoir* není nucen poslouchat S.R.L.!" řekl Lambert.

Samazelle se usmál: „To nadhazujete opravdu vážnou otázku." Dodal zasněně: „Ovšem, kdybychom se rozhodli promluvit hned, nikdo by nám v tom nemohl zabránit."

Henri na něho překvapeně pohlédl: „Vy uvažujete o roztržce mezi *Espoirem* a S.R.L.? Co vás to napadá?"

„Jak se věci vyvíjejí, nebude za dva měsíce už žádný S.R.L. existovat," řekl Samazelle. „Přeju si, aby ho *Espoir* přežil."

Odešel, usmívaje se přitom svým velkým kulatým úsměvem, a Henri se opřel o zábradlí u nábřeží:

„To bych rád věděl, co chystá," řekl.

„Přeje-li si, aby se *Espoir* stal nezávislým listem jako dřív, má úplně pravdu!" řekl Lambert. „V Rusku zase zavedli otroctví. Tady se vraždí! A na nás se chce, abychom neprotestovali!"

Henri pohlédl na Lamberta: „V případě, že by Samazelle navrhl roztržku, nezapomeň na to, cos mi slíbil: že mě budeš v každém případě podporovat."

„Ano," řekl Lambert. „Jenom tě varuju; postaví-li si Dubreuilh hlavu, že tu věc ututlá, odejdu z listu, prodám své podíly."

„Poslyš, nemůžeme nic rozhodnout, než budou ta fakta potvrzena."

„Kdo rozhodne o tom, jestli jsou potvrzena nebo ne?"

„Výbor."

„Jinými slovy Dubreuilh. Jestli je předem zaujatý, nedá se přesvědčit."

„To je taky zaujatost dát se přesvědčit bez důkazů!" řekl Henri trochu vyčítavě.

„Neříkej mi, že si to George všechno vymyslel! Neříkej mi, že všechny ty dokumenty jsou padělky!" zvolal Lambert prudce. Pohlédl na Henriho podezíravě: „Jsi toho názoru, že jestli to je pravda, musíme to uveřejnit?"

„Ano," odpověděl Henri.

„Tak to je v pořádku. Odjedu do Německa, jak nejdřív to půjde, a přísahám ti, že tam nebudu ztrácet čas." Usmál se: „Mám tě někam zavézt?"

„Ne, děkuju, trochu se projdu."

Šel na večeři k Paule a nijak k ní nespěchal. Dal se pomalu na cestu. Říci pravdu: až dosud to pro něho nikdy nebyl vážnější problém; bez váhání odpověděl Lambertovi ano, bylo to skoro jako podmíněný reflex. Ale ve skutečnosti nevěděl ani čemu má věřit, ani co má dělat, nevěděl nic; byl stále ještě omámený, jako by dostal velikou ránu do hlavy. Ovšemže si to George celé nevymyslel. Možná dokonce, že je to všechno pravda. Existují tábory, kde patnáct miliónů pracujících je přivedeno pod úroveň lidí; ale díky těm táborům byl poražen nacismus a buduje se veliká země, která ztělesňuje jedinou naději těch tisíců miliónů méněcenných, kteří padají hladem v Číně a v Indii, jedinou naději miliónů dělníků zotročených za nelidských podmínek, naši jedinou naději. Zklame nás taky? uvažoval s obavami. Uvědomil si, že nikdy vážně nepochyboval; znal chyby a nedostatky SSSR; přesto však jednoho dne socialismus, ten pravý socialismus, ve kterém bude smířena spravedlnost a svoboda, zvítězí nakonec v Sovětském svazu a jeho prostřednictvím i jinde; kdyby ho dnes večer měla tahle jistota opustit, upadla by celá budoucnost do temnot; nikde by nezazářil ani paprsek naděje. Proto se utíkám k pochybnostem? uvažoval. Odmítám zbaběle to, co

je zřejmé, protože vzduch by byl nedýchatelný, kdyby už nebyl ve světě koutek, k němuž by se člověk mohl obracet s trochou důvěry? Anebo naopak švindluju tím, že shovívavě přijímám obrazy těch hrůz. Když se nemůžu ke komunismu úplně přidat, bylo by úlevou, kdybych ho důrazně nenáviděl. Kdyby aspoň člověk mohl být úplně pro nebo úplně proti! Ale aby mohl být proti, to by musely existovat nějaké jiné naděje, které by se daly lidem nabídnout; a je až příliš zřejmé, že revoluce bude provedena za pomoci Sovětského svazu nebo vůbec ne. Jestliže však Sovětský svaz neudělal nic jiného, než že nahradil jeden systém útlaku systémem druhým, jestliže zavedl otroctví, jak mu zachovat tu nejmenší sympatii? Snad je zlo všude, pomyslil si Henri. Vzpomínal si na tu noc v Cévennách, kdy blaženě usínal v nevinnosti: je-li zlo všude, pak nevinnost neexistuje. Ať udělá cokoli, udělá špatně: udělá špatně, odhalí-li pokřivenou pravdu, a udělá špatně, zamlčí-li pravdu, i když je pokřivená. Sestoupil dolů k řece. Je-li zlo všude, pak není žádné východisko ani pro lidstvo, ani pro něho. Dospěje až tak daleko, že si to bude myslet? Posadil se a otupěle pohlížel na plynoucí vodu.

KAPITOLA ŠESTÁ

Toho dne, kdy jsem přistála v La Guardia, byla jsem bez sebe radostí a zvědavostí; v následujícím týdnu mě sžírala netrpělivost. Ano, pokud jde o nejnovější pokrok v americké psychoanalýze, měla jsem toho moc co dohánět; přednášky na kongresu byly opravdu poučné a rozhovory s kolegy také; ale chtěla jsem si také prohlédnout New York a v tom mi s politováníhodnou péčí bránili. Uzavírali mě do přetopených hotelů a klimatizovaných restaurací, do vznešených kanceláří a přepychových bytů a nebylo snadné jim uniknout. Když mě po večeři dovezli do hotelu, rychle jsem prošla dvoranou a vyšla druhými dveřmi ven; vstávala jsem časně ráno, abych se před dopoledním zasedáním trochu prošla; ale z těch narychlo urvaných chvilek svobody jsem mnoho neměla; uvědomila jsem si, že v Americe není dobře být samoten; a když jsem odjížděla z New Yorku, byla jsem neklidná. Chicago, St. Louis, New Orleans, Philadelphia, znovu New York, Boston, Montreal: krásná cesta, jenom aby mi ještě umožnili ji využít. Kolegové mi sice dali adresy lidí, kteří mi prý s po-

těšením ukáží své město; byli to však jen samí doktoři, profesoři a spisovatelé, moc jsem tomu nedůvěřovala.

Pokud jde o Chicago, byla partie zřejmě ztracena předem; měla jsem se tam zdržet jenom dva dny a na letišti mě čekaly dvě staré dámy; dovedly mě na oběd s jinými starými dámami, a ty mě celý den nepustily. Po své přednášce jsem jedla humra mezi dvěma naškrobenými pány a nudit se je tak únavné, že jsem si šla lehnout, hned jak jsem se vrátila do hotelu.

Ráno mě probudila zlost. Takhle to nemůže jít dál, rozhodla jsem se. Zdvihla jsem sluchátko: „Je mi hrozně líto, omlouvám se, ale mám takovou rýmu, že musím zůstat ležet." A potom jsem radostně vyskočila z postele. Ale na ulici mě nadšení trochu opustilo: byla velká zima, cítila jsem se ztracena mezi kolejemi tramvají a visutou pouliční dráhou: nemá cenu hodiny a hodiny chodit, nikam bych se nedostala. Otevřela jsem zápisník: Lewis Brogan, spisovatel; třeba je to lepší než nic. Znovu jsem zdvihla sluchátko: řekla jsem tomu Broganovi, že jsem přítelkyně Bensonů, patrně mu psali o mém příjezdu. Dobře, ve dvě hodiny odpoledne bude ve dvoraně mého hotelu. „Já pro vás radši zajedu sama," řekla jsem a zavěsila jsem. Nenáviděla jsem ten hotel, příliš z něho páchla dezinfekce a dolary; a bylo zábavné vzít si taxík a jet někam někoho navštívit.

Taxík jel po mostech, po kolejích, kolem skladišť, ulicemi, kde byly samé italské obchody; zastavil se na konci uličky, která byla cítit spáleným papírem, vlhkou hlínou, chudobou; šofér ukázal na cihlovou zeď, na které visela dřevěná pavlač. „Tady je to." Prošla jsem kolem nějaké ohrady. Po levé straně byla hospoda, ozdobená červenou reklamou se zhasnutými žárovkami: Schlitz; vlevo na obrovském plakátu ideální americká rodinka s úsměvem čichala k talíři ovesné kaše; u dřevěného schodiště se kouřilo z popelnice. Vyšla jsem nahoru po schodech. Na pavlači jsem našla zasklené dveře, chráněné žlutým závěsem: muselo to být tady. Najednou jsem pocítila nejistotu. V bohatství je vždycky něco veřejného, ale život chudého člověka je intimní; připadalo mi nediskrétní zaklepat na tu skleněnou výplň. Nerozhodně jsem pohlížela na cihlové zdi, ke kterým jednotvárně přiléhala další schodiště a další šedivé pavlače; nad střechami jsem uviděla obrovský červenobílý válec: plynojem; dole u nohou na čtverci holé půdy stál černý strom a malý mlýnek s modrými křídly. Někde v dálce projel vlak, pavlač se zachvěla. Zaklepala jsem a objevil se dosti mladý, dosti vysoký muž: měl na sobě kože-

nou bundu, ve které vypadal trochu strnule; překvapeně si mě prohlížel.
„Vy jste to našla?"
„Zdá se, že ano."
Uprostřed žluté kuchyně hučela černá kamna; linoleum bylo pokryto starými novinami a všimla jsem si, že tu není lednička. Brogan neurčitým posunkem ukázal na papíry: „Dělal jsem pořádek."
„Doufám, že vás neruším."
„Ale ne." Stál přede mnou s rozpačitým výrazem. „Proč jste nechtěla, abych pro vás přijel do hotelu?"
„Je to tam hrozné."
Brogan se konečně usmál: „Je to nejkrásnější hotel v Chicagu."
„Právě proto. Moc koberců, moc lidí, moc květin, moc hudby, moc všeho."
Úsměv mu stoupl až do očí:
„Tak přece pojďte dál."
Všimla jsem si nejdřív mexického přehozu a Van Goghovy žluté židle, až potom jsem uviděla knihy, gramofon, psací stroj; v tomhle pokoji se jistě dobře žije, není to ani ateliér estéta, ani ukázka ideálního amerického domova. Řekla jsem srdečně: „Máte to tu příjemné."
„Myslíte?" Tázavě pohlížel na stěny. „Není to velké." Nastalo opět ticho a Brogan rychle řekl: „Nechcete si svléct plášť? Co byste řekla šálku kávy? Mám francouzské desky, chtěla byste si je poslechnout? Desky se Charlesem Trénetem?"
Snad to bylo těmi velkými hučícími kamny nebo proto, že se v chladném únorovém slunci mihotal na zlatožlutém závěsu černý stín stromu; hned mě napadlo: bylo by příjemné strávit dnešní den usazená pod tím mexickým přehozem. Ale telefonovala jsem Broganovi proto, aby mi ukázal Chicago. Řekla jsem pevně: „Ráda bych si prohlédla Chicago; zítra ráno odjíždím."
„Chicago je velké."
„Ukažte mi aspoň kousíček."
Dotkl se kožené bundy a řekl neklidně:
„Musím se oblékat?"
„To je nápad! Nenávidím tvrdé límečky."
Horlivě zaprotestoval:
„V životě jsem na sobě neměl tvrdý límeček..."
Poprvé se naše úsměvy setkaly, ale ještě zřejmě nebyl docela klidný:

„Nestojíte o to, vidět jatky?"
„Ne. Pojďme se projít po ulicích."
Ulic tam bylo mnoho a všechny si byly podobné; byly vroubené omšelými baráčky a neurčitými kousky země, které se snažily vypadat jako předměstské zahrádky; šli jsme také rovnými fádními třídami; všude bylo zima. Brogan si znepokojeně sahal na uši: „Už je mám docela ztuhlé; zlomí se mi na dva kusy."
Slitovala jsem se nad ním. „Pojďme se zahřát někam do kavárny." Vstoupili jsme do kavárny; Brogan si objednal pivo, já jsem si dala whisky. Když jsme vyšli ven, byla pořád stejná zima; šli jsme do jiné kavárny a začali jsme si povídat. Po vylodění byl Brogan několik měsíců v táboře v Ardennách a dával mi spousty otázek o Francii, o válce, o okupaci, o Paříži. Já jsem se ho také vyptávala. Vypadal celý šťastný, že ho někdo poslouchá, ale rozpačitý, že má o sobě vykládat; váhavě ze sebe soukal věty, ale potom je najednou vyhrkl s takovým elánem, že jsem měla dojem, jako by mi dával nějaký dárek. Narodil se jižně od Chicaga; otec byl malý hokynář finského původu a matka maďarská židovka; v období velké krize mu bylo dvacet let a procestoval celou Ameriku na černo v nákladních vozech; byl postupně kolportérem, umyvačem nádobí, číšníkem, masérem, kopáčem, zedníkem, prodavačem a v případě nutnosti i zlodějem; v jakémsi zapadlém koutě Arizony, kde myl sklenice, napsal novelu, kterou otiskl jeden levicový časopis; pustil se tedy do dalších; po úspěchu jeho prvního románu mu začal nakladatel vyplácet důchod, ze kterého může žít.
„Ráda bych si tu knihu přečetla," řekla jsem.
„Ta příští bude lepší."
„Ale tahle už je napsaná."
Brogan si mě překvapeně prohlížel:
„Opravdu si ji chcete přečíst?"
„Ano, opravdu."
Vstal a zamířil k telefonu vzadu v místnosti. Za tři minuty se vrátil: „Před večeří budete mít tu knížku v hotelu."
„Moc vám děkuju," řekla jsem srdečně.
Bezprostřednost jeho gesta mě dojala: to právě mi na něm bylo ihned sympatické, ta jeho spontánnost; neznal konvenční klišé a zdvořilostní obřady; své pozornosti improvizoval, takže připomínaly nápady zrozené ze sympatie. Nejdřív mě bavilo poznávat živou ukázku toho klasického amerického typu: levicového spisovatele — selfmademana. Teď mě zajímal Brogan. V jeho vyprávění bylo cítit, že si na život nedělá

žádný nárok a že přitom vždycky vášnivě rád žil; líbila se mi ta směs skromnosti a dychtivosti.

„Jak vás napadlo psát?" zeptala jsem se.

„Měl jsem vždycky rád potištěný papír: jako dítě jsem vyráběl noviny tak, že jsem lepil do sešitu výstřižky z tisku."

„Jistě jste měl ještě jiné důvody."

„Znám spoustu nejrůznějších lidí a mám chuť každému ukázat, jací jsou ti druzí doopravdy. Vykládá se tolik lží." Chvilku se odmlčel. „Když mi bylo dvacet, pochopil jsem, že mi všichni lžou, a to mě hrozně rozzlobilo; myslím, že právě proto jsem začal psát a proto píšu dál..."

„Pořád jste rozzlobený?"

„Víceméně," řekl s plachým úsměvem.

„Politiku neděláte?" zeptala jsem se.

„Dělám malé věci."

Celkem vzato byl ve velmi podobné situaci jako Robert a Henri; ale smiřoval se s tím s naprosto exotickým klidem; psát, mluvit do rádia a někdy na mítinku, když šlo o protest proti nějaké nespravedlnosti — to ho plně uspokojovalo. Už mi to bylo řečeno předtím: tady si mohou intelektuálové žít v klidu, protože vědí, že jsou naprosto bezmocni.

„Máte přátele mezi spisovateli?"

„Kdepak," řekl živě. Usmál se: „Mám přátele, kteří začali psát, když viděli, že vydělávám peníze jenom tím, že sedím u stroje; ale spisovatelé se z nich nestali."

„A vydělali si peníze?"

Dal se do upřímného smíchu: „Jeden z nich naklepal za měsíc pět set stran; musel hodně zaplatit, aby mu to někdo otiskl, a jeho žena mu zakázala, aby se o to znovu pokoušel; vrátil se ke svému řemeslu kapsáře."

„Vynáší takové řemeslo?"

„To záleží na okolnostech. V Chicagu je v tomhle oboru velká konkurence."

„A vy znáte hodně kapsářů?"

Podíval se na mě trochu výsměšně: „Asi půl tuctu."

„A gangstery?"

Tvář mu zvážněla: „Všichni gangsteři jsou lotři."

Začal mi výmluvně vykládat o úloze, kterou v posledních letech gangsteři sehráli jako stávkokazi; potom mi vykládal spoustu historek o jejich vztazích k policii, k politice, k obchodu. Mluvil rychle a s námahou jsem ho mohla sledovat; bylo to však tak napínavé jako film od Edwarda Robinsona. Najednou se zarazil.

„Nemáte hlad?"

„Mám. Teď, když jste mi to připomněl, mám vlastně velký hlad," odpověděla jsem. Dodala jsem vesele: „Vy ale znáte historek."

„Kdybych neznal, tak bych si nějakou vymyslel," řekl. „Pro potěšení, abych vás viděl poslouchat."

Bylo už víc než osm hodin, čas rychle uběhl. Brogan mě vzal na večeři do italské restaurace a zatímco jsme jedli *pizzu*, uvažovala jsem, proč je mi s ním tak dobře; téměř nic jsem o něm nevěděla, a přece mi nepřipadal jako cizí člověk; snad to bylo jeho bezstarostnou chudobou. Naškrobené prádlo, elegance, vybrané způsoby, to vytváří přehrady; když si Brogan otvíral bundu na obnošeném svetru, když ji zavíral, cítila jsem vedle sebe důvěřivou přítomnost živého těla, kterému bylo teplo nebo zima. Sám si vycídil boty; stačilo na ně pohlédnout, a byla jsem účastna na jeho soukromém životě. Když jsme vyšli z restaurace a on mě vzal pod paží, aby mi pomohl jít po náledí, ihned mi jeho teplo připadalo jako dávno známé.

„Pojďte! Přece jen vám ukážu malý kousek Chicaga!"

Šli jsme se podívat na revui, kde se při hudbě svlékaly ženy; v malém černošském dancingu jsme poslouchali džez; pili jsme v baru, který vypadal jako noclehárna; Brogan všechny znal; pianistu s tetovaným zápěstím, černého trumpetistu z dancingu, povaleče, černochy a staré děvky z baru; zval je k našemu stolu, přiměl je, aby se rozpovídali, a díval se na mě se šťastným výrazem, protože viděl, že se bavím. Když jsme zase vyšli na ulici, řekla jsem mu srdečně: „Vděčím vám za svůj nejhezčí večer v Americe."

„Byl bych vám rád ukázal ještě spoustu jiných věcí!" řekl Brogan.

Noc končila, brzy nastane úsvit a Chicago navždy zmizí; ale ocelová konstrukce visuté dráhy nám zacláněla tu skvrnu malomocenství, která začínala hlodat na obloze. Brogan mě držel pod paží. Před námi i za námi se donekonečna táhly černé oblouky; vypadalo to, jako by obepínaly celou zeměkouli a jako bychom tak měli jít až do věčnosti. Řekla jsem:

„Jeden den nic není. Budu se sem muset vrátit."

„Vraťte se," řekl Brogan. Dodal rychle: „Nechci myslet na to, že už vás nikdy neuvidím."

Mlčky jsme šli dál až ke stanovišti taxíků. Když přiblížil svůj obličej k mému, nemohla jsem se ubránit tomu, abych neodvrátila tvář; ale ucítila jsem jeho dech u svých úst.

Několik hodin nato jsem seděla ve vlaku a zatímco jsem se snažila číst Broganův román, říkala jsem si káravě: V mém

věku, to je přece směšné! Ale měla jsem ústa dojatá, jako bych byla panna. Líbala jsem vždycky jenom muže, se kterými jsem spala; když jsem si představovala ten zákmit polibku, zdálo se mi, že v hloubi paměti naleznu palčivé vzpomínky na lásku. Vrátím se, řekla jsem si odhodlaně. A potom jsem si pomyslela: A proč? Budeme se zase muset rozloučit a pak už nebudu mít možnost říkat si, že se vrátím. Ne, lépe je zarazit to hned.

Nestýskalo se mi po Chicagu. Rychle jsem pochopila, že patří k radostem cestování uzavírat přátelství bez budoucnosti a trochu tesknit při loučení. Energicky jsem se vyhýbala nudným lidem a stýkala jsem se jen s těmi, kteří mě bavili; trávili jsme odpoledne procházkami, večery pitím a diskusemi a potom jsme se navždycky rozloučili a nikomu to nebylo líto. Jak byl život snadný! Žádná výčitka, žádná povinnost, na žádném z mých gest nezáleželo, nikdo po mně nechtěl radu a neznala jsem jiné pravidlo než svá přání. V New Orleansu, když jsem odešla z patia, kde jsem se opila několika daiquiri, sedla jsem do letadla, které letělo na Floridu. V Lynchburgu jsem si najala auto a projížděla jsem se týden červenou krajinou Virginie. Za svého druhého pobytu v New Yorku jsem skoro nezamhouřila oko; viděla jsem nejrůznorodější směsici všelijakých lidí a potloukala jsem se po všech koutech. Daviesovi mi nabídli, abych s nimi jela do Hartfordu; dvě hodiny nato jsem nastupovala do jejich auta: jak bude báječné prožít pár dní v americkém domku na venkově! Byl to překrásný dřevěný domek, celý bílý, nalakovaný, všude měl malá okénka. Myriam sochařila, dcera se učila tančit, syn psal intelektuálské básně; bylo mu třicet, měl pleť jako dítě, velké tragické oči a roztomilý nos. První večer se Nancy bavila tím, že mě převlékla do dlouhých mexických šatů a rozpustila mi vlasy na ramena, zatímco mi svěřovala své milostné trampoty. „Proč se vždycky takhle nečešete?“ řekl mi Philipp; „člověk by řekl, že se naschvál děláte starší.“ Tančil se mnou dlouho do noci. Abych se mu zalíbila, převlékala jsem se v následujících dnech za mladou ženu. Věděla jsem, proč se mi dvoří; přijela jsem z Paříže a byla jsem v tom věku, v jakém byla Myriam, když on dospíval. Přesto mě to dojalo. Pořádal pro mě večírky, vymýšlel mi koktaily, hrál mi na kytaru velice hezké kovbojské písničky a vodil mě do starých puritánských vesnic. Ten večer, než jsem odjela, zůstali jsme v obývacím pokoji déle než ostatní, poslouchali jsme desky a popíjeli whisky a Philipp mi řekl lítostivě:

„Jaká škoda, že jsem vás v New Yorku líp neznal! Straš-

ně rád bych si s vámi byl v New Yorku někam vyšel!"
„To se ještě může stát," řekla jsem. „Vracím se do New Yorku za deset dní; třeba tam budete také."
„Rozhodně tam mohu přijet. Zatelefonujte mi," řekl s vážným pohledem.
Poslouchali jsme ještě několik desek; doprovodil mě předsíní až ke dveřím mého pokoje; podala jsem mu ruku, ale on se tiše zeptal:
„Nepolíbíte mě?"
Vzal mě do náruče; chvíli jsme zůstali bez pohnutí, tvář na tváři, ochromeni touhou; potom jsme uslyšeli lehké kroky a rychle jsme se od sebe odtáhli. Myriam na nás pohlédla s podivným úsměvem:
„Anna brzy odjíždí, nezdržuj ji moc dlouho," řekla svým jemným hlasem.
„Zrovna jdu spát," řekla jsem.
Nešla jsem spát. Zůstala jsem stát před otevřeným oknem a vdechovala noc, která ničím nevoněla, jako by měsíc zmrazil vůni květin. Myriam spala nebo bděla ve vedlejším pokoji a já jsem věděla, že Philipp nepřijde. Občas jsem měla dojem, že slyším kroky, ale byl to jenom vítr, který šuměl ve stromech.
Kanada nebyla moc zábavná; byla jsem šťastná, když jsem zase přistála v New Yorku, a hned jsem si pomyslela: Zatelefonuju Philippovi. Byla jsem ještě ten den pozvána na koktail, kde jsem se měla sejít s většinou svých přátel; z oken hotelu jsem viděla rozlehlou krajinu mrakodrapů, ale to všechno už mi nestačilo. Šla jsem dolů do hotelového baru; v modročerném přítmí hrál pianista tiše náladové melodie, dvojice si šeptaly, číšníci chodili po špičkách; objednala jsem si martini a zapálila cigaretu; srdce mi bušilo krátkými údery. To, co jsem měla v úmyslu, nebylo moc rozumné; strávím-li týden s Philippem, jistě nebudu odjíždět bez citelné prázdnoty v duši; ale co naplat; předně jsem po něm toužila; a pokud jde o tu prázdnotu v duši, tu budu cítit tak jako tak. Cítím ji už teď. Queensbridge, Central Park, Washington Square, East River: za týden už je neuvidím; vlastně mi bude milejší, když se mi bude stýskat po živém člověku než po kamenech; bude to snad méně bolet. Usrkla jsem martini. Týden: to je příliš málo na nové objevy, příliš málo pro radosti bez budoucnosti; už jsem nechtěla bloudit po New Yorku jako turista; musím v tom městě opravdu žít, tak se aspoň stane trochu mým a já v něm něco ze sebe zanechám. Musím chodit ulicemi zavěšena do muže, který alespoň přechodně bude můj. Dopila jsem skleničku. Jednou během té cesty jsem šla

zavěšena do muže; bylo to v zimě, klouzala jsem po náledí, ale bylo mi u něho teplo. Řekl: „Vraťte se. Nechci myslet na to, že vás už nikdy neuvidím.“ A já se nevrátím. Přitisknu se k jiné paži. Chvilku jsem se cítila vinna, jako bych ho zradila. Ale nebylo žádných pochyb; celou jednu noc jsem toužila po Philippovi, toužila jsem po něm ještě teď, a on čeká na mé zavolání. Vstala jsem, šla jsem do telefonní budky a žádala Hartford.

„Pana Philippa Daviese.“

„Hned ho zavolám.“

Najednou mi začalo bít srdce prudkými údery. Ještě před chvílí jsem disponovala Philippem podle svého, volala jsem ho do New Yorku, ukládala jsem ho do své postele. Ale on existuje na vlastní pěst a teď jsem já závislá na něm; jsem sama, bezbranná v téhle úzké komůrce.

„Haló?“

„Philipp? Tady je Anna.“

„Anno! To je hezké, že vás zase slyším!“

Mluvil francouzsky s pomalou dokonalostí, která mi najednou připadala krutá.

„Volám z New Yorku.“

„Já vím. Drahá Anno, Hartford je tak nudný od té doby, co jste od nás odjela! Měla jste hezkou cestu?“

Jak blízko zněl jeho hlas! Dotýkal se mé tváře. Ale on sám je najednou velice daleko; ruku na černém ebenu sluchátka mám vlhkou. Jen tak nazdařbůh říkám: „Ráda bych vám o ní vyprávěla. Řekl jste mi, abych vás zavolala. Mohl byste přijet do New Yorku, než odjedu?“

„Kdy odjíždíte?“

„V sobotu.“

„Ach, tak brzy?“ řekl. Nastalo krátké odmlčení. „Tenhle týden musím jet na Cap Cod k přátelům. Slíbil jsem to.“

„To je škoda!“

„Ano, to je škoda! Nemohla byste ten odjezd odložit?“

„Nemůžu. Nemohl vy byste odložit tu návštěvu?“

„Ne, to není možné!“ řekl jeho udivený hlas.

„No tak se uvidíme v létě v Paříži,“ řekla jsem se zdvořilou veselostí. „Do léta není tak daleko.“

„Je mi to tak líto!“

„Mně taky. Na shledanou v létě, Philippe.“

„Na shledanou, drahá Anno. Nezapomeňte na mě docela.“

Zavěsila jsem sluchátko vlhké potem. Srdce se mi uklidnilo a cítila jsem z toho prázdnotu pod žebry. Šla jsem k Wilsonům.

Bylo tam mnoho lidí, dali mi do rukou sklenici, usmívali se na mě, volali mě jménem, chytali mě za ruku, za rameno, zvali mě sem a zase tam, psala jsem si schůzky do zápisníku; a pořád jsem v prsou cítila tu prázdnotu. Se zklamáním těla jsem se vyrovnala, ale tu prázdnotu jsem snášela těžko. Usmívali se na mě, mluvili, já jsem mluvila, usmívala se, ještě celý týden budeme mluvit a usmívat se, a potom už si nikdo z nich na mě nevzpomene a já na ně taky ne; ta země je skutečná, já jsem živá, a přece odjedu, aniž za sebou co zanechám a aniž si co povezu s sebou. Mezi dvěma úsměvy mě najednou napadlo: A co kdybych jela do Chicaga? Mohla bych ještě dnes večer zatelefonovat Broganovi a říci mu: „Přijedu." Jestli už nemá chuť se se mnou setkat, tak to řekne; co na tom záleží? Dvě odmítnutí nebudou o nic horší než jedno. Mezi dvěma dalšími úsměvy jsem pohoršeně uvažovala sama o sobě: nedostala jsem Philippa, tak se vrhám do náruče Broganovi! Co to má znamenat, že se chovám, jako když se běhá zvířecí samička? Vlastně mě pomyšlení na noc s Broganem nijak nelákalo; představovala jsem si, že bude v posteli dost neobratný. Dokonce jsem si ani nebyla jista, jestli mi způsobí radost, když ho znovu uvidím; strávila jsem s ním jen jedno odpoledne, vydávám se v nebezpečí, že budu šeredně zklamaná. Ten nápad je zřejmě hloupý; mám chuť pohybovat se, dělat něco, abych zamaskovala svůj neúspěch; to potom člověk provádí nejhorší hlouposti. Rozhodla jsem se zůstat v New Yorku a zapisovala jsem si dál schůzky do zápisníku: výstavy, koncerty, večeře, večírky, týden rychle uběhne. Když jsem se zase octla na ulici, velké hodiny na Gramercy Square odbíjely půlnoc; stejně už je na telefonování pozdě. Ne, není pozdě; v Chicagu je teprve devět hodin, Brogan si čte ve svém pokoji nebo píše. Zastavila jsem se před osvětleným výkladem drugstoru. „Nechci myslet na to, že vás už neuvidím." Vešla jsem do obchodu, rozměnila si peníze u pokladny a zavolala Chicago.

„Lewis Brogan? Tady Anna Dubreuilhová."

Žádná odpověď. „Anna Dubreuilhová. Slyšíte?"

„Slyším dobře." Dodal špatně srozumitelnou francštinou, s veselým zakoktáním při každé slabice: „Dobrý den, Anno; jak se vede?"

Jeho hlas nezněl tak bezprostředně blízko jako Philippův; Brogan mi tak připadal méně vzdálený.

„Mohla bych tento týden přijet na tři nebo čtyři dny do Chicaga. Co tomu říkáte?"

„V Chicagu je teď překrásně."

„Ale když přijedu, tak to bude proto, abych se s vámi setkala. Máte čas?“
„Mám času dost,“ řekl se smíchem. „Patří mi.“
Chvilku jsem váhala: bylo to příliš snadné; jeden řekl ne, druhý říká ano se stejnou lhostejností; ale už bylo pozdě couvnout; řekla jsem: „Dobře, tak já přijedu zítra prvním ranním letadlem. Zamluvte mi pokoj v nějakém hotelu, který nebude ten nejlepší v Chicagu. Kde se sejdeme?“
„Přijdu vám naproti na letiště.“
„Dobře. Tak zítra na shledanou.“
Chvilku bylo ticho a potom jsem poznala hlas, který mi před třemi měsíci řekl: „Vraťte se“; teď říkal:
„Anno! Já mám takovou radost, že vás zase uvidím!“
„Já se taky těším. Tak zítra.“
„Zítra.“
Byl to jeho hlas, byl to on, takový, jakého jsem ho měla v paměti; a nezapomněl na mě; u něho mi bude teplo jako letos v zimě. Najednou jsem byla ráda, že mi Philipp odpověděl ne. Všechno bude docela prosté. Chvilku si budeme povídat v baru s přitlumenými světly; potom řekne: „Pojďte si ke mně odpočinout.“ Posadíme se vedle sebe na mexický přehoz, poslušně si vyslechnu Charlese Tréneta a potom mě Brogan vezme do náruče. Nebude to patrně nějaká mimořádná noc, ale on bude šťastný, tím jsem si byla jista, a to mi stačí ke štěstí. Lehla jsem si a dojatě jsem si pomyslela, že na mě čeká muž, který mě chce přitisknout k srdci.

Nečekal mě; ve dvoraně nikdo nebyl. Začíná to špatně, pomyslela jsem si, když jsem si sedala do křesla. Byla jsem přivedena z rovnováhy a neklidně jsem si říkala, že jsem neprojevila dostatečnou opatrnost. Mám Brogana zavolat nebo ne?
Hrála jsem tu hru sama; a teď jsem se vrhla do podniku, jehož úspěch už na mě nezávisí; jediné, co mohu dělat, je sledovat na ciferníku pohyb ručiček, které nepostupují kupředu. Ta pasivita mě postrašila a snažila jsem se uklidnit. Konec konců, kdyby ta historka nevyšla, mohu si najít záminku, abych se hned zítra vrátila do New Yorku; v každém případě se za týden závorka uzavře; v bezpečí ve svém starém životě budu se shovívavě usmívat svým vzpomínkám, ať budou dojemné nebo směšné. Můj neklid se utišil. Když jsem otevřela kabelku, abych si v zápisníku vyhledala Broganovo číslo, ověřila jsem si už v duchu všechny úniky a byla jsem

zajištěna proti všem nehodám. Zdvihla jsem hlavu a viděla jsem, že tu stojí přede mnou, že mě celou zahaluje svým zdrženlivým úsměvem. Byla jsem stejně ohromena, jako bych na druhém konci světa potkala jeho přízrak. „Tak co? Jak se máte?" zeptal se příšernou francouzštinou. Vstala jsem. Byl štíhlejší, než jsem si ho představovala, měl živější oči: „Dobře."

Nepřestal se usmívat a přiblížil ústa k mým rtům. To veřejné políbení mě přivedlo z míry a zanechalo mu na bradě červenou skvrnu: „Teď jste celý umazaný," řekla jsem. Otřela jsem skvrnu kapesníkem a dodala jsem: „Přiletěla jsem v devět hodin."

„Ach," řekl s výčitkou, která jako by trochu platila mně, „vždyť mi do telefonu řekli, že první letadlo přistává v deset."

„Spletli si to."

„Ti se nikdy nespletou."

„Jsem zkrátka tady."

„Jste tady," připustil. Posadil se, posadila jsem se také. Devět dvacet. Přišel o dvacet minut později, o čtyřicet minut dřív. Měl na sobě krásný flanelový oblek, bezvadnou košili dovedla jsem si ho představit, jak stojí před zrcadlem, dívá se na sebe a zkoumá svůj obraz střídavě s uspokojením a se zmatkem; neklidně pozoroval hodinky; a já zrádná už jsem ho očekávala! Usmála jsem se na něj:

„Nezůstaneme tu přece celé dopoledne."

„Ne." Přemýšlel: „Chtěla byste jít do zoologické zahrady?"

„Do zoologické zahrady?"

„Je to kousek odtud."

„A co tam budeme dělat?"

„Budeme se dívat na zvířata a zvířata se budou dívat na nás."

„Nepřijela jsem sem, abych poskytla podívanou vašim zvířatům." Vstala jsem. „Pojďme radši někam, kde je klid a kde bych si mohla dát kávu a obložené chlebíčky; a budeme se dívat jeden na druhého."

Vstal také: „To je nápad."

Byli jsme sami v limuzíně, která nás vezla do středu města; Brogan držel na klíně mou cestovní kabelu a mlčel; znovu jsem pocítila neklid. Čtyři dny s tím neznámým člověkem budou dlouhé; čtyři dny budou příliš krátké, abychom se seznámili. Řekla jsem: „Budeme muset nejdřív zajít do hotelu a dát tam mou tašku."

Brogan se rozpačitě usmál.

„Zamluvil jste mi přece pokoj?"

Usmíval se provinile, ale v hlase měl něco vyzývavého: „Ne."

„Jak to? Vždyť jsem vás o to prosila.“

„Nerozuměl jsem ani polovičku z toho, co jste říkala. Vaše angličtina je ještě horší než v zimě a mluvíte, jako když střílí ze strojní pušky. Ale na tom nezáleží. Dáme kabelu do úschovny. Počkejte tady na mě,“ dodal, když jsme vystoupili z vozu před leteckou kanceláří. Vešel do otáčivých dveří a já jsem ho sledovala podezíravým pohledem. Zapomněl to udělat z nedbalosti, nebo to byl úskok? Patrně mu bylo stejně jasné jako mně, že strávím dnešní noc v jeho posteli; ale zmocňovala se mne panika při pomyšlení, že třeba dnes večer na to nebudeme mít opravdovou chuť. Přísahala jsem si, že se už nikdy nedopustím té chyby, abych šla s nějakým mužem do postele, aniž bych po něm toužila. Jakmile se Brogan vrátil, řekla jsem nervózně:

„Musíme zatelefonovat do nějakého hotelu. Celou noc jsem nespala. Chtěla bych se vykoupat a trochu si zdřímnout.“

„Je hrozně těžké najít v Chicagu pokoj,“ řekl.

„Tím spíš ho musíme hledat hned.“

Měl říci:

„Pojďte si odpočinout ke mně.“ Ale neřekl nic. A kavárna, kam mě zavedl, se ani trochu nepodobala tomu teplému a intimnímu baru, který jsem si představovala; byla spíš jako nádražní bufet. Bar, kam jsme zašli potom, vypadal taky jako čekárna. To strávíme celý den čekáním? Nač čekáme?

„Whisky?“

„Prosím.“

„Cigaretu?“

„Děkuju.“

„Pustím nějakou desku.“

Kdybychom aspoň mohli klidně hovořit jako tehdy! Ale Brogan nevydržel na místě; šel k pultu pro láhev coca-coly, potom hodil jednu a druhou drobnou minci do automatu s deskami, kupoval cigarety. Když jsem ho konečně přemluvila, aby šel zatelefonovat, zůstal tak dlouho pryč, že jsem se domnívala, že už definitivně zmizel. Zřejmě jsem se ve svých propočtech pořádně zmýlila; vypadalo to, jako by je naschvál mařil; téměř se nepodobal člověku, na kterého jsem vzpomínala. Jaro rozpustilo ten ztuhlý kvádr, do kterého ho sevřela zima; ne že by teď byl půvabnější a pružnější, ale postavu měl téměř elegantní, vlasy měl nesporně světlé a oči jasně šedozelené; v obličeji, o kterém jsem se domnívala, že je lhostejný, jsem objevila citlivá ústa, trochu divoké chřípí a bystrost, která mě mátla.

„Nic jsem nesehnal,“ řekl Brogan, když si zase ke mně sedal.

„Nakonec jsem zatelefonoval hotelovému sdružení. Mám je zavolat později."
„Děkuju."
„Co chcete dělat teď?"
„A co kdybychom klidně zůstali tady?"
„Tak tedy ještě whisky?"
„Třeba."
„Cigaretu?"
„Děkuju."
„Mám tam dát nějakou desku?"
„Prosím vás ne."
Nastalo ticho; pak jsem zaútočila: „Viděla jsem v New Yorku vaše přátele."
„Nemám v New Yorku žádné přátele."
„Ale máte; přece Bensonovy, kteří způsobili, že jsme se seznámili."
„Ti? To nejsou přátelé."
„Tak proč jste byl ochoten se před dvěma měsíci se mnou setkat?"
„Protože jste Francouzka a protože máte jméno, které se mi líbí: Anna." Na chvilku mě obdařil úsměvem, ale hned ho zase vzal zpátky. Pokusila jsem se znovu:
„Co jste dělal?"
„Každý den jsem o den zestárl."
„Připadáte mi spíš mladší."
„To protože mám letní sako."
Nastalo opět ticho a tentokrát už jsem se vzdala.
„Dobře. Tak někam pojďme. Ale kam?"
„V zimě jste chtěla vidět baseballový zápas," řekl horlivě. „Dnes se zrovna hraje."
„Tak tam tedy pojďme."
Bylo od něho milé, že si pamatoval má stará přání; ale mohlo ho napadnout, že v téhle chvíli nemám o baseball ani nejmenší zájem. Nevadí. To nejlepší, co můžeme udělat, je nějak zabít čas než... Než co? Otupělým pohledem jsem sledovala muže v přílbách, kteří běhali po ostře zeleném trávníku, a úzkostně jsem si opakovala: nějak zabít čas! A přitom bychom neměli promarnit ani hodinu. Čtyři dny je tak málo: musíme si pospíšit: kdy se konečně najdeme?
„Nudíte se?" zeptal se Lewis.
„Je mi trochu zima."
„Pojďme jinam."
Zavedl mě do bowlingu, kde jsme pili pivo a dívali se, jak padají kuželky, a do hospody, kde pět mechanických pian

střídavě vyklepávalo zaprášenou hudbu, a potom ještě do akvária, kde se šklebily ryby se zlými obličeji. Jezdili jsme tramvajemi, metrem, jinými tramvajemi, jiným metrem; v metru se mi líbilo; s čelem opřeným o sklo prvního vozu jsme se řítili do propastných tunelů, ověnčených bleděmodrými žárovkami; Broganova paže mě podpírala v pase a naše mlčení se podobalo mlčení, které spojuje důvěřivé milence; ale na ulicích jsme šli jeden daleko od druhého a já jsem rozčarovaně cítila, že mlčíme proto, že si nemáme co říct. Uprostřed odpoledne jsem si musela přiznat, že v mých propočtech byla nějaká chyba; za týden, zítra bude ten den minulostí a nebude nijak těžké ho překonat; nejdřív však ho musím hodinu po hodině prožít a po celé ty hodiny nějaký cizí člověk disponuje mým osudem, jak ho napadne. Byla jsem tak unavená a tak zklamaná, že jsem si přála být zase sama.

„Prosím vás, zavolejte ještě jednou," řekla jsem mu, „potřebuju se trochu vyspat."

„Zavolám hotelové sdružení," řekl Brogan a otevřel dveře drug-storu. Stála jsem před výkladem a roztržitě jsem si prohlížela knihy s ledově lesklými obaly; vzápětí vyšel z kabiny se spokojeným úsměvem.

„Dva bloky odsud je pro vás připraven pokoj."

„Ano? Děkuju vám!"

Mlčky jsme došli až k hotelu. Proč nelhal? Teď měl říci: „Pojďte si odpočinout ke mně." Není si už také jist, jestli po mně touží? Spoléhala jsem, že jeho elán, jeho odvaha prorazí osamělost mého těla; ale nechává mě uvězněnou a já pro nás nemohu nic udělat. Lewis přistoupil ke stolu:

„Právě jsem tu zamlouval pokoj."

Úředník se podíval do knihy:

„Dvě osoby?"

„Jedna," řekla jsem. Zapsala jsem na lístek své jméno. „Kabelu mám v úschovně."

„Dojdu pro ni. Kdy ji chcete?"

„Zavolejte mi za dvě hodiny."

Zdálo se mi to? Nebo si s úředníkem vyměnil takový divný pohled? Zamluvil pokoj pro dva? Ale jestli ano, tak si přece měl najít záminku, aby šel nahoru se mnou. Sama bych mu jich napověděla aspoň dvacet. Jeho neobratné úskoky mě zlobily, tím víc, že bych se byla na ně ráda dala nachytat. Otevřela jsem kohoutky u vany, ponořila se do vlažné vody a říkala si, že jsme špatně začali. Bylo to mou vinou? Jistě jsou ženy, které by dovedly hned říct: „Pojďme k vám." Nadina by to řekla. Lehla jsem si na atlasovou pokrývku,

zavřela jsem oči. Už teď jsem se obávala chvíle, kdy se zase octnu v tomto pokoji, kde mě neuvítá ani povědomý kartáček na zuby. Tolik pokojů, každý jiný, a přece nerozeznatelné, tolik otevíraných a zavíraných zavazadel; tolik příjezdů a odjezdů, probuzení a čekání, obstarávání a útěků: byla jsem unavena tím, že jsem tři měsíce nechala odkapávat dny bez zítřků; byla jsem unavená, že jsem si musela znovu vytvářet život každé ráno, každý večer, každou hodinu. Vášnivě jsem si přála, aby mě nějaká cizí síla navždy přikovala k této posteli. Ať jde nahoru, ať zaklepe, ať vstoupí dovnitř. Číhala jsem na jeho kroky s tak divokou netrpělivostí, že se až podobala touze. Nic se neozvalo. Vnořila jsem se do spánku.

Když jsem se ve dvoraně sešla s Broganem, byla jsem už klidná. Brzy se rozhodne osud tohoto dobrodružství a v každém případě budu za několik hodin spát. Stará německá restaurace, kde jsme večeřeli, mi připadala příjemná a bezstarostně jsem povídala. Bar, kam jsme potom šli, se ztápěl ve fialové mlze; bylo mi tam dobře. A Brogan mluvil svým dřívějším hlasem.

„Taxík vás odvezl," říkal, „a já jsem o vás nic nevěděl. Když jsem se vrátil, našel jsem pod dveřmi *New Yorker*; a najednou v nějakém článku o psychiatrickém kongresu padnu na vaše jméno. Jako byste se v noci vrátila, abyste mi pověděla, kdo jste."

„Což vám to Bensonovi nenapsali?"

„Já jejich dopisy jakživ nečtu." Dodal pobaveně: „V tom článku o vás psali jako o skvělé doktorce."

„Překvapilo vás to?"

Podíval se na mě mlčky a usmíval se; když se takhle na mě usmíval, měla jsem dojem, že cítím na rtech jeho dech.

„Pomyslel jsem si, že mají ve Francii legrační doktory."

„Já zas, když jsem se vrátila do hotelu, našla jsem vaši knihu. Snažila jsem se ji číst, ale byla jsem moc ospalá. Přečetla jsem ji druhý den ve vlaku." Prohlížela jsem si Lewise: „Bertie, to jste hodně vy sám, že?"

„No já bych nikdy nezapálil statek," řekl Brogan ironicky; „příliš se bojím ohně a taky četníků." Prudce vstal: „Pojďte si zahrát šestadvacet."

Blondýnka s mrzutýma očima, která seděla za hracím stolkem, nám podala pohárek s kostkami; Brogan si vybral šestku a vsadil půldolar; sklesle jsem pozorovala kůstky, které se koulely po zeleném sukně. Proč ucukl, zrovna když jsme se začínali zase nalézat? Cožpak mu já také naháním strach? Jeho tvář mi připadala zároveň velice tvrdá a velice zrani-

telná, nemohla jsem se v ní dobře vyznat. „Vyhrál!" zvolal radostně a podal mi pohárek. Prudce jsem s ním zatřepala. Hraju o naši noc, kmitlo mi hlavou. Vybrala jsem si pětku; ústa jsem měla jako potažená pergamenem, dlaně vlhké; pětka vyšla během prvních třinácti hodů sedmkrát a potom ještě třikrát: prohrála jsem.

„To je hloupá hra," řekla jsem, když jsem se zase usadila.

„Ráda hrajete?"

„Hrozně nerada prohrávám."

„Zbožňuju poker a přitom vždycky prohrávám," řekl Brogan melancholicky. „Zřejmě mám obličej, na kterém se všechno příliš snadno pozná."

„To bych neřekla," namítla jsem a upřela na něho vyzývavý pohled. Zrozpačitěl, ale já jsem neodvrátila oči. Hrála jsem o naši noc a prohrála jsem, Brogan mi odpírá pomoc a kostky byly proti mně; bouřila jsem se proti té porážce s prudkostí, která se najednou změnila v odvahu.

„Od rána uvažuju, jestli jste rád, že jsem přijela, a ne a ne na to přijít."

„Ovšemže jsem rád," odpověděl tak vážným hlasem, že jsem se zastyděla za svůj útočný tón.

„Přála bych si to," pokračovala jsem, „protože já jsem šťastná, že jsem se s vámi zas setkala. Dnes ráno jsem se bála, aby mě moje vzpomínky nezklamaly; ale ne, jste to opravdu vy, jak jsem na vás vzpomínala."

„Já jsem si byl svou pamětí jist," řekl; a jeho hlas byl zase teplý jako dech; vzala jsem ho za ruku a řekla jsem to, co říkají všechny ženy, když chtějí být něžné:

„Mám ráda vaše ruce."

„A já zase vaše; tyhle ruce mučí mozky ubohých bezbranných pacientů?"

„Svěřte mi svůj, myslím, že to má zapotřebí..."

„Což ten, ten kulhá jenom na jednu stranu."

Drželi jsme se za ruce, s dojetím jsem pohlížela na ten křehký most mezi našimi životy a s vyprahlými ústy jsem se v duchu ptala: Poznám ty ruce? Dlouho jsme mlčeli a potom Brogan navrhl:

„Chcete si zase jít poslechnout Big Billyho?"

„Ráda."

Na ulici se do mne zavěsil; věděla jsem, že mě co nejdřív k sobě přivine; tíha toho těžkého dne mi sklouzla z ramen a konečně jsem šla vstříc klidu a radosti. Najednou mě pustil; tvář se mu rozzářila širokým úsměvem, který jsem neznala: „Teddy!"

Muž a obě ženy se zastavili a také se zářivě usmáli; za chvíli jsme seděli u stolu jakési smutné kavárny; všichni hrozně rychle mluvili a já jsem nerozuměla, co říkají. Brogan se hodně smál, pohled mu ožil, zdálo se, že se mu ulehčilo, že unikl našemu dlouhému tête-à-tête; bylo to přirozené, ti lidé byli jeho přátelé, měli si toho spoustu co povídat; co společného má se mnou? Ženy, které vedle něho seděly, byly mladé a hezké: líbily se mu? Chápala jsem, že v jeho životě jistě jsou mladé a hezké ženy; jak jsem tím mohla tolik trpět, když jsme se ještě ani jednou pořádně nepolíbili? Trpěla jsem. Daleko, daleko na konci nějakého tunelu jsem viděla jeden z těch nouzových východů, které mi ráno připadaly spolehlivé, ale byla jsem příliš unavená, než abych se tam třeba i po kolenou dovlekla. Pokoušela jsem se říct si: Takových cavyků, abych se nakonec ani nedovedla s mužem vyspat. Ale cynismus mi nepomáhal; jestli jsem nebo nejsem směšná, jestli si zasluhuji uznání nebo nesouhlas, na tom už vůbec nezáleželo; já už jsem na celou tu historii neměla vliv; vydala jsem se bezbranná na milost někomu druhému. Jaké bláznovství! Už jsem ani nevěděla, co jsem sem vlastně přišla hledat; jistě jsem musela ztratit rozum, když jsem si myslela, že člověk, který pro mě nic neznamená, by mi mohl pomoci. Hned se vrátím a půjdu spát, rozhodla jsem se, když se do mě Brogan zase na ulici zavěsil.

„Jsem rád, že jsem vám mohl ukázat Teddyho," řekl, „to je ten kapsář-spisovatel, o kterém jsem vám povídal."

„Už vím. A kdo jsou ty ženy?"

„Ty neznám." Brogan se zastavil na rohu ulice. „Jestli nepojede tramvaj, vezmeme si taxík."

Taxík je naše poslední naděje, pomyslela jsem si. Jestli přijede tramvaj, vzdám se a půjdu do hotelu. Po nekonečnou chvilku jsem číhavě pozorovala koleje, které se výhrůžně leskly. Brogan zamával na taxík: „Nastupte."

Neměla jsem ani čas pomyslet si: teď nebo nikdy; už mě k sobě tiskl, už mi krunýř rtů svíral rty, už jeho jazyk zkoumal moje ústa a moje tělo vstávalo z mrtvých. Vstoupila jsem do baru a klopýtala přitom, jako asi musel klopýtat vzkříšený Lazar; hudebníci odpočívali a Big Billy si přišel sednout k našemu stolu; Brogan s ním žertoval a oči mu zářily; byla bych ráda sdílela jeho veselost, ale překáželo mi moje nové tělo, zabíralo příliš moc místa, příliš pálilo. Orchestr zase začal hrát; roztržitě jsem se dívala na jednonohého muže s vlnitými vlasy, který předváděl číslo s kastanětami, a když jsem zdvihala k ústům pohárek whisky, třásla se mi ruka: co udělá

Brogan? Co řekne? Já sama ze sebe nevyrvu ani slovo, ani gesto. Po chvíli, která mi připadala strašně dlouhá, se živě zeptal:

„Chcete už jít?"

„Ano."

„Chcete se vrátit domů?"

Šeptem, který mi trhal hrdlo, se mi podařilo vykoktat:

„Nechtěla bych pryč od vás."

„Já od vás taky ne," řekl s úsměvem.

V taxíku si zase bral má ústa a pak se zeptal:

„Chcete u mě spát?"

„Ovšem."

Copak si myslí, že mohu zahodit mezi odpadky to tělo, které mi právě daroval? Položila jsem mu hlavu na rameno a on mě objal.

Ve žluté kuchyni, kde už nehučela kamna, mě k sobě prudce přivinul: „Anno! Anno! To je jako sen! Já jsem byl celý den tak nešťastný!"

„Nešťastný? Vždyť vy jste mě mučil: pořád jste se nemohl odhodlat mě obejmout."

„Políbil jsem vás a vy jste mi utřela bradu kapesníkem; myslel jsem, že jdu po špatné cestě."

„Ve dvoraně se nelíbá! Měl jste mě přivést sem."

„Ale vy jste chtěla pokoj! Já jsem všechno tak dobře připravil; koupil jsem obrovský biftek na večeři; v deset večer bych byl řekl: ‚Už je moc pozdě, teď už hotel nenajdeme.'"

„Porozuměla jsem, ale jsem opatrná: co kdybychom se nebyli našli?"

„Jak jsme se mohli nenajít? Nikdy jsem vás neztratil."

Mluvili jsme s ústy těsně vedle sebe a cítila jsem na rtech jeho dech. Zamumlala jsem: „Měla jsem takový strach, aby nejela tramvaj!"

Pyšně se zasmál: „Byl jsem rozhodnutý vzít taxík." Líbal mě na čelo, na víčka, na tváře, a já jsem cítila, jak se země točí. „Jste k smrti unavená," řekl, „musíme si lehnout." Zaraženě dodal: „Vaše kabela!"

„Nepotřebuju ji."

Zůstal v kuchyni, zatímco jsem se svlékala; vklouzla jsem do lůžka pod mexickou pokrývkou; slyšela jsem ho chodit sem a tam, uklízet, otevírat a zavírat skříně, jako bychom už byli dávno svoji; po tolika nocích, strávených v hotelových pokojích, v pokojích u známých, bylo povzbudivé cítit se doma v té cizí posteli; muž, kterého jsem si vybrala a který si vybral mě, bude mi ležet po boku.

„Ach, vy jste se už uložila!" řekl Brogan. Měl plnou náruč bezvadně čistého prádla a zmateně se na mě díval. „Chtěl jsem vyměnit prádlo."

„To je zbytečné." Zůstával na prahu celý rozpačitý se svým objemným břemenem. „Je mi moc dobře," řekla jsem a přitáhla jsem si až k bradě vlahé prostěradlo, ve kterém minulou noc spal. Odešel, vrátil se.

„Anno!"

Vrhl se ke mně a jeho tón mě vzrušil. Poprvé jsem vyslovila jeho jméno: „Lewisi!"

„Anno! Já jsem tak šťastný!"

Byl nahý, byla jsem nahá a necítila jsem rozpaky; jeho pohled mi nemohl ublížit; nesoudil mě, nesrovnával mě. Od vlasů až ke špičkám nohou se mě jeho ruce učily znát nazpaměť. Znovu jsem řekla:

„Mám ráda vaše ruce."

„Máte je ráda?"

„Celý večer jsem se ptala, jestli je ucítím na těle."

„Ucítíte je celou noc."

Najednou už nebyl neobratný ani skromný. Jeho touha mě celou proměnila. Já, která už jsem takovou dobu neměla žádnou chuť, žádný tvar, jsem najednou zase měla prsa, břicho, klín, tělo; byla jsem živná jako chleba, voněla jsem jako země. Bylo to tak zázračné, že jsem ani nepomyslela na to, abych měřila čas nebo potěšení; vím jen, že když jsme usínali, bylo už slyšet slabé pípání úsvitu.

Probudila mě vůně kávy; otevřela jsem oči a usmála se, když jsem viděla na židli své modré vlněné šaty v objetí šedivého saka. Stínu černého stromu narostly listy, které se kmitaly jako motýli na zářivě žlutém závěsu. Lewis mi podal sklenici a já jsem naráz vypila pomerančovou šťávu, která toho rána chutnala jako v rekonvalescenci: jako by rozkoš byla nemoc; anebo jako by celý můj život byl dlouhá nemoc, ze které se začínám zotavovat.

Byla neděle a poprvé v tom roce svítilo na Chicago slunce; šli jsme si sednout na trávník na břeh jezera. Byly tam děti, které si hrály na Indiány, a mnoho milenců, držících se za ruce; na přepychové vodě klouzaly jachty; trpasličí letadélka, červená, žlutá a nalakovaná jako hračky, nám kroužila nad hlavou. Lewis vytáhl z kapsy nějaký papír. „Před dvěma měsíci jsem na vás napsal báseň..."

„Ukažte."

Pocítila jsem malé sevření u srdce; u okna pod Van Goghovou reprodukcí napsal ty verše pro cudnou neznámou, která

mu odmítla dát své rty; dva měsíce na ni něžně vzpomínal: a já už nejsem tatáž žena. Patrně si všiml stínu na mé tváři, protože řekl neklidně: „Neměl jsem vám to ukazovat."

„Ale ano, moc se mi líbí." S námahou jsem se usmála. „Ale teď jsou ty rty vaše."

„Teď už konečně ano," odpověděl.

Vřelost jeho hlasu mě uklidnila; letos v zimě ho má zdrženlivost dojala; ale teď je nepochybně spokojenější; nemusím se trápit; hladil mi vlasy, říkal mi prostá a něžná slova; vsunul mi na prst starý měděný prsten; dívala jsem se na ten kroužek, naslouchala těm nezvyklým slovům; sledovala jsem, jak mi pod tváří povědomě bije cizí srdce! Nic po mně nebylo žádáno; stačilo, abych byla jen tím, čím jsem, a mužova touha ze mne dělala hotový zázrak. Byla to taková úleva, že kdyby se najednou slunce zastavilo uprostřed oblohy, nechala bych uplývat celou věčnost, aniž bych si toho povšimla.

Ale slunce se přiblížilo k zemi, tráva začínala být studená, keře mlčely, jachty usínaly: „Nastydnete se," řekl Lewis. „Pojďme se trochu projít."

Připadalo mi divné, že jsem zase na nohou, že mě hřeje jenom vlastní teplo a že se mé tělo dovede pohybovat a má své vlastní místo; celý den bylo jen jako nějaká nepřítomnost, jako zápor: čekalo, až přijde noc a až je Lewis začne hladit.

„Kde chcete večeřet?" zeptal se. „Můžeme se vrátit domů nebo někam jít."

„Pojďme někam."

Celý den byl tak modrý, tak něžný, že mě ta něha až tísnila. Naše minulost nebyla ještě ani šestatřicet hodin stará, náš obzor se omezoval na jedinou tvář a budoucnost na naše lůžko; člověk se v tom omezeném prostoru tak trochu dusil.

„Co kdybychom zkusili ten černý klub, o kterém včera mluvil Big Billy?"

„Je to daleko," řekl Lewis.

„Aspoň se trochu projdeme."

Toužila jsem po rozptýlení. Ty příliš intenzívně prožívané hodiny mě unavily. V tramvaji jsem podřimovala s hlavou na Lewisově rameni. Nesnažila jsem se vyznat se v tom městě; nevěřila jsem ani, že má jako jiná města pevné dopravní tepny a stálé dopravní prostředky. Bylo třeba podrobit se jistým obřadům, které Lewis znal, a z nicoty se vynořovala určitá místa. Klub Delisa se vynořil z nicoty, ozářený bleděfialovým svitem. U dveří bylo veliké zrcadlo a společně jsme se usmáli na svůj odraz. Má hlava dosahovala k jeho ramenu, vypadali jsme mladě a šťastně a já jsem řekla vesele: „Hezká

dvojice!" A vtom se mi sevřelo srdce: ne, nejsme dvojice a nikdy nebudeme. Byli bychom se mohli milovat, tím jsem si byla jista: kde? kdy? Teď už rozhodně nikde na světě a v žádném bodě budoucnosti.

„Chtěli bychom večeřet," řekl Lewis.

Vrchní s velmi tmavou pletí, který vypadal jako přeborník v řeckořímském zápase, nás posadil do boxu u pódia a na stůl nám dali košíky se smaženým kuřetem. Hudebníci ještě nepřišli, ale místnost byla plná: několik bělochů, hodně černochů, z nichž někteří měli na hlavě fez.

„Co je to za fezy?"

„To bude nějaká liga, takových je tu moc," řekl Lewis. „Zrovna jsme asi padli na nějaký kongres."

„Ale to bude hrozně nudné."

„Bojím se, že ano."

Mluvil mrzutě. Asi ho taky unavila přemíra našeho štěstí; od včerejška jsme byli vyčerpáni tím, jak jsme se hledali, jak jsme se chtěli jeden ke druhému dostat, jak jsme se toužili objímat; příliš málo spánku, příliš mnoho vzrušení, příliš mnoho něhy. Zatímco jsme tiše jedli, vystoupil na pódiu jakýsi vysoký černoch s fezem a začal procítěně něco povídat.

„Co to povídá?"

„Mluví o lize."

„Ale budou předvádět nějaký program?"

„Ano."

„Kdy?"

„To nevím."

Odpovídal na půl úst; naše společná únava nás nijak nesbližovala, a já jsem najednou cítila, jak mi v žilách proudí jenom jakási šedivá voda. Snad to byl omyl, že jsme vyšli ven z naší kobky: atmosféra tam sice příliš ztěžkla a zhoustla, ale venku byl svět vylidněný a bylo zima. Řečník vesele ohlásil čísi jméno, nějaká žena s červeným fezem vstala a všichni zatleskali; pak se zdvihl nad ostatními jiný obličej a ještě jiný; to budou takhle představovat všechny členy ligy? Obrátila jsem se k Lewisovi. Upíral skelný pohled do prázdna; spodní čelist mu poklesla a podobal se zlé rybě v akváriu.

„Jestli to bude moc dlouho trvat, udělali bychom líp, kdybychom šli."

„Nepřijeli jsme sem z takové dálky, abychom tak rychle odešli."

Mluvil úsečně; zdálo se mi dokonce, že v jeho hlase rozpoznávám jakési nepřátelství, které se nedalo vysvětlit jen únavou. Možná že když jsme odcházeli od jezera, přál si jít

domů; snad se ho dotklo, že jsem se s ním nechtěla hned vrátit na lůžko; to pomyšlení mě znepokojilo. Snažila jsem se přiblížit se k němu slovy.

„Jste unavený?"

„Ne."

„Nudíte se?"

„Čekám."

„Nebudeme přece takhle čekat dvě hodiny?"

„Proč ne?"

Opřel si hlavu o dřevěnou přepážku, obličej měl matný a vzdálený jako tvář měsíce; vypadal, jako by chtěl dvě hodiny podřimovat a nepromluvit ani slovo. Objednala jsem si dvojitou whisky, ale nijak mě nepovzbudila. Na pódiu se ukláněly sobě a obecenstvu staré černošské dámy s červeným fezem na hlavě a obecenstvo tleskalo.

„Lewisi, pojďme domů."

„Ne, to je nesmysl."

„Tak se mnou mluvte."

„Nemám co říct."

„Nevydržím to tady."

„Chtěla jste sem jít."

„To není důvod."

Už zas upadl do své strnulosti. Pokoušela jsem se myslet: Spím, je to zlý sen, za chvíli se probudím. Ale ne; to dnešní prudce modré odpoledne, to byl sen, a teď jsme se probudili. U jezera se mnou Lewis mluvil, jako bychom se nikdy neměli opustit, dal mi na prst prstýnek; a za tři dny budu pryč, navždy, a on to ví. Zlobí se na mě, a je to spravedlivé, pomyslela jsem si. Proč jsem přišla, když nemohu zůstat? Zlobí se a jeho hněv nás navždycky rozloučí. Jak málo je zapotřebí, abychom byli navždy rozloučeni! Před jak krátkou dobou jsme ještě byli navždycky rozloučeni! Slzy se mi draly do očí.

„Zlobíte se?"

„Ale ne."

„Tak co je?"

„Nic."

Marně jsem vyhledávala jeho pohled; mohla jsem si třeba zpřelámat prsty a rozbít lebku o tu slepou zeď, zdolat ji se mi nepodaří. Na pódiu se řadily dívky ve svátečních šatech; k mikrofonu přistoupila jedna malá hubená se světlehnědou pletí a začala afektovaně zpívat. Zničeně jsem zamumlala: „Tak tedy já jdu domů."

Lewis se ani nepohnul a já jsem se s nevěřícím údivem v duchu tázala: Což je možné, že už je po všem? To jsem ho

ztratila tak brzy? Pokusila jsem se rozumně uvažovat: neztratila jsem ho, protože jsem ho nikdy neměla, a nemám právo si stěžovat, když jsem se mu jenom půjčila. Dobře, nestěžuju si, ale trpím. Dotkla jsem se svého měděného prstýnku. Je jen jediný prostředek, jak přestat trpět: všeho se vzdát. Vrátím mu prsten, zítra poletím do New Yorku; dnešní den se stane pouhou vzpomínkou a čas se postará, aby byla smazána. Prstýnek mi klouzal po prstu a já jsem znovu spatřila modré nebe, Lewisův úsměv: hladil mi vlasy, říkal mi: „Anno!" Zhroutila jsem se mu na rameno: „Lewisi!"

Objal mě a mně vytryskly slzy.

„To jsem byl opravdu tak zlý?"

„Polekal jste mě. Měla jsem hrozný strach!"

„Strach? Měla jste strach, když byli v Paříži Němci?"

„Ne."

„A já jsem vám nahnal strach? To jsem na sebe pyšný..."

„Měl byste se stydět." Lehce mi políbil vlasy; hladil mi paži; zašeptala jsem: „Chtěla jsem vám vrátit prsten."

„Viděl jsem to," řekl vážným hlasem. „Říkal jsem si: všechno zkazím. Ale nemohl jsem ze sebe vymáčknout ani slovo."

„Proč? Co se stalo?"

„Vůbec nic se nestalo."

Nenaléhala jsem už, jen jsem se zeptala: „Jste ochoten teď jít domů?"

„Ovšem."

V taxíku najednou řekl: „Vám se nikdy nestane, že máte chuť pobít celý svět a sebe taky?"

„Ne. Hlavně ne, když jsem s vámi."

Usmál se, přivinul mě k rameni; znovu jsem cítila jeho teplo, jeho dech; mlčel však a já jsem si pomyslela: nemýlila jsem se; k té krizi nedošlo jen tak: myslel na to, že tenhle náš příběh je absurdní, myslí na to pořád. Když jsme ulehli, ihned zhasl. Vzal si mě potmě, beze slova, nenazval mě jménem, neobdaroval mě úsměvem. A potom se beze slova odtáhl. Ano, pomyslela jsem si zděšeně, zlobí se na mě; ztratím ho. Žadonila jsem:

„Lewisi, řekněte mi aspoň, že jste mým přítelem."

„Přítelem? Vždyť já vás miluju," odpověděl divoce. Obrátil se ke zdi a já jsem dlouho plakala, ani jsem dobře nevěděla, jestli proto, že mě miluje, nebo proto, že ho sama nemohu milovat, nebo proto, že mě jednoho dne přestane milovat.

Musím si s ním promluvit, rozhodla jsem se ráno, sotva jsem otevřela oči; teď, když bylo slovo láska vysloveno, musím

Lewisovi vysvětlit, proč ho sama nemohu užít. Ale on mě k sobě přitáhl: „Jaká jste růžová! Jaká jste měkkoučká!" a má odvaha selhala; na ničem jiném už nezáleželo, jenom na štěstí spočívat růžová a měkkoučká v jeho náručí. Vydali jsme se do města; chodili jsme zavěšeni po ulicích s oprýskanými domy, před kterými stála přepychová auta; místy byly domy postaveny pod úrovní ulice a odděleny od ní příkopem, přes který vedly schody, takže měl člověk dojem, že jde po hrázi. Pod chodníky Michigan Avenue jsem objevila město bez slunce, kde celý den svítily neónové reklamy; projížděli jsme se na lodičce po řece. Pili jsme martini na vrcholu rozhledny, odkud bylo vidět nekonečné jezero a předměstí stejně rozlehlá jako to jezero. Lewis své město miloval; vykládal mi o něm: prérie, Indiáni, první baráčky, uličky, kde chrochtali vepři, veliký požár, první mrakodrapy; člověk by řekl, že to všechno sám prožil.

„Kde chcete večeřet?" zeptal se.

„Kde budete chtít vy."

„Myslel jsem, že bychom mohli jíst doma."

„Ano, uděláme si večeři doma."

Sevřelo se mi srdce; řekl „doma", jako bychom byli manželé; a už nám zbývaly jen dva dny společného života. Znovu jsem si říkala: Musím s ním promluvit. Musím mu říct, že bych ho byla mohla milovat, ale že teď už nemohu: porozumí mi, nebo mě bude nenávidět?

Nakoupili jsme šunku, salám, láhev chianti, biskupský chlebíček s rumem. Zabočili jsme do ulice, kde se matně červenala Schiltzova reklama. Dole u schodů mezi popelnicemi mě k sobě přitiskl: „Anno! Víte, proč vás tolik miluju? Protože vás dělám šťastnou." Už jsem přibližovala rty, abych lépe vpíjela jeho dech, když se najednou ode mne odtáhl: „Někdo je nahoře na pavlači," řekl.

Rychle přede mnou vyšel nahoru a slyšela jsem, jak vesele zvolal:

„Maria! To je ale překvapení! Pojďte dál."

Usmál se na mě: „Anno, to je Maria, stará přítelkyně."

Vešla dovnitř. Byla mladá, trochu moc silná, byla by hezká, kdyby se trochu namalovala a pečlivěji učesala; z úzkých modrých šatů jí koukaly dvě nahé bílé paže, z nichž jedna byla jako mramorována podlitinami; asi přišla jen tak po sousedsku, ani se nenamáhala s oblékáním. „Stará přítelkyně." Co to přesně znamená? Posadila se a řekla poněkud drsným hlasem:

„Potřebuji s vámi mluvit, Lewisi."

Do hrdla mi stoupla slaná vlna. Lewisi. Vyslovila to jméno, jako by jí bylo velice blízké, a zatímco Lewis otevíral láhev chianti, prohlížela si ho se zřejmou náklonností.

„Čekala jste dlouho?“ zeptal se.

„Dvě nebo tři hodiny,“ řekla nedbale. „Ti lidé pod vámi byli moc milí, nabídli mi kávu. To je úžasné, jak o vás dobře smýšlejí.“ Vypila sklenici chianti jedním douškem. „Musím vám říct něco moc důležitého.“ Změřila si mě: „Něco soukromého.“

„Před Annou můžete mluvit,“ řekl Lewis a dodal: „Anna je Francouzka. Z Paříže.“

„Paříž!“ řekla Maria. Pokrčila rameny. „Dejte mi ještě trochu vína.“ Lewis jí nalil a ona do sebe obrátila celou sklenici. „Musíte mi pomoct, jen vy můžete...“

„Budu se snažit.“

Zaváhala, potom se odhodlala:

„Dobře, tak já vám povím, jak to se mnou je.“

Nalila jsem si taky trochu vína a s obavami jsem uvažovala: to tady bude celou noc? Vstala, opřela se o kamna a začala vykládat jakousi historii, ve které šlo o manželství, rozvod a poslání, které jí znemožnili splnit. „Vy jste měl úspěch,“ řekla hlasem plným výčitky. „Žena to má těžší; musím tu knihu dopsat; ale tam, co jsem, nemohu psát.“ Sotva jsem ji poslouchala; zlostně jsem si pomyslela, že by Lewis měl najít nějaký způsob, jak se jí zbavit; říká, že mě miluje, a ví, že máme spočítané hodiny: tak co? Ale on se zdvořile zeptal:

„A co vaše rodina?“

„Proč se mě na to ptáte? Moje rodina!“ Nervózním pohybem sebrala Maria papíry, které se válely na stole, a zmačkala je do kuličky; potom je prudce hodila do bedny na odpadky. „Nenávidím nepořádek! Ne,“ pokračovala pohlížejíc upřeně na Lewise, „spoléhám jedině na vás.“

S rozpačitým výrazem vstal: „Nemáte hlad? Zrovna jsme chtěli večeřet.“

„Děkuji,“ odpověděla. „Jedla jsem sendviče se sýrem; s americkým sýrem,“ zdůraznila poněkud provokativně.

„A kde budete dnes v noci spát?“ zeptal se.

Dala se do smíchu: „Nebudu vůbec spát: vypila jsem deset hrnků kávy.“

„Ale kde tedy strávíte noc?“

„Přece jste mě pozval, ne?“ Prohlížela si mě. „Ovšem, budu ochotna tu zůstat jedině pod podmínkou, že se tu po bytě nebudou flákat jiné ženské.“

„Potíž je v tom, že tu jedna žena je,“ řekl Lewis.

„Tak ji vyhoďte," řekla Maria.
„To je dost těžké," řekl Lewis vesele.
Nejdřív jsem měla chuť dát se do smíchu: Maria utekla z blázince, měla jsem to poznat hned, jak otevřela ústa. Potom mě poděsilo mé zaslepení. Jak musím být zranitelná, když jsem v té vyšinuté dívce mohla vidět soupeřku! A za dva dny odjedu, nechám Lewise na pospas všem těm ženám, které ho smějí milovat. To pomyšlení bylo nesnesitelné.
„Už deset let jsem ho neviděla," řekla mi Maria velitelsky. „Nechte mi ho jen na dnešní noc, a pak ho můžete mít na celý život. To je spravedlivé, ne?"
Neodpověděla jsem a ona se obrátila k Lewisovi:
„Jestli odsud odejdu, už se nikdy nevrátím; jestli odejdu, vezmu si zítra někoho jiného."
„Ale Anna je tu doma," řekl Lewis. „Jsme manželé."
„Ach!" Mariina tvář strnula. „Promiňte. To jsem nevěděla." Vzala chianti a hltavě pila rovnou z láhve. „Dejte mi břitvu."
Vyměnili jsme si znepokojený pohled a Lewis řekl:
„Nemám žádnou."
„Nepovídejte!" Vstala a šla k výlevce. „Tahle žiletka docela postačí. Dovolíte?" zeptala se mě ironicky a zeširoka se posadila; začala si s nesmírnou pečlivostí vyholovat nohy. „Takhle to bude líp vypadat, mnohem líp." Znovu vstala, postavila se před zrcadlo a vyholila si podpaží jedno po druhém. „To je úžasný rozdíl," prohlásila, protahujíc se před zrcadlem s rozkošnickým úsměvem. „Tak, a zítra si vezmu toho doktora. Proč bych si nevzala černocha, když pracuju jako černoch?"
„Mario, je pozdě," řekl Lewis. „Pojedete do hotelu, kde si budete moct v klidu odpočinout."
„Já si nechci odpočinout." Zlostně na něho pohlédla. „Proč jste tak trval na tom, abych šla dál? Nemám ráda, když si ze mě někdo dělá blázny." Zdvihla pěst a zarazila ji malý kousek od Lewisovy tváře. „Něco takového mi v životě ještě nikdo neprovedl. Když si pomyslím, co všechno jsem kvůli vám vytrpěla," dodala ukazujíc na své podlitiny.
„Pojďte, už je pozdě," řekl Lewis klidně.
Mariin pohled spočinul na dřezu. „Dobře. Půjdu. Ale nejdřív dejte ohřát vodu; umyju nádobí, nesnáším špínu."
„Je tu teplá voda," řekl Lewis rezignovaně. Vzala kotlík horké vody a s tichým spěchem umyla nádobí; když byla hotova, otřela si ruce o šaty.
„Tak dobře. Nechám vás tu s vaší ženou."

„Doprovodím vás," řekl Lewis. Pokynul mi, zatímco Maria kráčela ke dveřím, aniž na mě pohlédla. Prostřela jsem, zapálila jsem si cigaretu. Teď už se to nedá odkládat, Lewis se za chvilku vrátí a já budu mluvit. Ale slova, která jsem si od rána přeříkávala, jako by najednou neměla už žádný smysl. Robert, Nadina, má práce, Paříž: to všechno je přece skutečné, nestačil jeden den, aby to přestalo být pravdivé.

Lewis se vrátil do kuchyně a pečlivě zastrčil závoru. „Posadil jsem ji do taxíku. Řekla mi: ‚Přece jen asi bude nejlíp, když se půjdu vyspat k cvokům.' Utekla pozdě odpoledne a šla rovnou sem."

„Nepochopila jsem to hned."

„Všiml jsem si. Je v ústavě už čtyři roky. Loni mi psala, prosila mě o mou knížku, tak jsem ji poslal a napsal jí k tomu pár slov. Skoro jsem ji neznal." S úsměvem se rozhlédl kolem sebe: „Od té doby, co tady bydlím, dějí se zvláštní věci. To dělá to místo. Přitahuje kočky, blázny, narkomany." Objal mě. „A lidi prostého srdce."

Narovnal do spouštěče gramofonové desky a vrátil se ke stolu; nalila jsem do sklenic zbytek chianti; gramofon hrál irskou baladu a my jsme tiše jedli jeden vedle druhého; pod mexickým přehozem na nás čekala postel; člověk by řekl, že to je všední večer, po kterém bude následovat tisíce úplně podobných. Lewis vyjádřil mou myšlenku nahlas: „Člověk by věřil, že jsem Marii nelhal." Jeho pohled se mě najednou vyptával: „Kdo ví?" Já jsem věděla. Odvrátila jsem oči; už jsem nemohla couvnout:

„Lewisi, já jsem vám ještě o sobě moc nevyprávěla; musím vám vysvětlit..."

„Ano?" V hlase mu zazněly obavy a já jsem si pomyslela: Je po všem. Ještě naposled jsem se podívala na kamna, na stěny, na okno, na celé okolí, kde za chvíli budu pouhá vetřelkyně. A potom jsem tápavě ze sebe soukala věty, jak mi přišly na jazyk. Jednou jsem se v horách zřítila po kamenné suti: myslela jsem tehdy, že umřu, a necítila jsem nic než lhostejnost; teď jsem poznávala tu rezignovanost. Jen jsem si přála, abych mohla zavřít oči.

„Nevěděl jsem, že pro vás to manželství ještě tolik znamená," řekl Lewis.

„Znamená," odpověděla jsem.

Lewis dlouho mlčel a já jsem zašeptala:

„Rozumíte mi?"

Ovinul mi paži kolem ramen. „Jste mi ještě dražší než dřív, že jste mi to řekla. Každý den jste mi dražší." Přitiskla jsem

tvář k jeho tváři a srdce mi přetékalo slovy, která jsem nechtěla vyslovit.

„Měla byste jí spát," řekl konečně. „Uklidím trochu a přijdu za vámi."

Dlouho jsem slyšela cinkání nádobí a potom už jsem neslyšela nic, usnula jsem. Když jsem otevřela oči, spal vedle mne. Proč mě nevzbudil? Co si myslel? Co si bude myslet zítra? Co si bude myslet, až odjedu? Opatrně jsem vstala, otevřela jsem dveře do kuchyně a opřela se o zábradlí na pavlači. Pode mnou se zachvíval strom; mezi nebem a zemí svítil veliký věnec červených žárovek: plynojem. Bylo chladno; zachvěla jsem se také.

Ne, nechtěla jsem odjet. Ne pozítří, ne tak brzy. Zatelegrafuji do Paříže, mohu zůstat ještě deset nebo čtrnáct dní... Mohu zůstat; a co potom? Nakonec přece jenom budu muset jet. Měla bych jet hned, protože už teď mi to připadá tak zatěžko. Ještě to není nic víc než dobrodružství na cestách: zůstanu-li, bude z toho skutečná láska, nemožná láska, a pak budu trpět. Nechci trpět: viděla jsem moc zblízka trpět Paulu; ukládala jsem na svou pohovku příliš mnoho ztrápených žen, které se nemohly uzdravit. Když odjedu, zapomenu, uvažovala jsem, budu nucena zapomenout; člověk zapomíná: to je matematicky jisté, člověk zapomíná na všechno, zapomíná rychle; čtyři dny se lehko dají zapomenout. Pokoušela jsem se myslet na Lewise jako na někoho zapomenutého: bude chodit po bytě a já budu zapomenuta. Ano, on taky zapomene. Dnes je tu můj pokoj, moje pavlač, moje postel, je tu srdce, naplněné mnou: a za čas jako bych vůbec neexistovala. Zavřela jsem dveře a vášnivě jsem si říkala: Nesmí to být mou vinou; neztratím ho svou vinou.

„Nespíte?" zeptal se Lewis.

„Ne." Posadila jsem se na kraj postele, těsně k jeho teplu. „Lewisi, kdybych tu chtěla ještě jeden nebo dva týdny zůstat, šlo by to?"

„Myslel jsem, že vás čekají v Paříži."

„Mohu do Paříže zatelegrafovat. Nechal byste si mě tu ještě nějakou dobu?"

„Jestli bych si vás tu nechal? Já bych si vás nechal celý život!"

Řekl ta slova s takovou prudkostí, že jsem mu padla do náruče. Líbala jsem ho na oči, na rty, bloudila jsem ústy po hrudi, lehce se dotkla jeho chlapeckého pupku, hustého rouna, pohlaví, kde krátkými údery bilo srdce; jeho vůně, jeho teplo mě opíjely a já jsem cítila, jak mě život opouští, můj starý

život plný opotřebovaných starostí, únavy a vzpomínek. Lewis sevřel do náruče docela novou ženu. Sténala jsem; ne však jen rozkoší: štěstím. Kdysi jsem dovedla po zásluze ocenit rozkoš; ale nevěděla jsem, jak závratné může být milování. Minulost, budoucnost, všechno, co nás dělí, umíralo u našeho lůžka: nic už mezi námi nestálo. To bylo vítězství! Lewis byl celý v mé náruči a já v jeho, nepřáli jsme si nic jiného: všechno bylo navždycky naše. Společně jsme říkali: „Takové štěstí!" a když Lewis řekl: „Miluju vás," řekla jsem to s ním.

Zůstala jsem v Chicagu čtrnáct dní. Čtrnáct dní jsme žili bez budoucnosti a aniž bychom si kladli otázky; ze své minulosti jsme vytvářeli příběhy, které jsme si povídali. Mluvil hlavně Lewis: velmi rychle, téměř horečně, jako by si chtěl vynahradit celý život mlčení. Měla jsem ráda způsob, jak se mu slova tlačila z úst; líbilo se mi, co říká, i jak to říká. Pořád jsem nacházela nové důvody, abych ho milovala: snad proto, že všechno, co jsem na něm objevovala, dávalo mé lásce nové záminky. Bylo krásně a my jsme hodně chodili na procházku. Když jsme byli unaveni, vraceli jsme se do pokoje; bývalo to v době, kdy mizel stín stromu na žlutém závěsu; Lewis naskládal hromadu desek na spouštěč, oblékal si bílý župan, já jsem v košili uléhala na jeho kolena a čekali jsme, až přijde touha. Já, která vždycky podezíravě zkoumám city, které vyvolávám, jsem se nikdy neptala, co na mě Lewis miluje: byla jsem si jista, že miluje mne. Nezná ani mou zem, ani mou řeč, ani mé přátele, ani mé starosti: nezná nic než můj hlas, mé oči, mou pleť; ale já nemám jinou pravdu než tu pleť, ten hlas a ty oči.

Dva dny před mým odjezdem jsme se šli navečeřet do staré německé restaurace a potom jsme šli dolů k jezeru. Voda byla černá pod mléčně šedou oblohou; bylo teplo; polonazí chlapci a mokrá děvčata se sušili u táboráku; kousek dál si už rybáři na vydlážděném břehu připravili pruty, roztahovali si spací pytle a vytahovali termosky. Nábřeží se pomalu vylidnilo. Mlčeli jsme. Jezero nám tiše oddychovalo u nohou, bylo stejně divoké jako v době, kdy na jeho bažinatých březích tábořili Indiáni, jako v době, kdy Indiáni ještě nebyli. Vlevo nad našimi hlavami bylo slyšet ruch a šum města, reflektory aut žíhaly širokou třídu, na které se leskly vysoké budovy. Země se zdála nekonečně stará, dokonale mladá.

„To je krásná noc!" řekla jsem.

„Ano, překrásná," řekl Lewis. Ukázal na lavičku: „Chcete se tu posadit?"

„Jak chcete."

„Jak příjemná je žena, která vždycky odpovídá: ‚Jak chcete,'" řekl Lewis veselým hlasem. Posadil se vedle mne a objal mě paží: „To je zvláštní, jak se dobře shodneme," dodal něžně. „Nikdy jsem se s nikým nemohl shodnout."

„Byla to určitě vina těch druhých," řekla jsem.

„Ba ne, byla to má vina. Se mnou není snadné žít."

„Mně připadá, že ano."

„Ubohá galská slepičko, nejste moc náročná!"

Přitiskla jsem hlavu na Lewisovu hruď a poslouchala jsem, jak mu bije srdce. Co víc jsem mohla chtít? Je tu to silné, trpělivé srdce, které tluče pod mou tváří, a kolem mne ta perlově šedá noc: noc jako stvořená pro mě. Bylo nepředstavitelné, že by se bylo mohlo stát, že bych ji neprožila. A přitom kdyby byl Philipp přijel do New Yorku, nebyla bych tady. Nebyla bych Philippa milovala, tím jsem si byla jista, ale nebyla bych znovu spatřila Lewise, naše láska by neexistovala. Bylo to tak nepochopitelné, jako představa, že jsme se nemuseli narodit nebo že jsme mohli být někým jiným. Zašeptala jsem:

„Když si pomyslím, že bych vám nebyla zatelefonovala! Že byste mi nebyl odpověděl!"

„Ne," řekl Lewis, „nebylo možné, abych se s vámi nesetkal."

Měl v hlase takovou jistotu, že jsem zatajila dech. Položila jsem ústa na místo, kde mu bilo srdce, a slíbila jsem si: Nikdy nebude litovat, že se se mnou setkal. Musím za dva dny odjet: budoucnost už zase existuje, ale uděláme ji šťastnou. Zdvihla jsem hlavu:

„Lewisi, jestli chcete, vrátím se sem na jaře na dva nebo na tři měsíce."

„Vždycky bude jaro, když se vrátíte," odpověděl.

Dlouho jsme tak seděli zavěšeni a dívali se na hvězdy. Jedna padala oblohou a já jsem řekla:

„Přejte si něco."

Lewis se usmál: „Už jsem si přál."

Sevřelo se mi hrdlo. Věděla jsem, co si přál, a že to přání nebude splněno. V Paříži na mě čeká můj život, život, který jsem si dvacet let budovala, a nepadá v úvahu, že bych o něm pochybovala. Vrátím se na jaře, ale jen proto, abych zase odjela.

Druhý den jsem strávila nakupováním. Vzpomněla jsem si na Paříž, na její ubohé výlohy, na špatně upravené ženy a plnými hrstmi jsem kupovala, co mi přišlo do ruky, pro každého. Večeřeli jsme v restauraci, a když jsem šla po schodech nahoru

zavěšena do Lewise, pomyslela jsem si: Dnes naposled. Rubíny plynojemu svítily mezi nebem a zemí naposled. Vstoupila jsem do pokoje. Vypadalo to, jako by tam nějaký rozparovač právě zavraždil ženu a raboval její skříně. Obě zavazadla jsem měla otevřená a na posteli, na židlích, na podlaze ležely spousty nylonového prádla, punčochy, kosmetické přípravky, látky, střevíce, šátky; bylo to cítit láskou, smrtí, katastrofou. Opravdu to byla pohřební síň: všechny ty věci byly relikvie mrtvé, poslední pomazání, které si odnese na onen svět. Zůstala jsem přibita na místě. Lewis přistoupil k prádelníku, otevřel zásuvku a vyndal z ní bleděfialovou krabici, kterou mi trochu zahanbeně podal.

„To jsem vám koupil."

V hedvábném papíře ležela veliká bílá květina s omamnou vůní. Vzala jsem ji, přitiskla si ji k ústům a vzlykavě jsem se vrhla na postel.

„Nesmíte ji sníst," řekl Lewis. „Copak ve Francii se květiny jedí?"

Ano, někdo umřel: ta radostná žena, která se každý den probouzela, růžová a měkkoučká a usměvavá. Kousla jsem do květiny, byla bych chtěla ztratit vědomí v její vůni a umřít docela. Ale usnula jsem živá a časně ráno mě Lewis doprovodil na roh široké třídy: dohodli jsme se, že se rozloučíme tam. Zamával na taxík, nasedla jsem, dvířka zacvakla, taxík zabočil za roh. Lewis zmizel.

„To je váš manžel?" zeptal se mě šofér.

„Ne."

„Vypadal tak smutně!"

„Není to můj manžel."

Byl smutný; a což teprve já! Ale už to nebyl tentýž smutek; každý z nás byl sám. Lewis se vracel sám do prázdného pokoje. Já jsem nastupovala sama do letadla.

Osmnáct hodin je krátká doba pro přechod z jednoho světa do druhého, z jednoho těla do druhého. Ještě jsem byla v Chicagu a tiskla rozpálenou tvář ke květině, když se najednou na mě usmál Robert; usmála jsem se také, zavěsila jsem se do něho a začala jsem mluvit. V dopisech jsem mu toho hodně vyprávěla. Ale jakmile jsem otevřela ústa, cítila jsem, že rozpoutávám hroznou katastrofu: všechny ty dny plné života, které jsem právě prožila, najednou zkameněly; za mnou zůstávala jen ztuhlá hmota minulosti; Lewisův úsměv najednou strnul jako úšklebek v bronzu. Já jsem tady, procházím se

po ulicích, které jsem jakživa neopustila, tisknu se k Robertovi, od něhož jsem nikdy nebyla odloučená, a vykládám příběh, který se nikomu nepřihodil. Ten konec května byl ostře modrý, na všech rozích prodávali konvalinky a na zelených vozících zelinářů ležely svazky chřestu, až do poloviny zabalené v červeném papíře: konvalinky, chřest, to byly v tomto světadílu veliké poklady. Ženy měly na sobě kretonové sukně veselých barev, ale jak se jejich vlasy a jejich pleť zdály bez lesku! Auta rozsetá po úzkých silnicích byla stará, trpasličí, chromá; a ty ubohé obchody s vybledlým sametem výkladních skříní! Nebylo pochyb: ta nouze naznačovala, že jsem se zase vrátila do skutečnosti. A ještě hmatatelněji jsem to poznala, když jsem ucítila tu známou chuť v ústech: chuť starosti. Robert mluvil jenom o mně, vyhýbal se mým otázkám, zřejmě se věci nevyvíjely tak, jak by chtěl. Chudoba, starost, není pochyb, jsem doma.

Hned druhý den jsme jeli do Saint-Martin; bylo teplo, posadili jsme se na zahradu. Jakmile se Robert dal do řeči, poznala jsem, že jsem se nemýlila; měl toho hodně na srdci. Komunisté proti němu zahájili kampaň, které se obával už před rokem: mezi jiným uveřejnili v *Enclume* článek, který ho zasáhl na citlivém místě. I mne se nepříjemně dotkl. Líčili tam Roberta jako starého idealistu, neschopného přizpůsobit se tvrdým nutnostem současnosti; kdežto mně spíš připadalo, že udělal komunistům příliš mnoho ústupků a opustil příliš mnoho ze své minulosti.

„To je nepravda," řekla jsem. „Nikdo tomuhle o vás nevěří, ani sám autor článku."

„Opravdu nevím," řekl Robert. „Někdy si říkám, že jsem skutečně moc starý."

„Nejste starý! Nebyl jste starý, když jsem odjížděla, a slíbil jste mi, že se nezměníte."

Usmál se: „No tak řekněme, že jsem mladý už dosti dlouhou dobu."

„Neodpověděl jste na to?"

„Ne. Musel bych toho odpovědět příliš moc. A na to teď není vhodná doba."

Po pátém květnu spousta takzvaných sympatizujících využila porážky komunistů a obrátila se k nim zády. M. R. P. triumfovalo, de Gaulle se začal ozývat, proamerická část veřejnosti číhala; víc než kdy jindy bylo zapotřebí, aby levice držela pohromadě; dokud nedojde k říjnovému referendu a volbám, které budou následovat, bude pro S. R. L. nejlépe, když se oddá dřímotě. Ale Robert to rozhodnutí neudělal

s lehkým srdcem. Bylo to vinou komunistů, že se levice nemohla znovu seskupit, aniž jim to uškodilo: zazlíval jim jejich sektářství. Zdržel se sice a nevytýkal jim to veřejně, ale v soukromí si nedával ubrousek: několikrát se během těch dvou dnů na komunisty velmi rozčilil. Zřejmě se mu ulehčilo, že se mnou může mluvit. Říkala jsem si, že snad nepotřebuje zrovna mne, ale určitě je mu užitečná ta žena, jejíž místo zastávám, je to moje místo, o tom není pochyb, moje pravé místo na světě.

Ale proč tedy si v něm klidně nespočívám? Proč ty slzy? Chodila jsem lesem, bylo krásné jaro, byla jsem zdravá, nikdo mi nic nevzal; a chvílemi jsem se zastavovala a chtělo se mi sténat, jako bych byla všechno ztratila. Tiše jsem volala: „Lewisi!“ Jaké ticho! Mívala jsem od soumraku do úsvitu, od úsvitu do noci jeho dech, jeho hlas, jeho úsměv: teď už ani znamení; existuje ještě? Poslouchala jsem: ani hlásek; dívala jsem se: ani stopa. Už jsem si nerozuměla. Pláču, myslela jsem si, a přece jsem tady: což jsem Lewise dost nemilovala? Jsem tady a přece pláču: což dost nemiluju Roberta? Obdivuju lidi, kteří život uzavřou do hotových formulek. „Fyzická láska nic není,“ říkají; nebo „láska, která není fyzická, není nic“. Ale já jsem nelpěla na Robertovi o nic méně proto, že jsem potkala Lewise; a přítomnost Robertova, i když je ohromná, nezaplní nepřítomnost Lewisovu.

V sobotu odpoledne přijela Nadina s Lambertem. Ihned se mě začala podezíravě vyptávat: „To ses tam musela nějak moc bavit, když sis prodloužila pobyt, ty, která nikdy neměníš plány.“

„Vidíš, že je někdy měním.“

„To je divný, že jsi zůstala tak dlouho v Chicagu. Že prý to tam je děsný.“

„To je omyl.“

Za ty tři měsíce udělala s Lambertem několik reportáží; bydlela u něho, mluvila s ním s ironickou něžností. Byla spokojena se svým životem, a proto zkoumala můj s nerozhodnou zaujatostí. Uklidňovala jsem ji, jak nejlépe jsem dovedla, svými cestovními zážitky. Lambert mi připadal uvolněnější a veselejší než před mým odjezdem. Strávili neděli v pavilónku. Dala jsem tam zavést telefon a zařídila jsem tam kuchyňku, aby byla Nadina nezávislá, aniž by se přitom cítila odříznutá od domu; líbilo se jí tam tak, že mi v neděli večer oznámila, že zůstanou v Saint-Martin celé prázdniny.

„Víš jistě, že se ten nápad bude Lambertovi zamlouvat?“ zeptala jsem se jí. „Nemá moc rád ani tvého otce, ani mě.“

„Předně vás má oba docela rád,“ řekla ostrým tónem.

„A jestli máš strach, že nás budeš mít na krku, neboj se, budeme se držet ve svém pokoji.“

„Víš přece, že tě tu budu ráda mít. Jenom jsem se bála, abyste tu neměli nedostatek soukromí. Mezi jiným tě například varuju, že v mém pokoji je slyšet všechno, co se mluví na zahradě.“

„No a? Co myslíš, že mi na tom záleží? Já nejsem žádná tajnůstkářka, nezahaluju se do tajemství.“

Je pravda, že Nadina, která si tak potrpí na nezávislost, která je ke každé kritice a ke každé radě tak nedůtklivá, s klidem vystavuje celý svůj život na odiv; snad je to způsob, jak dokazovat nadřazenost.

„Maminka tvrdí, že tě bude otravovat, když tu budeme o prázdninách: je to pravda?“ zeptala se, nasedajíc na sedlo motocyklu.

„Ale ne, vůbec ne,“ odpověděl Lambert.

„Tak vidíš,“ řekla Nadina vítězoslavně. „Ty vždycky všechno komplikuješ. Ostatně Lambert vždycky rád udělá, co na něm chci, je to hodnej chlapeček,“ dodala cuchajíc mu vlasy. Objala ho kolem pasu a mazlivě mu položila bradu na rameno, zatímco se stroj řítil pryč.

Čtyři dny nato jsme se z denních zpráv *Espoiru* dozvěděli, že Lambertův otec vypadl z dvířek vlaku a zabil se; Nadina mrzutě telefonovala, že Lambert odjel do Lille a že na neděli nepřijede. Neptala jsem se jí na nic, ale hodně jsme o tom uvažovali. Spáchal starý Lambert sebevraždu? Pomátl se kvůli tomu procesu? Nebo ho někdo oddělal? Několik dnů jsme se topili v dohadech; a potom přišly jiné starosti. Scriassine Robertovi sjednal schůzku s nějakým sovětským úředníkem, který právě přišel z východního pásma jen proto, aby Západu odhalil Stalinovy zločiny. Den před tím rozhovorem přišel Scriassine, přinesl doklady, se kterými se měl Robert seznámit do druhého dne a které mu chtěl předat osobně. Už jsme se s ním skoro nevídali, při každém setkání jsme se pohádali; ale toho rána se pečlivě vyhýbal všem ožehavým tématům a velmi rychle odešel: rozešli jsme se přátelsky. Robert hned začal listovat v tlustém svazku papírů: některé byly napsány francouzsky, mnoho jich bylo anglických a část byla německá.

„Podívej se na ně se mnou,“ požádal mě. Sedla jsem si pod lípu vedle něho a tiše jsme četli; bylo tam všechno možné: hlášení, výpovědi, statistiky, výňatky ze sovětského zákoníku, komentáře. Nemohla jsem se ve všech těch lejstrech vyznat; některé texty však byly úplně jasné: svědectví mužů a žen,

které Rusové zavřeli do koncentračních táborů, tragicky podobných táborům nacistickým; popisy těch táborů od Američanů, kteří jako spojenci procestovali velká území Sovětského svazu. Podle závěrů, které pořídil Scriassine, hnije v těch táborech patnáct až dvacet miliónů lidí za strašných podmínek a je to jedna ze základen systému, kterému říkáme „ruský socialismus". Pohlédla jsem na Roberta:

„Co je na tom všem pravdy?"

„Jistě dost," řekl úsečně.

Až dosud té zítřejší schůzce nepřikládal velký význam; byl ochoten tam jít jenom proto, aby ho neobviňovali, že se z toho chce vyvléct; byl přesvědčen, že ho odhalení toho Rusa zanechá chladným, protože si myslel, že si o SSSR nedělá žádné iluze. A najednou to vypadá, že si iluze dělal; najednou je přiveden z rovnováhy. Když mu v třicátých letech jeho komunističtí přátelé vychvalovali sovětský trestní řád, nedal se tím nijak oklamat; prý se tam zločinci nezavírají do vězení, říkali, převychovávají je tím, že je zaměstnávají vykonáváním užitečných prací; odbory je chrání a dbají, aby byli placeni podle odborových sazeb. Robert mi tehdy vyložil, že to je způsob, jak se zbavit odbojných sedláků a zároveň si opatřit skoro zadarmo pracovní síly; nucené práce tam jako všude jinde znamenají žalář. Ale teď, kdy byli sedláci zapojeni do režimu, teď po vyhrané válce se dalo předpokládat, že se věci změnily: a tady nám odhalují, že se zhoršily. Dlouho jsme debatovali o každém čísle, o každém svědectví, o každé hypotéze; i když připustíme co největší míru přehánění a lží, pravda, která se nám vnucuje, je nesmírně skličující. Z táborů se stala instituce, která vede k systematickému vytváření podproletariátu; prací se netrestají zločiny: s pracovníky se jedná jako se zločinci, aby mohli být vykořisťováni.

„Tak co? Co uděláte?" zeptala jsem se, když jsme odcházeli ze zahrady něco si sníst do kuchyně.

„Nevím," řekl Robert.

Scriassine zřejmě chtěl, aby mu Robert pomohl ty skutečnosti zveřejnit: připadalo mi, že nemáme právo je zamlčovat. Řekla jsem poněkud vyčítavě: „Nevíte?"

„Ne."

„Chápu, že bez mrknutí snesete mnoho věcí, když jde o vás nebo o S. R. L. Ale tohle je něco jiného. Neuděláme-li proti táborům všechno, co je v naší moci, jsme spoluvinni!"

„Nemohu nic rozhodnout ze dne na den," řekl Robert. „A především potřebuju další informace."

„A co uděláte, když vám potvrdí to, co jsme se dozvěděli?"

Neodpověděl, a já jsem se na něj znepokojeně zahleděla. Jestli bude mlčet, znamená to, že je ochoten spolknout od komunistů cokoli. Znamená to popřít všechno, co od osvobození dělal: S. R. L., své články, knihu, kterou dokončuje.

„Vždycky jste chtěl být zároveň intelektuál i revolucionář," řekla jsem. „Jako intelektuál jste přijal určité závazky: mezi jiným to, že budete říkat pravdu."

„Dopřej mi čas na přemýšlení," řekl trochu netrpělivě. Jedli jsme mlčky; jindy si rád v mé přítomnosti klade otázky; musil být hodně rozrušen, když ty věci v duchu přemílal, aniž co řekl. I já jsem byla rozrušena. Pracovní tábory nebo tábory smrti; jistě v tom určitý rozdíl je; ale vězení je vězení; představovala jsem si ty vězně: mají stejně nepřiměřeně velká čela, stejně šílené oči jako ti z nacistických lágrů. A to všechno se děje v Sovětském svazu!

„Nechce se mi pracovat; pojďme na procházku," navrhl Robert.

Prošli jsme vesnicí, vyšli jsme nahoru na pláň, pokrytou zrajícím obilím a rozkvetlými jabloněmi; bylo teplo, ale ne horko; na obloze se zavinovalo pár obláčků, dole bylo vidět vesnice se střechami, které měly barvu jako dobrý chléb, s pálenými zdmi, s dětskou věžičkou; země vypadala, jako by byla schválně stvořena pro člověka a pro štěstí všem dostupné. Robert jako by slyšel šepot mých myšlenek; řekl najednou:

„Jak snadno se zapomíná, jak je svět tvrdý."

„Ano, snadno," řekla jsem lítostivě.

Byla bych taky chtěla té snadnosti využít. Proč nás přišel Scriassine vyrušovat? Ale Robert nemyslel na tábory.

„Říkáš, že když budu mlčet, budu spoluvinný na táborech," řekl. „Ale když budu mluvit, stanu se spojencem nepřátel SSSR, to jest všech těch, kteří chtějí udržet svět takový, jaký je. Je pravda, že ty tábory jsou hrůzné. Ale nesmíme zapomínat, že hrůza je všude."

Najednou se rozpovídal; historické fresky, velké sociální obrazy, to obyčejně nebyl jeho způsob; ale to odpoledne, zatímco se mu slova valila z úst, všechno neštěstí světa dolehlo na slunečnou krajinu: únava, chudoba, beznaděj francouzského proletariátu, bída Španělska a Itálie, otroctví koloniálních národů, hladomory a epidemie v Číně a v Indii. Kolem nás umírají po miliónech lidé, kteří nikdy nežili, jejich agónie zastiňuje oblohu; v duchu jsem se tázala, jak se vůbec odvažujeme ještě dýchat.

„Rozumíš tedy," řekl Robert, „pak jsou mé povinnosti intelektuála a úcta k pravdě jenom žvásty. Jediná otázka je

tahle: odsoudím-li ty tábory, budu pracovat pro lidi, nebo proti nim?"

„Dobře," odpověděla jsem. „Ale co vás opravňuje k domněnce, že věc lidstva je pořád ještě totožná s věcí Sovětského svazu? Připadá mi, že existence těch táborů nás nutí k přezkoumání postoje k Sovětskému svazu."

„Museli bychom znát tolik věcí!" řekl Robert. „Jde opravdu o instituci, která je pro režim nepostradatelná? Nebo je spojena s určitou politikou, která by se mohla změnit? Můžeme doufat, že bude rychle zlikvidována, jakmile začne znovu výstavba země? O tom všem se chci informovat, než udělám nějaké rozhodnutí."

Nenaléhala jsem. Jménem čeho jsem mohla protestovat? Jsem příliš málo kompetentní. Vrátili jsme se a strávili jsme večer tím, že jsme oba předstírali, že pracujeme. Přivezla jsem si z Ameriky mnoho materiálu, poznámek a knih o psychoanalýze, ale ani jsem na ně nesáhla.

Robert odjel v deset hodin ráno autobusem; já jsem na zahradě vyhlížela listonoše: žádný dopis od Lewise. Upozorňoval mě, že nenapíše dřív než za týden, a z Chicaga nedocházejí dopisy rychle; jistě na mě nezapomněl; ale je nekonečně daleko. Nemá cenu hledat pomoc tam. Pomoc proti čemu? Vrátila jsem se do pracovny a pustila jsem si desku. Dělo se se mnou něco nesnesitelného: pochybovala jsem o Robertovi. Kdysi by byl promluvil, říkala jsem si. Kdysi říkal, co si myslí, neprominul nic SSSR ani komunistické straně; a jeden z důvodů, proč existuje S. R. L., je, aby byla možná konstruktivní kritika. Najednou volí mlčení: proč? Dotklo se ho, že ho označují za idealistu; snaží se jako realista přizpůsobit se tvrdým nutnostem současnosti. Ale ono je až příliš lehké přizpůsobovat se. Já se také přizpůsobuji a nejsem na to nijak pyšná; vždycky překonat, vždycky se se vším smířit, to nakonec znamená zradit. Smiřuju se s nepřítomností a zrazuju lásku; smiřuju se s tím, že přežívám své mrtvé, zapomínám na ně, zrazuju je. Konec konců jde-li jen o mrtvé a o mne, nejsou tu žádné vážné oběti. Ale zrazovat živé, to je vážné.

„Jestli promluvím, zradím jiné," řekl by mi Robert. A dodali by sborově, že když se kácí les, lítají třísky. Komu poslouží tolik vykáceného lesa? Ty třísky shnijí a zamoří zem. „Ta už je stejně zamořená." To je pravda; příliš mnoho věcí je pravda; dusí mě všechny ty pravdy, které se mezi sebou rvou, nechápu, jak se v tom mohou vyznat. Já nedovedu sečíst čtyři sta miliónů Číňanů a patnáct miliónů trestanců. Ostatně tady by se asi mělo spíš odečítat. Rozhodně jsou tyhle početní

úkony nesprávné. Člověk a člověk, to se nerovná dvěma lidem, to je pořád jeden a jeden. Dobrá, aritmetika mi nepomůže; aby byl do chaosu vnesen řád, musím se obrátit k dialektice. Jde o to, překonat trestance, abychom dospěli k Číňanům. Budiž. Překonejme je. Všechno pomine, všechno uplyne, všechno se překoná; tábory budou překonány a má vlastní existence taky; směšné, když se takový efemérní malý život trápí nad tábory, které budoucnost už překonala. Historie se stará sama o sebe a ještě navíc o každého z nás. Zůstaňme tedy klidně každý ve svém doupěti.

A proč tedy nezůstávají klidni? To je otázka, kterou jsem Robertovi kladla už před dvaceti lety, když jsem studovala; vysmál se mi; ale ani dnes si nejsem jista, jestli mě někdy úplně přesvědčil. Předstírají, že věří, že lidstvo je jediná nesmrtelná bytost a že jednoho dne bude za všechny své oběti odměněna a že i já sama v té odměně najdu svůj podíl. Ale já tomu nevěřím. Smrt všechno rozhlodá. Obětované generace nevstanou z hrobu, aby se zúčastnily konečné hostiny, a jediné, co je může utěšit, je to, že vyvolení se zakrátko s nimi sejdou pod drnem. Mezi štěstím a neštěstím není možná tak velký rozdíl, jak se myslí.

Zastavila jsem gramofon, lehla jsem si na pohovku a osvobozeně jsem zavřela oči. Jak spravedlivé a milosrdné je světlo smrti! Lewis, Robert, Nadina byli lehcí jako stíny, netížili mě už na srdci: mohla bych snést i tíhu patnácti miliónů stínů, třeba i čtyř set miliónů. Za chvíli jsem se však přece jen odhodlala dojít si pro detektivku; člověk musí nějak zabít čas: jenomže čas zase zabije mě; to je ta pravá předzjednaná harmonie. Když se Robert večer vrátil, připadalo mi, že ho vidím zdálky jako kukátkem: odosobněný obraz a kolem prázdnota, jako Diego v oknech Drancy, Diego, který už nebyl z tohoto světa. Mluvil, poslouchala jsem, ale nic se mě už netýkalo.

„Zazlíváš mi, že jsem si vyžádal ten odklad?“ řekl Robert.

„Já? Ani v nejmenším.“

„Tak co je? Jestli myslíš, že mne se ty tábory nedotýkají, moc se mýlíš.“

„Myslím si zrovna opak. Uvažovala jsem dnes, že opravdu neděláme dobře, když se trápíme nad vším a nad ničím. Věci nejsou nikdy tak moc důležité; mění se, končí, a hlavně každý nakonec umře: tím se všechno urovná.“

„Ale jdi, to je jen způsob, jak se vyhýbat problémům,“ řekl Robert.

Zarazila jsem ho: „Jestli totiž problémy nejsou jen způsob,

jak se vyhýbat pravdě. Ovšem," dodala jsem, „rozhodne-li se člověk, že pravdou je život, myšlenka na smrt vypadá jako únik. Ale když je tomu naopak..."

Robert zavrtěl hlavou: „V tom je rozdíl. Když člověk žije, dokazuje tím, že věří v život; věří-li někdo upřímně, že pravdivá je jedině smrt, měl by se zabít. Ve skutečnosti ani sebevraždy nemívají nikdy tenhle smysl."

„Třeba se člověk neodhodlá zemřít proto, že je nedůsledný a zbabělý. Je to ta snadnější cesta. Ale taky to nic nedokazuje."

„Především je důležité, že je sebevražda tak těžká," řekl Robert. „A pak, žít dál neznamená jenom dýchat dál. Nikdo nedokáže zabednit se do lhostejnosti. Něco máš ráda, něco jiného zas nerada, zlobíš se, obdivuješ: to znamená, že uznáváš životní hodnoty." Usmál se: „Nemám strach. Neskončili jsme diskuse o těch táborech ani o všem ostatním. Cítíš se bezmocná jako já, jako všichni, před jistými skutečnostmi, které tě zarmucují, tak se utíkáš k všeobecnému skepticismu: ale není to vážné."

Neodpověděla jsem. Ovšemže budu zítra zase debatovat o spoustě věcí: bude to důkaz, že pro mě přestaly být významné? A jestli ano, bude to třeba proto, že si opět začnu něco namlouvat.

Příští sobotu zase přijela Nadina s Lambertem: zdálo se, že už to mezi nimi moc dobře neklape, Nadina během celé večeře ani neotevřela ústa. Lambert měl za dva dny jet do Německa, aby získal informace o táborech v ruské zóně; on a Robert se oba vyhýbali hovorům o podstatě problému, ale živě projednávali způsob, jakým se má průzkum provést.

U kávy Nadina vybuchla:

„Celá ta věc je mizerná volovina! To se ví, že ty tábory existují. Je to hnusný a je to nutný, ale společnost je už taková a nikdo na tom nic nezmění."

„Ty se s tím nějak moc snadno vyrovnáváš!" řekl Lambert. Vyčítavě se na ni podíval: „Umíš se zatraceně dobře vyvlíknout z věcí, které ti jsou nepříjemné!"

„A co ty, ty se s tím nevyrovnáváš?" odpověděla Nadina útočně. „Nepovídej! Jsi nadšenej, že můžeš špatně smýšlet o SSSR! A ještě ti to pomůže, aby ses projel a dělal důležitýho; jenom na tom vyděláš."

Pokrčil rameny a neodpověděl, ale asi se v noci pohádali. Druhý den strávila Nadina sama v obývacím pokoji s knihou, kterou nečetla. Nemělo cenu s ní mluvit; odpovídala jednoslabičně. Večer ji Lambert volal do zahrady, a když se nehýbala, vstoupil do pokoje:

„Nadino, už bude čas jet."
„Já nikam nejedu," řekla. „Stačí, když budu ve *Vigilance* zítra v deset ráno."
„Ale říkal jsem ti přece, že musím jet dnes večer do Paříže; musím se sejít s nějakými lidmi."
„Sejdi se s nimi. Na to mě nepotřebuješ."
„Nadino, nebuď hloupá!" řekl netrpělivě. „Zůstanu s nimi jenom hodinu. Řekli jsme si přece, že půjdeme do čínské restaurace."
„Rozmyslela jsem si to. To se ti taky stává," řekla Nadina. „Zůstanu tady."
„Je to náš poslední večer," řekl Lambert.
„To jsi způsobil sám!" odpověděla.
„No dobře; tak teda na shledanou zítra," řekl mrzutě.
„Zítra nemám čas; na shledanou, až se vrátíš."
„Tak třeba vůbec na neshledanou, jestli chceš!" vykřikl zlostně.
Zavřel za sebou dveře; Nadina na mě pohlédla a začala taky křičet: „Jen mi nezačni říkat, že jsem v neprávu, nic mi neříkej! Vím všechno, co mi můžeš říct, a nezajímá mě to."
„Ani jsem neotevřela ústa."
„Ať si jede, mně je to fuk! Ale než se rozhodne, měl by se aspoň se mnou poradit; a nenávidím, když mi někdo lže. Celá ta záležitost není tak důležitá. Radši mi měl říct do očí: chci být sám. Protože o to mu v podstatě jde: chce v klidu oplakávat drahého tatíčka."
„To je normální."
„Normální? Jeho táta byl stará svině. Předně se s ním vůbec neměl smiřovat; a teď ještě nad ním brečí jako miminko. Brečel, ronil opravdové slzy, viděla jsem to," dodala vítězoslavně.
„No a? Na tom není nic, zač by se musel stydět."
„Nikdo ze všech chlapů, které znám, by nebyl brečel. A ještě ke všemu, aby celou tragédii nafoukl, tvrdí, že starého odkrouhli."
„Není to nemožné," řekla jsem.
Celá zrudla:
„Lambertova otce ne! To je směšné!"
Hned po večeři zmizela do polí; uviděla jsem ji až u snídaně. Tam mi s káravým a dychtivým výrazem podala první dopis od Lewise.
„Máš tu dopis z Ameriky." Dodala: „Z Chicaga." Upřeně mě pozorovala.
„Děkuju."

„Neotevřeš ho?“
„Nijak to nespěchá.“
Položila jsem dopis na stůl a snažila se pít čaj, aniž se mi při tom třásla ruka; dalo mi takovou práci udržet kousky svého těla pohromadě jako tehdy, když mě Lewis poprvé sevřel do náruče. Robert mi přišel na pomoc; začal se Nadiny vyptávat na *Vigilance*, až do chvíle, kdy jsem si našla nějakou záminku, abych odešla do pokoje; měla jsem prsty tak ztuhlé, že když jsem otevírala obálku, roztrhla jsem žlutý list, ze kterého se zázračně vynoří vzrušující Lewisova přítomnost; dopis byl psán na stroji, byl veselý, milý a prázdný, a dlouho jsem tupě hleděla na podpis, který ho uzavíral necitelně jako náhrobní deska. Marně budu ten list stokrát znova číst a vyslýchat; nedostanu z něho ani jediné nové slovo, ani jeden úsměv, ani jediný polibek; a mohu začít znovu čekat: na konci čekání nenajdu nic než zase list papíru. Lewis zůstal v Chicagu, žije dál, žije beze mne. Přistoupila jsem k oknu, pohlédla jsem na letní oblohu, na šťastné stromy a pochopila jsem, že teprve začínám trpět. Stejné ticho jako dřív, ale už žádná naděje, tohle ticho bude pořád. Když se naše těla nedotýkají, když se naše pohledy nemísí, co máme společného? Naše minulost se nestýká, budoucnost každého z nás ubíhá jiným směrem, kolem nás se nemluví stejným jazykem, i hodiny se nám vysmívají: tady je zářivé dopoledne a v chicagském pokoji je noc, nemůžeme si ani dát schůzku na obloze. Ne, mezi ním a mnou není žádné spojení: jen vzlyky v mém hrdle, a ty potlačuji.
Ještě štěstí, že mě Paula telefonicky prosila, abych ji přišla toho dne navštívit: podělím-li se s ní o její smutek, snad se mi podaří zapomenout na svůj. Seděla jsem v autobuse vedle Nadiny, která spřádala nějaké zlomyslné plány, a uvažovala jsem: Končí to vždycky tak, že si člověk zvykne? Zvyknu si? V pařížských ulicích jsem potkávala stovky, tisíce mužů, kteří měli jako Lewis dvě ruce, dvě nohy, ale nikdy ne jeho tvář: to je strašné, kolik je na světě mužů, kteří nejsou Lewis; to je strašné, kolik je na světě cest, které nevedou do jeho náruče, a kolik milostných slov, která se mne netýkají. Všude jsem narážela na přísliby něhy a štěstí, ale nikdy mi ta jarní milostnost nepronikla kůží. Pomalu jsem šla podél nábřeží. Několik dní po mém návratu vynaložila Paula obrovskou námahu a dovlekla se až k nám; vesele přijala mé dárky, ale naslouchala mým příběhům a odpovídala na mé otázky s nepřítomným výrazem. Ještě jsem u ní nebyla a jaksi mě udivilo, že tu povědomou ulici nalézám takovou, jaká byla.

Za mé nepřítomnosti se nic nezměnilo, nic se nepřihodilo. Pořád stejné nápisy jako dřív: „Vzácní a saxonští ptáci" a opička přivázaná k okenní římse pořád ještě louskala burské oříšky. Na schodech seděl nějaký vandrák, kouřil a hlídal ranec s hadry. Když jsem otevřela domovní dveře, narazily jako kdysi na popelnici; každá díra v koberci byla na svém místě; bylo slyšet naléhavé zvonění telefonu. Paula byla zahalena do hedvábného, trochu pomačkaného županu.

„To jsi hodná! Hrozně mě mrzí, že tě obtěžuju, ale nikdy bych si netroufala vstoupit sama do té lví jámy."

„Víš jistě, že jsem pozvaná?"

„Jedině kvůli tobě mi Belhommka třikrát telefonovala; strašně mě prosila, abych tě přivedla: Henriho už má, teď by chtěla Dubreuilhe."

Šla nahoru po schodech, které vedly do její ložnice, a já jsem šla za ní.

„Ani si nedovedeš představit, jak je domek v Saint-Martin hezký," řekla jsem. „Musíš přijet."

Vzdychla si. „Když je to tak daleko!" Otevřela obě křídla skříně: „Co si mám vzít? Už jsem tak dlouho nikde nebyla!"

„Ty černé šaty."

„Už jsou hodně staré."

„Tak ty zelené."

„Nejsem si jistá, jestli mi zelená dobře sluší." Sňala ramínko, na kterém visely černé šaty. „Nechtěla bych vypadat prožraná od molů. Lucie by z toho měla hroznou radost."

„Proč k ní jdeš, když nikdy nikam nechodíš?"

„Nemůže mě ani cítit," řekla Paula. „Kdysi jsem byla mladší a hezčí než ona, měla jsem několik jejích milenců; kdybych odmítala všechna její pozvání, myslela by si, že je ze mne mrzák, a jásala by."

Přistoupila k zrcadlu a přejela si prstem křivky hustého obočí: „Měla jsem si je vyholit; měla bych se řídit módou; budu jim připadat směšná."

„Neboj se jich," řekla jsem. „Pořád budeš ta nejhezčí."

„Teď už ne," odpověděla. „Ne. Už ne."

Nepřátelsky se pozorovala a já jsem ji najednou po mnoha letech taky viděla cizíma očima; vypadala unaveně; tváře měla trochu nafialovělé a brada začínala nabírat tuku; dvě hluboké rýhy kolem úst zdůrazňovaly její mužské rysy. Dříve zjemňovala Paulinu krásu její mléčná pleť, sametový pohled, černý lesk vlasů: když byl zbaven těchto banálních půvabů, byl její obličej nezvyklý; byl stavěn příliš důrazně, než aby se u něho dala prominout nějaká neurčitost linie nebo barvy;

čas, místo aby se do ní nenápadně vepsal, tvrdě poznamenal tu ušlechtilou a barokní masku, která ještě vzbuzuje obdiv, ale která by se lépe hodila do muzea než do salónu.

Paula vklouzla do černých šatů a kartáčovala si dlouhé řasy.

„Mám si protáhnout oči nebo ne?"

„Nevím."

Viděla jsem její vady, ale nebyla jsem schopna navrhnout, jak je napravit; nebyla jsem si dokonce ani jista, jestli se napravit dají.

„Jen abych našla aspoň jeden pár slušných punčoch!" Horečně se hrabala v zásuvce. „Myslíš, že tyhle dvě mají stejný odstín?"

„Ne; jedna je světlejší než druhá."

„A což tahle?"

„Má puštěné oko odshora dolů."

Trvalo nám plných deset minut, než jsme daly dohromady dvě bezvadné punčochy.

„Jsou stejné, víš to jistě?" zeptala se Paula úzkostlivě. Natáhla jsem tenké tkanivo na roztažené prsty a zkoumala je na světle u okna:

„Nevidím žádný rozdíl."

„Ale ty ženské vidí všechno, víš."

Zavázala si sandály se silnou podrážkou a zeptala se:

„Mám si vzít náhrdelník?"

Byl to těžký náhrdelník z mědi, jantaru a kosti, exotický šperk bez peněžní hodnoty, nad kterým se ty ženy, ověšené diamanty, pohrdavě ušklíbnou.

„Ne, neber si ho."

Nemohla jsem se rozhodnout. V každém případě bude se svými náušnicemi, v šatech, které nemají žádné určité stáří, ve vysokých koturnech tak odlišná od svých nepřítelkyň, že snad je lépe její originalitu ještě zdůraznit. „Počkej, snad bude přece lépe, když si ho vezmeš. Já nevím!" řekla jsem netrpělivě. „Konec konců, vždyť ony tě nesnědí."

„Ale ano, snědí," odpověděla bez úsměvu.

Zamířily jsme ke stanici autobusu; na ulici ztrácela Paula veškerou vznešenost; pokradmu se plížila kolem zdí. „Strašně nerada chodím v téhle čtvrti nastrojená," řekla omluvně. „Ráno se tu potuluju oblečená po domácku, to je něco jiného; ale teď, v tuhle dobu a v těchto šatech provokuju."

Pokusila jsem se ji rozptýlit:

„Co dělá Henri?"

Zaváhala: „Je tak komplikovaný."

Hloupě jsem opakovala: „Komplikovaný?“

„Ano, je to zvláštní; teprve teď po deseti letech ho začínám znát.“ Po krátkém tichu pokračovala: „Když jsi byla pryč, udělal takovou podivnou věc: dal mi najednou číst úryvek ze svého románu, kde hrdina vykládá nějaké ženě, že mu otravuje život; a pak se mě zeptal: ‚Co si o tom myslíš?‘“

„Co chtěl, abys mu odpověděla?“ Snažila jsem se, aby můj hlas zněl pobaveně.

„Zeptala jsem se ho, jestli myslel na nás dva, když to psal, a on se rozpačitě začervenal. Ale vycítila jsem, že by si byl chvíli přál, abych tomu věřila.“

„Udivuješ mě!“ řekla jsem.

„Henri je případ,“ řekla zamyšleně; dodala: „Hodně se stýká s malou Belhommovou; proto taky jsem chtěla jít k Lucii; aby si nemyslely, že tomu rozmaru přičítám nějaký význam.“

„Ano, viděla jsem její fotografii...“

„Její a Henriho v *Iles Borromées*!“ Pokrčila rameny. „Je to smutné. Henri na to není moc pyšný, víš. Zvláštní věc: žádal, abychom spolu už nespali, jako by se mě už necítil hoden,“ zakončila pomalu.

Měla jsem chuť jí říct: „Tak už si přece přestaň lhát!“ Ale jakým právem bych jí to říkala? Svým způsobem jsem její umíněnost obdivovala.

Když jsme šly nahoru po schodech k Lucii Belhommové, vzala mě za ruku: „Pověz mi pravdu: vypadám jako poražená?“

„Ty? Vypadáš jako princezna.“

Ale když nám sluha otevřel, cítila jsem, že se Paulin strach přenesl na mě; bylo slyšet hlahol hlasů, vzduch byl nasycen voňavkami a zlomyslností; mne taky s rozkoší rozcupují na kousky, a to není nikdy příjemné pomyšlení. Paula už zas nabyla své chladnokrevnosti, vstoupila do salónu s knížecí důstojností; já jsem si najednou nebyla úplně jista, jestli obě její punčochy skutečně mají stejný odstín.

Stylový nábytek, perské koberce, obrazy s patinou, knihy vázané v pergamenu, broušené sklo, samet, atlas: bylo tu cítit, že Lucie váhá mezi měšťáckými aspiracemi, intelektuální ctižádostí a vlastním vkusem, který byl vulgární, i když byla dobrým vkusem proslavená.

„To jsem ráda, že jste přišly!“ Byla oblečena s dokonalostí, která by vyvolala pocit méněcennosti i u vévodkyně z Windsoru; teprve při bližším pohledu si člověk všiml tenkých skrblických úst a neklidně zlomyslného pohledu; neexistuje ještě

kosmetický odborník, který by dovedl vylepšit pohled; usmívala se na mě a přitom mě pečlivě zkoumala; potom se obrátila k Paule. „Paulinko! Dvanáct let jsme se neviděly! Ani bychom se nepoznaly!“ Chvilku podržela Paulu za ruku a bezostyšně si ji měřila, potom mě táhla pryč: „Pojďte, ať vás představím.“

Ženy tu byly mnohem mladší a mnohem hezčí než v salónu u Claudie; jejich dovedně upravené obličeje neznetvořovalo žádné niterné drama; bylo tu hodně manekýnek, které toužily stát se hvězdičkami a hodně hvězdiček, které by se rády staly hvězdami; všechny měly černé šaty, vlasy s módním přelivem, velice vysoké podpatky, dlouhé řasy a osobnost, sice každá jinou, ale vyrobenou ve stejných salónech krásy. Kdybych byla muž, opravdu bych si mezi nimi nevybrala, šla bych se poohlédnout jinam. A také ti krásní mladíci, kteří mi líbali ruku, se zřejmě zajímali hlavně jeden o druhého. Tu a tam bylo také několik dospělých, kteří vypadali jako chlapi, ale připadali mi jako placení statisté. Mezi nimi byl i Luciin oficiální milenec, kterému všichni říkali Dudule; hovořil s vysokou brunetkou s platinovým přelivem.

„Že prý jste zrovna přijela z New Yorku?“ řekl mi. „Zázračná země, že? Jako gigantický sen rozmazleného dítěte. V těch obrovských kornoutech zmrzliny, kterými se cpou, vidím symbol celé Ameriky.“

„Mně se tam vůbec nelíbilo,“ řekla nepravá blondýna, „všechno je až moc čisté, moc dokonalé; člověk nakonec touží po tom, aby potkal muže v ušmudlané košili a dva dny neholeného.“

Nic jsem nenamítala; nechala jsem je, aby osvědčenými frázemi vykládali o zemi, odkud jsem se vrátila: „Velké děti“, „ráj žen“, „špatní milenci“, „uspěchaný a horečný život“. Dudule mluvil o mrakodrapech a užil přitom odvážně i slova *falos*. Když jsem jim naslouchala, říkala jsem si, že opravdu nemáme právo přičítat intelektuálům pokroucené vnímání — to tihle lidé — společenská smetánka a k ní přifařené vrstvy — se dívají na svět očima zaslepenýma špatnými klišé a se srdcem plným banality. Robert, Henri si nenuceně dovolují milovat to, co milují, nudit se tím, co je nudí, a když se král prochází nahý, neobdivují výšivky na jeho plášti; dobře vědí, že sami tvoří modely, které budou horlivě napodobovat snobové, předstírající vznešené pocity; jejich hrdost jim dovoluje každou prostomyslnost; kdežto Dudule, Lucie a všechny ty štíhlé a vystrojené mladé ženy, které se kolem ní točí, ty si nemohou dopřát ani chvilku upřímnosti. Cítila jsem k nim jakýsi podě-

šený soucit. Jejich jediným údělem je prázdná ctižádost, palčivá závist, abstraktní vítězství a abstraktní porážky. A přitom je na světě tolik věcí, které je možno doopravdy milovat a doopravdy nenávidět! Blesklo mi hlavou: Robert má pravdu. Lhostejnost neexistuje. I tady, kde to jistě nestálo za to, jsem ihned pocítila rozhořčení nebo nechuť; byla jsem přesvědčena, že je na světě spousta věcí k milování a nenávidění, a věděla jsem, že mi nic tuhle jistotu nevyvrátí. Ano, jen z únavy, z lenosti, ze studu nad svou nevědomostí jsem mohla hloupě tvrdit opak.

„Nesetkala jsi se nikdy s mou dcerou?" zeptala se Lucie a vrhla na Paulu jeden ze svých tenkých úsměvů.

„Ne."

„Uvidíš ji: je velice krásná; přesně takový druh krásy, jaký jsi dřív mívala ty." Lucie naznačila a zas potlačila úsměv. „Máte mnoho společného."

Odhodlala jsem se být stejně hrubá jako ona:

„Ano, prý vám vaše dcera vůbec není podobná."

Lucie si mě prohlížela s patrným nepřátelstvím; v tom zkoumání byla téměř znepokojená zvědavost, jako by uvažovala: Cožpak je ještě nějaký jiný způsob, jak být ženou a jak toho využívat? Což mi něco uniklo? Potom se její pohled vrátil k Paule: „Měla bys za mnou zajít do salónu Amaryllis; trochu bych tě oblékla; ženu změní, když je dobře oblečená."

„Bylo by škoda Paulu měnit," řekla jsem, „vymóděnými ženami se to všude jen hemží, ale Paula je jenom jedna."

Lucii to zřejmě trochu vyvedlo z míry: „No v každém případě, až někdy přestaneš módou pohrdat, budeš vždycky vítána v mých salónech; a taky znám kosmetického odborníka, který dokáže zázraky," dodala otáčejíc se na vysokých podpatcích.

„Měla ses jí zeptat, proč nepoužívá jeho služeb," řekla jsem Paule.

„Nikdy jsem jim nedovedla odpovídat," řekla Paula. Na tvářích jí vyskočily nafialovělé skvrny a měla vtažené chřípí; to byl její způsob, jak bledla.

„Chceš jít?"

„Ne, to by byla porážka."

Claudie se k nám vrhla a oči jí svítily jako rozdováděné matróně: „Ta malá zrzka, co zrovna přišla, to je mladá Belhommová." Paula se otočila, já také. Josetta nebyla malá a byla to zrzka nejneobvyklejšího druhu: pod rusými vlasy měla mléčnou pleť blondýnek; smyslná a rozechvělá ústa a obrovské oči jí dodávaly výrazu, jako by byla poděšená

vlastní krásou. Bylo pochopitelné, že si mnohý muž přál rozechvět tu tvář. Neklidně jsem se podívala po Paule; držela v ruce sklenici šampaňského, stále nehybně, se strnulým pohledem, jako by slyšela nějaké hlasy; neblahé hlasy.

Srdce se ve mně bouřilo: za jaký to pyká zločin? Proč ji upalují zaživa, zatímco se všechny ty ženy kolem usmívají? Byla jsem ochotna připustit, že si své neštěstí připravila sama; nesnažila se Henrimu porozumět, vyžívala se ve fantaziích, zároveň s otroctvím si zvolila i lenost: ale konec konců nikdy nikomu neublížila, nezasloužila si tak ukrutný trest. Vždycky platíme za své chyby; jenomže jsou dveře, u kterých věřitelé nikdy ani nezaklepou, a jiné, které násilím vyvracejí, je to nespravedlivé. Paula byla mezi těmi, co mají smůlu, ale nemohla jsem se dívat, jak jí z očí kanou slzy, aniž si to vůbec uvědomuje; prudce jsem ji probudila: „Pojďme odtud," řekla jsem a vzala ji pod paží.

„Ano."

Když jsme se po kvapném rozloučení zase octly na ulici, zasmušile na mě pohlédla.

„Proč jsi mě nikdy nevarovala?" zeptala se.

„Nevarovala? Před čím?"

„Že jsem na špatné cestě."

„Ale já si to nemyslím."

„To je divné, že ne."

„Chceš říct, že jsi žila moc stranou lidí?"

Pokrčila rameny: „Ještě jsem neřekla poslední slovo. Víš, že jsem trochu hloupá: ale když něco pochopím, tak to pochopím."

Když vystupovala z autobusu, přece jen ze sebe vynutila úsměv: „Děkuju ti, že jsi šla se mnou. Prokázala jsi mi opravdovou službu. Nikdy ti to nezapomenu."

Nadina zůstala celý týden v Paříži. Když se zase objevila v Saint-Martin, zeptala jsem se jí, zda něco ví o Lambertovi: psal jí, za týden se vrátí. „Bude kravál," dodala vítězoslavně, „sešla jsem se s Jolym a zase jsme se spolu vyspali. Dovedeš si představit, jak se bude Lambert tvářit, až mu to povím!"

„Nadino! Nepovídej mu to!"

Nechápavě na mě pohlédla:

„Vždyť jsi mi tisíckrát opakovala, že si slušný lidi nelžou. Upřímnost především!"

„Ne. Říkala jsem ti, že se člověk musí snažit vytvořit si takové vztahy, kde by lež vůbec nepadala v úvahu. Ale tak daleko ještě s Lambertem nejsi, ani zdání. A kromě toho ti nejde o to, abys mu z upřímnosti svěřila skutečnou událost

ze svého života; tu historku jsi vyrobila naschvál, aby ho to bolelo, až mu ji budeš povídat."

Nadina se nerozhodně zachechtala:

„Když si ty začneš hrát na čarodějnici!"

„Nemám pravdu?"

„Ovšemže jsem ho chtěla potrestat; zasluhuje si to."

„Sama uznáváš, že dělá vždycky to, co chceš; když jednou neustoupí, mohla bys tu prohru přijmout elegantně."

„Dělá to, co chci, protože ho baví hrát si na chlapečka; je to komedie. Ale když jde o vážné věci, všechno ostatní je důležitější než já: Henri, noviny, jeho otec, vyšetřování v Německu..."

„Ty jsi slepá. Lambertovi na tobě záleží víc než na všem ostatním."

„Nepovídej. On mi nikdy nic takového neřekl."

„Asi jsi ho k tomu moc nepovzbuzovala."

„Ovšemže jsem na něm nežebrala vyznání lásky."

Pohlédla jsem na ni s určitou zvědavostí:

„Ale přece jen snad někdy hovoříte o svých citech, ne?"

„O takových věcech se přece nemluví," odpověděla pohoršeně. „Co si myslíš?"

„Mluvení napomáhá tomu, aby jeden druhému rozuměl."

„Ale já všemu moc dobře rozumím."

„Tak musíš taky rozumět, že se Lambert nikdy nesmíří s tím, že jsi ho podvedla; uděláš mu strašnou bolest a nenapravitelně pokazíš celý váš vztah."

„To je přece psina, že mi zrovna ty radíš, abych lhala." Pochechtávala se, ale zdálo se, že se jí ulehčilo. „No dobře, nic mu neřeknu."

Lambert přijel dva dny nato; o své cestě mluvil velmi málo, počítal, že se tam znovu vrátí v září, aby shromáždil přesnější informace; zdálo se, že se s Nadinou smířili. Dlouhé hodiny se vedle sebe opalovali na zahradě, chodili na procházku, četli, debatovali, dělali plány. Lambert se dával Nadinou hýčkat a ochotně se podvoloval jejím rozmarům; ale občas pocítil potřebu dokázat si svou nezávislost, sedl na motorku a ujížděl po silnicích rychlostí, která mu zřejmě samotnému naháněla strach. Nadina nenáviděla samotu druhých; tentokrát se k její žárlivosti mísila i závist; Lambertův nesouhlas a můj výslovný zákaz jí zabránily řídit; alespoň se snažila motorku trochu přizpůsobit: nalakovala blatník na červeno a na řídítka pověsila talismany. Přesto zůstávala v jejích očích motorka symbolem mužných radostí, jejichž zdrojem sama není a které také nemůže sdílet. Byla to nejčastější záminka

k hádkám s Lambertem; ale tohle kočkování v sobě nemělo žádnou trpkost.

Jednou večer, když jsem se ve svém pokoji upravovala na noc, přišli se posadit na zahradu.

„Vlastně si tedy myslíš, že bych nebyl schopný sám řídit noviny?“ řekl Lambert.

„To jsem neřekla. Říkám, že jestli si tě Volange vezme jako krycího panáka, nebudeš řídit vůbec nic.“

„Ale že by mi natolik důvěřoval, aby mi bez jakéhokoli postranního úmyslu svěřil takové místo, to ti připadá neuvěřitelné!“

„Ty jsi naivní! Volange je ještě příliš namočený, aby si troufal moc se ohánět svým jménem, a počítá, že si s tebou bude ze zákulisí manévrovat.“

„No jo, ty si myslíš, že jsi úžasně silná, protože si hraješ na cynika; ale zloba taky zaslepuje. Volange je někdo.“

„Volange je svině,“ řekla Nadina klidně.

„Udělal chybu, budiž; ale mně jsou pořád milejší lidi, kteří mají omyly za sebou, než ti, co je mají před sebou,“ řekl Lambert zlobně.

„Myslíš tím Henriho? Nikdy jsem z něho nedělala hrdinu, ale to je aspoň rovnej chlap.“

„Byl; ale teď se pomalu dává požírat politikou a svou veřejnou osobností.“

„Mně spíš připadá, že vyrostl,“ řekla Nadina nestranným tónem. „Ta hra, kterou dokončil, je to nejlepší, co kdy udělal.“

„To teda ne!“ řekl Lambert. „Mně připadá ohavná. A je to špatný skutek; mrtví jsou mrtví, ať je nechají na pokoji; nemá cenu zase rozdmychávat nenávist mezi Francouzi...“

„Naopak!“ řekla Nadina. „Lidi zatraceně potřebujou, aby se jim osvěžila paměť.“

„Nemá cenu se zavrtávat do minulosti,“ řekl Lambert.

„Já zase nepřipouštím, aby se zapomínalo,“ řekla Nadina a dodala úsečně: „A nechápu, jak někdo může odpouštět.“

„A kdo jsi, co jsi udělala, že si dovoluješ být tak přísná?“

„Byla bych toho udělala zrovna tolik co ty, kdybych byla chlap,“ řekla Nadina.

„A kdybych toho udělal desetkrát víc, nedovolil bych si odsuzovat lidi bez odvolání,“ řekl.

„No dobře,“ řekla Nadina. „V tomhle se nikdy neshodneme. Pojďme si lehnout.“

Nastalo ticho a potom řekl Lambert nesmlouvavě:

„Jsem přesvědčen, že Volange dokáže velké věci.“

„O tom pochybuju," řekla Nadina. „Rozhodně nechápu, jak to souvisí s tebou. Vést bůhvíjaký plátek, který ani nebude tvůj; v tom nevidím nic velikýho."

Neurčitě škádlivým tónem se zeptal: „Myslíš, že vůbec někdy něco velikýho vykonám?"

„To nevím," odpověděla, „a je mi to fuk. Proč by musel člověk zrovna stát o velikost?"

„Nečekáš ode mne víc, než že budu hodnej chlapeček, který tě na slovo poslouchá?"

„Ale já nečekám vůbec nic; já tě beru, jakej jsi."

Řekla to láskyplně, ale znamenalo to jasně, že odmítá říci slova, která si Lambert přál slyšet. Naléhal dál, trochu jako maniak:

„A co teda jsem? Jaké schopnosti podle tebe mám?"

„Umíš dělat majonézu," řekla vesele, „a řídit motorku."

„A ještě něco, co neřeknu," zachechtal se.

„Nenávidím, když jsi vulgární."

Hlasitě zívla. „Jdu spát." Štěrk jim zaskřípal pod nohama a ze zahrady nebylo už slyšet nic než vytrvalý koncert cvrčků.

Dlouho jsem je poslouchala: taková krásná noc! Na nebi nechyběla jediná hvězda, nechybělo nikde nic. A ve mně byla pořád ta prázdnota, která nikde nekončila. Lewis mi napsal dva další dopisy; mluvil v nich mnohem lépe než v prvním; ale čím živčji, čím skutečněji jsem ho pociťovala, tím větší váhy nabýval jeho smutek. Šeptám: „Proč jste tak daleko?" Odpovídá mi jako ozvěna: „Proč jste tak daleko?" a jeho hlas je těžký výčitkou. Protože jsme rozděleni, všechno nás dělí, i naše snaha, abychom se našli.

Ti dva však by si mohli ze své lásky udělat štěstí; zlobila mě jejich nešikovnost. Toho dne se rozhodli strávit den a noc v Paříži; brzy odpoledne vyšel Lambert z pavilónku v elegantním flanelovém obleku a s pečlivě uvázanou kravatou. Nadina ležela na trávě, měla na sobě květovanou sukni plnou skvrn, bavlněnou halenku a hrubé sandále. Zavolal na ni trochu mrzutě: „Pospěš si, zmeškáme autobus."

„Řekla jsem ti, že chci jet na motorce, je to mnohem větší zábava."

„Ale vždyť bychom přijeli zmazaní jak kominíci; a když je člověk trochu slušně oblečen, vypadá na motorce směšně."

„Já se nebudu nijak oblíkat," řekla nesmlouvavě.

„Přece nepojedeš do Paříže takhle?" Neodpověděla a on si mě nešťastně bral za svědka: „Jestli to není škoda! Ona by tak pěkně vypadala, kdyby nechala toho anarchistického

stylu!" Kriticky si ji prohlížel: „Tím spíš, že ti ta neupravenost vůbec nesluší."

Nadina se považovala za ošklivou a odmítala dělat se ženštější hlavně ze vzdoru; z její mrzuté nedbalosti se dalo těžko vytušit, jak citlivá je na každou poznámku týkající se jejího osobního vzhledu; výraz tváře se jí změnil: „Jestli chceš ženskou, která se od rána do večera zabývá svou kůží, obrať se na jinou adresu."

„Nebylo by nic tak těžkého vzít si čisté šaty," řekl Lambert. „Nemůžu tě někam vyvést, když zůstaneš oblečená jako divá Bára."

„Ale já o to nestojím, aby mě někdo někam vyváděl. Myslíš, že jsem žhavá, abys mě vodil ukazovat někam, kde se to hemží vrchními a dekoltovanými ženskými? Jdi do háje! Jestli si chceš hrát na donchuána, najmi si manekýnku, ať tě doprovází."

„Nevím, co by na tom bylo tak špatného jít si zatancovat do nějakého slušného podniku, kde hraje dobrý džez. Vy myslíte, že ano?" zeptal se mne.

„Myslím, že Nadina o tancování nestojí," řekla jsem opatrně.

„Tančila by moc dobře, kdyby chtěla!"

„Jenomže já právě nechci," řekla Nadina. „Dělat ze sebe vopici na parketu, to mě nebaví."

„Bavilo by tě to zrovna tak jako každou jinou," řekl Lambert; tváře se mu trochu zarděly. „A bavilo by tě oblékat se, chodit mezi lidi, jen kdybys byla upřímná. Člověk říká: ‚Mě to nebaví,' ale lže. Všichni jsme pokrytci plní zábran. Rád bych věděl proč. Proč by měl být zločin, když má někdo rád hezký nábytek, hezké šaty, přepych a zábavu? Ve skutečnosti to má rád každý."

„Přísahám ti, že na to zvysoka kašlu."

„Nepovídej! To je úžasný," dodal s prudkostí, která mě překvapila, „jak se musí člověk pořád přetvařovat, pořád zapírat. Nesmí se ani smát, ani plakat, když se mu chce, ani nesmí dělat to, co ho láká, nebo myslet to, co si myslí."

„Ale kdo vám v tom brání?" zeptala jsem se.

„To nevím, a to je na tom to nejhorší. Jeden druhého mystifikujeme a nikdo neví proč. Prý to je oběť čistotě: ale co je to ta čistota? Ať mi ji někdo ukáže! A jejím jménem všechno odmítáme, nic neděláme, k ničemu nedojdeme."

„K čemu chceš vlastně dojít?" zeptala se Nadina ironicky.

„Posmíváš se; ale to taky je pokrytectví. Jsi mnohem citlivější na úspěch, než přiznáváš; přece jen jsi tenkrát jela

s Perronem a se mnou bys mluvila jiným tónem, kdybych byl někdo. Všichni obdivují úspěch; a všichni mají rádi peníze."
„Mluv za sebe," řekla Nadina.
„A proč by člověk neměl stát o peníze? Dokud je svět takový, jaký je, je pořád lepší být na straně těch, co je mají. Nepovídej! Loni jsi byla moc pyšná, že máš kožich, a dala bys nevím co za to, abys mohla podnikat velké cesty: byla bys nadšená, kdyby ses probudila jako milionářka; jenomže si to nikdy nepřiznáš: bojíš se být sama sebou!"
„Já vím, kdo jsem, a docela dobře mi to vyhovuje," řekla kousavě. „To ty se bojíš být tím, čím jsi: malej buržoazní intelektuálek. Víš dobře, že pro velký dobrodružství nejsi dělanej. Tak teď si vsázíš na společenský úspěch, na peníze a tak dále. Stane se z tebe snob a mizernej kariérista."
„Jsou chvíle, kdy bys potřebovala dostat pár facek," řekl Lambert a otočil se k odchodu.
„Jen to zkus! Ujišťuju tě, že bude zábava!"
Sledovala jsem Lamberta pohledem; uvažovala jsem, proč tak vybuchl; co v sobě asi potlačuje? Touhu po snadném životě? Nepřiznanou ctižádost? Přeje si snad přijmout Volangeovu nabídku a netroufá si kvůli nesouhlasu svých přátel? Nebo snad má dojem, že zákazy, kterými se cítí obklopen, mu brání v tom, aby se stal osobností? Nebo si přeje, aby se mu prostě dostalo svolení nebýt nikým?
„To bych ráda věděla, nač narážel," řekla jsem.
„Ten," řekla Nadina pohrdavě, „ten si sní svý malý fantazie. Ale já se do nich vecpat nedám!"
„Musím říct, že ho moc nepovzbuzuješ."
„Ne; je to divný: když cítím, že chce, abych mu řekla to a to, hned mu řeknu opak. Nerozumíš tomu?"
„Trochu tomu rozumím."
Rozuměla jsem velmi dobře; právě u Nadiny jsem znala tenhle druh odporu.
„On pořád chce, aby mu člověk dával k něčemu dovolení; ať si ho vezme sám!"
„Přesto bys mohla být trochu smířlivější," řekla jsem. „Ty nikdy neuděláš žádný ústupek; měla bys povolit, když tě náhodou jednou o něco požádá."
„Však on žádá víc, než si myslíš," řekla; pokrčila rameny: „Předně se mnou chce každou noc spát; jsem z toho oddělaná."
„Můžeš odmítnout."
„Nevíš, jakou z toho dělá tragédii, když odmítnu," řekla a dodala podrážděně: „Kromě toho, kdybych se nechránila,

udělal by mi pokaždý fakana." Po očku mě pozorovala; věděla, jak je mi tenhle druh důvěrností protivný.
„Nauč ho, jak má dávat pozor."
„Pěkně děkuju! Aby se tak z toho ještě stal kurs praktických cvičení, to by bylo veselý! To se radši chráním sama. Ale není to moc zábavný brát si to pokaždý, když s ním spím. A ještě k tomu jsem si zlomila kartáček na zuby."
„Kartáček na zuby?"
„To ti v Americe nic neukázali? Mně to dala jedna WAC. Je to docela hezký, vypadá to jako malinká buřinka; jenomže když to máš pořádně umístit, potřebuješ k tomu takový skleněný nástroj; říkám tomu kartáček na zuby a rozbila jsem si to." Zlomyslně na mě pohlédla: „Pohoršuju tě, co?"
Pokrčila jsem rameny: „Nechápu, proč tak trváš na milování, když je to pro tebe taková robota."
„Jak chceš, abych se stýkala s chlapy, kdybych s nima nespala? Ženské mě otravujou, bavím se jenom s klukama; ale když s nima chci chodit, musím s nima spát, nemám na vybranou. Jenomže každý to dělá různě často a různě dlouho. Lambert chce pořád, a vůbec to nebere konce." Dala se do smíchu. „Asi si není jistej, že ho vůbec má, když ho pořád nepoužívá."
Jeden z paradoxů u Nadiny byl ten, že sice vystřídala mnoho postelí, že bez mrknutí oka říkala hrozné sprostoty, ale že byla přesto nesmírně netýkavá, pokud šlo o její pohlavní život. Když si Lambert dovolil narážku na jejich důvěrné styky — a to on dělal až příliš často — pokaždé se naježila.
„Neuvědomuješ si zřejmě jednu věc;" řekla jsem, „že tě totiž Lambert miluje."
Pokrčila rameny: „Tomu ty nikdy nechceš rozumět," řekla klidně. „Lambert miloval v životě jedinou ženu: Rosu. Potom se chtěl utěšit, sebral první děvče, které bylo po ruce; to jsem byla já, ale ze začátku ani neměl chuť se mnou spát. Teprve když se dozvěděl, že se mnou spí Henri, začlo mu to vrtat hlavou; ale nikdy jsem nebyla jeho typ. Mít ženskou pro sebe, to mu připadá mužnější než chodit po bordelech; taky je to pohodlnější. Ale uvnitř ke mně nic necítí."
Dovedla tak rafinovaně směšovat pravdu a nepravdu, že jsem se nezmohla na to, abych jí dokazovala opak; řekla jsem slabě:
„Všechno překrucuješ."
„Ba ne. Vím, co říkám."
Nakonec se přece jen převlékla do čistých šatů a jeli do Paříže; ale vrátili se mrzutější než dřív. A brzy vypukla další

scéna. Zrovna jsem pracovala na zahradě, nebe se chystalo na bouřku, tížilo mi ramena a přimačkávalo mě k zemi. Vedle mne Lambert četl a Nadina pletla. Den předtím mi řekla: „Vlastně jsou prázdniny hrozně namáhavý; každý den aby si člověk vymýšlel, jak trávit čas." Zřejmě se nudila; chvilku upírala pohled na Lambertovu šíji, jako by se snažila přimět ho silou svého pohledu, aby otočil hlavu; řekla:

„Ještě jsi toho Spenglera nedočetl?"

„Ne."

„Až budeš hotov, tak mi ho půjč."

„Ano."

Nadina nemohla vidět knihu v něčích rukách, aby ji nechtěla; odnášela si ji do pokoje a tam ta kniha potom marně zvětšovala stoh děl, která měla být v budoucnosti přečtena; četla velice pomalu, s jakýmsi nepřátelstvím, a po několika stránkách ji to unavilo. Zasmála se trochu a začala znovu:

„Prý je to úžasná blbina!"

Tentokrát Lambert zdvihl hlavu:

„Kdo ti to řekl? Tví komunističtí kamarádíčkové?"

„Každej ví, že Spengler je blbec," řekla s přesvědčením. Natáhla se na zem a zabručela: „Měl by ses se mnou radši trochu projet na motorce."

„Na to nemám ani nejmenší chuť," řekl Lambert suše.

„Naobědvali bysme se u Mesnilů a šli bysme se projít do lesa."

„A schytali bychom bouřku: podívej se na ty mraky."

„Žádná bouřka nebude. Řekni rovnou, že tě otravuje projet se se mnou."

„Otravuje mě někam jet, ano, zrovna jsem ti to říkal." Vstala: „Dobře, tak mě zas otravuje trávit den tady v záhonech kapusty. Vezmu si stroj a projedu se bez tebe. Dej mi klíč od řetězu."

„Zbláznila ses; vždyť neumíš řídit."

„Už jsem řídila; není to nic tak světoborného; když to dovedeš ty."

„A v první zatáčce si rozbiješ hubu. Nedá se nic dělat. Klíč ti nedám."

„Kašleš na to, jestli si rozbiju hubu nebo ne! Máš jenom strach, abych ti nerozbila tvou hračičku. Mizernej egoisto. Já ten klíč chci!"

Lambert ani neodpověděl. Nadina stála chvilku bez hnutí s prázdným pohledem. Potom vstala, sebrala velkou slaměnou kabelu, kterou nosila místo taštičky, a zavolala na mě: „Nudím se tu, pojedu na den do Paříže."

„Hezky se pobav.“

Vybrala si svou pomstu dobře. Lambert určitě bude trpět vědomím, že je Nadina v Paříži s kamarády, které nemůže on ani cítit. Sledoval ji očima, když vycházela ze zahrady, a pak se obrátil ke mně:

„Nechápu, proč se naše hádky tak snadno přiostřují,“ řekl nešťastně. „Chápete to vy?“

Bylo to poprvé, co se mnou začínal důvěrnou rozmluvu. Váhala jsem; ale když je ochoten mě vyslechnout, bude snad nejlépe, pokusím-li se s ním mluvit.

„Je to z velké části Nadininou vinou,“ řekla jsem. „Naštětí se kvůli hlouposti; a pak je nespravedlivá a útočná. Ale uvědomte si, že zraňuje proto, že je sama tak zranitelná.“

„Měla by chápat, že druzí jsou také zranitelní,“ řekl nevraživě. „Někdy je příšerně necitelná.“

Vypadal velmi bezbranně a velmi mladě s tou svěží pletí, trochu zdviženým nosem a mlsnou pusou; smyslná a zmatená tvář, zmítaná mezi příliš rozkošnými sny a příliš tvrdými povinnostmi. Odhodlala jsem se: „Víte, aby Nadině člověk rozuměl, musí se vrátit k jejímu dětství.“

Všechno, co jsem si do omrzení říkala sama pro sebe, opakovala jsem Lambertovi, jak nejlépe jsem uměla; poslouchal mě tiše a dojatě. Když jsem vyslovila Diegovo jméno, dychtivě mě přerušil:

„Je to pravda, že byl zázračně inteligentní?“

„Je.“

„Psal dobré básně? Měl nadání?“

„Myslím, že ano.“

„A nebylo mu víc než sedmnáct! Nadina ho obdivovala?“

„Nadina nikdy neobdivuje. Ne, k Diegovi ji poutalo hlavně to, že jí bezvýhradně patřil.“

„Ale vždyť já ji taky miluju,“ řekl smutně.

„Ona si tím není jista,“ řekla jsem. „Pořád se bojí, že ji srovnáváte s jinou.“

„Na Nadině mi záleží mnohem víc, než mi kdy záleželo na Rose,“ zašeptal.

To vyznání mě překvapilo: přece jen jsem přejala Nadininy předsudky:

„Řekl jste jí to?“

„Takové věci se nedají říkat.“

„Takové věci by potřebovala slyšet.“

Pokrčil rameny. „Vždyť vidí, že už rok žiju jenom pro ni.“

„Je přesvědčena, že je to jen jakýsi druh kamarádství. A jak

bych vám to měla vysvětlit? Ona si nedůvěřuje jakožto žena; potřebuje být milována jako žena."

Lambert zaváhal: „Ale právě v tomhle ohledu je těžko s ní vyjít. Snad bych vám to neměl říkat, ale já tomu nerozumím, nevyznám se v tom. Když mezi námi třeba jen jeden večer k ničemu nedojde, považuje to za urážku; ale skoro všechna milostná gesta ji pohoršují; tak ovšem zůstává chladná a zlobí se proto na mě..."

Vzpomněla jsem si na zlobné důvěrnosti, které mi svěřila Nadina.

„Víte jistě, že si ona přeje každý večer..."

„Naprosto jistě," odpověděl zamračeně.

Ten rozpor mě příliš nepřekvapil. Už jsem se s tím často setkala; vždycky to znamenalo, že žádný z milenců není se svým partnerem spokojen.

„Nadina se cítí zraněná, když své ženství přijímá, a stejně i když je odmítá," řekla jsem. „To dělá právě takové potíže ve vašich vztazích. Ale když budete dostatečně trpělivý, všechno se urovná."

„Copak trpělivost! Tu mám. Jen kdybych jistě věděl, že jí nejsem protivný!"

„To je nápad! Vždyť jí na vás hrozně záleží."

„Někdy si myslím, že mnou pohrdá, protože jsem, jak říká, jenom malej intelektuálek; intelektuál, který dokonce ani nemá tvůrčí nadání," dodal hořce. „A který se nemůže odhodlat lítat na vlastních křídlech."

„Nadina se nikdy nebude zajímat o nikoho jiného než o intelektuála," řekla jsem. „Strašně ráda debatuje a vykládá své názory: musí život vkládat do slov. Ne, věřte mi, jediné, co vám opravdu zazlívá, je, že ji nemáte dost rád."

„Přesvědčím ji," řekl; rozjasnila se mu tvář. „Jestli mě má aspoň trochu ráda, pak mi na ničem jiném nezáleží."

„Má vás hodně ráda; neříkala bych vám to, kdybych si tím nebyla jista."

Vrátil se ke své knížce a já k práci. Obloha byla od hodiny k hodině temnější; byla úplná tma, když jsem odpoledne šla nahoru do pokoje, abych se pokusila napsat Lewisovi dopis; on už se naučil, jak mi psát; bylo to pro něho snadnější než pro mě; lidé, věci, které mi popisoval, ty pro mě existovaly; mezi žlutými listy jsem znovunalézala psací stroj, mexický přehoz, okno otevřené nad záhonem stromů, přepychová auta projíždějící po silnici plné děr; ale tohle místo, moje práce, Nadina, Lambert, to pro něj neznamená nic; a jak mu psát o Robertovi, jak mu o něm nepsat? Mezi řádky svých

dopisů mi Lewis šeptal slova, která se lehko říkají: „Čekám na vás, vraťte se, jsem váš." Ale jak mu mám říct: „Jsem daleko, vrátím se až za dlouhou dobu, patřím jinému životu," když chci, aby to četl: „Miluju vás." On mě volá a já ho volat nemohu; jakmile mu odmítám svou přítomnost, nemám, co bych mu dala. Četla jsem po sobě, co jsem napsala, a styděla jsem se: jak je to prázdné a jak mám přitom těžké srdce! A jak ubohé sliby! Vrátím se, ale až za dlouhou dobu, a zase odjedu. Ruka mi znehybněla na obálce, které se za několik dní dotknou jeho ruce: skutečné ruce, ty, které jsem cítila na svém těle. Existuje tedy doopravdy! Někdy se mi zdálo, že je jen výtvorem mého srdce; příliš libovolně jsem s ním disponovala: usazovala jsem ho k oknu, osvětlovala mu obličej, probouzela jsem jeho úsměv, aniž se bránil. Jestlipak se někdy ještě s tím mužem, který mě překvapoval, s tím mužem, který mě naplňoval, setkám ve skutečnosti? Nechala jsem dopis na stole, opřela jsem se o okenní římsu; smrákalo se a bouřka vypukla; v mračnech mohl člověk vidět šiky jezdců s kopím v ruce a ve stromech zuřil vítr. Sešla jsem dolů do obývacího pokoje, rozdělala jsem velký oheň z polínek a telefonicky jsem pozvala Lamberta, aby k nám přišel na večeři; když tu Nadina nebyla a neprovokovala, vyhýbal se Robert i Lambert tichou dohodou všem ožehavým tématům. Po večeři odešel Robert zase do pracovny a zatímco mi Lambert pomáhal sklízet ze stolu, přihrnula se Nadina s úplně zmoklými vlasy. Lambert se na ni mile usmál:

„Vypadáš jako rusalka. Chtěla bys něco jíst?"

„Ne. Večeřela jsem s Vincentem a Sézenacem," odpověděla. Vzala se stolu ubrousek a třela si jím vlasy. „Mluvili jsme o těch ruských táborech. Vincent je stejného názoru jako já. Říká, že je to hnusný, ale jestli proti tomu uděláme kampaň, bude to voda na mlýn měšťáků."

„Takovéhle úvahy nás dovedou daleko!" řekl Lambert. Podrážděně pokrčil rameny: „Bude se snažit Perrona přesvědčit, aby mlčel."

„Ovšem," řekla Nadina.

„Doufám, že bezúspěšně," řekl Lambert. „Varoval jsem Perrona; jestli tu věc ututlá, odejdu z *Espoiru*."

„To je ovšem závažný argument!" řekla Nadina ironicky.

„Ale jdi, netvař se tak povýšeně!" řekl Lambert vesele. „Ve skutečnosti si o mně nemyslíš tolik špatného, jak bys mi chtěla namluvit."

„Ale možná taky ne tolik dobrého, jak věříš," řekla bez roztomilosti.

„Nejsi moc milá!“ řekl Lambert.
„A tys byl milý, když jsi mě nechal jet samotnou do Paříže?“
„Netvářila ses, jako bys stála o to, abych s tebou jel.“
„Neříkám, že jsem o to stála. Říkám, žes mi to mohl nabídnout.“
Zamířila jsem ke dveřím a odešla jsem z pokoje. Slyšela jsem, jak Lambert říká:
„Ale tak se nehádejme!“
„Já se nehádám!“ odpověděla Nadina.
Předpokládala jsem, že se budou hádat celý večer.
Druhý den jsem šla časně ráno na zahradu. Pod modrým nebem, uhlazeným nočním deštěm, byla příroda ještě pocuchaná: cesta byla zbrázděna výmoly, trávník pokrývaly spadané větve. Rozkládala jsem si papíry na vlhkém stole, když jsem najednou uslyšela rachocení motorky. Po rozmoklé cestě ujížděla Nadina, vlasy jí vlály ve větru a sukně měla vysoko vyhrnuté na nahých nohou. Lambert vyšel z pavilónku, běžel až k plotu a volal: „Nadino!“ Potom se ke mně vrátil se zmateným výrazem.
„Vždyť ona neumí řídit!“ řekl rozčileně. „A po té bouřce budou na cestě zlámané větve, vyvrácené stromy. Stane se nějaké neštěstí!“
„Nadina je svým způsobem opatrná,“ řekla jsem, abych ho uklidnila. Sama jsem však také byla znepokojená; Nadina si sice dává pozor na kůži, ale není šikovná.
„Vzala mi klíček od řetězu, když jsem spal. Je tak tvrdohlavá!“ Vyčítavě na mě pohlédl: „Říkáte, že mě má ráda; to tedy má zvláštní způsob, jak to projevovat! Já jsem si včera večer nepřál nic jiného než se usmířit, vždyť jste viděla. Nijak to nepomohlo.“
„Ono není tak snadné, aby se lidé shodli,“ řekla jsem. „Mějte trochu trpělivosti.“
„S Nadinou jí člověk musí mít moc!“
Odešel a já jsem si smutně pomyslela: Taková motanice. Nadina ujíždí po silnici, ruce pevně sevřené na řídítkách, a stěžuje si větru: Lambert mě nemiluje. Nikdo mě nikdy nemiloval, jenom Diego, a ten je mrtvý. A mezitím chodí Lambert po pokoji sem a tam a srdce má plné pochyb. Je nesnadné stát se mužem v době, kdy význam toho slova dostal příliš velkou tíhu: příliš mnoho starších mužů, mrtvých, mučených, vyznamenaných a významných se nabízí jako vzor pětadvacetiletému chlapci, který ještě sní o mateřské něze a mužné ochraně. Myslela jsem na kmeny, kde už od pěti let

učí malé chlapce, aby si do masa píchali otrávené trny: i u nás musí muž, který chce získat důstojnost dospělého, umět zabíjet, působit bolest, snášet bolest. Na děvčata se uvalují zákazy, na chlapce požadavky; jsou to dva druhy zbytečných zkoušek, které mají stejně neblahé účinky. Kdyby si chtěli navzájem pomoci, snad by se Nadině a Lambertovi podařilo aby se smířili se svým věkem, se svým pohlavím, s místem, které na světě zaujímají; pokusí se o to konečně jednou?

Lambert s námi obědval; kolísal mezi strachem a hněvem.

„To už přesahuje meze žertu!“ řekl rozčileně. „Nemá právo takhle lidem nahánět strach. Je to zlomyslnost, je to vydírání. Zasloužila by pořádných pár facek!“

„Netuší, že o ni máte takový strach,“ řekla jsem. „A opravdu nemusíte mít. Asi někde spí na louce nebo se opaluje.“

„Jen aby nebyla někde v příkopě s rozbitou hlavou,“ řekl. „Je blázen! Je vážně blázen!“

Vypadal opravdu vystrašeně. Rozuměla jsem mu. Byla jsem mnohem méně klidná, než jsem předstírala. „Kdyby se bylo něco stalo, zatelefonovali by nám,“ říkal Robert. Ale třeba zrovna teď v tuhle chvíli dostala motorka smyk a Nadina letí na strom. Robert se pokoušel mě rozptýlit; ale když se začalo smrákat, neskrýval už svůj nepokoj; mluvil o tom, že zavolá četnické stanice v okolí, když jsme konečně zaslechli zvuk motoru. Lambert byl na cestě dřív než já; motorka byla zablácená, Nadina také; se smíchem seskočila a vtom jsem viděla, jak jí Lambert plnou silou vrazil dvě facky.

„Maminko!“ Nadina se na něj vrhla, bila ho také a křičela ostrým hlasem: „Maminko!“ Chytil ji za zápěstí. Když jsem k nim došla, byl tak bledý, že jsem myslela, že omdlí. Nadina krvácela z nosu, ale věděla jsem, že se jí spustí krev, kdykoli chce, je to trik, který se naučila v dětství, když se prala s uličníky u kašen Lucemburské zahrady.

„Že se nestydíte,“ řekla jsem a vložila se mezi ně, jako bych od sebe odtrhávala dvě děti.

„On mě bil!“ křičela Nadina hystericky.

Objala jsem ji kolem ramen a utírala jí nos: „Uklidni se!“

„Bil mě, protože jsem mu vzala jeho blbou motorku! Já mu ji roztřískám na kusy!“

„Uklidni se!“ opakovala jsem.

„Roztřískám mu ji!“

„Poslyš,“ řekla jsem, „Lambert tě neměl fackovat. Ale je pochopitelné, že rozčilením nevěděl, co dělá. Všichni jsme měli hrozný strach. Mysleli jsme, že se ti něco stalo.“

„To by mu bylo srdečně jedno! Myslel jen na motorku. Měl strach, abych mu ji nepoškodila."

„Promiň, Nadino," řekl Lambert s námahou, „neměl jsem to dělat. Ale byl jsem strašně rozčilený. Mohla ses zabít."

„Ty pokrytče! To by ti bylo fuk, to já vím. Bylo by ti jedno, kdybych třeba chcípla; však už jsi jednu pochoval."

„Nadino!" Bledá tvář mu teď zrudla, už v ní nebylo nic dětského.

„Pochoval, zapomněl, byls s tím brzy hotov!" křičela.

„Co si to dovoluješ! Ty, která jsi zradila Diega s celou americkou armádou!"

„Mlč!"

„Zradilas ho."

Nadině tekly po tvářích slzy zuřivého vzteku: „Snad jsem ho zradila, když už byl mrtvý. Ale tys dovolil svýmu otci, aby udal Rosu, když ještě žila."

Chvíli mlčel; potom řekl: „Nechci tě už nikdy vidět. Už nikdy."

Nasedl na motorku a já jsem nenašla ani slovo, abych ho zadržela. Nadina vzlykala.

„Pojď si odpočinout. Pojď."

Odstrčila mě, vrhla se do trávy, křičela:

„Jeho táta udával židy! A já s takovým chlapem spala! A on mi dal pár facek! Dobře mi tak! Dobře mi tak!"

Křičela. A nedalo se dělat nic jiného než ji nechat křičet.

KAPITOLA SEDMÁ

Paula strávila léto u Claudie de Belzunce a Josetta se jela ve společnosti své matky opalovat do Cannes. Henri odjel malým vozem, koupeným z druhé ruky, do Itálie. Ta se mu tak líbila, že se mu podařilo zapomenout na *Espoir*, na S.R.L., na všechny problémy. Když se vrátil do Paříže, našel v poště zprávu, kterou mu Lambert poslal z Německa, a fascikl dokladů, které shromáždil Scriassine. Strávil nad těmi doklady celou noc; a ráno byla Itálie daleko. Bylo možno pochybovat o dokumentech nalezených v archívech Reichu, kde se mluvilo o devíti miliónech osmi stech tisících vězňů; bylo možno považovat za podezřelé zprávy polských vězňů osvobozených v roce 1941; ale aby člověk soustavně popíral všechna svědectví mužů a žen, kteří se z tábora dostali, to by se musel

jednou provždy odhodlat dát si klapky na oči i na uši. A kromě článků zákoníků, které Henri už znal, tady byla zpráva vydaná v Moskvě v roce 1935, ve které byly vypočítány obrovské práce provedené tábory O.G.P.U.; byla tu pětiletka z roku 1941, která 14 procent všech staveb svěřovala M.V.D. Zlaté doly v Kolymě, uhelné doly v Norilsku a Vorkutě, železo v Starobělsku, rybářství v Komi: jak se tam vlastně žije? Kolik těch vězňů vlastně je? Tenhle bod je značně sporný a nejasný; ale jisté je, že ty tábory existují ve velkém měřítku a jakožto instituce. Musím to uveřejnit, rozhodl se Henri. Jinak budu spoluvinný; spoluvinný a vůči čtenářům se dopustím zneužití důvěry. Natáhl se oblečený na postel a pomyslel si: To bude veselé! Rozkmotří se s komunisty a potom nebude mít *Espoir* nijak snadné postavení. Ještě dnes ráno měl radost, když viděl, jak si dělníci ve stáncích kupují *Espoir:* už ho kupovat nebudou. Ale jak by mohl mlčet? Mohl tvrdit, že toho neví dost, aby mohl mluvit: pravý smysl dává těm táborům režim jakožto celek, a o něm je tak málo informací! Ale pak tedy toho také neví dost na to, aby mohl mlčet. Nevědomost není alibi, to už dávno pochopil. Když čtenářům slíbil, že jim bude říkat pravdu, musí jim, i když má pochyby, říci to, co ví; jedině pozitivní důvody by ho mohly přimět aby jim to zatajil: jeho nechuť k roztržce s komunisty není žádný pozitivní důvod, to se týká jen jeho osoby.

Naštěstí mu okolnosti popřály trochu oddechu. Ani Dubreuilh, ani Lambert, ani Scriassine nebyli v Paříži a Samazelle na celou věc dělal jen neurčité narážky. Henri se snažil myslet na to co nejméně; bylo ostatně mnoho jiných věcí, na které myslet musel: ne tak důležitých, ale naléhavých. Zkoušky na představení jeho hry byly bouřlivé; Salève byl přehnaně slovanský, jeho vrtochy, přestože ne moc časté, nevzbuzovaly o nic menší obavy a Josetta je snášela plačky. Vernon začínal mít strach ze skandálu a navrhoval nepřijatelné škrty a změny; provedením kostýmů byl pověřen salón Amaryllis a Lucie Belhommová nechtěla pochopit, že Josetta má vycházet z hořícího kostela a ne z krejčovského salónu. Henri musel trávit v divadle celé hodiny.

Musím přece zavolat Paulu, řekl si jednou ráno. Psala mu jen stručné a záhadné pohlednice; byla už zpátky v Paříži několik dní, ale ještě se mu neozvala; ale patrně úzkostlivě čeká na zavolání; její diskrétnost je jen taktika a bylo by kruté toho zneužívat. Když však ji zavolal, smluvila si s ním schůzku tak klidným hlasem, že na cestě k ní zadoufal, že se snad už od něho definitivně odpoutala. S úsměvem mu ote-

vřela dveře a Henri ustrnul: Co se s ní stalo? Měla vlasy vyčesané nahoru, takže jí byl vidět příliš tučný zátylek, vytrhala si obočí, byla oblečená v příliš vypasovaném kostýmu, vypadala téměř vulgárně. Nepřestávala se usmívat:

„Proč se na mě tak díváš?"

Usmál se také, ačkoli ho to stálo přemáhání:

„Jsi divně oblečená..."

„Udivuju tě?" Vytáhla z kabelky dlouhou cigaretovou špičku, kterou si strčila do úst: „Doufám, že tě ještě hodně udivím." Dívala se na něho očima plnýma veselí: „Předně ti sdělím velikou novinku: píšu."

„Píšeš? A co píšeš?"

„Jednou se to dozvíš," odpověděla.

Hryzala cigaretovou špičku a tvářila se tajuplně, Henri poodešel k oknu; Paula mu často hrávala tragické výstupy, ale tenhle druh komedie jí byl nedůstojný; kdyby se neobával komplikací, vytrhl by jí tu špičku, rozcuchal by ji a zatřásl by s ní. Otočil se zase k ní:

„Mělas hezké prázdniny?"

„Docela hezké. A co ty? Co děláš?" zeptala se s jakousi shovívavostí.

„Já trávím dny v divadle; zatím přešlapujeme na místě; Salève je dobrý režisér, ale moc snadno ztrácí nervy."

„To děvčátko bude dobré?"

„Myslím, že bude výborná."

Paula vdechla cigaretový kouř, zakuckala se:

„Pořád s ní ještě máš poměr?"

„Pořád."

Podívala se na něho, jako by jí dělal starost:

„To je zvláštní."

„Proč?" zeptal se; zaváhal: „Není to žádný rozmar; jsem do ní zamilovaný," řekl odhodlaně.

Paula se usmála: „Myslíš si to opravdu?"

„Vím to jistě; miluju Josettu," řekl pevně.

„Proč mi to říkáš takovým tónem?" zeptala se překvapeně.

„Jakým tónem?"

„Takovým divným."

Udělal netrpělivý posunek: „Vypravuj mi radši, jak ses měla o prázdninách: psalas mi tak málo."

„Měla jsem moc práce."

„Je tam hezká krajina?"

„Mně se líbila," odpověděla Paula.

Bylo únavné dávat jí otázky, na které odpovídala jenom krátkými větami plnými tajemného podtextu. Henriho to tak

vyčerpalo, že za deset minut odešel. Nesnažila se ho zadržet a nežádala o nové setkání.

Deset dní před premiérou přijel Lambert z Německa. Od otcovy smrti se změnil, byl vzdorovitý a uzavřený. Hned začal zeširoka vykládat o svém pátrání a o svědectvích, která získal. Podezíravě pohlédl na Henriho:

„Jsi teď přesvědčen nebo ne?“

„O tom podstatném ano.“

„Aspoň to!“ řekl Lambert. „A co Dubreuilh? Co ten tomu říká?“

„Neviděl jsem ho. Nehne se ze Saint-Martin a já jsem neměl čas tam zajet.“

„Přitom by bylo nutné přejít k činům,“ řekl Lambert. Zamračil se: „Doufám, že bude mít tolik poctivosti, aby přiznal, že tentokrát jsou fakta zjištěna.“

„Jistě,“ řekl Henri.

Lambert se znovu nedůvěřivě zadíval na Henriho:

„Osobně jsi odhodlaný mluvit, ano?“

„Osobně, ano,“ řekl Henri.

„A co když se starý proti tomu postaví?“

„Zeptáme se výboru.“

Lambertův obličej se zachmuřil, a Henri dodal:

„Podívej se, dopřej mi týden času. Teď se to na mne hrne ze všech stran, ale promluvím s ním hned po premiéře a celou věc vyřídíme.“ Dodal přátelsky: „Jdu do divadla; bavilo by tě jít se mnou?“

„Četl jsem tu hru: nelíbí se mi,“ řekl Lambert.

„Na to máš plné právo,“ řekl Henri vesele. „Ale třeba by tě bavilo podívat se na divadelní zkoušku.“

„Mám práci. Musím si dát do pořádku poznámky.“ Nastalo rozpačité ticho a potom se Lambert odhodlal: „V srpnu jsem mluvil s Volangem,“ řekl neutrálním hlasem, „dává dohromady velký literární týdeník a nabízí mi místo šéfredaktora.“

„Slyšel jsem o tom; má se to jmenovat *Les Beaux Jours*, že? Patrně si netroufá sám otevřeně vystupovat jako vedoucí osobnost.“

„Chceš říct, že mě chce využít? Skutečně chce, abychom ten časopis dělali společně; ale proto není jeho nabídka o nic méně zajímavá.“

„Ať tak nebo tak, stejně bys nemohl pracovat zároveň pro *Espoir* a v pravicovém plátku,“ řekl Henri suše.

„Jde o ryze literární týdeník.“

„To se říká vždycky. Ale lidi, kteří o sobě tvrdí, že jsou

apolitičtí, bývají nutně reakcionáři." Henri pokrčil rameny: „Jak můžeš doufat, že by se ti podařilo sladit naše myšlenky s Volangeovými?"

„Není mi tak moc vzdálený: často jsem ti říkal, že sdílím jeho pohrdání politikou."

„Což nechápeš, že Volangeovo pohrdání politikou je také politický postoj: ten jediný, který si v současné době může dovolit." Henri se zarazil; Lambert dostal svůj zarytý výraz. Volange mu patrně uměl zalichotit; a nadto mu nabízí možnost zamíchat zlo a dobro tak, aby Lambert mohl očistit otce a ospravedlnit své velké jmění. Musím se s ním častěji stýkat a mluvit s ním, řekl si Henri. Ale zatím neměl čas. „Ještě si o tom promluvíme," řekl a stiskl mu ruku.

Trochu ho zarmoutilo, že se Lambert vyjádřil tak odmítavě o jeho hře. Jistě nebylo Lambertovi kvůli otci milé, že se v ní zase vrtá do minulosti; ale proč ten nepřátelský postoj? Škoda! řekl si Henri. Byl by býval rád, kdyby někdo nezúčastněný byl přítomen na některé z těch posledních zkoušek a řekl mu, co si o tom myslí: sám už dobře nevěděl, na čem vlastně je. Salève a Josetta soustavně naříkali; Lucie Belhommová se úporně bránila roztrhnout Josettě šaty; Vernon trval na tom, že po premiéře uspořádá večeři. Marně Henri protestoval, marně se rozčiloval, nikdo ani neposlouchal, co říká; a on měl dojem, že se řítí do záhuby. Konec konců, jestli má jedna hra úspěch nebo jestli propadne, na tom tak moc nezáleží, snažil se přesvědčit sama sebe; jenomže i když by se sám s propadnutím vyrovnal, Josetta potřebuje úspěch. Rozhodl se zavolat Dubreuilhovy, kteří se právě vrátili do Paříže: mohli by zítra přijít do divadla? Hra se bude zkoušet od začátku do konce a on by rád slyšel jejich mínění.

„Přijdeme," řekla Anna. „Bude nás to úžasně zajímat. A Roberta to donutí, aby si trochu odpočinul: pracuje jako blázen."

Henri se trochu obával, aby Dubreuilh nezačal hned přetřásat tu věc s tábory; ale snad ani on nespěchal s rozhodnutím: ani slovem se o tom nezmínil. Henri cítil trému, když zkouška začala. Působilo mu rozpaky, i když někdy někoho zastihl, jak čte některý z jeho románů; sedět vedle Dubreuilhových, zatímco poslouchali jeho text, to mu připadalo jako něco neslušného. Anna vypadala dojatě a Dubreuilh zaujatě: ale což existuje něco, co by ho nezajímalo? Henri si netroufal ptát se ho. Poslední věta byla pronesena v ledovém tichu. Potom se Dubreuilh obrátil k Henrimu a řekl srdečně: „Můžete mít radost! Je to ještě mnohem lepší na jevišti, než když

se to čte. Řekl jsem vám to hned: je to to nejlepší, co jste kdy udělal."

„Určitě!" řekla Anna nadšeně.

Rozplývali se chválou: říkali přesně ta slova, která si Henri přál slyšet; bylo mu to velmi příjemné, ale zároveň ho to trochu děsilo. Celé ty tři týdny dělal, co mohl, aby hra měla všechny šance, ale nechtěl si klást otázky o její hodnotě, o jejím úspěchu; zakázal si naději i strach; teď cítil, jak jeho opatrnost taje. To nejlepší, co kdy udělal: je to dobré? Shledá obecenstvo, že to je dobré? Srdce mu prudce bilo, když večer při premiéře stál skrytý za kulisami a číhavě naslouchal nezřetelnému hučení, které se ozývalo z neviditelného hlediště. Ctižádost, přeludy: už léta nedůvěřoval jejich napodobeninám; ale přece jen nezapomněl na své sny z mládí; sláva: věřil v ni, slíbil si, že ji jednou plnou náručí k sobě přitiskne, jako k sobě člověk tiskne svou lásku; je nesnadné ji uchopit, nemá žádnou tvář. Ale aspoň by se mohl ozvat hluk úspěchu, pomyslel si. Jednou dávno už ho slyšel. Vystoupil tehdy na stupínek, sešel dolů s náručí plnou knih a v potlesku se ozývalo jeho jméno. Možná že znovu zažije ten dětinský pocit slávy. Člověk nemůže být pořád skromný, nemůže být pořád pyšný a pohrdat všemi symboly; tráví-li většinu dne tím, že se snaží navázat kontakt se svými bližními, je to proto, že i bližní jsou důležití — a potřebujete někdy vědět, že i vy jste důležití pro ně; potřebujete slavnostní chvíle, kdy přítomnost ztělesňuje celou minulost a vítězí nad budoucností... Henri naráz přerušil své úvahy: zazněly tři údery. Opona se zvedla nad temnou jeskyní, kde seděli lidé beze slova, se strnulým pohledem; mezi touto nepohnutou přítomností a divokým řevem, který tu zazníval poslední půl hodiny, byl takový nepoměr, že se člověk ptal, kde se tu ti lidé vzali; nevypadali docela skutečně. Pravda byla tady ta vypálená vesnice, slunce, výkřiky, německé hlasy, strach. Někdo v sále zakašlal a Henri si uvědomil, že tamti jsou taky skuteční: Dubreuilhovi, Paula, Lucie Belhommová, Lambert, Volangeovi, tolik dalších, které zná, tolik jiných, které nepoznává. Co tu vlastně dělají? Vzpomínal si na jedno odpoledne rudé sluncem, vínem a krvavými vzpomínkami: chtěl je vyrvat tomu tehdejšímu srpnu, chtěl je vyrvat času; prodloužil si je sněním, ve kterém vzklíčil příběh a také myšlenky, které se vlily do slov; přál si tehdy, aby slova, myšlenky, příběh ožily: je tu to němé shromáždění proto, aby jim vdechlo život? Ozval se rachot kulometů, Josetta přešla liduprázdným náměstím ve svých příliš krásných šatech ze salónu Amaryllis a zhroutila se vpředu na

jevišti, zatímco se ze zákulisí ozývaly výkřiky a drsné povely. Také v hledišti někdo vykřikl; nějaká žena s rajkami na klobouku hlučně vstala ze svého místa: „Už dost těch hrůz!“ Uprostřed hvízdání a potlesku vrhla Josetta na Henriho uštvaný pohled a on se na ni klidně usmál; mluvila dál. Usmíval se, ale ve skutečnosti měl chuť skočit na scénu nebo napovídat Josettě nová, přesvědčivá a otřesná slova; stačilo natáhnout ruku a mohl se dotknout její paže; ale světlo rampy ho vylučovalo z toho světa, kde se neúprosně odsypávaly dramatické okamžiky. A Henri poznal, proč se tu všichni shromáždili: aby vynesli rozsudek. Nešlo o oslavu, šlo o proces. Poznával ty věty, které si s nadějí vybíral ve smířlivém tichu svého pokoje: dnešní noci měly příchuť zločinu. Vinen, vinen, vinen. Cítil se tak osamělý jako člověk, který na lavici obžalovaných před porotou naslouchá svému obhájci. Přiznával se k vině a nežádal o nic než o shovívavost poroty. Ještě někdo zavolal: „Hanba!“ a on nemohl říci ani slovo na svou obranu. Když se spustila opona za zvuku potlesku, kterým proniklo několikeré zapískání, zpozoroval, že má vlhké dlaně. Odešel ze zákulisí a zavřel se do Vernonovy kanceláře; po chvilce se otevřely dveře.

„Řekli mi, že nikoho nepřijímáš,“ řekla Paula, „ale domnívám se, že já nejsem nikdo.“ V jejím hlase se ozývala promyšlená nenucenost; měla na sobě černé šaty a byla ten večer tak střídmě elegantní, že vypadala až výstředně.

„Jsi jistě nadšen!“ dodala. „Je to nádherný skandál.“

„Ano, takový to na mě udělalo dojem,“ odpověděl.

„Víš, ta žena, která protestovala, to je nějaká Švýcarka, která celou válku prožila v Ženevě. Taky dole u orchestru došlo k pěkné mele. A Huguetta Volangeová předstírala mdlobu.“

Henri se usmál: „Huguetta omdlela?“

„Velice elegantně. Ale kdybys viděl jeho! Chudák Louis! Cítí, že to bude triumfální úspěch, je bledý jak stěna.“

„Divný úspěch,“ řekl Henri. „Uvidíš: ve druhém jednání budou všichni ti, co tleskali, zase pískat...“

„Tím líp,“ řekla Paula pyšně. Dodala: „Dubreuilhovi jsou nadšeni.“

Ovšem, všichni přátelé měli radost z té veselé výtržnosti; intelektuálům vždycky připadá zábavný každý skandál, když ho vyvolá někdo jiný. Jediný Henri byl zasažen tou nenávistí a vztekem, které právě rozpoutal. Muži byli zaživa upáleni v kostele a Josetta zradila manžela, kterého milovala skutečnou láskou, hněv obecenstva mění ty papírové zločiny ve sku-

tečnost; a zločincem je on. Znovu se opíral o praktikábl ve tmě, prohlížel si své soudce a ohromeně uvažoval: Tohle jsem udělal! Já! Minul rok; srpnové slunce zase praží na kostru vesnice, ale na hrobech vyrostly kříže, zalévali je projevy, vzduch byl plný trojbarevných fanfár a černě zahalené vdovy se procházely s květinami v náručí. Znovu splynulo s tmou nepřátelské mručení.

Posmívám se čachrářům s mrtvolami a budu obviněn, že znevažuju mrtvé, pomyslel si. Měl ruce suché, ale v hrdle cítil cosi jako sirný výpar. Copak jsem tak zranitelný? pomyslel si znechuceně. Ti druzí, když jim člověk v zákulisí tiskne ruku, vypadají vždycky tak nezúčastněně, tak ledabyle: znají v hloubi duše také tyhle dětské úzkosti? Jak se s nimi má člověk srovnávat? O všem ostatním zálibně vykládají; neváhají světu sdělit podrobný výčet svých neřestí a přesné rozměry svého pyje; ale žádný spisovatel není dost sebevědomý nebo dost pokorný, aby veřejně prozradil své ambice, svá zklamání. Naše upřímnost je stejně pohoršlivá jako upřímnost dětí, řekl si Henri. Lžeme jako ony a jako ony se každý z nás tajně bojí, že je netvor. Opona klesla podruhé; a Henri se zatvářil odtažitě a ledabyle, když tiskl ruku zvědavcům. Hotové procesí, jako před sakristií: ale je to svatba, nebo pohřeb?

„Je to vítězství!“ zvolala Lucie Belhommová, vrhajíc se k němu, když vstoupil do velké restaurace, kde štěbetal navoněný dav; položila Henrimu na paži ruku v rukavičce; na hlavě se jí houpal velký černý truchlivý pták: „Uznejte, že Josetta vypadá k světu, když vejde v těch červených šatech.“

„Zítra večer ty šaty vyválím v prachu a nadělám do nich nůžkami díry.“

„To nesmíte, tvůrcem kostýmů jsem já,“ řekla Lucie suše. „Všem se ostatně moc líbily.“

„Josetta se jim líbila!“ řekl Henri. Usmál se na Josettu, která se na něho unyle usmála, a vtom je oslnil magnéziový blesk. Pohnul se, ale Lucie mu sevřela paži.

„Buďte hodný: Josetta potřebuje reklamu.“

Následoval další blesk a pak ještě jeden. Paula pozorovala celý výjev s výrazem uražené vestálky. Ta musí vždycky všechno komplikovat! pomyslel si dopáleně. Nevěděl, jestli svou při vyhrál, nebo prohrál; na spořádanou a bezpečnou slávu při rozdílení školních cen, na tu musí mít člověk srdce dítěte; ale najednou měl chuť být veselý; něco se mu přihodilo, jedna z těch věcí, o kterých před patnácti lety nejasně snil, když luštil osvětlené plakáty na sloupech u Morisse: hráli

mu první hru a lidem připadala dobrá. Zdálky se usmál na Dubreuilhovy a udělal několik kroků směrem k nim; cestou ho zastavil Louis; držel v ruce sklenku martini, měl trochu zakalený pohled.

„Nuže, tomu se říká veliký pařížský úspěch!"

„Jak je Huguettě? Prý se jí udělalo nevolno; je to pravda?"

„Ty totiž vystavuješ nervy svých diváků důkladné zkoušce!" řekl Louis. „Ne abys myslel, že mě to rozhořčuje; proč by se měly a priori odmítat melodramatické prostředky, nebo dokonce, řekněme to slovy tvých protivníků, i panoptikální prostředky? Ale Huguetta je citlivka, nevydržela to; odešla po prvním jednání."

„To je mi hrozně líto!" řekl Henri. „Neměl jsi považovat za svou povinnost, abys zůstal až do konce."

„Záleželo mi na tom, abych ti mohl blahopřát," řekl Louis s upřímným úsměvem. „Jsem konec konců tvůj nejstarší přítel." Rozhlédl se kolem sebe: „Jistě jsem tady jediný, kdo znal toho malého gymnasistu z Tulle, který tak usilovně pracoval. Jestli si někdo zasloužil dostat se nahoru, tak jsi to ty."

Henri potlačil několik odpovědí; ne, nemohl Louisovi vrátit jedovatost za jedovatost, už takhle bylo dost nepříjemné představit si, co se asi v tomto okamžiku děje v té závistivé hlavě; člověk si musí dávat pozor, aby v ní nevyvolal nové víry. Skoncoval to:

„Děkuji ti, že jsi přišel, a Huguettě se omlouvám," řekl a s pousmáním odešel.

Ano, ty vzpomínky na dětství a na mládí, které se v něm dnes večer letmo ozvaly, ty s ním sdílel jedině Louis; Henriho to znechutilo. S minulostí neměl štěstí. Často si myslíval, že ta uplynulá léta mu zůstávají k dispozici nedotčená jako kniha, kterou člověk zavře a kterou zase může otevřít; sliboval si, že neskončí život, aniž si jej znovu zopakoval; ale z toho či onoho důvodu každý pokus vždycky selhal. Ať tak či onak, toto jistě nebyla vhodná chvíle, aby se pokoušel zachytit se celý, jaký je; je tu příliš mnoho rukou, které je třeba stisknout, a pod palbou těch dvojsmyslných poklon ztrácel půdu.

„Tak vidíte! Vyhrál jste!" řekl Dubreuilh. „Polovina lidí zuří, druhá polovina je nadšená, ale všichni prorokují tři sta repríz."

„Josetta byla dobrá, že?"

„Moc dobrá; a je tak krásná," řekla Anna trochu chvatně; dodala zlobně: „Ale zato matka, to je hrozná ženská! Před chvílí jsem ji slyšela, jak se chechtala s Vernonem... Nemá ani trochu studu."

„Co říkala?“

„To vám povím někdy jindy,“ odpověděla Anna; rozhlédla se kolem sebe: „Má hrozné přátele!“

„To nejsou její přátelé, to nejsou ničí přátelé,“ řekl Dubreuilh; „to je pařížská smetánka; neznám nic ubožejšího.“ Omluvně se usmál: „Tak já vypadnu.“

„Já tu ještě zůstanu, abych si promluvila s Paulou,“ řekla Anna.

Dubreuilh stiskl Henrimu ruku: „Zastavíte se zítra nebo pozítří u nás?“

„Ano. Musíme udělat jistá rozhodnutí. Je to důležité,“ řekl Henri.

„Zavolejte,“ řekl Dubreuilh.

Rychle spěchal ke dveřím, byl rád, že odchází, nijak to neskrýval; a bylo jasné, že Anna zůstává jen ze zdvořilosti; necítí se volně; co vlastně Lucie řekla? Proto nepřišli Vincent a Lachaume na večeři; zazlívají mi, že se zahazuju s těmihle lidmi. Po očku pohlédl na Paulu, která stála strnule jako socha výčitky, a zatímco dále zdravil elegantní hosty, které mu Vernon představoval, uvažoval v duchu: Je to moje vina? Nebo se věci změnily? Existovala doba, kdy člověk znal své přátele a své nepřátele, kdy miloval s nasazením života, kdy nenáviděl na smrt. Teď se do každého přátelství vkrádají výhrady a nevraživost, nenávist se vypařila; nikdo už není ochoten obětovat život ani zabít.

„Je to velice zajímavá hra,“ řekl Lenoir škrobeně. „Složitá hra. Lituju jen, že jste s jejím provedením ještě trochu nepočkal.“

„Na co? Na referendum?“

„Přesně tak. Teď není doba na to, aby člověk zdůrazňoval slabiny, které mohou levicové strany mít...“

„I kuš! Dobře, že se Perron konečně odhodlal trochu kopnout do postraňků: konformismus mu nesedí, i když je nabarvený na rudo.“ Julien se zachechtal: „Komouši tě tak properou, že už se ti nebude chtít s nima zpívat ve sboru.“

„Nemyslím, že by byl Perron schopný na to reagovat záštím,“ řekl Lenoir s neklidnou horlivostí. „Bůh ví, že já osobně jsem už od KS kolikrát dostal co proto; ale nedám se odradit. Mohou mě urážet i pomlouvat; ale nepodaří se jim dohnat mě k antikomunismu.“

„Jinými slovy: kopnou mě do prdele a já nastavím druhou půlku,“ vyprskl Julien.

Lenoir temně zrudl. „Anarchismus je taky konformismus. Brzy začneš psát do *Figara.*“

Důstojně se vzdálil a Julien položil Henrimu ruku na rameno:

„Víš, ta hra není špatná; ale byla by ještě ohromnější, kdybys z toho byl udělal frašku." Neurčitým gestem ukázal na přítomné: „Silvestrovskou revui o celé téhle společenské smetánce, to by bylo něco."

„Tak ji napiš," řekl Henri podrážděně. Usmál se na Josettu, která v kruhu obdivovatelů předváděla svá zlatá ramena; zamířil k ní, ale vtom zachytil prosebný pohled Marie-Ange, kterou Louis přitiskl k bufetu; mluvil s ní a díval se jí přitom do očí, popíjeje martini. Muži Louisovi obvykle přiznávali intelektuální svůdnost, ale ženám se nikdy nelíbil. V úsměvu, který předkládal Marii-Ange, byla znát hrabivá netrpělivost, člověk cítil, že je připraven si ho vzít ihned zpátky, jakmile dosáhne cíle; vypadal, jako by říkal: „Chci vás, ale pospěšte si a rychle se vzdejte, protože nemám času nazbyt." Kousek opodál Lambert přemílal neradostné myšlenky. Henri se u něho zastavil:

„To je jarmark!" řekl mu s úsměvem. Hledal v jeho očích pochopení, nenalezl je však.

„Ano, divný jarmark," řekl Lambert. „Jedna polovina těch lidí tady by s klidem pobila tu druhou. Jinak to nejde, když jsi je všechny šetřil tak, aby se vlk nažral a koza zůstala celá."

„Tomu říkáš šetřit? Všechny jsem dopálil."

„Všechny, to je málo," řekl Lambert. „To se navzájem ruší. Tenhle druh skandálu, to je jenom reklama."

„Já vím, že se ti ten kus nelíbí, ale to ještě není důvod, abys měl špatnou náladu," řekl Henri smířlivě.

„Ale tady jde o vážné věci!" řekl Lambert.

„O co? Dejme tomu, že je ta hra zbodaná, ani to není nic tak vážného."

„Vážné na tom je to, že ses snížil k tomuhle druhu úspěchu," řekl Lambert ovládaným hlasem. „Námět, který sis vybral, prostředky, kterých používáš: to působí na nejnižší instinkty obecenstva. Máme právo od tebe čekat něco jiného."

„Vy s vašimi právy!" řekl Henri. „Každý pořád ode mne něco čeká: že vstoupím do KS, že budu bojovat, že budu méně vážný, že budu vážnější, že se vzdám politiky, že se jí budu tělem a duší věnovat. A všichni jste zklamáni, všichni vyčítavě potřásáte hlavou."

„Chtěl bys, abychom tě neposuzovali?"

„Chtěl bych být posuzován podle toho, co dělám, a ne podle toho, co nedělám," řekl Henri. „To je zvláštní: když

člověk začíná, přijímají ho shovívavě, čtenáři jsou mu vděční za to pozitivní, co přináší; později už má jenom dluhy a žádný úvěr."

„Buď klidný, kritika bude jistě výborná," řekl Lambert ne příliš přátelsky.

Henri pokrčil rameny a přiblížil se k Louisovi, který divoce řečnil před Marie-Ange a Annou; vypadal úplně opilý; nesnášel alkohol, to byla cena, kterou platil za střídmost.

„Jen se na to podívejte," říkal a ukazoval na Marie-Ange, „spí to s každým, kdo se namane, maluje si to obličej, ukazuje to nohy, vycpává si to prsa, otírá se to o mužské, aby je to vydráždilo, a najednou si to začne hrát na panenku Marii..."

„Mám přece právo spát, s kým chci," řekla Marie-Ange kňouravě.

„Právo? Jaké právo? Kdo jí dal nějaké právo?" vykřikl Louis.

„Nemyslí to, necítí to, sotva to vůbec existuje a žádá to nějaká práva! To je teda ta demokracie! Moc pěkné..."

„A kde jste vzal vy právo všechny otravovat?" zeptala se Anna. „Jen se podívejte na milostpána, který se považuje za Nietzsche, protože si otvírá hubu na ženu!"

„No ovšem, před ženskou aby člověk padl na kolena!" řekl Louis. „Je to bohyně, že jo! Považují se za bohyně, ale přesto každá čurá a kadí jako všichni ostatní."

„Moc jsi pil," řekl Henri, „jsi hrubý, raději by sis měl jít lehnout."

„No ovšem! Ty je bráníš. Ženské jsou součást tvého humanismu," řekl Louis a měl hlas čím dál zastřenější. „Spíš s nima jako všichni, položíš je na záda a vylezeš na ně, ale respektuješ je. Skvělé. Dámy jsou ochotné roztáhnout nohy, ale chtějí být respektovány. To je ono, že? Respektujte mě a já roztáhnu nohy."

„Tenhle hulvátský způsob patří k tvému mysticismu? Jestli hned nezavřeš klapačku, tak tě odsud vyvedu..."

„Využíváš toho, že jsem moc pil," řekl Louis a zamračeně odešel.

„Je často takový?" zeptala se Marie-Ange.

„Pořád; jenomže málokdy shodí masku," řekla Anna. „Dnes večer je bez sebe závistí."

„Chcete se něčeho napít, abyste se vzpamatovala?" zeptal se Henri.

„Moc ráda. Netroufala jsem si pít."

Henri podal Marie-Ange skleničku a spatřil Josettu, stojící

proti Paule, která jí výmluvně něco vykládala: Josetta očima volala o pomoc. Henri se postavil mezi obě ženy.

„Vypadáte tak vážně; o čempak si povídáte?"

„Je to rozmluva mezi ženami," řekla Paula trochu stísněně.

„Říká, že ke mně necítí nenávist; nikdy mě ani nenapadlo, že byste mě nenáviděla," zakvílela Josetta.

„Ale jdi, Paulo! Nebuď patetická," řekl Henri.

„Nejsem patetická! Šlo mi o to, aby bylo jasno. Nenávidím nedorozumění," řekla Paula povýšeně.

„Není tu žádné nedorozumění."

„Tím lépe," řekla a zamířila pomalu ke dveřím.

„Nahání mi strach," řekla Josetta. „Vyhlížela jsem tě, abys mě přišel vysvobodit. Ale ty jsi byl moc zaměstnaný tím, že ses dvořil té malé brunetce..."

„Já že jsem se dvořil Marie-Ange? Ale, miláčku, podívej se na ni a podívej se na sebe."

„Muži mají někdy zvláštní chutě." Josettě se třásl hlas. „Ta tlustá stará ženská mi tu vykládá, že jsi navždycky její, a ty se zatím bavíš s holkou s křivýma nohama!"

„Josetto, ty můj malý faune! Víš přece, že miluju jenom tebe."

„Co já vím? Copak člověk vůbec kdy ví? Po mně přijde zase jiná, třeba je tady," dodala a rozhlédla se kolem sebe.

„Myslím, že bych si spíš mohl stěžovat já," řekl vesele. „Dnes večer jsi byla pořádně obletovaná."

Otřásla se: „Myslíš, že to mám ráda?"

„Nebuď smutná: přísahám ti, že jsi hrála moc dobře."

„Na hezkou holku to nebylo tak špatné! Někdy bych si přála být ošklivá," řekla lítostivě.

Usmál se: „Kéž tě nebesa nevyslyší."

„Buď klidný, nebesa nevyslyší nic."

„Ujišťuju tě, že jsi je všechny udivila," řekl a ukázal na přítomné.

„To tedy ne! Je nic neudiví, jsou na to příliš zlí."

„Pojď, půjdeme domů, musíš si odpočinout."

„Ty už chceš jít domů?"

„Ty ne?"

„Ano, ráda; jsem tak unavená. Počkej na mě pět minut."

Henri ji sledoval pohledem, zatímco se loučila, a myslel si: Je to pravda; nic je neudiví; není možné ani je pohnout, ani je rozhořčit; to, co se odehrává v jejich hlavě, nemá o nic větší váhu než jejich slova. Dokud jsou ztraceni v daleké budoucnosti nebo v temnotě sálu, je možné si o nich dělat iluze; jakmile je člověk vidí tváří v tvář, pochopí, že od nich

nemůže nic doufat ani se nemá čeho obávat. Ano, tohle je to největší zklamání: ne že je výsledek neurčitý, ale že byl vynesen tady těmi lidmi. Nakonec nic z toho, co se dnes večer přihodilo, nemělo žádný význam; jeho mladické sny neměly žádný smysl. Henri se pokoušel říci si: Tohle není to pravé publikum; budiž, občas se v hledišti vyskytnou muži a ženy, se kterými by stálo za to mluvit; ale všichni zůstanou osamoceni. Bratrský dav, který by vaši pravdu choval v srdci, s tím se nikdy nesetká: ten neexistuje, nebo alespoň ne v téhle společnosti.

„Nebuď smutná," řekl, když si sedal do malého auta k Josettě.

Neodpověděla a opřela si hlavu o opěradlo křesla a vyčerpaně zavřela oči. Opravdu ji obecenstvo přijalo zdrženlivě? Rozhodně si to myslela. A on by si byl tolik přál, aby se cítila plná vítězoslávy, alespoň jeden večer! Tiše ujížděli úzkou uličkou a předjeli nějakou ženu, kráčející dlouhými kroky. Henri poznal Annu a zpomalil:

„Nechcete se svézt? Zavezu vás domů."

„Ne, děkuju. Mám chuť se trochu projít," odpověděla.

Přátelsky mu pokynula a on šlápl na plyn; spatřil v jejích očích slzy. Proč? Asi pro nic a pro všechno, pomyslel si. I on byl tím večerem unaven, unaven z druhých i sám ze sebe. To není to, co jsem chtěl! řekl si s náhlým smutkem a nevěděl, zda myslí na Anniny slzy nebo na mrzutý Lambertův obličej, na Josettino zklamání, na přátele, na nepřátele, na ty, co odešli, na tento večer, na ty dva roky nebo na celý svůj život.

„Psi se vrhli na kořist!" řekl si Henri. Když se vydá na pospas kritikům román, zakousnou se jeden po druhém; u hry vmetou člověku do tváře najednou celé to bláto, kde se mísí květiny a plivance. Vernon byl nadšen; i urážlivé články dělaly hře reklamu. Ale Henri si prohlížel výstřižky z tisku, rozložené na psacím stole, s odporem, který se podobal hanbě. Vzpomněl si na jeden Josettin starý výrok a pomyslel si: Proslulost je také určitý druh ponížení. Předvádět se, to vždycky znamená vydávat se, ponížit se. Kdokoli si osobuje právo uštědřit mu kopanec nebo ho oblažit úsměvem. Naučil se bránit, měl své finty; přesně si vybavoval obličeje svých pomlouvačů: ctižádostivci, zatrpklíci, poraženci, hlupáci; ti, co mu blahopřáli, neměli o nic větší cenu než ti druzí, jenomže jejich sympatie mohla být považována za vytříbenost a tím způsobem nabývali natolik ceny, aby i jejich chvála nabyla

trochu ceny. Jak je poctivost těžká! řekl si Henri. Ani urážky, ani poklony nedokazovaly pravdu; nepříjemné na nich bylo to, že Henriho nemilosrdně oddělovaly od ostatních. Kdyby byl jeho kus jasně propadl, byl by se na něj mohl dívat jako na pouhou nepříjemnou příhodu a utěšit se sliby; ale on se ve své hře poznával a nalézal v ní své meze. „To nejlepší, co jste kdy udělal." Tahle Dubreuilhova slova ho dosud trápila; nebylo mu příjemné slyšet, že jeho první kniha zůstává pořád nejlepší ze všech; ale pomyšlení, že tato hra sporných hodnot převyšuje všechno jeho ostatní dílo, nebylo také příliš povzbuzující. Kdysi vysvětloval Nadině, že se nechce srovnávat; ale jsou chvíle, kdy je člověk k tomu nucen, kdy vás ostatní k tomu donutí. Pak si začínáte klást zbytečné otázky: Kdo vlastně jsem? Jakou mám cenu? Působí to úzkost a je to zbytečné, i když je třeba trochu zbabělé si takové otázky nikdy neklást. S ulehčením Henri zaslechl, jak na chodbě zavrzala prkna.

„Můžeme dál?" zeptal se Scriassine; Luc, Lambert a Samazelle šli za ním.

„Čekám vás."

Kromě Luca, který ospale vlekl revmatické nohy, se všichni tvářili, jako by očekávali, že jim bude skládat účty; usadili se kolem psacího stolu.

„Přiznávám, že mi není docela jasný smysl téhle schůzky," řekl Henri. „Za chvíli jdu za Dubreuilhem..."

„Právě. Musíme se rozhodnout dřív, než s ním budete mluvit," řekl Samazelle. „Když jsem s ním mluvil, byl víc než zdrženlivý. Jsem přesvědčen, že bude chtít nový odklad. Naproti tomu Scriassine a Peltov vyžadují rychlou akci a já s nimi úplně souhlasím. Chtěl bych mít zaručeno, že v případě Dubreuilhova nesouhlasu se list odtrhne od S.R.L. a postará se i bez něho o zveřejnění těch dokladů."

„Ať řekne Dubreuilh ano či ne, předložíme věc plénu výboru a podřídíme se jeho rozhodnutí," řekl Henri suše.

„Výbor se rozhodne podle Dubreuilhe."

„Rozhodnu se tedy stejně. Nevím ostatně, proč ztrácíme čas diskusí, dokud neznáme jeho odpověď."

„Protože jeho odpověď můžeme až příliš dobře předvídat," řekl Samazelle. „Vezme si za záminku referendum a volby, aby mohl ucuknout."

„Pokusím se ho přesvědčit; ale neodtrhnu se od S.R.L.," řekl Henri.

„Copak S.R.L. ještě existuje?" řekl Samazelle. „Už tři měsíce spí."

„Tři měsíce S.R.L. nic nepodnikl, aby přibrzdil komu-

nistickou ofenzívu," řekl Scriassine. „Komouši už tři měsíce na Dubreuilhe nezaútočili. Mají pro to dobrý důvod, který na celou věc vrhá nové světlo." Teatrálně se odmlčel: „Dubreuilh vstoupil koncem června do komunistické strany."

„Prosím tě!" řekl Henri.

„Mám důkazy," odpověděl Scriassine.

„Jaké?"

„Někdo viděl jeho přihlášku a jeho kartu." Scriassine se spokojeně usmál. „Od čtyřiačtyřicátého roku jsou v partaji všelijací hoši, kteří ve skutečnosti nejsou o nic stalinštější než ty nebo já, kteří prostě hledali způsob, jak se zbavit másla na hlavě. Znám jich několik a v soukromí jsou velice ochotní mluvit. Dubreuilh mi je už dlouho podezřelý; ptal jsem se a dostal jsem odpověď."

„Tví donašeči se zmýlili nebo lhali," řekl Henri. „Kdyby byl Dubreuilh chtěl vstoupit do komunistické strany, tak by nejdřív vystoupil z S.R.L. a vyložil by proč."

„Vždycky dbal na to, aby se z S.R.L. nestala strana," řekl Samazelle. „V zásadě může být komunista členem hnutí. A naopak: člen hnutí může považovat za své právo vstoupit do KS."

„Ale přece by to byl oznámil," řekl Henri. „Komunistická strana není ilegální."

„Ty je neznáš!" řekl Scriassine. „Partaj má zájem na tom, aby někteří její členové byli považováni za nezávislé. Důkazem je, že kdybych ti nebyl otevřel oči, byl bys na to nalítl."

„Nevěřím ti," řekl Henri.

„Mohu ti zavolat jednoho ze svých informátorů," odpověděl Scriassine a napřáhl ruku k telefonu.

„Zeptám se na to Dubreuilhe a jedině jeho," řekl Henri.

„A ty si myslíš, že ti poctivě odpoví? Buď jsi naivní, anebo máš své důvody, proč se vyhýbáš pravdě," řekl Scriassine.

„Myslím, že tato nová skutečnost úplně mění naše vztahy k S.R.L.," řekl Samazelle.

„Není to žádná skutečnost," řekl Henri.

„Proč by se Dubreuilh propůjčoval k takovému manévru?" zeptal se Luc.

„Protože to strana na něm chce a protože je ctižádostivý," řekl Scriassine.

„Třeba se senilně domnívá, že štěstí lidstva spočívá v Stalinových rukou," řekl Samazelle.

„Je to starý lišák, soudí, že komunisté zvítězili a že je lepší postavit se na jejich stranu," řekl Scriassine. „Svým způsobem má pravdu. To musíš mít mučednickou náturu, aby sis vůči

nim zachoval kritický postoj a přitom nic neudělal, abys jim překazil cestu k moci: až se dostanou k moci, uvidíš, co tě taková nedůslednost bude stát."

„Tyto osobní úvahy se mne nedotýkají," řekl Henri.

„A pracovní tábory se tě dotýkají nebo ne?" zeptal se Lambert.

„Což odmítám o nich psát? Řekl jsem jen, že to udělám v dohodě s Dubreuilhem, to je všechno; a to je mé poslední slovo. Tahle debata je naprosto zbytečná. Za dva nebo za tři dny to bude projednáno s výborem a pak ti sdělíme odpověď," dodal Henri, obraceje se ke Scriassinovi.

„Vedení *Espoiru* snad dá jinou odpověď," řekl Samazelle.

„To se uvidí."

Zamířili ke dveřím, ale Lambert zůstal stát před Henriho psacím stolem.

„Měl jsi se sejít se Scriassinovým informátorem," řekl. „Dubreuilh je tvůj přítel, ale zároveň je vedoucí činitel tvého hnutí; pod záminkou, že mu důvěřuješ, zrazuješ důvěru, kterou ti věnovali druzí."

„Ale vždyť celá ta historie je čirý nesmysl!" řekl Henri.

Ve skutečnosti si tím nebyl tak úplně jist. Kdyby se byl Dubreuilh nakonec rozhodl, že vstoupí do komunistické strany, nebyl by se Henriho ptal na radu. Jde svou cestou a s nikým se neradí, na nikoho nedbá, o tom si už Henri nedělal žádné iluze. Kdyby ho přitiskl ke zdi, snad by se mu příčilo lhát; ale nikdo mu ještě žádnou otázku nepoložil a jeho svědomí se bezpochyby smiřuje s vnitřní zdrženlivostí.

„Dáš se nachytat na jeho sofismata," řekl Lambert smutně. „Pokud jde o mne, jsem přesvědčen, že v takovém případě neodhalit celou pravdu, a ihned, je zločin. Varoval jsem tě v červnu: neuveřejníš-li ty texty, prodám své podíly, dělejte si s nimi, co chcete. Když jsem do listu vstoupil, doufal jsem, že brzy přestaneš spolupracovat s KS. Jestli budeš pokračovat, nezbývá mi, než abych šel."

„Nikdy jsem s KS nespolupracoval."

„Já tomu říkám spolupráce. Kdyby šlo o Španělsko, o Řecko, o Palestinu, o Indočínu, byl bys hned od prvního dne odmítl mlčet. Jen si to představ! Odtrhnou člověka od rodiny, vyrvou ho z práce bez nejmenšího soudu, vsadí ho do žaláře, donutí ho pracovat až k hranicím sil, a přitom mu sotva dají najíst, a když onemocní, nechají ho chcípnout hlady. S tím se smiřuješ? Všichni lidi, dělníci, vedoucí, všichni vědí, že zítra mohou být na řadě oni, ta hrůza nad nimi pořád visí! S tím ty se smiřuješ?"

„Ale ne!" řekl Henri.
„Tak si pospěš a protestuj proti tomu. Za okupace jsi nebyl shovívavý na lidi, kteří neprotestovali!"
„Budu protestovat, o tom není sporu," řekl Henri netrpělivě.
„Říkáš, že se zařídíš podle Dubreuilhe. A Dubreuilh se proti té kampani postaví."
„Mýlíš se," řekl Henri. „Nepostaví se proti ní."
„A co když se nemýlím?"
„Nejdřív s ním musím mluvit a pak uvidíme," řekl Henri.
„Uvidíme!" řekl Lambert a zamířil ke dveřím.
Henri poslouchal, jak se jeho kroky vzdalují po chodbě: připadalo mu, jako by na něho apelovalo jeho vlastní mládí; kdyby byl viděl ty milióny otroků, zavřených za ostnatými dráty, svýma očima dvacetiletého chlapce, nebylo by ho vůbec ani napadlo mlčet. A Lambert do něho jasně viděl: Henri váhá. Proč? Nechce figurovat jako nepřítel v očích komunistů; a ještě hlouběji cítí touhu zamlčet, že v Sovětském svazu je také něco shnilého; ale to všechno je zbabělost. Vstal a sešel ven. Komunista by měl právo zvolit si mlčení, pomyslel si; jeho stanoviska jsou známa a i když lže, svým způsobem tím nikoho neklame. Ale já se prohlašuju za nezávislého, a jestliže zneužiju svého kreditu k tomu, abych potlačil pravdu, tak jsem lump. Nejsem komunista právě proto, že chci mít volnost říkat to, co komunisté nechtějí a nemohou říkat; tato úloha bývá často nevděčná, ale konec konců i oni sami uznávají její užitečnost. Například Lachaume bude jistě rád, až promluví: on a všichni ti, kteří si přejí, aby byly tábory zrušeny, a přitom proti nim nesmějí otevřeně protestovat. A kdo ví? Třeba i oficiálně něco podniknou; třeba nátlak samotných komunistických stran přiměje Sovětský svaz, aby upravil svůj trestní řád: utlačovat lidi tajně nebo před tváří světa není totéž. Mlčení by byl defétismus; znamenalo by to nechtít se dívat na věci tak, jak jsou, a zároveň popírat, že se dají změnit; znamenalo by to neodvolatelně SSSR odsuzovat pod záminkou, že ho nesoudíme. Jestliže opravdu není žádná možnost, aby se SSSR stal tím, čím by měl být, pak už není na světě vůbec žádná naděje; pak už nemá žádný význam, co člověk dělá nebo co říká. Ano, říkal si Henri, když stoupal po schodech k Dubreuilhovi: buď má smysl mluvit, nebo nemá nic žádný smysl. Je nutno promluvit. A Dubreuilh musí být stejného názoru, leda že by byl skutečně vstoupil do strany. Henri stiskl zvonek. Jestli tam Dubreuilh vstoupil, co mi řekne?

„Tak jak se vede?" řekl Dubreuilh. „Co dělá hra? Vcelku je kritika velmi dobrá, ne?"

Henri měl dojem, že ten srdečný hlas zní falešně: snad proto, že v něm samém něco znělo falešně.

„Je dobrá," řekl. Pokrčil rameny: „Řeknu vám, že už té hry mám až po krk. Přeju si jedině, abych mohl myslet na něco jiného."

„To znám," řekl Dubreuilh. „V úspěchu je něco, z čeho se člověku trochu dělá špatně." Usmál se: „Nikdy nejsme spokojeni: neúspěch taky není nic příjemného."

Posadili se v pracovně a Dubreuilh začal:

„No vidíte, zrovna tu máme něco jiného."

„Ano; a já netrpělivě čekám na váš názor," řekl Henri. „Já osobně jsem teď přesvědčen, že Peltov říkal v hrubých obrysech pravdu."

„V hrubých obrysech ano," řekl Dubreuilh. „Tábory existují. Nejsou to tábory smrti jako nacistické; ale přece jen to jsou donucovací pracovny; a policie má právo poslat lidi na pět let do donucovací pracovny bez jakéhokoli soudu. Bereme-li tohle jako fakt, rád bych věděl, kolik je vězňů, kolik z nich je politických a kolik z celkového počtu je odsouzeno na doživotí. Peltova čísla jsou naprosto nedoložená."

Henri přikývl: „Podle mého názoru bychom neměli uveřejňovat jeho zprávu. Stanovíme společně, které skutečnosti jsou naprosto jisté, a vyvodíme vlastní závěry. Budeme mluvit svým jménem a přesně ujasníme své stanovisko."

Dubreuilh pohlédl na Henriho:

„Můj názor je, že nemáme uveřejňovat vůbec nic. A hned vám vysvětlím proč..."

Henri pocítil lehký otřes u srdce. Tak tedy to viděli správně ti druzí, pomyslil si. Přerušil Dubreuilhe: „Vy chcete tu věc ututlat?"

„Ta věc pochopitelně ututlána nebude; pravicový tisk ji rozmaže s velikým rámusem. Nechme mu to potěšení: není na nás, abychom zahajovali proces proti SSSR." Zarazil Henriho posunkem. „I kdybychom byli co nejopatrnější, lidé by nutně v našich článcích viděli obvinění sovětského režimu. A to za žádnou cenu nechci."

Henri mlčel. Dubreuilh promluvil rozhodným tónem; byl rozhodnut, nedá se od toho odvrátit, nemělo by cenu debatovat. Rozhodl se sám, vnutí svá rozhodnutí výboru. Henrimu nezbude, než aby se povolně podřídil.

„Musím se vás na něco zeptat," řekl.

„Ptejte se."

„Někteří lidé tvrdí, že jste nedávno vstoupil do komunistické strany."
„To se o mně říká? Kdo?"
„Jen taková fáma."
Dubreuilh pokrčil rameny: „A vy jste to bral vážně?"
„Už jsme spolu nemluvili dva měsíce," řekl Henri; „a nepředpokládám, že byste mi byl poslal oznámení."
„Ovšemže bych byl poslal oznámení!" řekl Dubreuilh přesvědčivě. „To je absurdní, jak bych mohl vstoupit do strany, aniž bych o tom dal vědět S. R. L. a aniž bych veřejně vyložil své důvody?"
„Třeba jste mohl to vysvětlení o několik týdnů odložit," řekl Henri. Dodal živě: „Musím říct, že by mě to překvapilo, ale přesto jsem vám chtěl tu otázku položit."
„Všechny tyhle drby!" řekl Dubreuilh. „Lidé tvrdí, co je napadne."
Vypadal upřímně: ale takhle by vypadal, i kdyby lhal. Upřímně řečeno nenahlížel Henri dobře, proč by to dělal; a přece se Scriassine zdál být věcí naprosto jistý. Měl jsem si promluvit s tím informátorem, pomyslil si Henri. Jeho odmítnutí bylo falešně ušlechtilé gesto, protože už stejně k Dubreuilhovi neměl důvěru. Pokračoval neutrálním hlasem:
„V redakci jsou všichni pro to, aby se s tím vyrukovalo. Lambert se rozhodl, že odejde z *Espoiru*, jestli nepromluvíme."
„To by nebyla tak velká ztráta," řekl Dubreuilh.
„Dostali bychom se tím do značně choulostivé situace, protože Samazelle a Trarieux se chystají vystoupit z S. R. L."
Dubreuilh chvilku uvažoval: „Dobře, tak jestli Lambert odejde, skoupím jeho podíly já."
„Vy?"
„Žurnalismus mě nebaví. Ale je to nejlepší způsob, jak se bránit. Jistě přesvědčíte Lamberta, aby prodal podíly mně. Pokud jde o prachy, nějak to zařídím."
Henri byl zaražen; ta myšlenka se mu nelíbila, ani trochu ne. Najednou ho něco napadlo. Je to předem promyšlený trik! Dubreuilh strávil s Lambertem celé léto, věděl, že se Lambert chystá z listu odejít. Všechno do sebe výborně zapadá. Komunisté pověřili Dubreuilhe, aby zabrzdil kampaň, která by jim byla nepříjemná, a aby jim přihrál *Espoir* tím, že se vetře do vedení listu; to se mu mohlo podařit jen tehdy, když pečlivě zatají svou příslušnost ke straně.
„Jenom jedna věc tu nehraje," řekl Henri suše. „Já totiž taky chci mluvit."
„Nemáte pravdu!" řekl Dubreuilh. „Uvědomte si jedno:

nebude-li referendum a volby velkým vítězstvím levice, hrozí nám gaullistická diktatura. Teď není doba na podporování protikomunistické propagandy."

Henri si prohlížel Dubreuilhe: nešlo mu ani tak o to, jakou váhu mají jeho argumenty, jako o to, jestli je, nebo není poctivý.

„A po volbách byste byl ochoten mluvit?" zeptal se.

„Pak už se o celé aféře bude vědět tak jako tak," odpověděl Dubreuilh.

„Ano, Peltov zanese své informace do *Figara,*" řekl Henri; „to znamená, že v sázce není osud voleb, ale jen naše vlastní stanovisko. A z tohoto hlediska nevidím, jakou výhodu z toho budeme mít, přenecháme-li iniciativu pravici. Přece jenom budeme muset k té věci zaujmout stanovisko, a jak potom budeme vypadat? Budeme se snažit mírnit protikomunistické útoky, ale přitom nedáme otevřeně za pravdu SSSR a budeme vypadat falešní na obě strany."

Dubreuilh Henriho přerušil: „Vím docela dobře, co budeme říkat. Jsem přesvědčen, že ty tábory nejsou pro režim přímo nutné, jak tvrdí Peltov, ale že jsou spojeny jenom s určitou politikou, kterou můžeme odsuzovat, aniž bychom pochybovali o režimu samotném. My ty dvě věci rozlišíme, odsoudíme nucenou práci, ale budeme hájit SSSR."

„Budiž," řekl Henri. „Je nabíledni, že naše argumenty budou mít mnohem větší váhu, když o těch táborech promluvíme první. Nikdo si nebude moci myslet, že odříkáváme naučenou lekci. Budou nám věřit a antikomunistům vezmeme vítr z plachet: zaujatě budou vypadat oni, až budou chtít z celé aféry udělat víc než my."

„To na věci nic nezmění, stejně budou věřit jim," řekl Dubreuilh. „A využijí naší intervence, řeknou: i ti, co sympatizují, byli tak rozhořčeni, že se odvracejí od SSSR! A to zmate lidi, kteří by se jinak nedali zviklat."

Henri zavrtěl hlavou: „Tu věc musí vzít do rukou levice. Pomluvy pravičáků, na to jsou komunisté zvyklí, to je nerozhází. Ale jestliže celá levice po celé Evropě proti těm táborům povstane, to jim přece jen nebude lhostejné. Situace se mění, když se z tajemství stane skandál: SSSR nakonec přece jen třeba zreviduje svůj trestní řád..."

„To je jenom zbožné přání!" řekl Dubreuilh pohrdavě.

„Poslyšte," řekl Henri rozzlobeně, „vždycky jste připouštěl, že můžeme vykonávat určitý tlak na komunisty; v tom je vlastní smysl našeho hnutí. Teď je nejvhodnější příležitost, abychom se o to pokusili. I když máme třeba slabou naději na úspěch, musíme to riskovat."

Dubreuilh pokrčil rameny: „Kdybychom spustili tuhle kampaň, připravili bychom se o jakoukoli možnost pracovat s komunisty: zařadili by nás mezi antikomunisty a neměli by nepravdu. Podívejte," pokračoval Dubreuilh, „úloha, kterou se pokoušíme hrát, je úloha opoziční menšiny, která stojí mimo stranu, ale je jejím spojencem. Obrátíme-li se k většině, abychom bojovali proti komunistům, ať už je to v jakékoli záležitosti, pak už nejde o opozici: pak s nimi vstupujeme do boje, pak přebíháme k druhé straně. Měli by pak právo považovat nás za zrádce."

Henri se zadíval na Dubreuilhe. Nemluvil by jinak, kdyby byl zakuklený komunista. Jeho odpor Henriho utvrzoval v jeho mínění; přejí-li si komunisté, aby levice zůstala neutrální, dokazuje to, že na ně má přece jen vliv, že tedy její zásah má šance na účinnost. „Tak tedy abyste si zachoval možnost působit v budoucnu na komunisty," řekl, „odmítáte možnost, která se vám nabízí dnes. Opozice je nám dovolena, jenom pokud nemá žádnou účinnost. Tak to já nepřijímám," dodal rozhodně. Zarazil Dubreuilhe posunkem: nepustí ho ke slovu, dokud neřekne všechno, co má na srdci. „Pomyšlení, že po nás budou komunisté plivat, mi není o nic příjemnější než vám, ale rozmyslel jsem si to dobře: nemáme na vybranou. Být nekomunista buď něco znamená, nebo to neznamená nic. Jestli to neznamená nic, staňme se komunisty nebo pojďme pěstovat kapustu. Jestli to nějaký smysl má, pak jsou v tom obsaženy jisté úkoly, mezi jiným i to, že se v případě nutnosti budeme umět s komunisty rozejít. Za každou cenu je šetřit a přitom se k nim rovnou nepřipojit, to znamená vybrat si to snadnější mravní pohodlíčko, to je zkrátka zbabělost."

Dubreuilh netrpělivě poklepával na piják:

„Tohle jsou mravní úvahy, které se mě nedotýkají," řekl. „Mě zajímají důsledky mých činů, a ne jak budu vypadat."

„Tady nejde o to, jak budeme vypadat..."

„Ale jde," vpadl mu Dubreuilh prudce do řeči, „podstata celé věci je v tom, že nechcete, aby se zdálo, že se dáváte zastrašovat komunisty..."

Henri upjatě odpověděl: „Opravdu by mi bylo protivné, abychom se dali zastrašit; bylo by to v rozporu se vším, oč jsme se za poslední dva roky pokoušeli."

Dubreuilh poklepával dál na piják s nepřístupným výrazem a Henri suše dodal: „Stavíte celou debatu na zvláštní rovinu. Mohl bych se vás zeptat, proč vám tolik záleží na tom, abyste se neznelíbil komunistům."

„Mně je to fuk, jestli se jim líbím nebo nelíbím," řekl

Dubreuilh. „Nechci vyprovokovat protisovětskou kampaň; hlavně ne teď v téhle době: považoval bych to za zločin."

„A já bych zase považoval za zločin, kdybych proti těm táborům neudělal všechno, co je v mých silách," řekl Henri. Pohlédl na Dubreuilhe: „Mnohem lépe bych chápal vaše stanovisko, kdybyste byl ve straně; u komunisty bych dokonce připustil, že ty tábory může popírat nebo že je hájí."

„Už jsem vám řekl, že ve straně nejsem," řekl Dubreuilh podrážděně. „Nestačí vám to?"

Vstal a udělal několik kroků po místnosti. Ne, pomyslel si Henri, opravdu mi to nestačí. Nic Dubreuilhovi nebrání, aby mi cynicky lhal; už to jednou udělal. A mravní úvahy se ho nedotýkají. Ale tentokrát se nachytat nedám, řekl si hněvivě.

Dubreuilh chodil dál po místnosti sem a tam a mlčel. Vycítil Henriho nedůvěru? Nebo ho jenom dráždil jeho odpor? Vypadal, jako když se stěží ovládá: „No dobře, tak nezbývá než svolat výbor," řekl. „Jeho rozhodnutí mezi námi rozsoudí."

„Víte dobře, že se budou řídit podle vás!" řekl Henri.

„Jsou-li vaše argumenty dobré, přesvědčí je," odpověděl Dubreuilh.

„Prosím vás! Charlier a Méricaud hlasují vždycky s vámi a Lenoir je před komunisty na kolenou. Jejich názor mě nezajímá," řekl Henri.

„A tedy co? Budete jednat proti rozhodnutí výboru?" zeptal se Dubreuilh.

„V případě nutnosti ano."

„Má to být nátlak?" řekl Dubreuilh bezbarvým hlasem. „Buď vám necháme volnou ruku, nebo se *Espoir* odtrhne od S.R.L.? Tak to myslíte?"

„Žádné vydírání. Jsem rozhodnut promluvit a promluvím, to je všechno."

„Uvědomujete si, co taková roztržka znamená?" řekl Dubreuilh. Obličej měl stejně bílý jako hlas. „To bude konec S.R.L. A *Espoir* přejde do protikomunistického tábora."

„V současné době je S.R.L. nula," řekl Henri. „A *Espoir* nebude nikdy protikomunistický, za to vám ručím."

Chvilku se mlčky měřili.

„Ihned svolám výbor," řekl nakonec Dubreuilh. „A bude-li se mnou souhlasit, veřejně se vás zřekneme."

„Bude souhlasit," řekl Henri. Zamířil ke dveřím: „Zřekněte se mě — odpovím vám."

„Uvažujte o tom ještě," řekl Dubreuilh. „Tomu, co chcete udělat, se říká zrada."

„Už jsem všechno uvážil," řekl Henri.

Prošel chodbou a zavřel za sebou dveře, kterými už nikdy neprojde.

Scriassine a Samazelle na něj netrpělivě čekali v redakci. Nijak neskrývali své uspokojení. Byli trochu zklamaní, když Henri prohlásil, že chce sám a podle svého napsat články o táborech: buď to tak přijmou, nebo to neudělá vůbec. Scriassine se pokoušel ho přemlouvat, ale Samazelle ho rychle přesvědčil, aby s tím souhlasil. Henri se ihned dal do práce. V širokých liniích, s pomocí citovaných textů popsal trestní řád v SSSR; zdůraznil jeho pohoršující povahu; ale zároveň pečlivě vyzdvihl, že jednak omyly SSSR nikterak neomlouvají omyly kapitalismu a jednak že existence táborů svědčí proti určité politice, ne však proti celému systému; že v zemi, která bojuje s nesmírnými hospodářskými obtížemi, představují tábory patrně snadné řešení; že je oprávněná naděje, že zmizí; že je proto třeba, aby všichni lidé, pro které SSSR ztělesňuje nějakou naději, i sami komunisté, podnikli všechno, aby vymohli jejich zrušení. Už sama skutečnost, že jejich existence je odhalena, mění situaci; právě proto se ujímá slova: mlčet by znamenalo defétismus a zbabělost.

Článek vyšel druhý den ráno; Lambert prohlásil, že s ním je velmi nespokojen; a Henri měl dojem, že v redakční místnosti se divoce debatuje. Večer přinesl poslíček dopis od Dubreuilhe; výbor S.R.L. vyloučil Perrona a Samazella, hnutí už nemá napříště nic společného s *Espoirem*; lituje, že se využívá za účelem protikomunistické propagandy skutečností, které mohou být posuzovány jenom v rámci celkového zhodnocení stalinského režimu; ať je jeho dosah jakýkoli, komunistická strana zůstává dnes jedinou nadějí francouzského proletariátu, a když se někdo pokouší ji zdiskreditovat, rozhodl se tak pro službu reakci. Henri ihned napsal odpověď; obviňoval S.R.L., že podléhá komunistickému nátlaku a že zrazuje svůj původní program.

Jak jsme dospěli až sem? uvažoval Henri druhý den s jakýmsi ohromením, když si koupil *Espoir*. Nepodařilo se mu odtrhnout pohled od té první stránky. Zastával jeden názor a Dubreuilh zastával druhý; mezi čtyřmi stěnami zněly hlasy, bylo tam učiněno několik netrpělivých gest; a najednou se tu černé na bílém objevují ty dva sloupce plné urážek.

„Telefon se ani chvíli nezastaví," řekla mu tajemnice, když přišel v pět hodin do redakce. „V šest přijde nějaký pan Lenoir."

„Uvedete ho dál."

„A uvidíte, co je pošty, ještě jsem ji ani neroztřídila.“

Zdá se, že jsou lidé tou aférou pořádně zaujati! řekl si Henri, když si sedal za psací stůl. První článek vyšel včera, a už mu spousta čtenářů blahopřála, nadávala, vyjadřovala překvapení. Byla tam depeše od Volange: „Milý kamaráde, tisknu ti ruku.“ Také Julien mu blahopřál překvapivě vznosným slohem. Nepříjemné na tom bylo to, že si zřejmě každý myslel, že se *Espoir* stane blížencem *Figara*; bude nutno uvést věci na pravou míru. Henri zdvihl hlavu. Dveře se otevřely a před ním stála Paula; měla na sobě svůj starý kožich a v obličeji výraz špatných dní.

„To jsi ty? Co se děje?“ řekl Henri.

„Na to jsem se tě přišla zeptat já,“ řekla Paula. Hodila na stůl výtisk *Espoiru*. „Co se děje?“

„Vždyť to stojí v novinách,“ řekl Henri. „Dubreuilh nechtěl, abych uveřejnil ty články o sovětských táborech, já jsem to přesto udělal a rozešli jsme se.“ Dodal netrpělivě: „Byl bych ti to všechno pověděl zítra u oběda. Proč jsi přišla dnes?“

„Vyrušuje tě to?“

„Jsem rád, že tě vidím. Ale čekám každou chvilku Lenoira a mám spoustu práce. Zítra ti povím podrobnosti; nespěchá to tak.“

„Spěchá to. Musím tomu rozumět,“ řekla. „Proč ten rozchod?“

„Vždyť ti to říkám.“ Nuceně se usmál: „Měla bys být ráda, už sis to takovou dobu přála.“

Paula na něho starostlivě pohlédla:

„Ale proč teď? Člověk se nerozchází po pětadvaceti letech s přítelem proto, že s ním není zajedno v nějaké nešťastné politické záležitosti.“

„No vidíš, a přece se to stalo. A ta nešťastná záležitost je opravdu velmi důležitá.“

Paulina tvář nabyla uzavřeného výrazu: „Ty mi neříkáš pravdu.“

„Ujišťuju tě, že ano.“

„Už dlouho mi neříkáš vůbec nic. Myslím, že jsem uhodla proč. Proto jsem za tebou přišla: musíš mi zas vrátit důvěru.“

„Mou důvěru máš. O tom tě ujišťuju, jinak si promluvíme zítra. Nemám teď čas.“

Paula se nepohnula: „Nelíbilo se ti, že jsem se tuhle večer pustila do výkladů s Josettou; omlouvám se.“

„Já se omlouvám; měl jsem špatnou náladu...“

„Ty se neomlouvej, jen to ne!“ Zdvihla k němu tvář chvějící se pokorou: „Toho večera o premiéře a ve dnech, které následovaly, jsem mnoho věcí pochopila. Není žádná společná míra mezi tebou a druhými lidmi, mezi tebou a mnou. Chci-li tě mít takového, jakého jsem si tě představovala ve svých snech, a ne takového, jaký opravdu jsi, znamená to, že dávám přednost sobě před tebou; to je domýšlivost. Ale s tím jsem skoncovala. Jsi jenom ty; já nejsem nic. Přijímám to, že nic nejsem, a přijímám od tebe cokoli.“

„Poslyš, nerozčiluj se,“ řekl rozpačitě. „Povídám ti, že si o tom zítra promluvíme.“

„Nevěříš, že jsem upřímná?“ řekla Paula. „Je to má vina; byla jsem moc pyšná. Cesta odříkání totiž není tak snadná. Ale teď ti přísahám, že už nic nepožaduju pro sebe. Existuješ jenom ty a ty můžeš ode mne žádat cokoli.“

Panebože! říkal si Henri v duchu, jen aby odešla, než přijde Lenoir! „Věřím ti; ale všechno, oč tě teď žádám, je, abys měla trpělivost až do zítřka a nechala mě teď pracovat.“

„Ty se mi posmíváš!“ zvolala Paula divoce. Tvář jí zjihla: „Opakuju ti, že jsem úplně a naprosto tvoje. Co mohu udělat, abych tě přesvědčila? Chceš, abych si uřízla ucho?“

„A co bych s ním dělal?“ pokusil se Henri žertovat.

„Bylo by to znamení.“ Paule stoupaly do očí slzy. „Je pro mě nesnesitelné, že pochybuješ o mé lásce.“

Dveře se pootevřely. „Pan Lenoir. Mám ho uvést dál?“

„Ať pět minut počká.“ Henri se na Paulu usmál: „Nepochybuju o tvé lásce. Ale vidíš, mám schůzky, musíš jít.“

„Přece nedáš Lenoirovi přednost přede mnou!“ řekla Paula. „Čím ti je Lenoir? A já tě miluju.“ Teď plakala a velké slzy jí kanuly z očí: „To, že jsem chodila do společnosti a že jsem se pokoušela psát, to jsem dělala z lásky k tobě.“

„Vždyť já vím.“

„Možná že ti vykládali, že si o sobě moc myslím, že přikládám důležitost už jen své práci; ten, kdo ti to řekl, se na mně opravdu provinil. Zítra hodím před tvýma očima všechny své rukopisy do ohně.“

„To by byl nesmysl.“

„Udělám to.“ Dodala vášnivě: „Udělám to hned, jak se vrátím domů.“

„Ale ne, prosím tě, to nemá žádný smysl.“

Paulina tvář se zase svraštila: „Chceš říct, že tě nic nemůže přesvědčit o mé lásce?“

„Ale vždyť já o ní jsem přesvědčen,“ odpověděl. „Jsem o ní hluboce přesvědčen.“

„Já vím, já tě otravuju," řekla s pláčem. „Co mám dělat! Ta nedorozumění se přece musí nějak vyřešit."
„Žádná nedorozumění nejsou."
„Vidíš, dělám to dál," řekla zoufale. „Otravuju tě dál a ty už mě nebudeš chtít ani vidět."
Ne, pomyslel si prudce, už nebudu. Nahlas řekl: „Ovšemže budu chtít."
„Nakonec mě budeš nenávidět a budeš mít pravdu. Když uvážím, že ti dělám výstupy, já tobě!"
„Neděláš mi výstupy."
Rozvzlykala se: „Vidíš, že ano."
„Uklidni se, Paulo," řekl svým nejsladším hlasem. Měl chuť ji uhodit; začal jí hladit vlasy: „No tak se uklidni."
Chvilku jí hladil vlasy a ona se konečně odhodlala zdvihnout hlavu:
„Dobře, tak já jdu." Úzkostně na něho pohlédla: „Přijdeš zítra na oběd, slibuješ?"
„Přísahám."
Vůbec se s ní už nestýkat, řekl si, když za ní zavřel dveře, to je jediné řešení. Ale jak ji přimět, aby ode mne brala peníze, když k ní nebudu chodit? Počestná žena přijímá od muže pomoc jen s podmínkou, že zároveň přijme její společnost. Nějak to zařídím. Ale vidět ji už nechci, rozhodl se.
„Promiňte, že jsem vás nechal čekat," řekl Lenoirovi.
Lenoir udělal rukou posunek: „Na tom nezáleží." Odkašlal si, byl už zardělý; jistě si připravil každé slovo svého proslovu, ale Henriho přítomnost vnesla do jeho vět zmatek. „Jistě tušíte, proč jsem přišel."
„Ano; jste zajedno s Dubreuilhem a můj postoj vás pohoršuje; vyložil jsem své důvody, lituji, že jsem vás nepřesvědčil."
„Říkáte, že jste nechtěl svým čtenářům zatajovat pravdu. Ale o jakou pravdu jde?" řekl Lenoir; už nalezl klíčové slovo svého projevu, všechno ostatní se už na ně snadno navěší: nejednoznačná, dílčí pravda, Henri už tuhle písničku znal; probudil se, když Lenoir opustil tyto obecnosti: „Policejní nátlak nehraje v SSSR jinou úlohu než v kapitalistických zemích hospodářský tlak; že hraje tuto úlohu systematičtěji, v tom vidím jenom přednost; režim, kde dělníku nehrozí výpověď ani vedoucímu úpadek, musí přece najít nové formy sankcí."
„Ale ne nutně takovéto," řekl Henri; „a nebudete přece srovnávat podmínky, ve kterých žije nezaměstnaný, s podmínkami pracovníků v táborech."

„Alespoň mají zajištěný každodenní život; jsem přesvědčen, že jejich osud není tak děsný, jak tvrdí zaujatá propaganda; tím spíš, že mentalita sovětského člověka je jiná než naše: považuje za přirozené, že ho například přemisťují podle potřeb výroby.“

„Ať je člověkova mentalita jakákoliv, nikdo nepovažuje za přirozené, aby byl vykořisťován, nedostatečně živen, zbaven všech práv, zavřen, otupen prací a odsouzen umřít zimou, kurdějemi nebo vyčerpáním,“ řekl Henri. Pomyslil si: Politika je opravdu krásná věc! Lenoir by doslova nemohl vidět trpět mouchu, a s klidným srdcem přijímá hrůzy táborů.

„Nikdo nechce zlo pro zlo; a SSSR méně než kterýkoli jiný režim; jestliže dělají tato opatření, pak je to patrně proto, že jsou nutná.“ Lenoir zrudl ještě víc. „Jak si troufáte odsuzovat instituce země, jejíž potřeby a potíže neznáte? To je nepřípustná lehkovážnost.“

„O těch potřebách a o těch potížích jsem mluvil,“ řekl Henri. „A víte velmi dobře, že jsem neodsoudil *en bloc* celý sovětský režim. Ale přijímat ho *en bloc*, zaslepeně, to je zbabělost. Ospravedlňujete cokoli tím, že se opíráte o pojem nutnosti; ale to je dvojsečná zbraň; když říká Peltov, že tábory jsou nutné, dělá to proto, aby dokázal, že socialismus je utopie.“

„Mohou být nutné dnes, aniž by byly nutné pořád,“ řekl Lenoir. „Zapomínáte, že SSSR je ve válečné situaci; kapitalistické mocnosti jen čekají na okamžik, kdy by ho mohly napadnout.‘

„I za těchto okolností nic nedokazuje, že by ty tábory byly nutné,“ řekl Henri. „Nikdo nechce zlo pro zlo, ale přece se stává, že se zlo zbytečně provádí. Nepopřete, že v SSSR tak jako jinde došlo k chybám: hladomorům, vzpourám, vyvražďování, kterému by se bylo mohlo zabránit. Nuže, já se domnívám, že ty tábory jsou také chyba. Víte,“ dodal, „toho názoru je i Dubreuilh.“

Lenoir zavrtěl hlavou:

„Nutnost nebo chyba, to je jedno, v každém případě jste udělal špatný čin. Napadat SSSR — to nezmění nic na tom, co se tam děje, a poslouží to kapitalistickým mocnostem. Zvolil jste podporu Ameriky a války.“

„Ale ne!“ řekl Henri. „Člověk může kritizovat komunismus a tomu se proto nepovede o nic hůř; ten má lepší kořínek, než myslíte!“

„Zase jednou jste dokázal, že člověk nemůže chtít stát mimo komunistické řady, aby se tím nestal objektivním antiko-

munistou," řekl Lenoir. „Třetí cesty není; S. R. L. byl od začátku odsouzený buď se přidat k reakci, nebo zahynout."

„Jestli si to myslíte, pak vám nezbývá než vstoupit do KS."

„Ano, to je fakt, a taky to udělám," řekl Lenoir. „Chtěl jsem, aby bylo mezi námi jasno: budete na mě muset napříště pohlížet jako na protivníka."

„To je mi líto," řekl Henri.

Chvíli se rozpačitě měřili, a pak Lenoir řekl: „Tak sbohem."

„Sbohem."

Ano, to je jedna z možných odpovědí: popřít fakta, čísla, rozum i vlastní přesvědčení slepým aktem víry: co Stalin činí, dobře činí. Lenoir není komunista; proto ta nadměrná horlivost, řekl si Henri. Zajímalo by ho spíš promluvit s Lachaumem nebo s nějakým jiným inteligentním a ne příliš sektářským komunistou.

„Viděls poslední dobou Lachauma?" zeptal se Vincenta.

„Viděl."

Vincenta se aféra s tábory dotkla; nejdřív soudil, že se o tom má pomlčet, potom se připojil k Henriho stanovisku.

„Co si myslí o mých článcích?"

„Je na tebe dost nabroušenej," řekl Vincent. „Říká, že děláš protikomunistickou politiku."

„Tak?" řekl Henri. „A co ty tábory? Ty mu nevadí? Co si myslí o táborech?"

Vincent se usmál: „Že neexistují; že je to výborná instituce; že samy od sebe zmizí."

„Aha," řekl Henri.

Lidé si rozhodně neradi kladou otázky. Každý si to zařizuje tak, aby si uchoval netknutý svůj systém. Komunistické noviny šly tak daleko, že začaly velebit tuto instituci, kterou nazvaly: nápravné tábory a převýchova prací; a protistalinisté zas v celé aféře nalézali jen záminku k ohřívání starých osvědčených záští.

„Další telegramy, další blahopřání!" řekl Samazelle a hodil depeše Henrimu na stůl. „Můžeme říci, že jsme rozvířili veřejné mínění," dodal se spokojeným výrazem. „V hovorně na vás čeká Scriassine, má s sebou Peltova a ještě dva další."

„Jeho návrh mě nezajímá," řekl Henri.

„Přesto je musíme přijmout."

Ukázal na papíry, které položil na stůl před Henriho:

„A byl bych moc rád, kdybyste se podíval na tyhle pozoruhodné články, které nám poslal Volange."

„Volange nebude nikdy psát do *Espoiru*," řekl Henri.

„Škoda!" řekl Samazelle.

Dveře se otevřely, vstoupil Scriassine a svůdně se usmíval: „Máš přece pět minut? Naši přátelé začínají být netrpěliví. Přivedl jsem Peltova a Benneta, amerického novináře, který strávil v Moskvě patnáct let jako korespondent, a Moltberga, který pracoval v komunistické straně ve Vídni v době, když jsem vystoupil ze strany; mohu je přivést sem?"

„Přiveď je."

Vstoupili a jejich pohled byl těžký výčitkami, buď proto, že je Henri nechal čekat, nebo proto, že vůči nim svět není spravedlivý. Henri je posunkem vyzval, aby se posadili, a obrátil se na Scriassina: „Obávám se, že tahle schůzka nebude mít žádný smysl; zdůraznil jsem v našich rozhovorech i ve svých článcích, že jsem se nestal antikomunistou. Svůj návrh musíš předložit gaullistické Unii, ne mně."

„O de Gaullovi mi nemluv," řekl Scriassine. „Jakmile byl u moci, bylo jeho prvním činem letět do Moskvy: to je věc, na kterou se nesmí zapomenout."

„Patrně jste neměl čas náš program pozorně pročíst," řekl Moltberg vyčítavě. „Patříme k levici; gaullistické hnutí je podporováno velkokapitálem a nepadá v úvahu, že bychom se s ním spojili. Chceme seskupit proti ruskému totalitnímu režimu živé síly demokracie." Zdvořilým gestem odmítl Henriho námitky: „Říkáte, že jste se nestal antikomunistou: odhalil jste jisté přehmaty a nechcete jít dál; ale ve skutečnosti se nemůžete zastavit uprostřed cesty; proti totalitní zemi se musíme také totálně angažovat."

Scriassine se živě ujal slova: „Neříkej, že jsi od nás tak daleko. Vždyť S.R.L. byl vytvořen proto, aby se zabránilo, aby Evropa padla do rukou Stalinovi. A my také si přejeme samostatnou Evropu. Jenomže jsme pochopili, že se to nedá uskutečnit bez americké pomoci."

„Nesmysl!" řekl Henri. Pokrčil rameny: „Právě Evropě kolonizované Amerikou chtěl S.R.L. zabránit, protože jsme nikdy nemysleli, že by Stalin Evropu zabral."

„Nechápu ten předsudek proti Americe," řekl Bennet zachmuřeně. „Jen komunista v ní může vidět pouhou baštu kapitalismu; vždyť je to také velká země dělnictva; a je to země pokroku, blahobytu a budoucnosti."

„Je to země, která vždycky a všude stojí soustavně na straně privilegovaných; v Číně, v Řecku, v Turecku, v Koreji. Co tam brání? Přece ne národ, nebo ano? Brání kapitál, velký majetek. Když si pomyslím, že udržují Franka a Salazara..."

Toho rána se Henri dozvěděl, že jeho staří portugalští přá-

telé konečně zosnovali revoltu; bilance: devět set zatčených...

„Mluvíte o politice State Departmentu," řekl Bennet. „Zapomínáte, že existuje také americký národ: je možno důvěřovat levicovým odborům a celé té části národa, která upřímně miluje svobodu a demokracii."

„Odbory se nikdy nepostavily proti vládní politice," řekl Henri.

„Musíme brát věci tak, jak jsou," řekl Scriassine. „Evropa se může bránit proti SSSR jedině s pomocí Ameriky; zakážeš-li evropské levici, aby ji přijala, vznikne nepříjemné smísení zájmů pravice a zájmů demokracie."

„Bude-li levice dělat pravicovou politiku, pak už to není žádná levice," řekl Henri.

„Takže konec konců," řekl Bennet výhrůžně, „kdybyste si měl vybrat mezi Amerikou a SSSR, vybral byste si SSSR?"

„Ano," odpověděl Henri. „A nikdy jsem se tím netajil."

„Jak můžete klást na stejnou úroveň přehmaty amerického kapitalismu a hrůzy policejního teroru," řekl Bennet. Začal mluvit hlasitěji, kázal a Moltberg mu přitakával, zatímco Scriassine a Peltov výmluvně hovořili rusky. Ti čtyři muži si nebyli vůbec podobni; ale všichni měli pohled upřený do jakéhosi mstivého a strašného snu, ze kterého se nemínili probudit, všichni chtěli zůstat slepí a hluší k světu, posedlí hrůznou minulostí. Ať byl jejich hlas ostrý, vážný, slavnostní nebo hrubý, všichni prorokovali. Snad ze všech svědectví, která vznášeli proti SSSR, bylo tohle nejpůsobivější: ten nedůvěřivý, zlobný, pronásledovaný výraz, kterým jim stalinská zkušenost poznamenala tvář. Nemělo cenu pokoušet se je zarazit, když vám vrhali do tváře své vzpomínky; byli příliš inteligentní, než aby doufali, že těmi historkami vynutí nějaké rozhodnutí: šlo spíše o jakousi slovní krizi, kterou potřebovali pro svou vnitřní hygienu. Bennet se najednou vyčerpaně odmlčel.

„Nechápu, co tu vlastně děláme!" řekl prudce.

„Varoval jsem vás, že jen ztrácíme čas," řekl Henri.

Vstali; Moltberg se dlouze zadíval Henrimu do očí:

„Možná že se sejdeme dříve, než si myslíte," řekl téměř něžně. Když odešli, Samazelle se otřásl: „Je těžké debatovat s takovými přepjatými lidmi. Pikantní na tom je, že se nenávidí mezi sebou: každý považuje za zrádce toho, kdo zůstal stalinistou trochu déle než on. A fakt je, že jsou všichni podezřelí. Bennet zůstal v Moskvě patnáct let; jestli mu byl režim tak proti mysli, jak dnes tvrdí, tak to byla pořádná zbabělost! Jsou všichni poznamenaní," dodal spokojeně.

„Aspoň jsou tak poctiví, že se nechtějí kompromitovat s gaullismem," řekl Henri.

„Chybí jim politický smysl pro politickou práci," řekl Samazelle.

Samazelle neměl úspěch na levici; nic mu nepřipadalo přirozenější než se přidat k pravici, neboť mu šlo jen o počet posluchačů, ne o obsah vlastních projevů. Navrhl Henrimu, aby přijal Volangeovy články, mluvil se střídmou sympatií o programu gaullistické Unie. Henri předstíral, že jeho narážkám nerozumí, ale tento manévr mu nijak nepomohl; Samazelle dlouho neváhal a zaútočil přímo.

„Byla by tu slibná možnost pro toho, kdo by si opravdu přál vytvoření nezávislé levice," řekl a tvářil se velmi upřímně. „Scriassine má pravdu, když se domnívá, že Evropa nemůže existovat bez podpory USA. Mělo by být naší úlohou vytvořit koalici všech sil, které jsou proti sovětizaci Západu a stojí pevně za věcí skutečného socialismu: přijmout americkou pomoc, pokud nám přichází od amerického lidu, přijmout alianci s gaullistickou Unií, pokud lze předpokládat její orientaci nalevo: to je program, který bych pro nás stanovil."

Upíral na Henriho přísný a pánovitý pohled.

„Se mnou nepočítejte, že budu takový program provádět," odpověděl Henri. „Budu dál ze všech sil bojovat proti americké politice. A víte docela dobře, že gaullismus je reakce."

„Obávám se, že si plně neuvědomujete situaci," řekl Samazelle. „Nebylo nic platné zachovávat všechnu tu opatrnost; teď nás zařadili jako antikomunisty; to nám odradí polovinu čtenářů. Jediná šance listu je, že získáme jiné. A pak, nesmíme se zastavit na poloviční cestě: musíme prorazit tím směrem, kterým jsme se dali."

„To je stát se opravdu protikomunistickým plátkem!" řekl Henri. „Nepřichází v úvahu. Když máme udělat bankrot, tak uděláme bankrot, ale svou linii si zachováme až do konce."

Samazelle neodpověděl; Trarieux byl zřejmě stejného mínění jako on, ale věděl, že Luc a Lambert budou vždycky podporovat Henriho; proti té koalici nic nezmůže.

„Viděl jste *Enclume*?" zeptal se s rozradovaným výrazem o dva dny později. Hodil týdeník Henrimu na stůl. „Přečtěte si to."

„Co je v *Enclume* tak zvláštního?" zeptal se Henri lhostejně.

„Lachaume o vás napsal článek," odpověděl Samazelle a opakoval: „Přečtěte si to."

„Přečtu si to potom," řekl Henri.

Jakmile Samazelle odešel z kanceláře, otevřel Henri

Enclume. Článek měl název: „Masky dolů!" Čím dál Henri četl, tím více pociťoval, jak se mu hrdlo svírá hněvem. Lachaume pomocí zkreslených citátů a tendenčních souhrnů vykládal, že celé Henriho dílo prozrazuje fašistický způsob cítění a že se z něho dá vycítit reakční ideologie. Zejména jeho hra je urážkou odboje. U Henriho lze rozpoznat základní pohrdání vůči ostatním lidem: hnusné články, které právě otiskl v *Espoiru*, to markantně dokazují. Bylo by bývalo poctivější rovnou se přiznat k antikomunismu, než předstírat sympatii k SSSR v okamžiku, kdy zahajoval tu pomlouvačnou kampaň: průhlednost tohoto úskoku dokazuje, jak nízké mínění má o svých bližních. Slova zrádce a zaprodanec nebyla sice vytištěna černá na bílém, ale dalo se to vyčíst mezi řádky. A tohle napsal Lachaume. Lachaume. Henri ho viděl, jak vesele cídí Pauliny parkety v době, kdy žil ukrytý v její garsoniéře; viděl ho na Lyonském nádraží, zahaleného do převlečníku, který mu byl příliš velký, celého rozpačitého dojetím ve chvíli loučení. Vánoční prskavky praskaly; v Červeném baru seděl u stolu a říkal: „Musíme pracovat bok po boku"; potom o něco později, rozpačitě: „Nikdy jsme na tebe neútočili." Pokusil se uvažovat: On za to nemůže. Vinna je strana, která ho vybrala, aby tenhle úkol provedl. A potom mu až k očím stoupl rudý vztek. Každou z těch vět si vymyslel on; člověk se nespokojí tím, že poslechne, člověk znovu tvoří. A je pro něho ještě méně omluv než pro jeho spoluviníky, protože jasně ví, že lže. Ví, že nejsem fašista a že nikdy fašista nebudu.

Vstal. Nepadá v úvahu, že by na ten článek odpověděl; nemohl říci nic víc, než co už Lachaume ví. Nemají-li slova už žádný význam, pak zbývají jenom pěsti. Nasedl do auta. Touhle dobou bude Lachaume asi v Červeném baru. Henri zamířil k Červenému baru. Našel tam Vincenta, který popíjel s kamarády. Lachaume tam nebyl.

„Lachaume tu není?"

„Ne."

„Tak musí být v *Enclume*."

„Nevím," řekl Vincent. Vstal a šel za Henrim ke dveřím: „Máš tu káru? Jedu do redakce."

„Já tam nejedu. Jedu do *Enclume*."

Vincent za ním vyšel ven:

„Nech to plavat," řekl.

„Četls Lachaumův článek?" zeptal se Henri.

„Četl. Ukázal mi ho, než ho otiskl, a já jsem se s ním pohádal. Je to pěkné svinstvo. Ale jaký smysl má dělat skandál?"

„Nemám často chuť někoho zmlátit," řekl Henri. „Ale tentokrát to potřebuju. Bude-li z toho skandál, tím líp."

„Neděláš správně," řekl Vincent. „Využijí toho, aby to ještě rozmazali; a půjdou ještě dál."

„Ještě dál? Ale vždyť mě označili za fašistu! Dál už jít nemohou. A v každém případě na to kašlu." Otevřel dvířka auta. Vincent ho chytil za ruku.

„Víš, když se rozhodnou, že se někomu dostanou na kůži, tak necouvnou před ničím. V tvém životě je jedna slabina: trefí tě tam."

Henri pohlédl na Vincenta: „Slabina? Myslíš Josettu a ty klepy, co o ní roztrušují?"

„Ano. Snad si toho nejsi vědom, ale všichni o tom vědí."

„To by si přece netroufali," řekl Henri.

„Přece nemyslíš, že by si brali ubrousek." Zaváhal: „Když mi Lachaume ukázal ten článek, vynadal jsem mu tak, že škrtl deset řádek. Ale příště to uveřejní."

Henri mlčel. Chudák Josetta, jak je zranitelná! Člověku běží mráz po zádech, když si představí, že čte těch deset řádek, které Lachaume škrtl. Usadil se u volantu: „Nastup; jedeme do redakce; vyhráls." Nastartoval a řekl: „Děkuju ti!"

„To bych si o Lachaumovi nikdy nemyslel," řekl Vincent.

„O Lachaumovi ani o nikom jiném. Napadat někoho v jeho soukromém životě a takovým způsobem, to je neuvěřitelná špinavost."

„Je to špinavost," řekl Vincent. Zaváhal: „Jenomže bys měl pochopit jednu věc: ty už žádný soukromý život nemáš."

„Cože!" řekl Henri. „Ovšemže mám soukromý život, a ten se týká jenom mne."

„Jsi veřejná osoba; cokoli uděláš, spadá do veřejné domény: tady máš důkaz. Musel bys být nezranitelný na celé linii."

„Proti pomluvě neexistuje žádná obrana," řekl Henri. Chvilku jeli beze slova: „Když si pomyslím, že si na tu práci vybrali Lachauma!" řekl Henri. „Zrovna Lachauma! Taková rafinovanost!" Dodal: „Ti mě musí nenávidět!"

„Nemyslíš si přece, že tě mají rádi," řekl Vincent.

Přijeli před budovu novin a Henri vystoupil. „Musím si něco obstarat. Přijdu za pět minut." Neměl nic na obstarávání, ale přál si být chvíli sám. Dal se pěšky rovnou před sebe. „Nemyslíš si přece, že tě mají rádi!" Ne, to si nemyslí; ale neodhadl jejich nepřátelství; mezi srdcem a rty mu plula stará opotřebovaná hesla: čestný protivník, bojovat proti sobě slušně; to byla slova dva roky, několik staletí stará a nikdo už nechápe jejich význam. Věděl, že ho komunisté oficiálně na-

padnou: ale namlouval si, že mnozí mu tajně zachovají úctu a že je dokonce přiměje k zamyšlení. Vždyť oni mě nenávidí! řekl si. Šel dál, Paříž byla v kouřovém zlatě podzimu krásná a melancholická jako mrtvé město Bruggy, a za ním kráčela nenávist. Byla to nová, dosti hrozná zkušenost. Láska neplatí nikdy úplně vám, pomyslil si, přátelství je nepevné jako život: ale nenávist, ta nikde nemine svého člověka, ta je jistá jako smrt. Ode dneška, ať půjde kamkoli, ať bude dělat cokoli, půjde s ním ta jistota: jsem nenáviděn!

Scriassine čekal na Henriho v kanceláři. Četl *Enclume*, chce kout železo, dokud je žhavé! řekl si Henri. Zeptal se:

„Chceš se mnou mluvit?" Dodal s předstíranou starostlivostí: „Je něco v nepořádku? Vypadáš špatně."

„Děsně mě bolí hlava; málo spánku a moc vodky, nic vážného," řekl Scriassine. Vzpřímil se na židli a řekl s pevnějším výrazem:

„Chtěl jsem se tě zeptat, jestli sis to mezitím nerozmyslel?"

„Ne. Nerozmyslím si to."

„A způsob, jakým s tebou komunisté jednají, tě nepřiměje, aby ses zamyslel?"

Henri se rozesmál: „Však já se zamýšlím. Hodně se zamýšlím. Nedělám nic jiného."

Scriassine si zhluboka vzdychl: „Doufal jsem, že ti to nakonec bude jasné."

„Ale jdi, netrap se. Vždyť mě nepotřebuješ," řekl Henri.

„Na nikoho se nedá spoléhat," řekl Scriassine. „Levice ztratila elán. Pravice se ničemu nepřiučila." Zasmušile dodal: „Jsou chvíle, kdy mám chuť odstěhovat se na venkov."

„Odstěhuj se."

„Necítím k tomu právo," řekl Scriassine. Ztrápeně si přejel rukou čelo: „Ta palice bolí!"

„Chceš prášek?"

„Ne, ne; mám za chvíli schůzku s nějakými lidmi, se starými kamarády; to není nikdy moc příjemné, tak nestojím o to, abych měl v hlavě příliš jasno."

Nastalo ticho: „Odpovíš Lachaumovi?" zeptal se Scriassine.

„Rozhodně ne."

„Škoda. Když chceš, dovedeš se bránit. Ta odpověď Dubreuilhovi seděla."

„Ano. Ale byla spravedlivá?" řekl Henri. Tázavě pohlédl na Scriassina: „Tak uvažuju, jestli ten tvůj informátor je seriózní."

„Jaký informátor?" řekl Scriassine a rukou se bolestně dotkl tváře.

„Ten, který tvrdí, že viděl Dubreuilhovu přihlášku a kartu."
„Ach ten!" řekl Scriassine; pousmál se: „Ten nikdy neexistoval."
„To není možné! Ty sis to vymyslel?"
„V mých očích je Dubreuilh komunista, ať je ve straně nebo ne; ale nemohl jsem tě o svém názoru přesvědčit, tak jsem si trochu zašvindloval."
„A co kdybych byl přistoupil na to, že se s tím chlapem sejdu?"
„Ta nejelementárnější znalost psychologie mi zaručovala, že to odmítneš." Henri se na Scriassina užasle zadíval; ani se na něho nemohl zlobit za tu lež, kterou tak přirozeně přiznává! Scriassine se rozpačitě usmál: „Zlobíš se na mě?"
„Prostě nechápu, jak někdo může něco takového udělat!" řekl Henri.
„Vlastně jsem ti prokázal službu," řekl Scriassine.
„Dovolíš, abych ti za ni nepoděkoval," odpověděl Henri. Scriassine se usmál a nic na to neřekl; vstal: „Musím jít na tu schůzku."
Henri zůstal dlouho nehnutě sedět a díval se do prázdna. Co by se bylo stalo, kdyby si byl Scriassine nevymyslel tu lež? Snad by se byly věci vyvinuly stejně, snad taky ne. Rozhodně mu bylo protivné pomyšlení, že hrál s poznamenanými kartami. Pocítil sžíravou touhu pustit se do všeho znovu. Proč bych se nepokusil vysvětlit to Nadině? řekl si najednou. Vincent se s ní občas vídá; rozhodl se, že se ho zeptá, kdy mají příští schůzku.
Když vstupoval příští čtvrtek do kavárny, kde čekala Nadina, pocítil neurčité dojetí: přitom nikdy Nadininým názorům nepřičítal velkou váhu. Zastavil se před jejím stolem: „Ahoj."
Zdvihla hlavu: „Ahoj," řekla lhostejně. Nevypadala ani překvapeně.
„Vincent se trochu zpozdí; přišel jsem ti to oznámit. Smím se posadit?"
Přikývla beze slova.
„Jsem rád, že si s tebou můžu promluvit," řekl Henri s úsměvem. „Měli jsme k sobě osobní vztahy; tak jsem chtěl vědět, jestli roztržka s tvým otcem znamená také, že už nejsem zadobře ani s tebou."
„No, pokud jde o ty osobní vztahy, vídali jsme se, když jsme se potkali," řekla Nadina chladně. „Do *Vigilance* už nechodíš, tak se už nevídáme, není tu tedy žádný problém."
„Promiň, ale pro mě tu problém je," řekl Henri. „Jestliže

se na sebe nehněváme, není důvodu, proč bychom si občas spolu neměli vypít skleničku."

„Není taky důvodu, proč bychom si ji vypít měli," řekla Nadina.

„Jak vidím, hněváme se tedy?" řekl Henri. Nadina neodpověděla a on dodal: „Přitom se stýkáš s Vincentem, který je na stejném břehu jako já."

„Vincent nenapsal takový dopis, jako jsi napsal ty," řekla Nadina.

Henri se ohradil: „Uznej, že dopis tvého otce taky nebyl moc milý!"

„To není omluva. A ten tvůj byl přímo sprostý."

„Možná," řekl Henri. „To protože jsem měl vztek." Podíval se Nadině do očí: „Přísahali mi a nabízeli mi důkazy, že tvůj otec vstoupil do komunistické strany. Zuřil jsem, že mi to zatajil: vmysli se do mého postavení."

„Neměls takovým hloupostem věřit," řekla Nadina.

Když měla ten umíněný výraz, nedalo se doufat, že ji někdo přesvědčí, ostatně Henri by se nebyl mohl ospravedlnit, aniž by obvinil Dubreuilhe; nechal toho.

„Zlobíš se na mě jedině kvůli tomu dopisu?" zeptal se. „Nebo tě tví komunističtí kamarádi přesvědčili, že jsem zrádce socialismu?"

„Nemám žádné komunistické kamarády," řekla Nadina. Ledově na Henriho pohlédla: „Ať jsi zrádce socialismu nebo ne, už nejsi to, cos býval."

„To je nesmysl, co říkáš," řekl Henri podrážděně. „Jsem přesně takový jako dřív."

„Ne."

„V čem jsem se změnil? Od kdy? Co mi vytýkáš? Vysvětli mi to."

„Předně se stýkáš s divnými lidmi," řekla Nadina. Najednou zvýšila hlas: „Myslela jsem, že aspoň ty chceš, aby si člověk pamatoval; říkáš v té hře moc hezký věci: že nesmíme zapomínat a tak dále. A ve skutečnosti jsi zrovna takový jako ostatní!"

„Aha, Vincent ti vykládal klepy!" řekl Henri.

„Vincent ne, Sézenac." Nadině zajiskřily oči. „Jak můžeš té babě podat ruku! Já bych se radši nechala zaživa stáhnout z kůže!"

„Řeknu ti totéž, co jsem tuhle řekl Vincentovi: můj soukromý život se týká jenom mne. Ostatně Josettu už znám rok: nezměnil jsem se já, ale ty."

„Já jsem se nezměnila; jenomže loni jsem nevěděla to, co

vím teď; a kromě toho jsem ti důvěřovala!" dodala vyzývavě.
„A proč jsi přestala?" zeptal se dopáleně.
Nadina se zatvářila nepřístupně a sklonila hlavu.
„Nesouhlasíš se mnou v otázce táborů? To je tvé právo. Ale nesouhlasit a považovat mě za špinavce, v tom snad je ještě rozdíl. Možná že je to názor tvého otce," dodal podrážděně. „Ale nemívala jsi ve zvyku brát všechno, co řekne, za evangelium."
„Není to žádná špinavost, žes promluvil o táborech; samo o sobě se to dokonce dá podle mého mínění obhájit," řekla Nadina vyrovnaným hlasem. „Otázka je, proč jsi to udělal."
„Vždyť jsem to vyložil, ne?"
„Udal jsi veřejné důvody," odpověděla Nadina. „Ale tvé soukromé důvody nikdo nezná." Znovu se na Henriho ledově zadívala:
„Celá pravice tě zahrnuje chválou: to je trapné. Namítneš, že za to nemůžeš; přesto je to trapné."
„Ale, Nadino, přece si vážně nemyslíš, že ta kampaň byla manévr, abych se přiblížil pravici?"
„V každém případě se pravice přiblížila tobě."
„To je pitomost!" zvolal Henri. „Kdybych byl chtěl přejít mezi pravičáky, tak už jsem to udělal. Vidíš přece, že *Espoir* nezměnil linii: a přísahám ti, že na tom mám zásluhu. Což ti Vincent nevysvětlil, jak se věci mají?"
„Když se jedná o jeho přátele, je Vincent slepý. Ovšemže tě hájí: dokazuje to, že má čisté srdce, ale nic víc."
„A ty máš důkazy, když mě obviňuješ, že jsem špinavec?" řekl Henri.
„Ne. Taky tě neobviňuju; dávám si pozor, to je všechno." Nevesele se usmála: „Já jsem nedůvěřivá od narození."
Henri vstal: „To stačí: dávej si pozor, co hrdlo ráčí. Já, když k někomu pociťuju přátelství, snažím se spíš mu důvěřovat; ale to opravdu není tvůj způsob. Neměl jsem sem chodit; promiň."
Není nic horšího než nedůvěra, uvažoval, když se vracel domů. To je mi nakonec milejší, aby mě vláčeli blátem jako Lachaume: je to upřímnější. Představoval si je v pracovně, jak popíjejí kávu: Dubreuilh, Anna, Nadina; neříkají: „Je to špinavec," ne, na to jsou příliš úzkostliví: jenom si dávají pozor. Co můžete odpovědět někomu, kdo vám nedůvěřuje? Zločinec alespoň může hledat omluvy; ale podezřelý? Ano, to ze mne udělali, říkal si rozhněvaně v následujících dnech, jsem podezřelý. A kromě toho mu všichni vytýkají, že má nějaký soukromý život. Ale on přece není ani tribun lidu, ani

vlajkonoš, záleží mu na životě, na soukromém životě! Kdežto politiky má až po krk, člověk s ní není nikdy hotov; každá oběť vyvolá nové povinnosti; nejdřív noviny, a teď zas by mu chtěli zakázat každou radost, každou touhu. Jménem čeho? Stejně člověk nedělá nic z toho, co kdysi chtěl dělat, dělá spíš opak: tak proč se má omezovat. Rozhodl se, že se omezovat nebude a že bude dělat, co se mu líbí: je už tak daleko, že na tom vůbec nezáleží.

Přesto však ten večer, když seděl u stolu mezi Lucií Belhommovou a Claudií de Belzunce před lahví příliš sladkého šampaňského, uvažoval Henri udiveně: Co tu vlastně dělám? Neměl rád ani šampaňské, ani lustry, ani zrcadla, ani sametová sedátka, ani ty ženy, které štědře ukazují opotřebovanou pleť, neměl rád ani Lucii, ani Dudula, ani Claudii, ani Vernona, ani toho mladého, ale už stárnoucího herce, o kterém se říkalo, že je jeho milenec.

„A ona přišla do ložnice," vykládala Claudie, „viděla ho ležet na posteli, byl nahý a měl malinkého ptáčka... takhle malého," dodala ukazujíc malíček, „a ona se zeptala: ‚Kam se to strká? Do nosu?'." Tři muži se hlučně rozesmáli a Lucie řekla trochu suše: „Moc legrační." Lichotilo jí, že se stýká se ženou, která má u jména šlechtický přídomek, ale zlobil ji vulgární tón, kterého Claudie ráda užívala, když navštěvovala lidi nižšího postavení. Lulu vynakládala hrdinské úsilí, aby se zdála distingovaná i elegantní; obrátila se k Henrimu:

„Ruéri by byl dobrý v úloze manžela," zašeptala ukazujíc na mladého krasavce, který slámkou srkal Vernonovo sherry.

„Jakého manžela?"

„Josettina manžela."

„Ale ten se přece neobjeví; umře na začátku hry."

„Já vím; ale na film je ta vaše historie příliš smutná. Brieux navrhuje, aby manžel přece jen uprchl, dal by se k partyzánům a nakonec by Josettě odpustil."

Henri pokrčil rameny: „Brieux buď natočí mou hru, nebo nic."

„Přece si nenecháte ujít dva milióny jen proto, že po vás chtějí, abyste vzkřísil jednoho mrtvého!"

„On předstírá, že pohrdá penězi," řekla Claudie. „Ale při dnešních cenách másla člověk peníze potřebuje: i za Němčourů bylo levnější."

„Nemluv takhle před účastníkem odboje," řekla Lucie.

Tentokrát se rozesmáli všichni dohromady a Henri se usmál s nimi. Kdyby je tak mohli slyšet a jeho tu vidět s nimi, všichni by mu to unisono vytýkali: Lambert právě tak jako

Vincent, Volange i Lachaume, Paula, Anna, Dubreuilh a Samazelle, dokonce i Luc a celý dav těch, kteří od něho něco čekají. Právě proto tu s těmi lidmi je: protože by tu neměl být. Jedná nesprávně, naprosto nesprávně, bez výhrady, bez omluvy: jaká úleva! Nakonec to člověku leze z krku, když pořád uvažuje: jednám správně, nebo nesprávně? Dnes večer aspoň zná odpověď: jednám nesprávně, naprosto nesprávně. Rozešel se definitivně s Dubreuilhovými, S. R. L. se ho veřejně zřekl a většina jeho starých kamarádů se otřese pohoršením, když si na něho vzpomene. V *Enclume* ho Lachaume a spol. — a kolik jiných v Paříži i na venkově — nazývá zrádcem. Mezi kulisami Studia 46 rachotí kulomety, Němci pálí francouzskou vesnici a hněv a hrůza probouzejí otupělá srdce. Všude plane nenávist. To je jeho odměna: nenávist, a není způsobu, jak ji překonat. Pít: chápal Scriassina; nalil si znovu.

„To, co jste udělal, je odvážné," řekla Lucie.

„Copak?"

„Že jste odhalil ty hrůzy."

„No, v tomhle ohledu jsou ve Francii milióny hrdinů," řekl Henri. „Když dnes někdo napadne SSSR, rozhodně mu nehrozí zastřelení."

Zadívala se na Henriho poněkud zmateně: „Ano, ale vy jste měl určitou pozici na levici; jistě vás ta věc kompromituje."

„Ale pomyslete jen, jakou pozici si mohu získat mezi pravičáky!"

„Pravice, levice, to jsou už dnes překonané pojmy," řekl Dudule; „lidem se musí vysvětlit, že je zapotřebí spolupráce mezi kapitálem a prací, aby se země zase postavila na nohy. Udělal jste záslužnou práci, že jste vyvrátil jeden z mýtů, které jim brání v dohodě."

„Jen s tím blahopřáním ještě počkejte!" řekl Henri.

To je ta nejhorší samota: když s vámi souhlasí tito lidé. Půl dvanácté; nejobávanější hodina; divadlo se prázdní; ta vědomí, která tři hodiny upoutával, se najednou všechna najednou vytrhávají z pout a všechna se obracejí proti němu; jaké vraždění!

„Starý Dubreuilh asi zuří," řekla Claudie spokojeně.

„Poslyšte, s kýmpak spí jeho žena?" řekla Lucie. „On už je přece stařec."

„Nevím," řekl Henri.

„Prokázala mi tu čest, že ke mně jednou přišla," řekla Lucie. „Taková rafika! Nenávidím ženy, které se oblékají jako posluhovačky, aby dokázaly své sociální cítění."

Anna je rafika; Dudule, který zná svět, vykládá, že Portugalsko je ráj, a všichni si myslí, že bohatství je zásluha a že si své bohatství zasluhují; ale Henrimu nezbývá než mlčet, když si mezi ně přišel sednout.

„...brý večer," řekla Josetta a položila na stůl flitrovou taštičku; měla na sobě zelené šaty s hlubokou dekoltáží. Henri nedovedl pochopit, proč se tak štědře vystavuje mužským pohledům, když ji jejich touha uráží; nelíbilo se mu, že ta jemná pleť je stejně veřejná jako jméno. Posadila se vedle něho u konce stolu a on se zeptal: „Bylo to v pořádku? Nepískali?"

„Pro tebe je to velký úspěch!" řekla.

Vcelku k ní kritika nebyla zlá: začátek, jakých je tolik; při svém vzhledu a s trochou trpělivosti má všechny předpoklady, aby udělala slušnou kariéru; byla však zklamaná. Tvář jí ožila: „Viděl jsi? Vzadu u toho stolu je Felicia Lopez; ta je krásná!"

„Hlavně má krásné šperky," řekla Lucie.

„Je krásná!"

„Holčičko," řekla Lucie a usmívala se na půl úst, „nikdy neříkej před mužem, že nějaká jiná žena je krásná; mohlo by ho totiž napadnout, že ty tak krásná nejsi; a buď ujištěna, že žádná žena nebude tak hloupá, aby ti splatila stejnou mincí."

„Josetta si může dovolit být upřímná," řekl Henri, „nemá se čeho bát."

„S vámi snad ne," řekla Lucie neurčitě pohrdavým tónem; „ale jsou muži, které by nebavilo dívat se na takový ufňukaný obličej; nalijte jí; hezká žena má být veselá."

„Já nechci pít," řekla Josetta; hlas se jí zlomil: „Udělal se mi vřídek v koutku úst; to budou určitě játra: dám si minerálku."

„Jaká generace!" řekla Lucie a pokrčila rameny.

„Na pití je dobré to, že se nakonec člověk přece jen opije," řekl Henri.

„Snad nejsi opilý?" řekla Josetta znepokojeně.

„Opít se šampaňským, to je herkulovská práce." Napřáhl ruku po lahvi a Josetta mu ji zadržela.

„To je dobře. Protože ti musím něco říct." Zaváhala. „Ale nejdřív mi slib, že se nebudeš zlobit."

Zasmál se: „Nemůžu to přece slíbit, když nevím, oč jde."

Netrpělivě se po něm podívala: „Ty už mě nemiluješ."

„Tak spusť."

„Tak tedy... já jsem se dala interviewovat pro *Eve moderne*..."
„A cos jim vykládala?"
„Řekla jsem, že jsme zasnoubeni. Ne že bych tě chtěla nutit, aby sis mě vzal," dodala živě, „ohlásíme rozchod, kdykoli budeš chtít. Ale vídají nás pořád spolu; a zasnoubení mi poslouží, chápeš." Z třpytivé taštičky vytáhla stránku časopisu, kterou spokojeně rozložila. „Aspoň jednou to napsali hezky."
„Ukaž!" řekl Henri. „No já mám ránu!"
Hluboce dekoltovaná Josetta se smála vedle Henriho nad číšemi šampaňského a Henri se smál také; vzdorovitě si pomyslel: Zrovna jako teď. Jen krůček k tomu, aby si o mně mysleli, že trávím noci popíjením šampaňského, že jsem zaprodaný Americe; však oni ten krůček brzy udělají. Ve skutečnosti nemá ten pochybný lesk vůbec rád; chodil do módních podniků, aby udělal Josettě radost, ale nic to neznamenalo, ty chvíle zůstávaly na okraji jeho pravého života. Nepřestával upírat oči na fotografii: Fakt je, že jsem to já a že jsem tady.
„Ty se zlobíš?" řekla Josetta. „Slíbil jsi, že se nebudeš zlobit."
„Vůbec se nezlobím," odpověděl a pomyslel si rozhodně: Ať mi všichni políbí prdel! Není nikomu ničím povinován a hromadí teď na své straně všechno, co je nesprávné: to je ta pravá svoboda! „Pojď si zatancovat!" řekl.
Udělali několik kroků na parketu, kde se tlačili muži ve smokinku a hodně obnažené ženy, a Josetta se zeptala: „Opravdu tě mrzí, když vypadám smutně?"
„Mrzí mě, když jsi smutná."
Pokrčila rameny: „Ty za to nemůžeš."
„Přesto mě to mrzí; a nemáš k tomu důvod, opravdu, máš výbornou kritiku, určitě dostaneš další angažmá..."
„Ano. Je to hloupé a je to jen mou vinou. Myslela jsem, že se hned po premiéře najednou všechno změní; třeba že maminka už si nedovolí se mnou mluvit tak, jak se mnou mluví; a že se uvnitř budu cítit jiná."
„Až budeš hodně hrát, až si budeš jistá svým nadáním, pak ti bude všechno připadat jiné."
„Ne. Já jsem si představovala..." Zaváhala: „Něco kouzelného." Byla dojemná, když se snažila své nejasné myšlenky navléknout do slov: „Když se do tebe někdo zamiluje, opravdu zamiluje, je to kouzlo, všechno se změní; myslela jsem si, že to bude po premiéře taky tak."

„Jednou jsi mi říkala, že se do tebe nikdy nikdo nezamiloval."

Zarděla se: „Jednou ano; jednou se to stalo; když jsem byla docela malá a vrátila se z penzionátu; ani se na to už nepamatuju."

Henri řekl vlídně: „Ale zřejmě si na to přece jen pamatuješ. Kdo to byl?"

„Jeden mladý muž; ale odjel; odjel do Ameriky, zapomněla jsem na něj, už je to tak dávno."

„A co my dva," zeptal se Henri. „Není to taky trochu kouzlo?"

Pohlédla na něj s jakousi výčitkou: „Ty jsi moc milý, říkáš mi milé věci; ale není to na život a na smrt."

Henri řekl trochu dopáleně: „S tím mladým mužem to taky nebylo, když odjel."

„Dej mi s tím pokoj," řekla Josetta podrážděným tónem, který u ní Henri neznal. „Odjel, protože nemohl nic jiného dělat."

„Ale neumřel z toho?"

„Co ty víš!" řekla.

„Promiň, miláčku," řekl udiven její prudkostí. „Zemřel?"

„Zemřel. Zemřel v Americe. Už jsi spokojen?"

„Nezlob se, já jsem nevěděl," zamumlal Henri, když ji vedl zpátky ke stolu. To ještě po deseti letech byla schopná mít tak palčivé vzpomínky? Umí milovat víc, než miluje mě? uvažoval nespokojeně. Tím líp, jestli mě nemiluje, alespoň k ní nemám žádnou povinnost, nejsem vůči ní nijak vinen. Vypil naráz několik sklenic za sebou. Najednou začaly všechny předměty kolem něho štěbetat; bylo úžasné, jak závratnou rychlostí vysílaly všelijaká poselství, která zachycoval jen on sám; bohužel je hned zase zapomínal; ta dřevěná lžička nedbale položená na jedné sklenici; už si přesně nepamatoval, co vlastně znamená; a co ten lustr, ten obrovský křišťálový přívěsek, co vlastně představuje? Pták, který se pohupuje Lucii na hlavě, to je náhrobní kámen; mrtvý, vycpaný je sám sobě náhrobním kamenem: jako Louis. Proč by nebyl Louis přestrojený za ptáka? Vlastně jsou to všechno převlečená zvířata; občas jim mozkem projede malý elektrický výboj a pak jim z úst vycházejí slova.

„Podívej," řekl Josettě. „Všechny je proměnili v lidi: šimpanze, pudlíka, pštrosa, tuleně, žirafu, a oni mluví a mluví, ale jeden nerozumí tomu, co říká druhý. Vidíš, ty taky mi nerozumíš, ani my dva nejsme ze stejného druhu."

„Ne, nerozumím ti," řekla Josetta.

„To nevadí," řekl shovívavě, „to vůbec nevadí." Vstal: „Pojď tancovat."

„Co je s tebou? Šlapeš mi na šaty. Moc jsi pil?"

„Člověk nikdy nepije dost," odpověděl. „Opravdu si nechceš trochu líznout? Pak je člověku dobře. Mohli bychom udělat všelijaké věci: třeba zbít Dudula nebo políbit tvou matku..."

„Přece nebudeš líbat maminku? Co je ti? Nikdy jsem tě takového neviděla."

„Však mě uvidíš." Spousta vzpomínek se mu vrtošivě motala v hlavě a vybavil se mu jeden Lambertův výraz: „Víš," řekl slavnostně, „já integruju zlo."

„Co to vykládáš? Pojď, půjdeme se posadit."

„Ne, jen tančeme."

Tančili, pak se posadili a znovu tančili; Josetta se po chvíli rozveselila: „Podívej, ten velký muž, který zrovna vešel, to je Jean-Claude Sylvère," řekla oslněně. „To je opravdu prima lokál, sem se vrátíme."

„Ano, prima," řekl Henri.

Udiveně se kolem sebe rozhlédl. Co tady vlastně dělá? Věci najednou zmlkly, byl ospalý a žaludek měl jako na vodě. Tohle je tedy hýření. Alespoň člověk unikne: na jednu noc se s trochou štěstí a hodně whisky dá uniknout, říkal Scriassine, a ten se v tom vyzná; se šampaňským to jde taky: člověk zapomene, co dělá dobře a co špatně, zapomene na nenávist, zapomene na všechno.

„Ano, prima," opakoval Henri. „A pak, jak se říká, člověk se nebaví jen tak pro zábavu, viď. Však se vrátíme, miláčku, vrátíme se."

KAPITOLA OSMÁ

Je to divné počínání, prožívat lásku a odmítat ji; Lewisovy dopisy mi drásaly srdce. „To vás budu milovat čím dál víc?" psal mi. A jindy zas: „Provedla jste mi pěknou věc. Už si nemohu ani přivést domů ženu na jednu noc. Těm, kterým jsem mohl dřív dát aspoň kousíček svého srdce, nemám už co nabídnout." Jak jsem při četbě těch slov toužila vrhnout se mu do náruče! Nemohla jsem, a tak jsem mu měla říct: „Zapomeňte na mě." Ale to jsem říct nechtěla; chtěla jsem, aby mě miloval; chtěla jsem všechnu tu bolest, kterou mu působím;

sdílela jsem jeho smutek ve výčitkách svědomí. Sama jsem trpěla také; jak pomalu plyne čas, jak plyne rychle! Lewis zůstává pořád daleko ode mne; ale já se každým dnem blížím stáří; naše láska stárne, jednou umře, aniž před tím žila. To je nesnesitelná myšlenka. Byla jsem ráda, že jsem odjela ze Saint-Martin, že jsem v Paříži nalezla zase pacienty, přátele, shon, zaměstnání, které mi nedovolovalo, abych myslela na sebe.

Neviděla jsem Paulu od června. Claudie si ji velice oblíbila a pozvala ji na léto na svůj zámeček v Burgundsku. K mému velkému překvapení Paula pozvání přijala. Když jsem jí po svém návratu telefonovala, byla jsem zmatena vlídnou a neosobní zdvořilostí v jejím hlase:

„Ovšem, strašně ráda tě uvidím. Měla bys zítra čas jít se podívat na Marcadierovu vernisáž?"

„Radši bych se s tebou sešla v klidnějším prostředí; nemáš čas jindy?"

„Jsem teď hodně zadaná. Počkej. Můžeš přijít zítra po obědě?"

„To se mi hodí moc dobře. Platí."

Poprvé po dlouhých letech byla Paula oblečená ve vycházkových šatech, když mi otevřela; měla na sobě kostým podle poslední módy z šedé vlněné látky a černou halenku; vlasy měla vyčesané nahoru a na čele přistřižené do ofiny; vyholila si obočí; obličej jí zesílil a místy měla popraskané cévky.

„Jak se máš?" řekla přátelsky. „Mělas hezké prázdniny?"

„Výborné. A co ty? Líbilo se ti tam?"

„Skvěle," odpověděla tónem, který mi připadal plný nevyslovených narážek. Prohlížela si mě rozpačitě a zároveň vyzývavě: „Nepřipadám ti změněná?"

„Zdá se, že jsi ve výborné formě," řekla jsem. „A máš krásný kostým."

„Ten mi dala Claudie: je od Balmaina."

Proti tomu rafinovanému střihu ani proti jejím elegantním střevíčkům se nedalo nic namítat. Snad to bylo jenom tím, že jsem nebyla na její nový styl zvyklá: Paula mi takhle připadala divnější než v těch staromódních toaletách, které nosila dřív. Posadila se, přehodila si nohu přes nohu a zapálila si cigaretu. „Víš," zasmála se, „já jsem nová žena."

Nevěděla jsem, co na to odpovědět, a řekla jsem hloupě: „To je Claudiin vliv?"

„Claudie byla jen záminka. I když je to opravdu pozoruhodná osoba," řekla. Vteřinku se zasnila. „Lidé jsou mnohem zajímavější, než jsem myslela. Jakmile je člověk přestane držet

od těla, nežádají nic jiného než projevovat svou roztomilost." Kriticky si mě prohlížela: „Měla bys chodit víc mezi lidi."

„Snad ano," řekla jsem zbaběle. „Kdo tam všechno byl?"

„No prostě všichni," řekla uneseně.

„Povedeš taky salón?"

Zasmála se: „Myslíš, že bych to nedovedla?"

„Naopak."

Vytáhla obočí: „Naopak?" Chvilku bylo ticho a pak řekla suše: „Prozatím se ale jedná o něco jiného."

„O co?"

„Píšu."

„To je dobře!" Vložila jsem do svého tónu co nejvíc nadšení.

„Nepředstavovala jsem si, že ze mne bude literátka," řekla Paula s úsměvem; „ale tam mi všichni tvrdili, že je zločin, nechat ležet ladem takové nadání."

„A co píšeš?" zeptala jsem se.

„Dá se tomu říkat všelijak: novely nebo poémy. Nedá se to zařadit do přesné škatulky."

„Ukázalas své práce Henrimu?"

„Ovšemže ne. Řekla jsem mu, že píšu, ale nic jsem mu neukázala." Pokrčila rameny: „Byl by určitě přiveden z konceptu. On se nikdy nepokoušel hledat nové formy. Ostatně zkušenost, kterou prožívám, musím prožít sama." Pohlédla mi do tváře a slavnostně prohlásila: „Objevila jsem samotu."

„Už nestojíš o Henriho?"

„Ano, ale miluju ho jako svobodný člověk." Hodila cigaretu do prázdného krbu. „Jeho reakce byla podivná."

„Všiml si, že ses změnila?"

„Ovšem: přece není hloupý."

„To není."

Já sama jsem se cítila hloupá. Tázavě jsem na ni pohlížela.

„Tak předně, když se vrátil, ani jsem se neozvala," řekla spokojeným hlasem. „Čekala jsem, až zavolá, což ihned udělal." Chvilku se zamyslela. „Oblékla jsem si svůj krásný kostým, velmi klidně jsem mu otevřela a jemu se hned změnil výraz obličeje. Cítila jsem, že je rozrušen; opřel si hlavu o okno, aby přede mnou skryl tvář, a já jsem s ním otevřeně mluvila o nás, o sobě. A potom se na mě podíval s velice zvláštním výrazem. A já jsem pochopila, že se rozhodl podrobit mě zkoušce."

„Proč zkoušce?"

„Už už mi chtěl nabídnout, abychom zase žili společně;

ale potom se ovládl. Chce si mnou být jist. Má právo mít pochybnosti: poslední dvě léta to se mnou neměl lehké."
„A dál?"
„Vážně mi vykládal, že je zamilovaný do malé Josetty." Hlasitě se rozesmála. „Dovedeš si to představit?"
Zaváhala jsem. „On s ní má poměr, ne?"
„Ovšem. Ale nemusel mi chodit vykládat, že ji miluje. Kdyby ji miloval, jistě by mi to neříkal. Pozoruje mě, rozumíš. Ale já jsem ve výhodě, protože si stačím sama."
„Rozumím." Sebrala jsem všechnu odvahu, aby se mi podařil velký povzbudivý úsměv.
„Nejzábavnější na tom je," pokračovala vesele, „že zároveň byl nepředstavitelně koketní: nechce, abych ho zatěžovala, ale kdybych ho přestala milovat, myslím, že by byl schopen mě zabít. Tak například se zmínil o Musée Grévin."
„V jaké souvislosti?"
„Jen tak, zčistajasna. Prý nějakému akademikovi — Duhamelovi nebo Mauriacovi — postaví bustu v Musée Grévin; dovedeš si představit, že to je Henrimu srdečně jedno. Ve skutečnosti to byla připomínka toho památného odpoledne, kdy se do mne zamiloval. Chce, abych si vzpomněla..."
„To je složité," řekla jsem.
„Ale kdepak," odpověděla. „Je to naivní. Ostatně stačí udělat jednoduchou věc. Za čtyři dny je premiéra: promluvím si s Josettou."
„A co jí řekneš?" zeptala jsem se znepokojeně.
„Všechno a nic. Chci si ji získat," řekla Paula s lehkým smíchem. Vstala: „Opravdu nechceš jít na tu vernisáž?"
„Nemám čas."
Posadila si na hlavu čapku, natáhla si rukavice.
„Řekni poctivě: jak se ti líbím?"
Nehledala jsem už odpovědi v sobě, četla jsem je na její tváři:
„Jsi dokonalá."
„Uvidíme se ve čtvrtek na premiéře," řekla. „Přijdeš na tu večeři?"
„Ovšem."
Vyšla jsem s ní ven. I její chůze se změnila. Šla sebejistě svou cestou, ale byla to sebejistota náměsíčníka.
Tři dny před premiérou jsme s Robertem byli na zkoušce Henriho hry *Pozůstalí*. Oba jsme byli uchváceni. Mně se líbí všechny Henriho knihy, dotýkají se mne osobně; ale uznávám, že ještě nikdy nenapsal nic tak dobrého. Ta výrazová síla, ten burleskní a přitom chmurný lyrismus, to je u něho něco no-

vého. A pak, tentokrát nebyl žádný odstup mezi zápletkou a myšlenkami: stačilo dávat pozor na příběh a smysl hry se vám přímo vnucoval; jelikož se ten smysl vztahoval k zvláštní a přesvědčivé zápletce, bylo v něm všechno bohatství skutečnosti. „Tohle je skutečné divadlo!" řekl Robert. Doufala jsem, že všichni diváci budou reagovat jako my. Jenomže toto drama, ve kterém je kus frašky a kus tragédie, chutnalo příliš syrově a bylo nebezpečí, že je ta chuť odradí. Když se večer o premiéře opona zdvihla, byla jsem hodně neklidná. Josetta nemá zřejmě žádné velké nadání, ale držela se dobře, když začali lidé hlučet. Po prvním jednání se divoce tleskalo. A na konci ještě víc, bylo to naprosté vítězství. Jistě je v životě spisovatele, který nemá vyloženou smůlu, hodně skutečně radostných chvil; jistě je člověk dojat, když se takhle najednou dozvídá, že se mu něco podařilo.

Když jsem vstoupila do restaurace, cítila jsem prudké hnutí sympatie vůči Henrimu; skutečná prostota je tak vzácná! Kolem něho všechno vyznívalo falešně, úsměvy, hlasy, slova, a on byl přesto takový jako jindy; vypadal šťastně, trochu rozpačitě, a já bych mu byla ráda řekla spoustu milých věcí; ale neměla jsem s tím čekat: po pěti minutách už se mi stáhlo hrdlo. Měla jsem opravdu smůlu: padla jsem na Lucii Belhommovou zrovna ve chvíli, kdy ukazovala Volangeovi dvě mladé židovské herečky a říkala mu přitom: „Zřejmě Němci neměli krematoria, ale líhně!" Znala jsem ten vtip; ale nikdy jsem ho neslyšela na vlastní uši: zhrozila jsem se nad Lucií Belhommovou i nad sebou. A zlobila jsem se na Henriho. Ve své hře říkal krásné věci o zapomínání: ale on sám také dost snadno zapomíná. Vincent tvrdí, že staré Belhommové oholili hlavu a že si to zasloužila. A Volange: co ten tu dělá? Neměla jsem už chuť jít Henrimu blahopřát. Myslím, že mé rozpaky vycítil. Zůstala jsem ještě chvíli kvůli Paule, ale bylo mi tak nepříjemně, že jsem přes míru pila: nijak mi to nepomohlo. Vzpomněla jsem si na to, co Lambert říkal Nadině. Jakým právem tak umíněně trvám na vzpomínání? uvažovala jsem. Udělala jsem toho méně než druzí, trpěla jsem méně než druzí; jestli zapomněli oni, jestli je nutno zapomenout, musím zapomenout i já. Ale nadarmo jsem se přesvědčovala: měla jsem chuť někoho urazit anebo plakat. Smířit se, odpustit, jaká pokrytecká slova! Zapomínáme, to je všechno. Nestačí už, že zapomínáme na mrtvé. Teď ještě k tomu zapomínáme na vraždy, zapomínáme na vrahy. Budiž, nemám žádné právo: ale když se mi derou do očí slzy, je to jen a jen moje věc.

Paula ten večer dlouze mluvila s Josettou; nedozvěděla jsem se, co jí řekla. V následujících týdnech se mi zdálo, že se mi vyhýbá; chodila do společnosti, psala, byla velmi zaměstnaná a důležitá. Neznepokojovala jsem se o ni: byla jsem příliš zaujata příliš mnoha jinými věcmi. Když jsem se jednou odpoledne vrátila domů, našla jsem Roberta bílého hněvem; bylo to poprvé v životě, kdy jsem ho viděla úplně bez sebe: právě se rozešel s Henrim. Vylíčil mi ten výstup krátkými strohými větami a řekl mi úsečně:

„Nesnaž se ho omlouvat. Není pro něho žádná omluva."

Nepokusila jsem se o to hned, nemohla jsem ani promluvit. Patnáctileté přátelství smazáno za hodinu! Henri se už neposadí tady do toho křesla, už neuslyšíme jeho veselý hlas. Jak bude Robert sám! A Henri: jaké bude mít v životě prázdno! Ne, to přece tak nemůže definitivně zůstat! Nalezla jsem zase slova:

„To je nesmysl," řekla jsem. „Oba jste se rozčílili. V takové záležitosti můžete politicky s Henrim nesouhlasit, ale přitom mu zachovat přátelství. Jsem přesvědčena, že to myslí poctivě. Není tak lehké se ve věcech vyznat. Musím říci, že kdybych se měla rozhodovat já, byla bych na sakramentských rozpacích."

„Tváříš se, jako bys myslela, že jsem Henriho odsud kopanci vyhnal ven. Nepřál jsem si nic jiného než vyřídit to po dobrém. To on odešel a práskl za sebou dveřmi."

„Víte jistě, že jste ho nepostavil před alternativu, aby jednal po vašem, nebo aby se s vámi rozešel? Když jste žádal, aby se *Espoir* stal listem S.R.L., byl přesvědčen, že kdyby odmítl, ztratil by vaše přátelství. Tentokrát nechtěl povolit, a tak to asi radši skoncoval hned."

„Nebylas přitom," řekl Robert. „Od začátku neprojevil ani špetku dobré vůle. Neříkám, že bylo lehké dospět k dohodě: ale mohli jsme se aspoň pokusit vyhnout se výbuchu. Místo toho nepřipustil žádné argumenty, odmítl o věci jednat s výborem; šel dokonce tak daleko, že naznačoval, že jsem tajně vstoupil do komunistické strany. Já ti něco povím: on tu roztržku vyhledával!"

„To je nápad!"

Henri jistě choval vůči Robertovi vážnou nevraživost, ale to už je dávno. Proč by se chtěl rozejít s Robertem teď?

Robert se zahleděl s tvrdým výrazem do dálky: „Překážím mu, rozumíš."

„Ne, nerozumím," řekla jsem.

„Začíná dělat divné věci," řekl Robert. „Viděla s, s jakým

druhem lidí se stýká? My jsme jeho špatné svědomí: přeje si jen se nás zbavit."

„Jste nespravedlivý!" řekla jsem. „Já jsem byla také tuhle večer zhnusena, ale vy sám jste mi vysvětloval, že když člověk dnes chce, aby mu hráli jeho kus, je přímo nucen k určitým kompromisům; a u Henriho to nezachází příliš daleko. Dohromady se s těmi lidmi nestýká. Spí sice s Josettou: ale není obav, že by ho nějak ovlivňovala."

„Samo o sobě by na té večeři nebylo nic tak zlého, to je pravda," řekl Robert. „Ale je to symbol. Henri je člověk, který se má až moc rád a chce se v klidu mít rád, aniž by musel komu skládat účty."

„Že se má až moc rád? Vždyť tráví čas děláním věcí, které ho otravují. Sám jste přiznal, že se dovede každé věci opravdu věnovat."

„Když se mu to hodí. Ale fakt je, že ho politika otravuje. Zajímá se doopravdy jenom sám o sebe." Robert mě přerušil netrpělivým posunkem: „To mu vytýkám nejvíc: v celé té záležitosti myslel jen na to, co o něm lidé řeknou."

„Neříkejte, že mu ty tábory jsou lhostejné."

„Mně taky nejsou lhostejné, o to nejde," řekl Robert. Pokrčil rameny: „Henri nechce být obviňován, že se dá zastrašit komunisty: to radši rovnou přejde do protikomunistického tábora. Za této situace se mu hodí, že se se mnou rozešel. Může ze sebe bez obav udělat vznešenou postavu velkorysého intelektuála, kterému bude celá pravice tleskat."

„Henrimu nezáleží na tom, aby se líbil pravici."

„Jemu záleží na tom, aby se líbil sám sobě, a to ho nutně zavede doprava: protože na levici vznešené osobnosti nenalézají mnoho obdivovatelů." Robert natáhl ruku k telefonu: „Svolám výbor na zítra ráno."

Celý večer uvažoval Robert se zlobným výrazem nad dopisem, který chtěl předložit výboru. Srdce mi krvácelo, když jsem ráno otevřela *Espoir* a viděla tam otištěné ty dva dopisy, kde se Robert a Henri ostře zříkali jeden druhého. Také Nadina byla ohromená; zachovala si vůči Henrimu hodně přátelské city a na druhé straně nesnáší, aby se veřejně útočilo na jejího otce.

„K tomu Henriho dovedl Lambert," řekla zuřivě.

Byla bych ráda věděla, co si vlastně Henri myslel. Robertovy výklady byly příliš zaujaté. Nejvíc Roberta pohněvalo, že s ním Henri nemluvil s důvěrou: ale konec konců, uvažovala jsem, Robert mu zavdal několikrát příčinu k nedůvěře. Řekl by mi jistě, že od té doby na to už mohl Henri zapomenout.

To je moc hezké, ale minulost se nedá zapomenout na povel. A vím ze zkušenosti, že člověk bývá nespravedlivý k lidem, které nemá ve zvyku soudit. I já sama, pod záminkou, že Robert trochu zestárl, jsem o něm někdy zapochybovala: dnes si uvědomuju, že když se rozhodl o té aféře s tábory pomlčet, měl k tomu pádné důvody, ale tehdy jsem myslela, že to dělá ze slabosti. Proto chápu Henriho: on také Roberta slepě obdivoval; i když znal jeho pánovitost, vždycky se mu ve všem podřizoval, třebaže to znamenalo, že musí žít způsobem, který mu nevyhovoval. Záležitost s Trarieuxem na něho jistě musela právě proto hluboce zapůsobit; když ho Robert jednou zklamal, domníval se Henri, že se stal schopným bůhvíčeho.

Dobrá, nemělo smysl k tomu dělat epilogy, člověk se nemůže vrátit zpátky. Teď byla otázka, co se stane s S.R.L. Hnutí bylo rozdělené, dezorganizované, nemělo noviny: bylo odsouzené rychle se rozdrolit. Lenoirovým prostřednictvím navrhl Lafaurie, aby hnutí splynulo s parakomunistickými skupinami. Robert odpověděl, že chce počkat až do voleb, než něco rozhodne, ale věděla jsem, že na to nepřistoupí. Odhalení táborů ho opravdu nenechalo lhostejným; neměl ani nejmenší chuť se sblížit s komunisty. Členové S.R.L. mohli vstoupit do komunistické strany, ale hnutí jako takové prostě přestane existovat.

První vstoupil do strany Lenoir. Byl rád, že mu rozpad S.R.L. otevřel oči. Po něm následovalo mnoho dalších; to je zvláštní, kolika lidem se otevřely oči v listopadu po úspěchu komunistů. Malá Marie-Ange přišla Roberta požádat o interview pro *Enclume*.

„Od kdy jste komunistka?“ zeptala jsem se jí.

„Od té doby, co jsem pochopila, že se člověk musí pro něco rozhodnout,“ odpověděla a prohlížela si mě s výrazem znavené převahy.

Robert jí interview odmítl. Všechny ty politické konverze kolem něho ho zlobily. A ačkoli se na Henriho hněval, Lachaumův článek proti Henrimu mu připadal hnusný. Když přešel Lenoir k útoku, projevoval netrpělivost.

„To je nejlepší odpověď, jakou komunisté na tu hanebnou kampaň mohli dát: volební vítězství,“ řekl Lenoir nadšeně. „Perronovi a jeho klice se nepodařilo ubrat jim ani jediný hlas.“ Vemlouvavě pohlédl na Roberta: „Teď vás S.R.L. bude následovat jako jeden muž, navrhnete-li splynutí, o kterém jsme nedávno uvažovali.“

„S.R.L. už neexistuje,“ řekl Robert. „A já už nedělám politiku.“

„Ale jděte," řekl Lenoir. Usmál se: „Členové S.R.L. existují; stačí jediný váš příkaz, abychom je získali."
„Nemám v úmyslu ten příkaz dát," řekl Robert. „Nebyl jsem s komunisty zajedno už před tou aférou s tábory, a teď se jim teprve nevrhnu do náruče."
„Tábory! Ale vždyť jste přece odmítl účastnit se té mystifikace," řekl Lenoir.
„Odmítl jsem o táborech mluvit, ale ne věřit v jejich existenci," odpověděl Robert. „Člověk musí a priori věřit tomu horšímu, to je skutečný realismus."
Lenoir se zamračil: „Člověk si musí umět představit to horší a překonat to, v tom jsem s vámi zajedno," řekl. „Vytýkejte komunistům, co chcete: ale to vám nesmí bránit jít s nimi."
„Ne," opakoval Robert. „Já jsem s politikou skoncoval. Vracím se do svého doupěte."
Věděla jsem, že S.R.L. už neexistuje a že Robert nemá žádný nový program; přece však se mi trochu sevřelo srdce, když jsem ho slyšela prohlašovat, že se definitivně stáhne do ústraní. Jakmile Lenoir odešel, zeptala jsem se:
„Opravdu jste skoncoval s politikou?"
Robert se usmál: „Mám dojem, že ona skoncovala se mnou. Co můžu dělat?"
„Jsem přesvědčena, že kdybyste hledal, něco byste našel," odpověděla jsem.
„Ne. O jedné věci začínám být přesvědčen: že dnes nemá menšina žádné šance." Pokrčil rameny: „Nechci pracovat ani s komunisty, ani proti nim. Tak co?"
„Tak se věnujte literatuře," řekla jsem vesele.
„Ano," odpověděl bez nadšení.
„Pořád můžete psát články do *Vigilance*."
„Budu je příležitostně psát. Ale to, co se píše, opravdu nemá moc velkou váhu. Lenoir má pravdu: Henriho články neměly vůbec žádný vliv na volby."
„Lenoir vypadá, jako by věřil, že je Henri proto nešťastný," řekla jsem. „Ale to je velmi nespravedlivé: podle toho, co jste mi sám řekl, nijak si to nepřál."
„Já nevím, co si přál," řekl Robert drsně. „Nejsem si ani jist, jestli to věděl sám."
„Rozhodně musíte uznat, že *Espoir* nepíše protikomunisticky," řekla jsem živě.
„Zatím ne," řekl Robert. „Musíme vyčkat, co bude dál."
Dráždilo mě pomyšlení, že se Robert a Henri pohádali kvůli věci, která stejně nikam nevede. Nepadalo v úvahu, že

by se smířili, ale Robert se zřejmě cítil velmi osamělý. Nebyla to radostná zima. Dopisy, které jsem dostávala od Lewise, byly veselé, ale nijak mě nerozveselovaly. V Chicagu sněží, lidé bruslí na jezeře, Lewis celé dny nevychází z pokoje; povídá si příběhy: vypráví si, že v květnu pojedeme lodí po Mississippi, že spolu budeme spát v kabině, kolébáni šuměním vody; vypadalo to, jako by tomu věřil; asi se z Chicaga nezdá Mississippi tak daleko. Ale já jsem věděla, že pro mě ten studený a šedivý den, který při každém probuzení začíná, bude začínat zas a znova donekonečna. Nikdy se nesejdeme, myslela jsem si, nikdy nepřijde jaro.

Jednoho takového večera bez budoucnosti jsem v telefonu zaslechla Paulin hlas; mluvila naléhavě:

„Anno! Jsi to ty? Přijď hned ke mně, musím s tebou mluvit, je to nutné."

„Hrozně lituju," řekla jsem. „Mám pozvané lidi k večeři. Přijdu zítra ráno."

„Nerozumíš: stalo se mi něco strašného a jen ty mi můžeš pomoct."

„Nemohla bys sem na chvíli zaskočit?"

Chvíli bylo ticho: „Kdo je u tebe na večeři?"

„Pelletierovi a Cangeovi."

„Henri tam není?"

„Ne."

„Víš to jistě?"

„Ovšemže to vím jistě."

„Tak já přijdu. Hlavně nikomu nic neříkej."

Půl hodiny nato zazvonila a já jsem ji zavedla do své ložnice; vlasy měla schované pod tmavým šátkem; napudrování nezakrývalo její napuchlý nos. Její dech byl cítit těžkou vůní máty a špatného vína. Paula bývala tak krásná, že jsem si nikdy nedovedla představit, že někdy celou svou krásu ztratí: myslela jsem, že něco v jejím obličeji vždycky přetrvá; a najednou to tu bylo; její tvář byla jako ostatní, houbovitá tkáň a k tomu osmdesát procent vody. Strhla si šátek a padla na pohovku. „Podívej se, co jsem právě dostala."

Byl to dopis od Henriho, několik řádek jasného písma na bílém papíře: „Paulo. Jeden druhému jenom ubližujeme. Bude lépe, když se přestaneme vídat. Snaž se na mě už nemyslet. Přeju si, abychom se jednoho dne mohli stát přáteli. Henri."

„Rozumíš tomu?" řekla.

„Neměl odvahu s tebou promluvit. Radši to napsal v dopise."

„Ale co to má znamenat?“
„Mně to připadá jasné.“
„To máš teda štěstí.“
Tázavě na mě pohlížela a já jsem nakonec zamumlala: „Je to dopis na rozchodnou.“
„Rozchod? Už jsi někdy viděla dopisy na rozchodnou psané takovým způsobem?“
„Není na něm nic mimořádného.“
Pokrčila rameny: „Prosím tě! Předně, jakýpak rozchod mezi námi? Když přijímá myšlenku přátelství a já si nic jiného nepřeju?“
„Určitě jsi mu neříkala, že ho miluješ?“
„Miluju ho mimo tenhle svět: v čem to může překážet našemu přátelství? A ostatně, on tu lásku vyžaduje,“ řekla najednou vášnivým hlasem, který mi připomněl Nadinin hlas. „Ten dopis je děsně pokrytecký! No jen si ho znovu přečti: *snaž se* na mě nemyslet. Proč neřekne prostě: nemysli na mě. Prozradil se: chce, abych se trápila snažením, ale nechce, aby se mi to podařilo. A zároveň, místo aby mě banálně oslovil: drahá Paulo, píše jen: Paulo.“ Když vyslovovala své jméno, zlomil se jí hlas.
„Obává se, aby ti to *drahá* nepřipadalo pokrytecké.“
„Kdepak. Víš přece, že v lásce, ve vrcholných okamžicích vysloví člověk jenom holé jméno. Chtěl mi připomenout svůj hlas z ložnice, rozumíš?“
„Ale proč?“
„Na to se tě právě chci zeptat,“ řekla a pohlédla na mě, jako by mě obviňovala. Potom odvrátila oči: „Jeden druhému jen ubližujeme. To je vrchol! Tvrdí, že já ho trápím!“
„Domnívám se, že trpí tím, že ti působí bolest.“
„A to si myslí, že mi tenhle dopis bude příjemný? Prosím tě! Přece není tak hloupý!“
Nastalo ticho a pak jsem se zeptala: „A co si o tom myslíš?“
„Nevyznám se v tom,“ odpověděla. „Vůbec se v tom nevyznám. Nemyslela jsem, že by dovedl být takhle sadistický.“ Vyčerpaně si přejela rukama tvář. „Už jsem se domnívala, že jsem skoro vyhrála; stal se zas přátelský a důvěřivý; najednou jsem cítila, že už mi řekne, že zkouška skončila. Ale tuhle jsem zřejmě udělala chybný krok.“
„Co se stalo?“
„V novinách oznámili, že si bude brát Josettu. Ovšemže jsem tomu ani chvíli nevěřila. Jak by si mohl vzít Josettu, když jsem jeho žena já? Hned jsem pochopila, že to patří k té zkoušce. Přišel mi oznámit, že je to lež.“

„Ano?"
„Vždyť ti to říkám. Což mi ani ty nedůvěřuješ?"
„Řekla jsem ‚ano'; nebyla to otázka."
„Řekla jsi: ‚Ano?' Ale nechme toho. Přišel. Pokusila jsem se mu vysvětlit, že už může s tou komedií přestat; že nic, co se mu na tomto světě přihodí, se mne nemůže dotknout, že ho miluju s úplným sebezapřením. Nevím, jestli jsem byla tak nešikovná nebo jestli je on blázen. Každému slovu, které jsem řekla, rozuměl jinak, bylo to strašné..."
Dlouze se odmlčela a já jsem se opatrně zeptala: „Ale co si myslíš, že vlastně od tebe chce?"
Pohlédla na mě podezíravě:
„Poslouchej, co to hraješ za hru?"
„Nehraju žádnou hru."
„Dáváš mi idiotské otázky."
Po novém odmlčení pokračovala: „Víš docela dobře, co chce. Chce, abych mu dala všechno a abych od něho nic nežádala, to je celé. Co mi není jasné, je tohle: jestli napsal ten dopis proto, že se domnívá, že po něm ještě vyžaduju jeho lásku, anebo protože se bojí, že už mu nechci dát svoji. V prvním případě to je pokračování té komedie. Ve druhém..."
„Ve druhém?"
„Je to pomsta," řekla chmurně. Znovu se na mě zahleděla, váhavě, nedůvěřivě, ale přesto panovačně. „Musíš mi pomoct."
„Jak?"
„Musíš s Henrim promluvit a přesvědčit ho."
„Ale, Paulo, víš přece, že Robert a já jsme se s Henrim rozešli."
„Já vím," řekla neurčitě. „Ale přece jen ho vídáš."
„Ovšemže ne."
Zaváhala. „No dejme tomu. Ale v každém případě za ním můžeš jít: neshodí tě ze schodů."
„Pomyslí si, že mě posíláš ty, a co řeknu, nebude brát vážně."
„Jsi má přítelkyně?"
„Ovšem."
Vrhla na mě pohled poraženého člověka a najednou jí obličej povolil a rozplakala se. „Pochybuju o všem," řekla.
„Paulo, jsem tvá přítelkyně."
„Tak jdi a promluv s ním. Řekni, že už jsem hotova, že už je toho dost: snad jsem byla v neprávu, ale teď už mě mučí dost dlouho. Řekni mu, aby přestal."

„Dejme tomu, že ten krok podniknu," odpověděla jsem. „Budeš mi věřit, až ti povím, co mi Henri řekl?"

Vstala, otřela si slzy a upravila si šátek.

„Budu ti věřit, když mi povíš pravdu," odpověděla a zamířila ke dveřím.

Věděla jsem, že je naprosto zbytečné s Henrim mluvit; pokud jde o Paulu, bude napříště marný jakýkoli přátelský rozhovor; musela bych ji položit na pohovku a vyptávat se jí; naštěstí nesmíme léčit nikoho, koho důvěrně známe; měla bych pocit, že zneužívám její důvěry. Zbaběle se mi ulehčilo, když Paula nebrala telefon a když na mé dva dopisy lakonicky odpověděla: „Promiň mi. Musím být sama. Dám ti vědět, až tě budu potřebovat."

Zima se vlekla dál. Nadina byla po své roztržce s Lambertem velmi nevyrovnaná; nestýkala se s nikým kromě Vincenta. Nechala žurnalismu, nezabývala se ničím jiným než *Vigilance*. Robert velmi mnoho četl, často mě vodil do biografu a trávil hodiny posloucháním hudby; začal horlivě nakupovat desky. Jakmile u něho začne taková nová mánie, znamená to, že se mu práce nedaří.

Jednou ráno, když jsme seděli u snídaně a prohlíželi si noviny, padla jsem na článek od Lenoira; bylo to poprvé, co psal do komunistických novin, a vložil se do toho pořádně; všechny bývalé přátele vyřizoval podle osvědčených pravidel; Robert z nich vyvázl nejlépe; zato to odnesl Henri.

Robert noviny přečetl a odhodil: „Henri má opravdu velkou zásluhu, že se z něho nestal antikomunista."

„Řekla jsem vám, že vydrží!"

„V *Espoiru* jsou asi tahanice," řekl Robert. „Ze Samazellových článků je cítit, že by mu moc vyhovovalo, kdyby se mohl trhnout doprava; Trarieuxovi ovšem také; a Lambert je víc než pochybný."

„No, Henri to rozhodně nemá lehké!" řekla jsem. Usmála jsem se: „Vlastně je v podobné situaci jako vy: oba dva jste se všemi rozkmotřeni."

„Jemu to asi vadí víc než mně," řekl Robert.

V jeho hlase se ozývala téměř blahovůle; měla jsem dojem, že se jeho hněv proti Henrimu začíná rozptylovat.

„Nikdy nepochopím, proč se takovým způsobem s vámi rozešel," řekla jsem. „Jsem přesvědčena, že toho dnes lituje."

„Často jsem o tom znovu přemýšlel," řekl Robert. „Zpočátku jsem mu vytýkal, že v celé té věci myslel příliš mnoho na sebe. Teď si říkám, že neměl tak docela nepravdu. Vlastně jsme měli rozhodnout, jaká má a může být úloha dnešního

intelektuála. Mlčet, to znamenalo vybrat si dosti pesimistické řešení; není divu, že v jeho věku se proti tomu bránil."
„Paradoxní je, že Henrimu záleželo mnohem méně než vám na tom, aby hrál nějakou politickou roli," řekla jsem.
„Snad pochopil, že v sázce jsou jiné věci," řekl Robert.
„A co?"
Robert zaváhal: „Chceš vědět, co si v hloubi duše opravdu myslím?"
„Ovšem."
„Intelektuál už dnes nebude hrát žádnou úlohu."
„Jak to? Přece může psát, ne?"
„No ano, může se bavit a navlékat slova, jako člověk navléká korálky, a dávat přitom pozor, aby nic neříkal. Ale i tak je to nebezpečné."
„Ale jděte," řekla jsem, „ve své knížce přece hájíte literaturu."
„Doufám, že to, co tam říkám, zase jednoho dne bude pravda," řekl Robert. „Prozatím myslím, že bude nejlíp, když se na nás zapomene."
„Přece nepřestanete psát?" zeptala jsem se.
„Přestanu. Až dopíšu ten esej, nebudu psát nic dalšího."
„Ale proč?"
„Proč píšu?" řekl Robert. „Protože člověk není živ samým chlebem; a protože věřím v nutnost tohoto přepychu. Píšu proto, abych zachránil všechno to, co činnost zanedbává: pravdy určitého okamžiku, to, co je individuální, to, co je bezprostřední. Až dosud jsem myslel, že tato práce je v souladu s dílem revoluce. Ale není tomu tak: překáží mu. V dnešní době se zneužívá veškeré literatury, která si bere za cíl dát lidem něco jiného než chleba, aby se dokázalo, že se lidé mohou docela dobře obejít bez chleba."
„Vy jste se vždycky tomuto nedorozumění vyhýbal," řekla jsem.
„Ale věci se změnily," řekl Robert. „Rozumíš, dnes mají revoluci v rukou komunisté a jenom oni; hodnoty, které jsme hájili, už tam nemají místa; snad je jednou zase naleznou, doufejme; ale budeme-li je umíněně prosazovat teď, sloužíme kontrarevoluci."
„Ne, to se mi nechce věřit," řekla jsem. „Chuť pravdy, úcta k jednotlivcům, to jistě nemůže být škodlivé."
„Když jsem odmítl psát o těch táborech, bylo to proto, že mi pravda připadala škodlivá," řekl Robert.
„To byl zvláštní případ."
„Zvláštní případ jako stovky jiných. Ne. Buď člověk říká

pravdu, nebo ji neříká. Není-li odhodlán říkat ji vždycky, nemá se do toho míchat; pak je nejlíp mlčet."

Prohlížela jsem si ho: „Víte, co si myslím? Stále se domníváte, že se mělo o těch ruských táborech mlčet, ale přece jen to pro vás nebylo nic lehkého. A pokud jde o oběti, v tom jste jako já: to my nemáme rádi, máme kvůli tomu výčitky svědomí. Takže vy se vzdáváte psaní proto, abyste se potrestal."

Robert se usmál: „Řekněme spíš, že když jsem určité věci obětoval — to, čemu asi zhruba ty říkáš mé povinnosti intelektuála — uvědomil jsem si, jak jsou vlastně marné. Vzpomínáš si na Štědrý den 1944?" dodal. „Tehdy jsme říkali, že možná nastane chvíle, kdy literatura ztratí svá práva. No vidíš, už to přišlo. Ne že by nebylo dost čtenářů. Ale knihy, které jim mohu nabídnout, by byly buď škodlivé, nebo bezvýznamné."

Zaváhala jsem: „Tady něco nehraje."

„Co?"

„Kdyby vám ty staré hodnoty připadaly tak marné, šel byste s komunisty."

Robert přikývl: „Máš pravdu; něco tu nehraje. Řeknu ti co: jsem už moc starý."

„Co s tím má co dělat váš věk?"

„Uvědomuju si, že mnoho věcí, na kterých mi záleželo, už neplatí; jsem nucen přát si budoucnost velice odlišnou od té, jakou jsem si představoval; jenomže se už nemohu změnit: tak v té budoucnosti pro sebe nevidím žádné místo..."

„Jinými slovy: přejete si komunistické vítězství, a přitom víte, že byste v komunistickém světě nemohl žít."

„Tak nějak to bude. Ještě si o tom promluvíme," dodal. „Napíšu o tom něco: bude to závěr mé knihy."

„A co budete dělat potom, až ta kniha bude hotová?"

„Budu dělat to, co ostatní. Existují dvě a půl miliardy lidí, kteří nepíšou."

Nechtěla jsem se příliš znepokojovat. Robert se musí vyrovnat s likvidací S.R.L., prožívá krizi, však on se vzchopí. Ale přiznávám, že se mi nelíbila ta myšlenka: dělat to co ostatní. Jíst, aby člověk žil, žít, aby jedl — to bývala zlá můra mého dětství. Máme-li dospět až tam, pak je lepší rovnou otevřít kohoutek od plynu. Ale myslím, že i ostatní napadne: lepší rovnou otevřít kohoutek od plynu; a neotevřou ho.

V následujících dnech jsem se cítila dost deprimovaná a neměla jsem chuť se s nikým stýkat. Byla jsem velmi překvapená, když mi jednou ráno poslíček donesl obrovskou kytici rudých růží. K celofánu byl přišpendlen lísteček od Pauly: „Lux!

Nedorozumění se vyjasnilo. Jsem šťastná a posílám ti růže. Přijď dnes odpoledne ke mně."

Řekla jsem Robertovi: „Nevypadá to dobře."

„Nebylo žádné nedorozumění?"

„Ne."

Opakoval to, co mi už několikráte radil:

„Měla bys ji zavést k Mardrusovi."

„Nebude lehké ji přemluvit."

Nebyla jsem její lékařka; ale už jsem také nebyla její přítelkyně, když jsem kráčela nahoru po schodech se lží na rtech a s profesionálním pohledem skrytým v očích. Úsměv, který jsem si připravovala, když jsem klepala na dveře, mi připadal jako zrada a styděla jsem se za něj tím víc, že Paula, když mě vítala, udělala nezvyklé gesto: objala mě. Měla na sobě jedny z těch svých dlouhých šatů neurčitého stáří, do rozpuštěných vlasů si vetkla červenou růži, další růži měla přišpendlenou nad srdcem; pokoj byl plný květin.

„To jsi hodná, že jsi přišla!" řekla Paula. „Ty jsi vždycky taková laskavá. Opravdu si to nezasluhuju; chovala jsem se k tobě hrozně. Byla jsem úplně vyšinutá," dodala omluvně.

„Já ti musím poděkovat: poslalas mi nádherné růže."

„Dnes je totiž velký den!" řekla Paula. „Chtěla jsem, aby ses té slavnosti zúčastnila." Šťastně se na mě usmála: „Čekám Henriho každou chvilku. Všechno začíná znova."

Všechno začíná znova? O tom jsem velice pochybovala; spíš jsem se domnívala, že se Henri k té návštěvě odhodlal z milosrdenství. Rozhodně jsem se s ním nechtěla setkat. Udělala jsem krok ke dveřím:

„Řekla jsem ti, že jsme se s Henrim rozešli. Bude zuřit, že mě tu vidí. Přijdu zítra."

V očích se jí objevila taková panika, že jsem hodila kabelku a rukavice na pohovku. Co se dá dělat, zůstanu. Paula šla velkými hedvábnými kroky do kuchyně a vrátila se s podnosem, na kterém stály dvě číše a láhev šampaňského. „Napijeme se na budoucnost." Zátka vyskočila a přiťukly jsme si.

„Co se stalo?" zeptala jsem se.

„Musím být opravdu hloupá," řekla Paula vesele. „Už tak dlouho mám všechny důkazy v rukou. A teprve dnes v noci se ten hlavolam vyřešil. Nespala jsem, ale měla jsem zavřené oči a najednou jsem viděla úplně jasně, jako na pohlednici, ten velký bazén v zámku Belzunce. Hned ráno jsem poslala Henrimu telegram."

Znepokojeně jsem na ni pohlédla; dobře, že jsem tu zůstala; není to v pořádku, není to s ní vůbec v pořádku.

„Nechápeš? Je to hloupé jako opereta. Henri žárlí!" Zasmála se s upřímnou veselostí. „Zdá se to neuvěřitelné, že?"
„Opravdu."
„No a přece je to tak. Sadisticky mě mučí a teď už vím proč." Upevnila si ve vlasech červenou růži: „Když najednou prohlásil, že už spolu nemáme spát, myslela jsem, že to udělal z mravního jemnocitu; naprosto jsem se mýlila: ve skutečnosti se domníval, že jsem zchladla, a strašně se to dotklo jeho sebelásky; neprotestovala jsem dost přesvědčivě a to ho podráždilo ještě víc. Potom jsem začala chodit do společnosti, oblékat se; to ho rozzlobilo. Vesele jsem se s ním rozloučila, až moc vesele na jeho vkus. A když jsem byla v Burgundsku, vršila jsem jednu nešikovnost na druhou. Přísahám ti, že jsem to nedělala naschvál."
V tom okamžiku se ozvalo tiché zaklepání u dveří. Paula se na mě zadívala s takovým výrazem, že jsem vstala a šla otevřít. Byla to nějaká žena s košíkem v ruce.
„Promiňte, prosím vás," řekla, „nemohu najít domovnici. Chci dát operovat kocoura."
„Klinika je v přízemí," řekla jsem, „ty dveře vlevo."
Zavřela jsem dveře a smích mi odumřel na rtech, když jsem spatřila Paulin zmatený pohled.
„Co to má znamenat?" zeptala se.
„Že domovnice není doma," odpověděla jsem vesele. „To se jí občas stává."
„Ale proč klepali tady?"
„Náhodou; někde zaklepat musela."
„Náhodou?" řekla Paula.
Povzbudivě jsem se usmála: „Povídala jsi mi o svých prázdninách. Co jsi udělala, že se to Henriho dotklo?"
„Aha." Z hlasu jí vymizela všechna živost. „Poslala jsem mu první pohlednici. Psala jsem mu, co dělám, a napsala jsem tu nešťastnou větu: ‚Podnikám dlouhé procházky krajinou, která se mi prý podobá.' Ovšemže si ihned pomyslel, že mám milence."
„Nechápu dobře..."
„*Prý*," řekla netrpělivě. „To *prý* bylo podezřelé. Ženu přirovnává ke krajině obyčejně její milenec. A potom jsem mu poslala do Benátek další pohlednici, na které byl park Belzunce a uprostřed bazén."
„No a?"
„Sama jsi mi říkala, že kašny, fontány, bazény jsou psychoanalytické symboly. Henri to chápal tak, že mu říkám do tváře, že jsem si našla milence. Jistě věděl, že tam je Louis

Volange; nevšimla sis, jakým mě drtil pohledem, když jsem při večeři po premiéře mluvila s Volangem? Je to jasné, jako že dvě a dvě jsou čtyři. Všechno to do sebe zapadá."

„A to jsi mu napsala v tom telegramu?"

„Ano. Teď ví všechno."

„Odpověděl ti?"

„Proč by odpovídal? Přijde, ví, že ho čekám."

Mlčela jsem. V hloubi duše Paula věděla, že Henri nepřijde; proto mě tak prosila, abych zůstala; nadejde chvíle, kdy si bude muset přiznat, že nepřišel, a pak se zhroutí. Doufala jsem jedině, že Henri pochopí, že Paula začíná být nepříčetná a že se za ní zajde podívat ze soucitu. Čekaly jsme a já jsem nevěděla, co bych řekla; Paula hleděla na dveře tak upřeně, že mi to bylo nesnesitelné; vůně růží mi připadala jako o pohřbu.

„Pořád ještě píšeš?" zeptala jsem se.

„Ano."

„Slíbilas mi, že mi něco ukážeš," řekla jsem pod dojmem náhlé inspirace. „A nikdy jsi to neudělala."

„Opravdu tě to zajímá?"

„Ovšem."

Přistoupila k psacímu stolu a vytáhla odtud svazek modrých papírů, popsaných kulatým písmem; položila mi ho na klín; vždycky dělávala pravopisné chyby, ale nikdy ne v tak velkém množství; pročítala jsem jeden z lístků; měla jsem aspoň co na práci; ale Paula se dívala na dveře dál.

„Špatně to po tobě čtu," řekla jsem. „Nevadilo by ti, kdybys mi to četla nahlas?"

„Jak chceš," řekla Paula.

Zapálila jsem si cigaretu. Dokud četla, věděla jsem alespoň, jaké zvuky se jí v hrdle tvoří. Neočekávala jsem nic valného; ale přece jen jsem byla překvapená: bylo to děsné. Uprostřed věty najednou někdo dole zazvonil. Paula vstala: „Vidíš!" řekla vítězoslavně. Stiskla knoflík, kterým se otevírají dveře. Zůstala stát a na tváři měla extatický výraz.

„Telegram."

Muž za sebou zavřel dveře a ona mi podala modrý papírek: „Otevři to. Přečti mi to."

Posadila se na pohovku: tváře a rty jí zfialověly.

„Paulo. Nikdy se nejednalo o žádné nedorozumění. Budeme přátelé, až přijmeš skutečnost, že naše láska je mrtvá. Zatím mi nepiš. Na shledanou později."

Padla celým tělem na pohovku tak prudce, že na krbu opadaly jedné růži všechny lístky. „Já tomu nerozumím,"

zakvílela. „Já už ničemu nerozumím." Vzlykala s tváří schovanou mezi polštáři a já jsem jí říkala slova, která neměla smysl, jen aby slyšela broukání mého hlasu. „Uzdravíš se, musíš se uzdravit. Láska není všechno..." A přitom jsem věděla, že na jejím místě bych se nikdy nechtěla uzdravit a pohřbít svou lásku vlastníma rukama.

Vrátila jsem se ze Saint-Martin, kde jsem strávila sobotu a neděli, když přišel její telegram: „Večeře se koná zítra v osm." Zdvihla jsem telefon. Paulin hlas mi připadal ledový.

„Á, to jsi ty? Co je?"

„Jen jsem ti chtěla říct, že tedy přijdu zítra večer."

„Ovšemže, zítra večer," řekla a zavěsila.

Očekávala jsem, že to bude svízelný večer, a přece, když mi Paula otevřela, byl to pro mě šok; nikdy jsem ji neviděla nenamalovanou; měla na sobě starou sukni, starý šedivý svetr, vlasy stažené dozadu do neúpravného drdůlku; na stole, ke kterému přistavila nástavce, takže se táhl od jedné stěny pokoje ke druhé, bylo rozestavěno dvanáct talířů a stejný počet sklenic. Když mi podávala ruku, zeptala se mne s úšklebkem:

„Přicházíš mi kondolovat nebo gratulovat?"

„Proč?"

„K rozchodu s milencem."

Neodpověděla jsem a ona se zeptala, ukazujíc na chodbu za mými zády:

„Kde jsou?"

„Kdo?"

„Ti ostatní."

„Jací ostatní?"

„Já myslela, že je vás víc," řekla nejistě a zavřela dveře. Pohlédla na stůl: „Co chceš jíst?"

„Cokoli. Co máš."

„Jenomže já nemám nic," řekla. „Leda snad nudle."

„Já stejně nemám hlad," řekla jsem rychle.

„Mohu ti nabídnout nudle a nikoho proto nepřivedu na mizinu," řekla vtíravě.

„Ne, opravdu; často nevečeřím."

Posadila jsem se, nemohla jsem odvrátit oči od toho stolu, připraveného k hostině. Paula si také sedla; mlčky si mě měřila. Už jsem v jejích očích viděla výčitku, podezření, netrpělivost; ale dnes nebyla možná mýlka: byla v nich černá, studená, tvrdá nenávist. Nutila jsem se do řeči:

„Koho jsi čekala?"
„Čekala jsem vás všechny!" Pokrčila rameny: „Asi jsem zapomněla rozeslat pozvánky."
„Všechny: koho tím míníš?"
„Vždyť víš: tebe, Henriho, Volange, Claudii, Lucii, Roberta, Nadinu, celou vaši spiknutou partu."
„Spiknutou partu?"
„Nedělej neviňátko," řekla tvrdě. „Všichni jste se proti mně spikli. Dnes večer jsem se vás chtěla zeptat jen na tohle: proč jste to dělali? Jestli jste mi chtěli prospět, tak vám poděkuju a pojedu do Afriky ošetřovat malomocné. Jinak se musím pomstít." Upřeně se na mě dívala: „Budu se muset pomstít především těm, kteří mi byli nejdražší. Musím se tedy rozhodnout, teprve až budu mít jistotu." V hlase se jí ozývalo něco tak pochmurně vášnivého, že jsem po očku pozorovala její kabelku, s jejímž zdrhovacím uzávěrem si nervózně pohrávala. Najednou se zdálo všechno možné. Ten červený pokoj by byl dobrou kulisou pro vraždu! Rozhodla jsem se k protiútoku:
„Poslyš, Paulo, ty mi připadáš poslední dobou divně vyčerpaná. Pořádáš večeři a zapomeneš pozvat lidi, zapomeneš připravit jídlo. Teď si zas vymýšlíš nějaký nesmysl s pronásledováním. Musíš jít hned k lékaři. Smluvím ti návštěvu u Mardruse."
Chvilku vypadala zmateně: „Mám bolesti hlavy," řekla, „ale to není tak důležité. Především si musím ujasnit tyhle věci." Uvažovala: „Já vím, že je v mé povaze vykládat si všechno po svém; ale fakta jsou fakta."
„Jaká fakta?"
„Proč poslala Claudie svůj poslední dopis z Opitzovy ulice? Proč na mě z protějšího domu dělá ta opice obličeje? Proč, když jsem řekla, že neumím vést salón, jsi odpověděla: ‚Naopak?' Vytýkáte mi, že se opičím po Henrim, protože se pokouším psát, že se opičím po Claudii, že napodobuju její toalety, její společenský život. Vytýkáte mi, že jsem od Henriho přijímala peníze a urážela chudáky. Všichni jste se proti mně spikli, abyste mě přesvědčili, jak jsem odporná." Znovu na mě upřela výhrůžný pohled: „To proto, abyste mě zachránili, nebo abyste mě zničili?"
„Čemu říkáš fakta, to jsou náhody, které nic neznamenají," řekla jsem.
„Ale nepovídej, takové náhody se nestávají. Nezapírej," řekla netrpělivě. „Odpovídej upřímně, nebo se z toho nikdy nedostaneme."

„Nikdo tě nikdy nechtěl zničit,“ řekla jsem. „Proč bych ti proboha přála něco zlého? Vždyť jsme přítelkyně.“

„To jsem si dřív taky říkala,“ řekla Paula. „Jakmile jsem vás viděla, přestávala jsem svým podezřením věřit. Bylo to jako nějaké kouzlo.“ Najednou vstala a hlas se jí změnil: „Ani jsem tě nepohostila. Musím tu mít ještě někde zbytek portského.“

Přinesla portské, nalila do dvou sklenic a s úšklebkem, který měl být úsměvem, se zeptala: „Jak se daří Nadině?“

„Nijak valně. Od té doby, co se rozešla s Lambertem, je dost sklesla.“

„S kým spí?“

„Myslím, že teď zrovna nikoho nemá.“

„Nadina? Uznej, že je to zvláštní.“

„Ani tak moc ne.“

„Chodí často s Henrim?“

„Říkám ti, že jsme se s ním rozešli.“

„Aha, já jsem na tu historii s rozchodem zapomněla!“ Paula se divně zasmála. Pak se smát přestala: „Víš, na to jsem nenaletěla.“

„Přece jsi četla dopisy Henriho a Roberta v *Espoiru*.“

„Četla jsem je v tom čísle *Espoiru*, které se mi dostalo do rukou, to ano.“

Zadívala jsem se na ni: „Chceš říct, že to číslo bylo vyrobeno naschvál?“

„Ovšem!“ řekla Paula. Pokrčila rameny: „Pro Henriho to byla hračka.“

Mlčela jsem; nemělo žádnou cenu se s ní přít. Zaútočila znova:

„Tak ty říkáš, že se Nadina s Henrim už nestýká?“

„Ne.“

„A nikdy ho nemilovala, co?“

„Nikdy.“

„Proč s ním jela do Portugalska?“

„Víš přece: bavilo ji začít si s ním dobrodružství a hlavně měla chuť cestovat.“

Měla jsem dojem, že podstupuju policejní výslech; co nejdřív se na mě vrhnou a zmlátí mě.

„A tys ji nechala jen tak jet,“ řekla Paula.

„Od Diegovy smrti jsem ji nechávala, aby si dělala, co chce.“

„Ty jsi zvláštní žena,“ řekla Paula. „Příliš mnoho mluvíme o mně a příliš málo o tobě.“ Znovu mi nalila: „Dopij to portské.“

„Děkuju."
Nebylo mi jasné, co vlastně chce, ale bylo mi čím dál nepříjemněji. Co proti mně vlastně má?
„Ty už s Robertem dávno nespíš, viď?"
„Už hodně dávno."
„A nikdy jsi neměla milence?"
„Občas... byly to bezvýznamné příhody."
„Bezvýznamné příhody," opakovala Paula pomalu. „A máš zrovna teď nějakou takovou bezvýznamnou příhodu?"
Nevím dobře, proč jsem se cítila nucena jí odpovídat; jako bych doufala, že pravda bude mít sílu odzbrojit její šílenství: „Mám zrovna jednu velmi významnou příhodu v Americe," řekla jsem. „S jedním spisovatelem, jmenuje se Lewis Brogan..."
Byla jsem ochotna jí všechno vyprávět, ale ona mě zarazila:
„Cožpak Amerika, ta je daleko," řekla. „Myslím ve Francii."
„Já toho Američana miluju," řekla jsem. „V květnu za ním zase pojedu. Žádné jiné dobrodružství nepadá v úvahu."
„A co tomu říká Henri?" zeptala se Paula.
„Co s tím má Henri společného?"
Paula vstala: „No tak, přestaňme s tou komedií," řekla. „Víš docela dobře, že já vím, že spíš s Henrim. Chci jen, abys mi řekla, kdy to začalo."
„Ale, Paulo, s Henrim spala Nadina, já ne."
„Tys ji strčila Henrimu do náruče, aby sis ho udržela. To už jsem dávno pochopila," řekla Paula. „Jsi velmi silná, ale přece jen jsi udělala chyby."
Vzala kabelku a neustále si pohrávala s jejím zdrhovadlem a já jsem nemohla odvrátit pohled od jejích rukou. Vstala jsem také.
„Jestli si tohle myslíš, pak bude líp, když půjdu," řekla jsem.
„Uhádla jsem pravdu té květnové noci v pětačtyřicátém, kdy jste předstírali, že jste se ztratili v davu," řekla Paula. „A potom jsem si řekla, že jsem pomatená; jaký jsem to byla blázen!"
„Byla jsi pomatená," řekla jsem. „Jsi pomatená."
Paula se opřela zády o dveře: „Skoncujme to. Nastražili jste tuhle komedii proto, abyste se mne zbavili, nebo proto, abyste mi posloužili?"
„Jdi k lékaři," řekla jsem, „k Mardrusovi nebo k někomu jinému, na tom nezáleží. Ale k někomu jdi a všechno mu pověz: řekne ti, že jsi nemocná."
„Nechceš mi pomoct?" řekla Paula. „To jsem čekala. Neva-

dí. Nakonec se mi podaří vyznat se v tom i bez tvé pomoci."

„Nemohu ti pomoct, když mi nechceš věřit."

Na chvíli, která mi připadala nekonečná, vnořila pohled do mého: „Chceš jít? Čekají tě?"

„Nikdo mě nečeká. Ale nemá smysl, abych tu zůstávala."

Ustoupila ode dveří: „Jdi si. Můžeš jim všechno opakovat; nemám co tajit."

„Věř mi, Paulo," řekla jsem, když jsem jí podávala ruku, „jsi nemocná, musíš se léčit."

Podala mi ruku: „Děkuji ti za návštěvu. Na shledanou."

„Na shledanou."

Seběhla jsem po schodech, jak nejrychleji jsem dovedla.

Druhý den jsme zrovna po obědě pili kávu, když někdo zazvonil. Byla to Claudie.

„Promiňte, že sem vpadám takhle neohlášeně." Měla rozčilený a důležitý hlas. „Přišla jsem kvůli Paule; mám dojem, že je něco v nepořádku."

„Co se stalo?"

„Měla k nám přijít na oběd; v půl druhé tam ještě nebyla; zatelefonovala jsem jí a ona mi odpověděla velkým výbuchem smíchu; řekla jsem jí, že se už chystáme zasednout ke stolu, a ona vykřikla: ‚Jen zasedejte ke stolu, no tak zasedejte!' a smála se jako hysterická."

Claudiiny velké oči zářily radostným očekáváním. Vstala jsem: „Musíme za ní zajít."

„To jsem si myslela také, ale netroufala jsem si tam jít sama."

„Pojďme tam spolu."

Claudiin vůz nás ve dvou minutách dovezl před Paulin dům. Dnes mi povědomá cedule „Zařízené pokoje" připadala plna pochmurného významu. Zazvonila jsem. Dveře se neotevíraly. Znovu jsem dlouze zvonila; na dlaždicích se ozvaly kroky, objevila se Paula; vlasy měla schované pod fialovou šálou; dala se do smíchu: „Vy jste jenom dvě?" Nechávala pootevřené dveře a prohlížela si nás zlýma očima.

„Už vás nepotřebuju, děkuji."

Hrubě zabouchla dveře a slyšela jsem, jak hlasitě křičí: „Taková komedie!"

Zůstaly jsme stát na chodníku:

„Myslím, že bychom o tom měli uvědomit její rodinu," řekla Claudie; oči už jí nezářily. „To je v takových případech to nejlepší, co se dá udělat."

„Ano, má sestru." Otálela jsem: „Přece jen se pokusím s ní promluvit."

Tentokrát jsem stiskla první knoflík a dveře se automaticky otevřely; domovnice mě zadržela, když jsem šla kolem ní; byla to drobná diskrétní žena, která už dlouho Paule uklízela: „Jdete nahoru k slečně Mareuilhové?"
„Ano. Zdá se, že jí není dobře."
„Právě, dělá mi to starosti," řekla domovnice. „Už pět dní vůbec nic nejí a nájemníci pod ní mi říkali, že celou noc přechází sem a tam. Když u ní uklízím, pořád si něco nahlas vykládá: na to už jsem zvyklá, ale teď poslední dobou je nějaká divná."
„Pokusím se ji odvézt, aby si trochu odpočinula."
Šla jsem nahoru po schodech a Claudie za mnou. V posledním poschodí byla tma; něco se tam ve tmě lesklo: byl to velký bílý list papíru, připíchnutý napínáčky ke dveřím. Tiskacími písmeny na něm stálo: „Společenská opice." Klepala jsem, ale marně.
„To je hrůza!" řekla Claudie. „Ona se třeba zabila!"
Přitiskla jsem oko ke klíčové dírce; Paula klečela před krbem, kolem ní ležely svazky papírů a ona je házela do ohně. Znovu jsem prudce zabouchala.
„Otevři, nebo dám vyrazit dveře!"
Vstala, otevřela a dala si ruku za záda.
„Co na mě chcete?"
Znovu si klekla před oheň; z očí se jí řinuly slzy a teklo jí z nosu; házela do ohně rukopisy a dopisy. Položila jsem jí ruku na rameno a ona se otřásla odporem.
„Nech mě."
„Paulo, půjdeš se mnou k lékaři, teď hned. Začínáš ztrácet rozum."
„Jdi pryč! Vím, že mě nenávidíš. A já tě taky nenávidím."
Vstala a začala křičet: „Jděte pryč!"
Za chvíli by začala řvát. Zamířila jsem ke dveřím a odešla jsem s Claudií pryč.
Claudie zatelegrafovala Paulině sestře, já jsem zatelefonovala Mardrusovi, abych ho poprosila o radu, a poslala jsem vzkaz Henrimu. Když jsme večer seděli u večeře, trhli jsme sebou při zvuku zvonku. Nadina se vrhla ke dveřím: byl to jenom chlapec, který mi podal kousek papíru. „Od slečny Mareuilhové," řekl. „Já jsem synovec správcové." Přečetla jsem vzkaz nahlas: „Není pravda, že tě nenávidím. Čekám tě. Přijď hned."
„Přece tam nepůjdeš?" řekla Nadina.
„Ovšemže tam půjdu."
„Nebude to nic platné."

„To člověk nikdy neví."
„Ale ona je nebezpečná," řekla Nadina a dodala: „Dobře. Jestli tam chceš jít, tak já jdu s tebou."
„Já půjdu," řekl Robert. „Nadina má pravdu, bude líp, když budeme dva."
Slabě jsem protestovala.
„Bude jí to připadat divné."
„Tolik věcí jí připadá divných."
Když jsem se znovu octla před tím nepříčetným domem, když jsem znovu šla po schodech s děravým kobercem, byla jsem velmi ráda, že jsem měla Roberta s sebou. Cedule už na dveřích nebyla. Paula nám nepodala ruku, ale obličej měla jasný; udělala obřadný posunek:
„Račte se obtěžovat dále."
Potlačila jsem výkřik: všechna zrcadla byla rozbitá a koberec pokrývaly skleněné střepiny; místnost byla cítit spálenými látkami. „Tak tedy," řekla Paula slavnostním hlasem, „chtěla jsem vám poděkovat." Ukázala na židle: „Chci vám všem poděkovat: protože teď jsem všechno pochopila."
Její hlas zněl upřímně; ale úsměv, se kterým se na nás obracela, jí křivil rty, jako by už nad sebou neměla vládu.
„Nemáš mi za co děkovat," řekla jsem. „Nic jsem neudělala."
„Nelži," odpověděla. „Jednali jste pro mé dobro, to uznávám. Ale už mi nesmíte lhát." Zkoumala mě: „Bylo to pro mé dobro, viď?"
„Ano," odpověděla jsem.
„Ano, já vím. Zasloužila jsem si tu zkoušku a udělali jste dobře, že jste ji na mě uvalili. Děkuju, že jste mě konfrontovali samu se sebou. Ale teď mi musíte poradit: mám polknout cyankáli, nebo se mám nějak vykoupit?"
„Žádné cyankáli," řekl Robert.
„Dobře. Jak tedy mám žít?"
„Předně si vezmeš prášek na uklidnění a budeš spát," řekla jsem. „Sotva stojíš na nohou."
„Já už se nechci zabývat sama sebou," řekla prudce. „Příliš jsem myslela na sebe, nedávej mi špatné rady."
Klesla na židli; stačilo počkat, co nejdřív se zhroutí a pak ji uložím do postele s dvěma prášky. Rozhlédla jsem se kolem. Má opravdu někde cyankáli? Vzpomněla jsem si, že mi ve čtyřicátém roce ukazovala malou hnědavou lahvičku a vykládala mi, že si opatřila jed „pro všechny případy". Třeba má tu lahvičku v kabelce. Netroufala jsem si kabelky se dotknout. Znovu jsem pohlédla na Paulu: spodní čelist jí

poklesla, rysy měla jako rozmazané; už jsem viděla mnoho tváří v tomto stavu; ale Paula není pacient, je to Paula, bolelo mě, že ji takhle vidím. Snažila se vzchopit:
„Chci pracovat," řekla. „Chci Henrimu všechno splatit. A nechci, aby mě vandráci uráželi."
„Najdeme vám práci," řekl Robert.
„Pomýšlela jsem na to, že se stanu posluhovačkou," řekla. „Ale to by byla nekalá soutěž. V jakém zaměstnání člověk nikomu nekonkuruje?"
„Něco najdeme," řekl Robert.
Paula si přejela rukou čelo: „Všechno je to tak těžké! Před chvílí jsem začala pálit šaty. Ale nemám na to právo." Pohlédla na mě: „Myslíš, že když je prodám hadrářům, budou mě míň nenávidět?"
„Proč by tě nenáviděli?"
Najednou prudce vstala, šla ke krbu a sebrala balík šatstva: ze šatů z lesklého hedvábí, z šedého vlněného kostýmu zbývaly už jen zmačkané hadry.
„Půjdu je hned rozdat," řekla. „Pojďte, půjdem všichni dolů."
„Je už hodně pozdě," řekl Robert.
„Kavárna Cloches je otevřená pozdě do noci."
Přehodila si přes ramena plášť: jak ji přimět, aby nechodila dolů? Vyměnila jsem si s Robertem pohled, patrně ho postřehla. „Ano," řekla unaveně, „je to komedie. Teď už se opičím sama po sobě." Sňala plášť, hodila ho na židli: „Tohle taky je komedie: viděla jsem se, jak odhazuju ten plášť." Položila si zaťaté pěsti na oči: „Pořád se vidím!"
Naplnila jsem sklenici vodou a rozpustila v ní prášek: „Vypij to," řekla jsem. „A pojď si lehnout!"
Paulin pohled zatěkal; klesla mi do náruče: „Já jsem nemocná! Já jsem tak nemocná!"
„Ano. Ale budeš se léčit a uzdravíš se."
„Vyléčte mě, musíte mě vyléčit!"
Třásla se, po tvářích jí tekly slzy, byla tak horečná a vlhká, že jsem měla pocit, jako by se každou chvilku měla rozplynout a zanechat místo sebe jen kaluž pryskyřice, černé jako její oči.
„Zítra tě dovedu na kliniku. Zatím tohle vypij."
Vzala sklenici:
„Budu po tom spát?"
„Určitě."
Vypila sklenici jedním douškem.
„Teď si pojď nahoru lehnout."
„Už jdu," řekla povolně.

Šla jsem s ní, a zatímco byla v koupelně, otevřela jsem její kabelku se zdrhovadlem; na dně byla malá hnědavá lahvička, kterou jsem strčila do kapsy.

Druhý den ráno se mnou Paula povolně šla na kliniku a Mardrus mi slíbil, že se uzdraví; bude to záležitost několika neděl nebo měsíců. Uzdraví se; ale když jsem se zase octla na ulici, znepokojeně jsem uvažovala: z čeho ji vlastně uzdraví? Kdo z ní bude potom? No ovšem, dá se to snadno předvídat. Bude jako já, jako milióny jiných: žena, která čeká na smrt, aniž by už věděla, proč žije.

A měsíc květen nakonec přece přišel. Tam v Chicagu se zase octnu v kůži zamilované a milované ženy: zdálo se to sotva uvěřitelné. Nevěřila jsem tomu, ani když jsem už seděla v letadle. Byl to starý stroj, přiletěl z Athén a letěl velmi nízko; byl plný řeckých kramářů, kteří jeli do Ameriky hledat štěstí; já sama jsem dobře nevěděla, co vlastně jedu do Ameriky hledat; v srdci jsem neměla ani jedinou živou představu, v těle ani trochu touhy; na tuhle cestující v rukavičkách Lewis nečeká; nikdo mě nečeká. Vždyť jsem to věděla, pomyslela jsem si, když letadlo nad oceánem najednou zakroužilo zpátky, už ho nikdy neuvidím. Jeden motor přestal fungovat, vrátili jsme se do Shannonu. Strávila jsem dva dny u fjordu v neskutečné vesnici s dětskými domečky; večer jsem popíjela irskou whisky, ve dne jsem se procházela zeleným a šedým krajem, tak melancholickým, jak si jen člověk může přát. Když jsme přistáli na Azorech, praskla jakási pneumatika a na čtyřiadvacet hodin nás uskladnili do haly, potažené kretonem. Za Ganderem se dostalo letadlo do bouřky, a aby jí uniklo, zamířilo k Novému Skotsku. Měla jsem dojem, že zbytek života strávím oblétáváním zeměkoule a pojídáním studeného kuřete. Přeletěli jsme propast tmavé vody, kterou zametal štětec majáku, letadlo opět přistálo: další letiště, další hala. Ano, jsem odsouzená nekonečně bloudit od letiště k letišti, od haly k hale, s ušima plnýma hluku a s modrým kufříkem u nohou.

Najednou jsem ho spatřila: Lewis. Dohodli jsme se, že na mě bude čekat doma; ale byl tady v davu, který čekal u dveří celnice; měl tvrdý límeček a zlaté brýle, bylo to divné; ale nejdivnější bylo, že jsem ho viděla a nic jsem nepocítila. Ten rok čekání, ty výčitky, ta lítost, ta dlouhá cesta: a nakonec se třeba dozvím, že už ho nemiluju. A co on? Miluje mě ještě? Chtěla jsem se k němu rozběhnout. Ale celníci ne a ne skončit. Řecké kramářky měly kufry plné krajek a celníci je jednu

po druhé prohlíželi a žertovali. Když mě konečně propustili, Lewis už tam nebyl. Vzala jsem si taxík a chtěla jsem šoférovi dát jeho adresu; nemohla jsem si vzpomenout na číslo; v uších mi hučelo a ten hluk v hlavě nepřestával. Konečně jsem si vzpomněla: 1211. Taxík se rozjel. Jedna třída, další třída, neónové reklamy, další neónové reklamy. Nikdy jsem se v tom městě nevyznala, ale přece jen se mi zdálo, že by ta cesta neměla takhle dlouho trvat. Třeba mě šofér zaveze do nějaké slepé uličky a zavraždí mě; byla jsem v takové náladě, že by mi to připadalo přirozenější než znovu spatřit Lewise. Šofér se obrátil:

„Číslo 1211 neexistuje."

„Existuje; já ten dům znám."

„Třeba změnili čísla," řekl šofér. „Projedeme nazpátek po druhé straně."

Jel pomalu podél chodníku. Zdálo se mi, že poznávám křižovatky, nezastavěné plochy, koleje; ale koleje i nezastavěné plochy vypadaly všechny stejně. Nějaká nádrž, viadukt mi připadaly povědomé; vypadalo to, jako by tu ty věci pořád byly, ale na jiném místě. To je bláhovost! pomyslela jsem si. Člověk odjíždí, řekne: „Vrátím se," protože je příliš těžké odjíždět navždycky; ale je to lež; nikdy se nevrací. Projde rok, věci se změní, nic už není jako dřív. Dnes měl Lewis na sobě tvrdý límeček, viděla jsem ho a srdce mi prudčeji nezabušilo a jeho dům zmizel. Vzchopila jsem se: Stačí přece zatelefonovat, řekla jsem si. Jaké má číslo? Zapomněla jsem je. Najednou jsem uviděla červenou reklamu: SCHILTZ a bezduché tváře, které se usmívaly na plakátě. Zavolala jsem:

„Zastavte! Zastavte! Tady je to!"

„To je číslo 1112," řekl šofér.

„To je ono, 1112!"

Vyskočila jsem z auta a v osvětleném okně jsem uviděla vykloněnou postavu; vyhlížel někoho, vyhlížel mě, běžel dolů, byl to opravdu on; neměl zlaté brýle ani tvrdý límec, měl na hlavě basketballovou čapku a jeho paže mě pevně sevřely:

„Anno!"

„Lewisi!"

„Konečně! Co jsem se načekal! Taková dlouhá doba!"

„Ano, dlouhá, strašně dlouhá!"

Nevím, jestli mě vynesl nahoru, a nevzpomínám si, že bych byla užívala vlastních nohou; ale najednou jsme se objímali uprostřed žluté kuchyně: kamna, linoleum, mexický přehoz, všechno bylo na svém místě. Vykoktala jsem:

„Proč máte tu čepici?"

„Nevím. Našel jsem ji tu.“ Strhl čepici a hodil ji na stůl.

„Na letišti jsem viděla vašeho dvojníka: nosí brýle a tvrdý límec. Polekal mě: myslela jsem, že jste to vy, a nic jsem necítila.“

„Já jsem se taky polekal. Před hodinou prošli pod oknem dva muži, nesli nějakou omdlelou nebo mrtvou ženu, měl jsem strach, že jste to vy.“

„Teď jste to vy a jsem to já,“ řekla jsem.

Lewis mě k sobě pevně přitiskl, potom uvolnil objetí: „Jste unavená? Máte žízeň? Máte hlad?“

„Ne.“

Znovu jsem se k němu přitiskla; rty jsem měla tak těžké, tak ztuhlé, že už nepropouštěly slova; přitiskla jsem mu je na ústa; položil mě na postel: „Anno! Čekal jsem na vás každou noc!“

Zavřela jsem oči. Znovu na mně spočívalo tělo muže, těžké celou svou důvěrou a touhou; je to Lewis, nezměnil se, ani já jsem se nezměnila, ani naše láska. Odjela jsem, ale vrátila jsem se: našla jsem své místo a byla jsem osvobozena sama od sebe.

Druhý den jsme strávili balením a milováním: byl to dlouhý den, který se protáhl až skoro do dalšího rána. Ve vlaku jsme spali tvář vedle tváře. Nebyla jsem ještě pořádně probuzená, když jsme na nábřeží Ohia uviděli kolesový parník, o kterém mi Lewis psal v dopisech; tolik jsem na něj myslela, bez víry v jeho existenci, že jsem i teď sotva věřila svým očím. Přece však byl skutečný, nastoupili jsme na něj. Dojatě jsem si prohlížela naši kabinu. V Chicagu jsem bydlela u Lewise; toto je naše kabina, nás obou: jsme tedy opravdu dvojice. Ano. Teď jsem to už věděla. Je možné se vrátit a já se budu vracet každý rok; každý rok bude naše láska muset prodělat dlouhou polární noc: ale jednoho dne vyjde štěstí a nezapadne celé tři nebo čtyři měsíce; v hloubi noci na ten den budeme čekat, budeme na něj čekat společně, nepřítomnost už nás neodloučí, jsme spojeni navždycky.

„Pojďte, rychle, vyplouváme!“ řekl Lewis.

Vyběhl po schodech a já jsem běžela za ním; naklonil se přes zábradlí, otáčel hlavu všemi směry:

„Podívejte, jak je to hezké: nebe a země splývají ve vodě.“

Světla Cincinnati svítila pod obrovskou oblohou posetou hvězdami a my jsme klouzali po plamenech. Posadili jsme se a dlouho jsme se dívali, jak blednou a mizí neónové poutače. Lewis mě k sobě přivinul.

„Představte si, že jsem nikdy na to všechno nevěřil,“ řekl.

„Na co?“

„Že člověk miluje a je milován.“

„Nač jste věřil?“

„Na pronajatý pokoj, pravidelné jídlo a ženy na jednu noc: na bezpečí. Myslel jsem, že člověk nesmí žádat víc. Myslel jsem, že každý je vždycky sám. A teď jste tady!“

Nad hlavami nám amplión hlučně vyvolával jakási čísla: cestující hráli bingo. Všichni byli tak staří, že jsem ztratila polovinu svého věku. Bylo mi dvacet, prožívala jsem svou první lásku a podnikala jsem svou první cestu. Lewis mě líbal na vlasy, na oči, na ústa:

„Pojďme dolů, ano?“

„Víte přece, že nikdy neřeknu ne.“

„Když já vás tak rád slyším říkat ano. Říkáte to tak mile!“

„Ano,“ řekla jsem. „Ano.“

Jaká je to radost, když stačí jenom říci ano. I když už jsem životem opotřebovaná, i když nemám nejmladší kůži, dávám štěstí muži, kterého miluju: jaké štěstí!

Šest dní jsme pluli po Ohiu a po Mississippi. Když loď přistála, utíkali jsme před ostatními cestujícími a rychle jsme procházeli černými a horkými městy, sotva jsme popadali dech. Zbytek času jsme si povídali, četli, kouřili, leželi jsme na palubě a nic jsme nedělali. Každý den byla krajina stejná, tráva a voda, stejný byl zvuk stroje a vody: ale nám se líbilo, že totéž jitro se probouzí každý den znova, že večer co večer nastává znovu tentýž večer.

Tak vypadá štěstí: všechno nám bylo milé. Radostně jsme opouštěli loď. Oba jsme znali New Orleans, ale pro Lewise a pro mě to nebylo totéž město. Ukazoval mi lidnaté čtvrti, kde před patnácti lety prodával mýdlo, doky, kde se živil kradenými banány, uličky plné bordelů, kudy procházel s tlukoucím srdcem, vzrušeně a bez peněz. Chvilkami se zdálo, jako by skoro litoval té doby bídy, zloby a neukojených přání, Ale když jsem ho zavedla do francouzské čtvrti, natřásal se jako turista v barech a patiích, jásal, jako by osudu hrál nějaký čtverácký kousek. Nikdy předtím neletěl: po celý let měl nos přitisknutý k okénku a smál se na mraky.

Já jsem také jásala. Taková nádherná změna! Když začnou stálice tančit na nebi a když si země pořizuje novou kůži, je to, jako by člověk měnil kůži sám. Yucatán pro mne bývalo jen neskutečné jméno, napsané drobným písmem v atlasu; nic mě k němu nepoutalo, ani touha, ani představa, nic: a najednou ho objevuju na vlastní oči. Letadlo ztěžklo, zamířilo k zemi a já jsem viděla, jak se od jednoho konce ke dru-

hému rozvinuje krajina ze šedozeleného sametu, do které stín mraků hloubil temná jezera. Jela jsem po silnici, vinoucí se mezi modrými polemi agáve, nad kterými čas od času zahořela prudká červeň tropických akátů s plochými korunami. Šli jsme ulicí, vroubenou domečky z vepřovic a s doškovými střechami; svítilo oslnivě prudké slunce. Zavazadla jsme nechali ve dvoraně hotelu, v jakémsi bohatě zarostlém a nehybném skleníku, kde spali na jedné noze růžoví plameňáci. A vydali jsme se dál. Na bílých náměstích, ve stínu lesklých stromů podřimovali muži ve slamácích. Poznávala jsem oblohu a ticho Toleda a Avily; a to, že nalézám Španělsko na téhle straně oceánu, mě ohromovalo ještě víc než pomyšlení: Jsem v Yucatánu.

„Vezmeme si kočár," řekl Lewis.

Při kraji náměstí stála řada černých fiakrů s tuhými zády. Lewis probudil jednoho kočího a posadili jsme se na úzkou lavičku. Lewis se dal do smíchu: „A kam teď? Vy to víte?"

„Řekněte kočímu, ať se s námi trochu projede a pak ať nás zaveze na poštu. Čekám dopisy."

Lewis se v Jižní Kalifornii naučil pár slov španělsky. Přednesl kočímu kratší proslov a kůň se dal drobnými kroky na pochod. Jeli jsme přepychovými a chátrajícími ulicemi; déšť a chudoba nahlodaly vily, postavené v tuhém kastilském slohu; sochy práchnivěly za rezivými mřížemi zahrad; bujně rudé, fialové a modré květiny živořily u kmene poloobnažených stromů; na hřebenech zdí číhali velcí černí ptáci. Všude to páchlo smrtí. Byla jsem ráda, když jsme dojeli k indiánskému tržišti: pod plátěnými stříškami, na které pražilo slunce, se tam hemžil dav plný života.

„Počkejte na mě pět minut," řekla jsem Lewisovi.

Posadil se na schod a já jsem vešla do poštovního úřadu. Byl tam dopis od Roberta; ihned jsem ho otevřela. Dělá poslední korekturu knihy, píše článek pro *Vigilance*, politický článek. Dobře. Měla jsem pravdu, že jsem se příliš neznepokojovala; i když politice a psaní nedůvěřuje, nehodlá se jich přece jen vzdát. Psal, že je v Paříži šedivo. Vložila jsem dopis do kabelky a vyšla jsem ven: jak je Paříž daleko! Jak je nebe modré! Zavěsila jsem se do Lewise: „Všechno je v pořádku."

Ve stínu plátěných stříšek jsme se proplétali davem. Prodávali tu ovoce, ryby, sandále, bavlněné látky; ženy měly na sobě dlouhé vyšívané sukně, líbily se mi jejich lesklé copy a tváře, ve kterých se nic nehýbalo; malí Indiánci se zato hodně smáli a ukazovali bílé zuby. Posadili jsme se do hospůdky, kde to vonělo po moři, a donesli nám černé pěnivé

pivo, které postavili na sud; byli tam jen muži, samí mladí; švatlali a smáli se.

„Tihle Indiáni vypadají spokojeně," řekla jsem.

Lewis pokrčil rameny: „To se lehko říká. Však Itálie taky: když se tam procházíte za krásného sluníčka, vypadají tam lidé šťastně."

„To je pravda," řekla jsem. „To by se člověk musel dívat z větší blízkosti."

„To jsem si zrovna myslel, když jsem na vás čekal," řekl Lewis. „Nám to všechno připadá sváteční, protože cestování je svátek. Ale jsem přesvědčen, že oni žádný svátek nepociťují." Vyplivl pecku z olivy: „Když takhle člověk někudy projíždí jako turista, vůbec nic nepochopí."

Usmála jsem se na Lewise: „Kupme si takový domeček. Budeme spát na visutých rohožích, budu vám vyrábět tortilly a naučíme se mluvit indiánsky."

„To by se mi líbilo."

„Ach," povzdychla jsem si, „to by člověk musel mít několik životů."

Lewis na mě pohlédl: „No, vy si nevedete tak špatně," řekl s úsměvem.

„Jak to?"

„Zařizujete si to tak, abyste měla dva životy, jak se zdá."

Krev se mi nahrnula do tváří. Lewisův hlas nezněl nepřátelsky, ale taky ne příliš laskavě. Bylo to kvůli tomu dopisu z Paříže? Najednou jsem si uvědomila, že nepřemýšlím o našem dobrodružství jenom já sama; on o něm také přemýšlí, a po svém. Říkala jsem si: vrátila jsem se, budu se stále vracet. Ale on si možná říká: bude stále odjíždět. Co mu mám odpovědět? Byla jsem zaskočena. Řekla jsem úzkostně:

„Lewisi, nikdy nebudeme nepřátelé, viďte že ne?"

„Nepřátelé? Kdo by mohl být vaším nepřítelem?"

Zdál se upřímně ohromen; ovšem, ta slova, která mi přišla na jazyk, byla hloupá. Usmíval se na mě, usmála jsem se na něho. Ale najednou jsem dostala strach: budu jednoho dne potrestána za to, že jsem se opovážila milovat, aniž bych dala celý svůj život?

Večeřeli jsme v hotelu mezi dvěma růžovými plameňáky. Cestovní kancelář v Méridě nám poslala malého Mexičana, kterému Lewis netrpělivě naslouchal. Já jsem neposlouchala. Stále jsem uvažovala: co se asi odehrává v jeho mysli? Nikdy jsme nemluvili o budoucnosti, Lewis se mě na nic neptal, snad jsem se ho měla ptát já. Ale konec konců před rokem jsem mu řekla všechno, co jsem mu chtěla říci. Nedalo se

k tomu nic nového dodat. A pak, slova jsou nebezpečná, mohou všechno zamotat. Svou lásku musíme prožívat; později, až bude mít za sebou už dlouhou minulost, pak přijde čas, abychom o ní mluvili.

„Paní nemůže jet do Chichen Itzy autobusem," řekl mladý Mexičan. Zeširoka se na mě usmál: „Měli byste celý den auto k dispozici, mohli byste se projíždět mezi zříceninami a šofér by byl zároveň vaším průvodcem."

„Nemilujeme průvodce a rádi chodíme pěšky," řekl Lewis.

„Hotel Maya dává slevu zákazníkům naší cestovní kanceláře."

„Budeme bydlet ve Victorii," řekla jsem.

„To je nemožné: Victoria je domorodý hostinec," řekl domorodec.

Když jsme mlčeli, uklonil se a znechuceně se usmál: „Bude to pro vás velice namáhavý den!"

Ve skutečnosti byl autobus, který nás druhý den večer dovezl do Chichen Itzy, docela pohodlný a byli jsme pyšni na svou umíněnost, když jsme šli kolem zahrady hotelu Maya, kde štěbetaly americké hlasy: „Slyšíte je?" řekl mi Lewis. „Přece jsem nejel do Mexika proto, abych viděl Američany."

Měl v ruce malou cestovní tašku a tápavě jsme postupovali kupředu po blátivé cestě; těžké kapky vody padaly ze stromů, které nám zakrývaly oblohu; nebylo nic vidět a já jsem byla omámená pronikavou vůní hlíny, zetlelého listí a vadnoucích květin. Ve tmě poskakovaly neviditelné kočky se zářivýma očima; ptala jsem se na ty zorničky bez těl: „Co je to?"

„Světlušky. V Illinoisu jsou taky. Když jich zavřete pět pod skleněný poklop, budete mít tolik světla, že u toho můžete číst."

„To by bylo užitečné. Nevidím ani na krok. Víte jistě, že tu ještě je nějaký hotel?"

„Docela jistě."

Začínala jsem o tom pochybovat. Nikde ani domek, ani jediný lidský zvuk. Konečně jsme zaslechli španělské hlasy; mlhavě jsme rozeznali zeď; nebylo tam žádné světlo. Lewis strčil do nějakých vrátek, ale netroufali jsme si jít dál; vepři chrochtali, drůbež kdákala a někde se ozýval sbor žab. Zašeptala jsem: „To je loupežnická krčma."

Lewis zavolal: „Je tady hotel?"

Ozvaly se zvuky, zablikala svíčka; a najednou bylo světlo; byli jsme na dvoře hostince, nějaký muž se na nás zdvořile usmíval. Říkal něco španělsky. „Omlouvá se, mají poruchu elektřiny," řekl mi Lewis. „Pokoje tu jsou."

Okna v pokoji vedla z jedné strany na dvůr, z druhé do džungle. Pokoj byl holý, ale ložní prádlo pod bílými sítěmi proti moskytům bylo bílé. K večeři nám podali tortilly, které se lepily na zuby, fialové fazole a kostnaté kuře s omáčkou, která mě pálila v krku. Jídelna byla vyzdobena pouťovým porcelánem a barvotisky. Na jakémsi kalendáři polonazí Indiáni, ověnčení peřím, hráli basketball uprostřed starobylého stadiónu. Na dvoře na lavičce mezi vepři a slepicemi seděl nějaký Mexičan a drnkal na kytaru.

„Jak daleko je Chicago!" řekla jsem. „A Paříž. Jak je to všechno daleko!"

„Ano, teď začínáme doopravdy cestovat," řekl Lewis živě.

Stiskla jsem mu ruku. V tomto okamžiku jsem přesně věděla, co má v mysli: zvuk kytary, sbor žab a mne. Slyšela jsem kytaru i žáby a celá jsem patřila jemu. Pro něho, pro mne, pro nás neexistovalo nic než my sami.

Celou noc k nám do pokoje zaznívalo kvákání žab; ráno zase štěbetalo tisíce ptáků. Když jsme přišli do prostoru starého města, byli jsme sami. Lewis běžel k chrámům a já jsem ho následovala pomalými krůčky. Byla jsem ještě ohromenější, než když jsem přijela do Yucatánu. Až dosud mi starověk splýval se Středozemním mořem; na Akropoli, na Fóru jsem bez údivu pozorovala svou vlastní minulost; ale Chichen Itza nebyla nijak spjata s mou historií; před týdnem jsem neznala dokonce ani jméno této obrovské geometrické Mekky s kameny nasáklými krví. A tady je, obrovská, němá, drtí zem vahou svých pravidelných staveb a fanatických skulptur. Chrámy, oltáře, stadión z kalendáře, tisícisloupové tržiště, další chrámy s přesnými úhly a šílenými reliéfy. Pohledem jsem hledala Lewise a spatřila jsem ho docela nahoře na velké pyramidě; mával rukou, vypadal docela malinký. Schody byly příkré a já jsem po nich stoupala, aniž jsem se dívala k nohám, upírala jsem oči na Lewise.

„Kde to jsme?" zeptala jsem se.

„Taky bych rád věděl."

Za hradbami zdí se donedozírna táhla zelená džungle, ve které občas probleskovala červeň tropických akátů. Ani jediné pole. Řekla jsem: „Kde pěstují kukuřici?"

„Což vás ve škole nic neučili?" řekl Lewis povýšeně. „Když je doba setby, vypálí kus džungle; po sklizni stromy ihned zase vyrostou, jizvy nejsou vidět."

„Odkud to víte?"

„To já jsem věděl odjakživa."

Zasmála jsem se: „Lžete! Přečetl jste si to dnes v noci v nějaké knížce, mezitím co jsem spala. Jinak byste mi to byl řekl už včera v autobuse."
Zatvářil se provinile: „To je přece zvláštní, i v maličkostech mě vždycky prokouknete. Ano, našel jsem včera v hotelu knížku a chtěl jsem vás oslnit."
„Oslňujte mě. Co jste se ještě dozvěděl?"
„Kukuřice roste sama. Zemědělci nemusí pracovat víc než několik týdnů v roce. Proto měli čas postavit tolik chrámů." Najednou prudce dodal: „Dovedete si představit ten život! Jíst tortilly a tahat kameny! Jíst a dřít, dřít a jíst, den za dnem! Lidské oběti, to nebylo to nejhorší; těch nebylo tolik. Ale pomyslete si na ty milióny ubožáků, ze kterých kněží a válečníci nadělali tažná zvířata! A proč? Z pitomé ješitnosti!"
Nepřátelsky pohlížel na pyramidy, které se kdysi vypínaly ke slunci a které dnes, jak se nám zdálo, zatěžují zem; nesdílela jsem jeho hněv snad proto, že jsem nikdy nemusela dřít, abych se najedla, a protože ta bolest byla už příliš dávná. Ale nedovedla jsem se už také, jako bych to uměla před deseti lety, úplně pohroužit do pozorování té mrtvé krásy a ztratit se v ní. Ta civilizace, která obětovala tolik lidských životů svým kamenným hříčkám, po sobě nic nezanechala; ještě více než její krutost mě pohoršovala její jalovost. Teď už se o zdejší stavby, které turisté mechanicky fotografují, zajímá jen hrstka archeologů a estétů.
„Co kdybychom šli dolů?"
„A jak?"
Vypadalo to, jako by všechny čtyři zdi, podpírající plošinku, byly svislé; jedna z nich byla rýhovaná světlem a stínem, na které by si člověk netroufal šlápnout. Lewis se dal do smíchu: „Ještě jsem vám neprozradil, že mám hroznou závrať, jakmile jsem dva metry nad zemí? Nahoru jsem vylezl, ani jsem se nedíval, ale dolů se jakživ nedostanu."
„Budete muset."
Lewis couvl doprostřed plošinky: „Vyloučeno."
Znovu se usmál: „Jednou před deseti lety v Los Angeles jsem chcípal hlady; našel jsem práci; měl jsem omítat vršek nějakého továrního komínu; vytáhli mě nahoru v košíku; zůstal jsem v něm tři hodiny a neodhodlal jsem se vylézt. Nakonec mě zase spustili dolů a já jsem s prázdnými kapsami odešel. A přitom jsem tehdy dva dny neměl v ústech. To už je co říct!"
„To je zvláštní, že máte závrať!" řekla jsem. „Tolik jste toho viděl, nejrůznější věci; byla bych řekla, že jste otuži-

lejší.“ Udělala jsem pár kroků ke schodům: „Nějaká americká rodina se připravuje k výstupu, pojďme dolů.“

„Vy se nebojíte?“

„To víte, že se bojím.“

„Tak mě nechte jít prvního,“ řekl Lewis.

Sestupovali jsme po schodech ruku v ruce a natočeni bokem; byli jsme zpoceni, když jsme se dostali dolů; průvodce vykládal skupině turistů tajemství duše Mayů. Zašeptala jsem: „Cestování je legrační.“

„Ano, hrozně legrační.“ Táhl mě pryč: „Pojďme se domů napít.“

Odpoledne bylo velice horké; podřimovali jsme ve spacích sítích před dveřmi našeho pokoje. A najednou jsem ze zvědavosti, prudké jako tropismus, obrátila hlavu k lesu:

„Měla bych velkou chuť zajít do těch lesů,“ řekla jsem.

„Proč ne?“ řekl Lewis.

Zapadli jsme do velkého vlhkého ticha džungle; nepotkali jsme ani jediného turistu; červení mravenci, vlekoucí na zádech pichlavá stébla, sunuli se ve vojenských útvarech k neviditelným pevnostem. Potkávali jsme také shluky růžových, modrých, žlutých motýlů, kteří odlétali při zvuku našich kroků; voda, dřímající v liánách, na nás padala ve velkých krůpějích. Tu a tam se objevila na konci stezky tajuplná kamenná kupa: stál tam zasutý v oblázcích nějaký zřícený chrám nebo palác; některé byly zpola vykopané, ale obrostlé vegetací.

„Člověk by myslel, že sem nikdy nikdo nevstoupil,“ řekla jsem.

„Ano,“ odpověděl Lewis lhostejně.

„Podívejte se, tam na konci cesty: to je nějaký veliký chrám.“

„Ano,“ řekl zase Lewis.

Byl to veliký chrám. Zlaté ještěrky se vyhřívaly mezi kamením; sochy kromě jednoho šklebivého draka byly poškozené. Ukázala jsem ho Lewisovi, ale jeho tvář zůstala bezvýrazná:

„Viděl jste?“

„Vidím,“ řekl Lewis.

Najednou kopl draka do tlamy.

„Co to děláte?“

„Kopl jsem ho,“ řekl Lewis.

„Proč?“

„Díval se na mě způsobem, který se mi nelíbil.“ Lewis si sedl na kámen a já jsem se zeptala: „Nechcete obejít ten chrám?“

„Udělejte to beze mne.“

Prohlédla jsem si chrám; ale srdcem jsem byla jinde; viděla jsem jen kameny, nakupené na sobě, kameny, které nic neznamenaly. Když jsem se vrátila, seděl Lewis nepohnutě a měl obličej tak prázdný, jako by odešel sám ze sebe.

„Už jste toho dost viděla?" zeptal se.

„Chcete se vrátit?"

„Jestli jste toho už dost viděla."

„Ano, už dost," řekla jsem. „Pojďme nazpět."

Stmívalo se. Objevily se první světlušky. Znepokojeně jsem si pomyslela, že vlastně Lewise špatně znám. Je tak bezprostřední, tak upřímný, že mi připadá prostý; ale kdo je prostý? Když kopl do toho draka, nevypadal nijak laskavě. A co znamenají jeho závratě? Šli jsme mlčky: na koho asi myslí?

„Na koho myslíte?" řekla jsem.

„Myslím na byt v Chicagu. Nechal jsem svítit lampu; kolemjdoucí si myslí, že tam někdo je, a přitom tam nikdo není."

V jeho hlase zněl smutek.

„Litujete, že jste tady?" zeptala jsem se.

Lewis se tiše zasmál. „Jsem tu doopravdy? Je to divné: vy jste jako dítě, všechno vám připadá skutečné; na mě to všechno působí jako sen: jako sen, který se zdá někomu jinému."

„A přece jste to vy," řekla jsem. „A jsem to já." Lewis neodpověděl. Vyšli jsme ven z džungle. Byla už úplná tma; na obloze ležela stará souhvězdí vzhůru nohama mezi trsy docela nových hvězd. Když spatřil Lewis světla hostince, usmál se: „Konečně! Už jsem měl dojem, že jsem ztracený!"

„Ztracený?"

„Všechny ty zříceniny jsou tak staré! Až moc staré."

„Já se ráda cítím ztracená," řekla jsem.

„Já ne. Byl jsem ztracený příliš dlouho; myslel jsem, že se nikdy nenajdu. Teď už bych za nic na světě nezačínal znova."

V jeho hlase zněla výzva a já jsem se cítila nejasně ohrožená:

„Člověk se někdy musí umět ztratit," řekla jsem; „kdo nic neriskuje, nic nemá."

„Radši nic nemám, než podstupovat takové riziko," řekl Lewis ostře.

Rozuměla jsem mu; dalo mu takovou námahu vydobýt si trochu jistoty, že mu záleželo především na tom, aby si ji uchoval. Přitom se do mě zamiloval s takovou neopatrností. Bude toho litovat?

„Toho draka jste kopl proto, že jste se cítil ztracený?"
„Ne. Ta potvora se mi nelíbila."
„Vypadal jste opravdu zle."
„Takový totiž jsem," řekl Lewis.
„Ale ne se mnou."
Usmál se: „S vámi je to těžké. Jednou loni jsem to zkusil, hned jste začala plakat."
Vešli jsme do pokoje a já jsem se zeptala:
„Lewisi, nezlobíte se na mě?"
„Proč?"
„Nevím. Pro všechno, pro nic. Že mám dva životy."
„Kdybyste měla jen jeden, nebyla byste tady," řekl Lewis.
Neklidně jsem na něj pohlédla: „Zlobíte se na mě?"
„Ne," řekl Lewis. „Nezlobím se na vás." Přitiskl mě k sobě: „Chci vás."
Strčil do sítě na moskyty, povalil mě na postel. Když jsme byli nazí a naše kůže se dotýkala, řekl radostně: „Tohle je naše nejhezčí cestování."
Tvář se mu rozzářila: už se necítil ztracený, byl opravdu tam, kde byl: se mnou. A já už jsem nebyla neklidná. Klid a radost, které jsme jeden v náručí druhého nalézali, budou silnější než všechno ostatní.

Cestovat, běhat po světě, aby člověk viděl na vlastní oči to, co už neexistuje a co se nás netýká, to je činnost dost podezřelá. Na tom jsme se s Lewisem shodli; přesto nás to oba dva úžasně bavilo. V Uxmalu byla zrovna neděle a Indiáni rozbalovali ve stínu chrámů piknikové koše; lezli jsme za ženami v dlouhých sukních po rozbitých schodech, přidržujíce se řetězů. Dva dny nato jsme letěli nad lesy, které byly opilé deštěm; letadlo zamířilo vysoko k obloze a nesestoupilo: to země nám vyběhla vstříc; nabídla nám v zeleni rozložené jezero a ploché město tak pravidelně čtverečkované jako školní sešit: Guatemala; suchá chudoba jejích ulic, vroubených dlouhými nízkými domky, hýřivý trh, bosé venkovanky, oblečené v královských hadrech, s košíky květin a ovoce na hlavě. Na zahradě hotelu v Antigue padaly ze stromů laviny červených, fialových a modrých květů a zavalovaly zdi; divoce lilo, déšť byl hustý a teplý a papoušek běhal po bidýlku sem a tam a smál se. Na břehu jezera Atitlán jsme spali v bungalovu ověnčeném ohromnými kyticemi karafiátů; loď nás zavezla do Santiaga, kde ženy se svatozáří červených stuh kolébaly kojence od hlavy až k ramenům zavinuté ve válcovitých

kápích. Přistáli jsme jednou ve čtvrtek v Chichicastenango, zrovna když se tam konal trh. Náměstí bylo plné stánků a košíků; ženy ve vyšívaných živůtcích a v zářivých sukních prodávaly obilí, mouku, chleba, sušené ovoce, hubenou drůbež, pásky, sandále a kilometry látek, zbarvených jako kostelní okna a jako keramika, tak krásné, že je dokonce i Lewis nadšeně ohmatával.

„Kupte si přece tu červenou látku!" říkal. „A nebo tu zelenou s těmi drobnými ptáčky."

„Počkejte," řekla jsem. „Musíme se na všechno podívat."

Nejpodivuhodnější ze všech těch divů byly starodávné huipily, které na sobě měly některé venkovanky. Ukázala jsem Lewisovi jeden z těch přehozů se starobylými výšivkami, kde chartreská modř něžně splývala s rudou a matně zlatou: „Tohle bych si chtěla koupit, kdyby to bylo na prodej."

Lewis si prohlížel starou Indiánku s dlouhými copy: „Třeba by to prodala."

„Nikdy bych si netroufala jí to navrhnout. A pak, jakou řečí?" Potulovali jsme se dál. Ženy hnětly mezi prsty těsto na tortilly, na ohni se v pánvích dusilo jakési žluté ragú; některé rodiny jedly. Po obou stranách náměstí stály dva bílé kostely, ke kterým vedly schody; na stupních muži, oblečení jako toreadoři z operety, mávali kadidelnicí. Hustým kouřem, který mi připomínal mé pobožné dětství, jsme vystoupili k velkému kostelu.

„Smíme dovnitř?" zeptala jsem se.

„Co nám můžou udělat?" řekl Lewis.

Vstoupili jsme dovnitř a hrdlo se mi sevřelo těžkou vůní aromatických látek. Žádné židle, žádné lavice. Dlážděná podlaha byla jako záhon svíček s růžovými plameny; Indiáni mumlali modlitby a podávali si z ruky do ruky klasy kukuřice. Na oltáři ležela mumie pokrytá brokátem a květinami; proti ní byl veliký krvácející Kristus, ověšený látkami a šperky, se zmučenou tváří.

„Kdyby aspoň člověk rozuměl, co říkají," řekl Lewis.

Hleděl na jakéhosi starce s vrásčitýma nohama, který žehnal klečícím ženám. Zatahala jsem Lewise za ruku: „Pojďme pryč. Bolí mě z toho kadidla hlava."

Když jsme zase byli venku, řekl Lewis:

„Tak vidíte, nemyslím si, že jsou ti Indiáni moc šťastní. Veselé jsou jejich šaty, ne oni."

Nakoupili jsme pásky, sandále, látky; stařena s nádherným huipilem tam byla pořád, ale netroufala jsem si ji oslovit. V kavárničce na náměstí popíjelo kolem stolu několik In-

diánů; jejich ženy jim seděly u nohou. Objednali jsme si tequilu, přinesli nám ji se solí a s malými zelenými citrónky. Dva Indiáni spolu potácivě tančili: vypadali tak dokonale neschopni bavit se, že to člověku svíralo srdce. Venku začali prodavači skládat košíky; z hrnčířských výrobků dělali složité stavby, které si připevňovali na záda; s koženou páskou kolem čela, která jim pomáhala nadlehčovat náklad, klusali drobnými krůčky pryč.

„Jen se na ně podívejte," řekl Lewis. „Považují se za tažný dobytek."

„Asi jsou moc chudí, než aby mohli mít osla."

„Asi. Ale vypadají tak dobře zabydlení v té bídě: to mě na nich dráždí. Co abychom šli domů?"

„Pojďme."

Vrátili jsme se do hotelu, ale přede dveřmi mě Lewis opustil: „Zapomněl jsem si koupit cigarety. Vrátím se hned."

V krbu nám hořel pěkný oheň; to slunné městečko je položeno výš než nejvyšší obec ve Francii a noc bude asi chladná. Lehla jsem si před plameny, které krásně voněly pryskyřicí. Líbil se mi ten růžově vymalovaný pokoj s mnoha koberci. Myslela jsem na Lewise: byla jsem ráda, že jsem zase chvilku sama, protože mi to umožňovalo na něj myslet. Malebnost zřejmě na Lewise nepůsobí. Ať mu ukazujete chrámy, krajinu, tržiště, vždycky vidí, co je za tím: vidí lidi a má svou přesnou představu, čím mají lidé být: člověk je především někdo, kdo nerezignuje, kdo má své touhy a kdo bojuje za jejich uskutečnění. On sám se spokojí s málem, ale prudce se brání tomu, aby byl zbaven všeho. V jeho románech je zvláštní směs něhy a krutosti, protože nenávidí trpné oběti skoro tak silně jako utlačovatele. Vyhrazuje sympatii lidem, kteří se alespoň pokoušejí osobně uniknout do literatury, do umění, do omamných drog, v nejhorším případě do zločinu, v nejlepším do štěstí. A opravdu obdivuje jen velké revolucionáře. Není nijak političtěji založen než já; ale velice sentimentálně miluje Stalina, Mao Ce-tunga, Tita. Američtí komunisté mu připadají málo inteligentní a málo výbojní, ale ve Francii by patrně byl komunistou: aspoň by se o to pokusil. Otočila jsem se ke dveřím: proč se nevrací. Už jsem skoro začínala být netrpělivá, když se konečně vrátil s balíčkem pod paží.

„Co jste to dělal?" zeptala jsem se.

„Byl jsem pověřen zvláštním posláním."

„Kým?"

„Sám sebou."

„A splnil jste je?"

„Ovšem."
Hodil mi balíček; strhla jsem papír. A oči se mi naplnily chartreskou modří; byl to ten kouzelný huipil.
„Je dosti špinavý!" řekl Lewis.
Nadšeně jsem sledovala prstem rozmarný a promyšlený vzor výšivky: „Jak jste to získal? Je to nádherné."
„Vzal jsem s sebou vrátného z hotelu a on všechno vyjednal. Babka nechtěla ten svůj hadr za nic prodat, ale když jsme jí navrhli, že jí koupím nový huipil, dala si říct. Dokonce mě zřejmě považovala za idiota. Jenomže potom jsem musel vrátného pozvat na skleničku a on mě nechtěl pustit; chce se vydat do New Yorku za štěstím."
Pověsila jsem se Lewisovi na krk: „Proč jste ke mně tak hodný?"
„Už jsem vám řekl, že nejsem hodný. Jsem hrozný sobec. Vy jste prostě kousek mne samotného." Objal mě pevněji. „Jste tak sladká k milování."
Ano, naše těla nám byla velmi užitečná v okamžicích, kdy nás dusila něha. Přitiskla jsem se k Lewisovi. Jak může být to tělo zároveň tak známé a tak vzrušující? Jeho vlahost mi najednou propalovala kůži až na kost. Klesli jsme na koberec před mihotavé plameny.
„Anno! Víte, jak vás miluju? Víte to, i když vám to často neříkám?"
„Vím to. Vy to taky víte, viďte?"
„Vím."
Odhodili jsme šaty, kam se dalo.
„Proč po vás tolik toužím?" řekl Lewis.
„Protože po vás tolik toužím."
Vzal si mě na koberci; na lůžku si mě vzal znovu a já jsem dlouho zůstala ležet ve stínu jeho paže.
„Jak ráda u vás takhle ležím!"
„Jak rád vás takhle u sebe mám."
Po chvíli se Lewis nadzdvihl na lokti:
„Mám vyschlo v krku. Vy ne?"
„S chutí bych se něčeho napila."
Zdvihl telefon a objednal dvě whisky. Oblékla jsem si župan a on svůj starý bílý koupací plášť.
„Tuhle ohavnost byste měl zahodit," řekla jsem.
Pevněji se zahalil do froté látky.
„Nikdy! Počkám, až doslouží."
Naprosto nebyl lakomý, ale strašně nerad vyhazoval věci, hlavně své staré šaty. Přinesli nám whisky a my jsme se posadili k ohni. Venku začalo pršet, pršelo tu každou noc.

„Mně je dobře," řekla jsem.

„Mně taky," řekl Lewis. Objal mě okolo ramen: „Anno! Zůstaňte se mnou!"

Zatajil se mi dech: „Lewisi! Víte, jak bych si to přála! Ale nemohu."

„Proč ne?"

„Loni jsem vám to vysvětlovala."

Jedním douškem jsem dopila sklenici a všechny staré strachy na mě padly znova: strach z klubu Delisa, z Méridy, z Chichen Itzy a ještě jiné, které jsem tehdy rychle potlačila. Tuhle předtuchu jsem právě měla: jednoho dne mi řekne zůstaňte, a já musím odpovědět: ne. Co se stane potom? Kdybych byla Lewise ztratila loni, byla bych se snad nějak utěšila, ale kdyby mi byl vzat teď, bylo by to, jako bych byla zaživa pohřbená.

„Jste vdaná," řekl. „Ale můžete se dát rozvést. Mohli bychom spolu žít, nemuseli bychom se brát." Naklonil se ke mně: „Jste moje žena, moje jediná žena."

Do očí mi stouply slzy: „Miluju vás," řekla jsem. „Víte, jak vás miluju. Ale v mém věku nemůže člověk hodit přes palubu celý svůj život: už je příliš pozdě. Potkali jsme se příliš pozdě."

„Pro mě ne," řekl.

„Myslíte? Kdybych vás požádala, abyste se definitivně přestěhoval do Paříže, přijel byste?"

„Já neumím francouzsky," řekl Lewis živě.

Usmála jsem se: „To se člověk naučí. V Paříži není život o nic dražší než v Chicagu a psací stroj se dá snadno přestěhovat. Přijel byste?"

Lewisův obličej se zachmuřil: „V Paříži bych nemohl psát."

„Asi ne." Pokrčila jsem rameny: „Vidíte, v cizině byste nemohl psát a váš život by ztratil svůj smysl. Já nepíšu, ale některé věci pro mě znamenají tolik jako pro vás vaše knihy."

Lewis chvíli mlčel. „A přece mě milujete?" řekl potom.

„Ano," odpověděla jsem. „Budu vás milovat až do smrti." Vzala jsem ho za ruce. „Lewisi, mohu se vracet každý rok. Budeme-li mít jistotu, že se každý rok uvidíme, nebude to už pro nás odloučení: jenom čekání. Člověk může i v čekání najít štěstí, miluje-li dosti silně."

„Jestli mě milujete tak jako já vás, proč bychom měli tři čtvrtiny života ztrácet čekáním?" řekl Lewis.

Odpověděla jsem váhavě: „Protože láska není všechno. Měl byste mě chápat: vždyť ani pro vás není všechno."

Hlas se mi chvěl a pohledem jsem Lewise zapřísahala: kéž mi porozumí! Kéž mi zachová tu lásku, která sice není všechno, bez níž bych však nebyla vůbec nic.

„Ne, láska není všechno," řekl Lewis.

Nerozhodně se na mě zadíval. Řekla jsem vášnivě:

„Nemiluju vás míň proto, že mi záleží i na jiných věcech. Nesmíte se proto na mě zlobit. Nesmíte mě proto mít méně rád."

Lewis mi pohladil vlasy: „Kdyby láska pro vás byla všechno, možná že bych vás tolik nemiloval; to už byste nebyla vy."

Oči se mi naplnily slzami. Jestliže mě přijímá celou, takovou, jaká jsem, i s mou minulostí, s mým životem, se vším, co mě od něho dělí, pak je naše štěstí zachráněno. Vrhla jsem se mu do náruče:

„Lewisi! Bylo by děsné, kdybyste to nepochopil! Ale vy chápete. To je nádherné!"

„Proč pláčete?" řekl Lewis.

„Měla jsem strach: kdybych vás ztratila, nemohla bych už žít."

Setřel mi z tváře slzu: „Neplačte. Když pláčete, mám strach já."

„Teď pláču proto, že jsem šťastná," řekla jsem. „Protože budeme šťastni. Když budeme spolu, uděláme si zásoby štěstí na celý rok. Viďte, Lewisi?"

„Ano, má galská slepičko," řekl něžně. Políbil mě na mokrou tvář: „To je zvláštní, někdy mi připadáte hrozně moudrá a někdy jste jako dítě."

„Asi jsem hloupá," řekla jsem. „Ale je mi to jedno, jestli mě máte rád."

„Miluju vás, vy hloupá galská slepičko," řekl Lewis.

Druhý den nás autobus odvážel do Quetzaltenango a ve mně všechno zpívalo; nebála jsem se budoucnosti, ani Lewise, ani slov, nebála jsem se už ničeho; poprvé jsem si troufala dělat nahlas plány: příští rok si Lewis najme domek u Michiganského jezera a strávíme tam léto; za dva roky přijede do Paříže a já mu ukážu Francii a Itálii... Svírala jsem jeho ruku ve své a on s úsměvem přikyvoval. Projížděli jsme hustými lesy; padal tak teplý a voňavý déšť, že jsem otevírala okénko, abych ho ucítila na tváři. Pastýři, nehybní pod slaměnými kápěmi, se za námi dívali; vypadali, jako by nesli na zádech slaměné chaty.

„Je to opravdu pravda, že jsme čtyři tisíce metrů vysoko?" řekl Lewis.

„Zdá se, že ano."

Zavrtěl hlavou: „Nevěřím tomu. Měl bych závrať."
Zdálky mi to připadalo jako nemožný zázrak, tyhle náhorní roviny, vysoké jako ledovce a pokryté bujnými stromy; teď, když jsem je viděla, připadaly mi stejně přirozené jako francouzské louky. Vlastně se horní Guatemala s těmi vyhaslými sopkami, jezery, pastvinami a s pověrčivými venkovany podobala Auvergni. Krajina mě začínala unavovat a byla jsem ráda, když jsme dva dny nato sjížděli k pobřeží; byla to nádherná cesta! Za úsvitu jsme se třásli zimou na serpentinách, vroubených svěžími pastvinami. Potom rostliny, kterým opadává listí, zmizely pod záplavou tmavé vegetace s tuhými lesklými listy; pod úpatím horských luk, zperlených mrazivou rosou, se objevila suchá andaluská vesnice, ve které kvetl ibišek a bougainvillie; kola se ještě několikrát otočila a přejeli jsme další rovnoběžku; nebe začalo pálit, projeli jsme banánovými plantážemi s roztroušenými chatami, okolo nichž se potulovaly Indiánky s nahými prsy. Nádraží v Motzetenango bylo jako tržiště; ženy seděly na kolejích, kolem sebe měly sukně, balíky, drůbež. V dálce zazvonil zvonec, zřízenci se dali do křiku a objevil se vláček, provázený starobylým sykotem páry a rachotem železa.
Trvalo nám deset hodin, než jsme ujeli těch sto dvacet kilometrů, které nás dělily od Guatemaly; druhý den nás letadlo za pět hodin dovezlo přes temné hory a jiskřivé podnebí do Mexika.
„Konečně skutečné město! Město, kde se dějí věci!" řekl Lewis, když jsme nasedali do taxíku. „Mám rád města," dodal.
Vybrali jsme si hotel už předem a čekala tam na nás pošta. Četla jsem dopisy v pokoji vedle Lewise: teď jsem mohla myslet na svůj pařížský život, aniž bych měla pocit, že mu něco kradu; teď s ním mohu sdílet i to, co nás rozlučuje. Robert byl zřejmě v dobré náladě, psal, že Nadina je smutná, ale klidná, a že Paula je už skoro vyléčená: všechno je v pořádku. Usmála jsem se na Lewise:
„Kdo vám píše?"
„Nakladatelé."
„A co chtějí?"
„Chtějí podrobnosti o mém životě. Aby mohli uvést tu knihu: chtějí tomu udělat velkou reklamu." Mluvil mrzutě a já jsem na něho tázavě pohlédla:
„To znamená, že vyděláte hodně peněz, ne?"
„Doufejme," řekl Lewis. Strčil dopis do kapsy: „Musím jim hned odpovědět."

„Proč hned?“ zeptala jsem se. „Pojďme se nejdřív podívat na Mexiko.“

Lewis se dal do smíchu: „Taková malá hlavička a v ní oči, které nikdy neunaví koukání.“

Smál se, ale něco v jeho hlase mě zarazilo: „Jestli vás nebaví jít ven, zůstaňme tady.“

„To byste byla příliš nešťastná!“ řekl Lewis.

Prošli jsme podél Alamedy; na chodníku vázaly ženy obrovské pohřební věnce a jiné přecházely sem a tam; nad vchodem nějaké pohřební síně vesele svítilo slovo: Alcazar; šli jsme širokou lidnatou třídou a potom podezřelými uličkami. Mexiko se mi zalíbilo na první pohled. Ale Lewis byl duchem jinde. Nepřekvapovalo mě to. Některé věci rozhodne naráz, ale často se mu stává, že uvažuje dlouhé hodiny nad balením kufru nebo nad dopisem. Během večeře jsem ho nechala tiše přemýšlet. Jakmile jsme přišli do pokoje, posadil se před bílý list papíru: s pootevřenými ústy a skelným pohledem vypadal jako ryba. Usnula jsem, než napsal jediné slovo.

„Tak co, už jste ten dopis napsal?“ zeptala jsem se druhý den ráno.

„Ano.“

„Proč vás to tak mrzelo, že ho máte napsat?“

„Nemrzelo mě to.“ Dal se do smíchu: „Jen se na mě nedívejte, jako bych byl jeden z vašich pacientů. Pojďte na procházku.“

Ten týden jsme se hodně nachodili. Lezli jsme na velké pyramidy, pluli jsme na ověnčených loďkách, potulovali jsme se po třídě Jalisco, po jejích trzích, tančírnách a music-hallech, zabloudili jsme do vykřičených čtvrtí a pili tequilu v barech špatné pověsti. Počítali jsme, že ještě několik dní zůstaneme v Mexiku, měsíc že se budeme toulat po celé zemi a na pár dní se vrátíme do Chicaga. Ale jednou odpoledne, když jsme si šli po obědě zdřímnout do pokoje, řekl Lewis neočekávaně:

„Ve čtvrtek musím být v New Yorku.“

Překvapeně jsem na něj pohlédla: „V New Yorku? Proč?“

„Moji nakladatelé si to přejí.“

„Dostal jste od nich nový dopis?“

„Ano; zvou mě na čtrnáct dní.“

„Ale nejste přece nucen to přijmout,“ řekla jsem.

„Právě že jsem nucen,“ řekl Lewis. „Ve Francii to možná tak není,“ dodal, „ale tady je kniha obchod, a když člověk chce, aby vynášela, musí se o to postarat. Musím mluvit

s různými lidmi, dávat interviewy, chodit na různé večírky. Není to moc zábavné, ale je to tak."

„Neřekl jste jim, že nemáte až do července čas? Nemohlo by se to odložit až na červenec?"

„Červenec je nevhodná doba; to by se muselo počkat až do října; a to je moc pozdě." Lewis netrpělivě dodal: „Už čtyři roky žiju na útraty svých nakladatelů. Jestli si teď chtějí přijít na své peníze, nebudu jim přece házet klacky pod nohy. A já sám taky potřebuju peníze, jestli si chci psát dál to, co mě baví."

„Rozumím," řekla jsem.

Rozuměla jsem; a přece jsem nad žaludkem cítila takové divné prázdno. Lewis se dal do smíchu:

„Chudinka galská slepička! Jak vypadá nešťastně, když se všechno neřídí podle jejích přání!"

Začervenala jsem se. Byla to pravda. Lewis nemyslel nikdy na nic jiného, než aby mi udělal radost. Když jednou myslel na své vlastní zájmy, neměla jsem se hned cítit dotčená; domnívá se, že jsem sobecká, proto má tak trochu útočný hlas.

„To je vaše vina," řekla jsem. „Moc jste mě zhýčkal." Usmála jsem se: „Bude to pěkné, až se spolu budeme procházet po New Yorku. Jenom mě zarazilo pomyšlení, že máme měnit plány, a vy jste mi to řekl, aniž jste mě předem varoval."

„Jak jsem vám to měl říct?"

„Já vám nic nevytýkám," řekla jsem vesele. Tázavě jsem na něj pohlédla: „Zvali vás už v tom prvním dopise?"

„Ano," řekl Lewis.

„Proč jste mi to neřekl?"

„Věděl jsem, že z toho nebudete mít radost."

Jeho provinilý výraz mě dojal; teď už jsem chápala, proč se tolik namáhal nad tou odpovědí; snažil se zachránit naše prázdniny v Mexiku a byl tak přesvědčen, že se mu to podaří, že mu připadalo zbytečné mě znepokojovat. Ale nepodařilo se mu to. A tak teď chce statečně čelit smůle a moje lítost ho trochu zlobí: Lewis se radši zlobí, než je smutný, rozumím mu.

„Měl jste mi to říct, já nejsem taková křehotinka." Něžně jsem se na něj usmála: „Vidíte, že mě moc hýčkáte."

„Snad," řekl Lewis.

Znovu jsem byla trochu zmatená: „Tak to změníme," řekla jsem. „Až budete v New Yorku, bude se řídit všechno podle vašich přání."

Lewis na mě pohlédl a zasmál se.

„Opravdu?"

„Opravdu. Jednou já, podruhé vy."

„Tak tedy nečekejme až do New Yorku. Začněme hned." Chytil mě za ramena: „Pojďte se řídit mým přáním," řekl trochu vyzývavě. Bylo to poprvé, kdy jsem mu nastavila rty a myslela si přitom: ne. Neměla jsem však ve zvyku říkat ne, nedovedla jsem to. A už bylo pozdě, abych odmítla a aby z toho nebyly nepříjemnosti. Stalo se mi ovšem dvakrát nebo třikrát, že jsem řekla ano, aniž bych opravdu chtěla, ale v srdci jsem byla vždycky svolná. Dnes to bylo jiné. V Lewisově hlasu byla svévole, která mě zarazila; jeho gesta a slova mě nikdy nezarážela, protože byla tak spontánní jako jeho touha, jako jeho potěšení, jako jeho láska; dnes jsem se jen s přemáháním účastnila toho obvyklého cvičení, které mi připadalo groteskní, frivolní a nevhodné. A všimla jsem si, že mi Lewis neřekl: „Miluju vás." Kdy mi to řekl naposled?

Neřekl to ani ve dnech, které následovaly. Mluvil jen o New Yorku. Strávil tam jeden den v roce čtyřiačtyřicátém, když se naloďoval do Evropy, a nemohl se dočkat, až tam zas bude. Doufal, že se tam setká se starými přáteli z Chicaga, doufal v mnoho věcí. Budoucnost a minulost mají v Lewisových očích mnohem větší cenu než přítomnost; já jsem byla u něho, New York byl daleko: byl tedy posedlý New Yorkem. Nebrala jsem si to příliš k srdci, ale přece jen mě jeho veselost rozesmutňovala. Což mu není ani trochu líto naší samoty ve dvou? Měla jsem příliš mnoho nedávných vzpomínek, než abych se bála, že už je mne přesycen; ale snad už je na mě trochu moc zvyklý.

New York byl vyprahlý. Ty tam byly noční lijáky. Slunce pálilo hned od rána. Lewis brzy odešel z hotelu a já jsem dřímala při hučení ventilátoru. Četla jsem, sprchovala jsem se, psala jsem dopisy. V šest hodin jsem byla oblečená a čekala jsem Lewise. Přišel v půl osmé a celý zářil.

„Našel jsem Feltona," řekl mi.

Hodně mi vyprávěl o tom Feltonovi, který v noci hrál na buben, ve dne jezdil taxíkem a ve dne v noci bral drogy; jeho žena provozovala prostituci a brala drogy s ním. Odjeli z Chicaga z vážných zdravotních důvodů. Lewis neznal jejich adresu. Jakmile byl hotov s agenty a nakladateli, začal po ní pátrat a po tisíci pokusech se Feltona konečně dovolal.

„Čeká na nás," řekl Lewis. „Ukáže nám New York."

Byla bych raději strávila večer sama s Lewisem, ale řekla jsem živě: „To jsem ráda, že se s ním seznámím."

„A on nás zavede na všelijaká místa, která bychom bez něho nikdy neobjevili. Na místa, která vám vaši přátelé psychiatři určitě neukázali!" řekl Lewis vesele.

Venku bylo těžké vlhké parno. Ve Feltonově mansardě bylo ještě větší parno. Felton byl vysoký chlapík s bledým obličejem; smál se radostí, když Lewisovi potřásal rukou. Nakonec nám toho moc z New Yorku neukázal. Přišla jeho žena se dvěma mladíky a s bedýnkami piva; pili jednu bedýnku za druhou a mluvili o spoustě lidí, o kterých jsem vůbec nic nevěděla: které zavřeli do vězení, které mají propustit z vězení, kteří něco šikovného hledají nebo kteří něco šikovného našli. Mluvili také o obchodu s drogami a o tom, kolik tady stojí policajti. Lewis se velmi bavil. Šli jsme na vepřové kotlety do bistra na Třetí avenui. Potom dlouho hovořili dál. Důkladně jsem se nudila a cítila jsem se dosti deprimovaná.

Zůstala jsem deprimovaná i v následujících dnech. V jednom jsem se nemýlila: jakmile byl Lewis v New Yorku, jeho nadšení poněkud ochladlo. Neměl rád způsob života, ke kterému ho nutili, společenské večírky, reklamu. Neradostně chodil na obědy, na parties, na koktaily a vracel se odtud mrzutý. Vlažně mi navrhl, abych ho doprovázela, ale letos mě nebavilo stýkat se s lidmi, se kterými se už nikdy nesetkám, ani jsem nestála o to, vidět se se starými přáteli. Chodila jsem sama po ulicích bez valného nadšení; bylo příliš horko, dehet se mi roztékal pod nohama, hned jsem byla zpocená a stýskalo se mi po Lewisovi. Nejhorší bylo, že když jsme se zase sešli, nebylo to o mnoho veselejší. Nebavilo ho vykládat mi o nudných sezeních a já sama jsem neměla na povídání vůbec nic. Tak jsme chodili do biografu, na boxerský zápas, na baseballové utkání, a často s námi chodil Felton.

„Felton vám není moc sympatický, že ne?“ zeptal se mě jednou Lewis.

„Spíš si spolu nemáme co říct,“ řekla jsem. Zvědavě jsem se zadívala na Lewise: „Proč jsou všichni vaši nejlepší přátelé zloději nebo narkomani a kuplíři?“

Lewis pokrčil rameny: „Připadají mi zábavnější než ti druzí.“

„Ale vy sám jste nikdy nezkoušel brát drogy?“

„To ne!“ odpověděl živě. „To víte, zbožňuju všechno, co je nebezpečné; ale zdálky.“

Žertoval, ale byla to pravda. Fascinuje ho všechno nebezpečné, výstřední, nerozumné; ale rozhodl se, že bude žít bez rizika, uměřeně a rozumně. Ten rozpor ho často vede k neklidu a nerozhodnosti; není ten rozpor i v jeho poměru ke mně? uvažovala jsem s obavami. Lewis mě miloval spontánně, neopatrně: snad si to teď nevyčítá? Rozhodně jsem si to už nemohla zapírat: poslední dobou se změnil.

Toho večera se zdál být ve velmi dobré náladě, když se vrátil do hotelu; strávil odpoledne natáčením interviewu pro rozhlas a byla jsem připravena na nejhorší, ale on mě vesele políbil:

„Rychle se oblékejte! Večeřím s Jackem Murrayem a vy půjdete se mnou. Umírá touhou vás poznat a já chci, abyste se s ním seznámila."

Netajila jsem se svým zklamáním: „Dnes večer? Lewisi, což už spolu nikdy nestrávíme večer sami dva?"

„Odejdeme brzy!" řekl Lewis. Vyndal na stůl obsah kapes a vytáhl ze skříně nový oblek. „Nestává se mi často, že zahořím sympatií k nějakému spisovateli," řekl. „Když vám říkám, že se vám Murray bude líbit, můžete mi věřit."

„Věřím vám," odpověděla jsem.

Posadila jsem se před zrcadlo, abych se zkrášlila.

„Budeme večeřet venku, v Central Parku," řekl Lewis. „Prý to tam je moc hezké a dobře se tam jí. Co tomu říkáte?"

Usmála jsem se: „Říkám, že můžeme-li opravdu brzy odejít, bude to skvělé."

Lewis se na mě nerozhodně podíval: „Moc bych chtěl, aby se vám Murray líbil."

„A proč?"

„Dělali jsme spolu plány," řekl Lewis vesele. „Ale musí se vám líbit, jinak to nevyjde."

Tázavě jsem se na něj dívala.

„Má domek na venkově blízko Bostonu," řekl Lewis. „Zve nás tam, na jak dlouho budeme chtít. Bylo by to mnohem lepší, než se vrátit do Chicaga; v Chicagu musí být ještě větší horko než tady."

Zase jsem pocítila nad žaludkem veliké prázdno: „Bydlí v tom domě, nebo ne?"

„Bydlí tam se ženou a dvěma dětmi. Ale nebojte se," dodal Lewis trochu výsměšně, „měli bychom svůj pokoj."

„Ale, Lewisi, já nechci strávit poslední měsíc s cizími lidmi! Radši ať je mi horko v Chicagu, když budu sama s vámi."

„Nevím, proč bychom pod záminkou, že se milujeme, museli spolu zůstávat zavřeni ve dne v noci," řekl Lewis příkře.

Než jsem mohla odpovědět, odešel do koupelny a zavřel za sebou dveře.

Co to znamená? To se se mnou opravdu nudí? uvažovala jsem úzkostlivě. Oblékla jsem si krajkovou halenku a šustivou sukni, kterou jsem si koupila v Mexiku, vklouzla jsem do zlatých sandálů a zůstala jsem úplně bezradně stát uprostřed pokoje. Nudí se? Nebo co? Dotýkala jsem se klíčů, které hodil

na stůl, peněženky, balíčku kamelek: jak to, že Lewise tak špatně znám, když ho tak miluju? Mezi pohozenými papíry jsem si všimla dopisu s hlavičkou jeho nakladatelství. Rozevřela jsem ho: *Milý Lewisi Brogane. Když raději chcete do New Yorku přijet hned, je to v pořádku. Zařídíme všechno, co je potřebí. Čekáme vás tedy ve čtvrtek v poledne.* Zbytek jsem četla jako skrz mlhu, nebylo už tam nic důležitého. *Raději chcete do New Yorku přijet hned, raději chcete, raději*... Tehdy večer, když Paula pořádala svou strašidelnou hostinu, cítila jsem, jak se mi houpá půda pod nohama. Dnes to bylo horší. Lewis není šílený: šílená tedy musím být já! Klesla jsem do lenošky. Ten dopis napsal sotva týden po té noci v Chichicastenangu, té noci, kdy říkal „Miluju vás, vy hloupá galská slepičko". Viděla jsem všechno: plameny, koberce, jeho koupací plášť, déšť za okny. A říkal: „Miluju vás." Bylo to týden předtím, než jsme přijeli do Mexika; mezitím se nic nestalo. Tak proč? Proč se rozhodl zkrátit naši důvěrnou samotu? Proč mi lhal? Proč?

„Ale jděte, netvařte se takhle!" řekl Lewis, když vyšel z koupelny.

Myslel, že trucuju kvůli Murrayovu pozvání; nevyvedla jsem ho z omylu; nemohla jsem ze sebe dostat ani slovo. Cestou taxíkem jsme neotevřeli ústa.

V restauraci v Central Parku bylo svěže. Alespoň ta zeleň, damaškové ubrusy, kbelíky s ledem a nahá ramena žen vyvolávaly dojem svěžesti. Vypila jsem najednou dvě sklenice martini a díky tomu jsem mohla slušně promluvit několik vět, když přišel Murray. V době, kdy jsem mívala ráda setkání bez budoucnosti, bych se s ním byla určitě ráda setkala. Byl celý kulatý, měl kulatou hlavu, obličej i tělo, snad proto měl člověk chuť se ho přidržet jako bóje; a jaký měl milý hlas! Když jsem mu naslouchala, uvědomila jsem si, jak je nyní Lewisův hlas úsečný. Mluvil se mnou o Robertových a Henriho knihách, zdálo se, že je o všem informován, bylo lehké s ním hovořit. V hlavě mi sice stále bušilo kladivo: „Když raději chcete do New Yorku přijet hned, raději chcete do New Yorku." Ale byla to noční můra, která se odehrávala mimo mě, zatímco jsem jedla krevetový koktail a popíjela bílé víno. Murray se mě ptal, co si Francouzi myslí o Marshallově plánu, a začal s Lewisem debatovat o pravděpodobném stanovisku SSSR: domníval se, že pošle Marshalla k čertu a že bude mít úplně pravdu. Zdálo se, že se v politice vyzná lépe než Lewis; vcelku měl uspořádanější mozek a důkladnější vzdělání; Lewis byl šťastný, že slyší vlastní názory v ústech člověka, který je dovede tak dobře hájit.

Ano, v mnoha věcech mu může Murray dát mnohem víc než já. Chápala jsem, že si z něho Lewis chce udělat přítele; dokonce jsem chápala i to, že si přeje strávit s ním ten měsíc. Ale to nevysvětluje lež v Mexiku; nevysvětluje to to podstatné.

„Mohu vás někam zavézt?" zeptal se Murray a zamířil k parkovišti.

„Ne, ráda bych se prošla," řekla jsem živě.

„Jestli ráda chodíte, musíte rozhodně přijet do Rockportu," řekl Murray se širokým úsměvem. „Jsou tam překrásné procházky. Určitě se vám tam bude líbit. A já bych vás tam oba tak rád přivítal!"

„To by bylo pěkné!" řekla jsem srdečně.

„Od příštího pondělka můžete přijet kdykoli," řekl Murray. „Ani se nemusíte předem ohlašovat."

Nasedl do auta a my jsme se vydali pěšky parkem.

„Myslím, že Murray by s námi byl chtěl strávit celý večer," řekl Lewis vyčítavě.

„Možná," odpověděla jsem. „Ale já ne."

„Ale vypadalo to, že jste se s ním dobře shodla, ne?" zeptal se.

„Je mi velmi sympatický," odpověděla jsem. „Ale musím si s vámi promluvit."

Lewis se zachmuřil: „To snad není tak důležité."

„Je." Ukázala jsem na plochou skalku uprostřed trávníku: „Posaďme se."

V trávě běhaly šedé veverky; v dálce svítily mrakodrapy. Řekla jsem bezbarvým hlasem: „Vaši nakladatelé vůbec nežádali, abyste teď přijel do New Yorku. To jste jim navrhl vy. Proč jste mi řekl pravý opak?"

„Tak vy čtete za mými zády mé dopisy?" řekl Lewis podrážděně.

„Proč ne? Vy mi lžete."

„Já vám lžu a vy se hrabete v mých papírech: jsme si kvit," řekl Lewis nepřátelsky.

Najednou mě opustily všechny síly a užasle jsem na něho pohlížela: je to on, jsem to já; jak jsme dospěli až sem?

„Lewisi, já už tomu nerozumím. Milujete mě, já vás miluju. Co se děje?" ptala jsem se zmateně.

„Vůbec nic," řekl Lewis.

„Nerozumím tomu!" opakovala jsem. „Vysvětlete mi to. Byli jsme v Mexiku tak šťastni. Proč jste se rozhodl, že chcete jet do New Yorku? Věděl jste přece, že se tady skoro neuvidíme."

„Samí Indiáni, zříceniny, už mi to začínalo jít na nervy,"

řekl Lewis. Pokrčil rameny: „Měl jsem chuť trochu změnit vzduch; nevidím, co je na tom tak tragického."

Nebyla to žádná odpověď, ale rozhodla jsem se, že se s ní prozatím spokojím: „Proč jste mi neřekl, že už máte Mexika dost? Proč ty vytáčky?"

„Vy byste mě sem nebyla pustila, byla byste mě donutila, abych tam zůstal," řekl Lewis.

Zůstala jsem, jako by mě uhodil do obličeje: takový nepřátelský tón!

„Myslíte to vážně?"

„Ano," odpověděl Lewis.

„Ale, Lewisi, kdy jsem vám bránila, abyste dělal, co chcete? Ano, vždycky jste se snažil dělat mi radost; ale vypadal jste, jako by to dělalo radost i vám. Nikdy jsem neměla dojem, že vás tyranizuju."

Rekapitulovala jsem v duchu naši minulost: jen samá láska, porozumění a štěstí, že děláme jeden druhého šťastným. Děsilo mě pomyšlení, že za Lewisovou roztomilostí se skrýval pocit křivdy.

„Jste tak umíněná, že si to ani neuvědomujete," řekl Lewis. „Naplánujete si věci a pak od nich neupustíte, musí to jít tak, jak vy chcete."

„Ale kdy se to stalo? Řekněte mi nějaký případ."

Lewis zaváhal:

„Mám chuť strávit ten měsíc u Murraye a vy odmítáte."

„Nejste poctivý," přerušila jsem ho. „Kdy se to stalo před Mexikem?"

„Vím docela dobře, že kdybych nebyl udělal ten násilný kousek, byli bychom zůstali v Mexiku," řekl Lewis. „Měla jste v plánu tam ještě měsíc zůstat a byla byste mi dokázala, že to musíme udělat."

„Předně jsme to měli v plánu oba," řekla jsem. Přemýšlela jsem. „Asi bych byla měla námitky; ale jistě bych nakonec ustoupila, když jste měl takovou chuť jet do New Yorku."

„To se lehko řekne." Zarazil mě posunkem: „Rozhodně by dalo pořádnou práci vás přesvědčit. Vymyslel jsem si malou lež, abych ušetřil čas: to není nic tak vážného."

„Mně to připadá vážné," řekla jsem. „Myslela jsem, že nikdy nelžete."

Lewis se trochu rozpačitě usmál:

„Opravdu to bylo poprvé. Ale neměla byste se rozčilovat. Ať člověk lže nebo nelže, pravda stejně není nikdy řečena."

Zaraženě jsem na něho pohlédla. Rozhodně se mu v hlavě

motají divné věci. Má toho hodně na srdci. Ale co? Zavrtěla jsem hlavou:

„To nemyslím. Lidé spolu mohou mluvit. Mohou se poznat. Stačí trochu dobré vůle."

„Já vím, že to je vaše představa," řekl Lewis. „Ale to je právě ta nejhorší lež: předstírat, že se říká pravda."

Vstal.

„V téhle věci jsem vám ji řekl a nemám co dodat. Snad bychom mohli jít pryč."

„Pojďme."

Mlčky jsme prošli parkem. Tohle vysvětlení mi nic nevysvětlilo. Jasná byla jen jedna věc: Lewisovo nepřátelství. Z čeho pramení? Byl proti mně příliš zaujatý, než aby mi to řekl; nemělo by smysl se ho ptát.

„Kam jdeme?" zeptal se Lewis.

„Kam chcete."

„Nemám ponětí."

„Já taky ne."

„Zdálo se, že máte na tento večer nějaký program."

„Nic zvláštního," odpověděla jsem. „Myslela jsem, že bychom mohli jít do nějakého tichého malého baru a povídat si."

„Povídat se nedá jen tak na komando," řekl Lewis mrzutě.

„Pojďme si tedy poslechnout džez do Café Society," řekla jsem.

„Ještě jste se v životě nenaposlouchala dost džezu?"

Zrudla jsem zlostí:

„Prosím, tak pojďme domů spát."

„Nejsem ospalý," řekl Lewis s nevinným výrazem.

Bavilo ho dráždit mě, ale nedělal to přátelsky. Schválně chce zkazit tenhle večer; všechno chce schválně pokazit! pomyslela jsem si nevraživě. Řekla jsem suše:

„Pojďme tedy do Café Society, když já na to mám chuť a vy nemáte chuť na nic."

Jeli jsme taxíkem. Vzpomněla jsem si na to, co mi Lewis řekl před rokem: že se s nikým nesnese a že je to jeho vinou. Je to tedy pravda! Má dobré vztahy k Teddymu, k Feltonovi, k Murrayovi, protože se s nimi vídá málokdy. Ale společný život by dlouho nesnesl. Miloval mě bez uvažování; a už mu láska připadá jako nátlak. Znovu se mi stáhlo hrdlo zlostí: byla to jakási úleva. Mohl předvídat, co se s ním stane, uvažovala jsem. Neměl mě nechat, abych se tělem a duší angažovala do toho dobrodružství. A nemá právo se chovat tak, jak to právě dělá. Jestli jsem mu na obtíž, ať to řekne. Mohu se vrátit do Paříže, jsem připravená to udělat.

Orchestr hrál skladbu Duke Ellingtona; objednali jsme si whisky. Lewis na mě trochu znepokojeně pohlédl:

„Jste smutná?"

„Ne, smutná ne. Mám vztek."

„Vztek? To se u vás projevuje úžasně klidně."

„Na to nespoléhejte."

„Nač myslíte?"

„Myslím na to, že jestli vás celá ta věc zatěžuje, stačí, abyste to řekl. Můžu hned zítra odletět do Paříže."

Lewis se pousmál: „Navrhujete velmi vážnou věc."

„Když si spolu jednou vyjdeme sami, vypadáte, jako byste to skoro nemohl vydržet," řekla jsem. „Myslím, že v tom je asi klíč k celému vašemu chování: nudíte se se mnou. Tak bude líp, když pojedu."

Lewis zavrtěl hlavou:

„Nenudím se s vámi," řekl vážně.

Má zlost opadla stejně rychle, jako přišla, a znovu jsem se cítila zbavena vší síly:

„Tak co je?" zeptala jsem se. „Něco je v nepořádku: co?"

Chvíli bylo ticho a potom Lewis řekl:

„Dejme tomu, že mě občas malinko dráždíte."

„Toho jsem si vědoma," řekla jsem. „Ale ráda bych věděla proč."

„Vyložila jste mi, že láska pro vás není všechno," řekl Lewis s náhlou výmluvností. „Dobře: ale proč tedy vyžadujete, aby byla všechno pro mě? Když mám chuť jet do New Yorku, stýkat se s přáteli, tak vás to zlobí. Chtěla byste, abyste něco znamenala jen vy sama, aby nic jiného neexistovalo, abych vám podřídil celý svůj život, kdežto vy ze svého neobětujete nic. To není spravedlivé!"

Mlčela jsem. V jeho výtkách bylo hodně nepoctivosti a hodně zmatku; ale o to nešlo. Poprvé za celý večer jsem začínala vidět záblesk světla: nebylo v něm nic uklidňujícího.

„Mýlíte se," zašeptala jsem. „Nic nevyžaduju."

„Ale ano! Přijedete si a odjedete si, kdy se vám to hodí. Ale jakmile tu jste, musím vám zajistit dokonalé štěstí..."

„Teď jste nespravedlivý vy." Hlas se mi zadrhl. Najednou mi to bylo jasné: Lewis mi má za zlé, že jsem odmítla u něho navždy zůstat. Ten pobyt v New Yorku, ty plány s Murrayem, to jsou sankce!

„Zlobíte se na mě?" řekla jsem. „Proč? Za nic přece nemohu, vždyť to víte."

„Nezlobím se na vás. Jenom si myslím, že člověk nemá chtít víc, než sám dává."

„Zlobíte se!“ opakovala jsem. Zoufale jsem na něj pohlédla: „A přece, když jsme spolu mluvili v Chichicastenango, byli jsme zajedno, rozuměl jste mi. Co se mezitím změnilo?“

„Nic,“ řekl Lewis.

„Tak co tedy? Říkal jste, že byste mě tolik nemiloval, kdybych byla jiná. Říkal jste, že budeme šťastni...“

Lewis pokrčil rameny:

„Řekl jsem to, co jste chtěla slyšet.“

Znovu jsem měla pocit, jako by mě uhodil do tváře. Vykoktala jsem:

„Jak to?“

„Chtěl jsem vám toho říct mnohem víc; ale vy jste začala plakat radostí; to mi zavřelo ústa.“

Ano, vzpomínala jsem. Plameny se mihotaly a já jsem měla oči plné slz; je pravda, že jsem se honem rozplakala radostí na Lewisově rameni; donutila jsem ho k tomu, to je pravda.

„Měla jsem takový strach! Tolik jsem se bála, abych neztratila vaši lásku!“

„Já vím. Vypadala jste tak ustrašeně. To mi vzalo slova z úst.“ Dodal nevraživě: „Jak se vám ulevilo, když jste poznala, že se přizpůsobím tomu, co chcete! Na ostatním vám nezáleželo.“

Kousla jsem se do rtu; tentokrát nesmím plakat, za žádnou cenu. A přitom se mi děje něco strašného. Plameny, koberce, déšť za okny, Lewis v bílém koupacím plášti: všechny ty vzpomínky jsou falešné. Viděla jsem se, jak mu pláču na rameni, jsme navždycky spojeni: ale byla jsem spojena sama. Má pravdu: měla jsem se starat o to, co se dělo v jeho nitru, místo abych se spokojila slovy, která jsem na něm vynutila. Byla jsem zbabělá, sobecká a zbabělá. Však jsem za to dost potrestaná. Sebrala jsem všechnu odvahu; teď už nemohu couvnout:

„Co byste mi byl řekl, kdybych nebyla plakala?“ zeptala jsem se.

„Byl bych vám řekl, že nemůžete stejně milovat někoho, kdo je úplně váš, a někoho, kdo není.“

Napřímila jsem se a pokusila jsem se hájit se: „Řekl jste pravý opak: řekl jste, že byste mě tolik nemiloval, kdybych byla jiná.“

„To není protiklad,“ řekl Lewis. „Anebo tedy mohou být city protikladné.“

Nemělo cenu diskutovat; tohle nemělo co dělat s logikou; patrně byly Lewisovy city nejdřív neujasněné, a aby získal čas, řekl mi uklidňující slova; nebo se na mě možná také

začal zlobit až potom. Na tom nezáleží. Dnes mě už nemiluje stejným způsobem jako dřív: jak se s tím mám vyrovnat? Dusilo mě zoufalství. Mluvila jsem, abych nemusela myslet: „Už mě nemilujete tak jako dřív?"

Lewis zaváhal: „Myslím, že láska není tak důležitá, jak jsem se domníval."

„Rozumím," řekla jsem. „Když musím stejně odjet, tak je celkem malý rozdíl, jestli tu jsem nebo nejsem."

„Tak nějak," řekl Lewis. Pohlédl na mě a najednou se mu změnil hlas: „A přitom jsem na vás tolik čekal!" řekl dojatě. „Celý rok jsem nemyslel na nic jiného. Jak jsem po vás toužil!"

„Ano," řekla jsem smutně. „Kdežto teď..."

Lewis mě objal kolem ramen: „Teď po vás toužím dál."

„Ano, takhle ano."

„Ne jenom takhle." Jeho ruka mi sevřela paži. „Na místě bych se s vámi oženil."

Sklonila jsem hlavu. Vzpomněla jsem si na padající hvězdu nad jezerem. Tehdy si přál přání, nesplnilo se mu; já, která jsem si slibovala, že ho nikdy nezklamu, jsem ho nenapravitelně zklamala. Jen já jsem vinna. Nikdy už mu nemohu nic zazlívat.

Nemluvili jsme dál. Poslouchali jsme ještě trochu džezu a pak jsme se vrátili. Nespala jsem. Úzkostně jsem uvažovala, jestli se mi podaří zachránit naši lásku; ještě teď by mohla odolat nepřítomnosti, čekání, všemu, ale jen tehdy, budeme-li si to přát oba; bude si to Lewis přát? Prozatím si to rozmýšlí, říkala jsem si; chce si zachovat své výtky, bolest, nerozhodnost v duši: ale nechce odložit starý koupací plášť, nezbaví se tak snadno naší minulosti; má víc velkorysosti než pýchy, říkala jsem si také pro povzbuzení; víc dychtivosti než opatrnosti, chce věci prožívat. Jenomže jsem také věděla, jakou cenu přikládá bezpečnosti, nezávislosti, a jak mu záleží na tom, aby žil uměřeně a rozumně. Milovat někoho za oceánem, to se může jevit jako nerozum. Ano, toho jsem se u Lewise nejvíc bála, těch záchvatů rozumnosti, které ho občas popadají. Proti tomu musím bojovat. Musím Lewisovi dokázat, že na našem dobrodružství může spíš získat než ztratit. Při snídani jsem zaútočila:

„Lewisi! Myslela jsem celou noc na nás dva."

„Měla jste raději spát."

Mluvil přátelsky; vypadal odpočatě; asi se mu ulehčilo, že mi mohl říci, co má na srdci.

„Včera jste mi řekl, že vás dráždím, protože žádám víc, než

dávám," řekla jsem. „Ano, je to nesprávné: už to neudělám. Budu brát to, co mi dáte, a nikdy nebudu nic vyžadovat."

Lewis mě chtěl přerušit, ale já jsem pokračovala. Předně pojedeme k Murrayovi, to je dohodnuto. A pak bych si přála, aby se necítil vázán věrností, kterou si až dosud ukládal; když tu nejsem, ať se cítí stejně volný, jako bych neexistovala. Kdyby ho někdy lákalo zamilovat se do jiné ženy, tím hůř pro mě, nebudu mít námitky. Když mu naše dobrodružství nedává všechno to, co by si byl přál, ať mu alespoň nestojí v cestě.

„Nemyslete si tedy, že jsem na vás nastražila past," řekla jsem. „Přestaňte už věci kazit jen proto, že vás baví je kazit."

Lewis mě pozorně vyslechl, potom zavrtěl hlavou:

„Ono to není tak jednoduché."

„Já vím," řekla jsem. „Jakmile člověk miluje, přestává být volný. Ale přece jen není totéž milovat někoho, kdo si myslí, že na vás má nějaká práva, a někoho, kdo ví, že žádná nemá."

„Což o to, bylo by mi jedno, kdyby si nějaká žena myslela, že má na mě práva, kdybych jí je sám nepřiznal," řekl Lewis. Dodal:

„Přestaňme už o tom mluvit. Když člověk mluví, jen věci zamotá."

„Zamotá je, i když mlčí," řekla jsem. Naklonila jsem se k němu:

„Jedno bych chtěla vědět: litujete, že jste se se mnou setkal?"

„Ne," odpověděl. „Buďte klidná. Nikdy nebudu litovat."

Jeho hlas mi dodal odvahu:

„Lewisi, uvidíme se zase, viďte?"

Usmál se:

„Samozřejmě."

Vrátila se mi naděje. Věděla jsem, že ho můj proslov přesvědčil jenom napůl; a opravdu bylo nepoctivé vykládat o svobodě a přitom ho žádat, aby mě nevyhostil ze svého srdce. Ale stačilo by, aby přestal být zatrpklý, a já mu dokážu, že naše láska může být šťastná, uvažovala jsem. Snad už jsem se dotkla nějakého citlivého místa nebo jeho zloba vyprchala, jakmile ji formuloval do slov: odpoledne mě vzal na Coney Island a byl veselý a něžný jako ve svých nejlepších dnech. Najednou mi toho měl hodně co povídat: o literárním životě v New Yorku, o lidech, o knihách; mluvil, mluvil, jako bychom se právě zase sešli. A kdyby jen řekl: „Miluju vás," byla bych se mohla té noci domnívat, že je všechno přesně tak jako dřív.

„Opravdu vás to nemrzí, že jedeme k Murrayovi?" zeptal se mne v pondělí trochu nejistě.

„Vůbec ne; bude mě to bavit."

„Tak pojeďme hned večer."

Překvapeně jsem se na něj zadívala:

„Myslela jsem, že tu ještě musíte vyřídit moc věcí?"

Zasmál se: „Nevyřídím je."

Druhý den ráno už jsme pili kávu u Murrayů v obývacím pokoji s širokými zasklenými dveřmi. Dům byl kousek od vesnice na skalnatém útesu; okny vnikala dovnitř modř oblohy a hučení moře. Lewis povídal, sotva popadal dech, a přitom se cpal toasty s máslem: podle jeho radostného obličeje by člověk řekl, že se mu konečně vyplnil jeho nejmilejší sen. Musela jsem přiznat, že všechno bylo dokonalé: místo, počasí, snídaně, úsměv našich hostitelů; přece jsem se však necítila docela ve své kůži. Přes svou roztomilost mi Ellen naháněla trochu strach; její diskrétní elegance; půvabný domov, obě děti kypící zdravím, to všechno dokazovalo, že je dokonalá manželka a matka: ženy, které tak šťastně dovedou sladit všechny složky svého života, mi vždycky tak trochu nahánějí strach. A já jsem teď chycená do úzké sítě tohoto života, kde není moje místo; měla jsem pocit, že jsem sešněrovaná a že zároveň pluju, kam mě voda nese.

Chlapci bylo osm let, jmenoval se Dick: ihned se velmi spřátelil s Lewisem; zavedl nás příkrou stezkou k úpatí útesů do malé zátočiny. Lewis si s ním celé dopoledne hrál s míčem ve vodě a na písku; já jsem plavala, četla, nenudila jsem se, ale pořád jsem se v duchu ptala: Co tady dělám? Odpoledne nás Murray provezl autem podél pobřeží; Ellen s námi nejela. Když jsme se vrátili, zůstala jsem dlouho sama s Lewisem v obývacím pokoji nad sklenkami whisky; najednou jsem si uvědomila, že se spolu asi octneme často takhle sami: Murray hodlá trávit dny u psacího stroje a Ellen pro sebe zřejmě nemá ani minutu času. Napila jsem se whisky; začínalo mi být dobře.

„Tady je krásně!" řekla jsem. „A Murray je tak milý! Jsem spokojená."

„Ano, člověku je tu dobře," řekl Lewis.

Z rádia se ozývala stará hudba a chvilku jsme ji mlčky poslouchali. Ve sklenicích nám cinkal led, slyšeli jsme smích dětí, do vůně moře se mísila dobrá vůně pečiva.

„Takhle by měl člověk žít!" řekl Lewis. „Mít svůj domov, ženu, kterou nemiluje ani málo, ani moc, děti."

„Myslíte, že Murray takhle stojí o Ellen? Ani moc, ani málo?" zeptala jsem se zvědavě.

„To je přece zřejmé."
„A co ona? Jak ho miluje ona?"
Lewis se usmál:
„Příliš moc a příliš málo, předpokládám, jako všechny ženy."
Zase se na mě zlobí, pomyslela jsem si smutně. Možná že kvůli tomu snu o domácím štěstí, který mu probleskl hlavou. Zeptala jsem se:
„Myslíte, že byste takhle byl šťastný?"
„Alespoň bych nebyl nikdy nešťastný."
„To není tak jisté. Někteří lidé jsou nešťastní, necítí-li se šťastní — myslím, že vy k nim patříte."
Lewis se usmál. „Možná," řekl. Uvažoval:
„Přece jen závidím Murrayovi, že má děti. Člověka omrzí žít pořád sám, jenom pro sebe, nakonec se to zdá zbytečné. Rád bych měl děti."
„Však se jednou oženíte a budete mít děti," řekla jsem.
Lewis na mě nerozhodně pohlédl:
„To nebude zítra ani pozítří," řekl. „Ale za několik let, proč ne?"
Usmála jsem se na něj.
„Ano. Proč ne? Za několik let..."
Nežádala jsem víc: několik let, na přísahy věčnosti jsem bydlela příliš daleko, byla jsem moc stará; stačí, když bude naše láska živá dost dlouho, aby potom tiše zhasla a zanechala nám v srdci neporušené vzpomínky a přátelství, které neskončí.
Večeře byla tak velkolepá a Murray tak srdečný, že jsem se aklimatizovala úplně. Byla jsem v sdílné náladě, když přišli při kávě nějací lidé. Teď na začátku sezóny bylo v Rockportu ještě málo letních hostů, všichni se mezi sebou znali a toužili po nových tvářích; nadšeně nás přivítali. Lewis se rychle vyvlékl z konverzace, šel Ellen pomáhat vyrábět chlebíčky a míchat koktaily. Já jsem dělala, co jsem mohla, abych zodpověděla všechny otázky, kterými mě zahrnovali. Murray začal debatu o vztazích mezi psychoanalýzou a marxismem; o tom jsem věděla víc než ti druzí, a protože mě Murray ponoukal, hodně jsem mluvila. Když jsme se s Lewisem octli ve svém pokoji, podíval se na mě s velkým zájmem:
„Nakonec přece uvěřím, že v téhle malé hlavičce je opravdu mozek!" řekl.
„Bylo to dobře napodobeno, viďte?"
„Ne; opravdu máte mozek," řekl Lewis. Díval se na mě dál a v očích měl trochu výčitky: „To je divné, já na vás nikdy

nemyslím jako na intelektuálku. Pro mě jste něco docela jiného!"

„S vámi se cítím jako něco docela jiného!" řekla jsem a přistoupila jsem k němu.

Jak silně mě stiskl! Najednou už nebyly žádné otázky. Je tady, to stačí. Měla jsem jeho nohy mezi svými, jeho dech, jeho vůni, jeho prudké ruce na svém těle, říkal: „Anno!" tím hlasem, jaký míval dřív, a jako dřív mi ve svém úsměvu dával srdce zároveň s tělem.

Když jsme se probudili, nebe i moře zářily. Půjčili jsme si od Murrayů kola a jeli jsme do vesnice; procházeli jsme se na molu, dlouho jsme pozorovali loďky, rybáře, sítě, ryby; vdechovala jsem svěží vůni mořské vody, slunce mě hladilo, Lewis mě držel pod paží, smál se.

Řekla jsem nadšeně: „Jaké krásné ráno!"

„Chudinka galská slepička," řekl Lewis něžně, „jak málo jí stačí, aby si myslela, že je v ráji!"

„Nebe, moře, muž, kterého miluju; to není tak málo."

Stiskl mi paži: „Opravdu nejste náročná."

„Jsem spokojená s tím, co mám."

„Máte pravdu," řekl Lewis. „Člověk se má spokojit s tím, co má."

Nebe ještě prohloubilo svou modř, slunce se rozehřálo ještě víc a ve mně se rozezněla veselá zvonková hra. Vyhrála jsem? řekla jsem si. Udělala jsem dobře, že jsem přijala to pozvání. Lewis se cítil volný, chápal, že ho moje láska nijak neomezuje. Na pláži si zase velkou část odpoledne hrál s Dickem a já jsem obdivovala jeho trpělivost. Už dávno jsem ho neviděla tak odpočinutého. Po večeři nás Murray zavezl k přátelům a tentokrát se Lewis nesnažil držet se stranou: s vervou se projevoval. Opravdu mě nikdy nepřestane udivovat; nemyslela jsem, že by mohl vynikat ve společnosti: vynikal. Vykládal o naší cestě tak výstižnými zkratkami a měl tak dobré nápady, že jeho Guatemala byla pravdivější než skutečná Guatemala: všichni dostali chuť tam jet. Když napodobil Indiány klusající pod svými břemeny, zvolaly ženy: „Vy byste byl výborný herec!"

„Jak skvěle vykládá!"

Lewis rázem přestal: „Jak jste trpěliví!" řekl s úsměvem. Dodal: „Já nenávidím, když někdo líčí své cestovní zážitky."

„Pokračujte přece!" zvolala jakási blondýna.

„Ne, už jsem své číslo skončil," řekl a zamířil k bufetu. Vypil velkou sklenici manhattanu, zatímco krásné dívky se zlatými rameny a méně krásné ženy s oduševnělýma očima

se k němu nahrnuly. Trochu mě dopálilo, když jsem zjistila, že se líbí ženám. Domnívala jsem se, že mě rafinovaně svedl svým nedostatkem svůdnosti; a najednou jsem objevila, že je svůdný. Tak či onak, tím, čím byl pro mě, nebyl pro nikoho jiného. Jedinečný je jenom pro mě, pomyslela jsem si hrdě.

Také jsem pila, tančila jsem, bavila jsem se s nějakým kytaristou, kterého právě vyhodili z rozhlasu pro jeho pokrokové smýšlení, a potom s hudebníky, malíři, intelektuály, literáty. Rockport je v létě pobočkou Greenwich Village, hemží se to tam umělci. Najednou jsem si všimla, že Lewis zmizel. Zeptala jsem se Murraye:

„Kam šel Lewis?"

„Nemám zdání," řekl Murray svým klidným hlasem.

Pocítila jsem slabý strach u srdce; šel se projít na zahradu s některou ze svých krásných obdivovatelek? V tom případě nebude mít moc velkou radost, když mě uvidí: co se dá dělat! Rozhlédla jsem se po hale, nakoukla jsem do kuchyně a vyšla jsem z domu. Nebylo slyšet nic než trpělivý zpěv kobylek. Udělala jsem několik kroků a spatřila jsem plamínek cigarety; Lewis seděl na zahradní židli, sám.

„Co tu děláte?" zeptala jsem se.

„Odpočívám."

Usmála jsem se: „Myslela jsem, že vás ty ženštiny zaživa snědí."

„Víte, co bychom měli udělat?" řekl pomstychtivě. „Naložit je na loď, všechny je hodit do moře a přivézt si místo nich náklad malých Indiánek. Vzpomínáte si na ty malé Indiánky z Chichicastenango, jak poslušně seděly u nohou svých mužů? Jak byly tiché; a měly tváře, které se nehýbaly."

„Vzpomínám si."

„Pořád mají ty hezké tváře, ty černé copy: a my už je nikdy neuvidíme," řekl Lewis. Povzdechl si: „Jak je to všechno daleko!"

V jeho hlase zazníval stejný stesk, jako když v džungli v Chichen Itze mluvil o svém bytě v Chicagu. Stanu-li se vzpomínkou v jeho srdci, bude na mě také vzpomínat s takovou něhou, pomyslela jsem si. Ale já jsem se nechtěla stát vzpomínkou.

„Třeba se ještě někdy za vašimi Indiánkami podíváme."

„Myslím, že už ne," řekl Lewis. Vstal: „Pojďme se projít. Noc tak krásně voní."

„Musíme se vrátit k těm lidem, Lewisi. Všimnou si, že jsme pryč."

„A co na tom? Nemám jim co říct a oni mně taky ne."

„Ale jsou to Murrayovi přátelé: nebylo by hezké takhle zmizet."

Lewis si vzdychl: „Jak rád bych měl indiánskou manželku, která by mě bez odmlouvání následovala všude, kam bych chtěl."

Vrátili jsme se do domu. Lewis už nebyl veselý. Hodně pil a jen zabručením odpovídal na otázky, které mu kladli. Posadil se vedle mne a poslouchal, co se mluvilo, s nesouhlasným výrazem. Řekla jsem Murrayovi, že ve Francii mnoho spisovatelů uvažuje, jestli psaní má dnes ještě nějaký smysl. Nato začali všichni živě diskutovat. Lewis se tvářil čím dál mrzutěji. Nenávidí teorie, systémy, generalizace. Vím proč: pro něho není myšlenka seskupení slov, ale něco živého; ty myšlenky, které do sebe přijme, se v něm hýbají, všechno zpřevracejí, je nucen vynaložit velké úsilí, aby si dal v hlavě zase všechno do pořádku; proto ho to trochu děsí; také v tomto oboru má rád jistotu, strašně nerad se cítí ztracený, často se uzavírá. Zřejmě se uzavíral i teď. A najednou vybuchl:

„Proč člověk píše? Pro koho píše? Jakmile se začne na tohle ptát, přestane psát. Píšete a hotovo, a lidé vás čtou. Píšete pro lidi, kteří vás čtou. Tyhle otázky si dávají spisovatelé, které nikdo nečte!"

Nastalo jakési ochlazení. Tím spíš, že tu opravdu bylo dost spisovatelů, které nikdo nečte a nikdy nebude číst. Naštěstí to Murray zatušoval. Lewis se stáhl do své ulity. Čtvrt hodiny nato jsme se odporoučeli.

Celý příští den byl Lewis mrzutý; když přiběhl Dick na pláž s revolvery v rukou a s divokými výkřiky, nevlídně se po něm podíval; se vztekem v srdci mu dal lekci v boxu a vzal ho plavat. Večer, zatímco jsem se bavila s Ellen a Murrayem, zahloubal se do novin. Věděla jsem, že se Murray kvůli takové maličkosti neurazí, ale mrzelo mě to kvůli Ellen. Příliš moc včera pil, zítra bude líp naložený, řekla jsem si nadějně, než jsem usnula.

Mýlila jsem se. Druhý den ráno se na mě Lewis ani neusmál. Ellen byla dojata, protože jí vzal z rukou vysavač a vyluxoval dům od sklepa až na půdu; ale ta uklízecí horlivost byla podezřelá. Lewis v sobě všechno utlumil: před čím prchá? U oběda byl poměrně milý, ale jakmile jsme spolu byli sami na pláži, řekl mi divoce: „Jestli mě zas ten špinavý fakan přijde otravovat, zakroutím mu krkem."

„Je to vaše vina," řekla jsem podrážděně. „Nemusel jste na něj první den být tak milý."

„První den se dám vždycky nachytat," řekl Lewis hněvivě.

„Ano, ale druzí existují také," řekla jsem prudce. „Na to nesmíte zapomínat."
Nad námi začaly padat kamínky; Dick utíkal po cestičce dolů; měl na sobě černobílé kostkované kalhoty, bezvadně čistou košili a kovbojský opasek; doběhl k Lewisovi:
„Proč jsi sem chodil? Čekal jsem tě nahoře. Včera jsi povídal, že se po obědě projedeme na kole."
„Nemám chuť nikam jet," řekl Lewis.
Dick se na něj vyčítavě zadíval: „Včera jsi řekl: pojedeme zítra. Zítra, to je dnes."
„Když je dnes, tak není zítra," řekl Lewis. „Co vás to ve škole učí? Zítra je zítra."
Dick s nešťastným výrazem otevřel pusu; chytil Lewise za ruku: „Tak pojď!" řekl.
Lewis vyprostil ruku prudkým pohybem: asi takový výraz měl toho dne, kdy kopl kamenného draka. Položila jsem Dickovi ruku na rameno:
„Poslyš, já se s tebou projedu na kole. Pojedeme do vesnice; podíváme se na loďky a dáme si zmrzlinu."
Dick na mě bez nadšení pohlédl: „On mi slíbil, že pojedeme," řekl a ukázal na Lewise.
„Je unavený."
Dick se obrátil k Lewisovi: „Zůstaneš tady? Budeš se koupat?"
„Nevím," řekl Lewis.
„Zůstanu s tebou: budeme boxovat," řekl Dick. „A pak si zaplaveme..." Znovu k Lewisovi zdvihl důvěřivý obličej.
„Ne!" řekl Lewis.
Stiskla jsem Dickovi rameno: „Pojď. Musíme ho nechat. Potřebuje o něčem přemýšlet. Já musím do Rockportu a sama bych se nudila: pojeď se mnou. Budeš mi cestou povídat. A já ti koupím obrázkové časopisy, koupím ti, co budeš chtít," dodala jsem s energií zoufalství.
Dick se k Lewisovi obrátil zády a dal se pěšinou nahoru. Měla jsem na Lewise hroznou zlost; takhle se člověk nechová k dítěti. Mimoto mě nebavilo věnovat se Dickovi. Naštěstí patří k mému povolání, že si dovedu získat dětskou důvěru; Dickovi se brzy vyjasnila tvář. Dělali jsme na kole závod, ve kterém jsem se dala o vlas porazit; nacpala jsem Dicka rybízovými zmrzlinami; vylezli jsme na rybářskou bárku, zkrátka snažila jsem se tak, že mě nechtěl až do večeře propustit.
„Můžete mi poděkovat," řekla jsem Lewisovi, když jsem přišla do našeho pokoje. „Zbavila jsem vás toho kluka." Dodala jsem: „Choval jste se k němu hrozně."

„Poděkovat vám může on," řekl Lewis. „Ještě chvíli a byl bych ho přerazil."

Ležel na posteli ve starých plátěných kalhotách a v košili s krátkými rukávy, kouřil a pohlížel ke stropu. Hněvivě jsem si pomyslela, že by mi opravdu měl poděkovat. Svlékla jsem si plážové šaty a začala jsem si upravovat účes: „Měl byste se už oblékat," řekla jsem.

„Jsem oblečený," řekl Lewis. „Nevidíte, že mám na sobě šaty? Nebo vypadám nahý?"

„Přece nemíníte jít dolů takhle?"

„Míním. Nevím, proč by se člověk měl převlékat jen proto, že zapadlo slunce."

„Murray a Ellen to dělají a vy jste jejich host. Kromě toho mají dnes na večeři nějaké lidi."

„Už zase! Nejel jsem sem proto, abych tu vedl ten idiotský způsob života jako v New Yorku!"

„Nejel jste sem proto, abyste byl ke každému protivný!" řekla jsem. „Už včera se na vás Ellen začala divně dívat." Zarazila jsem se, jako když utne: „A ostatně, mně je to fuk! Dělejte si, co chcete!"

Lewis se nakonec s bručením převlékl. Sám mi ten pobyt vnutil, pomyslela jsem si dopáleně, a teď se naschvál snaží, aby byl nesnesitelný. Já dělám, co mohu, a on všechno zkazí. Rozhodla jsem se, že se dnes večer o něho nebudu starat, bylo příliš únavné dávat pořád pozor na jeho nálady.

Udělala jsem, co jsem si slíbila: se všemi jsem se bavila a Lewise jsem si nevšímala. Celkem mi byli Murrayovi přátelé sympatičtí: strávila jsem hezký večer. Okolo půlnoci skoro všichni hosté odešli, Ellen šla do svého pokoje, Lewis také; zůstala jsem s Murrayem, kytaristou a dvěma dalšími chlapíky a bavili jsme se až do tří do rána. Když jsem přišla do našeho pokoje, Lewis rozsvítil, posadil se na posteli:

„Tak co? Už jste doklapala pusou? Nemyslel jsem, že jedna ženská může nadělat tolik hluku, leda snad paní Rooseveltová."

„Moc ráda se bavím s Murrayem," řekla jsem a začala se svlékat.

„To vám právě vytýkám!" řekl Lewis. Zvýšil hlas: „Teorie, pořád samé teorie! Dobré knihy se nedělají teoriemi. Jsou lidé, kteří vykládají, jak se mají knihy dělat, a jsou takoví, co knihy dělají: nikdy to nejsou jedni a ti samí."

„Murray ze sebe nedělá romanopisce, je to kritik; výtečný kritik, jak jste sám uznával."

„Je to velký žvanil! A vy ho posloucháte a inteligentně se

usmíváte! Člověk by dostal chuť vám trochu omlátit hlavu o zeď, abyste do ní zas dostala trošku zdravého rozumu."

Vklouzla jsem do své postele: „Dobrou noc," řekla jsem. Neodpověděl a zhasl.

Ležela jsem s otevřenýma očima. Už jsem se ani nezlobila; prostě jsem nic nechápala! Ta shromáždění lidí šla Lewisovi na nervy, budiž; ale vždyť nás celý den velkoryse nechávali na pokoji a v Murrayovi opravdu není nic pedantského; až dosud Lewise rozhovory s ním těšily. Proč to náhlé nepřátelství? Bezpochyby to platilo mně, když se Lewis snažil pokazit náš zdejší pobyt, jeho hněv se neusmířil: ale to by pak měl svou špatnou náladu vybíjet jenom na mně. Zřejmě se zlobí sám na sebe, když takhle zanevřel na všechny kolem; snad lituje těch chvil, kdy se zdálo, že mi vrátil všechnu svou něhu: to pro mě bylo tak nesnesitelné pomyšlení, že jsem měla chuť ho zavolat, promluvit s ním. Ale hlas se mi zarazil v hrdle. Slyšela jsem jeho pravidelný dech; spal, neměla jsem srdce ho budit. Spící člověk je tak dojemný, tak nevinný: všechno se zdá možné; všechno může začít, začít znova. Otevře oči a řekne: „Miluju vás, má galská slepičko." Ale právě že to neřekne, ta nevinnost je klam, nic víc; zítra to bude jako dnes. Což z toho není východisko? uvažovala jsem zoufale. Pocítila jsem, jak se ve mně všechno bouří. Co vlastně chce? Co udělá? Co si myslí? Já se tu mučím otázkami, a on si zatím klidně spí, odpoután od svých myšlenek: to je příliš nespravedlivé! Snažila jsem se navodit v sobě prázdno, ale ne, nemohla jsem usnout. Potichu jsem vstala. Kvůli Dickovi jsem se odpoledne nevykoupala a najednou jsem zatoužila po svěží vodě. Natáhla jsem si plavky, plážové šaty, vzala jsem si Lewisův starý koupací plášť a bosa jsem prošla spícím domem. Jaká úžasná noc! Vklouzla jsem do sandálů, utíkala jsem dolů na pláž a lehla jsem si na písek. Bylo velmi teplo, zavřela jsem oči a šumění vody pod hvězdami mě uspalo. Když jsem se probudila, vystupovala z vody obrovská rudá koule; byl čtvrtý den stvoření: právě se zrodilo slunce, utrpení zvířat a lidí ještě nebylo vynalezeno. Splynula jsem s mořem; ležela jsem na zádech, plula po něm, oči jsem měla plné oblohy a vůbec nic jsem nevážila.

„Anno!"

Obrátila jsem se k pobřeží: země je zalidněná, volá mě muž; je to Lewis v pyžamových kalhotech s nahou hrudí; mé tělo nabylo zas váhy a plavala jsem k němu: „Tady jsem!"

Šel mi vstříc, voda mu sahala až ke kolenům, když mě chytil do náruče:

„Anno!“ opakoval, „Anno!“

„Budete celý mokrý! Nechte mě, ať se usuším,“ řekla jsem a táhla jsem ho k pláži.

Neuvolnil objetí: „Anno! Já měl takový strach!“

„Nahnala jsem vám strach? Však byla řada na mně.“

„Otevřel jsem oči, postel byla prázdná a vy jste se nevracela. Sešel jsem dolů, nikde jsem vás nenašel. Přišel jsem sem a nejdřív jsem vás neviděl...“

„Přece jste si nemyslel, že jsem se utopila?“ řekla jsem.

„Nevím, co jsem si myslel. Bylo to jako zlý sen!“

Sebrala jsem bílý koupací plášť: „Vydrbejte mě; a utřete se.“

Poslechl a já jsem si oblékla šaty; Lewis se zabalil do pláště: „Sedněte si ke mně,“ požádal.

Sedla jsem si k němu a on mě znovu objal: „Jste tady! Neztratil jsem vás!“

Řekla jsem prudce: „Nikdy mě neztratíte mou vinou!“

Dlouho mi mlčky hladil vlasy, potom najednou řekl:

„Anno! Vraťme se do Chicaga!“

V srdci mi vyšlo slunce ještě zářivější než to, které stoupalo po obloze:

„Já bych moc ráda!“

„Vraťme se,“ řekl. „Mám takovou chuť být s vámi sám. Hned první večer jsem viděl, jakou jsem provedl hloupost!“

„Lewisi! Jak ráda bych s vámi zase byla sama!“ Usmála jsem se na něj: „To vás přivedlo do té špatné nálady. Litoval jste, že jsme sem jeli?“

Lewis přikývl: „Cítil jsem se jako v pasti; neviděl jsem možnost, jak se z ní dostat: bylo to hrozné.“

„A teď už jste na nějakou možnost přišel?“ zeptala jsem se.

Lewis na mě inspirovaně pohlédl: „Všichni spí: sbalme si kufry a zmizme.“

Usmála jsem se: „Snažte se spíš promluvit si s Murrayem. Pochopí to.“

„A když nepochopí, tím hůř pro něho,“ řekl Lewis.

Pohlédla jsem na něj s jakýmsi neklidem: „Lewisi, víte to jistě, že se chcete vrátit? Není to rozmar? Nebudete toho litovat?“

Pousmál se: „Vím moc dobře, kdy jednám z rozmaru,“ řekl. „Přísahám vám na vaši hlavu, že tentokrát to rozmar není.“

Znovu jsem hledala jeho pohled: „A až budeme zase doma, myslíte, že najdeme i to ostatní? Bude to zrovna jako loni? Nebo aspoň skoro jako loni?“

„Zrovna jako loni," řekl Lewis vážným hlasem. Uchopil oběma rukama mou hlavu a dlouze se na mě zadíval: „Snažil jsem se méně vás milovat: nepodařilo se mi to."

„Nesnažte se už," řekla jsem.

„Už nebudu."

Nevím, co Lewis řekl Murrayovi, ale když nás druhý den večer Murray doprovázel na letiště, usmíval se. Lewis nelhal: v Chicagu mi bylo všechno vráceno. Když jsme se na rohu ulice loučili, přitiskl mě k sobě a řekl: „Nikdy jsem vás tolik nemiloval."

KAPITOLA DEVÁTÁ

Sekretářka otevřela dveře: „Depeše."

„Děkuju," řekl Henri a vzal od ní modrý list papíru. Pomyslel si: Paula se zabila. I když Mardrus tvrdí, že nemá žádné sebevražedné úmysly a že už je téměř vyléčena, připadalo mu teď vždycky, že ve zvonění telefonu a hlavně v depeších je něco neblahého. Ulevilo se mu, když rozluštil podpis Lucie Belhommové: „Musím s vámi nutně mluvit; přijďte ke mně zítra dopoledne." Nechápavě přečetl znova ten naléhavý vzkaz. Lucie Belhommová vůči němu nikdy neužila tohoto tónu. Josettě se daří výborně, je nadšena svou úlohou ve filmu „Krásná Suzon", dnes večer bude tančit na gala plesu ve velké toaletě ze salónu Amaryllis; Henri opravdu nechápal, co mu Lucie chce. Strčil depeši do kapsy: určitě zase nějaká nepříjemnost, ale o jednu víc nebo méně, co už na tom záleží? Znovu si vzpomněl na Paulu a natáhl ruku k telefonu, ale zase ji spustil; odpověď byla vždycky stejná, stejně jako ledový tón ošetřovatelky: „Slečně Mareuilové se daří velmi dobře." Zakázali mu Paulu navštěvovat; on ji přivedl k šílenství, na tom se všichni shodli: tím líp, aspoň mu ušetří námahu, aby se obviňoval sám. Už je tomu tak dávno, co mu Paula vnutila úlohu kata, že jeho výčitky svědomí ztuhly v jakémsi tetanu: už je necítil. Ostatně od té doby, co pochopil, že je člověk vždycky v neprávu, ať dělá, co dělá, a hlavně, když myslí, že jedná správně, měl podivně lehké srdce. Svůj denní příděl urážek polykal jako horké mléko.

„Jsem první?" zeptal se Luc.

„Jak vidíš."

Luc sklesl na židli; schválně přišel v košili a v trepkách, protože věděl, že Trarieux má velice nerad nedbalost.

„Poslyš, co budeme dělat, jestli se Lambert postaví proti nám?"

„Nepostaví se proti nám," řekl Henri živě.

„Je stoprocentně pro Volange. Jsem přesvědčen, že právě proto Samazelle ty články navrhl: aby Lamberta přinutil zatlačit nás do menšiny."

„Lambert mi slíbil svůj hlas," řekl Henri.

Luc si vzdychl: „To by mě zajímalo, jakou hru ten flákač hraje; já bych na jeho místě byl už dávno vypadl."

„Čekám, že dřív nebo později půjde," řekl Henri, „ale nebude přihrávat těm druhým, já jsem své závazky splnil, on taky plní své."

Henriho pravidlo bylo hájit Lamberta proti Lucovi a Luca proti Lambertovi za všech okolností; ale situace byla opravdu těžko udržitelná; Lambert nebude pořád hlasovat proti svému přesvědčení.

„Tiše! Nepřítel je tu!" řekl Luc.

První vešel Trarieux, za ním Samazelle a Lambert se zachmuřeným obličejem; nikdo se neusmíval, jenom Luc. Jedině jeho bavila tahle válka, kde šlo o to, kdo toho bude mít dřív dost a kde toho ještě nikdo dost neměl.

„Než přejdeme k otázce, kvůli které se dnes shromažďujeme, chtěl bych apelovat na dobrou vůli každého přítomného," řekl Trarieux a upřel na Henriho naléhavý pohled. „Všem nám záleží na *Espoiru*," pokračoval důrazně, „a přesto ho svým nedostatkem jednoty vedeme k úpadku. Dnes řekne Samazelle čehý, zítra řekne Perron hot: čtenář se v tom už nevyzná a kupuje si jiné noviny. Je naprosto nutné, abychom si přes své rozpory stanovili společnou platformu."

Henri zavrtěl hlavou: „Posté vám opakuju, že žádné ústupky dělat nebudu; přestaňte se stavět proti mně, a je to. Držím v *Espoiru* linii, kterou vždycky měl."

„To je linie, kterou neúspěch S.R.L. učinil neúnosnou a která se stala anachronismem," řekl Samazelle. „Dnes už není neutralita vůči komunistům možná; musíte být buď jasně pro nebo jasně proti." Nepřesvědčivě to zkusil se svým žoviálním smíchem: „Když vidím, jak se k vám chovají, divím se, že je pořád tak šetříte."

„Já se zas divím, že lidé, kteří o sobě říkali, že patří k levici, podporují stranu kapitalistů, vojáků a páterů."

„Musíme rozlišovat," řekl Samazelle, „celý život jsem bojoval proti militarismu, proti církvi a proti kapitalismu. Ale

přiznejme, že de Gaulle je mnohem víc než jen voják; podporu církve dnes potřebujeme, chceme-li hájit hodnoty, na kterých nám záleží; a z gaullismu se může stát protikapitalistický režim, jestli se jeho vedení ujmou levicově smýšlející lidé."
„Je lepší poslouchat tohle než být hluchý," řekl Henri, „ale o moc ne."
„Přece však si myslím, že by bylo ve vašem zájmu hledat s námi společnou platformu," řekl Trarieux. „Protože nakonec se vám může stát, že se octnete v menšině."
„To bych se divil," řekl Henri; pousmál se na Lamberta, který mu úsměv nevrátil; zřejmě ho jeho loajalita zatěžuje a chce to dát najevo. „V každém případě bych podal demisi," řekl Henri, „ale kompromis bych nepřijal." Dodal netrpělivě. „Nemá cenu diskutovat až do rána; máme se o něčem rozhodnout, tak se tedy rozhodněme. Pokud jde o mne, kategoricky odmítám uveřejnit Volangeovy články."
„Já taky," řekl Luc.
Všechny zraky se obrátily k Lambertovi, který řekl se sklopenýma očima: „Jejich uveřejnění nepovažuju za vhodné."
„Ale vždyť se vám zdály výborné!" vybuchl Samazelle. „Dáváte se zastrašit!"
„Řekl jsem, že jejich uveřejnění nepovažuju za vhodné, to je jasné, ne?" řekl Lambert povýšeně.
„Doufali jste, že nás potopíte? To se vám nepodařilo," řekl Luc posměvačně.
Trarieux prudce vstal a zdrtil Henriho pohledem: „*Espoir* udělá co nejdřív bankrot. To bude odměna za vaši tvrdohlavost."
Zamířil ke dveřím; Samazelle a Luc šli za ním.
„Můžu si s tebou promluvit?" zeptal se Lambert zachmuřeně.
„Zrovna jsem ti chtěl položit tutéž otázku," řekl Henri. Cítil na rtech falešný úsměv. Už měsíce, už celý rok neměl s Lambertem opravdu přátelský rozhovor; ne že by se nebyl snažil, ale Lambert vzdoroval; Henri už nevěděl, jak s ním mluvit.
„Vím, co mi řekneš," řekl Henri. „Soudíš, že situace už není udržitelná."
„Není," řekl Lambert. Vyčítavě pohlédl na Henriho: „Máš právo nemilovat de Gaulla, ale mohl bys vůči němu zachovávat shovívavou neutralitu. V těch článcích, které jsi odmítl, rozlišuje Volange velmi jasně mezi ideou gaullismu a ideou reakce."
„Rozlišovat mezi ideami, to je dětinská hračka!" řekl Henri. Dodal: „Tak ty chceš prodat své podíly."

„Ano."
„A budeš pracovat s Volangem v *Beaux Jours?*"
„Přesně tak."
„Co se dá dělat." Pokrčil rameny: „Vidíš, že jsem měl pravdu. Volange kázal o neangažovanosti: ale číhal, až přijde jeho chvíle. Honem se vrhl do politiky."
„To je vaše vina," řekl Lambert živě. „To vy jste všude nacpali politiku! Jestliže chce člověk zabránit úplnému zpolitizování světa, musí dělat politiku."
„Stejně ničemu nezabráníte," řekl Henri. „Ale nemá cenu diskutovat: už nemluvíme stejnou řečí," dodal. „Prodej své podíly. Jenomže to vyvolává problém. Rozdělíme-li se my čtyři o tvé podíly, vznikne situace, které jsme se s tvou pomocí vyhýbali. Měli bychom se dohodnout ty, Luc a já, o někom vhodném, kdo by je koupil."
„Vyber si, koho chceš, to je mi úplně jedno," řekl Lambert. „Jenom se snaž najít ho rychle; nechtěl bych opakovat to, co jsem musel udělat dnes."
„Budu hledat; ale dopřej mi čas, abych se poohlédl," řekl Henri. „Nemůžu tě jen tak snadno nahradit."
Řekl ta poslední slova nazdařbůh, ale zřejmě Lamberta dojala; urážel se kvůli nevinným větám a zase občas přičítal lhostejným slovům citový význam.
„Když už nemluvíme stejnou řečí, je první, kdo se namane, lepší než já," řekl vzdorovitě.
„Víš dobře, že kromě toho, jaké má kdo názory, jde o to, jaký je to člověk," řekl Henri.
„Já vím, to právě všechno komplikuje," řekl Lambert. „Ty a tvé názory, to není totéž." Vstal: „Nepůjdeš se mnou na Lenoirův festival?"
„To by bylo skoro lepší jít do biografu," řekl Henri.
„Kdepak, nechci o to přijít."
„Dobře, tak se pro mě v půl deváté zastav."
Komunistické noviny ohlásily četbu mistrovského díla ve čtyřech dějstvích a pěti obrazech, kde Lenoir „dociluje sepětí požadavků čisté poezie se záměrem sdělit lidem velkorysé lidské poselství". Jménem bývalé para-lidské skupiny měl Julien v úmyslu tuto četbu sabotovat. V článcích, které Lenoir uveřejňoval od té doby, co přešel ke komunistům, bylo tolik servilního fanatismu, účtoval se svou minulostí a se svými někdejšími přáteli tak horlivě a nenávistně, že Henrimu nebylo proti mysli, že ho chtějí zkřísnout. A pak, alespoň nějakým způsobem zabije dnešní večer: od té doby, co Paula onemocněla, špatně snášel samotu. Kromě toho tu ještě byla

ta depeše od Lucie Belhommové, která v něm vzbuzovala nepříjemnou zvědavost.

Sál byl nabitý; komunistická inteligence se shromáždila v plném počtu: stará garda a mnoho nových adeptů; před rokem ještě mnozí z těch nově obrácených na víru rozhořčeně pranýřovali omyly a chyby komunistů; a potom najednou v listopadu pochopili; pochopili, že by jim mohlo posloužit, kdyby byli ve straně. Henri šel prostřední uličkou, hledaje volné místo, a jak procházel, objevovalo se na tvářích nenávistné pohrdání. V tom měl Samazelle pravdu; nijak si nevážili jeho poctivosti. Celý rok umíněně bránil *Espoir* proti gaullistickým vlivům, rozhodně se postavil proti válce v Indočíně, proti zatýkání malgašských poslanců, proti Marshallovu plánu, vlastně hájil přesně komunistická stanoviska. Přesto ho označovali za štváče a zaprodance. Došel až k předním řadám. Scriassine se pousmál, ale mladí lidé, seskupení kolem Juliena, na Henriho hleděli nepřátelsky. Henri se vrátil a posadil se vzadu na schod.

„Musím být něco na způsob Cyrana z Bergeracu," řekl. „Mám jen samé nepřátele."

„Za to můžeš sám," řekl Lambert.

„Dělat si přátele je opravdu příliš drahý špás."

Míval rád kamarádství, práci ve skupině, ale to bylo v jiné době, v jiném světě; jak to vypadá dnes, opravdu je lépe být úplně sám; tak aspoň člověk nemá co ztratit, taky ovšem nemá moc co získat, ale kdo dnes kde něco získá?

„Koukej na Bizetku," řekl Lambert. „Rychle pochytila, jak se v tom chodí."

„Ano, krásný typ agitátorky," řekl Henri vesele.

Před čtyřmi měsíci jí odmítl reportáž o německých problémech a ona kňourala: „Když teda chce mít člověk v žurnalismu úspěch, aby se prodal buď *Figaru*, nebo *Humanité*." A dodala: „Přece to neponesu do *Enclume*." Potom za týden zavolala: „Přece jen jsem to donesla do *Enclume*." A teď tam píše každý týden a Lachaume dojatě cituje: „Naše drahá Marie-Ange Bizetová." V plochých střevících, špatně nalíčená, kráčela prostřední uličkou, tiskla ruce a tvářila se důležitě. Přešla kolem Henriho, který vstal a chytil ji za paži: „Nazdar!"

„Nazdar!" řekla bez úsměvu. Chtěla se vyprostit.

„Ty máš nějak naspěch; nebo ti strana zakázala se mnou mluvit?"

„Nemyslím, že si máme mnoho co říct," řekla Marie-Ange a její dětský hlas zkysl.

„Přece jen dovol, abych ti blahopřál: jdeš nahoru.“
„Hlavně mám dojem, že dělám užitečnou práci.“
„Výborně! Už máš všechny komunistické ctnosti.“
„Doufám, že jsem ztratila některé měšťácké vady.“
Důstojně odcházela, a v tom okamžiku zazněl potlesk. Lenoir vstoupil na pódium a posadil se za stůl, zatímco ukázněná klaka napodobila nadšení. Položil na stůl lístky papíru a začal předčítat jakýsi manifest; četl přerývaně, každé slovo zoufale zdůrazňoval, jako by mezi slabikami viděl propast; zřejmě si sám naháněl strach; a přitom nepovídal o společenském poslání básníka a o světové poezii nic než ty nejosvědčenější banality. Když skončil, ozvala se znovu salva potlesku: nepřátelský tábor se ani nepohnul.
„No tohle!“ řekl Lambert. „Až kam klesli, když něčemu takovému tleskají!“
Henri neodpověděl. Ovšem, stačilo podívat se těm neupřímným intelektuálům do tváře, a jejich pohrdání hned ztratilo všechno ostří; obrátili se na víru z kariérnictví nebo ze strachu nebo z mravního pohodlí a jejich servilnost nemá meze; ale člověk by musel být sám neupřímný, aby se spokojil takovým snadným vítězstvím. Na tyhle lidi Henri nemyslel, když si se sevřeným srdcem říkal: Oni mě nenávidí. Ty tisíce lidí, kteří *Espoir* kdysi četli a teď už nečtou, pro které je Henriho jméno jménem zrádce; ti to myslí upřímně; směšnost toho večera nic neubírá na jejich upřímnosti a na jejich nenávisti.
Lenoir se zklidnělým hlasem pustil do scény v alexandrínech: Jakýsi mladík si stěžoval, že má v duši prázdno; chtěl opustit rodné město; rodiče, milenka, kamarádi ho přemlouvali k rezignaci, leč on odolal měšťáckým pokušením, zatímco sbor komentoval jeho odchod pythickými čtyřveršími. Několik nesrozumitelných obrazů a učených obratů zdůrazňovalo ještě celou plytkost těchto tirád. Najednou se ozval pronikavý hlas:
„Mystifikátore!“
Julien vstal; křičel:
„Slibovali nám poezii: kde je poezie?“
„A realismus? Kde je realismus?“ zvolal jiný hlas.
„Mistrovské dílo: my chceme mistrovské dílo!“
„A co sepětí? Kdy bude sepětí?“
Začali skandovat a dupat do taktu: „Sepětí!“ zatímco se sálem nesly výkřiky: „Vyhoďte je! Policie! Provokatéři! Vykládejte něco o táborech! Ať žije mír! Fašisti na lucernu! Neurážejte odboj! Ať žije Thorez! Ať žije de Gaulle! Ať žije svoboda!“

Lenoir pohledem vyzýval své mučitele; vypadalo to, jako by se měl každou chvíli vrhnout na kolena a odhalit hruď nebo začít tančit nějaký křečovitý tanec. Aniž dobře věděl proč, vřava se utišila a on pokračoval v četbě. Teď jezdil hrdina po světě a hledal nemožný únik. V sále se ozvala lehká a prostořeká melodie harmoniky; po chvíli bylo slyšet zavřeštění trubky. Julien rytmoval každý alexandrín záchvatem smíchu, který působil, že Lenoirovi křečovitě cukala ústa. Smích se přenášel z místa na místo; všude se ozýval smích a Henri se dal do smíchu také; konec konců, vždyť proto přišel. Někdo na něj zavolal: „Lumpe!" a Henri se rozesmál ještě víc. Ozval se potlesk, smích a pískot na píšťalku. Křičelo se ještě: „Na Sibiř! Do Moskvy! Ať žije Stalin! Fízle! Zaprodanče!" Někdo dokonce zvolal: „Ať žije Francie."

„Doufal jsem, že to bude větší legrace!" řekl Lambert, když vycházeli ze sálu.

„Vlastně to nebyla vůbec žádná legrace," řekl Henri. Otočil se, když za sebou zaslechl Scriassinův udýchaný hlas:

„Viděl jsem tě v sále, ale pak jsi zmizel. Všude jsem tě hledal."

„Hledal jsi mě?" řekl Henri. Hrdlo se mu sevřelo: Co mi chce? Věděl to celý večer: stane se něco strašného.

„Ano, jdeme na skleničku do *New Baru*," řekl Scriassine, „musíme tuto malou slavnost zapít. Znáš *New Bar*?"

„Znám," řekl Lambert.

„Tak za chvíli na shledanou," řekl Scriassine a zmizel jako závan větru.

„Co je to zač, ten *Ne Bar*?" zeptal se Henri.

„Pravda, ty už se v téhle čtvrti ani neukážeš," řekl Lambert, když nasedal k Henrimu do auta. „Od té doby, co si *Červený bar* zabrali komouši, nekomunisti, kteří tam chodili, se uchýlili naproti do toho nového bistra."

„Tak vzhůru do *New Baru*," řekl Henri.

Nasedli do auta a za chvíli zatáčeli do malé uličky.

„Tady?"

„Tady."

Henri prudce zabrzdil; poznával krvavé světlo *Červeného baru*. Otevřel dveře do *New Baru*: „Tahle mlíkárna vypadá dost bídně."

„Ano, ale je tu lepší společnost než vedle," řekl Lambert.

„O tom pochybuju," řekl Henri, „ale naštěstí se špatné společnosti nebojím!"

Posadili se ke stolu; mnoho mladých, mnoho rámusu, mnoho kouře; Henri nikoho z těch lidí neznal; když někam

šel s Josettou, navštěvoval docela jiná místa, a ostatně ani to nedělal často.

„Whisky?“ zeptal se Lambert.

„Dobře.“

Lambert objednal dvě whisky elegantně znuděným tónem, který odkoukal od Volange; čekali, až jim přinesou nápoje, a mlčeli; bylo to opravdu smutné, Henri už neměl, co by Lambertovi řekl. Pokusil se přece:

„Že prý vyšla Dubreuilhova kniha.“

„Ta, ze které uveřejňoval úryvky ve *Vigilance?*“

„Ano.“

„Na tu jsem zvědavý.“

„Já taky.“

Dřív mu Dubreuilh vždycky posílal první korektury; tuhle knihu si koupí v knihkupectví a bude o ní mluvit, s kým bude chtít, jenom ne s Dubreuilhem, jediným člověkem, se kterým by o ní mluvit chtěl.

„Našel jsem ten svůj článek o Dubreuilhovi, který jsi mi tenkrát vrátil, pamatuješ se?“ řekl. „Nebyl tak špatný, abys věděl.“

„Nikdy jsem ti neřekl, že je špatný,“ řekl Henri. Vzpomínal si na ten rozhovor; bylo to poprvé, kdy u Lamberta vycítil jakési nepřátelství.

„Upravím ho a udělám z toho celkovou studii o Dubreuilhovi,“ pokračoval Lambert. Neznatelně zaváhal: „Volange mě o něj požádal pro *Beaux Jours.*“

Henri se usmál: „Snaž se nebýt příliš nespravedlivý.“

„Budu objektivní,“ řekl Lambert. „Taky mi vyjde v *Beaux Jours* jedna novela,“ dodal.

„Ano? Napsal jsi další novely?“

„Napsal jsem dvě. Volangeovi se moc líbí.“

„Rád bych je viděl,“ řekl Henri.

„Nebudou se ti líbit,“ řekl Lambert.

Ve dveřích se objevil Julien a zamířil k jejich stolu. Byl zavěšen do Scriassina: společná nenávist jim prozatím nahrazovala přátelství.

„Do práce, soudruzi!“ zvolal hlasitě. „Nadešel konečně okamžik, kdy dojde k sepětí člověka a whisky.“

V knoflíkové dírce měl vetknutý bílý karafiát a jeho pohled měl něco ze starého lesku: snad proto, že ještě nic nepil.

„Láhev šampaňského!“ zvolal Scriassine.

„Šampaňské, tady!“ řekl Henri pohoršeně.

„Pojďme jinam!“ řekl Scriassine.

„Ne, ne, jsem pro šampaňské, ale hlavně žádné cikány!“

řekl Julien a rychle se posadil. Usmál se: „Krásný večer, co? Vysoce kulturní večer! Jenom lituju, že se to trochu nesemlelo."

„Krásný večer, ale měl by mít pokračování," řekl Scriassine. Výmluvně se zadíval na Henriho a na Juliena.

„Při tom představení mě něco napadlo: měli bychom zorganizovat ligu, která by za všech okolností a všemi prostředky potírala intelektuály — zrádce."

„A co kdyby se zorganizovala liga, která by potírala všechny ligy," řekl Julien.

„Poslyš, nestává se z tebe náhodou tak trošku fašista?" řekl Henri Scriassinovi.

„No vidíš!" řekl Scriassine. „Proto nemají naše vítězství žádný zítřek."

„Do prdele se zítřkem!" řekl Julien.

Scriassine se zachmuřil: „Přece člověk musí něco dělat."

„A proč?" zeptal se Henri.

„Napíšu článek o Lenoirovi," řekl Scriassine. „To je přece nádherný případ politické neurózy."

„Poslouchej! Znám lidi, kteří si s ním v neuróze nezadají."

„Neurotikové jsme všichni," řekl Julien. „Ale nikdo z nás aspoň nepíše alexandríny."

„Máš pravdu," řekl Henri. Dal se do smíchu: „Poslyš, byl by ses divně tvářil, kdyby ta Lenoirova věc byla dobrá."

„A představ si, že by přišel Thorez tancovat kankán? Jak by ses byl ty tvářil?"

„No, Lenoir konec konců psával dobré básně," řekl Henri.

Lambert pokrčil rameny a řekl podrážděně: „Než se vzdal svobody."

„Spisovatelská svoboda; to by člověk nejdřív musel vědět, co to znamená," řekl Henri.

„Neznamená to nic," řekl Scriassine. „Být spisovatelem už taky nic neznamená."

„Správně," řekl Julien. „Vzbuzuje to ve mně dokonce chuť začít zase psát."

„To byste měl," řekl Lambert s náhlým zájmem. „Spisovatelé, kteří se nedomnívají, že jsou pověřeni nějakým posláním, jsou dnes vzácní."

Aha, tohle patří mně, pomyslil si Henri; ale nic neřekl. Julien se dal do smíchu: „Vida! A hned mi dává poslání: dokázat, že spisovatel není pověřen žádným posláním."

„Ale ne!" řekl Lambert.

Julien si přitiskl prst k ústům: „Jedině mlčení je jisté."

„Panebože!" vybuchl najednou Scriassine. „Právě jsme

spatřili otřesnou podívanou, viděli jsme člověka, který býval naším přítelem a kterého komunistická strana dovedla k úplnému patolízalství; a vy se bavíte o literatuře. Copak sakra nejste chlapi?“

„Ty bereš svět moc vážně,“ řekl Julien.

„Myslíš? Abys věděl, nebýt lidí jako já, kteří berou svět vážně, byli by stalinisté u moci, a kde bys byl ty, to nevím.“

„V klidu, pár stop pod zemí,“ řekl Julien.

Henri se dal do smíchu: „Přece si nemyslíš, že komunisté pasou po tvé kůži?“

„Ale má kůže je nemá ráda,“ řekl Julien. „Jsem velmi citlivý.“

Obrátil se ke Scriassinovi: „Já nic na nikom nechci. Žiju si, dokud mě život baví. Až se stane nemožný, skoncuju to.“

„Ty by ses zabil, kdyby se komunisté dostali k moci?“ zeptal se Henri pobaveně.

„Ano. A tobě bych radil, abys to udělal taky,“ řekl Julien.

„No tohle!“ Henri se vyjeveně zadíval na Juliena. „Člověk si myslí, že žertuje s kamarády, a najednou zjistíš, že jeden z nich se považuje za Napoleona! Poslyš, a co bys udělal v případě diktatury de Gaulla?“

„Nemám rád řečnění ani vojenskou muziku; ale z toho se vyvlíknu, když si nacpu trochu vaty do uší.“

„Aha. Tak ti teda něco řeknu: nakonec si tu vatu vyndáš a budeš řečnění tleskat.“

„Mně nemůžeš podezírat, že bych de Gaulla miloval, to přece víš,“ řekl Scriassine. „Ale nemůžeš srovnávat, jak by vypadala gaullistická Francie a Francie stalinská.“

Henri pokrčil rameny: „Však ty taky budeš brzy křičet: ‚Ať žije de Gaulle.‘“

„Já za to nemůžu, že se antikomunistické síly semkly kolem vojáka,“ řekl Scriassine. „Když jsem chtěl zorganizovat levici proti komunistům, odmítl jsi.“

„Když už je člověk protikomunista, proč nebýt rovnou voják?“ řekl Henri. Dodal podrážděně: „Povídej o levici! Říkal jsi: americký lid, odbory. A ve svých článcích hájíš Marshalla a spol.“

„V současné době je svět rozdělen do dvou bloků: člověk je nucen přijmout *en bloc* Ameriku nebo SSSR.“

„A ty přijímáš Ameriku?“ řekl Henri.

„V Americe nejsou koncentráky,“ řekl Scriassine.

„Zase ty koncentráky! Nakonec budu litovat, že jsem o nich napsal.“

„To neříkej; to byl nejobdivuhodnější čin, který jsi kdy

vykonal," řekl Lambert. Hlas měl trochu zastřený; byl už u druhé sklenice a špatně snášel alkohol.

Henri pokrčil rameny: „K čemu to bylo? Pravice jich využila, aby měli komunisté špatné svědomí, jako by to ji samou ospravedlňovalo. Jakmile se mluví o vykořisťování, o nezaměstnanosti, o hladu, hned vám odpovědí: a co pracovní tábory? Kdyby neexistovaly, byli by si je vymysleli."

„Fakt je, že existují," řekl Scriassine. „Nepříjemné, co?"

„Lituju každého, komu to nepříjemné není," řekl Henri.

Lambert prudce vstal: „Prominete mi, mám schůzku."

„Půjdu s tebou," řekl Henri a vstal také. „Jdu spát."

„Spát! Takhle brzy! V takovou noc!" řekl Julien.

„Je to velká noc!" řekl Henri, „ale já jsem ospalý." Posunkem je pozdravil a zamířil ke dveřím.

„Kde máš schůzku?" zeptal se Lamberta.

„Nemám žádnou schůzku. Ale měl jsem toho po krk. Není s nimi zábava," řekl Lambert pohněvaně. „Kdy bude člověk moct strávit večer a nemluvit přitom o politice."

„Nemluvilo se: kecalo se."

„Kecalo se o politice."

„Navrhoval jsem ti, abychom šli do biografu."

„Politika nebo biograf!" řekl Lambert. „Copak na světě opravdu není nic jiného?"

„Snad je," řekl Henri.

„Co?"

„To bych taky rád věděl."

Lambert kopl do asfaltu na chodníku a zeptal se neurčitě útočným hlasem:

„Nešel by ses někam napít?"

„Pojďme se napít."

Posadili se na terasu; byl hezký večer, u stolků se smáli lidé: o čem mluví? Po silnici jezdila malá auta, kolem procházeli chlapci zavěšení do dívek, na chodníku tančily dvojice, odněkud zazníval velmi dobrý džez. Ano, jistě je na světě mnoho jiných věcí než politika a biograf, ale pro jiné lidi.

„Dvakrát dvojitou skotskou," objednal Lambert.

„Dvojitou! Ty se ale do toho hrneš!" řekl Henri. „Ty ses dal taky na pití?"

„Proč taky?"

„Julien pije, Scriassine pije."

„Volange nepije a Vincent pije," řekl Lambert. Henri se usmál: „To ty ve všem vidíš politický podtext; já jsem to říkal jen tak."

„Nadina taky nechtěla, abych pil," řekl Lambert, jehož

obličej už vyjadřoval jakousi mlžnatou umíněnost, „myslela si, že to nesvedu; myslela si, že nesvedu vůbec nic, přesně jako ty. To je zvláštní," dodal zachmuřeně, „zřejmě nevzbuzuju důvěru."

„Já jsem k tobě vždycky důvěru měl," řekl Henri.

„Ne; určitou dobu jsi ke mně byl shovívavý, víc nic." Lambert vypil polovinu své whisky a pokračoval zlostně: „Ve vašem gangu, když není člověk génius, tak musí být aspoň zrůda; Vincent, prosím, to je zrůda. Ale já nejsem ani spisovatel, ani muž činu, ani velký zhýralec, jsem jen synáček z dobré rodiny, ani opít se pořádně neumím."

Henri pokrčil rameny: „Nikdo po tobě nechce, abys byl génius nebo zrůda."

„Ty po mně nic nechceš, protože mnou pohrdáš," řekl Lambert.

„Jsi úplný cvok!" řekl Henri. „Lituju, že máš názory, jaké máš, ale pohrdání k tobě necítím."

„Myslíš si, že jsem měšťák," řekl Lambert.

„A co já? Copak já měšťák nejsem?"

„Jó, ty jsi ty," řekl Lambert hněvivě. „Povídáš, že se necítíš nad nikoho povznesený; ale ve skutečnosti máš ke každému pohrdání: k Lenoirovi, Scriassinovi, Julienovi, Samazellovi, Volangeovi i ke mně. No pochopitelně," dodal zpola obdivně a zpola zatrpkle, „ty máš tak vysokou morálku! Jsi nezištný, poctivý, loajální, statečný, důsledný sám k sobě: ani trhlinka! To musí být ohromná věc, cítit se takhle beze vší poskvrnky!"

Henri se usmál: „Mohu ti přísahat, že to není můj případ!"

„Nepovídej! Jsi bez kazu a víš to," řekl Lambert sklesle. „Já vím dobře, že nejsem bez kazu," dodal zlostně, „ale je mi to fuk, jsem, jaký jsem."

„Kdo ti to vytýká?" řekl Henri. Zadíval se na Lamberta a ozvaly se v něm slabé výčitky svědomí. Vytýkal Lambertovi, že se dává pohodlnější cestou, ale Lambert měl mnoho omluv: neradostné dětství, Rosa umřela, když mu bylo dvacet, a Nadina ho jistě neutěšila. Vlastně měl jen dosti skromné přání: aby ho trochu nechali žít na vlastní vrub. A já jsem na něj jenom kladl požadavky, nic jiného jsem mu nenabídl, pomyslil si Henri. Proto přechází Lambert na stranu Volangeovu. Snad ještě není pozdě nabídnout mu něco jiného. Řekl přátelsky:

„Mám pocit, že toho máš proti mně moc na srdci: udělal bys líp, kdybys to rovnou vyklopil, vyjasnili bychom si to."

„Nemám nic proti tobě, to ty mi pořád něco zazlíváš; celou dobu mi něco zazlíváš," řekl Lambert chmurně.

„Naprosto se mýlíš. Když mám jiný názor než ty, neznamená to, že ti něco zazlívám. Předně nejsme stejně staří. Co má cenu pro mě, nemusí nutně mít cenu pro tebe. Tak například já jsem měl nějaké mládí; chápu moc dobře, že máš chuť trochu si užít to svoje.“

„Chápeš to?“ řekl Lambert.

„No jistě.“

„A jestli mi to vytýkáš, tak je mi to stejně fuk,“ řekl Lambert. Hlas se mu trochu třásl, příliš moc pil, aby se s ním dalo pořádně mluvit, a ostatně nebylo nijak naspěch. Henri se na něj usmál:

„Poslyš, už je pozdě a oba jsme trochu zmožení. Ale mohli bychom si některý večer spolu někam zajít a od srdce si pohovořit: však už jsme to dlouho neudělali!“

„Od srdce si pohovořit: ty myslíš, že je to možné?“

„Je to možné, když člověk chce,“ řekl Henri. Vstal: „Mám tě doprovodit?“

„Ne, zajdu se podívat, jestli najdu kamarády,“ řekl Lambert neurčitě.

„Tak na shledanou někdy večer,“ řekl Henri.

Lambert mu podal ruku: „Na shledanou.“

Henri se vrátil do hotelu; měl ve schránce balíček: Dubreuilhův esej. Ještě na schodech roztrhl provázek a otevřel svazek na první stránce: byla prázdná, pochopitelně; co ho to napadlo? Tu knihu mu posílá Mauvanes, jako mu posílá tolik jiných.

Proč, uvažoval, proč jsme se vlastně rozešli? Často o tom přemýšlel. Dubreuilhovy články ve *Vigilance* měly přesně stejný tón jako Henriho úvodníky: ve skutečnosti je nic nedělilo. A pohádali se. Byla to jedna z těch skutečností, která se nedá odčinit, ale která se nedá vysvětlit. Komunisté nenávidí Henriho, Lambert odchází z *Espoiru*, Paula je šílená, svět se řítí do války; roztržka s Dubreuilhem nemá o nic větší a o nic menší smysl.

Henri se posadil za stůl a začal rozřezávat stránky knihy; velké kusy z ní znal. Ihned vyhledal poslední kapitolu: byla dlouhá a patrně byla napsána v lednu, po likvidaci S.R.L. Henri pocítil jakýsi zmatek. U Dubreuilhe bylo nejlepší to, že nikdy neváhal revidovat své vlastní myšlenky; pokaždé se vydával za dobrodružstvím poznání znova. Ale tentokrát byl obrat radikální. „Francouzský intelektuál dnes už nemůže nic,“ prohlašoval. Ovšem: S.R.L. ztroskotal; o Dubreuilhových článcích ve *Vigilance* se hodně mluvilo, ale na nikoho nevykonávaly žádný vliv; jednou Dubreuilhe obviňovali, že je

zakuklený komunista, podruhé, že je agent Wall Streetu, měl téměř jenom samé nepřátele; jistě mu taky není moc dobře. Henri na tom byl zhruba stejně, taky mu nebylo moc dobře, jenomže u něho je to trochu jiné; Henri žije ze dne na den, smiřuje se; Dubreuilh při své trochu fanatické povaze se jistě nedovede smiřovat. Jde ostatně ještě dál než Henri. Odsuzuje dokonce i literaturu. Proti starému humanismu, který zastával kdysi, staví nový humanismus, který je realističtější, pesimističtější, který ponechává mnoho místa násilí a téměř žádné místo myšlence spravedlnosti, svobody, pravdy; vítězně dokazuje, že to je jediná přiměřená morálka dnešního vztahu mezi lidmi; jenomže má-li ji člověk přijmout, musí hodit přes palubu tolik věcí, že toho osobně není schopen. Bylo podivné vidět Dubreuilhe hlásat morálku, kterou sám nemohl přijmout: znamená to, že se považuje za mrtvého. Je to má vina, pomyslil si Henri. Kdybych si nebyl postavil hlavu, existoval by S.R.L. dál, Dubreuilh by se nepovažoval za definitivně poraženého. Nečinný, osamocený, pochybující o smyslu svého díla, odříznutý od budoucnosti, popírající svou minulost — člověku se svírá srdce, když si ho takhle představí. Henri si najednou řekl: Napíšu mu! Třeba Dubreuilh neodpoví nebo odpoví pohněvaně: co na tom záleží? Henri už ani nevěděl, co to samolibost je. Zítra mu napíšu, rozhodl se, když uléhal. Řekl si také: Zítra si promluvím s Lambertem. Zhasl: Zítra. Proč se mnou stará Belhommová chce zítra mluvit?

Pokojská ustoupila stranou a Henri vešel do salónu; medvědí kůže, koberce, nízké pohovky a stejné spiklenecké ticho jako tehdy, kdy se tu setkal s mlčky nabízenou Josettou; přece ho sem Lucie nepozvala proto, aby mu nabídla své vnady padesátnice! Co mi chce? opakoval si v duchu; snažil se uhnout odpovědi.

„Děkuju vám, že jste přišel," řekla Lucie. Měla na sobě domácí šaty přísného střihu, vlasy měla upravené, ale nenamalovala si obočí a tento druh lysosti ji dělal kupodivu mnohem starší; pokynula mu, aby se posadil:

„Musím vás poprosit o službu; ani ne tak pro sebe, jako pro Josettu. Záleží vám na ní, nebo ne?"

„Víte dobře, že ano," řekl Henri. Lucie mluvila tak normálním tónem, že Henri pocítil neurčitou úlevu: chce, abych si Josettu vzal nebo abych se zúčastnil nějakého jejich podniku; ale proč drží v pravé ruce ten krajkový kapesníček, proč ho tolik tiskne?

„Nevím, jak daleko byste šel, abyste jí pomohl."

„Tak mi řekněte, oč jde."

Lucie váhala; mačkala v rukou zmuchlaný kapesník. „Řeknu vám to, nemám na vybranou." Slabě se pousmála: „Asi jste už slyšel, že jsme za války nebyly zrovna hrdinky odboje?"

„To jsem slyšel."

„Nikdo nikdy nebude vědět, co jsem zaplatila za to, aby byl salón Amaryllis můj a abych z něho udělala velký podnik," řekla Lucie. „Nikoho to ostatně nezajímá a já vás nechci dojímat svým osudem. Jenomže musíte pochopit, že potom bych byla radši riskovala hlavu, než bych připustila, aby se salón položil. Mohla jsem ho zachránit jen tak, že jsem používala Němců: používala jsem jich a nebudu vám vykládat, že toho lituju. Ovšem, něco za něco, jinak to nejde; hostila jsem je v Lyons, pořádala jsem hostiny, dělala jsem zkrátka, co bylo nutné. Po osvobození jsem kvůli tomu měla nějaké nepříjemnosti, ale to už je za námi, na to už jsem zapomněla."

Lucie se rozhlédla kolem sebe a pak se podívala na Henriho; Henri klidně zašeptal: „A dál?" Zdálo se mu, že už tuhle scénu prožil; kdy vlastně? Možná že ve snu; od té doby, kdy dostal depeši, věděl, co mu Lucie řekne; už rok na tuhle chvíli čekal.

„Existuje chlap, který mi pomáhal vést moje záležitosti, jakýsi Mercier; jezdil často do Lyons: sebral tam fotografie, dopisy, drby; jestli promluví, jsme s Josettou obě zralé k tomu, aby nás prohlásili za národně nespolehlivé."

„Tak ta historie s fasciklem je pravdivá?" řekl Henri. Necítil nic než velikou únavu.

„Což vy jste o tom věděl?" řekla Lucie překvapeně; napětí v její tváři trochu povolilo.

„Používala jste také Josetty?"

„Používala? Josetty se nikdy nedá k ničemu použít," řekla Lucie trpce. „Ta se kompromitovala naprosto neužitečným způsobem; zamilovala se do nadporučíka, sentimentálního krasavce, který neměl ani ten nejmenší vliv, a ten jí psal plamenné litánie, než ho zabili na východní frontě; nechávala ty dopisy všude válet, a taky fotografie, kde byli spolu; krásné dokumenty, ujišťuju vás. Mercier rychle pochopil, jaký užitek by z toho mohl vytlouct."

Henri prudce vstal a poodešel k oknu. Lucie ho pozorovala, ale jemu to bylo úplně jedno. Vzpomínal na netečný Josettin obličej tehdy ráno, to první ráno, a na ten hlas, který zněl tak

opravdově a který lhal: „Zamilovaná, já? Do koho?" Milovala; milovala jiného: hezkého hocha — Němce. Obrátil se k Lucii a donutil se k otázce:

„Vydírá vás?"

Lucie se krátce zasmála: „Přece si nemyslíte, že vás chci požádat o peníze? Už tři roky klopím a byla jsem ochotna klopit dál. Dokonce jsem Mercierovi nabídla velkou částku, aby mi ten fascikl prodal: ale je mazaný, viděl dál." Pohlédla Henrimu do očí a řekla vyzývavě: „Byl udavačem gestapa a právě ho zatkli. Vzkazuje mi, že jestli ho z toho nedostanu, potopí nás s sebou."

Henri mlčel; děvky, které spaly s Němci, až dosud patřily do jiného světa, ke kterému byl možný jediný vztah, nenávist. Ale teď najednou Lucie mluví, on ji poslouchá; ten opovrženíhodný svět je jeho svět, je jen jeden svět. Z náruče německého nadporučíka přešla Josetta do jeho náruče.

„Dovedete si představit, co to pro Josettu znamená?" řekla Lucie. „Při její povaze se přes to nikdy nepřenese, otevře plyn."

„A co chcete, abych v tom dělal já? Co ode mne čekáte?" zeptal se podrážděně. „Neznám advokáta, který by z toho vysekal udavače gestapa. Mohu vám dát jen jedinou radu: zmizte do Švýcar, jak nejrychleji můžete."

Lucie pokrčila rameny: „Do Švýcar! Říkám vám, že Josetta otevře kohoutek od plynu. Byla chudinka tak šťastná poslední dobou," řekla s náhlým dojetím, „všichni říkají, že na plátně vypadá senzačně. Posaďte se," dodala netrpělivě, „a poslouchejte mě."

„Poslouchám," řekl Henri a posadil se.

„Advokáta mám! Doktor Truffaut, neznáte? Je to spolehlivý přítel a je mi z různých důvodů zavázán," dodala napůl se usmívajíc. Upřeně se zadívala Henrimu do očí: „Studovali jsme spolu celou věc po všech stránkách. Říká, že jediné řešení je, aby Mercier tvrdil, že pracoval pro obě strany: ale to pochopitelně obstojí jen tehdy, když to potvrdí nějaký věrohodný účastník odboje."

„Už rozumím," řekl Henri.

„Není těžké rozumět," řekla Lucie chladně.

Henri se zasmál: „Vy myslíte, že je to tak snadné! Potíž je v tom, že všichni kamarádi vědí, že Mercier se mnou nikdy nepracoval."

Lucie se kousla do rtu; najednou z ní všechno furiantství spadlo a Henri dostal strach, aby se nerozplakala, to by byla jistě odpuzující podívaná. Se škodolibou radostí pozoroval

ten skleslý obličej a v duchu se mu jako vítr honila slova: zamilovaná do německého nadporučíka; ta mě opravdu nachytala; pitomec! ubohý pitomec! myslel si, že si může být jist její radostí, její něhou: pitomec! nikdy ho nepovažovala za nic jiného než za nástroj. Lucie je chytrá ženská, viděla daleko: když jednala v Henriho zájmu, když mu strčila Josettu do náruče, nedělala to proto, aby zajistila kariéru dceři, na které jí houby záleželo, ale proto, aby získala cenného spojence; a Josetta hrála její hru; vykládala Henrimu, že nikdy nemilovala, aby vysvětlila svou rezervovanost; ale veškerou lásku, které její banální srdce bylo schopné, darovala kdysi německému nadporučíkovi, hezkému mládenci. Měl chuť ji urážet, bít, a přitom po něm chtějí, aby ji zachránil!

„Cožpak ta činnost nebyla tajná?" řekla Lucie.

„Ano, ale mezi sebou jsme se znali."

„A vyšetřující soudce by vám neuvěřil na slovo? Kdyby vás konfrontoval s vašimi kamarády, shodili by vás?"

„To nevím a nechci podstoupit takové riziko," řekl Henri podrážděně. „Zdá se, že si neuvědomujete, že křivé svědectví je vážná věc. Vám záleží na vašem krejčovském salóně; mně taky záleží na některých maličkostech."

Lucie se zase uklidnila; neutrálním hlasem řekla: „Hlavní obvinění proti Mercierovi je, že 23. února udal na pont de l'Alma dvě děvčata: v ilegalitě jim říkali Lisa a Yvonna, strávily rok v Dachau; nic vám to neříká?"

„Ne."

„Škoda; kdybyste je znal, mohlo nám to snad pomoct. V každém případě vás ony znají. Kdybyste tvrdil, že toho dne s vámi Mercier byl někde jinde, neodstoupily by od svého udání? A kdybyste prohlásil, že jste tajně používal Merciera jako informátora, troufal by si někdo tvrdit opak?"

Henri uvažoval. Ano, má značný kredit, takový výmysl by snad obstál. V roce čtyřiačtyřicátém byl Luc v Bordeaux; Chancel, Galtier, Varieux jsou mrtvi. Jestli Lambert, Sézenac, Dubreuilh budou mít pochybnosti, nechají si je pro sebe. Ale nebude přece křivě svědčit kvůli nějaké couře proto, že se mu zalíbila její kůže. Moc dobře si své tajemství zachovala, neviňátko!

„Pospěšte si a jeďte do Švýcar!" řekl. „Najdete tam spoustu nejlepších lidí. Do Švýcar nebo do Brazílie nebo do Argentiny. Svět je velký. Myslet si, že se dá žít jedině v Paříži, je předsudek."

„Přece znáte Josettu, ne? Zrovna zase začínala nabírat chuť k životu. Ta se přes to nikdy nepřenese!" řekla Lucie.

Henri si najednou prudce přál ji uvidět a rychle vstal: „Budu o tom uvažovat."

„Tady máte adresu doktora Truffauta," řekla Lucie a vytáhla z kapsy kousek papíru. „Kdybyste se rozhodl, spojte se s ním."

„Dejme tomu, že se rozhodnu pro," řekl Henri. „Jak máte zajištěno, že chlap ty doklady vrátí?"

„Co jiného může dělat? Předně nemá zájem na tom, aby vás rozzlobil. A pak, jakmile by byly ty doklady zveřejněné, vaše svědectví by bylo podezřelé. Ne. Jestli ho z toho dostanete, má svázané ruce."

„Večer vás zavolám," řekl Henri.

Lucie vstala a chvilku před ním zůstala váhavě stát; znovu dostal strach, aby se nerozslzela nebo aby se mu nevrhla k nohám; ale Lucie jenom povzdechla a doprovodila ho až ke dveřím.

Rychle seběhl po schodech. Posadil se za volant svého auta a jel do rue Gabrielle. Měl vždycky v kapse klíček, který mu Josetta před rokem jedné hezké noci dala; otevřel dveře a bez klepání vešel do ložnice:

„Co je?" řekla Josetta; otevřela oči a pousmála se: „To jsi ty? Kolik je hodin? To je od tebe hezké, že jsi mě přišel políbit."

Nepolíbil ji; roztáhl záclony a posadil se na taburet s volánky. Mezi těmi tapetovanými stěnami, těmi bibeloty, těmi atlasovými polštáři bylo těžko představit si skandál, vězení, zoufalství. Tvář, velice růžová pod rusými vlasy, se usmívala.

„Musím s tebou mluvit," řekl.

Josetta se trochu nadzdvihla na polštáři: „O čem?"

„Proč jsi mi neřekla pravdu? Tvá matka mi právě všechno pověděla; a tentokrát chci pravdu," řekl prudce. „To mi tě hodila do náruče proto, že si myslela, že vám jednoho dne budu užitečný?"

„Co se děje?" zeptala se vyděšeně Josetta.

„Odpověz mi! Spala jsi se mnou proto, že to chtěla tvá matka?"

„Matka mi už dávno říká, abych tě nechala," řekla Josetta, „chtěla by, abych se přilepila na nějakého starého pána. Co se děje?" zeptala se prosebně.

„Ten fascikl," řekl, „už jsi o něm slyšela? Zatkli chlapa, který ho má v rukou, a on vyhrožuje, že to píchne."

Josetta skryla obličej do polštáře: „Což to nikdy nevezme konec!" řekla zoufale.

„Vzpomínáš si, to první ráno, právě tady, jsi mi řekla, že

jsi nikoho nemilovala; pak jsi povídala něco neurčitého o jakémsi mladém muži, který umřel v Americe. Tvůj mladý muž byl německý oficír; udělala jsi ze mne pěkného blázna!"

„Proč takhle mluvíš?" řekla Josetta. „Co jsem ti udělala? Když jsem byla v Lyons, to jsem tě ještě neznala."

„Ale když jsem se tě ptal, to už jsi mě znala: a lhala jsi mi s tak nevinným výrazem!"

„K čemu by bylo dobré říkat ti pravdu? Maminka mi to zakázala; a byl jsi konec konců cizí člověk."

„A celý rok jsem pro tebe zůstal cizím člověkem?"

„Proč jsme o tom všem měli mluvit?" Začala tiše plakat do dlaní. „Maminka říká, že jestli mě udají, půjdu do vězení. Já nechci! Radši se zabiju."

„Jak dlouho trvala ta historka s nadporučíkem?"

„Rok."

„To on ti zařídil tenhle byt?"

„Ano; všechno, co mám, to mi dal on."

„A tys ho milovala?"

„Miloval mě, miloval mě, jako mě nikdy žádný muž už nebude milovat; ano, milovala jsem ho," vzlykala, „to není důvod, proč by mě měli zavřít do vězení."

Henri vstal, udělal několik kroků mezi kusy nábytku, které vybíral krásný nadporučík. V hloubi duše vždycky věděl, že byla Josetta schopna spát s Němci. „Nic jsem z té války nechápala," přiznala; předpokládal, že se na ně usmívala a že s nimi nakonec slabě flirtovala, a omlouval ji; upřímná láska by mu tedy měla připadat ještě omluvitelnější. Ale ve skutečnosti mu byla nesnesitelná představa šedozelené uniformy na tomto křesle a muže ležícího vedle Josetty s ústy na jejích, tělo vedle těla.

„A víš, co tvá matka doufá? Že budu křivě svědčit, abych vás z toho dostal. Křivé svědectví; domnívám se, že ti to nic neříká."

„Nepůjdu do vězení, zabiju se," opakovala Josetta v slzách; „je mi to ostatně jedno, je mi jedno, když se zabiju."

„Nepadá v úvahu, že bys šla do vězení," řekl Henri měkčím tónem.

No tak! Nemá cenu hrát si na soudce: žárlí, to je všechno. Chce-li být opravdu spravedlivý, nemůže Josettě vytýkat, že milovala prvního člověka, který ji miloval. A jakým právem jí vytýká, že mlčela? Nemá na ni žádná práva.

„V nejhorším budete muset odjet z Francie," pokračoval. „Ale člověk může žít jinde než ve Francii."

Josetta vzlykala dál; zřejmě nemělo žádný smysl, co teď řekl. Ostuda, útěk, vyhnanství: přes to se Josetta nikdy ne-

přenese, už takhle příliš nelpí na životě. Rozhlédl se kolem sebe a hrdlo mu sevřela úzkost. V tomto operetním interiéru se zdál život hodně frivolní; ale kdyby jednoho dne Josetta otevřela plyn, umřela by mezi těmi tapetovanými stěnami, pod těmi růžovými pokrývkami; pohřbili by ji v její nadýchané košilce; banalita tohoto pokoje je klamná; Josettiny slzy jsou opravdové slzy, pod navoněnou kůží je skryta opravdová kostra. Posadil se na kraj postele.

„Neplač," řekl. „Já tě z toho dostanu."

Odhrnula si pramínky vlasů, které jí splývaly po mokrém obličeji:

„Ty? Vypadáš tak rozzlobeně!"

„Ale ne, nezlobím se. Slibuju ti, že tě z toho dostanu," opakoval přesvědčivě.

„Ano! Zachraň mě! Prosím tě!" zvolala Josetta a vrhla se mu do náruče.

„Neboj se. Nic zlého se ti nestane," řekl mírně.

„Ty jsi tak hodný!" řekla Josetta. Přitiskla se k němu a nastavila mu rty; odvrátil se.

„Hnusím se ti?" zašeptala tak pokorně, že se Henri najednou zastyděl: styděl se, že je na nesprávné straně. Muž proti ženě, člověk, který má peníze, jméno, kulturu, a hlavně ovšem morálku! Poslední dobou je ta morálka trochu pocuchaná, ale ještě může vzbuzovat iluze; občas se na ni dá nachytat sám. Políbil ústa slaná od slz:

„Já sám se sobě hnusím."

„Ty?"

Zdvihla k němu oči, které nic nechápaly, a on ji znovu políbil v návalu soucitu. Jaké dostala zbraně, jaké zásady, jaké naděje? Od matky dostávala facky, mužští k ní byli sprostí, její krása ji pokořovala, a teď jí do srdce zahnízdili udivenou výčitku svědomí.

„Měl jsem být hodný hned a ne se na tebe rozkřiknout."

Úzkostlivě se na něho podívala: „Opravdu se na mě nezlobíš?"

„Opravdu ne. A dostanu tě z toho."

„Jak to uděláš?"

„Udělám, co bude třeba."

Josetta si vzdychla a opřela si hlavu Henrimu o rameno; hladil jí vlasy. Křivé svědectví; to pomyšlení v něm vzbuzovalo odpor. Ale jaképak pochybnosti? Když bude křivě přísahat, nikomu neublíží; zachrání Mercierovu hlavu, což je politováníhodné: ale tolik jiných by zasloužilo chcípnout a daří se jim dobře! Kdyby to neudělal, Josetta je schopna se

zabít; nebo v každém případě by měla zkažený život. Ne, není možné váhat: na jedné straně je Josettin život, na druhé zábrany svědomí. Ovinul si kolem prstu pramínek vlasů. Stejně člověk z dobrého svědomí nic nemá. Už si často myslel: to je pak lepší rovnou udělat nějakou lumpárnu. Teď se mu nabízí krásná příležitost, aby se vykašlal na morálku: nenechá si ji ujít. Vyprostil ruku a přejel si tvář. Nesedí mu, když předstírá démoničnost. Bude křivě svědčit, protože mu nic jiného nezbývá, to je všechno. Jak jsem dospěl až sem? Připadalo mu to zároveň naprosto logické a úplně nemožné; ještě nikdy mu nebylo tak smutno.

Henri nenapsal Dubreuilhovi, ani si od srdce nepohovořil s Lambertem. Přátelé, to znamená skládat účty: aby mohl udělat to, co udělá, musel být sám. Teď, když se rozhodl, zakázal si výčitky svědomí. Neměl také strach. Bere na sebe ovšem velké riziko, jsou možné všelijaké konfrontace, a panečku, to by byl krásný skandál, kdyby ho usvědčili z křivého svědectví! S přidáním gaullistické nebo komunistické omáčky by z toho bylo šťavnaté sousto! Ale nedělal si iluze o významu své činnosti a pokud jde o jeho osobní budoucnost, na tu kašlal. S advokátem Truffautem vyrobili předstíranou Mercierovu kariéru; a toho dne, kdy vcházel k vyšetřujícímu soudci, měl tíhu na srdci jen nepatrnou. Ta kancelář, stejná jako tisíce jiných kanceláří, vypadala neskutečnější než scéna na divadle; soudce, zapisovatel byli jen herci jakéhosi abstraktního dramatu: hráli svou úlohu; Henri bude také hrát svou; slovo pravda tady nemá žádný význam.

„Ovšem, agent, který pracuje pro obě strany, je nucen nepříteli poskytovat služby," vykládal plynule; „to víte právě tak jako já. Mercier nám nemohl pomáhat, aniž se kompromitoval; ale o údajích, které Němcům nosil, jsme vždycky předem společně rozhodovali; nikdy se nedostalo ven nic o skutečné činnosti naší sítě; a za to, že tu dnes jsem, že se tolika kamarádům podařilo zachránit život, že *Espoir* mohl tajně existovat, za to vděčím jemu."

Mluvil s důrazem a cítil, že je přesvědčivý; Mercierův úsměv podporoval jeho tvrzení; byl to poměrně hezký mladík okolo třicítky, vypadal skromně a měl dosti sympatický obličej. A přece třeba zrovna on udal Borela nebo Fachoise, pomyslel si Henri; udal jiné: bez lásky, bez nenávisti, za peníze; zabili je, zabili se a on bude žít dál, vážený, šťastný, spokojený. Ale mezi těmi čtyřmi stěnami je člověk tak daleko

od světa, ve kterém lidé žijí a umírají, že to nemělo žádný význam.

„Je vždycky choulostivé rozhodnout o okamžiku, kdy se z oboustranného agenta stane zrádce," řekl soudce. „Nevíte asi, že Mercier bohužel tu hranici překročil."

Pokynul soudnímu sluhovi a Henri strnul; věděl, že Yvonna a Lisa strávily dvanáct měsíců v Dachau, ale nikdy je neviděl. Teď je vidí; Yvonna je ta černovlasá, vypadá zotavená; Lisa má kaštanové vlasy, je ještě hubená a bledá, jako kdyby vstala z mrtvých; pomsta jí nevrátila barvu; ale obě jsou velmi skutečné a bude těžké lhát jim do očí. Yvonna opakovala obvinění a nespustila přitom pohled z Merciera:

„Třiadvacátého února 1944 ve dvě hodiny odpoledne jsem měla schůzku s Lisou Pelouxovou, zde přítomnou, na pont de l'Alma; v okamžiku, kdy jsem ji oslovila, přiblížili se k nám tři muži, dva Němci a tady ten, který nás Němcům ukázal; měl na sobě hnědý svrchník, byl bez klobouku a oholený jako dnes."

„Jde o záměnu osoby," řekl Henri pevně. „Třiadvacátého února 1944 byl Mercier se mnou v La Souterraine; přišli jsme tam spolu den předtím; kamarádi nám měli dát plán skladišť, která Američané tři dny nato bombardovali, a strávili jsme den s nimi."

„Ale je to opravdu on," řekla Yvonna; pohlédla na Lisu, a ta řekla: „Je to on."

„Nemohl jste se mýlit v datu?" zeptal se soudce.

Henri zavrtěl hlavou: „Bombardování bylo šestadvacátého; údaje byly předány čtyřiadvacátého a dvaadvacátého a třiadvacátého jsem strávil tam; taková data člověk nezapomíná."

„Byly jste zatčeny třiadvacátého února, že?" obrátil se soudce na mladé ženy.

„Ano, třiadvacátého února," řekla Lisa. Vypadaly ohromeně.

„Viděly jste udavače jen chvíli a v okamžiku, kdy jste byly rozrušeny," řekl Henri; „kdežto já jsem s Mercierem pracoval dva roky, nepadá v úvahu, že bych si ho spletl s někým jiným. Všechno, co o něm vím, mi zaručuje, že by nikdy neudal dvě účastnice odboje: to je ovšem jen moje přesvědčení. Že však byl třiadvacátého února 1944 se mnou v La Souterraine, to prohlašuji pod přísahou."

Henri vážně pohlížel na Yvonnu a Lisu a ony hleděly jedna na druhou se zmateným výrazem. Byly si stejně jisty Mercierovou totožností jako Henriho pravdomluvností a v očích měly paniku.

„Tak to byl jeho bratr nebo dvojče," řekla Yvonna.
„Nemá bratra," řekl soudce.
„Byl to někdo, kdo se mu podobal jako bratr."
„Mnoho lidí se zdá podobných po dvou letech," řekl Henri.
Nastalo ticho a soudce se zeptal: „Trváte na svém obvinění?"
„Ne," řekla Yvonna.
„Ne," řekla Lisa.
Aby nemusely podezírat Henriho, raději pochybují o své nejbezpečnější vzpomínce; ale zároveň s minulostí ztrácí pro ně pevné obrysy i přítomnost i sama skutečnost; Henri se zhrozil té nechápavé ztracenosti v jejich pohledu.
„Kdybyste to laskavě přečetl a podepsal," řekl soudce.
Henri přečetl stránku psanou strojem; jeho prohlášení, převedené do toho nelidského slohu, ztrácelo jakoukoli váhu, nedělalo mu potíže podepsat; ale nejistě sledoval pohledem obě mladé ženy, když vycházely ven; byl by se za nimi chtěl rozběhnout; ale neměl, co by jim řekl.
Byl to den jako jiné dny a nikdo nevyčetl z jeho tváře, že právě křivě přísahal. Lambert ho potkal na chodbě a neusmál se na něj, ale z jiných důvodů: dotklo se ho, že ho Henri ještě nepozval na ten rozhovor od srdce. Zítra ho pozvu na večeři. Ano, přátelství je zase dovoleno, konec s opatrností a zábranami; věci proběhly tak hladce, že člověk mohl mít za to, že se vůbec nic nestalo. Dejme tomu, řekl si Henri, a zasedl za stůl. Prolistoval poštu. Dopis od Mardruse: Paula se uzdravila, ale bylo by žádoucí, aby se Henri nepokoušel ji vyhledávat; výborně. Pierre Leverrier psal, že je ochoten koupit Lambertovy podíly; dobře; je poctivý a přísný; nevrátí *Espoiru* jeho ztracené mládí, ale bude možno s ním pracovat. Aha, tady jsou další informace o malgašské aféře. Henri četl strojem psané stránky. Sto tisíc Malgašů pobito a na druhé straně sto padesát Evropanů, na ostrově vládne teror, všichni poslanci byli zatčeni, ačkoli prohlásili, že s povstáním nesouhlasí; podrobili je mučení, které by dělalo čest gestapu, na jejich advokáta byl podniknut atentát granátem, proces je předem zfalšován a ani jedny noviny nejsou ochotny skandál odhalit. Vyndal plnicí pero. Někoho tam musí poslat: Vincent by to s radostí přijal. Mezitím si dá záležet na úvodníku. Napsal první řádky, když sekretářka otevřela dveře: „Je tu návštěva." Podala mu navštívenku: advokát Truffaut. Henri cítil, jak se mu trochu sevřelo srdce. Lucie Belhommová, Mercier, advokát Truffaut, něco se přece stalo: má spoluviníky.
„Uveďte ho dál."

Advokát držel v ruce velkou koženou aktovku: „Dlouho vás nezdržím," řekl; spokojeně dodal: „Vaše svědectví vzbudilo úplnou senzaci; osvobození je zajištěné. Jsem tomu velice rád. Chyby, kterých se ten mladík snad dopustil, by nenapravil ve vězení. Dal jste mu příležitost, aby se stal novým člověkem."

„A aby prováděl nová svinstva!" řekl Henri. „Ale o to nejde. Doufám jedině, že už o něm nikdy neuslyšíme."

„Poradil jsem mu, aby odjel do Indočíny," řekl advokát.

„Skvělý nápad," řekl Henri. „Ať zabije tolik Indočíňanů, kolik bylo jeho vinou zabito Francouzů, a bude z něho slavný hrdina. A co jinak, vrátil ten fascikl?"

„Právě," řekl advokát. Vyndal z aktovky tlustý balík zabalený do hnědého papíru: „Chtěl jsem vám to předat do vlastních rukou." Henri vzal balík: „Proč mně?" zeptal se váhavě. „Měl jste to předat paní Belhommové."

„Uděláte s tím, co vám bude libo," řekl Truffaut bezbarvým hlasem. „Můj klient se zavázal, že to předá vám."

Henri hodil balík do zásuvky; advokát má vůči Lucii jakési tajemné závazky; to však neznamená, že je nosí v srdci. Snad si dopřává potěšení pomsty. „Jste si jist, že je to všechno?"

„Ovšem," řekl advokát. „Ten mladík dokonale pochopil, že špatná nálada z vaší strany by ho mohla přijít draho. Už o něm neuslyšíme, o tom jsem přesvědčen."

„Děkuju vám, že jste se obtěžoval," řekl Henri.

Advokát vstal: „Nemyslíte, že bychom se museli obávat nějakého dementi?"

„Nemyslím," řekl Henri. „Celá ta historka se ostatně nedostala na veřejnost."

„Naštěstí ne, všechna publicita byla rychle potlačena."

Nastalo ticho, které se Henri nepokusil přerušit, a advokát Truffaut se nakonec odhodlal k odchodu: „Tak já vás ponechám vaší práci. Doufám, že se někdy uvidíme u paní Belhommové." Vstal: „Kdybyste měl někdy sebemenší nepříjemnosti, dejte mi vědět."

„Děkuji," řekl Henri suše.

Jakmile advokát vyšel ven, otevřel Henri zásuvku: ruka mu znehybněla na hnědém papíře. Nedotknout se ničeho, odnést to domů a bez jediného pohledu to spálit. Ale už trhal provázek, rozkládal po stole doklady: německé dopisy, francouzské dopisy, zprávy, obvinění; fotografie; dekoltovaná, šperky ověšená Lucie mezi uniformovanými Němci; Josetta, sedící mezi dvěma německými důstojníky u kbelíku se šampaňským, jak se směje na plná ústa; Josetta stojí ve světlých šatech na

trávníku, do ní je zavěšený krásný nadporučík a ona se na něho usmívá s tím šťastně důvěřivým úsměvem, který Henriho tak často dojímal; vlasy jí volně spadaly na ramena, vypadala mladší než dnes a o tolik veselejší! Jak se smála! Když dával fotografie zpátky na stůl, všiml si, že jeho prsty zanechaly na lesklém povrchu vlhké skvrny. Vždycky věděl, že se Josetta smála, zatímco Lisy a Yvonny po tisících skomíraly v koncentrácích; ale to byla stará historie, dobře schovaná za závěsem, za kterým se příhodně mísí minulost, nepřítomnost a nicota. Teď viděl: ta minulost byla přítomností; je přítomností.

„Má drahá lásko". Nadporučík psal pečlivou francštinou, promísenou krátkými německými větami, plnými vášně. Zřejmě byl velice hloupý, velice zamilovaný a velice smutný. Milovala ho; zemřel, jistě hodně plakala. Ale předtím se smála; jak se smála!

Henri balíček zase zabalil a hodil do zásuvky, kterou zamkl na klíč. Zítra to spálím. Teď musím dopsat ten článek. Znovu vzal pero. Bude psát o spravedlnosti, o pravdě, bude protestovat proti vraždám a mučení. Musím, řekl si důrazně. Odmítne-li dělat, co udělat má, bude dvojnásobně vinný; ať si o sobě myslí, co chce, jsou tu lidé, které se musí pokusit zachránit.

Pracoval až do jedenácti do večera, ani se nenavečeřel; neměl hlad; jako jindy jel večer pro Josettu k divadlu a čekal na ni v autě; měla na sobě nadýchaný plášť mlžné barvy; byla hodně nalíčená a velice krásná. Posadila se vedle něho a pečlivě kolem sebe rozložila obláček, do kterého byla zahalena.

„Maminka říká, že všechno dobře dopadlo; je to pravda?"

„Je."

„A nebudou tě podezírat, že jsi lhal?"

„Myslím, že ne."

„Měla jsem celý den takový strach!" řekla Josetta. „Jsem úplně vyčerpaná. Dovez mě domů."

„Dobře."

Mlčky jeli k rue Gabrielle. Josetta mu položila ruku na rukáv: „Ty jsi spálil ty papíry?"

„Ano."

„Prohlídl sis je?"

„Ano."

„Co tam vlastně bylo? Určitě ne nějaké ošklivé fotografie," řekla neklidně. „Nikdo mě nikdy nijak ošklivě nefotografoval."

„Nevím, čemu říkáš ošklivé fotografie," řekl se slabým

úsměvem. „Bylas tam s tím německým nadporučíkem a byla jsi velmi hezká.“

Neodpověděla. Byla to tatáž Josetta; ale za ní viděl to krásné, až moc veselé děvče, které se smálo na fotografii, lhostejné ke všemu neštěstí; napříště bude vždycky stát mezi nimi.

Zastavil vůz a doprovodil Josettu až k domovním dveřím: „Nepůjdu nahoru,“ řekl. „Já jsem taky unavený a musím ještě vyřídit spoustu věcí.“

Upřela na něj široce rozevřené a vyděšené oči: „Nepůjdeš nahoru?“

„Ne.“

„Zlobíš se?“ zeptala se. „Tuhle jsi říkal, že ne, ale teď se zlobíš.“

„Nezlobím; ten člověk tě miloval a tys ho taky milovala, bylas volná.“ Pokrčil rameny: „Snad je to žárlivost; ale dnes nemám chuť jít nahoru.“

„Jak chceš,“ řekla Josetta.

Smutně se na něj usmála a stiskla knoflík; když zmizela, dlouho se díval na osvětlené okénko nad vchodem. Ano, snad je to prostě žárlivost; dnes by pro něho bylo nemožné ji obejmout. Jsem nespravedlivý, řekl si. Ale tady nemá spravedlnost co poroučet, člověk nespí se ženou ze spravedlnosti. Odešel.

Když ho druhý den Henri zval na večeři, zachoval si Lambert svůj zamračený výraz: „Lituju, jsem zadaný.“

„A zítra?“

„Zítra taky. Tenhle týden mám zadaný každý večer.“

„Tak tedy příští týden,“ řekl Henri.

Bylo nemožné Lambertovi vysvětlit, proč ho nepozval dřív; ale o několik dní později se Henri rozhodl opakovat útok, na Lamberta přece takové naléhání jistě zapůsobí. Šel v redakci nahoru po schodech a připravoval si nějaký přesvědčivý projev; vtom potkal Sézenaca:

„Nazdar, to jsi ty?“ řekl mu přátelsky. „Co děláš?“

„Nic zvláštního,“ řekl Sézenac.

Ztloustl, byl mnohem méně hezký než dřív.

„Nepůjdeš se mnou na chvíli zpátky? Už jsme se léta neviděli,“ řekl Henri.

„Dnes ne,“ řekl Sézenac.

Rychle se pustil po schodech dolů. Henri vystoupil po posledních stupních. Nahoře na chodbě se opíral o zeď Lambert a vypadal, jako když na něj čeká.

„Zrovna jsem potkal Sézenaca," řekl Henri. „Viděls ho?"
„Ano."
„Vídáš ho někdy? Co dělá?" zeptal se Henri a otevřel dveře své kanceláře.
„Myslím, že donáší policii," řekl Lambert divným hlasem. Henri na něj překvapeně pohlédl: měl na čele kapičky potu.
„Proč si to myslíš?"
„Podle toho, co mi říkal."
„Narkoman, který potřebuje prachy: to je ovšem druh lidí, ze kterých se rekrutují fízlové," řekl Henri. Dodal zvědavě: „Co ti vykládal?"
„Navrhl mi podivný obchod," řekl Lambert. „Slibuje, že mi řekne jména lumpů, co oddělali mého otce, když mu za to dám určité informace."
„Jaké informace?"
Lambert se podíval Henrimu do očí: „Informace o tobě."
Henri ucítil, jak se mu sevřel žaludek.
„Pročpak já zajímám policii?" řekl překvapeně.
„Zajímáš Sézenaca." Lambertův pohled se neodvracel od Henriho. „Prý jsi tuhle svědčil ve prospěch nějakého Merciera, chlapa, který provozoval černý obchod v okolí Lyons a který navštěvoval Belhommovy. Tvrdil jsi, že v třiačtyřicátém a čtyřiačtyřicátém pracoval v naší síti a že tě doprovázel do La Souterraine 23. února 1944."
„Souhlasí," řekl Henri. „A co má být?"
„Nikdy jsi se předtím s Mercierem nesetkal," řekl Lambert vítězoslavně, „Sézenac to ví a já taky. Já jsem tenkrát za tebou chodil jako stín: žádný Mercier se nevyskytl. K tvé cestě do La Souterraine došlo 29. února, mluvilo se tehdy, že s tebou mám jet, a to datum mi utkvělo. Vzal jsi s sebou Chancela."
„Ty jsi se úplně zbláznil," řekl Henri. Pociťoval stejné rozhořčení, jako by ho Lambert podezíral neprávem. „Jel jsem do La Souterraine dvakrát, jednou s Mercierem, kterého neznal nikdo jiný než já." Dodal podrážděně: „Nezasloužíš si, abych ti vůbec odpovídal, protože mě tady obviňuješ z křivého svědectví, z ničeho menšího!"
„Třiadvacátého jsi byl v Paříži," řekl Lambert. „Všechno to mám zaznamenané v sešitku; ověřím si to, ale vím, žes podnikl jenom jednu cestu, však jsme o tom dost diskutovali! Ne, nic mi nevykládej; skutečnost vypadá tak, že Mercier má Belhommovy tak či onak v hrsti, a abys zachránil ty dvě oholené hlavy, očistil jsi udavače gestapa!"
„Kdyby to byl někdo jiný, rozbil bych mu držku," řekl

Henri. „Okamžitě odsud vypadni a už mi sem nechoď."
„Počkej!" řekl Lambert. „Ještě slovo. Nic jsem Sézenacovi neprozradil: přitom jsem měl zatracenou chuť, aby mluvil, to ti přísahám. Nic jsem mu neprozradil," opakoval, „a teď jsme teda spolu vyrovnáni. Beru si nazpět svou svobodu."
„Už dlouho čekáš na záminku!" řekl Henri. „Teď sis konečně nějakou vymyslel. Gratuluju!"
„Nic jsem si nevymyslel!" řekl Lambert. „Panebože," dodal, „jaký jsem to byl blbec! Věřil jsem, že jsi tak poctivý, tak nezištný! Až mi to nahánělo strach! Představoval jsem si, že k tobě každý musí být loajální. Loajalita — povídali! Každého soudíš: ale sám nemáš o nic víc skrupulí než každý druhý!"
Zamířil ke dveřím tak důstojně, že měl Henri téměř chuť usmát se; vztek ho opustil; necítil nic než jakousi neurčitou úzkost. Upřímně mu všechno vyložit? Ne, Lambert je příliš kolísavý, příliš snadno ovlivnitelný; dnes nedal Sézenacovi informace, ale zítra by se mohlo doznání stát v jeho rukách, ve Volangeových rukách nebezpečnou zbraní. Je nutno zapírat: i tak už je nebezpečí až dost velké. Sézenac proti mně shání důkazy, ví, že by je mohl draho prodat, pomyslil si Henri. Dubreuilh nikdy nic o Mercierovi neslyšel; snad si vzpomene, že 23. února byl Henri v Paříži; kdyby ho Sézenac neočekávaně zaskočil, nemá Dubreuilh nejmenší důvod, proč překrucovat pravdu. „Měl bych ho o tom informovat." Ale Henrimu bylo proti mysli, žádat po něm pomoc a spoluvinu, aniž se aspoň pokusil předtím se s ním smířit; nedovedl si ostatně představit, že by mu mohl svěřit pravdu. Divná věc; říkal si: Kdybych to měl udělat znovu, udělal bych to, ale přitom by nesnesl, aby někdo jiný věděl, co udělal; pak by se za to styděl. Bude se cítit v právu jen tak dlouho, dokud nebude odhalen: jak dlouho? Jsem v nebezpečí, opakoval si A ještě někdo je v nebezpečí: Vincent. I když toho starého neodpravil jeho gang, Sézenac toho o něm ví až moc; musí ho varovat. A musí hned zajít za Lucem, který si doma léčí záchvat dny, a sestavit s ním dopis, kterým podá demisi. Luc už dlouho očekává krizi, snad mu to nebude příliš vadit. Henri vstal. Za tenhle stůl už se nikdy neposadím, pomyslel si. S tím je tedy konec, *Espoir* už není můj! Litoval, že odchází uprostřed kampaně, kterou rozpoutal okolo událostí na Madagaskaru; ti druzí to pochopitelně ututlají. Ale jinak byl mnohem méně dojat, než by byl předpokládal. Když sestupoval se schodů, řekl si: Teď platím výkupné. Výkupné za co? Že spal s Josettou? Že ji chtěl zachránit? Že si chtěl uchovat

soukromý život, když činnost vyžaduje celého člověka? Že umíněně tu činnost prováděl a přitom se jí bez výhrady neoddal? Nevěděl. A i kdyby to věděl, nic by se nezměnilo.

Té noci, kdy rotačky tiskly dopis, kterým podával demisi, upozornil Henri vrátného v hotelu: „Zítra nejsem pro nikoho doma, nepřijímám ani návštěvy, ani telefonické hovory." Nevesele vstoupil do svého pokoje. U Josetty už znovu nepřespal a jí to zřejmě příliš nevadilo; tím lépe; přesto však mu ta postel, kde spal sám, připadala přísná jako postel v nemocnici. Je tak příjemné mísit svůj spánek se spánkem druhého teplého a důvěřivého těla: člověk se probouzí posilněný. Teď se cítil prázdný, když se ráno probouzel. Těžko usínal; předem se mu protivily všechny komentáře, které jeho demise vyvolá.

Vstal pozdě; právě se oblékl, když mu přinesli depeši, poslanou potrubní poštou; srdce se mu sevřelo, když poznal Dubreuilhovo písmo. „Právě jsem přečetl váš dopis na rozloučenou s *Espoirem*. Je opravdu nesmysl, že náš postoj zdůrazňuje jenom to, v čem spolu nesouhlasíme, když nás tolik věcí sbližuje. Pokud jde o mne, jsem pořád váš přítel." Bylo tam post scriptum. „Rád bych s vámi co nejdřív mluvil o někom, kdo to s vámi zřejmě nemyslí dobře." Henri dlouho upíral pohled na modročerné řádky; chtěl sám psát, a udělal to Dubreuilh. Jeho velkorysost bylo možno nazvat pýchou; ale pak tedy pýcha je u něho velkorysou ctností. Půjdu za ním hned, řekl si Henri; a měl pocit, jako by mu právě vypustili v hrudi armádu červených mravenců. Co řekl Sézenac? Jestliže u Dubreuilhe vyvolal podezření, jak má Henri lhát dost přesvědčivě, aby je potlačil? Patrně ještě na lhaní není příliš pozdě, když mu Dubreuilh nabízí přátelství; ale je hnusné, odpovědět na takovou nabídku zneužitím důvěry. Ale co jiného se dá dělat? I Dubreuilh by byl přiznáním pohoršený a pak by Henri měl pocit viny. Nastoupil do auta. Poprvé pociťoval své tajemství jako břemeno: tajemství vyžaduje, aby člověk klamal druhého nebo aby se sám zradil, přátelství už pak je sotva možné. Henri dlouho váhal před Dubreuilhovými dveřmi, než se odhodlal zazvonit.

Dubreuilh mu s úsměvem otevřel:

„To jsem rád, že vás vidím!" řekl přirozeným a věcným hlasem, jako by spolu měli po krátké nepřítomnosti projednávat nějaké důležité záležitosti.

„Já jsem rád," řekl Henri. „Když jsem dostal váš lístek,

udělalo mi to strašnou radost." Vešli do pracovny a Henri dodal: „Často jsem pomýšlel na to, že vám napíšu."

Dubreuilh ho přerušil: „Co se stalo? Lambert vás nechal plavat?"

V pohledu mu svítila ta stará zvědavost; jeho dravčí a chytré oči se nezměnily.

„Už mnoho měsíců chtějí Samazelle a Trarieux přestoupit ke gaullistům," řekl Henri. „Lambert se nakonec rozhodl jít s nimi."

„Mizera jeden," řekl Dubreuilh.

„Má pro to své důvody," řekl Henri rozpačitě. Posadil se do obvyklého křesla a jako obvykle si zapálil cigaretu; skutečné Lambertovy důvody musí zamlčet. Dubreuilh se nezměnil, ani pracovna, ani rituál; ale on sám už není to co dřív; kdysi by mu mohli stáhnout kůži, rozpitvat ho, a nic překvapivého by neodhalili; teď skrývá pod kůží ostudný nádor. Řekl rychle:

„Pohádali jsme se a já jsem ho dohnal až do krajnosti."

„Tak to muselo skončit!" řekl Dubreuilh. Dal se do smíchu: „No tak, kruh se uzavřel. S.R.L. je po smrti, vám ukradli vaše noviny; vrátili jsme se zase k nule."

„Za to můžu já," řekl Henri.

„Za to nemůže nikdo," řekl Dubreuilh živě. Otevřel skříň: „Mám tu moc dobrý armagnac, chcete?"

„Velmi rád."

Dubreuilh nalil do dvou skleniček a jednu podal Henrimu. Usmáli se na sebe:

„Anna je pořád v Americe?" zeptal se Henri.

„Vrací se za čtrnáct dní. Ta bude ráda," dodal Dubreuilh vesele, „zdálo se jí hloupé, že se už nevídáme."

„Bylo to opravdu hloupé," řekl Henri.

Byl by o tom chtěl mluvit, připadalo mu, že ta roztržka bude opravdu zlikvidována, teprve až si všechno upřímně prohovoří; a byl ochoten přiznat své chyby. Ale Dubreuilh zase změnil předmět rozhovoru.

„Prý už je Paula zdravá? Je to pravda?"

„Zdá se, že ano. Nechce mě vidět a mně je to tím milejší; nastěhuje se ke Claudii de Belzunce."

„Takže jste vlastně volný jak ten pták?" řekl Dubreuilh. „Co máte v úmyslu dělat?"

„Dopíšu svůj román. Jinak nevím. Přišlo to tak najednou, že jsem z toho ještě celý popletený."

„Netěší vás pomyšlení, že budete mít konečně čas pro sebe?"

Henri pokrčil rameny: „Ani moc ne. Snad to teprve přijde. Zatím mám hlavně výčitky svědomí."
„To bych rád věděl proč."
„Říkejte si, co chcete; jsem zodpovědný za všechno, co se stalo," řekl Henri. „Kdybych si nebyl postavil hlavu, byl byste koupil Lambertovy podíly, *Espoir* by byl náš a S.R.L. by to byl vydržel."
„S.R.L. byl ztracený tak jako tak," řekl Dubreuilh. „*Espoir*, to ano, ten bychom snad byli zachránili: a k čemu by to bylo? Stát proti dvěma blokům, zůstat nezávislý, o to se snažím ve *Vigilance:* ale nevidím dobře, kam to vede."
Henri si Dubreuilhe nechápavě měřil. Dává Henrimu tak rychle rozhřešení z jemnocitu? Nebo nechce, aby bylo jeho vlastní chování podrobeno zkoumání?
„Vy myslíte, že v říjnu už neměl S.R.L. šance?" zeptal se Henri.
„Myslím, že je neměl nikdy," řekl Dubreuilh úsečným tónem. Ne, neříkal to ze zdvořilosti; byl o tom přesvědčen a Henri tím byl vyveden z konceptu. Byl by asi rád řekl, že za neúspěch S.R.L. nijak nemohl, ale přesto ho toto Dubreuilhovo tvrzení uvádělo do rozpaků. Ve své knize Dubreuilh konstatoval bezmocnost francouzských intelektuálů; ale Henri nepředpokládal, že dává svým závěrům i zpětnou platnost.
„Odkdy si tohle myslíte?" zeptal se.
„Už dlouho." Dubreuilh pokrčil rameny: „Hned od začátku se ta partie hrála mezi SSSR a USA; my jsme byli outsideři."
„Ale to, co jste říkal, mi nepřipadá nijak mylné: Evropa může hrát svou úlohu a v Evropě i Francie."
„To byl omyl; byli jsme ve slepé uličce. Uvědomte si přece," dodal Dubreuilh netrpělivě, „jakou jsme měli váhu: vůbec žádnou."
Zřejmě je pořád stejný jako dřív; donutí vás, abyste ho sledovali, a pak vás najednou nechá stát a rozběhne se jiným směrem. Henri si často říkal: „Člověk nic nezmůže," ale bylo mu nepříjemné, že to Dubreuilh tak nesmlouvavě tvrdí.
„Byli jsme vždycky jen menšina," řekl, „ale připouštěl jste že menšina může být účinná."
„V některých případech, ale ne v tomhle," řekl Dubreuilh. Začal mluvit velice rychle; zřejmě toho měl už dlouho hodně na srdci: „Odboj, výborně, k tomu stačila hrstka lidí; nechtěli jsme vlastně nic víc než vyvolat rozruch; rozruch, sabotáž, odboj, to je záležitost menšiny. Ale když chce člověk budovat, to je něco docela jiného. Mysleli jsme, že stačí, když využijeme

svého elánu, a přitom mezi obdobím okupace a obdobím, které následovalo po osvobození, nastal radikální přelom. Měli jsme na vůli odmítnout spolupráci; ale to ostatní už nebylo naší věcí."

„Přece jen to bylo trochu naší věcí," řekl Henri. Chápal, proč Dubreuilh tvrdí opak; starý nechce připustit, že měl možnosti akce a že jich špatně využil: radši se obviňuje, že chybně uvažoval, než by přiznal porážku. Ale Henri byl pořád přesvědčen, že v pětačtyřicátém byla ještě budoucnost otevřená: nezapojil se do politiky pro potěšení; cítil přesvědčivě, že to, co se kolem něho děje, se ho týká.

„Nepodařilo se nám, co jsme chtěli," řekl Henri, „ale to neznamená, že jsme se o to neměli pokoušet."

„Což o to, nikomu jsme neublížili," řekl Dubreuilh, „je stejně dobré zabývat se politikou, jako opíjet se, pro zdraví je to dokonce méně škodlivé. Přesto jsme se pořádně sekli! Když si člověk přečte, co jsme psali mezi čtyřiačtyřicátým a pětačtyřicátým rokem, má chuť se zasmát: zkuste to, uvidíte sám!"

„Asi jsme byli moc optimističtí," řekl Henri, „pochopitelně..."

„Přiznávám nám všechny polehčující okolnosti, které chcete!" řekl Dubreuilh. „Úspěch odboje, radost z osvobození, to nás hodně omlouvá; právo vítězí, budoucnost je zaslíbena lidem dobré vůle; při svém starém idealistickém fondu jsme si nepřáli nic jiného než tomu věřit." Pokrčil rameny: „Byli jsme děti."

Henri mlčel; lpěl na té minulosti, jako právě člověk lpí na vzpomínkách z dětství. Ano, ta doba, kdy člověk bez váhání rozlišoval přátele a nepřátele, dobro a zlo, ta doba, kdy byl život prostý jako obrázek z Epinalu, ta připomíná dětství. Už sama jeho nechuť ji popřít dává Dubreuilhovi za pravdu.

„Co jsme podle vás měli dělat?" zeptal se a pousmál se: „Vstoupit do komunistické strany?"

„Ne," řekl Dubreuilh. „Jak jste to jednou říkal: to jednomu nezabrání myslet si, co si myslí: člověk nemůže ven ze své kůže. Byli bychom bývali velmi špatní komunisté." Dodal prudce: „A co vlastně udělali? Vůbec nic. Dostali se taky do slepé uličky."

„Tak tedy co?"

„Tak tedy nic. Nedalo se nic dělat." Henri si znovu nalil. Snad má Dubreuilh pravdu, ale pak je to fraška. Vzpomněl si na ten jarní den, kdy teskně pozoroval rybáře: řekl tehdy Nadině: „Nemám čas." Nikdy neměl čas, vždycky měl příliš moc co dělat. A ve skutečnosti se nedalo dělat nic.

„Škoda, že jsme si to neuvědomili dřív. Mohli jsme si ušetřit spoustu mrzutostí."

„Nemohli jsme si to uvědomit dřív!" řekl Dubreuilh. „Přiznat si, že patříme k národu pátého řádu a k překonané době, to se jen tak hned nepodaří." Potřásl hlavou: „To chce pořádnou práci, aby se člověk smířil s bezmocností."

Henri na něho pohlédl s obdivem; krásný karetní trik! Žádná porážka, jenom omyl; a i ten omyl je omluvitelný čili odmyslitelný. Minulost je čistá jako sépiová kost a z Dubreuilhe je neposkvrněná oběť historické osudovosti. Ano, ale Henriho tohle naprosto neuspokojuje; nechce připustit, že od začátku celé té věci byl úplně trpný. Prožil konflikty svědomí, pochybnosti, nadšení, ale podle Dubreuilhe byla hra rozhodnuta předem. Často uvažoval, kdo vlastně je; a dostává tuto odpověď: je francouzský intelektuál, opojený vítězstvím čtyřiačtyřicátého roku a dovedený událostmi k tomu, aby jasně viděl svou zbytečnost.

„Z vás se stal divný fatalista!" řekl.

„Ne. Neříkám, že činnost vůbec je nemožná. Ale v tomto okamžiku je nemožná pro nás."

„Četl jsem vaši knihu," řekl Henri. „Vlastně si myslíte, že by se dalo něco udělat, jedině kdybychom rovnou šli s komunisty."

„Ano. Ne, že by bylo jejich postavení skvělé; ale fakt je, že kromě nich není nic."

„A přesto s nimi nejdete?"

„Nemohu se předělat," řekl Dubreuilh. „Jejich revoluce má příliš daleko k té, ve kterou jsem kdysi doufal. Mýlil jsem se; bohužel nestačí uznat své chyby, abyste se najednou stal někým jiným. Vy jste mladý, vám se třeba podaří ten skok udělat; mně už ne."

„Víte, já už dlouho nemám chuť se do ničeho míchat," řekl Henri. „Já bych se nejradši odstěhoval na venkov nebo dokonce vypadl do ciziny a psal." Usmál se: „Podle vás už člověk ani nemá právo psát?"

Dubreuilh se také usmál: „Snad jsem to trochu přehnal. Konec konců literatura není opravdu tak nebezpečná."

„Domníváte se, že už nemá žádný smysl?"

„Vy se domníváte, že má?" řekl Dubreuilh.

„To není žádný důvod." Henri podezíravě pohlédl na Dubreuilhe:

„Píšete dál nebo nepíšete?"

„Nikoho nevyléčíte z jeho mánie tím, že mu dokážete, že nemá žádný smysl. To by pak byly blázince prázdné."

„Aha," řekl Henri. „Nepodařilo se vám přesvědčit sám sebe: to je mi milejší."

„Snad se mi to jednou podaří," řekl Dubreuilh s mazaným výrazem. Potom úmyslně změnil předmět hovoru. „Poslyšte, chtěl jsem vás varovat; včera jsem měl divnou návštěvu. Toho malého Sézenaca. Nevím, co jste mu udělal, ale má na vás spadeno."

„Vyhodil jsem ho z *Espoiru;* to už je dávno," řekl Henri.

„Začal tím, že mi dával všelijaké otázky bez hlavy a paty," řekl Dubreuilh: „jestli znám nějakého Merciera, jestli jste byl v Paříži nevím kolikátého února ve čtyřiačtyřicátém. Předně se na nic nepamatuju a pak, co je mu do toho? Dost stroze jsem ho odbyl, a on si začal vymýšlet historii, která nemá hlavu ani patu."

„O mně?"

„Ano; ten kluk je mýtoman; může být nebezpečný. Vykládal mi, že jste křivě svědčil, abyste očistil nějakého udavače gestapa; že prý vás vydírali prostřednictvím mladé Belhommové. Musíte mu zabránit, aby roznášel takové historie."

Z jeho tónu Henri s úlevou vycítil, že Dubreuilhe ani chvilku nenapadlo, že by Sézenac mluvil pravdu; stačilo s úsměvem prohodit nějakou ležérní poznámku a celá věc bude vyřízena; poznámka ho nenapadla. Dubreuilh se na něj podíval s určitou zvědavostí.

„Věděl jste, že vás do takové míry nenávidí?"

„Nemá ke mně žádnou zvláštní nenávist," řekl Henri. Prudce dodal: „Ve skutečnosti je jeho historka pravdivá."

„Tak? Pravdivá?" řekl Dubreuilh.

„Ano," řekl Henri. Najednou ho ponižovalo pomyšlení, že by lhal. Konec konců, když on se smiřuje s pravdou, ostatní se nemusí tvářit znechuceně: co je dost dobré pro něho, je dost dobré i pro ně. Pokračoval trochu vyzývavě: „Svědčil jsem křivě, abych zachránil Josettu, která spala s Němcem. Tak často jste mi vytýkal můj moralismus, vidíte, že dělám pokroky," dodal.

„Je to tedy pravda, že byl Mercier udavač?"

„Je. Naprosto si zasloužil, aby ho zastřelili," řekl Henri. Podíval se na Dubreuilhe: „Domníváte se, že jsem udělal lumpárnu? Nechtěl jsem, aby měla Josetta zkažený život. Kdyby byla otevřela plyn, nikdy bych si to neodpustil. Kdežto je-li na světě o jednoho Merciera víc nebo míň, to mi nijak spánek neruší, to přiznávám."

Dubreuilh váhal: „Přece jen je snad líp, když je o jednoho míň než o jednoho víc."

„Ovšem," řekl Henri. „Ale jsem přesvědčen, že by se byla Josetta oddělala: mohl jsem ji nechat chcípnout?" řekl důrazně.

„Ne," odpověděl Dubreuilh. Vypadal zmateně: „Musel jste si prožít zatracenou chvilku."

„Rozhodl jsem se skoro okamžitě." Henri pokrčil rameny: „Neříkám, že jsem pyšný na to, co jsem udělal."

„Víte, co tahle historie dokazuje?" zeptal se Dubreuilh s náhlým oživením. „Že neexistuje žádná soukromá morálka. Další výmysl, kterému jsme věřili a který nemá žádný smysl."

„Myslíte?" řekl Henri. Ne, opravdu se mu nelíbil způsob útěchy, který mu dnes Dubreuilh poskytoval. „Octl jsem se ve slepé uličce. V tom okamžiku už jsem neměl na vybranou. Ale nic by se nebylo stalo, kdybych si nebyl začal ten poměr s Josettou. Myslím, že chyba byla tam."

„Ale člověk si nemůže všechno odpírat," řekl Dubreuilh s jakousi netrpělivostí. „Asketismus je dobrý, když je spontánní: ale to pak musí mít člověk jiná kladná uspokojení: jak svět teď vypadá, nenajde se jich tak moc. Něco vám řeknu: kdybyste se s Josettou nebyl vyspal, byl byste toho tak litoval, že by vás to dovedlo k provádění jiných hloupostí."

„To je docela možné," řekl Henri.

„V zakřiveném prostoru nemůžete dělat přímky," řekl Dubreuilh. „Nemůžete vést správný život ve společnosti, která správná není. Vždycky někde zachytíte. Další iluze, které se musíme zbavit: osobní spása není možná."

Henri se na Dubreuilhe nejistě podíval: „Co nám tedy zbývá?"

„Myslím, že moc ne," řekl Dubreuilh.

Nastalo ticho. Henriho neuspokojila ta zobecněná shovívavost: „Rád bych věděl, co byste byl dělal na mém místě vy."

„To vám nemohu říct, protože jsem na vašem místě nebyl. Měl byste mi to všechno podrobně povědět," řekl Dubreuilh.

„Všechno vám povím," řekl Henri.

KAPITOLA DESÁTÁ

Letadlo letělo bez mezipřistání z Ganderu do Paříže a přiletělo o dvě hodiny dřív, než mělo. Nechala jsem zavazadla na nádraží Invalides a nasedla jsem do autobusu. Bylo časné šedivé ráno; můj nečekaný návrat v době, kdy se všichni

domnívali, že jsem daleko v oblacích, měl v sobě něco nediskrétního; nějaký člověk metl chodník před domovními dveřmi, popelnice ještě nebyly vyprázdněné: přijela jsem dřív, než stály kulisy a než se herci nalíčili. Člověk ovšem není vetřelec, když se vrací do vlastního života: přesto však, když jsem tiše otvírala a zavírala dveře, abych nevzbudila Nadinu, mé vlastní opatrné pohyby na mě působily neurčitým dojmem viny a nebezpečí. V Robertově kanceláři se nic neozývalo; otočila jsem porcelánovým knoflíkem: hned nato zdvihl hlavu, odstrčil křeslo, usmál se a objal mě:

„Ty moje ubohé zvířátko! Takhle sama jsi přijela! Zrovna jsem ti chtěl jít naproti."

„Letadlo přiletělo o dvě hodiny dřív," řekla jsem. Políbila jsem ho na neoholené tváře; byl v županu, rozcuchaný, oči měl opuchlé ospalostí: „Vy jste celou noc pracoval? To není dobře."

„Chtěl jsem něco dodělat, než přijedeš. Mělas dobrý let? Nejsi unavená?"

„Celou dobu jsem spala. A co vy? Jakmile vás člověk nehlídá, nejste vůbec rozumný."

Vesele jsme si spolu povídali, ale když Robert odešel do koupelny, znovu na mě padlo to ticho, které na mě dolehlo v okamžiku, kdy jsem ho v pootevřených dveřích spatřila se skloněnou hlavou, jak píše, velice daleko ode mne. Jak naplněná byla ta pracovna beze mne! Vzduch plný kouře a práce; všemohoucí myšlenka sem podle libosti povolávala minulost, budoucnost, celý svět: všechno bylo zde, nic nescházelo. Na poličce se usmívala moje fotografie, už dost stará, která nikdy nezestárne; byla na svém místě; ale kvůli mně musel Robert probdít celou noc, aby si pro mě udělal místo ve svých dnech, přeplněných až k samému okraji; a něco nedodělal, protože jsem přišla moc brzy. Vstala jsem. Ve dnech odjezdu a příjezdu dělá člověk objevy, které nejsou o nic pravdivější než pravda všedního dne, já vím; ale i když to víme, i když máme všechny pasti označené, přece do nich hloupě padáme; ani mi už nestačilo uvědomit si to, abych se z nich dostala; nemohla jsem z nich ven. Jak je můj pokoj prázdný! A zůstal stejně prázdný, zatímco jsem nejistě bloudila mezi oknem a pohovkou. Na stole jsem měla poštu; lidé se mě ptali, kdy zase otevřu ordinaci; Paula se vrátila z kliniky, zvala mě, abych ji navštívila. Všimla jsem si, že je její písmo méně dětinské než dřív a že už nedělá pravopisné chyby; lístek od Mardruse mě ujišťoval, že je vyléčena. Šla jsem se políbit s Nadinou, která mě uvítala shovívavě; měla mi toho

strašně moc co povídat, tak jsem slíbila, že s ní strávím večer. Robert, Nadina, přátelé, práce: a přesto jsem nepohnutě zůstávala stát v předsíni a říkala jsem si: „Co tady dělám?"

„Čekalas na mě? Už jsem hotov," řekl Robert.

Byla jsem ráda, že jsem odešla z bytu, že jsme se procházeli ulicemi, které nebyly ani plné, ani prázdné; nábřeží, les Gobelins, place d'Italie: dlouho jsme chodili, občas jsme se zastavili na terase nějaké kavárny a obědvali jsme v restauraci parku Montsouris.

Robert vycítil, že se mi nechce vykládat, a sám měl mnoho věcí, které mi chtěl povědět: povídal tedy. Byl mnohem veselejší než před mým odjezdem; ne že by mu mezinárodní situace připadala moc růžová, ale našel zase svou chuť do života. Znamenalo pro něj hodně, že se zase udobřil s Henrim; a jeho kniha vzbudila takový ohlas, že se proti vší logice pustil do další. Politická činnost zůstávala stále nemožná; ale rozhodně nerezignoval na myšlení; domníval se dokonce, že se mu věci začínají trochu ujasňovat. Poslouchala jsem ho. A Robert byl tak velitelsky živý, že mi vnucoval minulost, o které vykládal: byla to moje minulost, nemám žádnou jinou, ani nemám jinou budoucnost než tu, kterou oznamuje. Brzy zas uvidím Henriho a budu také nesmírně ráda; brzy budu číst dopisy, které Robert dostal, když mu vyšla kniha, budu je číst s ním a pobaví mě nebo mě dojmou jako jeho; budu se těšit zároveň s ním, že brzy pojedeme do Itálie.

„Nemrzí tě znova cestovat, když ses už tolik nacestovala?" zeptal se.

„Vůbec ne. Nemám chuť zůstat v Paříži."

Dívala jsem se na trávníky, na jezírko, na labutě; jednou, brzy, budu mít Paříž zase ráda; budu mít nepříjemnosti, radosti, záliby, život se vynoří z mlhy, můj pravý život, ten zdejší, a celou mě zaujme. Najednou jsem začala mluvit já, musela jsem se utvrdit v tom, že ten svět, od kterého mě dělí oceán a jedna noc, je právě tak skutečný; vyprávěla jsem o posledním týdnu. Ale bylo to ještě horší než mlčet; jako loni, cítila jsem se ohavně vinna. Robert všemu rozuměl, až moc dobře. Tam na druhé straně se Lewis probouzí v pokoji zpustošeném mou nepřítomností, mlčí, nikoho už nemá. Je sám a v jeho posteli, v jeho náručí je moje místo prázdné. Nic nikdy nevykoupí tu opuštěnost dnešního rána: bolest, kterou mu působím, se nedá odčinit.

Když jsme se večer vrátili, Nadina mi řekla:

„Paula se telefonicky ptala, jestli tu jsi."

„To volá už potřetí," řekl Robert. „Musíš k ní jít."

„Půjdu tam zítra. Mardrus tvrdí, že je vyléčená," dodala jsem; „Nevíte, jak se jí opravdu daří? Henri se s ní nesešel?"

„Ne," řekla Nadina.

„Mardrus by ji nepropustil, kdyby nebyla opravdu uzdravená," řekl Robert.

Řekla jsem: „Ono je uzdravení a uzdravení."

Než jsem ulehla, dlouho jsem si povídala s Nadinou; zase chodí s Henrim, má z toho velkou radost; zasypávala mě otázkami. Druhý den jsem zatelefonovala Paule, abych jí ohlásila svou návštěvu: mluvila stručně a klidně. Okolo desáté večer jsem se octla v ulici, která mi minulou zimu připadala tak tragická, a udivil mě její uklidňující vzhled; ve vlahém večeru byla okna otevřená a lidé na sebe pokřikovali z jednoho domu do druhého; nějaké děvčátko skákalo přes švihadlo. Pod cedulí ZAŘÍZENÉ POKOJE jsem stiskla knoflík a dveře se otevřely docela normálně. Až moc normálně. Nač všechno to blouznění, ty grimasy, když se všechno urovnalo, když rozum a rutina zvítězily? Nač ty mé vášnivé výčitky svědomí, když se jednoho dne musím probudit lhostejná? Téměř jsem si přála, aby se na prahu objevila Paula nepřátelská a vyjevená.

Ale přivítala mě usměvavá a tlustá žena v elegantních černých šatech; vrátila mi polibek, ve kterém nebylo ani nadšení, ani odstup; místnost byla dokonale uklizena, s novými zrcadly, a poprvé po dlouhých letech byla okna otevřená dokořán.

„Jak se máš? Mělas krásnou cestu, viď; to je hezká halenka: tu sis tam koupila?"

„Ano, v Mexiku; tam by se ti líbilo." Dala jsem jí do rukou balíček: „Tady máš, přivezla jsem ti nějaké látky."

„Ty jsi hodná!" roztrhla provázek, otevřela krabici: „To jsou nádherné barvy!"

Zatímco rozbalovala vyšívané látky, přistoupila jsem k oknu; jako obvykle bylo vidět na Notre-Dame a její zahrady; za žloutnoucí a opadávající hedvábnou clonou těžce a umíněně setrvávaly kameny; podél zábradlí stály na zámek zamčené boudy; z protější kavárny se ozývala arabská hudba, někde štěkal pes a Paula byla uzdravená; byl to velice dávný večer, nikdy jsem se nesetkala s Lewisem, nemůže mi chybět.

„Musíš mi o všech těch zemích povídat," řekla Paula, „budeš mi všechno vyprávět; ale nezůstávejme tady; zavedu tě do moc zábavného lokálu: Černý anděl; zrovna to otevřeli a každý tam chodí."

„Kdo je to každý?" řekla jsem s určitými obavami.

„No každý," opakovala Paula. „Není to daleko; půjdeme tam pěšky."

„Dobře."
„Vidíš," řekla Paula, když jsme sestupovali po schodech, „před půl rokem bych byla hned přemýšlela: proč řekla ‚Kdo je to každý?' a byla bych na to našla spoustu odpovědí."
S určitou námahou jsem se usmála: „Lituješ toho?"
„Litovat, to je moc silné. Ale nedovedeš si představit, jak býval svět tehdy bohatý; ta nejmenší věc měla deset tisíc faset. Byla bych uvažovala o červené barvě tvé sukně; tamhle toho vandráka bych byla považovala za dvacet různých osob najednou." V jejím hlase zaznívalo něco jako stesk.
„Takže ti teď svět připadá dost plochý, ne?"
„To vůbec ne," řekla ostře, „jsem ráda, že mám tu zkušenost za sebou, to je všechno. Ale slibuju ti, že můj život plochý nebude; jsem přímo nabita plány."
„Rychle řekni jakými."
„Předně odejdu tady z toho bytu, omrzel mě. Claudie mi nabídla, abych se ubytovala u ní, a já jsem to přijala; a rozhodla jsem se, že se stanu slavnou; chci chodit ven, cestovat, poznávat lidi, chci slávu a lásku; chci žít." Poslední slova vyslovila slavnostním hlasem, jako by pronášela nějaký slib.
„Máš v úmyslu zpívat nebo psát?" zeptala jsem se.
„Psát; ale ne takové hlouposti, jako jsem ti ukazovala. Skutečnou knihu, ve které budu mluvit o sobě. Už jsem o ní hodně přemýšlela; nebude nijak líbivá, ale myslím, že vyvolá senzaci."
„Ano," řekla jsem, „máš toho spoustu co psát, musíš to napsat!"
Řekla jsem to s nadšením, ale byla jsem skeptická. Paula je bezpochyby vyléčená, ale její hlas, její pohyby, její mimika ve mně vyvolávaly stejné rozpaky jako falešně mladé tváře vyrobené ze staré kůže; bude patrně až do smrti hrát úlohu zdravé ženy, ale bude to práce, která ji sotva naladí k upřímnosti.
„Tady je to," řekla Paula.
Sešly jsme dolů do sklepa, který byl horký a vlhký jako džungle v Chichen Itze; bylo to plné hluku, kouře, chlapců a děvčat v kalhotách, kteří zdaleka nebyli našeho stáří. Paula si vybrala stůl u orchestru, na který bylo odevšad vidět, a suverénně objednala dvě dvojité whisky. Zřejmě vůbec necítila, že se sem naprosto nehodíme.
„Nechci znovu začínat se zpěvem," řekla. „Ne že bych měla komplex méněcennosti; i když nemám, pokud jde o vzhled, všechny trumfy, jaké jsem mívala dřív, vím, že jsem

zase získala jiné; jenomže kariéra zpěvačky závisí na příliš mnoha lidech." Vesele na mě pohlédla: „V tom jsi měla pravdu; závislost je něco hnusného. Chci činnost, jako mají muži."

Přikývla jsem; podle mého názoru už neměla ani jedinou z vlastností, kterou musí mít zpěvačka, aby zaujala publikum; bude lepší, zkusí-li cokoli jiného.

„Chceš svůj příběh románově upravit, nebo ho vyprávět podle skutečnosti?" zeptala jsem se.

„Teď právě hledám formu," řekla, „novou formu; to je právě něco, co se Henrimu nikdy nepodařilo; jeho romány jsou k zoufání klasické."

Vypila sklenici jedním douškem: „Byla to těžká krize; ale kdybys věděla, jakou mám radost, že jsem se konečně našla!"

Byla bych jí chtěla říct něco laskavého, že jsem ráda, že je šťastná, cokoliv; ale slova mi zamrzala na rtech; mrazil mě ten sebevědomý hlas a ten strnulý obličej; Paula mi připadala vzdálenější, než když byla pomatená. Řekla jsem rozpačitě: „Musela jsi prožít ošklivé chvilky."

„To bych řekla." Rozhlédla se kolem sebe s jakýmsi údivem. „Někdy mi všechno připadalo hrozně legrační! Smála jsem se, až jsem se popadala za břicho; jindy to zas byla hrůza; museli mi dávat svěrací kazajku."

„Dělali ti elektrošoky?"

„Ano; byla jsem v tak podivném stavu, že jsem se přitom ani nebála; ale tuhle v noci se mi zdálo, že mě někdo střelil revolverem do spánku, a cítila jsem nesnesitelnou bolest; Mardrus mi řekl, že to je asi vzpomínka."

„Mardrus je dobrý, že?" řekla jsem nejistě.

„Mardrus! To je báječný chlapík!" řekla Paula důrazně. „Je pozoruhodné, s jakou jistotou našel klíč k celé mé historii; musím ovšem říct, že jsem kladla velmi malý odpor," dodala.

„Analýza už je hotová?"

„Ještě ne úplně, ale to podstatné ano."

Netroufala jsem si položit otázku, ale Paula pokračovala sama od sebe: „Nepovídala jsem ti nikdy o svém bratru?"

„Nikdy; ani jsem nevěděla, že máš bratra."

„Umřel, když mu bylo patnáct měsíců, mně byly čtyři roky; je pochopitelné, proč má láska k Henrimu dostala hned patologický charakter."

„Henri byl taky asi o dva nebo tři roky mladší než ty," řekla jsem.

„Právě. Když bratr umřel, vznikl ve mně pro mou dětskou žárlivost pocit viny, který vysvětluje můj masochismus vůči

Henrimu; stala jsem se otrokem toho člověka, kvůli němu jsem se vzdala veškerého osobního úspěchu, zvolila jsem si stín, závislost, abych se vykoupila; aby mi skrz něho můj mrtvý bratr konečně odpustil.“ Dala se do smíchu: „Když si pomyslím, že jsem z něho udělala hrdinu, světce! Někdy se tomu sama směju.“

„Sešla ses s ním?“

„To ne! A nesejdu se s ním,“ řekla prudce. „Zneužil celé situace.“

Mlčela jsem; znala jsem výklady, kterých Mardrus užil, sama jsem jich také někdy používala, ale oceňovala jsem je podle jejich hodnoty. Ano, aby se Paula vyléčila, bylo třeba zničit její lásku až do minulosti; ale připomnělo mi to ty mikroby, které se dají zničit jen zároveň s organismem, který napadly. Henri je pro Paulu mrtev, ale i ona sama je mrtvá; neznám tuhle silnou volookou ženu se zapocenou tváří, která vedle mě srká whisky. Upřeně na mě pohlédla:

„A co ty?“ zeptala se.

„Já?“

„Cos dělala v Americe?“

Zaváhala jsem: „Nevím, jestli si vzpomínáš. Řekla jsem ti, že tam mám dobrodružství.“

„Vzpomínám si. S nějakým americkým spisovatelem. Sešla jsi se s ním zase?“

„Ty tři měsíce jsem strávila s ním.“

„Miluješ ho?“

„Ano.“

„Co budeš dělat?“

„Příští léto ho zas pojedu navštívit.“

„A co dál?“

Pokrčila jsem rameny. Jakým právem mi dává tyhle otázky, na které si tak zoufale nechci připustit žádnou odpověď? Opřela si bradu o sevřenou pěst a její pohled se stal ještě naléhavější.

„Proč s ním nezačneš nový život?“

„Nemám chuť začínat nový život,“ řekla jsem.

„A přitom ho miluješ?“

„Ano; ale můj život je tady.“

„O tom rozhoduješ ty,“ řekla Paula. „Nic ti nebrání, znovu ho začít jinde.“

„Víš dobře, co pro mě znamená Robert,“ řekla jsem neochotně.

„Vím, že si namlouváš, že se bez něho nemůžeš obejít,“ řekla Paula, „ale nevím, proč má nad tebou takovou moc;

a ty to taky nevíš!" Zkoumala mě dál: „Nepomýšlelas na to, že by ses měla dát znovu analyzovat?"

„Ne."

„Bojíš se?"

Pokrčila jsem rameny: „Vůbec ne; ale nač by to bylo dobré?"

Ovšem, analýza by mi o mně mohla prozradit mnoho věcí, ale nevěděla jsem dobře, v čem by mi to pomohlo; a kdyby to mělo vést dál, vzbouřila bych se; moje city nejsou žádná choroba.

„Máš mnoho komplexů," řekla Paula zamyšleně.

„To je možné; ale pokud mi nevadí..."

„Nikdy nepřipustíš, že ti vadí: to je právě součást tvých komplexů. Tvá závislost na Robertovi pramení z nějakého komplexu. Jsem přesvědčená, že by ti analýza pomohla."

Dala jsem se do smíchu: „Proč prosím tě chceš, abych odešla od Roberta?"

Číšník před nás postavil další dvě sklenice whisky a Paula vypila polovinu své:

„Nic není zhoubnějšího než žít ve stínu slavné osoby," řekla, „člověk upadá. Ty musíš taky najít sama sebe. Pij přece," řekla najednou ukazujíc na mou sklenku.

„Nezdá se ti, že moc pijeme?" řekla jsem.

„Proč moc?" zeptala se.

Ano, proč? Taky mám ráda ten divoký tanec, který mi alkohol rozvíří v krvi. Tělo je tak těsné, někdy až škrtí, člověk mívá chuť, aby mu popraskaly švy; nikdy nepopraskají, ale občas máte chvilku iluze, že se dostanete ze své kůže. Pila jsem stejně jako Paula; řekla přesvědčivě:

„Žádný mužský si nezaslouží uctívání, které na nás vyžadují, ani jeden! Ty jsi mu taky naletěla; dej Robertovi papír a čas na psaní, a nic mu nebude chybět."

Mluvila velmi hlasitě, aby přehlušila rámusení orchestru, a mně se zdálo, že se k nám dívají překvapené pohledy; naštěstí lidé většinou tančili, ztraceni v jakési strnulé posedlosti.

Zamumlala jsem podrážděně: „Nezůstávám u Roberta z oddanosti."

„Jestli u něho zůstáváš jen ze zvyku, není to o nic lepší. Na rezignaci jsme příliš mladé." Měla čím dál vzrušenější hlas a oči se jí zamlžovaly. „Teď si to vynahradím; ani si nedovedeš představit, jak se cítím šťastná."

Slzy jí kreslily těžké brázdy na vlhké pleti; neuvědomovala si je; snad se už tolik naplakala, že jí kůže znecitlivěla. Chtělo

se mi plakat s ní nad tou láskou, která jí byla deset let smyslem a pýchou života a která se teď změnila v ostudný vřed. Upila jsem doušek whisky a tiskla jsem sklenici v ruce, jako by to byl talisman. Radši trpět až k smrti, říkala jsem si, než někdy s úsměškem rozhazovat do větru popel své minulosti.

Má sklenka prudce narazila na talířek; pomyslela jsem si: I já takhle skončím! S větším nebo menším úšklebkem, ale nakonec to vždycky takhle dopadne, člověk nikdy nezachrání minulost celou; chci být věrná Robertovi, tak tedy mé vzpomínky jednoho dne zradí Lewise; nepřítomnost mě zabije v jeho srdci a já ho pohřbím na dno paměti. Paula mluvila dál a já už jsem ji vůbec neposlouchala. Proč jsem odsoudila zrovna Lewise? „Ne," odpověděla jsem mu a tehdy se mi žádná jiná odpověď nezdála možná; proč? „Dej Robertovi papír a čas na psaní: a nic mu nebude chybět," řekla Paula. Viděla jsem jeho pracovnu, tak plnou i beze mne. Někdy, mezi jiným i loni, jsem si chtěla připisovat důležitost; ale i tehdy jsem věděla, že v žádné z oblastí, které pro Roberta mají význam, mu neposkytuju žádnou pomoc; když má čelit skutečným problémům, je vždycky sám. Tam na druhé straně je člověk, který po mně hladoví, mám své místo v jeho náruči, místo, které zůstává prázdné: proč? Lpím hluboce na Robertovi, dala bych za něho život, ale on to po mně nechce, on po mně vlastně nikdy nic nechtěl; radost, kterou mi přináší jeho přítomnost, se týká jenom mne. Dopila jsem sklenku. Odstěhovat se do Chicaga, občas sem přijet: konec konců by to nebylo nic tak nemožného; při každém příjezdu by se na mne Robert usmál, jako bychom se nikdy nerozloučili, sotva by si všiml, že už nedýchám stejný vzduch jako on. Jakou by měl můj život chuť bez něho? Těžko si to představit; ale až příliš dobře jsem věděla, jakou chuť budou mít mé budoucí dny, budu-li je trávit tady: chuť výčitky svědomí a absurdity, chuť naprosto nesnesitelnou.

Vrátila jsem se velice pozdě, hodně jsem pila, špatně jsem spala; když jsme snídali, Robert na mě přísně pohlédl:

„Vypadáš mizerně!"

„Špatně jsem spala; a moc jsem pila."

Přistoupil za mou židli a položil mi ruce na ramena: „Lituješ, že ses vrátila?"

„Nevím," odpověděla jsem. „Chvílemi mi připadá absurdní, že nejsem tam, kde mě někdo potřebuje; opravdu potřebuje, tak jako mě nikdy nikdo nepotřeboval. A já tam nejsem."

„Myslíš, že bys tam mohla žít, tak daleko ode všeho? Myslíš, že bys tam byla šťastná?"

„Kdyby nebylo vás, pokusila bych se o to," řekla jsem. „Rozhodně bych se pokusila."

Sňal ruce z mých ramen; udělal několik kroků a udiveně na mě pohlédl: „Neměla bys zaměstnání ani přátele, byla bys obklopena lidmi, které nezajímá nic z toho, co zajímá tebe, kteří nemluví tvou řečí, byla bys odříznuta od celé své minulosti a ode všeho, na čem ti záleží... Nemyslím, že bys to dlouho vydržela."

„Snad ne," řekla jsem.

Ano, můj život u Lewise by byl hodně okleštěný; jako neznámá cizinka bych si nemohla ani vytvořit nějakou osobní existenci, ani splynout s tou velikou zemí, která by nikdy nebyla mou; byla bych jen milenka, která se tiskne k tomu, kterého miluje. Necítila jsem se příliš schopná žít jen a jen pro lásku. Ale jak mě přesto unavovalo zvedat každé ráno tíhu dne, ve kterém mě nikdo nepotřebuje! Robert mi neodpověděl, že mě potřebuje. Nikdy mi to neřekl. Jenomže dřív se nekladly žádné otázky; můj život nebyl ani potřebný, ani nepotřebný, byl to prostě můj život. Teď mi Lewis položil otázku: „Proč byste nemohla zůstat navždycky? Proč?" A já, která jsem si slíbila, že ho nikdy nezklamu, jsem odpověděla: „Ne." Musela jsem to nějak zdůvodnit, a žádné zdůvodnění jsem nenacházela. Proč? Proč? pronásledoval mě jeho hlas. Najednou jsem si pomyslela: Ale nic přece není nenapravitelné! Lewis ještě žije, já také; můžeme spolu přes oceán mluvit. Slíbil, že mi napíše první, za týden; jestli mě bude ve svém dopise zase volat, jestli jeho lítost bude znít jako volání, najdu sílu vzdát se své staré bezpečnosti; odpovím: „Ano, jedu. Jedu k vám a zůstanu u vás tak dlouho, dokud si mě budete chtít nechat."

Udělali jsme si s Robertem program cesty, pečlivě jsme všechno vypočítali a zatelegrafovala jsem Lewisovi, aby adresoval svůj dopis poste restante Amalfi: můj osud bude dvanáct dní nerozhodnut. Za dvanáct dní se snad rozhodnu vrhnout se neprozřetelně do neznámé budoucnosti, anebo se zase zařídím na nepřítomnost a čekání. Zatím nejsem ani tady, ani tam, nejsem to ani já, ani ta druhá, jsem jen stroj na zabíjení času, času, který jindy tak rychle umírá a jehož agónie se tentokrát vleče donekonečna. Letěli jsme letadlem, jeli jsme autobusem, lodí, znovu jsem viděla Neapol, Capri, Pompeje, objevovali jsme Herculaneum, Ischii; chodila jsem s Robertem, zaujímal mě tím, co ho zajímalo, připomínala jsem si jeho vzpomínky; ale jakmile mě nechal samotnou, jaké otupění! Ani jsem téměř nepředstírala, že čtu nebo že se dívám na

scenérii; chvílemi jsem si se schizofrenickou přesností vybavovala svůj příjezd do Chicaga, noc v Chichicastenango, naše loučení; nejčastěji jsem spala; nikdy jsem nespala tolik jako teď.

Robertovi se líbila Ischie, zdrželi jsme se tam déle a do Amalfi jsme přijeli o tři dny později, než jsme měli. Aspoň mohu být klidná, říkala jsem si, když jsem vystupovala z autokaru, dopis už tu je. Nechala jsem Roberta i zavazadla na náměstí a zamířila jsem k poště; snažila jsem se neběžet; jako všechny poštovní úřady byl i tenhle cítit lepidlem, prachem a nudou; nebylo tam ani světlo, ani tma, zaměstnanci se téměř nehýbali ve svých klecích, bylo to opravdu místo, kde jsou dny celý dlouhý rok stejné, kde se stejné pohyby opakují celý den, aniž se tu co přihodí; nechápala jsem dobře, proč mi tak divoce buší srdce, zatímco jsem čekala ve frontě před okénkem; nějaká mladá žena roztrhla obálku a velký úsměv jí ozářil obličej: to mě povzbudilo. Přívětivě jsem ukázala pas; úředník ignoroval přihrádky za sebou, vzal z nějaké skříně balíček, který prolistoval, a podal mi obálku: dopis od Nadiny. Řekla jsem:

„Je tam ještě jeden."

„Žádný jiný tu není."

Nadinin dopis dokazoval, že pošta funguje, že dopisy docházejí, když jsou poslány. Naléhala jsem:

„Vím, že tam je ještě jeden."

S milým italským úsměvem přede mne položil balíček: „Podívejte se sama."

Denal, Dolincourt, Dellert, Despeux; vrátila jsem se dopředu, prohlédla jsem balíček od A až do zet. Tolik dopisů! Některé už tu čekají týdny a nikdo si pro ně nejde: proč není možné to vyměnit? Řekla jsem zoufale:

„A v té přihrádce s D není nic na mé jméno?"

„Všechny dopisy pro cizince jsou v tomto balíčku."

„Podívejte se přece."

Podíval se a zavrtěl hlavou: „Ne, nic."

Vyšla jsem z pošty ven, zůstala jsem s povislýma rukama stát na chodníku. Jaký hrozný trik! Nebyla jsem si už jista ani půdou pod nohama, ani datem, ani vlastním jménem. Lewis určitě psal a dopisy docházejí, takže by tu jeho dopis měl být; není tu. Bylo příliš brzy, než abych telegrafovala: „Žádné zprávy, zneklidněna," příliš brzy, abych se rozplakala; nejde zřejmě o nic jiného než o normální zpoždění; špatně jsem si to vypočítala, to je všechno; člověk málokdy umírá na chybu v rozpočtu. Přece však, když jsem večeřela s Robertem na rozkvetlé terase nad mořem, nebyla jsem roz-

hodně živá. Vykládal mi o Nadině, která s velkým zaujetím chodí s Henrim, já jsem odpovídala, pili jsme víno Ravello, na nálepce se usmíval pán s vouskem; na moři svítily lucerny rybářských bárek; kolem nás pronikavě voněly zamilované rostliny, nic nikde nechybělo, jen žlutý list papíru s černými znaménky, které by byly jen znamením nepřítomnosti; nepřítomnost nepřítomnosti, to opravdu nic není; všechno pohlcovala.

Dopis přišel druhý den. Lewis psal z New Yorku. Nakladatelé uspořádali velkou party na počest jeho knihy, setkal se se spoustou lidí, velmi se baví. Nezapomněl na mě, to ne, byl veselý a něžný; ale mezi řádkami se nedala vyčíst ani ta nejmenší stopa volání. Posadila jsem se na terasu kavárny naproti poště a u vody; děvčátka v modrých letních šatech a s kulatými klobouky si hrála na pláži; dlouho jsem se na ně s prázdným srdcem dívala. Čtrnáct dní jsem Lewisem disponovala, jeho tvář váhala mezi výčitkou a láskou, tiskl mě k sobě, říkal mi: „Nikdy jsem vás tolik nemiloval." Říkal: „Vraťte se." A je v New Yorku, s neznámou tváří, s úsměvy, které neplatí mně, stejně skutečný jako tamten mimojdoucí pán. Nežádá po mně, abych se vrátila; přeje si ještě můj návrat? Stačila tahle pochybnost, aby mi vzala sílu o něj usilovat. Budu čekat jako loni; jenomže už jsem vlastně nevěděla, proč jsem se odsoudila k hrůzám čekání.

Dostala jsem další dopisy, v Palermu, v Syrakusách; Lewis psal jednou za týden jako dřív; a jako dřív všechny končily slovem: Love, které vyjadřuje všechno a neznamená nic. Je to ještě milostné slovo, nebo už ta nejbanálnější floskule? Lewisova něha vždycky byla tak diskrétní, že jsem nevěděla, kolik mohu přičítat jeho diskrétnosti. Dřív, když jsem četla ty věty, které si pro mě vymyslel, znovu jsem nalézala jeho náruč, jeho ústa: mohl za to on, nebo jsem za to mohla já, že mě už nezahřívaly? Sicilské slunce mi pražilo kůži, ale uvnitř mi bylo pořád zima. Sedala jsem na balkóně, lehala jsem na písku, dívala jsem se na palčivé nebe, na moře, ale třásla jsem se. Některé dny jsem moře nenáviděla; bylo jednotvárné a nekonečné jako nepřítomnost; mělo tak modrou vodu, že mi připadala sladká; zavírala jsem oči nebo jsem prchala.

Když jsem se vrátila do Paříže, do svého bytu, kde na mě čekaly povinnosti, řekla jsem si: Musím se zas vzchopit. Vzchopit se, vzpamatovat se, jako člověk „vzpamatovává" pokaženou omáčku: dělá se to, je to proveditelné. Člověk k sobě dostane odstup, dívá se na své starosti a mrzutosti s amatérským zamrkáním. Posadila bych se k Robertovi

a hovořili bychom; nebo bych mohla pít whisky s Paulou a od srdce s ní mluvit. Ostatně jsem schopna dát si to poučení sama. Lewis je v mém životě jen epizoda a vzhledem k okolnostem jí přikládám příliš velký význam. Po létech zdrženlivosti jsem si přála mít novou lásku, vyvolala jsem tuhle lásku docela úmyslně; poněkud jsem ji přehnala, protože jsem věděla, že se můj život ženy chýlí ke konci; ale ve skutečnosti se bez ní obejdu. Kdyby se Lewis ode mne odpoutal, snadno bych se vrátila ke své dřívější zdrženlivosti; anebo bych si hledala jiné milence, a všichni říkají, že kdo hledá, ten najde. Udělala jsem chybu, že jsem brala své tělo tak moc vážně: potřebovala bych analýzu, která by mě naučila, abych byla ležérnější. Je těžké trpět a nezradit! Jednou nebo dvakrát jsem se pokusila říci si: Jednoho dne ta historie stejně skončí a já tu zůstanu jenom s krásnou vzpomínkou; měla bych se podle toho zařídit už teď. Ale proti tomu jsem se vzbouřila. Jaká směšná komedie! Tvářit se, jako bych náš příběh měla v ruce sama; to je totéž jako nahradit Lewise představou, proměnit se v ducha a z naší minulosti udělat bezkrevné vzpomínky! Naše láska není anekdota, kterou mohu vyjmout ze svého života a vypravovat si ji; existuje mimo mě, Lewis a já ji neseme společně; nestačí zavřít oči, aby člověk zrušil slunce: popírat tu lásku znamená jen se oslepovat. Ne; odmítala jsem opatrnou rozvahu, falešnou samotu a její ubohou útěchu. A pochopila jsem, že i to odmítání je přetvářka: ve skutečnosti jsem svým srdcem nedisponovala; byla jsem bezmocná proti té úzkosti, která se mne zmocňovala pokaždé, když jsem otvírala dopis od Lewise; mé moudré úvahy nezaplní to prázdno, které mám v nitru. Neměla jsem k čemu se uchýlit.

Jaké dlouhé čekání! Jedenáct měsíců, devět měsíců a pořád tolik země a vody a nejistoty mezi námi. Podzim vystřídal léto. A jednoho říjnového dne mi Nadina řekla:

„Musím ti sdělit novinu."

V očích měla znepokojivou směs vyzývavosti a zmatku.

„Copak je?"

„Jsem těhotná."

„Víš to jistě?"

„Naprosto; byla jsem u lékaře."

Prohlížela jsem si ji; dovedla se chránit; a v očích měla zlomyslný ohýnek; zeptala jsem se: „Udělalas to naschvál?"

„A co na tom? Je to zločin, když chci dítě?"

„Jsi těhotná s Henrim?"

„Nejspíš, když spím s ním," řekla s úšklebkem.

„A on souhlasí?"
„On ještě nic neví."
Naléhala jsem: „Ale přál si dítě?"
Zaváhala: „Neptala jsem se ho."
Chvíli bylo ticho a pak jsem se zeptala: „A co tedy hodláš dělat?"
„Co se dá s dítětem dělat? Koláče nebo co?"
„Chci říct: hodláš si Henriho vzít?"
„To je jeho věc."
„Máš přece nějakou představu, ne?"
„Mám představu mít dítě. Jinak po nikom nic nechci."
Nadina se mi nikdy ani nezmínila o svých mateřských touhách; byla to snad má zlomyslnost, která mi našeptávala, že se tímto manévrem hlavně snažila přimět Henriho, aby si ji vzal?
„Budeš nucena chtít," řekla jsem. „Alespoň první dobu si musí buď Henri, nebo tvůj otec vzít všechno na starost."
Dala se do smíchu s pobavenou shovívavostí: „No tak, jen mi dej radu, vidím, že umíráš touhou mi poradit."
„Budeš mi to dlouho mít za zlé."
„Přesto mi to řekni."
„Nenavrhuj Henrimu, aby si tě vzal, jestli si nejsi jista, že si to opravdu přeje; myslím sobecky přeje, kvůli sobě a nejen kvůli dítěti a tobě. Jinak to bude ubohé manželství."
„Nic mu nebudu navrhovat," řekla svým nejostřejším hlasem. „Ale jak víš, že si to nepřeje? Ovšem, když se mužskýho zeptáš, jestli chce dítě, poleká ho to; ale když je dítě jednou tady, je v sedmým nebi. Já si myslím, že by Henrimu udělalo moc dobře, aby se oženil a měl domov. Bohémství vyšlo z módy." Zarazila se, došel jí dech.
„Chtělas radu, dala jsem ti ji. Jestli si upřímně myslíš, že manželství nebude zátěží ani pro tebe, ani pro Henriho, vezměte se."
Pochybovala jsem, že by Nadina mohla najít štěstí v domácím životě; nedovedla jsem si ji představit plně zaujatou tím, že se věnuje manželovi a dítěti. A jestli si ji Henri vezme z povinnosti, což jí to nebude stále zazlívat? Netroufala jsem si ptát se ho. Důvěrný rozhovor vyvolal on; jednou večer, místo aby šel jako obvykle do Robertovy pracovny, zaklepal u mého pokoje: „Neruším vás?"
„Jistě ne."
Posadil se na pohovku: „Tak tady na tom provádíte své operace?" zeptal se pobaveně.
„Ano, chcete zkusit, jaké to je?"

„Kdo ví?“ řekl. „Potřeboval bych, abyste mi vysvětlila, proč se cítím tak zoufale normální: to je podezřelé, ne?“

„Nic nemůže být podezřelejšího!“ řekla jsem tak důrazně, že na mě trochu překvapeně pohlédl.

„Tak se tedy opravdu musím dát léčit,“ řekl vesele. „Ale o tom jsem s vámi mluvit nechtěl,“ dodal a usmál se: „Přišel jsem vás jaksi požádat o ruku vaší dcery.“

Usmála jsem se také: „Bude z vás dobrý manžel?“

„Budu se snažit. Nedůvěřujete mi?“

Zaváhala jsem a řekla jsem upřímně: „Jestli se berete jenom proto, že to tak vyhovuje Nadině, pak tomu trochu nedůvěřuju.“

„Rozumím, co myslíte. Nemějte strach. Historie s Paulou mi dala lekci. Ne. Předně mi na Nadině záleží; a pak, možná že vás to překvapí, ale myslím, že mám nadání být otcem rodiny.“

„Trochu mě to překvapuje,“ řekla jsem.

„Ale je to tak; byl jsem tím sám překvapený, ale když mi Nadina řekla, že je v jiném stavu, pocítil jsem takovou zvláštní radost u srdce. Člověk se namáhá, aby vyráběl knihy, které každý kritizuje, nebo hry, které lidi pohoršují; a potom stačí jen přenechat to tělu, a stvoříte něco živého; ne papírovou postavu, ale opravdové dítě z masa a kostí; a tak snadno...“

„Doufám, že v sobě brzy objevím nadání být babičkou,“ řekla jsem. „Předpokládám, že se vezmete co nejdřív? Jak to všechno zorganizujete? Budete potřebovat byt.“

„Nechceme zůstat v Paříži,“ řekl Henri. „Dokonce bych rád na nějakou dobu odejel z Francie; že prý v některých částech Itálie se dají levně najmout domy...“

„A mezitím?“

„Víte, ještě jsme neměli čas dělat mnoho plánů.“

„V každém případě se můžete nastěhovat do Saint-Martin,“ řekla jsem. „Domek je dost velký.“

Ten nápad se Nadině docela zalíbil; nechtěla bydlet v zahradním pavilónku, protože na něj zřejmě měla špatné vzpomínky; dala zařídit dva velké pokoje v druhém patře. Nechala svého sekretářského místa, začala se prokousávat knihami o péči o děti a pletla kabátky, jejichž pronikavě jasné barvy vesele bořily veškeré tradice. Velmi ji to bavilo. Bylo to zřejmě šťastné období. Henri se radoval, že unikl mrzutostem politického života. Robert jich, jak se zdálo, moc nelitoval. Paula prohlašovala, že je nadšena svým novým životem. Bydlela teď u Claudie de Belzunce, kde vykonávala tajuplnou funkci sekretářky; Claudie jí půjčovala šaty a všude ji s sebou vodila;

Paula mi šťavnatě vykládala o svých výbojích a milencích a chtěla mě zatáhnout do své slávy.

„Tak si přece dej udělat večerní šaty," řekla mi. „Což nemáš chuť se oblékat, ukazovat se?"

„Ukazovat komu?"

„Rozhodně potřebuješ odpolední šaty. Co jsi udělala s tou nádhernou indiánskou látkou?"

„Nevím, mám ji někde v krabici."

„Musíš ji najít." Bylo směšné, jak hledala v mé skříni ten královský hadr, který na druhém konci světa a času pokrýval ramena staré Indiánky.

„Tady je! Z toho by se dala udělat úžasná halenka!"

Omámeně jsem se dotýkala látky, která měla barvy jako kostelní okno a jako mozaika. Kdysi, v dalekém městě, kde stoupal dým kadidla, mi ji hodil do náruče muž, který mě miloval; jak se mohla octnout dnes tady? Z toho dávného snu nebyl žádný přechod k mému skutečnému životu. Ale huipil byl zde; a já jsem najednou nevěděla, kde vlastně ve skutečnosti jsem: tady, pod vlivem horečnatých vzpomínek? Nebo jsem jinde, zdá se mi, že jsem tady, ale už se blíží probuzení, které mě vrátí na indiánské tržiště a do Lewisovy náruče?

„Svěř mi to," řekla Paula. „Claudie to dá ušít v nějakém dobrém salóně; zařídím to, aby ti to přinesli do čtvrtka. Přijdeš ve čtvrtek, slibuješ?"

„Mne to opravdu nebaví."

„Slíbila jsem Claudii, že tě přivedu. Tak bych jí chtěla aspoň trochu splatit, co pro mě udělala!" Paula mluvila stejně pateticky jako tehdy, kdy mě prosila, abych ji smířila s Henrim.

„Tak já na chvíli přijdu," řekla jsem.

Aby dodala svým čtvrtkům nového lesku, vymyslela si Claudie, že bude financovat literární cenu, kterou vynese porota složená z žen; Claudie ovšem bude té porotě předsedat; honem rozhlásila tuto velkou událost po světě a ačkoli šlo teprve o neurčitý nápad, sezvala na příští čtvrtek novináře a pařížskou smetánku. Docela dobře by se obešla beze mne, ale Paula přiložila velitelský lístek ke krabici, kterou jsem dostala ve středu večer a kde ležel starý huipil celý proměněný. Stala se z něho moderní halenka, ušitá na mou míru; lpěla na ní vůně ztracené minulosti, a když jsem si ji oblékla, cítila jsem, jak mi vniká do krve něco jako naděje; dotýkám se vlastní kůží důkazu, že mezi někdejším štěstím a dnešní strnulostí existuje přechod: je tedy snad možný návrat. V zrcadle vypadal můj obraz, osvěžený novým kusem oděvu, docela obstojně: za půl

roku tak moc nezestárnu; znovu uvidím Lewise, znovu mě bude milovat. Když jsem vcházela do Claudiina salónu, nebyla jsem tak daleko myšlenky: konec konců jsem ještě mladá!

„Tak jsem se bála, že nepřijdeš!" řekla Paula; zatáhla mě na konec chodby: „Musím s tebou mluvit," řekla naléhavým a důležitým tónem. „Chtěla bych, abys pro mě udělala ještě něco."

„A co?"

„Claudii strašně záleží na tom, abys byla členkou naší poroty."

„Ale já na to nejsem kompetentní; a taky nemám čas."

„Nemusíš nic dělat."

„Tak proč o mě stojí?" zasmála jsem se.

„No, kvůli jménu," řekla Paula.

„Kvůli Robertovu jménu. Moje není nijak drahocenné."

„Je to totéž jméno," řekla Paula spěšně. Zavedla mě do malého salónku: „Bojím se, že jsem ti tu věc špatně vyložila. Není to žádná společenská hra."

Rezignovaně jsem se posadila; od té doby, co se uzdravila, vykládala Paula sáhodlouze o nicotnostech; bylo ohromující vidět ji, jak se stejně vášnivě zajímá o tuhle pitomou záležitost jako kdysi o Henriho osud; dlouze mi vykládala o výhodách čísla sedm: v té porotě musí být sedm členek. Vjelo do mě trochu energie:

„Ne, Paulo, s tím já nechci mít nic společného. Ne."

„Poslyš," řekla neklidně, „pověz aspoň Claudii, že o tom budeš uvažovat."

„Jak chceš; ale už je to uváženo."

Vstala a její hlas zněl lehčeji: „Je to pravda, co se povídá, že prý si Henri bude brát Nadinu?"

„Ano."

Dala se do smíchu: „To je legrace!" Potom zvážněla: „Legrační je to z Henriho hlediska. Ale Nadinu lituju. Měla bys do toho zasáhnout."

„Víš, že si dělá, co chce," řekla jsem.

„Aspoň jednou užij své autority," řekla Paula. „Zničí ji, jako chtěl zničit mě. Ovšem, pro ni je Henri náhražka za Roberta," dodala zasněně.

„To je docela možné."

„No, já si nad tím myji ruce," řekla Paula. Zamířila ke dveřím: „Nesmím si tě nechávat jen pro sebe! Pojď rychle!" řekla s náhlým vzrušením.

Salón byl plný lidí; malý orchestr hrál bez valného elánu džezové melodie, několik dvojic tančilo; většina lidí se zabý-

vala jídlem a pitím; Claudie tančila s nějakým mladým básníkem, který na sobě měl levandulově modré sametové kalhoty, bílé tričko a v uchu zlatý kroužek; pravda, trochu vzbuzoval pozornost; bylo tam mnoho mladých, patrně kandidátů na novou literární cenu; všichni se tvářili jako velvyslanečtí atašé. Měla jsem radost, když jsem spatřila známou tvář: Juliena. Byl také bezvadně oblečen a nevypadal opile; usmála jsem se na něj a on se přede mnou uklonil:

„Smím vás poprosit o tanec?"

„To ne!" řekla jsem.

„A proč ne?"

„Jsem moc stará."

„O nic starší než ostatní," řekl a po očku pohlédl na Claudii.

„Ne, ale skoro stejně," řekla jsem se smíchem. Zasmál se také, ale Paula řekla vážným hlasem:

„Anna je plná komplexů!" Koketně pohlédla na Juliena. „To já ne."

„To máte štěstí," řekl Julien a vzdálil se.

„Moc stará! To je nápad!" řekla mi Paula nespokojeně. „Já jsem se nikdy necítila mladší."

„Člověk se cítí, jak se cítí."

Krátký pocit mládí, který se mě na chvilku zmocnil, se rychle rozplynul. Skleněná zrcadla jsou příliš shovívavá: pravé zrcadlo jsou tyhle ženy v mém věku, ta nepružná kůže, ty rozplizlé rysy, ta povislá ústa, ta těla, na kterých člověk tuší divné polštáře tuku pod upnutými korsety. Jsou to obstarožní krasavice, a já jsem tak stará jako ony, pomyslela jsem si. Orchestr přestal hrát a Claudie se ke mně vrhla:

„To je od vás hezké, že jste přišla. Že prý se velice zajímáte o naše plány. Byla bych šťastná, kdybyste se stala jednou z nás."

„Byla bych hrozně ráda. Jenomže mám teď tolik práce!"

„Slyšela jsem; že prý se z vás stává velice módní psychoanalytička. Dovolte, abych vám představila některé své chráněnce."

Byla jsem ráda, že nenaléhá víc, a zároveň trochu překvapená; Paula si něco namlouvala, Claudie o mou účast tolik nestojí. Stiskla jsem mnoho rukou: mladí muži, méně mladí muži. Nosili mi sklenice šampaňského, zákusky, horlivě se kolem mne točili; někteří dovedli své poklony podávat jemně; všichni mi mezi dvěma úsměvy svěřovali nějaké malé přání; aby s nimi Robert pohovořil, aby napsal nějaký článek pro nový časopis, který má začít vycházet, aby jim dal doporučení pro Mauvanese, přáli si příznivou kritiku ve *Vigilance* nebo

by byli tak rádi, aby jim tam něco otiskli! Jiní, naivnější nebo cyničtější, se mě ptali na radu: jak to zařídit, aby získali nějakou cenu nebo, obecně řečeno, aby se dostali nahoru? Podle jejich názoru se jistě v takových věcech vyznám! Pochybovala jsem o jejich budoucnosti: člověk nepozná podle obličeje, jestli někdo má nebo nemá nadání, ale rychle postřehne, jestli má pro psaní skutečné důvody: všechny tyto sloupy společnosti psaly, protože člověk může těžko dělat něco jiného, když chce vést literátský život, ale nikdo z nich nemiloval *tête-à-tête* s nepopsaným papírem; toužili po úspěchu v jeho nejabstraktnější podobě a proti všemu očekávání to není nejlepší způsob, jak ho získat. Připadali mi stejně jaloví jako jejich ctižádost. Jeden z nich mi téměř řekl: „Jsem ochoten zaplatit." Mnohé z nich Claudie nechávala platit v naturáliích; zářila, zatímco se bavila s novináři, uprostřed kroužku růžolících obdivovatelů. Paula špatně využívala příležitosti: upjala se na Juliena; seděla vedle něho s vysoko zkříženýma nohama, které měla ještě velice krásné; vložila do očí celou duši a mluvila, až jí docházel dech; nezasvěcenec, omámený tolika slovy, by se asi těžko ubránil, ale Julien znal celý repertoár. Naslouchala jsem naléhavému hlasu vysokého starce, jehož lysá hlava napodobila tradiční obraz génia, a v duchu jsem si přísahala: jestliže někdy ztratím Lewise, až ztratím Lewise, ihned a provždy se přestanu ještě považovat za ženu: nechci se podobat těm tady.

„Rozumíte, paní Dubreuilhová," říkal starý pán, „nedělám z toho otázku osobní ambice, ale věci, které říkám, musí být slyšeny; nikdo se neodvažuje je říci: to si troufne jen takový starý blázen jako já. A jen jediný člověk je dost statečný, aby mě podpořil: váš manžel."

„Jistě ho to bude velice zajímat," řekla jsem.

„Ale jeho zájem musí být účinný," řekl naléhavě. „Všichni mi říkají: je to obdivuhodné, je to skvělé! a když to mají uveřejnit, dostanou strach. Pochopí-li Robert Dubreuilh důležitost toho díla, kterému jsem věnoval bez přehánění celá léta svého života, je sám sobě dlužen to dílo prosadit. Stačilo by, kdyby napsal předmluvu."

„Řeknu mu o tom."

Ten stařec mi šel na nervy, ale bylo mi ho líto. Když má člověk úspěch, vznikne mu tím řada problémů, ale problémy vzniknou také, když úspěch nemá. Musí to být úmorné mluvit a mluvit a nikdy nevyvolat žádný ohlas. Kdysi vydal dvě nebo tři nevalné knihy; tahle představuje jeho poslední naději a obávala jsem se, že také nebude příliš dobrá: nedůvěřovala

jsem nikomu z přítomných. Proplétala jsem se davem a dotkla jsem se Pauliny ruky:

„Myslím, že jsem už svou povinnost vykonala. Jdu domů. Zavoláš mě, ano?"

„Máš ještě vteřinku?" Se spikleneckým výrazem mě vzala za ruku. „Musím se tě zeptat na radu ohledně své knihy; trápilo mě to celé noci. Myslíš, že by bylo taktické uveřejnit první kapitolu ve *Vigilance*?"

„To záleží na kapitole a na knize celkově."

„Kniha je nesporně udělána tak, aby ji čtenář spolkl najednou," řekla Paula; „měla by se mu natlouct do hlavy a nedat mu čas, aby se vzpamatoval. Ale na druhé straně je uveřejnění ve *Vigilance* zárukou serióznosti. Nechci, aby mě považovali za dámu ze společnosti, která píše ženské románky..."

„Dej mi rukopis," řekla jsem, „Robert ti řekne, co si o tom myslí."

„Zítra ti pošlu jeden výtisk," řekla. Nechala mě stát a rozběhla se k Julienovi. „Vy už jdete?"

„Hrozně lituju, ale musím."

„Nezapomenete mi zatelefonovat?"

„Nikdy na nic nezapomínám."

Šli jsme s Julienem společně dolů po schodech a on mi řekl svým uhlazeným hlasem:

„Rozkošná žena, tahle Paula Mareuilová; jenomže má moc velkou zálibu v mužských ptákách; ne, že by byl pták sám o sobě něco špatného; ale sběratelky mi jdou na nervy."

„Mně se zdá, že máte sám taky všelijaké sbírky," řekla jsem.

„Ne! Sběratele charakterizuje katalog; já jsem nikdy žádný katalog nevedl."

Když jsem od Juliena odešla, měla jsem špatnou náladu; dotklo se mě, že se Paula chová tak, aby se o ní mluvilo tímto tónem. Ale když jsem se ze slavnostní toalety převlékla do županu, uvažovala jsem: A proč vlastně? Paula kašle na to, co se o ní říká, a patrně má pravdu! Chtěla jsem být jiná než ty obstarožní lvice: ve skutečnosti jsem užívala jiných úskoků, které nejsou o nic lepší. Honem si říkám: jsem vyřízená, jsem stará; tímto způsobem ruším těch třicet nebo čtyřicet let, kdy budu žít, stará a vyřízená, v lítostivých vzpomínkách na ztracenou minulost; nikdo mi nic nevezme, když už jsem se všeho vzdala: v mé přísnosti je víc opatrnosti než hrdosti; a vlastně zakrývá hrubou lež: popírám stáří tím, že odmítám jeho kompromisy. Tvrdím, že pod zvadlou pletí žije dál ta mladá žena s nedotčenými požadavky, odmítající

všechny ústupky a pohrdající obstárlými čtyřicátnicemi; ale ta žena už neexistuje, už nevstane z mrtvých ani pod Lewisovými polibky.

Druhý den jsem přečetla Paulin rukopis: deset stran stejně prázdných, stejně fádních jako úryvek z Lamartinových „Vyznání". Bylo by zbytečné dělat si starosti: v hloubi duše jí na psaní tak moc nezáleží, neúspěch proto nebude tak tragický; proti tragičnosti je jednou provždy obrněna, teď snese všechno. Ale já jsem se s její rezignací těžko smiřovala. Dokonce na mě působila tak smutně, že se mi čím dál víc protivilo mé řemeslo; často jsem měla chuť říci svým pacientům: „Jen se do toho uzdravení tak nehrňte, člověk se vždycky uzdraví až moc." Měla jsem hodně pacientů a právě té zimy se mi podařilo vyléčit několik těžkých případů; ale srdcem jsem byla jinde. Vlastně jsem nechápala, proč je dobře, aby lidé v noci spali, aby se bez potíží milovali, aby byli schopni jednat, rozhodovat, zapomínat, žít. Kdysi mi připadalo naléhavě nutné, abych všechny maniaky vysvobodila z těsného vězení jejich neštěstí; vždyť svět je tak široký; teď už jsem jenom poslouchala stará hesla, když jsem se snažila vyrvat je z jejich obsesí: vždyť se jim začínám podobat! Svět je pořád tak široký a mně se už nedaří zajímat se o něj.

To je hrozné! řekla jsem si toho večera. Debatovali v Robertově pracovně, mluvili o Marshallově plánu, o budoucnosti Evropy, o Evropě vůbec, říkali, že nebezpečí války roste, Nadina je poslouchala s vyděšeným výrazem; válka se týká nás všech, nebrala jsem ty zneklidněné hlasy na lehkou váhu, ale přesto jsem myslela jen na ten dopis, na jediný řádek toho dopisu: „I ta nejněžnější náruč je studená, když je na druhé straně oceánu." Proč mi Lewis napsal tahle nepřátelská slova, když se přiznával k několika bezvýznamným dobrodružstvím? Nežádala jsem ho, aby mi byl věrný, to by bylo hloupé, když je mezi námi tolik vody a tolik pěny. Zřejmě se na mě zlobil pro mou nepřítomnost: odpustí mi ji někdy? Najdu jednoho dne jeho pravý úsměv? Tady se uvažuje o osudu, který ohrožuje milióny lidí, je to i můj osud; a mně dělá starost jenom jediný úsměv; úsměv, který nezadrží atomovou bombu a který nemůže nic proti ničemu ani pro někoho udělat: a ten úsměv mi zakrývá všechno ostatní. Je to hrozné, opakovala jsem si; opravdu jsem si už nerozuměla. Jsem zde, Robert mluví s Henrim; jak se mne může dotýkat, co si tam na druhé straně myslí Lewis? Musela jsem se pomátnout na rozumu, když upínám svůj osud na jediné srdce, na jedno srdce mezi milióny jiných! Snažila jsem se

poslouchat, ale marně; říkala jsem si: moje náruč je studená. Konec konců, pomyslela jsem si, stačí jedna křeč mého srdce, které je jen jedním z miliónů jiných srdcí, a celý ten široký svět se mne přestane navždy týkat. Mírou mého života je právě tak jediný úsměv jako celý vesmír, stejně libovolně. Neměla jsem ostatně na vybranou.

Odpověděla jsem Lewisovi a patrně se mi podařilo najít správná slova, protože jeho další dopis byl přirozený a důvěřivý. Od té doby mi psal o svém životě přátelsky spikleneckým tónem. Prodal svou knihu Hollywoodu, dostal peníze, najal si dům na břehu Michiganského jezera. Zřejmě byl šťastný. Nadina a Henri se vzali; i oni se zdáli šťastní. Proč bych neměla být šťastná i já? Sebrala jsem všechnu odvahu. Napsala jsem: „Ráda bych viděla ten dům u jezera." Mohl tu větu mlčky přejít nebo mohl napsat: „Uvidíte ten dům příští rok" nebo „Nemyslím, že byste ho někdy viděla". Když jsem držela v ruce obálku, která skrývala jeho odpověď, strnula jsem, jako bych stála před popravčí četou. Nesmím si dělat iluze, řekla jsem si, jestli se o tom nezmíní, znamená to, že už mě nechce vidět. Rozevřela jsem žlutý papír a ihned mi před očima vyskočila slova: „Přijeďte koncem července, to bude dům zrovna připravený." Klesla jsem na pohovku: v poslední minutě mi dali milost. Měla jsem předtím takový strach, že jsem v první chvíli ani necítila žádnou radost. A najednou jsem cítila Lewisovy ruce na těle a zalykala jsem se: Lewisi! Když jsem vedle něho tehdy seděla v pokoji v New Yorku, zeptala jsem se: „Uvidíme se ještě někdy?" Odpověděl: „Přijeďte." Mezi těmi dvěma větami se nic neudálo; ten neskutečný rok je za námi a já jsem opět nalezla své živé tělo. Jaký zázrak! Hýčkala jsem je jako marnotratného syna; já, která se o ně obyčejně málo starám, jsem o ně celý měsíc láskyplně pečovala; chtěla jsem, aby bylo hladké, vyleštěné, ozdobené; dala jsem si udělat plážové soupravy, opalovačky; v květovaných popelínech už jsem se zmocňovala modrého jezera, polibků; toho léta se objevily za výklady absurdní dlouhé spodničky z hedvábí; koupila jsem si jich několik; nechala jsem si od Pauly dát nejdražší pařížský parfém. Tentokrát jsem důvěřovala cestovním kancelářím, pasu, vízu a cestě vzduchem. Když jsem nastupovala do letadla, připadalo mi stejně bezpečné jako lokálka.

Robert mi obstaral nějaké dolary v New Yorku. Jela jsem do hotelu, kde jsem bydlela při prvním pobytu, a dali mi tam stejný pokoj, jen v jiném poschodí. V chodbách, kde to vonělo plyšem a kde hořela červená lampička, jsem nalezla zase to

ticho jako v době, kdy mou jedinou vášní byla zvědavost; na několik hodin jsem zas poznala bezstarostnost. Paříž už neexistovala, Chicago ještě neexistovalo, chodila jsem po newyorských ulicích a na nic jsem nemyslela. Druhý den jsem se pokojně zaměstnávala pochůzkami po úřadech a bankách. A potom jsem se vrátila do pokoje pro zavazadlo. Prohlédla jsem si v zrcadle ženu, kterou dnes večer Lewis obejme. Rozcuchá ty vlasy, pod jeho polibky ze sebe strhnu halenku ušitou z indiánského huipilu; připevnila jsem si na ni růži, která bude brzy pošlapána; navoněla jsem si šíji parfémem, který jsem dostala od Pauly; měla jsem tak trochu dojem, jako bych připravovala někoho jiného, ne sebe, k oběti; ještě naposled jsem se na tu ženu podívala; připadalo mi, že ten, kdo mě miloval, by ji mohl milovat.

Čtyři hodiny nato jsem přistála v Chicagu. Vzala jsem si taxík a tentokrát jsem našla dům bez potíží; kulisy byly přesně na svém místě; Schiltzova reklama se červenala proti velkému plakátu; Lewis seděl na pavlači u stolu a četl. Usměvavě mi pokynul, seběhl dolů, objal mě a řekl očekávaná slova: „Tak jste se vrátila! Konečně!“ Snad se ten výjev opakoval až příliš věrně: nezdál se už úplně skutečný, spíš jako trochu rozmazaná kopie z loňska. Nebo jsem možná jen byla vyvedena z míry tím, jak byl pokoj holý: už tu nebyl ani jeden obrázek, ani jedna knížka. Řekla jsem: „Jak je to prázdné!“

„Všechno jsem poslal do Parkeru.“

„Už je dům připravený? Jaký je?“

„Uvidíte,“ odpověděl. „Uvidíte brzy.“ Houpal mě v náručí. „Jaká zvláštní vůně,“ řekl s udiveným úsměvem. „To ta růže?“

„Ne, to já.“

„Ale dřív jste nemívala tuhle vůni?“

Najednou jsem se zastyděla za nejdražší pařížský parfém, za rafinovaný střih halenky i za své hedvábné spodničky: nač všechna ta vyumělkovanost? Nepotřeboval ji kdysi, aby po mně toužil. Hledala jsem jeho ústa; neměla jsem ani tak velkou chuť na milování, ale chtěla jsem si být jista, že po mně ještě touží. Jeho ruce zmačkaly hedvábí spodničky, růže upadla na zem, halenka taky, a já už jsem si nekladla žádné otázky.

Spala jsem dlouho; když jsem se probudila, bylo už po poledni. Zatímco jsem jedla, vyprávěl mi Lewis o sousedech, které budeme mít v Parkeru, mezi jiným o Dorothy, staré přítelkyni, která se po nešťastném manželství rozvedla a žije

teď se dvěma dětmi u sestry a švagra dvě nebo tři míle od našeho domu. Dorothy mě příliš nezajímala, snad to vycítil, protože se mě najednou zeptal:

„Vadilo by vám, kdybych si poslechl v rádiu baseballový zápas?"

„Vůbec ne. Přečtu si noviny."

„Schoval jsem vám všechny *New Yorkery*," řekl Lewis horlivě, „a zaškrtl jsem zajímavé články."

Položil na stůl haldu časopisů a otevřel rádio. Natáhli jsme se na postel a já jsem začala listovat v *New Yorkerech*. Ale necítila jsem se volně. Minulé roky se nám často stávalo, že jsme spolu četli nebo poslouchali rádio a nemluvili přitom: jenomže dnes jsem tu první den, zdálo se mi divné, že Lewis myslí na baseball, když vedle něho ležím. Loni jsme se celý první den milovali. Obrátila jsem list, ale nedařilo se mi číst. V noci, než ke mně vešel, zhasl Lewis světlo, nedal mi svůj úsměv, nenazval mě jménem: proč? Usnula jsem, aniž jsem si kladla otázky, ale zapomenout na otázku, neznamená zodpovědět ji. Snad mě ještě úplně nenašel, pomyslela jsem si. Je těžké najít se po roce. Jen trpělivost, však on mě najde. Začala jsem číst článek a zase jsem přestala; hrdlo se mi svíralo; poslední Faulkner a všechno ostatní mi bylo srdečně lhostejné; měla bych být v Lewisově náruči a nejsem: proč? Ten baseballový zápas ne a ne skončit. Hodiny ubíhaly a Lewis pořád poslouchal; kdybych aspoň mohla spát, ale měla jsem naspáno do zásoby. Odhodlala jsem se:

„Víte, Lewisi, já mám hlad," řekla jsem vesele. „Vy ne?"

„Mějte ještě deset minut strpení," řekl Lewis. „Vsadil jsem tři lahve skotské na Giants: tři lahve skotské jsou důležité, ne?"

„Velice důležité."

Poznávala jsem Lewisův úsměv a ten posměvačný a něžný hlas; všechno by bylo docela normální, kdyby to byl nějaký jiný den. Vlastně je možná normální, že se dnešek podobá jakémukoli jinému dni; ale přesto mi ty poslední minuty připadaly strašně dlouhé.

„Vyhrál jsem!" řekl Lewis vesele. Vstal a vypnul rádio: „Chudinko vyhladovělá, teď vás nakrmíme."

Vstala jsem také a přičísla jsem se: „Kam mě zavedete?"

„Co byste řekla té staré německé restauraci?"

„To je dobrý nápad."

Měla jsem ráda tu restauraci, měla jsem na ni pěkné vzpomínky. Vesele jsme si povídali a jedli jsme párky s červeným zelím. Lewis mi vykládal o své cestě do Hollywoodu. Potom mě vzal do baru pobudů a do toho malého černošského

dancingu, kde kdysi hrával Big Billy; Lewis se smál, já jsem se smála, minulost vstávala z mrtvých. Najednou mě napadlo: Ano, všechno je to dobře napodobeno! Proč mě to napadlo? Copak něco nehraje? Ne; všechno je v pořádku. To si asi já něco namlouvám, cesta letadlem mě unavila a taky to rozčilení příjezdu. Zřejmě mi to jasně nemyslí. Před rokem mi Lewis řekl: „Už se nepokusím vás nemilovat. Nikdy jsem vás tolik nemiloval." Řekl mi to, bylo to včera a pořád jsem to já, pořád je to on. V taxíku, který nás vezl k našemu lůžku, jsem se k němu přitulila; opravdu to byl on, poznávala jsem drsné teplo jeho ramene; nenašla jsem jeho ústa, nepolíbil mě; a nad hlavou jsem zaslechla zívnutí.

Nepohnula jsem se; ale měla jsem pocit, že se propadám do tmy; pomyslela jsem si: Takový pocit asi člověk má, když se zblázní. Dvě oslepující světla protrhávala noc, dvě pravdy stejně jisté, které nemohly být pravdivé zároveň: Lewis mě miluje; a když mě drží v náručí, zívá. Vyšla jsem po schodech nahoru, svlékla jsem se. Musím dát Lewisovi otázku, docela prostou otázku, už předem mi drásala hrdlo, ale všechno je lepší než tahle matoucí hrůza. Lehla jsem si. Lehl si vedle mne a zabalil se do pokrývky: „Dobrou noc."

A obrátil se ke mně zády; přitiskla jsem se k němu:

„Lewisi, co se děje?"

„Vůbec nic. Jsem unavený."

„Chci říct: co to bylo celý den? Nenašel jste mě?"

„Našel," řekl.

„Tak už mě nemilujete?"

Bylo ticho; rozhodné ticho, které mě omráčilo. Celý večer jsem se bála, ale nevěřila jsem doopravdy, že by ten strach byl opodstatněný; a najednou už se nedalo pochybovat. Opakovala jsem: „Už mě nemilujete?"

„Pořád mi na vás velmi záleží," řekl Lewis zasněně, „mám vás pořád hodně rád. Ale už to není láska."

Tak, už to vyslovil; slyšela jsem ta slova na vlastní uši a nikdy je nic nemůže smýt. Mlčela jsem. Nevěděla jsem, co si mám počít. Zůstala jsem přesně taková, jaká jsem bývala, a teď kolísá minulost, budoucnost i přítomnost. Zdálo se mi, že už mi nepatří ani můj hlas.

„Já jsem to věděla!" řekla jsem. „Věděla jsem, že vás ztratím. Hned od prvního dne. V klubu Delisa jsem plakala právě proto: věděla jsem. A teď se to stalo. Jak se to stalo?"

„Právě že se nic nestalo," řekl Lewis. „Letos jsem vás čekal bez netrpělivosti. Ano, žena je příjemná: člověk se s ní pobaví,

vyspí, a ona pak zas odjede: není proč ztrácet hlavu. Ale říkal jsem si, že se třeba něco stane, až vás uvidím..."

Mluvil neosobním hlasem, jako by se ho to netýkalo.

„Rozumím," řekla jsem slabě. „A nestalo se nic..."

„Ne."

Nechápavě jsem si říkala: To kvůli té divné vůni, kvůli tomu hedvábí; stačí zkusit to znovu; vezmu si ten loňský kostým... Ale moje spodničky za to zřejmě nemohly. Z veliké dálky jsem slyšela svůj hlas: „Co tedy budeme dělat?"

„Ale doufám, že spolu strávíme příjemné léto!" řekl Lewis. „Což jsme nestrávili pěkný den?"

„Den jako v pekle!"

„Opravdu?" Jeho hlas zněl zarmouceně: „Myslel jsem, že jste si ničeho nevšimla."

„Všeho jsem si všimla."

Hlas mi selhal; nemohla jsem mluvit dál; a proč vlastně mluvit? Loni, když se Lewis snažil mě nemilovat, vyciťovala jsem i v jeho špatných náladách a v jeho vzdoru, že se mu to moc dobře nedaří; nikdy jsem neztratila naději. Letos se nepřemáhá; nemiluje mě, bije to do očí. Proč? Jak to? Od kdy? Na tom málo záleží, to jsou zbytečné otázky; porozumět je důležité, pokud člověk ještě doufá, a teď jsem si byla jista, že už nemám v co doufat.

Zašeptala jsem: „Tak dobrou noc."

Chvilku mě k sobě přitiskl: „Nechtěl bych, abyste byla smutná," řekl. Pohladil mi vlasy: „Nestojí to za to."

„Nedělejte si o mne starosti," řekla jsem. „Budu spát."

„Spěte," řekl. „Spěte dobře."

Zavřela jsem oči. Ano, jistě budu spát. Cítila jsem se vyčerpanější než po horečce. Dobře, pomyslela jsem si chladně: nic se nestalo; je to normální; nenormální je, že se někdy něco stalo. Co? Proč? Vlastně jsem to nikdy nepochopila: láska je vždycky nezasloužená; Lewis mě miloval bez platného důvodu; neudivilo mě to; teď už mě nemiluje, ani to není nic udivujícího, je to naopak velmi přirozené. Najednou ta slova explodovala v mé hlavě. Už mě nemiluje. Jde o mne, měla bych řvát jako zvíře před smrtí. Dala jsem se do pláče. Každé ráno říkal: „Proč se smějete? Proč jste taková růžová, taková měkkoučká?" Už se smát nebudu. Říkal: „Anno!" Už nikdy to neřekne s takovým přízvukem. Už nikdy neuvidím jeho tvář rozkoše a něhy. Za všechno teď musím zaplatit, uvažovala jsem mezi vzlyky, za všechno, co mi bylo dáno, aniž jsem o to žádala, za to teď musím zaplatit slzami. V dálce zanaříkala siréna, vlaky pískaly. Plakala jsem. Velké vzlyky odčerpávaly

teplo z mého těla, chladla jsem a měkla jako mrtvola. Kdybych se tak mohla rozplynout docela! Dokud jsem plakala, neměla jsem aspoň žádnou budoucnost, neměla jsem vůbec nic v hlavě: zdálo se mi, že bych takhle mohla bez obtíží vzlykat až do konce světa.

Noc se unavila dřív než já; závěs v kuchyni zežloutl, pevnými obrysy se do něho vtiskl huňatý stín. Brzy budu muset vstát, mluvit, octnu se tváří v tvář muži, který spal bez slz. Kdybych se aspoň na něj mohla zlobit, sblížilo by nás to. Ale ne: je to prostě člověk, kterému se nic nepřihodilo. Vstala jsem. V kuchyni bylo ráno povědomé a klidné, podobné tolika jiným ránům. Nalila jsem si sklenici whisky a vzala si benzedrinový prášek.

„Spala jste?" řekl Lewis.

„Moc ne."

„To není dobře!"

Začal se zaměstnávat v kuchyni, byl ke mně obrácen zády, to mi pomohlo mluvit: „Jedné věci nerozumím," řekla jsem. „Proč jste mě nechal přijet? Měl jste mě varovat."

„Ale já jsem měl chuť vás vidět," řekl Lewis živě. Obrátil se a nevinně se na mě usmál: „Jsem rád, že jste tady, jsem rád, že s vámi strávím léto."

„Zapomínáte na jednu věc," řekla jsem. „Že já vás miluju. Není nic radostného žít vedle někoho, koho milujete a kdo vás nemiluje."

„Věčně mě milovat nebudete," řekl Lewis ledabyle.

„Snad ne. Ale zatím vás miluju."

Usmál se: „Máte příliš mnoho zdravého rozumu, než aby to dlouho trvalo. Vážně," pokračoval, „aby člověk někoho opravdu miloval, musí se do toho vemlouvat; když tu hru hrají dva, může to za to stát, ale když člověk hraje sám, je to nesmysl."

Nechápavě jsem se na něj dívala. Opravdu si to neuvědomuje, nebo to předstírá? Snad mluví upřímně: snad od té doby, co mě už nemiluje, ztratila láska v jeho očích veškerý význam. Tak či onak, ať bylo jeho sobectví bezděčné nebo úmyslné, dokazovalo mi, že už pro něho nic neznamenám. Natáhla jsem se na postel. Bolela mě hlava. Lewis začal balit knihy do beden a já jsem si najednou uvědomila, že jsem možná ještě nedosáhla dna. Ležela jsem na mexickém přehozu, dívala jsem se na žlutý závěs, na stěny: už nejsem milována, ale pořád se cítím jako doma; a možná že už to všechno patří jiné. Snad Lewis miluje jinou. Letos byly v jeho životě ženy;

psal mi o nich a žádná mi nepřipadala nebezpečná; ale možná že potkal jednu, o které mi právě nenapsal. Zavolala jsem ho:

„Lewisi!"

Zdvihl hlavu: „Co je?"

„Musím se vás na něco zeptat: je tu jiná žena?"

„Proboha, kdepak!" řekl důrazně. „Já už se nikdy nezamiluju!"

Vzdychla jsem si. Toho nejhoršího jsem ušetřena! Ten obličej, který už nikdy neuvidím, ten hlas, který už nikdy neuslyším, ty aspoň neexistují pro nikoho jiného.

„Proč to říkáte? Člověk to nemůže nikdy předem vědět."

Lewis zavrtěl hlavou: „Nemyslím, že se hodím pro lásku," řekl trochu váhavě. „Před vámi pro mě žádná žena nic neznamenala. Potkal jsem vás v době, kdy mi můj život připadal hrozně prázdný: proto jsem se tak divoce do té lásky vrhl; a potom to nakonec skončilo." Tiše na mě pohlížel: „A přitom, jestli byl někdo stvořen pro mě, tak jste to byla vy," dodal. „Po vás už nemůže být žádná jiná."

„Rozumím," řekla jsem.

Lewisův přátelský hlas mě dorazil. Kdyby byl útočný, nespravedlivý, byla bych se patrně pokusila bránit se; ale ne; zdál se téměř stejně nešťastný jako já nad tím, co se nám přihodilo. Hlava mě bolela čím dál víc a vzdala jsem se dalších otázek. Jediná rozhodující otázka: „Lewisi, byl byste mě miloval dál, kdybych tu byla zůstala?" byla zbytečná právě proto, že jsem nezůstala.

Lewis mi došel pro uklidňující prášky, vzala jsem dva, spala jsem. Potom jsem se prudce probudila. Nakonec to skončilo! řekla jsem si ihned. Posadila jsem se k oknu; bylo už velice horko; děti si hrály s míčem mezi kopřivami; nějaká holčička se potácela na červené trojkolce a já jsem se kousala do rtu, abych se nerozplakala. Sledovala jsem očima dlouhé přepychové auto, které zasvištělo okolo chodníku, a pak jsem odvrátila zrak: stejný výhled; stejný pokoj; na žlutém závěsu zase ten černý stín; Lewis měl na sobě jedny ze starých spravovaných kalhot, pohvizdoval si; minulost se mi vysmívala, už jsem ji nemohla snést. Vstala jsem:

„Půjdu se trochu projít."

Vzala jsem si taxík, dala jsem se dovést až k Loopu a dlouho jsem chodila: chození člověka zaměstná skoro tolik jako pláč. Ulice mi připadaly nepřátelské. Kdysi jsem měla ráda to město, tu zem; ale za dva roky se věci změnily a už mě nechránila Lewisova láska. Teď pro mě Amerika znamenala

atomovou bombu, válečnou hrozbu, rodící se fašismus; většina lidí, které jsem potkávala, byli nepřátelé: byla jsem sama, ztracená, pohrdaná. Co tu vlastně dělám? uvažovala jsem. Koncem odpoledne jsem se zase octla u reklamy SCHILTZ; ve slepé uličce se kouřilo z popelnic, které byly cítit dobrou podzimní vůní. Vystoupila jsem po dřevěném schodišti; upřeně jsem se zadívala na červenobílou šachovnici, která maskovala plynojem; v dálce projel vlak a pavlač se zachvěla. Přesně takhle to bylo první den i ostatní dny. Udělala bych líp, kdybych se vrátila do Paříže, řekla jsem si. Viděla jsem roh třídy, kde na mě už čeká můj odjezd; taxík, který mě odveze, jezdí někde po městě; Lewis ho zastaví posunkem, který znám, dvířka zaklapnou, už takhle zaklapla jednou, dvakrát, třikrát; a tentokrát to bude naposled. Nač ještě tříměsíční agónii? Dokud Lewise uvidím, dokud se na mě bude usmívat, nebudu nikdy mít sílu zabít v sobě naši lásku; ale zabít na dálku, toho je schopen každý. Chytila jsem se zábradlí. Nechci ji zabít. Ne, nechtěla jsem, aby pro mě byl Lewis jednoho dne stejně mrtvý jako Diego.

„Doufám, že se vám bude dům na dunách líbit," řekl Lewis druhý den ráno.

„Jistě," řekla jsem.

Cpal do beden poslední knihy, poslední konzervy. Byla jsem ráda, že odjíždím z Chicaga. V Parkeru alespoň věci nebudou umíněně parodovat minulost, bude tam zahrada a budeme mít dvě postele, nebude to tak dusivé. Začala jsem balit; na dno kufru jsem strčila svůj indiánský huipil: už si ho nikdy nevezmu na sebe, připadalo mi, že v jeho výšivkách je něco zlověstného; s nechutí jsem se dotýkala všech těch sukní, halenek a opalovaček, které jsem s takovou péčí vybírala. Zavřela jsem kufr a nalila jsem si velkou sklenici whisky.

„Snad byste neměla tolik pít?" řekl Lewis.

„Proč ne?"

Spolkla jsem tabletku benzedrinu; potřebovala jsem posilnění, abych se prokousala těmi dny, kdy se budu muset znovu, hodinu od hodiny učit, že mě už nemiluje. A dnes pro nás známí přijedou autem, nebudu mít ani chvilku, abych se mohla někde v klidu vyplakat.

„Anna. Evelyn, Ned."

Stiskli jsme si ruce. Usmála jsem se. Auto projelo městem a potom parky a předměstími; Evelyn na mě mluvila, odpovídala jsem. Projeli jsme rozlehlou rovinou, na které se ježily vysoké pece, parcely, učesané lesíky, a zastavili jsme na konci cesty zarostlé obrovskými travinami; štěrková stezka vedla

k bílému domu; před ním se mírně svažoval trávník k rybníku. Nemohla jsem odvrátit oči od třpytivých dun, dívala jsem se na vodu, rozkvetlou lekníny, na clonu košatých stromů; budu tu dva měsíce žít — jako doma, a potom odjedu a nikdy se nevrátím!

„Tak co?" řekl Lewis.

„Nádherné!"

Na konci trávníku vedle cihlové pece, u které kouřil komín, seděli nějací lidé; vesele zavolali: „Vítáme nové nájemníky!"

Tiskla jsem ruce: Dorothy, její sestra Virginia, švagr Willie, který pracuje v sousedních vysokých pecích, a tlustý Bert, který je učitelem v Chicagu. Na černém plechu pece se opékaly *hamburgers*, vonělo to pěkně opečenou cibulí a spalovaným dřevem. Někdo mi podal sklenici whisky a já jsem ji naráz vypila; už jsem jí měla moc zapotřebí.

„Že je to skvostný domek?" řekla Dorothy. „Jezero je hned za dunami; je tu lodička, kterou se dá přeplout rybník: za pět minut jste na pláži."

Byla to snědá žena s tvrdým, unaveným obličejem a exaltovaným hlasem. Kdysi Lewise milovala; snad ho dosud miluje; v jejím pohledu však byla upřímná srdečnost.

„Večer budete moct nádherně dělat večeři pod širým nebem; lesy jsou plné suchého dříví, stačí sbírat."

„Koupím vám sekerku," řekl mi vesele Lewis, „a když budete zlobit, budete odsouzena ke štípání dříví." Vzal mě za ruku: „Pojďte si prohlédnout dům."

Poznávala jsem na jeho tváři ten radostný žár netrpělivosti; kdysi se na mě díval s tímtéž hrdým úsměvem.

„Zbývající nábytek dojde zítra. Sem dáme postele; ta místnost vzadu bude knihovna."

Opravdu to vypadalo, jako když si párek milenců zařizuje hnízdečko; a když jsme se vrátili na zahradu, vycítovala jsem ze všech pohledů spikleneckou zvědavost: „Necháte si v Chicagu ten byt?"

„Necháme."

Jejich pohledy nás spojovaly; a já jsem říkala „Lewis a já", říkala jsem „my". Zůstaneme tady celé léto, ne, nemáme auto, doufáme, že nás budete chodit navštěvovat. Také Lewis říkal „my". Živě povídal; od mého příjezdu do Chicaga jsme mluvili velmi málo; a bylo to poprvé, co jsem ho viděla veselého: teď potřeboval přítomnost druhých, aby se rozveselil. Bylo tu mnohem svěžeji než v Chicagu a vůně trávy mě opájela. Měla jsem chuť odhodit tu tíhu, která mi drtila srdce, a být také veselá.

„Anno, nechtěla byste se projet na loďce?"
„Hrozně ráda!"
Když jsme sestupovali po schůdkách, začínaly v soumraku svítit světlušky; posadila jsem se do loďky a Lewis odrazil břeh daleko od nás; rosolovité šlahouny se mu otáčely kolem vesel. Na rybníku, na dunách byla skutečná venkovská noc; ale nad mostem bylo nebe rudé a fialové, civilizované nebe velkoměsta: žíhaly je vysoké pece. „Je to stejně krásné jako nebe nad Mississippi," řekla jsem.
„Ano. A za několik dní bude úplněk."
Na svahu duny plápolal táborák; občas mezi stromy prosvítalo světlo; jedno z nich bylo naše. Jako všechna okna, která svítí v dálce do noci, slibovalo štěstí.
„Dorothy je sympatická," řekla jsem.
„Ano," řekl Lewis. „Chudák Dorothy. Pracuje v drugstoru v Parkeru a její muž jí dává malou penzičku; dvě děti, celý život tady a ani vlastní střechu nad hlavou: nemá to lehké."
Mluvili jsme spolu o jiných lidech, černá voda nás odlučovala od světa; Lewis měl něžný hlas, spiklenecký úsměv; najednou jsem začala uvažovat: Opravdu je po všem? Honem jsem z hrdosti propadla zoufalství, abych nebyla jako všechny ty ženy, které si něco nalhávají; taky v tom byl kus opatrnosti, abych si ušetřila muka pochyb, čekání, zklamání: možná že jsem s tím trochu moc spěchala. Lewisova nenucenost, jeho přehnaná upřímnost nebyly přirozené: ve skutečnosti není ani lehkomyslný, ani surový, nestavěl by svou lhostejnost tak na odiv, kdyby nebyla výsledkem nějakého rozhodnutí. Rozhodl se, že mě už nebude milovat, prosím; ale rozhodnout se a rozhodnutí dodržet, to není totéž.
„Budeme muset tu lodičku pokřtít," řekl Lewis. „Co byste říkala, kdybychom ji pojmenovali Anna?"
„Byla bych na to pyšná!"
Teď se na mě díval jedním ze svých dřívějších obličejů; on navrhl tuhle mileneckou vyjížďku. Snad ho začíná mrzet jeho falešná rozumnost; snad mě vyhání ze srdce jen váhavě. Vrátili jsme se na břeh a naši hosté brzy nato odešli. Ulehli jsme vedle sebe na úzké lůžko, provizorně postavené vzadu v knihovně. Lewis zhasl.
„Myslíte, že se vám tady bude líbit?" zeptal se.
„Určitě ano."
Opírala jsem si tvář o nahé rameno; hladil mi něžně paži a já jsem se k němu přitiskla. Jeho ruka spočívá na mé paži; je to jeho teplo, jeho vůně, a mne přešla opatrnost i hrdost. Znovu jsem nalezla jeho ústa a tělo mi tálo touhou, zatímco

se má ruka plazila po jeho nahém břiše; on po mně toužil také a touha mezi námi byla vždycky láska; byla jsem přesvědčena, že tuhle noc něco znovu začíná. Najednou na mě ležel, vešel do mne a měl mě, bez jediného slova, bez jediného políbení. Proběhlo to tak rychle, že jsem zůstala ohromená. Řekla jsem první „Dobrou noc“.

„Dobrou noc,“ řekl Lewis a obrátil se ke zdi.

Hrdlo se mi stáhlo zoufalou zuřivostí. Na tohle nemá právo, šeptala jsem si. Ani na chvíli mi nedaroval svou přítomnost, jednal se mnou jak s nástrojem rozkoše. I když mě už nemiluje, nesmí něco takového dělat. Vstala jsem, jeho teplo mi bylo odporné. Šla jsem se posadit do obývacího pokoje, kde jsem plakala, až jsem se zalykala. Nechápala jsem to. Jak se mohla naše těla navzájem tak odcizit, když se tolik milovala? Říkával: „Jsem tak šťastný, tak pyšný,“ říkával: „Anno!“ Rukama, ústy, pohlavím, celým tělem mi dával své srdce: to bylo včera. Všechny ty noci, jejichž vzpomínka mě dosud pálí pod mexickým přehozem, na naší palandě při houpání Mississippi, pod sítí proti moskytům, před ohněm, který voněl pryskyřicí, všechny ty noci... Což už se nikdy nevzkřísí?

Když jsem se vyčerpaná vrátila na lůžko, Lewis se zdvihl na lokti; zeptal se mne podrážděně: „To máte na programu celé léto? Strávit hezký den a potom celou noc proplakat?“

„Jen se mnou nemluvte tak povýšeně!“ řekla jsem prudce. „Pláču vztekem. Je děsné spát s někým takhle na studeno; neměl jste to dělat...“

„Nemohu do toho vložit vřelost, kterou necítím,“ řekl Lewis.

„Tak jste se mnou neměl spát vůbec.“

„Vy jste měla takovou chuť,“ řekl klidně, „nechtěl jsem vám to odmítnout.“

„Odmítnout by bylo bývalo lepší. Bude mi milejší, když se dohodneme, že spolu už nebudeme spát.“

„Bude to rozhodně lepší, jestli máte potom pokaždé proplakat celou noc. Pokuste se přece spát.“

V jeho hlase nebylo nepřátelství, jenom lhostejnost. Ten klid mě mátl; zůstala jsem ležet na zádech s otevřenýma očima; v dálce hučelo jezero jako továrna. Je pravda, co říká Lewis? Jsem vinna já? Ano, nepochybně jsem vinna; ani ne tak proto, že jsem žebrala o jeho pohlazení, ale proto, že jsem si vymýšlela falešné naděje. Jistě to Lewis nemá v nitru všechno docela jasné, proto ty náhlé zvraty nálad; ale pro muže, jako je on, není velký rozdíl mezi odmítnutím milovat a nepřítomností lásky; úmyslně se rozhodl, že mě už milovat ne-

bude: výsledek je, že už mě nemiluje. Minulost je dočista mrtvá. Smrt bez mrtvoly; jako Diegova smrt; právě proto je tak těžké v ni uvěřit. Kdybych aspoň mohla plakat na nějakém hrobě, to by mi hodně pomohlo.

„Tenhle pobyt moc špatně začíná!“ řekl mi Lewis druhý den ráno znepokojeně.

„Ale ne!“ odpověděla jsem. „Nic tak vážného se nestalo. Popřejte mi čas, abych si zvykla, a všechno bude klapat.“

„Já bych si tak přál, aby všechno klapalo!“ řekl Lewis. „Zdá se mi, že bychom mohli spolu strávit hezké prázdniny. Když nepláčete, rozumím si s vámi tak dobře!“

Zkoumavě se na mě zadíval; v jeho optimismu bylo hodně neupřímnosti, bere mé pocity na lehkou váhu; ale jeho starostlivost je upřímná: rmoutí ho, když mi působí bolest.

„Určitě strávíme hezké léto,“ řekla jsem.

Podobalo se to hezkému létu. Každý den jsme přepluli na loďce rybník s rosolovitými šlahouny, vyšplhali jsme se na písečné duny, které mě pálily do nohou; vpravo se táhla donekonečna opuštěná pláž; vlevo končila u vysokých pecí s plamenným chocholem. Plavali jsme, opalovali jsme se a dívali se na bílé ptáky na vysokých nohou, kteří klovali do písku; a vraceli jsme se domů s nákladem suchého dříví jako Indiáni. Celé hodiny jsem četla na trávníku uprostřed šedivých veverek, modrých sojek, mezi motýly a velkými hnědými ptáky s červenými náprsenkami; zdálky jsem slyšela klapat Lewisův psací stroj. Večer jsme rozdělali v cihlové peci oheň, dala jsem roztát kvádr ledu, ve kterém bylo mumifikované rozčtvrcené kuře, nebo Lewis rozřezal pilou zkamenělý biftek a do popela jsme dávali péct kukuřičné klasy zabalené ve vlhkých listech. Společně jsme poslouchali desky nebo jsme se na obrazovce televizoru dívali na nějaký starý film nebo na boxerský zápas. Naše štěstí bylo tak dobře napodobeno, že se mi často zdálo, že se každou chvíli promění ve skutečnost.

Dorothy se dala na to zdání nachytat, fascinovalo ji; často přijížděla večer na červeném kole, čichala vůni *hamburgers*, vdechovala kouř ze suchých větviček: „Taková nádherná noc! Vidíte ty světlušky? Vidíte ty hvězdy? A ty táboráky na dunách?“ Horlivě mi popisovala život, který nebude nikdy její a který ve skutečnosti není ani můj. Zahrnovala mě poklonami, radami a oddaností. To ona zařídila dům nábytkem, ona nás zásobovala potravinami a kromě toho nám prokazovala spousty jiných zbytečných služeb. Vždycky přinášela nějaké zázračné novinky: kuchyňský recept, nový druh mýdla, prospekt na nejnovější typ pračky, kritiku nějaké nové senzační

knihy; celé týdny dovedla snít o přednostech zdokonalené ledničky, která může půl roku uchovat tunu čerstvé šlehačky; neměla vlastní střechu nad hlavou, ale odebírala drahý časopis o architektuře, kde s nadšením studovala pohádkové příbytky miliardářů. Trpělivě jsem naslouchala jejím nesoustavným plánům, jejím nadšeným výkřikům, všemu tomu úpornému žvanění ženy, která už v nic nedoufá. Lewise to často zlobilo: „S ní bych nikdy nemohl žít!“ říkal. Ne, nebyl by si mohl vzít Dorothy; a já jsem si nemohla vzít jeho a on už mě nemiluje; ten dům, ta zahrada slibovaly štěstí, které nebylo pro nikoho z nás.

Byla to ovšem Dorothy, která nás jednou v neděli vytáhla na pouť do Parkeru: milovala společné výpravy. Bert pro nás přijel autem a Dorothy vezla ve svém starém voze Virginii, Willieho a Evelyn. Lewis nedovedl odmítnout, ale nadšen nebyl. Mně naháněla hrůzu vyhlídka na toto kolektivně veselé odpoledne, po kterém měla následovat večeře u Virginie. Měla jsem strach, že budu-li příliš dlouho vystavena cizím pohledům, nevydržím hrát až do konce úlohu šťastné ženy.

„Panebože! Těch lidí, toho prachu!“ řekl Lewis, když jsme vstoupili do parku atrakcí.

„Jen nezačínejte bručet,“ řekla Dorothy; obrátila se ke mně: „Když začne být mrzutý, nejradši by zhasl slunce!“

Tvář jí zářila trochu bláznivou nadějí, když se vrhala ke stánku, kde se střílelo malými šipkami; od boudy k boudě zřejmě očekávala nějaké nebývalé objevy. Já jsem se snažila usmívat se; dívala jsem se s veškerým zájmem, kterého jsem byla schopna, na cvičené opice, nahé tanečnice, muže-tuleně, hadí ženu; víc mě bavily hry, které vyžadovaly celou pozornost; s vášnivým zaujetím jsem porážela kuželky a konzervy, řídila jsem na pohyblivých kobercích trpasličí autíčka a pohybovala letadly po namalované obloze. Lewis mě zlomyslně pozoroval:

„To je úžasné, jak dovedete věci brát vážně! Člověk by řekl, že vám jde o život!“

Měla jsem z jeho úsměvu vyčíst skrytý smysl? Myslel si, že jsem i do své lásky vložila stejně zbytečnou vážnost, stejně falešnou horlivost? Dorothy mu živě odsekla: „Je to lepší než stavět pořád na odiv svou povýšenou znuděnost.“ Rozhodně mě vzala pod paží. Když jsme míjeli stánek fotografa, pohladila drsnou rukou hedvábí na mých šatech: „Anno! Dejte se s Lewisem vyfotografovat! Máte takové hezké šaty a ten účes vám tak sluší!“

„Ano, měli bychom rádi vaši fotku!“ řekla Virginia.

Stála jsem nerozhodně; Lewis mě vzal za ruku: „Pojďme se dát zvěčnit," řekl vesele. „Když všichni říkají, jak jste svůdná."

Pro druhé, pomyslela jsem si smutně, ale pro něho už nikdy. Posadila jsem se vedle něho do namalovaného letadla a jen s námahou se mi podařil úsměv; nevšímal si mých šatů, pro něho už jsem neměla žádné tělo a skoro žádnou tvář. Kdybych si aspoň mohla říci, že mě zohavila nějaká katastrofa! Ale jsem to já, taková, jakou mě miloval, a už mě nemiluje; svědčí o tom nadšení Dorothy, které mi vzalo všechnu vyrovnanost; tála jsem, hroutila jsem se. A musím se držet zpříma a usmívat se až dlouho do noci.

„Lewisi, měl byste dělat společnost Evelyn," řekla Dorothy, „slunce ji unavuje. Chtěla by si sednout někam do stínu; až se vrátí z umývárny, pozvete ji na skleničku a my se zatím půjdeme podívat na voskové figuríny."

„To teda ne, já ne!" řekl Lewis.

„Ale nějaký muž se jí musí věnovat. Berta nezná a Willieho nemůže ani cítit."

„Ale já zas nemůžu ani cítit Evelyn," řekl Lewis.

„Dobře, tak teda s ní zůstanu já," řekla Dorothy zlostně. Udělala jsem posunek, ale Dorothy řekla: „Ne, vy ne, Anno. Jen jděte, jděte, pak mi to povíte."

Když jsme odcházeli, zeptala jsem se Lewise. „Proč nejste k Dorothy laskavější?"

„Ale vždyť Evelyn pozvala ona; nikdo se jí neprosil, aby ji zvala."

Nechtělo se mi pouštět se do debaty, a tak jsem se oddala pozorování vrahů zvěčněných v zločinu vedle jejich obětí zvěčněných ve smrti; pětiletá mexická holčička seděla na porodním lůžku a houpala své novorozeně; na nosítkách ležel Göring v agónii a na šibenicích se houpali oběšenci v německých uniformách. Za ostnatými dráty se kupily obrovské hromady voskových mrtvol. Vyjeveně jsem na ně pohlížela. Tak tedy Buchenwald a Dachau už ustupují do historie stejně daleko jako křesťané, předhazovaní lvům v Musée Grévin. Když jsem se zas octla venku, oslněna sluncem, zmizela celá Evropa někam za hranice vesmíru. Dívala jsem se na ženy s nahými rameny, na muže v květovaných košilích, kteří chroustali *hot-dogs* nebo lízali zmrzlinu; nikdo nemluvil mou řečí, já sama jsem ji zapomněla; ztratila jsem všechny vzpomínky i svůj vlastní obraz; ani jedno zrcadlo u Lewise nebylo v mé výšce: malovala jsem se naslepo před kapesním zrcátkem; sotva jsem si ještě pamatovala, kdo jsem, a uvažovala jsem, jestli Paříž ještě existuje.

Slyšela jsem Dorothy, jak rozzlobeně říká:

„Rozhodnete se, že se vrátíme, a ani se nezeptáte, co tomu říká Anna. Prý budou v sedm hodin promítat staré němé filmy a taky jsem něco slyšela o výborném eskamotérovi."

V jejím hlase zaznívala prosba, ale obličeje kolem ní zůstávaly uzavřené.

„Radši se vraťme!" řekl Willie. „Čeká na nás martini a všichni mají hlad."

„Muži jsou takoví sobci!" zamumlala.

Sedla jsem si mezi ni a Willieho do starého auta; byla tak zklamaná, že celou cestu mlčela: já také. Když vystupovala z auta, vzala mě pod paží a neočekávaně řekla: „Proč tady nezůstanete? Měla byste tu zůstat."

„Nemohu."

„Ale proč? Taková škoda!"

„Nemohu."

„Vrátíte se aspoň? Vraťte se na jaře: to je tady nejhezčí období."

„Pokusím se."

Jakým právem takhle se mnou mluví? uvažovala jsem podrážděně, když jsem vstupovala do domu. Proč tolik zbytečné laskavosti, když mi Lewis neřekl ani jednou: Vrátíte se? Dychtivě jsem se chopila skleničky martini, kterou mi Willie podával. Měla jsem nervy napjaté k prasknutí. Sklíčeně jsem si prohlížela stůl obložený paštikami, saláty, koláči: to bude trvat, než to spořádáme! Dorothy zmizela; vrátila se do běla napudrovaná, v dlouhých, květovaných a obnošených šatech. Pak se se smíchem objevili Bert, Virginia, Evelyn a Lewis. Mluvili všichni najednou a já jsem se ani nepokoušela sledovat rozhovor; dívala jsem se na Lewise, který se zase rozveselil, a uvažovala jsem: Kdy s ním budu zase sama? Takhle jsem kdysi čekala, až odejde Teddy, Maria. Jenomže dnes byla má netrpělivost nesmyslná: daleko od druhých nebude Lewis o nic blíž u mne. Bert mi položil na kolena talíř se sendviči, usmál se na mne a slyšela jsem, jak se mne ptá:

„Byla jste v Paříži čtyřiadvacátého srpna 1944?"

„Anna strávila v Paříži celou válku," řekl Lewis a jakousi hrdostí.

„To byl den!" řekl Bert. „Mysleli jsme, že najdeme mrtvé město: a všude byly ženy v květovaných šatech, s krásnýma opálenýma nohama, tak odlišné od Francouzek, jak si je představují tady!"

„Ano," řekla jsem, „vaši reportéři byli zklamaní, jak dobře vypadáme."

„Snad několik pitomců!" řekl Bert. „Pochopitelně nemocní a staří nebyli na ulicích; a deportovaní a mrtví taky ne." Jeho tlustá tvář se zasnila: „Přece jen to byl pozoruhodný den!"

„Když jsem přijel já," řekl Willie s politováním, „neměli nás už ani trochu rádi."

„Ano, rychle jsme se dovedli zprotivit," řekl Bert; „chovali jsme se jako dobytek."

„Pochopitelně," řekl Lewis.

„Dalo se tomu zabránit, bylo by stačilo trochu disciplíny..."

„Myslíte, že jich málo pověsili?" řekl Lewis živě. „Pošlou muže zčistajasna do války a potom je při prvním znásilnění oběsí!"

„Věšelo se až moc, souhlasím s vámi," řekl Bert, „ale právě proto, že se ze začátku neudělala nutná opatření."

„Jaká opatření?" řekl Willie.

„A jé, teď začnou přešívat vojnu, s tím nebudeme jakživ hotoví!" řekla Dorothy.

Všem třem válečníkům ožila tvář; jeden druhému skákali do řeči; jejich sympatie k Francii byla nade vši pochybnost, k vlastní zemi nebyli nijak shovívaví, a přece mi působilo rozpaky je poslouchat: vykládali si o své válce, o válce, k níž jsme my byli jen nepatrnou záminkou; jejich ohledy vůči nám se podobaly ohledům, které muž může pociťovat vůči slabé ženě nebo trpnému zvířeti; z naší historie už se dělaly voskové legendy. Když konečně zmlkli, zeptala se mě Evelyn unylým hlasem:

„A jaká je Paříž teď?"

„Zaplavená Američany."

„Nezdá se, že se vám to moc líbí?" řekl Lewis. „Jaký nevděčný národ! A my jsme ho zahrnuli práškovým mlékem, zaplavíme ho coca-colou a tanky a oni nám nepadnou k nohám!" Dal se do smíchu: „Řecko, Čína, Francie; pomáháme, pomáháme, to je k zbláznění: jsme národ skautů!"

„Vám to připadá legrační?" řekla Dorothy útočně. „Humor je krásná věc!" Pokrčila rameny: „Až vypustíme atomovou bombu, Lewis nám dá k dobru nějakou dobrou šibeniční anekdotu."

Lewis na mě vesele pohlédl: „Nebyl to nějaký Francouz, který řekl, že je lepší věcem se smát, než nad nimi plakat?"

„Nejde o to plakat nebo se smát, ale jednat," řekla Dorothy.

Lewisův výraz se změnil: „Volíme Wallace, mluvím v jeho prospěch, co mám dělat víc?"

„Víte, co si myslím o Wallaceovi," řekla Dorothy, „ten člo-

věk nikdy nevytvoří žádnou opravdovou levicovou stranu; slouží jen jako alibi lidem, kteří si chtějí levně koupit čisté svědomí..."

„Proboha, Dorothy," řekl Willie, „opravdovou levicovou stranu nemůže vytvořit Lewis ani nikdo z nás..."

„Ale když vás je tolik, kteří si myslí to, co si myslíte vy, nemůžete se nějak spojit?"

„Předně je nás čím dál méně," řekl Lewis, „a kromě toho jsme izolováni."

„A hlavně je vám pohodlnější dělat si legraci, než se o něco pokusit," řekla Dorothy.

I mne někdy klidná Lewisova ironie dopalovala; viděl jasně, kriticky; často se dokonce rozhořčoval; ale cítil k nedostatkům a vadám, které Americe vytýkal, stejnou důvěrnost, jakou cítí nemocný ke své nemoci, trhan ke své špíně: to stačilo, aby mi připadal tak trochu spoluvinný. Najednou mě napadlo, že mi zazlíval, že jsem jeho zem nepřijala za svou, ale že by se nikdy sám neusadil v cizí zemi: to je arogance a nic jiného. Ani za nic bych se nestala Američankou! protestovala jsem v duchu. A zatímco se přeli dál, pobaveně jsem se v duchu tázala, kde se ve mně najednou vzala ta pohněvaná horlivá vlastenka.

Bert nás zavezl domů a Lewis mě něžně objal: „Měla jste hezký den?"

Jeho laskavý úsměv mi vkládal odpověď do úst; mé duševní stavy nikoho nezajímaly.

„Moc hezký." Dodala jsem: „Dorothy dnes byla útočná!"

„Není šťastná," řekl Lewis; uvažoval. „Virginia taky ne, ani Willie, ani Evelyn. Vy a já máme velké štěstí, že nám je v naší kůži jakžtakž dobře."

„Mně v ní tak moc dobře není."

„Máte zlé chvilky jako každý; ale není to chronické."

Mluvil s takovou přesvědčivostí, že jsem na to nenašla odpověď. Pokračoval: „Všichni jsou víceméně otroky: manžela, manželky, dětí; v tom je právě jejich neštěstí."

„Loni jste mi říkal, že byste se rád oženil," řekla jsem.

„Někdy na to myslím." Dal se do smíchu: „Ale jakmile bych byl zavřený v domě se ženou a dětmi, pomýšlel bych jen na jedno: na útěk."

Jeho veselý smích mi dodal odvahy: „Lewisi, myslíte, že se ještě někdy uvidíme?"

Naráz se zachmuřil: „Proč ne?" řekl frivolně.

„Protože bydlíme tak daleko jeden od druhého."

„Ano. Bydlíme daleko."

Zmizel v koupelně; tak to bylo vždycky; jakmile jsem se

k němu přibližovala, ucukl; snad se bál, abych po něm nechtěla vroucnost nebo lži nebo sliby, které mi nemohl dát. Začala jsem se svlékat. Tušila jsem předem, že ta samota ve dvou nedopadne dobře; přesto jsem cítila zklamání. Ještě štěstí, že mé tělo bylo tak přizpůsobeno Lewisovu, že bez potíží přejímalo jeho lhostejnost; spali jsme ve dvojitých postelích, odděleni ledovou propastí, a já už jsem ani nechápala, co pojem touha vlastně znamená.

Byla bych si přála, aby mé srdce bylo stejně snadno zvládnutelné. Lewis tvrdil, že do lásky se člověk musí vemlouvat; co kdybych se tedy do ní vemlouvat přestala? Lewis spal, naslouchala jsem jeho pravidelnému oddychování a poprvé jsem se na něho snažila pohlížet jinýma očima než svýma: zlomyslnýma očima Dorothy. Je pravda, že je sobec. Rozhodl se, že z naší historie vytěží co nejvíc příjemného a že se vyhne, jak nejvíce bude moct, všem potížím; co cítím já, to mu je naprosto jedno. Nechal mě přijet do Chicaga, aniž mě předem varoval, protože mu bylo příjemné sejít se se mnou; jakmile mě měl ve své moci, oznámil mi bez jakýchkoli ohledů, že už mě nemiluje; a k tomu ještě vyžadoval, abych se na to tvářila příjemně: opravdu myslel jen a jen na sebe. A proč se vlastně tak úporně brání výčitkám, citům, bolesti? V té opatrnosti je kus lakoty. Druhý den jsem se pokusila obrnit se přísností. Dívala jsem se na Lewise, jak kropí zahradu, a říkala jsem si: Je to muž, jako jsou jiní. Proč bych ho měla umíněně považovat za jediného? Slyšela jsem poštovní vůz. Listonoš vyndal praporek, připevněný u schránky na dopisy, a hodil ho dovnitř s poštou. Prošla jsem štěrkovanou cestou. Žádný dopis, ale spousta novin. Přečtu si noviny, potom si vyberu v knihovně nějakou knihu, půjdu si zaplavat, odpoledne budu poslouchat desky: mohu dělat spoustu příjemných věcí a nemučit si přitom hlavu a srdce.

„Anno!“ zavolal Lewis. „Pojďte se podívat: chytil jsem duhu!“ Kropil trávník a v proudu vody tančila duha. „Pojďte rychle!“

Poznávala jsem ten naléhavý a spiklenecký hlas, ten veselý obličej: ten obličej, který se nepodobal žádnému jinému. Je to Lewis, je to opravdu on. Přestal mě milovat, ale nepřestal být sám sebou. Proč bych si najednou o něm měla myslet něco špatného? Ne; tak lehko se z toho nevykroutím. Vlastně ho chápu. Já taky nenávidím neštěstí a nerada přináším oběti: chápala jsem, že nechce kvůli mě trpět a že mě zároveň nechce ztratit; chápala jsem, že má příliš mnoho práce, aby se vyrovnal s vlastním srdcem, než aby se mohl moc starat o to,

co se děje v mém. A pak jsem si vzpomněla na zvuk jeho hlasu tehdy, když mi sevřel ruku na rameni: „Na místě bych se s vámi oženil.“ V té chvíli jsem se vzdala všeho hněvu vůči němu, navždycky. Když člověk opravdu nechce milovat, tak nemiluje; ale chtění nebo nechtění se nedá diktovat.

Milovala jsem tedy Lewise dál; nebylo to nic bezpečného. Stačil tón jeho hlasu, abych ho najednou nalézala celého; a minutu nato jsem ho znovu ztrácela. Když jel koncem týdne na den do Chicaga, docela se mi ulevilo: čtyřiadvacet hodin samoty, to bude odpočinek. Doprovodila jsem ho na autobusovou zastávku a pomalu jsem se vracela k našemu domu podél cesty, vroubené zahradami a vilami. Posadila jsem se na trávník a vzala jsem si knihy. Bylo horko, ani lístek se nepohnul; jezero v dálce mlčelo. Vytáhla jsem z kabelky poslední Robertův dopis; psal mi podrobně o malgašském procesu; Henri napsal článek, který vyjde v příštím čísle *Vigilance*, ale to nestačí; potřebovali by mít v rukou nějaký velký deník nebo týdeník s velkým nákladem, aby mohli působit na veřejné mínění; pomýšleli na to, že svolají schůzi, ale bylo málo času. Složila jsem zase dopis. Sledovala jsem očima letadlo, které letělo po obloze; pořád tu něco létalo; mohlo by mě dovézt do Paříže. A proč? Kdybych byla u Roberta, vyprávěl by mi všechno, místo aby mi psal; ale nic by mu to nepomohlo; nemohla jsem pro něj nic udělat a on mě nevolal, neměla jsem žádný důvod, proč odsud odejít; rozhlédla jsem se kolem sebe: tráva byla pěkně učesaná, nebe bez mráčků, veverky a ptáci vypadali jako ochočení; neměla jsem také žádný důvod zůstávat tady. Vzala jsem si knížku: *Literatura Nové Anglie;* před rokem by mě byla nesmírně zaujala; ale teď už mi na Lewisově zemi, na její minulosti přestalo záležet; všechny ty knihy, které ležely na trávníku, byly mrtvé. Protáhla jsem se; co mám dělat? Neměla jsem vůbec nic na práci. Zůstala jsem bez pohnutí sedět po dobu, která mi připadala hrozně dlouhá, a najednou se mě zmocnila panika. Být ochrnutá, slepá, hluchá, a přitom mít bdělé vědomí — často jsem si říkala, že nemůže být horší osud: a teď to je můj osud. Nakonec jsem vstala a vrátila jsem se do domu. Vykoupala jsem se, umyla jsem si hlavu, ale nikdy jsem se nedovedla moc dlouho obírat svým tělem. Otevřela jsem ledničku, láhev tomatové šťávy, druhá láhev s pomerančovou šťávou, hotové saláty, studené maso, mléko, stačí natáhnout ruku; a skříně plné konzerv, kouzelných prášků, předvařené rýže, kterou stačí jen ohřát; za čtvrt hodiny jsem měla po večeři. Jistě existuje umění zabíjet čas, ale mně je neznámé. Co dělat? Poslouchala jsem nějaké desky

a potom jsem otočila knoflík televize; bavila jsem se tím, že jsem přeskakovala z jedné stanice na druhou, míchala jsem dohromady filmy, komedie, dobrodružné příběhy, zprávy, detektivky a fantastické historky. Ale najednou se tam v tom světě něco stalo; ať jsem točila knoflíkem, jak jsem chtěla, obrazovka zůstávala bílá. Řekla jsem si, že půjdu spát. Ale poprvé v životě jsem se bála tuláků, zlodějů, uprchlých bláznů, bála jsem se spánku a bála jsem se, že nebudu spát. Teď zase jezero hučelo, suché větvičky praskaly, jak po nich běhala zvířata; v domě bylo dusivé ticho. Zabarikádovala jsem všechny dveře, došla jsem si do pokoje pro pokrývku a polštář, úplně oblečená jsem se natáhla na pohovku a nechala jsem svítit světlo. Usnula jsem: do pokoje vešli zavřenými okny nějací muži a zabili mě. Když jsem se probudila, nějaký pták hvízdal, jiný zobákem proklepával stromy. To mi byly mé zlé sny pořád ještě milejší než skutečnost, zavřela jsem oči, ale pod mými víčky už byl bílý den. Vstala jsem. Jak byl dům prázdný! Jak je budoucnost holá! Kdysi bych se byla pohnutě dívala na bílý koupací plášť, přehozený přes křeslo, a na staré pantofle, které zapomněl pod stolem; teď už jsem nevěděla, co ty věci znamenají. Patří Lewisovi, ano, Lewis stále existuje: ale muž, který mě miloval, zmizel a nezanechal po sobě žádnou stopu. Je to Lewis: není to on. Jsem v jeho domě, v domě cizího člověka.

Vyšla jsem ven, prošla jsem po štěrkové cestě: praporek u schránky na dopisy zmizel, listonoš už tu byl. Došla jsem si pro poštu. Byl tam pro mě dopis. Myriam cestuje s Philippem po Mexiku, po návratu se chtějí zastavit v Chicagu, doufají, že se uvidíme. Od šestačtyřicátého roku jsem je neviděla, ale v květnu minulého roku byla Nancy v Paříži a já jsem jí dala svou americkou adresu: nebylo na tom nic zvláštního, že mi Myriam napsala, a přece jsem si její dopis ohromeně prohlížela. Připomněl mi dobu, kdy pro mě Lewis neexistoval: jak se mohla jeho nepřítomnost stát touhle žravou prázdnotou, která všechno pohlcuje? Zahrada je mrtvá, mé vzpomínky taky; ani na okamžik mě nemůže zaujmout Myriam ani Philipp, nic. Význam má jedině muž, na kterého čekám, a ani nevím, kdo to je. Nevím ani, kdo jsem já. Motala jsem se po zahradě, chodila jsem domem sem a tam, volala jsem: „Lewisi! Vraťte se! Pomozte mi!“ Pila jsem whisky a polykala prášky: všechno marné. Pořád ta nesnesitelná prázdnota. Posadila jsem se k zasklenému výklenku a čekala jsem. „Lewisi!“ Byly asi dvě hodiny, když jsem uslyšela na štěrku jeho kroky; vrhla jsem se mu vstříc; měl náruč plnou balíčků;

knihy, desky, čínský čaj, láhev chianti; vypadalo to jako dárky, jako by byl svátek. Vzala jsem mu láhev z rukou:

„Chianti! To je nápad! Měl jste se dobře? Vyhrál jste v pokeru? Co chcete jíst: biftek? Nebo kuře?"

„Už jsem obědval," řekl Lewis. Odložil balíčky, zul si střevíce, vklouzl do pantoflí.

„Měla jsem v noci bez vás strach: zdálo se mi, že mě nějací lupiči zavraždili."

„Asi jste pila moc whisky."

Posadil se do křesla k zasklenému výklenku a já jsem se uvelebila na pohovku: „Musíte mi všechno povídat."

„Nic zvláštního se nestalo."

Uvítala jsem ho s obvyklou neobratností nemilovaných žen: příliš moc nadšení, příliš moc otázek, příliš moc horlivosti. Povídal, ale napůl úst. Ano, hrál poker, nevyhrál ani neprohrál. Teddy je ve vězení kvůli obvyklým důvodům. Ne, s Marthou se nesetkal. Sešel se s Bertem, ale nemluvili o ničem zajímavém. Vypadal dopáleně, jakmile jsem se vyptávala na nějakou podrobnost. Nakonec si vzal noviny a já jsem otevřela knihu a tvářila se, jako že čtu. Neobědvala jsem, ale nemohla jsem jíst.

Ale co jsem vlastně čekala? říkala jsem si. Vzdala jsem se naděje, že někdy naleznu minulost; s čím jsem tedy počítala? S přátelstvím, které by nahradilo ztracenou lásku? Pak by láska nebyla nic tak velikého, kdyby se dala něčím nahradit. Ne, bylo to tak definitivní jako smrt. Znovu jsem si pomyslela: Kdybych aspoň měla v náručí mrtvé tělo! Byla bych se chtěla přiblížit k Lewisovi, položit mu ruku na rameno, zeptat se ho: „Jak se mohla taková láska takhle vypařit? Vysvětlete mi to." Ale on by mi odpověděl: „Tady se nedá nic vysvětlovat."

„Nechcete se trochu projít po pláži?" navrhla jsem.

„Nemám nejmenší chuť," řekl, aniž zdvihl oči.

Uplynuly teprve dvě hodiny; musela jsem ještě vydržet zbytek odpoledne, celý večer, noc a další den, další dny. Jak je zabít? Kdyby tu bylo aspoň někde nablízku kino nebo opravdový venkov, lesy a louky, kudy bych mohla až do vyčerpání chodit! Ale ty rovné cesty, vroubené zahradami, jsou jako vězeňský dvůr. Nalila jsem si. Slunce svítilo, a přece nemělo světlo dost síly, aby udrželo věci v dostatečné vzdálenosti, padaly na mě; písmenka v mé knize se mi lepila na oči a oslepovala mě: vůbec se nedalo číst. Snažila jsem se myslet na Paříž, na Roberta, na minulost, na budoucnost; nemožné; byla jsem uvězněná v přítomném okamžiku, svázaná, s hlavou v klátu. Má váha mě dusila, můj dech otravoval vzduch; byla

bych chtěla prchnout sama před sebou; a právě to mi nikdy nebude dopřáno. Vzdám se milování, prosím, uvažovala jsem, budu se oblékat jako stará paní, budu mít bílé vlasy; ale nemožnost vyjít sama ze sebe, to je děsné! Dotkla jsem se rukou láhve, pak jsem ruku zas odtáhla; jsem na pití příliš zvyklá; alkohol mi kazí žaludek a neotupí mě ani nerozehřeje. Co se stane? Něco se musí stát: tahle muka nehybnosti nemohou trvat věčně. Lewis pořád četl a mne najednou napadlo: Tohle není on! Muž, který mě miloval, zmizel, a Lewis taky. Jak jsem se mohla dát oklamat? Lewis! Tak dobře se na něj pamatuji! Říkával: „Vy máte takovou hezkou hlavičku, celou kulatou... Víte, jak vás miluju?" Dal mi květinu, ptal se mě: „Copak ve Francii se květiny jedí?" Co se s ním stalo? A kdo mě to odsoudil k téhle pohřební samotě s jakýmsi podvodníkem? Najednou jsem zaslechla ozvěnu nenáviděné vzpomínky: zívnutí.

„Proboha, nezívejte!" řekla jsem a rozplakala jsem se.

„Proboha, neplačte!" řekl Lewis.

Padla jsem na pohovku jak dlouhá, tak široká; oranžové kotouče se mi točily před očima a padala jsem do tmy.

„Když se rozpláčete, mám chuť odejít a nikdy se nevrátit," řekl Lewis zlostně.

Slyšela jsem, jak odchází z místnosti; jdu mu na nervy, ztrácím ho úplně; měla bych přestat; chvilku jsem se o to pokoušela a pak jsem klesla ke dnu. Ve velké dálce jsem slyšela kroky; Lewis chodil v suterénu, zaléval zahradu, vrátil se do domu. Pořád jsem plakala.

„Ještě jste neskončila?"

Neodpověděla jsem. To je neuvěřitelné, jaké množství slz mohou ženské oči obsahovat. Lewis se šel posadit k psacímu stolu, stroj začal klapat. Psa by nenechal trpět, pomyslela jsem si. Já pláču kvůli němu a on se ani nepohne. Sevřela jsem zuby. Slíbila jsem si, že ho nikdy nebudu nenávidět, jeho, který mi bez výhrady otevřel své srdce. Ale to už není on! opakovala jsem si. Zuby mi cvakaly; nebylo by těžké dostat nervový záchvat. Ovládla jsem se s úsilím, které jako by mě trhalo od hlavy až k patě, otevřela jsem oči, upřela jsem pohled na stěnu:

„Co mám dělat!" vykřikla jsem. „Jsem tady zavřená, zavřená s vámi! Nemůžu si jít lehnout někam do příkopu!"

„Ach bože," řekl přátelštěji, „jakou vy si sama působíte bolest!"

„To vy," řekla jsem. „Ani se nesnažíte mi pomoct."

„Co se dá dělat proti plačící ženě?"

„Každému jinému byste pomohl."

„Nesnáším, když vás vidím ztrácet hlavu."

„Myslíte si snad, že to dělám naschvál? Myslíte, že je tak lehké žít s někým, koho milujete, a kdo vás už nemiluje?"

Zůstával sedět v křesle, nesnažil se už utíkat, ale věděla jsem, že ze sebe nedostane to slovo, kterého jsme měli zapotřebí, abychom s tou scénou skoncovali; konec jsem si musela vymyslet já. Řekla jsem slova, která mě napadla: „Jsem tady jenom kvůli vám, mám tu jenom vás! Co si mám počít, když jsem vám na obtíž?"

„Není proč vzlykat, když nemám chuť si s vámi povídat, zrovna když vy chcete," řekl. „Což se musím pořád řídit vašimi nápady?"

„Jak jste nespravedlivý!" řekla jsem. Otřela jsem si oči: „Vy jste mě sem pozval, abych tu strávila léto, vy jste mi řekl, že jste rád, že tu jsem. Tak byste se neměl tvářit tak nepřátelsky."

„Nejsem tak nepřátelský. Když začnete plakat, dostanu chuť jít pryč, to je všechno."

„Nepláču tak často," řekla jsem. Kroutila jsem v ruce kapesník: „Vy si to ani neuvědomujete. Chvílemi to vypadá, jako bych byla vaše nepřítelkyně, jako byste si na mě dával pozor; to je pro mě hrozné."

Lewis se pousmál: „Dávám si trochu pozor."

„Nemáte na to právo! Vím docela dobře, že mě nemilujete; už na vás nechci nikdy nic, co by se podobalo lásce; dělám, co umím, abychom k sobě měli dobré vztahy."

„Ano, jste velmi milá," řekl Lewis. „Ale právě proto si na vás dávám pozor," dodal. Zvýšil hlas: „Vaše roztomilost je ze všech pastí ta nejnebezpečnější. Na ni jste mě loni nachytala. Vypadá to jako nesmysl bránit se někomu, kdo na vás neútočí, tak se člověk přestane bránit, a když je zase sám, má srdce celé zpřevracené. Ne. Nechci, aby se to opakovalo!"

Vstala jsem, udělala jsem pár kroků, abych se pokusila uklidnit se. Vytýkat mi, že jsem milá, to tedy je vrchol!

„Nemohu být naschvál nepříjemná!" řekla jsem. „Vy mi opravdu situaci neulehčujete," dodala jsem. „Jestli je to tak, jak říkáte, vidím jen jedno řešení: abych odjela."

„Ale já nechci, abyste odjela!" řekl Lewis. Pokrčil rameny: „Pro mě ta situace taky není moc lehká."

„Já vím," řekla jsem.

Už je to tak, prostě se na něj nemohu zlobit. Přál si, abych u něho navždycky zůstala, a já jsem odmítla; a dnes se nesmím divit, jestli má proměnlivé nálady a nesourodá přání; člověk si nutně odporuje, když je nucen chtít něco jiného, než chce.

„Mně se taky nechce odjet," řekla jsem. „Jenom mě nesmíte začít nenávidět."

Usmál se: „Tak daleko přece nejsme."

„Před chvilkou byste mě byl nechal na místě umřít, aniž byste hnul prstem."

„To je pravda," řekl. „Nemohl jsem hnout ani prstem. Ale nemohl jsem za to, byl jsem jako ochrnutý."

Přistoupila jsem k němu. Když jsme konečně začali mluvit, chtěla jsem využít příležitosti:

„Neděláte dobře, když si na mě dáváte pozor. Jedno byste měl vědět: nezazlívám vám, nikdy jsem vám nezazlívala, že mě už nemilujete; není důvodu, proč by vám mělo být nepříjemné myslet na to, co si o vás myslím; není ve mně nic, co by vám mohlo být nepříjemné."

Zarazila jsem se; díval se na mě trochu zneklidněně; bál se slov; já taky. Viděla jsem příliš mnoho žen, které se snažily uklidnit slovy smutek svého těla; znám jich až dost, kterým se nevesele podařilo přivést zpět na lůžko muže, ohlušeného slovy; je děsné, když žena chce přimět mužovy ruce, aby jí hladily kůži, tím, že se obrací na mužův mozek. Dodala jsem už jen:

„Jsme přátelé, Lewisi."

„Jistě!" Objal mě paží a zašeptal: „Lituju, že jsem byl tak tvrdý."

„Já lituju, že jsem byla tak hloupá."

„Ano, hrozně hloupá! Ale přece jen jste měla dobrý nápad: proč si nejít lehnout do příkopu?"

„Protože byste tam byl pro mě nepřišel."

Zasmál se: „Pozítří bych to oznámil policii."

„Vždycky zvítězíte," řekla jsem. „Není to spravedlivé: nikdy bych nevydržela trpět dva dny a nikdy bych se nepokusila nechat vás trpět hodinu."

„To je pravda. V tom ubohém srdci není moc zloby. A v té hlavě není moc rozumnosti!"

„Proto na mě musíte být hodný," řekla jsem.

„Budu se snažit," odpověděl a vesele mě k sobě přitiskl. Od té doby jsme si nebyli tak vzdálení. Když jsme se procházeli po pláži, když jsme se opalovali na slunci nebo když jsme večer poslouchali desky, mluvil se mnou Lewis bez zábran. Naše shoda se obnovovala; nebál se už obejmout mě, políbit mě. Dokonce jsme se dvakrát nebo třikrát milovali. Když jsem ucítila jeho rty na mých, začalo mi divoce bušit srdce; polibky touhy se tolik podobají polibkům lásky! Ale mé tělo se brzy vzpamatovalo. Šlo jen o krátkou manželskou sou-

lož, o akt tak bezvýznamný, že člověk téměř nechápe, jak ho kdy mohli spojovat s velkými pojmy, jako je hřích a rozkoš.

Dny ubíhaly bez velkých potíží; tížily mě hlavně noci. Dorothy mi darovala zásobu malých žlutých pilulek: měla celou sbírku prášků, dražé, pilulek pro všechny příležitosti; polykala jsem dvě nebo tři hypnotika, než jsem šla spát, spala jsem, ale zdály se mi zlé sny. A najednou jsem začala trpět novou bolestí: už za měsíc, za čtrnáct dní, za deset dní odjedu. Vrátím se ještě někdy? Uvidím ještě někdy Lewise? Patrně neznal odpověď ani on sám: neumí dobře předem odhadovat své srdce.

Rozhodli jsme se, že poslední týden strávíme v Chicagu. Jednou večer zavolala Myriam z Denveru, chtěla vědět, jestli se s ní mohu sejít. Řekla jsem, že ano, a s Lewisem jsme se dohodli, že pojedu do Chicaga o den dřív než on; sejdeme se v chicagském bytě druhý den kolem půlnoci. V tu chvíli to vypadalo jednoduše. Ale toho rána, kdy jsem měla odjet, mě opouštěla odvaha. Procházeli jsme se po pláži; jezero bylo tak tvrdě zelené, že by po jeho vodě člověk skoro mohl chodit. Na písku leželi mrtví motýli; všechny chaty byly zavřené, jenom ne domek rybářů, kteří vedle černé loďky sušili sítě. Pomyslela jsem si: Vidím to jezero naposled! Naposled v životě. Vnímala jsem je, jak nejvíc jsem dovedla; nechtěla jsem zapomenout. Ale má-li zůstat minulost živá, musí ji člověk živit vzpomínkami a slzami. Jak si zachovat vzpomínky a chránit přitom své srdce? Zčistajasna jsem řekla:

„Zavolám Myriam, že nepřijedu!"

„Proč?" řekl Lewis. „To je nápad!"

„Radši tu zůstanu o den déle."

„Ale vždyť jste se na ně těšila," řekl Lewis vyčítavě, jako by pro něho byla změna nálady něco naprosto nepochopitelného.

„Už se na ně netěším," řekla jsem.

„Připadá mi, že je to nesmysl."

Nezatelefonovala jsem. Opravdu, je to nesmysl zůstávat tu, když to Lewisovi připadá jako nesmysl. Pro něj už to není žádný rozdíl, jestli mě vidí o jeden den déle, tak co se tu mám ještě jeden den potulovat po pláži? Se všemi jsem se rozloučila. „Přijedete zas?" zeptala se Dorothy, a já jsem řekla: „Ano." Zabalila jsem si zavazadla, nechala jsem je Lewisovi a vzala jsem si sebou jen malou tašku. Když za námi zavřel dveře domu, zeptal se: „Nechcete se rozloučit s rybníkem?" Zavrtěla jsem hlavou a zamířila jsem ke stanici autobusu. Kdyby mě miloval, nebylo by na tom nic tragického na čtyřiadvacet hodin ho opustit; ale teď mi bylo uvnitř příliš zima:

potřebovala jsem jeho přítomnost, aby mě zahřívala. V tomhle domě jsem si udělala hnízdo nepříliš pohodlné, ale konec konců hnízdo to bylo, zvykla jsem si na ně. Bála jsem se pustit se do nechráněného prostoru.

Autobus zastavil. Lewis mě mechanicky políbil na tvář: „Dobře se bavte," dvířka zaklapla, zmizel. Brzy zaklapnou jiná dvířka, Lewis zmizí navždy: jak mohu snášet tu jistotu daleko od něho? Když jsem nasedla do vlaku, stmívalo se; na obloze se rozpíjela čajová růže a teď jsem chápala, že člověk může omdlít, když si přivoní k růži. Projeli jsme rovinou. A potom vlak vjel do Chicaga. Poznávala jsem fasády z černých cihel s dřevěnými pavlačemi a schodišti: byl to v tisícinásobném rozmnožení dům mé lásky, který už není můj.

Vystoupila jsem na ústředním nádraží. Okna mrakodrapů se rozsvěcovala, začínaly svítit neónové reklamy. Otupovaly mě reflektory aut, ozdobené výklady, obrovský hluk ulic. Zastavila jsem se na břehu řeky. Mosty byly zdviženy; nákladní loď s černými komíny slavnostně přetínala svolné město vedví. Pomalu jsem sestoupila dolů k jezeru podél temné vody, ve které svítily uvězněné ohně. Ty průzračné kameny, to barevné nebe, ta voda, odkud vystupují světla a hluk pohlceného města, to není sen, který se zdá někomu jinému; je to lidské, skutečné, hemžící se město na téhle zemi, na které jdu já, živá, z masa a kostí. Jak je krásné ve svém stříbrném brokátu! Dívala jsem se na ně s plným zaujetím a něco mi plaše bzučelo v srdci. Člověk si myslí, že světu dodává všechen jeho lesk láska; ale svět zase lásku naplňuje svým bohatstvím. Láska zemřela, a hle, svět je ještě tady, nedotčený, se svým tajným zpěvem, svými vůněmi, svou něhou. Cítila jsem dojetí jako rekonvalescent, který objevuje, že za dobu jeho nemoci slunce nevyhaslo.

Ani Myriam, ani Philipp Chicago neznali; ale podařilo se jim dát si se mnou schůzku v nejelegantnější restauraci v celém městě. Když jsem procházela přepychovou halou, zastavila jsem se před zrcadlem; poprvé po dlouhých týdnech jsem se na sebe dívala celá; byla jsem učesaná a nalíčená po městsku, vykopala jsem z hrobu svou halenku z indiánské látky; její barvy byly stejně pozoruhodné jako v Chichicastenango, nezestárla jsem, nebyla jsem zohavená; nebylo mi nepříjemné vidět svůj obraz. Posadila jsem se do baru, pila jsem martini a s údivem jsem se rozpomněla, že existuje nevzrušené čekání a že samota může být lehká.

„Drahá Anno!" Myriam mě objala. S těmi ebenovými a stříbrnými vlasy vypadala mladší a rozhodnější než kdy

jindy. Philippův stisk ruky skrýval nevyslovené připomínky. Philipp trošku ztloustl, ale zachoval si svůj mladistvý půvab a svou rezervovanou eleganci. Nesouvisle jsme mluvili o Francii, o Nancině svatbě, o Mexiku; šli jsme si vyhledat stůl do velkého sálu, kde byl strop samý křišťál a kde vládl pohrdavý vrchní. Byla to — bůhví z jakého rozmaru — přesná napodobenina sálu v Bathu, zvaného „Pump Room", kam chodívali pít minerálku mondénní Angličané v osmnáctém století. Černí číšníci, převlečení za indické maharádži, třímali na píkách kouřící čtvrtky skopového; jiní, v kostýmech lokajů z osmnáctého století, nosili obrovské ryby.

„To je maškaráda!" řekla jsem.

„Mám rád taková směšná místa," řekl Philipp a usmál se svým jemným úsměvem. Konečně dostal stůl, který si objednal a s velkou péčí nám vybral jídla. Když jsme se dali do řeči, všimla jsem si překvapeně, že se téměř v ničem neshodujeme. Četli Lewisovu knihu, zdála se jim málo intelektuální; v Mexiku je zhnusily býčí zápasy; naproti tomu jim indiánské vesnice v Hondurasu a Guatemale připadaly jako poetické ráje.

„Poetické pro turisty!" řekla jsem. „Viděli jste všechny ty slepé děti a ženy s naběhlými břichy? Divný ráj!"

„Nesmíme Indiány posuzovat podle našich měřítek," řekl Philipp.

„Když někdo chcípá hlady, tak chcípá hlady, to platí pro všechny stejně."

Philipp zdvihl obočí: „To je zvláštní," řekl. „Evropa vyčítá Americe, že je materialistická; a vy přitom přikládáte mnohem větší význam než my hmotným aspektům života."

„Snad musí člověk nejdřív poznat americký komfort, aby pochopil, jak na komfortu málo záleží," řekla Myriam.

Nezúčastněně pojídala svou porci kachny na třešních; její elektricky modré šaty odhalovaly krásná zralá ramena: jistě je schopna spát v přívěsném vozu trajleru a zachovávat, určitou dobu, pečlivě dávkovanou vegetariánskou dietu.

„Tady nejde o komfort," řekla jsem trochu prudce, „důležité je, když člověk nemá, co nutně potřebuje; nic jiného důležité není."

Philipp se na mě usmál: „Co je nutné pro jedny, není nutné pro druhé. Víte líp než já, jak subjektivní záležitostí je štěstí." Nedopřál mi času na odpověď a pokračoval: „Jsme ve velkém pokušení strávit rok nebo dva v Hondurasu a v klidu tam pracovat; jsem přesvědčen, že se od těch starých civilizací můžeme mnoho naučit."

„Opravdu nechápu, co," řekla jsem. „Pokud nesouhlasíte

s tím, co se v současné době děje v Americe, bylo by snad lepší dělat něco proti tomu."

„Vy jste také podlehla téhle psychóze!" řekl Philipp. „Jednat: tím jsou všichni francouzští spisovatelé posedlí. Prozrazuje to podivné komplexy; vždyť přece docela dobře vědí, že nic na ničem nezmění."

„Všichni američtí intelektuálové prohlašují, že jsou bezmocni. Nebudete mít právo rozhořčovat se, až se jednoho dne Amerika úplně zfašizuje a rozpoutá válku."

Myriam položila zpátky na talíř kroketu z divoké rýže, napíchnutou na vidličce: „Mluvíte jako komunistka, Anno," řekla suše.

„Amerika válku nechce, Anno," řekl Philipp a upřel na mě vyčítavý pohled. „Řekněte to svým francouzským přátelům. Jestli se na válku účinně připravujeme, děláme to právě proto, aby k ní nedošlo. A nikdy nebudeme fašisty."

„Tohle jste před dvěma lety neříkal," řekla jsem. „Domníval jste se, že je americká demokracie vážně ohrožena."

Philippův obličej velmi zvážněl: „Od té doby jsem pochopil, že není možné bránit demokracii demokratickými metodami. Fanatismus SSSR nutí i nás k přitahování otěží; to má za následky přehmaty, se kterými jistě nesouhlasím; ale to neznamená, že jsme si vybrali fašismus. Ty přehmaty jen vyjadřují celkové drama moderního světa."

Překvapeně jsem si ho prohlížela: před dvěma lety jsme si tak dobře rozuměli; tehdy žádal nesmlouvavě nezávislost myšlení; a dal se tak lehko přesvědčit úřední propagandou! Lewis měl asi pravdu, když říkal: „Je nás čím dál méně..."

„Jinými slovy," řekla jsem, „domníváte se, že nynější politika State Departmentu je vynucena situací?"

„Snad bychom si dovedli představit politiku jinou, drahá Anno," řekl Philipp mírně, „ale rozhodně bych ji nemohl prosadit já. Ne, když člověk nechce mít nic společného s touhle neradostnou dobou, je jediným řešením stáhnout se do nějakého zapomenutého kouta a žít tam stranou světa."

Chtěli si bezstarostně žít dál svým pohodlným životem estétů, žádný argument nezviklá jejich distingované sobectví. Rozhodla jsem se, že toho nechám. „Myslím, že bychom mohli debatovat celou noc a jeden druhého bychom nepřesvědčili. Debaty, které nikam nevedou, jsou jen marněním času."

„Tím spíš, že jsme vás tak dlouho postrádali a že máme takovou radost, že vás zase vidíme!" řekl Philipp s úsměvem. Začal vykládat o nějakém novém americkém básníkovi.

„Anno, svěřujeme se tuto noc do vašich rukou. Jsem pře-

svědčen, že jste báječný průvodce," řekl Philipp, když jsme vycházeli z restaurace.

Nastoupili jsme do auta a vedla jsem je ke břehu jezera. Philipp souhlasil: „Je to nejkrásnější sky-line v celé Americe, krásnější než v New Yorku." Naproti tomu burlesky byly horší než v Bostonu, bary podsvětí nebyly tak malebné jako v San Francisku. Ta srovnání mě udivovala: k čemu se dají přirovnávat místa, která jedné noci Lewis vyčaroval z nicoty? Což jsou zeměpisně určena? Skutečností bylo, že jsem snadno v paměti nalézala cesty, které tam vedly. Klub Delisa patřil k mrtvé minulosti, neměl své místo nikde na světě; a teď najednou se objevuje na konci ulice, na křižovatce s jinou ulicí, obě mají nějaké jméno, jsou označeny na mapě.

„Prostředí je tu výborné," řekl Philipp spokojeně. A zatímco jsem se dívala na žongléry, na tanečníky, na akrobaty, uvažovala jsem, co by se bylo stalo, kdyby byl před dvěma lety do telefonu odpověděl: „Přijedu." Jistě bychom byli spolu strávili několik hezkých nocí; ale nebyla bych ho milovala dlouho, nebyla bych ho milovala doopravdy. Připadalo mi divné, že o mně náhoda rozhodla s takovou jistotou. Patrně to nebyla náhoda, že Philipp dal přednost weekendu v Cape Cod, že z úcty ke své matce za mnou tehdy nepřišel do pokoje; kdyby byl vášnivější, velkorysejší, byl by také jinak myslel, jinak cítil a jinak žil: byl by to někdo jiný. Přesto mě mohly trochu pozměněné okolnosti vrhnout do náručí jemu, nedopřát mi Lewise; takové pomyšlení mě pobuřovalo. Náš příběh mě stál hodně slz; a přece bych nebyla za nic na světě ochotna vyrvat ho ze své minulosti. A najednou jsem nalézala útěchu v tom, že i když je po všem, bude ve mně ten příběh navždy žít dál.

Když jsme vyšli z klubu, Philipp nás znovu zavezl k jezeru; vysoké budovy se rozplynuly v oparu svítání. Zastavil vedle planetária, sestoupili jsme po schodech dolů, abychom slyšeli z větší blízkosti šumění modrajících vln: jak nově vypadaly pod břidlicovými odlesky oblohy! Můj život taky začne znova, řekla jsem si nadějně; zase to bude život, můj vlastní život. Druhý den odpoledne jsem vodila Myriam a Philippa po parcích, třídách a tržištích, zřejmě patřily skutečnému pozemskému městu, ve kterém jsem se bez pomoci vyznala. Když mi byl vrácen svět, snad není tak úplně nemožná ani budoucnost.

Když však večer červené auto ujíždělo směrem k New Yorku, nechtělo se mi domů: bála jsem se opuštěného pokoje a smutku v srdci. Posadila jsem se do biografu a potom jsem

chodila ulicemi. Nikdy jsem se ještě neprocházela po Chicagu v noci sama; pod závojem blýskavých cetek ztratilo město svůj nepřátelský vzhled, ale nevěděla jsem, co si v něm počít. Bloudila jsem zmateně jako na nějaké pouťové slavnosti, na kterou jsem nebyla pozvána, a oči mi vlhly. Stiskla jsem rty. Ne, nechci plakat. Ve skutečnosti nepláču, říkala jsem si: to se ve mně chvějí světla noci a jejich třpyt se mi na řasách zhušťuje do slaných kapek. Protože jsem zde, protože už se nevrátím, protože svět je příliš bohatý, příliš chudý, minulost příliš těžká, příliš lehká; protože si z té příliš krásné hodiny nemohu vyrobit minulost, protože má láska je mrtvá a já ji nepřežiju.

Vzala jsem si taxík; octla jsem se zase na rohu uličky vroubené popelnicemi; v černém blátě jsem narazila na první dřevěný schod; kolem plynojemu svítil červený věnec a v dálce hvízdal vlak. Otevřela jsem dveře; v pokoji bylo světlo, ale Lewis spal; svlékla jsem se, zhasla jsem, vklouzla jsem do postele, ve které jsem se tolik naplakala. Kde jsem vzala všechny ty slzy? Proč? Najednou už nic nestálo ani za vzlyk. Přitiskla jsem se ke zdi; už tak dávno jsem nesdílela Lewisovo teplo, že mi to připadalo, jako by mi neznámý člověk ze soucitu poskytl místečko ve svém pelechu. Pohnul se, natáhl ruku:

„Vrátila jste se? Kolik je hodin?“

„Půlnoc. Nechtěla jsem přijít dřív než vy.“

„Já už jsem tu byl v deset.“ Měl docela probuzený hlas. „Je tu smutno, co?“

„Je. Jako v pohřební síni.“

„Jako v pohřební síni, která teď slouží jiným účelům.“ řekl. „Je to tu plné duchů: ta malá kurvička, ta bláznivá, ten kapsář, všichni ti lidé, které už neuvidím. Tam už nepřijdou: dům v Parkeru mám rád, ale je příliš rozumný. Tady...“

„Tady bylo kouzlo,“ řekla jsem.

„Kouzlo? Nevím. Ale aspoň sem chodili lidi, přihodily se tu věci.“

Ležel na zádech ve tmě a připomínal si nahlas dny a noci, strávené v tom pokoji, a mně se svíralo srdce. Mně připadal jeho život poetický jako Philippovi život Indiánů, ale jak se jemu muselo těžko žít! Kolik týdnů, kolik měsíců nikoho nepotkal, nezažil žádné dobrodružství, nesdílel něčí přítomnost! Jak si musel přát ženu, která by mu celá patřila! Chvíli si myslel, že unikne své samotě, troufal si přát si něco jiného než bezpečnost: a byl zklamán, trpěl, vzchopil se. Přejela jsem si rukou po tváři: napříště zůstanou mé oči suché; chápala jsem až příliš dobře, že si nemohl dovolit přepych lítosti a čekání; nechtěla jsem být cizím tělískem, které se mu zarylo

do života. Neměla jsem ani právo litovat; nezbylo mi ani právo stěžovat si; nezbylo mi vůbec nic. Najednou rozsvítil; usmál se na mě:

„Anno, nestrávila jste příliš špatné léto?“

Zaváhala jsem: „Nebylo to nejlepší léto mého života.“

„Já vím,“ řekl, „já vím. A mnoha věcí lituju. Někdy jste si myslela, že jsem povýšený nebo nepřátelský; to nebyla vůbec pravda. Jenže chvílemi mám v prsou takový uzel. Nechal bych radši umřít celý svět, než bych hnul prstem.“

„Však já vím,“ řekla jsem. „Asi to vzniklo někdy dávno; patrně proto, že jste měl moc tvrdé mládí a asi i dětství.“

„Přece mě nebudete psychoanalyzovat!“ řekl se smíchem, ale už se stahoval do obrany.

„Ne, nebojte se. Ale vzpomínám si, jak jste před dvěma lety v klubu Delisa řekl, když jsem vám chtěla vrátit prsten a odjet do New Yorku: ‚Nebyl bych ze sebe dostal ani slovo‘...“

„To jsem řekl? Jakou vy máte paměť!“

„Ano, mám dobrou paměť,“ řekla jsem. „Nijak to nepomáhá. Nevzpomínáte si, že jsme se tu noc milovali bez jediného slova, tvářil jste se téměř nepřátelsky a já jsem řekla: ‚Cítíte ke mně aspoň přátelství?‘ A vy jste se přikrčil ke zdi a odpověděl jste mi: ‚Přátelství? Ale vždyť já vás miluju!‘“

Napodobila jsem jeho drsný hlas a Lewis se dal do smíchu:

„Zní to nesmyslně?“

„Řekl jste to tímhle tónem.“

Upíral oči na strop a řekl nenuceně:

„Možná že vás miluju dál.“

Před několika týdny bych se byla dychtivě té věty zmocnila, byla bych se snažila, aby z ní vyklíčila naděje; ale teď už ve mně nevyvolala žádný ohlas. Je přirozené, že si Lewis klade otázky o svých duševních stavech; a člověk si vždycky může hrát se slovy; ale náš příběh je u konce, on to věděl a já taky.

V posledních dnech jsme nemluvili ani o minulosti, ani o budoucnosti, ani o svých citech: Lewis tu byl, já jsem byla u něho, to stačilo. Protože jsme nic nežádali, nebylo nám nic odmítnuto: mohli jsme se považovat za plně spokojené. Snad jsme byli. Noc před svým odjezdem jsem řekla:

„Lewisi, nevím, jestli vás přestanu milovat; ale vím, že budete v mém srdci, dokud budu živa.“

Přitiskl mě k sobě: „A vy v mém, dokud budu živ.“

Uvidíme se ještě někdy? Nechtěla jsem si už klást otázky. Lewis mě doprovodil na letiště, rozloučil se se mnou spěšným

polibkem a já jsem v sobě udělala prázdno. Těsně než jsem nastoupila do letadla, donesl mi zaměstnanec krabici, ve které spočívala pod rubášem z hedvábného papíru obrovská orchidej. Když jsem doletěla do Paříže, nebyla ještě zvadlá.

KAPITOLA JEDENÁCTÁ

Kolem popelníku bzučela včela. Henri zdvihl hlavu a vdechl sladkou vůni floxů. Pak mu ruka klouzala dál po papíře, dokončil opisování přeškrtané stránky. Měl rád tahle rána ve stínu lípy. Snad proto, že už nedělal nic kromě psaní: kniha mu zase připadala jako něco důležitého. A pak, byl rád, že se Dubreuilhovi líbil jeho román; tahle novela se mu jistě bude líbit taky. Henri měl dojem, že konečně dělá přesně to, co chtěl dělat: je příjemné být sám se sebou spokojen.

V okně mezi dvěma modrými okenicemi se objevila Nadinina hlava:

„Ty vypadáš pracovitě! Jako školák, který dělá prázdninové úlohy!"

Henri se usmál; měl dobré svědomí jako školák.

„Maria už je vzhůru?"

„Ano, jdeme dolů," řekla Nadina.

Složil papíry. Poledne. Je čas vypadnout, chce-li se vyhnout Charlierovi a Méricaudovi. Budou zase přemlouvat Dubreuilhe kvůli tomu týdeníku, a Henriho už omrzelo opakovat: „Nechci s tím mít nic společného."

„Už jsme tady!" řekla Nadina.

V jedné ruce nesla tašku s jídlem a ve druhé zařízení, na které byla moc pyšná: něco mezi kufrem a kolíbkou. Henri jí to vzal z rukou:

„Pozor! Ať se neuhodí!" řekla Nadina.

Henri se usmál na Mariu; byl stále ještě udiven tím, že z nicoty vytvořil docela novou holčičku s modrýma očima a černými vlásky, která je jeho. Důvěřivě pohlížela do prázdna, zatímco ji kladl vzadu do vozu.

„Zmizme," řekl.

Nadina si sedla k volantu; strašně ráda řídila.

„Zajedu nejdřív na nádraží pro noviny."

„Když o to tak stojíš."

„Ovšemže o to stojím. Tím spíš, že je čtvrtek."

Ve čtvrtek vycházely *Enclume* a *Espoir-Magazine*, který sply-

nul s *Les Beaux Jours*. Nadina nechtěla propást tak krásnou příležitost, aby se mohla rozhořčovat.

Koupili si hromadu novin a zamířili k lesu. Nadina nemluvila, když řídila, dávala si na řízení příliš záležet. Henri přátelsky pohlédl na její umíněný profil. Připadala mu dojemná, když se s horlivou vážností upínala na nějaký úkol. To ho na ní nejvíc zaujalo, když se spolu zase začali stýkat. „Víš, já jsem se změnila," řekla mu tehdy prvního dne. Ani se tolik nezměnila; ale uvědomila si, že něco u ní není v pořádku, a snažila se to napravit: chtěl jí v tom pomoci. Řekl si, že kdyby ji udělal šťastnou, zbavil by ji té zmatené nevraživosti, která jí otravuje život; když si tolik přála, aby si ji vzal, rozhodl se, že si ji vezme: měl ji dost rád, aby to riskoval. Divná holka! Vždycky si musí v úporné bitvě urvat to, co jste ochotni jí dát dobrovolně. Henri byl přesvědčen, že si těhotenství přivodila schválně, že švindlovala s daty, aby ho donutila k sňatku; a potom se ovšem sama přesvědčila, že tím, že ho postavila před hotovou věc, mu jenom pomohla, aby si uvědomil svá pravá přání. Udiveně si ji prohlížel; je v ní pořádný kus neupřímnosti, ale také jasné inteligence; jistě v hloubi duše pochybuje, že by byl jednal úplně dobrovolně; a hlavně proto se mu nepodařilo udělat ji opravdu šťastnou: říká si, že ji nemiluje skutečnou láskou, a zazlívá mu to. Snad bych udělal líp, kdybych jí vyložil, že jsem se vždycky cítil volný, protože jsem jí na to nenalítl, řekl si Henri. Ale Nadinu by hrozně pokořilo, kdyby věděla, že ji prokoukl; byla by přesvědčena, že k ní cítí pohrdání a soucit: nic by se jí nemohlo dotknout víc; nenávidí, když ji člověk soudí nebo když ji zahrnuje příliš velkorysými dary. Ne, říkat jí pravdu by nemělo smysl. Nadina zastavila u břehu rybníka.

„Tohle je vážně pěkný místečko; ve všední den tu nikdy nikdo není."

„Ve vodě nám bude dobře."

Přesvědčila se, že je Maria dobře uložena, a svlékli se; pod plátěnými šaty měla Nadina velice vystřižené zelené bikini; nohy neměla už tak silné jako dřív a prsa měla pořád stejně mladá. Řekl vesele:

„Jsi krásná rošťanda!"

„Ty taky docela ujdeš," zasmála se Nadina.

Běželi k rybníku. Plavala na břiše a hlavu držela vznešeně a rovně nad vodou, vypadalo to, jako by ji nesla na podnose. Líbila se mu její tvář. Záleží mi na ní, řekl si. Dokonce mi na ní hodně záleží: proč to není úplně láska? Něco ho u Na-

diny mrazilo: její nedůvěra, nevraživost, neupřímnost, nepřátelská samota, do které se uzavírala. Možná však, že kdyby ji víc miloval, otevřela by se, rozvinula by se, zlaskavěla by. Je tady bludný kruh. Láska se nedá nařídit, ani důvěra. Nikdo z obou nemohl začít.

Dlouho plavali a pak se natáhli na slunce. Nadina vytáhla z tašky balíček obložených chlebů. Henri si jeden vzal.

„Víš," řekl po chvíli, „myslel jsem na to, cos mi včera povídala o Sézenacovi. Pořád tomu nemůžu věřit. Opravdu jde o Sézenaca? Ví to Vincent jistě?"

„Úplně jistě," řekla Nadina. „Trvalo mu to rok, ale nakonec našel jistý lidi a dostal to z nich. Sézenac měl prsty v udávání ilegálních přechodů demarkační čáry, vydal Němcům spousty židů, byl to on."

„Ale proč?" zeptal se Henri.

Slyšel nadšený Chancelův hlas: „Tady ti vedu svýho nejlepšího kamaráda." Viděl krásný, tvrdý a čistý obličej, který na první pohled vzbuzoval důvěru.

„Nejspíš pro prachy," řekla Nadina. „Nikdo o tom neměl ani tušení, ale už tehdy asi bral drogy."

„A proč bral drogy?"

„To teda nevím," řekla Nadina.

„Kde je teď?"

„To by chtěl vědět Vincent! Vyhodil ho loni, když se dozvěděl, že dělá fízla; a pak ho ztratil z očí. Ale on ho najde," dodala.

Henri se zakousl do chleba. Nepřál si, aby někdo Sézenaca našel. Dubreuilh mu slíbil, že v nejhorším případě odpřisáhne, že Merciera dobře znal; jim dvěma by se jistě podařilo věc vyhrát: ale přece jen by bylo lépe, aby se ta historie nikdy nedostala na světlo.

„Na koho myslíš?" řekla Nadina.

„Na Sézenaca."

Nevyprávěl Nadině o aféře Mercier. Jistě by nikdy nebyla tajemství prozradila; ale nepovzbuzovala člověka, aby se jí svěřoval s důvěrnými věcmi: dávala najevo příliš mnoho zvědavosti a příliš málo sympatie. A sympatie musel mít člověk hodně, aby tu záležitost jen tak spolkl; ačkoli Dubreuilh a Anna projevili shovívavost, nemyslel na to Henri nikdy bez nepříjemného pocitu. Budiž, získal tím to, co chtěl. Josetta se nezabila, stala se z ní hvězdička, o které se hodně mluví; každý den se objeví v nějakých novinách její fotografie.

„Však oni Sézenaca najdou," opakovala Nadina.

Otevřela noviny; Henri si vzal ty druhé. Dokud byl

ve Francii, nedalo mu, aby je nečetl, a přitom by se byl bez nich rád obešel. Americký diktát nad Evropou, úspěch R.P.F., hromadný návrat kolaborantů, nešikovnost komunistů: bylo to dost deprimující. V Berlíně se to neurovnávalo, válka může vypuknout každým dnem. Henri se zase natáhl na záda a zavřel oči. V Porto Venere už noviny ani neotevře. Nač? Když člověk nemůže ničemu zabránit, ať radši užívá času, který mu zbývá, v naprosté bezstarostnosti. Dubreuilhe to pohoršuje: ale jemu připadá rozumné žít tak, jako by nikdy neměl umřít, to je totéž, řekl si Henri. Nač se připravovat? Tak či onak, člověk není nikdy připraven a vždycky je připraven až dost.

„To mi nejde do hlavy, jak jásají nad tou mizernou Volangeovou knihou!" řekla Nadina.

„No ovšem; v dnešní době je celý tisk napravo," řekl Henri.

„I když jsou pravičáci, přece to nejsou všechno idioti."

„Ale když oni tolik potřebují nějaké veledílo!"

Volangeova kniha byla ubohá, ale razil velice důvtipné heslo: „Integrovat zlo!" Když někdo kolaboroval, to se napájel v žírných vodách omylu; lynčování v Missouri, toť hřích čili vykoupení; požehnaná budiž Amerika za všechny své zločiny a ať žije Marshallův plán! Naše civilizace se prohřešila: to je její nejvyšší nárok na slávu. Snažit se uskutečnit spravedlivější svět, jaká vulgárnost!

„Chudinko moje, až ti vyjde ten román, co ty toho schytáš!" řekla Nadina.

„To si myslím!" řekl Henri. Zívl: „To už není žádná legrace! Vidím předem Volangeovy články a taky Lenoirovy. A vím taky, co řeknou ti, co tvrdí, že jsou nezaujatí."

„Co?" zeptala se Nadina.

„Vytknou mi, že jsem nenapsal ani *Vojnu a mír*, ani *Kněžnu de Clèves*. Jak víš, knihovny jsou plné knih, které jsem nenapsal," dodal vesele. „Ale tyhle dvě člověku vždycky hodí na hlavu."

„Kdy to hodlá Mauvanes vydat?"

„Za dva měsíce, koncem září."

„To nebude daleko do odjezdu," řekla Nadina. Protáhla se: „Už bych tam chtěla být."

„Já taky."

Nebylo by bývalo hezké nechat Dubreuilhe samotného, Henri chápal, že Nadina chtěla počkat na matčin návrat, než vypadnou. A v Saint-Martin se Henrimu líbilo. Ale věděl, že v Itálii se mu bude líbit ještě víc. Ten domek u moře mezi skalami a borovicemi, to bylo přesně takové místo, o jakém

tak často snil, aniž v ně věřil, když si říkával: všeho nechat a odjet někam na jih, psát.

„Vezmeme si s sebou dobrý gramofon a hodně desek," řekla Nadina.

„A taky hodně knih. Zařídíme si tam pěkný život, uvidíš," řekl Henri.

Nadina se opřela o loket: „Je to legrační. My budeme bydlet v Pimientově domě, a on jede žít do Paříže. Langstone už se nechce vůbec vrátit do Ameriky..."

„Všichni tři jsme stejný případ," řekl Henri. „Spisovatelé, kteří dělali politiku a kteří jí mají až po krk. Nejlepší způsob, jak za sebou spálit mosty, je odjet do ciziny."

„To byl můj nápad s tím domem," řekla Nadina spokojeně.

„Tvůj." Henri se usmál. „Někdy míváš dobré nápady."

Nadina se zakabonila; chvilku se dívala před sebe s tvrdým výrazem, potom najednou vstala: „Jdu dát Marii pít."

Henri ji sledoval očima. Nač vlastně myslela? Jisté je, že se těžko smiřovala s tím, že už je jen matkou rodiny. Posadila se na kmen stromu s Marií v náručí; dávala jí láhev rozhodně, trpělivě, bylo pro ni věcí cti, aby byla zdatnou matkou, osvojila si solidní zásady péče o dítě a měla spoustu všelijakých hygienických předmětů; ale Henri nikdy nezahlédl v jejích očích skutečnou něhu, když se obírala Marií. Ano, proto je tak těžké ji milovat; i od toho miminka si udržuje odstup, pořád zůstává zazděná sama v sobě.

„Jdeš ještě do vody?" zeptala se.

„Pojďme."

Plavali ještě chvíli, osušili se, oblékli se a Nadina si zase sedla k volantu.

„Doufám, že už jsou pryč," řekl Henri, když se auto zastavilo před mříží.

„Podívám se," řekla Nadina.

Maria spala. Henri ji donesl až do domu a položil ji na truhlu v předsíni. Nadina přitiskla ucho ke dveřím pracovny; otevřela je:

„Jsi sám?"

„Ano. Pojďte dál," zavolal Dubreuilh.

„Já jdu nahoru uložit malou," řekla Nadina.

Henri vstoupil do pracovny a usmál se: „Škoda, že jste nemohl jet s námi; ve vodě bylo báječně."

„Jednou s vámi půjdu," řekl Dubreuilh. Vzal se stolu list papíru: „Mám pro vás vzkaz: volal nějaký Jean Patureau, bratr advokáta, kterého znáte, a prosí, abyste ho co nejdřív

zavolal. Jeho bratr mu poslal z Madagascaru nějaké zprávy, které vám chce sdělit."
„Proč chce mluvit se mnou?"
„Asi kvůli vašim loňským článkům," řekl Dubreuilh. „Vy jste byl jediný, který se do toho tehdy pustil." Dubreuilh podal papír Henrimu: „Jestli vám ten člověk dá nějaké podrobnosti o tom, co se tam mele, budete mít čas z toho udělat článek pro *Vigilance*, když trochu pozdržíme číslo."
„Zavolám ho potom."
„Méricaud mi říkal, že to, co dělají, je neslýchané: soudí obžalované na místě," řekl Dubreuilh. „Ve všech obdobných případech se procesy konaly ve Francii."
Henri se posadil: „Jaký byl oběd?"
„Chudák Charlier je čím dál obtížnější," řekl Dubreuilh. „Stárnout není veselé."
„Zase mluvili o tom týdeníku?"
„Proto přišli. Že prý se mnou Manheim chce za každou cenu mluvit."
„Jestli to není legrace," řekl Henri. „Když jsme potřebovali peníze, nemohli jsme je nikde sehnat. A teď, kdy na nikom nic nechceme, pronásleduje vás ten chlap, abyste si vzal jeho prachy."
Manheim byl syn velkého bankéře, který zahynul v koncentračním táboře; sám byl také v táboře a strávil tři roky v sanatoriu ve Švýcarech; napsal tam knihu, která byla velice špatná, ale plná dobrých úmyslů. Vzal si do hlavy, že vytvoří velký levicový týdeník, a chtěl, aby ho vedl Dubreuilh.
„Půjdu za ním," řekl Dubreuilh.
„A co mu řeknete?" zeptal se Henri. Usmál se: „Začíná vás to lákat?"
„Uznejte, že to lákavé je," řekl Dubreuilh. „Kromě komunistických plátků neexistuje žádný levicový týdeník. Kdybychom opravdu mohli získat takový časopis s velkým nákladem, fotografiemi, reportážemi atd., tak by to jistě stálo za to."
Henri pokrčil rameny: „Uvědomujete si, jakou úspěšný týdeník vyžaduje práci? To se nedá srovnat s *Vigilance*. Musíte na tom pracovat ve dne v noci, hlavně první rok."
„Já vím," řekl Dubreuilh. Hledal Henriho pohled: „Právě proto bych to mohl přijmout, jen jestli budete vy hrát s sebou."
„Víte přece, že odjíždím do Itálie," řekl Henri trochu netrpělivě. „Ale jestli vás ta věc opravdu zajímá, nebude těžké najít spolupracovníky."
Dubreuilh zavrtěl hlavou: „Nemám se žurnalismem žádnou

zkušenost," řekl. „Jestli se ta věc uskuteční, budu vedle sebe potřebovat odborníka; a víte, jak to je: ten bude prakticky o všem rozhodovat. Musí to být někdo, na koho se mohu spolehnout jako na sebe: to jste jenom vy."

„I kdybych nejel pryč, nikdy bych si neuvázal na krk takovou dřinu," řekl Henri.

„To je škoda," řekl Dubreuilh vyčítavě. „Protože tenhle druh dřiny je nám zrovna jako šitý na míru. Mohli bychom udělat dobrou věc."

„A co dál?" řekl Henri. „Jsme ještě svázanější než loni. Co můžeme udělat? Nic."

„Některé věci přece jenom závisejí na nás," řekl Dubreuilh. „Amerika chce vyzbrojit Evropu: to je záležitost, kde je možno zorganizovat odpor; a k tomu by byly noviny setsakramentsky užitečné."

Henri se dal do smíchu: „Vy vlastně jenom hledáte příležitost, jak se zase zamíchat do politiky? Tomu říkám zdravý kořínek!"

„Kdo má zdravý kořínek?" zeptala se Nadina, která právě vešla do pracovny.

„Tvůj otec: politika se mu ještě nezhnusila. Chce se do ní znovu pustit."

„Člověk se musí něčím zabývat," řekla Nadina.

Klekla si před diskotéku a začala vyndávat desky. Ano, pomyslel si Henri, Dubreuilh se nudí, proto má zase chuť, aby se něco dělo.

„Nikdy jsem nebyl tak šťastný jako od té doby, co jsem nechal politiky," řekl Henri. „Za nic na světě bych se k tomu nevrátil."

„Ale ten marasmus je přece ohavný," řekl Dubreuilh. „Levice je úplně roztříštěná, komunistická strana izolovaná: měli bychom se pokusit znovu se seskupit."

„Máte na mysli nějaký nový S.R.L.?" zeptal se Henri nevěřícím hlasem.

„Ne, jenom to ne," řekl Dubreuilh. Pokrčil rameny: „Nemám na mysli nic určitého. Konstatuji, že jsme v pěkné bryndě, a přeju si, abychom se z ní dostali ven."

Nastalo ticho. Henri vzpomínal na docela podobnou scénu: Dubreuilh na něj naléhal, on se bránil a myslel si, že už brzy bude daleko z Paříže, jinde. Ale tehdy se ještě domníval, že má nějaké úkoly. Dnes byl natolik přesvědčen o své bezmocnosti, že se cítil úplně volný. Ať řeknu ano nebo ne, nejde o osud lidstva: jde jen o způsob, jakým spojuji svůj osud s jeho. Dubreuilh chce obojí zaměňovat, to je jeho věc; já zas nechci.

V každém případě jsem v sázce jen já, je v sázce jenom on; nic jiného.

„Můžu pustit desku?" řekla Nadina.

„Ovšem," řekl Dubreuilh.

Henri vstal: „Já jdu pracovat."

„Nezapomeňte zatelefonovat tomu člověku."

„Nezapomenu."

Prošel halou a zdvihl sluchátko. Člověk na druhém konci drátu byl zřejmě bez sebe důležitostí a plachostí; bylo cítit, že dostal naléhavé poselství z onoho světa a že je musí ihned, za každou cenu předat tomu, komu je určeno. „Bratr mi píše: ‚Nikdo nic nedělá, ale jsem přesvědčen, že Henri Perron něco udělá,'" řekl nabubřele a Henri si pomyslel: Z toho článku se nevyzuju. Smluvil si s Patureauem schůzku na druhý den v Paříži a šel si zase sednout pod lípu. Proto tak pospíchal do Itálie; tady dostával ještě příliš moc dopisů, návštěv, příliš mnoho lidí ho volalo. Rozložil před sebe papíry. Gramofon hrál Franckovo kvarteto, Nadina seděla na otevřeném okně a poslouchala; kolem houště floxů bzučely včely; po cestě projel se starodávným hlukem volský potah. Jaký klid! řekl si Henri. Proč ho nutí, aby se staral o to, co se děje v Tananarive? Na světě se neustále dějí hrozné věci: ale člověk nežije na celé zemi; uvažovat pořád o vzdálených hrůzách, kterým nemůžete zabránit, to je chorobná zábava. Žiju tady a tady je mír, pomyslil si. Pohlédl na Nadinu; vypadala zahloubaně, což nebývalo jejím zvykem; ona, která se tak těžce soustřeďovala při četbě, dovedla dlouho poslouchat hudbu, která se jí líbila, a v takových chvílích člověk cítil, že se v ní rozestírá ticho, které se podobá štěstí. Musím ji udělat šťastnou, řekl si Henri. Ten začarovaný kruh je jistě možné zlomit. Udělat někoho šťastným, to je něco konkrétního, něco pevného, a když vám na tom dost záleží, hodně vás to zaměstná. Starat se o Nadinu, vychovávat Mariu, psát knihy; není to docela takový život, jaký si kdysi přával. Kdysi věřil, že štěstí je způsob, jak vlastnit svět; kdežto teď ví, že to je spíš způsob, jak se před světem chránit. Ale přece jen je velká věc naslouchat té hudbě, dívat se na dům, na lípu a na papíry na stole a říkat si: Jsem šťastný.

Henriho článek o Madagaskaru vyšel desátého srpna. Napsal ho s vášnivým zaujetím. Protizákonná poprava hlavního svědka, atentáty proti advokátům, mučení obžalovaných, aby se z nich vynutilo falešné přiznání: pravda byla ještě hrůznější,

než si představoval. A tyhle věci se neděly jenom v Tananarive: dějí se tady, ve Francii, a všichni jsou spoluvinni. Spoluvinny jsou obě sněmovny, které odhlasovaly, aby byli poslanci zbaveni imunity, spoluvinna je vláda, spoluvinen je odvolací soud a president republiky, spoluvinny jsou noviny, které mlčí, a milióny občanů, kterým to mlčení vyhovuje. Alespoň teď to pár tisíc lidí ví, řekl si, když měl v rukou číslo *Vigilance*. A s lítostí si pomyslel: Moc to není. Studoval tu aféru tak zblízka, tak mu ležela na srdci, že se ho začala osobně týkat. Každý den ráno hledal v novinách hubené zprávy o procesu a myslel na to celý den. Jen s námahou dokončoval novelu. Když psal ve stínu lípy, vůně floxů a zvuky vesnice už neměly stejný smysl jako dřív.

Toho dopoledne zrovna roztržitě pracoval, když zazvonil zvonek u vrat. Prošel zahradou, aby otevřel: byl to Lachaume.

„To jsi ty!" řekl Henri.

‚Ano. Chtěl bych s tebou mluvit,' odpověděl Lachaume klidně. ‚Nezdá se, že jsi mou návštěvou nadšen, ale přesto mě pusť dál," dodal. „To, co ti řeknu, tě bude zajímat."

Lachaume za těch osmnáct měsíců zestárl a měl kruhy pod očima.

„O čem se mnou chceš mluvit?"

„O malgašské aféře."

Henri otevřel vrata: „Co můžeš mít společného se špinavým fašistou?"

„Nech toho," řekl Lachaume. „Víš přece, co je politika. Když jsem ten článek psal, měl jsem za úkol tě vyřídit. To už je stará historie."

„Mám dobrou paměť."

Lachaume na něj zarmouceně pohlédl: „Zlob se na mě dál, jestli chceš. Ačkoliv bys to opravdu mohl pochopit," dodal s povzdechem. „Ale tady nejde o tebe ani o mne: jde o záchranu lidských životů. Můžeš mě tedy pět minut vyslechnout."

„Poslouchám tě," řekl Henri a pokynul na proutěné křeslo. Vlastně už na Lachauma ani neměl vztek: všechna ta minulost byla příliš daleko.

„Napsal jsi krásný článek, řekl bych dokonce otřesný článek," řekl Lachaume rozhodně.

Henri pokrčil rameny: „Bohužel mnoha lidmi neotřásl."

„Ano, to je smůla," řekl Lachaume. Hledal Henriho pohled:

„Předpokládám, že kdyby ti byla nabídnuta možnost širší akce, neodmítl bys?"

„Oč jde?" řekl Henri.

„Stručně o toto. Právě organizujeme výbor na obranu Malgašů. Bylo by bývalo lepší, kdyby se byl chopil iniciativy někdo jiný než my; ale maloměšťáčtí idealisti nemají vždycky moc choulostivé svědomí; občas jsou schopni spolknout pořádné sousto a ani nemrknou. Fakt je, že nikdo ani nehnul prstem."

„Vy jste toho taky zatím moc neudělali," řekl Henri.

„Nemůžeme," řekl Lachaume živě. „Celá ta aféra byla narafičená proto, aby zlikvidovala M.D.R.M.; útok na malgašské poslance je útokem na celou stranu. Budeme-li je moc hlučně hájit, obrátí se to proti nim."

„Dejme tomu," řekl Henri. „A dál?"

„Tak mě napadlo ustavit výbor, ve kterém by byli dva tři komunisté a většina nekomunistů. Když jsem si přečetl tvůj článek, řekl jsem si, že za předsedu se nikdo nehodí líp než ty." Lachaume se na Henriho tázavě zadíval: „Soudruzi nejsou proti. Jenomže než ti Lafaurie udělá oficiální návrh, chce mít jistotu, že to přijmeš."

Henri mlčel. Fašista, zaprodanec, lotr, donášeč; nařkli ho ze vší možné zrady; a najednou jsou tady a podávají mu ruku. Působilo mu to malý, ale velmi příjemný pocit vítězoslávy.

„Kdo v tom výboru všechno bude?" zeptal se.

„Všichni trochu významní lidé, kteří se do toho budou chtít pustit. Moc jich není." Pokrčil rameny: „Každý se tolik bojí, aby se nenamočil! Radši nechají mučit dvacet nevinných, než aby se s námi kompromitovali. Ujmeš-li se té věci ty, všechno se změní," dodal naléhavě. „Za tebou půjdou."

Henri zaváhal: „Proč o to radši nepožádáte Dubreuilhe? Jeho jméno má větší váhu než moje a on určitě řekne ano."

„Bude dobře mít Dubreuilhe," řekl Lachaume. „Ale na prvním místě musí být tvoje jméno. Dubreuilh stojí moc blízko nám. Hlavně to nesmí vypadat, že si ten výbor vymysleli komunisti, jinak je to prohrané. U tebe není možný omyl."

„Aha," řekl Henri suše. „Jsem vám užitečný potud, pokud jsem zrádce socialismu."

„Užitečný nám!" řekl Lachaume podrážděně. „Obžalovaným můžeš být užitečný. Co si myslíš? Co můžeme my na téhle aféře získat? Ani nevíš," pokračoval vyčítavě, „denně dostáváme z Madagaskaru zoufalé dopisy a depeše; ještě dnes ráno jedna přišla: ‚Promluvte! Zburcujte veřejné mínění! Řekněte lidem v hlavním městě, co se tady děje.' A my máme svázané ruce! Co můžeme dělat jiného než pokusit se jednat společně!"

Henri se usmál; Lachaumova horlivost ho dojímala. Je pravda, že je schopný provést špinavou práci, ale není schopný klidně přihlížet, jak jsou hromadně mučeni a vražděni nevinní lidé.

„To víš," řekl smířlivě, „u vás je to všechno tak pomíchané: politické lži a skutečné city, že se v tom člověk těžko vyzná."

„Kdybyste nás vždycky hned neobviňovali z machiavelismu, vyznali byste se v tom líp," řekl Lachaume. „Tváříte se pořád, jako byste si mysleli, že strana nepracuje pro nic jiného než pro sebe! Pamatuješ se, v šestačtyřicátém, když jsme intervenovali ve prospěch Cristina Garcii, vytýkali nám, že jsme uspíšili jeho popravu. Dnes jsme potichu, a ty mi řekneš: ‚Moc toho neděláte.'"

„Nerozčiluj se," řekl Henri. „Jsi teď nějak moc citlivý, nemyslíš?"

„Uvaž, že se všude setkáváme s nedůvěrou! To už nakonec člověku leze na nervy!"

Henri měl chuť mu odpovědět: „Však si za to můžete sami," ale neřekl nic; neosoboval si právo na takovou lacinou povýšenost. Vlastně už se na Lachauma nezlobil. Lachaume mu to jednou řekl v Červeném baru: „Spolkl bych nevím co, spíš než bych odešel ze strany." Soudil, že jeho vlastní osoba nemá velkou váhu ve srovnání s tím, co je v sázce: proč by připisoval větší cenu Henrimu? Ovšem za těchto podmínek už není možné přátelství. Ale není důvodu, proč by spolu nemohli pracovat.

„Podívej," řekl, „já si nepřeju nic lepšího, než s tebou pracovat. Nemyslím, že máme moc šancí na úspěch, ale aspoň se o to pokusíme."

Lachaumovi se rozzářil obličej: „Můžu říct Lafauriemu, že to přijmeš?"

„Ano. Ale nejdřív mi trochu vysvětli, jak si to představujete."

„Promluvíme si o tom spolu," řekl Lachaume.

A tak je to, řekl si Henri. Znovu se ukazuje, že když člověk udělá něco slušného, ihned mu z toho vzniknou další povinnosti. Jeho úvodníky z roku 1947 ho dovedly k tomu, že napsal článek do *Vigilance*, což ho zas dovedlo k tomu, že bude organizovat výbor: už je zase chycený. Ale ne nadlouho, řekl si.

„Měla by sis jít lehnout, vypadáš mizerně," řekla Nadina pohněvaně.

„Unavila mě cesta letadlem," odpověděla Anna omluvným

tónem. „A pak ta změna hodin; minulou noc jsem špatně spala."

Pracovna vypadala slavnostně. Anna se den předtím vrátila a Nadina natrhala všechny květiny ze zahrady, aby ozdobila dům. Ale nikdo nebyl moc veselý. Anna značně zestárla a pila moc whisky; Dubreuilh, který byl poslední dobou v tak dobré kondici, vypadal ustaraně: patrně kvůli Anně. Nadina víceméně trucovala a pletla něco šarlatově červeného. To, co Henri vykládal, ještě víc zachmuřilo večerní náladu.

„Tak tedy co? Je konec?" řekla Anna. „Už není žádná naděje, že by bylo možné ty lidi zachránit?"

„Už žádnou nevidím," řekl Henri.

„Bylo jasné, že to sněmovna ututlá," řekl Dubreuilh.

„Kdybyste se byl toho zasedání zúčastnil, přece jen by vás to bylo překvapilo," řekl Henri. „Myslel jsem si, že jsem obrněný, ale chvílemi jsem měl chuť vraždit."

„Ano, byli silní," řekl Dubreuilh.

„Od politiků mě to nepřekvapuje," řekla Anna. „Ale nechápu, že vcelku na to lidé tak málo reagovali."

„Nereagovali, to tedy máte pravdu," řekl Henri. Gérard Patureau a jiní advokáti přijeli do Paříže s úmyslem pohnout nebem a zemí; výbor jim pomáhal, jak nejlépe mohl; ale narazili na všeobecnou lhostejnost.

Anna pohlédla na Dubreuilhe: „Pro vás to není zklamání?"

„Ani ne," odpověděl. „Jen to dokazuje, že akce se nedá improvizovat. Vyšli jsme z nuly, tak pochopitelně..."

Dubreuilh vstoupil do výboru, ale příliš se o to nestaral. Na celé věci ho zaujalo hlavně to, že zase navázal politické kontakty. Vstoupil do hnutí „Bojovníci za svobodu"; zúčastnil se jedné jejich schůze a za několik dní se účastní další. Nenaléhal na Henriho, aby se řídil jeho příkladem, už s ním ani nemluvil o tom týdeníku, ale občas utrousil víceméně zastřenou výčitku.

„Ať improvizovaná nebo neimprovizovaná, v dnešní době nevede žádná akce nikam," řekl Henri.

„To říkáte vy," odpověděl Dubreuilh. „Kdybychom za sebou měli nějakou organizovanou skupinu, noviny, fondy, bylo by se nám možná podařilo zapůsobit na veřejné mínění."

„To není tak jisté," řekl Henri.

„V každém případě si uvědomte, že máme-li mít šance na úspěch, až se zase vyskytne příležitost, musíme na ni být připraveni předem."

„Pro mě se už žádná příležitost nevyskytne," řekl Henri.

„Ale jděte," řekl Dubreuilh. „Musím se smát, když tvrdíte,

že jste s politikou skoncoval. Jste jako já. Moc jste se jí nadělal, abyste s tím přestal. Chytíte se znova."
„Ne, protože se před ní schovám," řekl Henri vesele.
Dubreuilhovi zasvítily oči: „Uzavřu s vámi sázku: nevydržíte v Itálii ani rok."
„Přijímám sázku," řekla Nadina živě. Obrátila se k matce: „Co si myslíš?"
„Nevím," odpověděla Anna. „To záleží na tom, jak se vám tam bude líbit."
„Jak by se nám tam mohlo nelíbit? Viděla s fotku domu: je hezký, ne?"
„Vypadá moc hezký," řekla Anna. Vstala: „Promiňte. Padám ospalostí."
„Půjdu s tebou," řekl Dubreuilh.
„Snaž se dnes spát," řekla Nadina matce, když ji líbala. „Na mou duši vypadáš mizerně."
„Budu spát," řekla Anna.
Když za sebou zavřela dveře, podíval se Henri na Nadinu: „Anna opravdu vypadá unaveně."
„Unaveně a mrzutě," řekla Nadina nevraživě. „Když se jí po tý její Americe tolik stýská, tak si tam měla zůstat."
„Nevykládala ti, jak se tam měla?"
„Prosím tě! Ona je hrozná tajnůstkářka," řekla Nadina. „A mně se stejně nikdy nic neřekne."
Henri na ni zvědavě pohlédl: „Ty máš k matce zvláštní vztah."
„Proč zvláštní?" řekla Nadina dotčeně. „Mám ji ráda, ale často mi jde na nervy; u ní je to asi zrovna tak. Na tom není nic zvláštního. Rodinný vztahy už jsou zkrátka takový."
Henri nenaléhal; ale vždycky ho to zaráželo: ty dvě ženy by se jedna pro druhou daly zabít, a přece mezi nimi něco neklape. Nadina byla v matčině přítomnosti mnohem útočnější a umíněnější. V následujících dnech se Anna snažila být veselejší a Nadina se přestala mračit; ale člověk měl pořád pocit, že bouřka může každou chvilku vypuknout.
Toho rána je Henri spatřil z okna, jak zavěšeny vycházejí ze zahrady a jak se na sebe smějí; když se o dvě hodiny později vracely přes trávník, nesla Anna pod paží veku chleba, Nadina noviny a vypadaly, jako když se hádají.
Byl čas k obědu. Henri složil papíry, umyl si ruce a sešel do obývacího pokoje. Anna seděla na kraji židle s nepřítomným výrazem; Dubreuilh četl *Espoir-Magazine* a Nadina stála vedle něho a číhavě ho pozorovala.
„Ahoj! Co je nového?" řekl Henri a na všechny se usmál.

„Tohle!“ řekla Nadina a ukázala na noviny. „Doufám, že půjdeš Lambertovi rozbít hubu,“ dodala.

„Tak? Už to začalo? Lambert na mě kydá hnůj?“ řekl Henri s úsměvem.

„Kdyby ho kydal jen na tebe!“

„Tumáte,“ řekl Dubreuilh a podal Henrimu noviny.

Jmenovalo se to „Jak se sami vykreslili“. Lambert nejprve projevil politování nad Dubreuilhovým neblahým vlivem: je to jeho vinou, že po skvělém začátku Henri ztratil veškerý talent. Potom Lambert shrnul obsah Henriho románu pomocí citátů vytržených z kontextu a směšně slepených dohromady. Pod záminkou, že osvětluje knihu, která žádné osvětlování nepotřebovala, psal Lambert o soukromém životě Henriho, Dubreuilhe, Anny i Nadiny, polopravdivé a pololživé podrobnosti, vybrané tak, aby je všechny co nejvíc zostudily a zesměšnily.

„To je pacholek!“ řekl Henri. „Vzpomínám si na tu rozmluvu o našem poměru k penězům; a tady z toho vytloukl tenhle nechutný odstavec o ‚pokrytectví levičáckých nabobů‘. To je pacholek!“ opakoval.

„Přece si to nenecháš líbit?“ řekla Nadina.

Henri se tázavě zadíval na Dubreuilhe: „Moc rád bych mu rozbil hubu, nebylo by to nic těžkého. Ale co tím získáme? Skandál, ohlas ve všech novinách, nový článek, možná ještě horší...“

„Prašť dost silně, a bude držet hubu,“ řekla Nadina.

„Rozhodně ne,“ řekl Dubreuilh. „Touží jen po tom, aby se o něm mluvilo: takovou příležitost by si nenechal ujít. Jsem pro to, aby si toho Henri nevšímal,“ uzavřel Dubreuilh.

„A co mu tedy brání napsat nový článek, až si vzpomene, a jít ještě dál?“ řekla Nadina. „Když si řekne, že se nemusí ničeho bát, nebude se nijak žinýrovat.“

„Takhle to dopadá, když se člověk pustí do psaní,“ řekl Henri. „Každý se domnívá, že má právo na tebe plivnout: někteří to dokonce považují za svou povinnost.“

„Ale já nepíšu,“ řekla Nadina. „Na mě nemá nikdo právo plivat.“

„Ano, ze začátku to zlobí,“ řekla Anna. „Ale uvidíš; člověk si zvykne.“ Vstala: „Co abychom šli obědvat?“

Tiše se posadili kolem stolu. Nadina napíchla na míse kolečko salámu a výraz tváře se jí uvolnil: „Zlobí mě pomyšlení, že si bude v klidu triumfovat,“ řekla zaraženě.

„On moc netriumfuje,“ odpověděl Henri. „Chtěl psát příběhy, romány: a kromě článků mu Volange nic neuveřejnil

od té doby, co napsal tu slavnou novelu, která byla tak špatná."

Nadina se obrátila na Annu: „Řekli ti už, co si troufl napsat minulý týden?"

„Ne."

„Prohlásil, že pétainovci svým způsobem Francii milovali a že jsou gaullistům blíž než separatistický člen odboje. Takhle daleko nezašel ještě nikdo!" řekla Nadina se spokojeným výrazem. „Jó," dodala, „starý kamarádi se zatraceně otočili. Četlas Julienovu kritiku Volangeovy knihy?"

„Robert mi ji ukazoval," řekla Anna. „Julien! Kdo by to byl řekl!"

„Na tom není nic divného," řekl Dubreuilh. „Co si má dnes anarchista počít? Takové destruktivní hračičky na levici nikoho nebaví."

„Nechápu, proč by se z anarchisty musel nutně stát R.P.F.," řekla Nadina.

Považovala každé vysvětlení za omluvu a často se ani nesnažila porozumět, aby si nezkazila radost, že se může rozhorlovat. Nastalo ticho. Jejich rozmluvy ve čtyřech nebyly nikdy lehké: teď ještě méně než dříve. Henri se začal s Annou bavit o románu, který si přivezla z Ameriky a který právě dočetl. Dubreuilh myslel na něco jiného. Nadina také. Všem se ulehčilo, když bylo po obědě.

„Můžu si vzít vůz?" řekla Nadina, když vstávala od stolu. „Kdyby se někdo postaral o Marii, trochu bych se projela."

„Já se o Marii postarám," řekla Anna.

„Nevezmeš mě s sebou?" zeptal se Henri s úsměvem.

„Předně o to vůbec nestojíš," odpověděla Nadina. „A pak, radši bych byla sama," dodala s úsměvem.

„No dobře, nenaléhám na tebe," řekl Henri. Políbil ji: „Hezky se projeď a buď opatrná."

Neměl chuť jet na procházku, ale také neměl chuť pracovat. Dubreuilh tvrdí, že jeho první novela je dobrá; na té, kterou chce psát teď, mu hodně záleží; ale poslední dobou se cítil tak trochu vykořeněný. Ve Francii *už* není a v Itálii *ještě* není, tananarivská aféra skončila, ale přitom neskončila: obvinění odmítají hájit se a rozsudek je rozhodnut předem; Dubreuilhova činnost Henriho dráždí a přitom mu trochu závidí potěšení, které z ní má. Vzal si knihu. Bohudík už nemá odměřené dny ani hodiny, nemusí se do ničeho nutit. Počká, až se usadí v Porto Venere, a pak začne psát svůj další příběh.

Okolo sedmé hodiny ho Anna zavolala na aperitiv podle

obřadu, který tu zavedla. Dubreuilh ještě psal, když Henri vstoupil do pracovny. Odstrčil papíry:

„Jedna dobrá věc je hotova."

„Co je to?" zeptal se Henri.

„Osnova toho, co budu v pátek říkat v Lyonu."

Henri se usmál:

„Vy vážně máte kuráž. Nancy, Lyon, jaká ponurá města!"

„Ano, v Nancy je to ponuré," řekl Dubreuilh, „a přece mám na ten večer hezkou vzpomínku."

„Já vás podezírám, že máte nějaké tajné neřesti," řekl Henri.

„Možná," řekl Dubreuilh. Usmál se: „Nedovedl bych vám to vysvětlit. Po schůzi jsme šli do bistra na nakládané zelí a na pivo, na tom bistru nebylo nic zvláštního, sotva jsem znal lidi, kteří tam se mnou byli, dohromady jsme nemluvili. Ale udělali jsme společnou věc, se kterou jsme byli spokojeni: byl to dobrý pocit."

„Já vím, taky jsem to poznal," řekl Henri. V prvním roce války, v odboji, také v novinách prožil takové chvíle. Dodal: „Nikdy se mi to nestalo v S. R. L."

„Mně taky ne," řekl Dubreuilh. Vzal z Anniných rukou sklenici martini a upil doušek: „Nebyli jsme dost skromní. Když chce člověk zažít tyhle chvilky štěstí, musí pracovat v tom, co se bezprostředně naskytne."

„No poslyšte, chtít zabránit válce, to se mi nezdá nijak skromné!" řekl Henri.

„Je to skromné, protože na to nejdeme s předem hotovými recepty, které chceme vnutit světu," řekl Dubreuilh. „S. R. L. měl konstruktivní program: čili byl nutně utopií. To, co dělám teď, se mnohem víc podobá tomu, co jsem dělal v šestatřicátém. Snažíme se bránit se proti danému nebezpečí prostředky, které máme k dispozici. Je to mnohem realističtější."

„Je to realistické, jestli to k něčemu vede," řekl Henri.

„Může to k něčemu vést," řekl Dubreuilh.

Nastalo ticho. Co si vlastně Dubreuilh myslí? uvažoval Henri. Příliš snadno přijal Nadinin názor, „že Dubreuilh chce, aby se něco dělo, protože se nudí". Takový cynismus je laciný. Naučil se nebrat ve všem Dubreuilhe se slepou vážností; to ho však neopravňuje, aby ho považoval za potřeštěnce.

„Jedné věci nerozumím," řekl Henri. „Loni jste říkal, že osobně nemůžete přijmout to, co jste nazval ‚novým humanismem'; a teď jdete už ve všem s komunisty. Což už vám nepřekáží to, co vám překáželo?"

„Víte," řekl Dubreuilh, „ten humanismus je prostě výraz dnešního světa. Člověk ho nemůže odmítnout, zrovna jako nemůže odmítnout svět. Může jenom trucovat, nic víc."

Tak tohle si o mně myslí, řekl si Henri. Že trucuju. Dubreuilh se bude až do smrti cítit povznesen nad svou minulost i nad minulost druhých. Konec konců jsem si o to říkal, uvažoval. Chtěl Dubreuilhe pochopit, ne se proti němu bránit. Je zbytečné se bránit: věděl, že je v bezpečí. Usmál se:

„Proč jste přestal trucovat?"

„Protože jsem jednoho dne zase pocítil, že se mě to týká," řekl Dubreuilh. „Je to docela jednoduché," pokračoval. „Loni jsem si říkal: Všechno je špatné, menší zlo je pořád ještě moc nestravitelné, abych se na ně mohl dívat jako na dobro. Jenomže situace se ještě zhoršila. Horší zlo se o tolik zhoršilo, že mi moje námitky vůči SSSR a komunismu připadají jako velice druhořadé." Dubreuilh pohlédl na Henriho: „Překvapuje mě jen, že to necítíte jako já."

Henri pokrčil rameny: „Viděl jsem se tenhle měsíc s mnoha komunisty, pracoval jsem s Lachaumem. Chápu jejich stanovisko: ale nejde mi to s nimi dohromady, nikdy to nepůjde."

„Nejedná se o to, vstoupit do strany," řekl Dubreuilh. „Ale člověk s nimi nemusí ve všem souhlasit, aby s nimi bojoval proti Americe a proti válce."

„Jste obětavější než já," řekl Henri. „Já nehodlám obětovat život, který mám chuť vést, věci, ve kterou věřím jenom napůl."

„S takovými argumenty na mě nechoďte!" řekl Dubreuilh. „To mi připomíná Volange, když říká: ‚Člověk nestojí za to, aby se o něj někdo zajímal.'"

„To přece vůbec není podobné," řekl Henri živě.

„Více než si myslíte." Dubreuilh tázavě pohlédl na Henriho: „Jste přece přesvědčen, že mezi SSSR a Amerikou si člověk musí vybrat SSSR?"

„Ovšem."

„No tak, to stačí. Jednu věc si musíme uvědomit," dodal se zápalem, „že totiž neexistuje jiné rozhodnutí než volba, že nelze milovat nic jiného než to, čemu člověk dává přednost. Když se nechceme angažovat, protože čekáme na dokonalost samu, pak nikdy nikoho nemilujeme a nikdy nic neuděláme."

„I když člověk nežádá dokonalost, přece jen může určité věci považovat za špatné a nemusí mít chuť se do nich míchat."

„Špatné v poměru k čemu?"

„V poměru k tomu, jaké by mohly být," řekl Henri.

„Čili k představám, které si o nich děláte," řekl Dubreuilh.

Pokrčil rameny: „SSSR, jaký by měl být, revoluce bez slz, to jsou všechno čiré představy, to jest nula. Pochopitelně je skutečnost vždycky v neprávu ve srovnání s představou; jakmile se myšlenka stane skutkem, nutně se deformuje; jenomže přednost SSSR nad všemi možnými druhy socialismu je v tom, že existuje.“

Henri se tázavě zadíval na Dubreuilhe:

„Jestliže to, co existuje, je vždycky správné, pak nezbývá než založit ruce.“

„To vůbec ne. Skutečnost není přece jednou provždy ustrnulá,“ řekl Dubreuilh. „Má budoucnost, má možnosti. Jenomže když na ni člověk chce působit, nebo i jen ji pochopit, musí se do ní vžít, ne se bavit sněním.“

„Víte, že nijak nesním,“ řekl Henri.

„Když říkáte: ‚Věci jsou špatné‘ nebo jako já loni: ‚Všechno je zlo‘, znamená to, že si člověk potichu sní o absolutním dobru.“ Zahleděl se Henrimu do očí: „Neuvědomujeme si to, ale vyžaduje to zatracenou aroganci, aby člověk stavěl své sny nade všechno! Kdybychom byli skromnější, pochopili bychom, že na jedné straně je skutečnost, kdežto na druhé straně není nic. Neznám horšího omylu než dávat přednost prázdnotě před plností.“

Henri se obrátil na Annu, která tiše popíjela druhé martini:

„Co si o tom myslíte vy?“

„Mně osobně připadalo vždycky zatěžko dívat se na menší zlo jako na dobro,“ odpověděla. „Ale to je tím, že jsem příliš dlouho věřila v boha. Myslím, že Robert má pravdu.“

„Možná,“ řekl Henri.

„Mluvím jako člověk, který ví co a jak,“ řekl Dubreuilh. „Já taky jsem se snažil ospravedlnit svoje nálady nepravostí světa.“

Henri si znovu nalil. Nesnaží se zrovna teď Dubreuilh ospravedlnit svoje nálady teoriemi? Ale když se to vezme takhle, tak zase já se snažím znevážit to, co mi říká, taky proto, že mám určitou náladu, pomyslil si. Rozhodl se důvěřovat mu, alespoň než tahle rozmluva skončí.

„Přece jen mi váš pohled na věci připadá značně pesimistický,“ řekl.

„Tady zase jsem pesimistický jenom ve srovnání s představami, které jsem si kdysi dělal,“ řekl Dubreuilh; „byly to moc úsměvné představy; dějiny úsměvné nejsou. Ale jelikož historii nemůžete žádným způsobem uniknout, musíte hledat nejlepší způsob, jak ji prožívat; podle mého názoru to není odříkání.“

Henri by se ho byl chtěl zeptat na jiné věci; ale v předsíni se ozvaly kroky a Nadina otevřela dveře: „Ahoj, vy bando opilců!“ řekla vesele. „Můžete se napít na moje zdraví: zasluhuju si čestný přípitek!“ Vítězoslavně na ně pohlédla: „Hádejte, co jsem udělala?“

„Copak?“ řekl Henri.

„Byla jsem v Paříži a pomstila jsem vás: nafackovala jsem Lambertovi.“

Chvilku bylo ticho.

„Kdes ho našla? Co se stalo?“ zeptal se Henri.

„No šla jsem nahoru do *Espoiru*,“ řekla Nadina pyšně. „Zašla jsem do redakční místnosti; všichni tam byli, Samazelle, Volange, Lambert a spousta nových protivných ksichtů; na člověka divně působí, když to vidí.“ Nadina se dala do smíchu. „Lambert vypadal vyjeveně; něco blekotal, ale nenechala jsem ho domluvit. ‚Mám vůči tobě jeden starý dluh,‘ povídám mu, ‚jsem ráda, žes mi dal příležitost, abych ti ho splatila.‘ A pak ji dostal rovnou do tváře.“

„Co udělal?“ zeptal se Henri.

„Zahrál to na důstojnost,“ řekla Nadina, „zatvářil se vznešeně. Rychle jsem vymázla.“

„Neřekl ti, že bych si mohl své záležitosti vyřizovat sám? To bych byl na jeho místě řekl já,“ řekl Henri. Nechtěl se na Nadinu rozkřiknout, ale byl velice nespokojený.

„Neposlouchala jsem, co říkal,“ odpověděla Nadina. Trochu vyzývavě pohlížela z jednoho na druhého: „Tak co? Nepogratulujete mi?“

„Ne,“ řekl Dubreuilh. „Nepřipadá mi moc chytré, cos udělala.“

„Mně to připadá moc chytré,“ řekla Nadina. „Když jsem odtamtud odešla, mluvila jsem s Vincentem, a ten mi řekl, že jsem pašák,“ dodala zlomyslně.

„Jestli si přeješ reklamu, tak sis ji udělala,“ řekl Dubreuilh. „Noviny to s velkou radostí rozmažou.“

„Já na noviny kašlu,“ řekla Nadina.

„To dokazuje, že na ně nekašleš!“

Podrážděně se měřili.

„Jestli vám vyhovuje, když na vás házejí bláto, tak mně to teda nevyhovuje,“ řekla Nadina zlostně. Obrátila se na Henriho: „Za to všechno můžeš ty,“ řekla prudce. „Proč jsi veřejně vykládal o našich věcech?“

„Ale jdi, vždyť jsem nemluvil o nás,“ řekl Henri, „víš, že všechny osoby jsou smyšlené.“

„Prosím tě! V tvém románu je aspoň padesát věcí, které se

hodí na tatínka nebo na tebe; a moc dobře jsem tam poznala tři věty, které jsem řekla já."

„Říkají je osoby, které s tebou nemají nic společného," odpověděl Henri. Pokrčil rameny: „Pochopitelně jsem tam ukazoval dnešní lidi, kteří jsou přibližně ve stejné situaci jako my: ale takových je tisíce, není to ani tvůj otec, ani to nejsem já; naopak, většina mých postav se nám vůbec nepodobá."

„Neprotestovala jsem, protože byste zas řekli, že dělám mrzutosti," řekla Nadina kysele, „ale myslíš, že je to příjemný? Člověk s vámi klidně mluví, myslí si, že jako rovnej s rovným, a vy ho mezitím pozorujete, děláte si v duchu poznámky a najednou bác! Jednoho krásnýho dne najde černý na bílým slova, na který se mělo zapomenout, nebo gesta, kterým nepřikládal význam. Tomu já říkám zneužití důvěry!"

„Nemůžeš psát román a neposbírat přitom to, co je kolem tebe," řekl Henri.

„Snad, ale pak by se člověk neměl se spisovateli vůbec stýkat," řekla Nadina vztekle.

Henri se na ni usmál: „To ti teda osud moc nepřál."

„Jen si ze mne dělej blázny," řekla a celá zrudla.

„Já si z tebe nedělám blázny," řekl Henri. Objal Nadinina ramena:

„Přece z téhle historie neuděláme tragédii."

„Vy z toho děláte tragédii!" řekla Nadina. „No jo, moc pěkně vypadáte, když na mě všichni tři koukáte a tváříte se jako soudcové."

„Ale jdi, nikdo tě nesoudí," řekla Anna smířlivě. Hledala Dubreuilhův pohled: „Přece jen je příjemné představit si, že Lambert dostal pořádnou facku."

Dubreuilh neodpověděl. Henri se pokusil změnit předmět hovoru:

„Mluvilas s Vincentem? Co je s ním?"

„Co by s ním mělo být?" řekla drsně.

„Pořád je v rozhlase?"

„Je." Zaváhala. „Měla jsem pro vás zajímavou historku, ale už se mi nechce ji povídat."

„No tak, povídej," řekl Henri.

„Vincent našel Sézenaca!" řekla Nadina. „V nějakým hotýlku poblíž Batignolles. Jakmile měl adresu, šel Sézenacovi zaklepat na dveře, chtěl mu říct, co si o něm myslí. Sézenac mu neotevřel. Vincent se postavil před hotel, ale Sézenac utekl nouzovým schodištěm. Už tři dny se neukázal ani v hotelu, ani v restauraci, kam chodí, ani v barech, kde se zásobuje

drogou, prostě nikde.“ Dodala vítězoslavně: „To je přece přiznání, ne? Kdyby neměl nic na svědomí, tak by se neschovával.“

„To záleží na tom, co mu Vincent řekl skrz dveře,“ řekl Henri. „I když nic neudělal, mohl se vylekat.“

„Ba ne. Kdyby byl nevinej, pokusil by se to vysvětlit.“ Nadina se obrátila k matce a řekla útočně: „Zdá se, že tě to moc nezajímá. A přitom jsi ho přece znala.“

„Ano,“ odpověděla Anna. „Připadal mi jako narkoman v posledním stadiu. Když člověk dospěje až tam, je schopný čehokoli.“

Nastalo tíživé ticho. Henri si neklidně pomyslel: Vincent Sézenaca najde. A co potom? Kdyby Sézenac promluvil, kdyby měl Lambert dost velký vztek na Henriho, aby jeho příběh potvrdil, co by se potom stalo? Anna a Dubreuilh si možná kladou tutéž otázku.

„No, jestli na vás moje historka neudělala větší efekt než tohle, tak jsem si ji radši měla nechat pro sebe!“ řekla Nadina vzdorovitě.

„Ale ne,“ řekl Henri. „Je to divná historka; člověk se proto nad ní zamýšlí.“

„Nemusíš se namáhat a být zdvořilý! Vy jste dospělí lidi, já jsem jenom dítě. Co baví mě, nebaví vás, to je docela normální.“ Zamířila ke dveřím: „Jdu se podívat na Marii.“

Trucovala celý večer. Tenhle život ve čtyřech jí nesvědčí, řekl si Henri. V Itálii to bude lepší. A pomyslil si trochu úzkostně: Už jen deset dní. Všechno je zařízeno. Nadina a Maria budou cestovat lůžkovým vozem, on sám pojede před nimi autem. Za deset dní. Chvílemi už cítil na tváři vlahý vítr, vonící solí a pryskyřicí, a závan štěstí mu stoupal k srdci. Chvílemi zase cítil lítost, která se podobala vzdoru: jako by ho vypověděli ze země proti jeho vůli.

Celý příští den myslel Henri na rozmluvu, kterou měl s Dubreuilhem a která se protáhla dlouho do noci. Jediné, oč jde, tvrdil Dubreuilh, je, aby se člověk mezi věcmi, které existují, rozhodl pro ty, které jsou mu milejší. To není rezignace: člověk rezignuje, když mezi dvěma skutečnostmi přijímá tu, která je horší; ale mimo lidstvo takové, jaké je, neexistuje nic. Ano, v určitých ohledech s tím Henri souhlasil. Paule kdysi vytýkal právě to, že dává přednost prázdnotě před plností: křečovitě se držela starých mýtů, místo aby ho brala takového, jaký je. Naopak, on sám nikdy v Nadině nehledal „ideální ženu“; zvolil si společný život s ní, i když znal její chyby. Dubreuilhovo stanovisko mu připadalo opráv-

něné, hlavně když myslel na knihy a na umělecká díla. Člověk nikdy nenapíše ty knihy, které chce, a může se bavit tím, že na každé mistrovské dílo pohlíží jako na neúspěch; přesto nesníme o žádném nadzemském umění: díla, která si vybíráme, milujeme absolutní láskou. V politickém ohledu už Henri tak přesvědčen nebyl: protože tam zlo zasahuje; tam není jen menší dobro: tam představuje absolutno neštěstí, absolutno smrti. Jenomže když člověk přisuzuje význam neštěstí, smrti, jednotlivým lidem, nestačí říci si: ‚Historie stejně vždycky přináší neštěstí', aby si nad ní mohl mýti ruce: je důležité, jestli přináší větší nebo menší míru neštěstí. Stmívalo se; Henri přemýšlel ve stínu lípy; vtom se na schodech před vchodem objevila Anna:

„Henri!" Volala ho klidně, ale naléhavě, a Henri si mrzutě pomyslel: Zase nějaká tragédie s Nadinou! Zamířil k domu.

„Copak?"

Dubreuilh seděl u krbu a Nadina stála proti němu s rukama v kapsách kalhot a tvářila se zarputile.

„Přišel sem Sézenac," řekla Anna.

„Sézenac?"

„Tvrdí, že ho chtějí zabít. Schovává se pět dní, ale už to nemůže vydržet: pět dní bez drogy, je v koncích." Ukázala na dveře do jídelny: „Leží tam na pohovce; je mu zle jak psovi. Dám mu injekci." Držela v ruce injekční stříkačku a na stole ležela lékárnička.

„Dáš mu injekci, až promluví," řekla Nadina tvrdě. „Doufal, že bude maminka tak hloupá, aby mu pomohla, a na nic se ho neptala," dodala. „Ale neměl štěstí, byla jsem u toho."

„Mluvil?" zeptal se Henri.

„Bude mluvit," řekla Nadina. Rychle zamířila ke dveřím a otevřela je; zavolala téměř laskavě: „Sézenacu!"

Henri zůstal nehybně stát na prahu vedle Anny a Nadina přistoupila k pohovce; Sézenac se nepohnul, ležel na zádech, sténal, křečovitě otevíral a zavíral ruce: „Rychle," vzdychal, „rychle!"

„Však to svý píchnutí dostaneš," řekla Nadina, „koukej, maminka ti nese morfium."

Sézenac otočil hlavu, obličej měl zalitý potem.

„Jenomže nejdřív mi odpovíš," řekla Nadina. „V kterým roce jsi začal pracovat pro gestapo?"

„Umírám," řekl Sézenac; po tvářích mu tekly slzy a nohama kopal do vzduchu. Byla to těžko snesitelná podívaná a Henri by si byl přál, aby to Anna skoncovala hned; ale ta

se zdála jako přibitá na místo. Nadina se ještě víc přiblížila k pohovce:

„Odpověz, a píchneme ti," řekla. Naklonila se nad Sézenacem: „Odpověz, nebo bude zle. V kterým roce?"

„Nikdy," zašeptal. Kopl ještě jednou do vzduchu a pak bezvládně padl zpět na lůžko; v koutku úst měl trochu bílé pěny.

Henri udělal krok k Nadině: „Nech ho."

„Ne, já chci, aby mluvil," řekla divoce. „Bude mluvit, nebo chcípne. Slyšíš," opakovala a obrátila se k Sézenacovi, „jestli nebudeš mluvit, tak tě necháme chcípnout."

Anna a Dubreuilh stáli strnule na místě; opravdu, jestli se chtějí dozvědět, na čem se Sézenacem jsou, je teď ta pravá chvíle ho vyslechnout; a je lépe to vědět.

Nadina chytila Sézenaca za vlasy: „Ví se o tobě, žes vydával židy, spousty židů: kdys začal? Mluv." Třásla mu hlavou a on zasténal:

„Děláš mi bolest!"

„Odpověz, kolik židů jsi vydal?"

Vykřikl bolestí: „Já jim pomáhal, pomáhal jsem jim přes hranice."

Nadina ho pustila: „Nepomáhals jim, vydávals je. Kolik jsi jich vydal?"

Sézenac začal vzlykat do polštáře.

„Vydávals je, přiznej se!" řekla Nadina.

„Občas jednoho, abych zachránil ty druhý, musel jsem," řekl Sézenac. Nadzdvihl se a vyjeveně se kolem sebe rozhlédl: „Jste nespravedliví! Zachraňoval jsem je. Spousty jsem jich zachránil."

„Naopak," řekla Nadina. „Zachránil jsi jednoho z dvaceti, aby ti poslal další klienty, a ty druhý jsi vydával. Kolik jsi jich vydal?"

„Já nevím," řekl Sézenac. Najednou vykřikl: „Nenechte mě pojít!"

„To stačí," řekla Anna a přistoupila k pohovce; naklonila se nad Sézenacem a vyhrnula mu rukáv; Nadina se vrátila k Henrimu: „Už jsi přesvědčený?"

„Ano," odpověděl; „a přece tomu pořád ještě nemůžu věřit." Často vídal Sézenaca se skelným pohledem, s vlhkýma rukama, viděl ho teď ležet na pohovce; ale to všechno nestačilo smýt obraz mladého hrdiny s rudou kravatou, který se procházel od barikády k barikádě s velkou puškou na rameni. Vrátili se do pracovny a Henri se zeptal:

„A co budeme dělat dál?"

„To je úplně jasný; zaslouží si kulku do hlavy," řekla Nadina.
„Vpálíš mu ji ty?" zeptal se Dubreuilh.
„Ne, ale zavolám policii," řekla Nadina a natáhla ruku k aparátu.
„Udala bys člověka policii?" zeptal se Henri.
„Svini, která vydala desítky židů gestapu? Myslíš, že se s ním budu párat?" řekla Nadina.
„Nech ten telefon a posaď se," řekl Dubreuilh netrpělivě. „Nepadá v úvahu volat policajty. Ale musíme rozhodnout, co a jak: nemůžeme si ho tu nechat, ošetřovat ho a pak ho klidně vrátit jeho krásnému řemeslu."
„To by bylo logický!" řekla Nadina. Opírala se o zeď a dívala se zachmuřeně na ostatní.
Nastalo ticho. Před čtyřmi lety by to bylo bývalo jednoduché; když je akce živou skutečností, když člověk věří v nějaký cíl, pak má slovo spravedlnost význam; zrádce se prostě odstřelí. Co si počít s bývalým zrádcem, když už člověk v nic nedoufá?
„Nechme ho tu dva nebo tři dny, dokud ho nepostavíme na nohy," řekla Anna, „je na tom skutečně hodně zle. A potom ho pošleme někam daleko do nějaké kolonie: třeba do Francouzské západní Afriky, tam máme nějaké známé. Nikdy se nevrátí: má moc velký strach, že ho tady oddělají."
„A co tam bude dělat? Přece mu nedáme doporučující dopisy," řekl Dubreuilh.
„A proč ne? Když už v tom jste, tak mu rovnou zaopatřte rentu," řekla Nadina. Hlas se jí třásl rozhořčením.
„Víš, nikdy si od drogy neodvykne, je to troska," řekla Anna. „Život, který ho čeká, bude stejně dost hrozný."
Nadina dupla nohou: „Jen tak se z toho nevyvlíkne!"
„Jiní se taky vyvlíkli!" řekl Henri.
„To není žádný důvod." Podezíravě se na Henriho podívala: „Nemáš z něho náhodou strach?"
„Já?"
„Vypadalo to, jako že na tebe něco ví."
„Myslí, že Henri byl členem Vincentovy party," řekl Dubreuilh.
„Ale ne," řekla Nadina. „Vždyť jsi ho slyšel. Řekl mi: ‚Kdybych mluvil, hrozily by tvýmu muži stejný nepříjemnosti jako mně.'"
„Myslíš, že jsem pracoval pro obě strany?" usmál se Henri.
„Nevím už, co si mám myslet," odpověděla. „Mně se nikdy nic neřekne. Je mi to fuk," dodala. „Nechte si svý tajemství.

Ale já chci, aby Sézenac zaplatil! Uvědomujete si přece, co dělal, ne?"

„Uvědomujeme," řekla Anna. „Ale co ti to pomůže, když zaplatí? Mrtví se nedají vzkřísit."

„Mluvíš jako Lambert! Nedají se vzkřísit, ale to ještě není důvod, aby se na ně zapomínalo. My mrtví nejsme, můžeme na ně ještě vzpomínat a nelíbat nohy těm, co je zavraždili."

„Ale vždyť už jsme na ně zapomněli," řekla Anna prudce. „Snad za to nemůžeme; ale právě proto už nemáme na minulost žádná práva."

„Já jsem nic nezapomněla," řekla Nadina, „já ne."

„Ty zrovna tak jako ostatní; máš svůj život, máš dcerku; zapomnělas. A když tak trváš na tom, aby byl Sézenac potrestaný, děláš to proto, aby sis dokázala opak; ale je to neupřímnost."

„Neupřímnost je, když se člověk nechce zaplést do vašich kompromisů!" řekla Nadina; zamířila k zaskleným dveřím: „Tak abyste věděli, já těm vašim skrupulím říkám zbabělost!" vykřikla divoce a práskla za sebou dveřmi.

„Já jí rozumím," řekla Anna; „když si vzpomenu na Diega, tak jí rozumím." Vstala: „Ustelu mu v pavilónku; spí; stačí, když ho přenesete..." Rychle vyšla ven; Henri měl dojem, že má pláč na krajíčku.

„Kdysi bych byl schopný odstřelit ho sám," řekl Henri. „Dnes by to nemělo žádný smysl. A přitom je ostuda pomáhat takovému člověku žít," řekl.

„Ano, každé řešení bude nutně špatné," řekl Dubreuilh. Pohlédl na Sézenaca: „Problémy v sobě nesou nějaké řešení jedině tehdy, když se akutně nekladou. Kdybychom byli zaangažovaní, neměli bychom žádný problém; jenomže my stojíme mimo, takže každé naše rozhodnutí bude neopodstatněné." Vstal: „Pojďme ho uložit."

Sézenac spal; tvář měl klidnou; když měl zavřené oči, nabýval zase trochu ze své někdejší krásy. Nevážil mnoho. Donesli ho do pavilónku a oblečeného ho položili na lůžko. Anna mu přikryla nohy.

„Když člověk spí, vypadá tak neškodně," zašeptala.

„Tenhle asi moc neškodný není," řekl Henri. „Určitě toho ví dost o Vincentovi a jeho kamarádech. A v současné době je moc lidí, kteří by docela rádi pardonovali bývalého gestapáka, aby mohli zašít bývalé maquisty."

„Nemyslíte, že kdyby něco věděl, byl by už Vincent měl nějaké nepříjemnosti?" řekla Anna.

„Poslyš," řekl Dubreuilh, „až ho budeš ošetřovat, snaž se

z něho něco vytáhnout: narkomani snadno mluví, snad se dozvíme co a jak." Uvažoval. „Myslím, že bude přece jen nejlíp poslat ho za moře."

„Proč musel zrovna přijít sem!" řekla Anna. Vypadala tak rozrušeně, že si Henri pomyslel, že by ji měl nechat s Dubreuilhem o samotě. Řekl, že ho přešla chuť k jídlu a že si něco sní později s Nadinou, a šel nahoru do svého pokoje.

Opřel se lokty o okno; v dálce viděl tmavou hmotu nějakého kopce a docela blízko pavilónek, ve kterém leží Sézenac: takhle ležel v Pauline obývacím pokoji jedné veselé vánoční noci. Jeden na druhého se tehdy smáli, blahopřáli si k vítězství, volali s Prestonem: „Ať žije Amerika!" a pili na zdraví Sovětského svazu. A Sézenac byl zrádce, k pomoci vždy ochotná Amerika se chystala zotročit Evropu, a pokud jde o Sovětský svaz, radši se nedívat moc zblízka, co se tam děje. Minulost, zbavená všech příslibů, které vlastně nikdy neobsahovala, se jevila jako atrapa pro hlupáky. Na černém kopci kreslily reflektory nějakého auta široký světelný pruh. Henri dlouho seděl bez pohnutí a pozoroval, jak se ty světelné cesty vinou nocí. Sézenac spal a jeho zločiny spaly s ním. Nadina chodí někde po polích; neměl ani nejmenší chuť pouštět se s ní do nějakých výkladů. Lehl si a ani nečekal, až se vrátí. Uprostřed nějakého zmateného snu měl Henri najednou dojem, že slyší nezvyklý zvuk, jako když padají kroupy; otevřel oči; pod dveřmi byl vidět pruh světla: Nadina už byla doma a její zloba bděla; ale zvuk nepřicházel z jejího pokoje; na okenní sklo padla sprška kamínků. Sézenac, pomyslel si Henri a vyskočil z postele. Otevřel okno a vyklonil se: Vincent. Rychle si natáhl nějaké šaty a šel dolů na zahradu.

„Co tu děláš?"

Vincent seděl na zelené lavičce, opřené o zeď domu; obličej měl klidný, ale levou nohou křečovitě podupával, nohavice kalhot se mu třásla.

„Potřebuju tě. Máš tu vůz?"

„Mám. Proč?"

„Zrovna jsem odbouchl Sézenaca: musíme ho odsud odklidit."

Henri vytřeštěně pohlédl na Vincenta:

„Odbouchl jsi Sézenaca?"

„Všechno šlo hladce; spal; použil jsem tlumiče, nenadělalo to vůbec hluk." Mluvil jasně a rychle; dodal: „Jenomže mizera nechtěl shořet."

„Shořet?"

„Kdysi jsme v maquis sebrali německým minometčíkům

fosforový tabletky, obyčejně to funguje; ale možná že už jsou teď moc starý, a přitom jsem dával pozor, abych je měl v suchu; čekal jsem tři hodiny, a břicho sotva začalo; už bude pozdě; musíme ho naložit do auta."

„Proč jsi to udělal?" zašeptal Henri. Posadil se na lavičku; věděl, že je Vincent schopný zabít, věděl, že zabíjel; ale bylo to vědění abstraktní; až dosud byl Vincent vrah bez oběti; jeho mánie, zrovna jako pití nebo drogy, ohrožovala jen jeho samotného; a teď najednou přišel s revolverem v ruce do pavilónku, přitiskl hlaveň na živou skráň a Sézenac zemřel; tři hodiny seděl Vincent u kamaráda, kterého oddělal a který nechtěl shořet: „Byli bychom ho vyexpedovali do nějaké džungle, odkud by se nikdy nevrátil."

„To tak!" řekl Vincent; noha se mu uklidnila, ale hlas už neměl tak jistý. „Sézenac! Udavačská kurva! Dovedeš si to představit! A jak nás měl v hrsti. Chancel o něm říkal: To je můj bratříček! a já, blbec, kdybych si nebyl na něj dával pozor kvůli drogám, tak by mě byl práskl fízlům; a udělal jsem pro něj věci, který jsem nikdy pro nikoho neudělal. I kdybych byl věděl, že mě to bude stát kůži, tak bych si nebyl dal jeho kůži ujít."

„Jak ses dozvěděl, že je tady?"

„Šel jsem mu po stopě," řekl Vincent neurčitě. Dodal: „Přijel jsem na kole, byl bych strčil, co z něj zbylo, do pytle, přivázal na to kámen a všechno hodil do řeky; byl bych na to stačil sám. Nechápu, proč neshořel," opakoval zaraženě. Chvilku mlčky přemýšlel a pak vstal: „Musíme si pospíšit."

„Co chceš dělat?"

„Dáme mu koupel; malou koupel do věčnosti; našel jsem vhodný místo."

Henri se nepohnul; připadalo mu, že po něm žádají, aby Sézenaca zabil vlastníma rukama.

„Copak neklape?" řekl Vincent. „Tady ho nechat nemůžeme, nebo jó? Jestli mi nechceš pomoct, taky dobře, půjč mi káru, a já se pokusím z toho vybruslit bez tebe."

„Pomůžu ti," řekl Henri, „ale chci za to od tebe jednu věc: slib mi, že z toho gangu půjdeš pryč."

„To, co jsem udělal, jsem udělal sám," řekl Vincent; „a co se týče mýho gangu, opakuju ti, co už jsem ti jednou řekl: nemáš nic lepšího, co bys mi mohl místo toho nabídnout. Všechny ty svině se vracejí zpátky, a co proti nim děláte vy? Nic. Tak nás nech bránit se."

„Tohle není způsob, jak se bránit."

„Nemůžeš mi nabídnout žádný lepší. Pojď nebo nechoď," dodal, „ale nějak už se rozhodni."
„Dobře," řekl Henri, „jdu."
Teď nebyla doba na diskusi; nevěděl ostatně, ani o čem vlastně mluví, nic nevypadalo skutečně; větřík si pohrával s větvemi lípy, k domu s modrými okenicemi se nesla vůně růží; byla to noc jako jiné noci, kdy se nic nepřihodí. Šel za Vincentem dovnitř do pavilónku a najednou se každodenní svět propadl do nicoty; ten pach se nedal popřít; těžký, pronikavý pach, který naplňuje kuchyni, když se opaluje chmýří u kuřete. Henri se podíval na postel a potlačil výkřik: černoch. Člověk, který ležel na bílém prostěradle, měl obličej úplně černý.
„To ten fosfor," řekl Vincent. Odhodil pokrývku: „Podívej se na to!" Dírka na skráni byla ucpaná vatou, ani stopa po krvi; Vincent byl pečlivý. Tělo s vystouplými žebry mělo barvu spáleného chleba a fosfor vypálil uprostřed břicha hlubokou díru; tenhle černý umrlec neměl se Sézenacem nic společného.
„A co šaty?" řekl Henri.
„Ty strčím do pytle, o to se postarám." Vzal mrtvolu pod pažemi: „Pozor, ať se nezlomí vejpůl; to by nadělalo svinstvo," řekl zkušeným hlasem ošetřovatele. Henri chytil mrtvolu za nohy a odnesli ji do garáže.
„Počkej, jen co přinesu výstroj," řekl Vincent.
Měl kolo schované v houští; přinesl odtamtud provaz a pytel, zatížený kamenem.
„Nevejde se do pytle, ale nějak to udělám," řekl Vincent. Důkladně přivázal Sézenacovi na břicho pytel, zatěžkaný kamenem, a pevně ho ovázal smyčkou kolem těla: „Takhle se určitě potopí," řekl spokojeně,
Položili tu věc na zadní sedadlo a přikryli ji plédem. Dům vypadal, jako když spí; jen v Nadinině okně se ještě svítilo: tuší něco? Dotlačili vůz na silnici a Henri se snažil tiše nastartovat; taky vesnice vypadala, jako když spí, ale jistě je v ní hodně lidí, kteří nemohou spát a kteří dávají pozor na každý zvuk.
„Vydal hodně židů?" zeptal se Henri. Spravedlnost neměla s celou touhle historií moc společného, ale potřeboval mít jistotu o Sézenacových zločinech.
„Stovky; ty přechody hranic, to byla práce ve velkým. Svině! Když si pomyslím, že mi málem uklouzl!" řekl Vincent. „Je to má vina. Udělal jsem nešikovnost. Když jsem mu zas přišel na stopu, byl jsem tak pitomej, že jsem za ním šel

do hotelu; byl bych ho odbouchl v pokoji, a to by nebylo moc chytrý; neotevřel mi a proklouzl mi mezi prsty. Ale přece jen jsem ho dostal!“

Mluvil hlasem, který trochu zadrhával, a vůz mezitím ujížděl po dřímající silnici; těžko uvěřit pod tou tichou oblohou, že všude na světě zrovna umírají lidé, že se zabíjejí a že tahle historie se opravdu přihodila.

„Proč pracoval s gestapem?“ řekl Henri.

„Pro prachy,“ řekl Vincent. „Myslel jsem, že si píchá teprve od Chancelovy smrti, od tý doby, co všechno začalo jít šejdrem; ale ne, táhlo se to už mnohem delší dobu. Chudák Chancel! Říkal, že Sézenac má rád nebezpečnej život, a obdivoval ho proto; neměl ponětí, že to znamená drogu a prachy za každou cenu.“

„Ale proč si píchal? Byl to mladý měšťák z dobré rodiny, tak proč?“

„Byl zvrhlej,“ řekl Vincent s puritánským výrazem, „zvrhlej, ze kterýho se stala svině.“ Odmlčel se a po chvíli ukázal před sebe: „Tady je ten most.“

Cesta byla pustá, řeka byla pustá; ve vteřině přehoupli přes zábradlí věc, která bývala Sézenac; ozvalo se žbluňknutí, voda se zavířila, udělalo se pár kol a potom tu zase byla neškodná řeka, pustá silnice, obloha, ticho. Nikdy se nedozvím, koho to tam vlastně voda pohltila, pomyslel si Henri; ta myšlenka mu byla nepříjemná, jako by byl Sézenacovi dlužen přinejmenším pohřební řeč.

„Děkuji ti,“ řekl Vincent, když se obrátili zpátky.

„Děkování si nech,“ řekl Henri. „Pomohl jsem ti, protože to jinak nešlo; ale jsem proti tomu víc než kdy předtím.“

„O svini míň je přece jen o svini míň,“ řekl Vincent.

„U Sézenaca chápu, že sis to s ním chtěl vyřídit,“ řekl Henri; „ale lidi, které neznáš, nepovídej mi, že máš nějaké skutečné důvody pro to, abys je oddělal: ty sis taky našel jakýsi druh drogy, taky je to taková mánie.“

„Mýlíš se,“ řekl Vincent živě; „zabíjím nerad; nejsem sadista, krev se mi hnusí. V maquis byli chlapi, kterým dělalo potěšení oddělat milicionáře; strojníma puškama je rozstříleli na cucky; já jsem k tomu měl odpor. Já jsem normální chlap, to přece víš.“

„Něco tu nehraje,“ řekl Henri, „není normální zabíjet jen tak pro zabíjení.“

„Nezabíjím jen tak pro zabíjení, ale proto, aby některý mizerové chcípli.“

„A proč ti na tom tak záleží, aby chcípli?“

„Když chlapa opravdu nenávidíš, tak je normální přát si, aby chcípl; cvok by byl člověk v opačným případě." Pokrčil rameny: „To jsou kecy, když se vykládá, že všichni zabíječi jsou sexuálně zvrácený a nevím co; neříkám, že v celý partě není jeden nebo dva úchylný; ale ty, co do toho jdou nejvíc, to jsou tátové rodin, který si to s ženskou rozdají, kdy mají chuť, a docela normálně."

Chvilku jeli mlčky.

„Rozumíš," řekl Vincent. „Člověk musí vědět, na čí straně je."

„Proto nemusí zabíjet," řekl Henri.

„Musíš se namočit."

„Gérard Patureau, který jde hájit Malgaše a riskuje, že ho zlynčují, ten se taky namáčí, a má to nějaký smysl. Namáčej se při něčem užitečném."

„Co užitečnýho chceš dělat, když všichni zhebneme v příští válce? Můžeme vyřizovat účty, to je všechno."

„Třeba válka nebude."

„Prosím tě. Jsme chycený jak krysy."

Přijeli k zahradě a Vincent dodal:

„Poslyš, kdyby to někdy mělo prasknout, nic nevíš, nic jsi neviděl a neslyšel. Sézenac zmizel a vy jste mysleli, že vzal roha. Kdyby ti vykládali, že jsem mluvil, tak buď naprosto a úplně jistej, že je to bluf. Všechno popři."

„Kdyby to prasklo, neshodím tě," řekl Henri. „A teď potichu zmiz."

„Už mizím."

Henri zavezl auto do garáže; když odtamtud vyšel ven, byl Vincent pryč; bylo opravdu možno myslet, že se Sézenac vypařil; Vincent se nikdy v Saint-Martin neobjevil; nic se nestalo.

Něco se stalo; v šedivém rozbřesku seděli všichni tři v obývacím pokoji, Anna a Dubreuilh zahaleni v županu a Nadina úplně oblečená, plakala; zdvihla hlavu a zeptala se vyděšeně:

„Kdes byl?"

Posadil se vedle ní a objal jí ramena: „Proč pláčeš?"

„Je to má vina," zasténala Nadina.

„Co je tvá vina?"

„Vincentovi jsem zatelefonovala já. Volala jsem ho z kavárny. Doufejme, že to nikdo neslyšel!"

Anna řekla živě: „Chtěla jen, aby Vincent Sézenaca udal policii."

„Prosila jsem ho, aby sem nechodil, ale nedal si říct. Čekala jsem na něho na silnici, měla jsem strach. Přísahal mi, že si

chce se Sézenacem jenom promluvit, poslal mě do pokoje. Potom mnohem později mi hodil na okno kamínky, ptal se, kde máš okno ty. Co se stalo?" zeptala se ustrašeně.

„Sézenac je na dně řeky s velkým kamenem na krku," řekl Henri, „nenajdou ho tak honem."

„Ach, bože!" Nadina plakala a vzlyky otřásaly celým jejím statným tělem.

„Sézenac si zasloužil kulku, samas to říkala," řekl Dubreuilh, „a myslím, že je to to nejlepší, co se mu mohlo stát."

„Byl živý a teď je mrtvý!" řekla Nadina. „To je hrůza!"

Dlouho ji nechali plakat a nic neříkali; zdvihla hlavu: „Co se stane teď?"

„Vůbec nic."

„A co když ho najdou?"

„Nenajdou ho."

„Budou se divit, že zmizel; kdoví, jestli neřekl kamarádům nebo přítelkyni, že jde sem? Nevšiml si nikdo ve vesnici, jak jsi jel sem a tam a že tu byl Vincent? A co když na Vincenta někdo dává pozor a všechno uhodne?"

„Nerozčiluj se. Kdyby došlo k nejhoršímu, budu se bránit."

„Jsi spolupachatel vraždy."

„Kdybych měl dobrého advokáta, určitě by mě osvobodili."

„Ne, to není tak jistý!" řekla Nadina.

Plakala a prudkost jejích výčitek svědomí Henriho mátla; do té telefonní budky vstoupila ze vzdoru k rodičům a k němu samotnému; což je opravdu nemožné z ní vymýtit tu umíněnou zlobu, kterou sama nejvíc trpí? Jak se dělá nešťastnou!

„Zavřou tě na léta do vězení!" řekla.

„Ale ne," odpověděl Henri.

Vzal Nadinu pod paží: „Pojď si odpočinout. Celou noc jsi nespala."

„Nemohla bych spát."

„Pokusíš se! Já taky."

Vyšli nahoru po schodech a vstoupili do Nadinina pokoje. Nadina si utřela oči a hlučně se vysmrkala:

„Nenávidíš mě, viď?"

„Neblázni!" řekl Henri. „Víš, co si myslím?" dodal. „Že ty tak trochu nenávidíš všechny lidi. Co cítíš ke druhým, to je mi jedno, ale mě nenávidět nesmíš: protože já tě miluju, to si jednou pamatuj."

„Ale ne, nemiluješ," řekla Nadina. „A máš pravdu: není na mě co k milování."

„Tady se posaď," řekl Henri. Posadil se vedle ní a položil

svou ruku na její. Toužil být sám, ale nemohl odejít od Nadiny a nechat ji na pospas jejím výčitkám svědomí; sám je také pociťoval proto, že si neuměl získat její důvěru. „Podívej se na mě!“ řekl.

Obrátila k němu ubohý obličej s unavenýma očima a on k ní pocítil prudké hnutí sympatie. Ano, člověk miluje to, čemu dává přednost před vším ostatním; záleží mu na ní víc než na každém jiném; miluje ji a musí ji o tom přesvědčit.

„Ty si vážně myslíš, že tě nemiluju? Opravdu?“

Nadina pokrčila rameny: „Proč bys mě miloval? Co ti dávám? Ani hezká nejsem.“

„Přestaň s těmi pitomými komplexy,“ řekl Henri. „Líbíš se mi taková, jaká jsi. A dáváš mi sebe: víc na tobě nechci, když tě miluju.“

Nadina na něj smutně pohlédla: „Ráda bych ti věřila.“

„Zkus to.“

„Ne,“ odpověděla. „Já se moc dobře znám.“

„Já tě znám taky, nemysli si.“

„Právě proto.“

„Znám tě a myslím si o tobě jen dobré; tak co?“

„Tak to mě znáš špatně.“

Henri se dal do smíchu: „To je zvláštní logika!“

„Jsem hnusná!“ řekla Nadina. „Pořád dělám hnusný věci.“

„Ale ne. Dnes večer jsi měla zlost, to je pochopitelné. Nepředvídala jsi, co se stane. Přestaň se trápit.“

„Jsi hodný,“ řekla Nadina. „Ale já si to nezasluhuju.“ Znovu se dala do pláče: „Proč jsem taková? Jsem si sama protivná.“

„To není dobře,“ řekl Henri něžně.

„Jsem si protivná!“ opakovala.

„To nesmíš, miláčku,“ řekl Henri. „Víš, všechno by bylo mnohem jednodušší, kdyby sis nebyla vzala do hlavy, že tě nikdo nemá rád; zlobíš se na lidi pro jejich takzvanou lhostejnost, tak jim občas lžeš nebo jim něco provedeš jako odvetné opatření. Ale nikdy to nezajde moc daleko, ani to nepramení z příliš černé duše.“

Nadina zavrtěla hlavou:

„Ty nevíš, čeho jsem schopná.“

Henri se usmál: „Vím to docela dobře.“

„Ne,“ řekla tak zoufale, že ji Henri vzal do náruče.

„Poslyš,“ řekl. „Jestli máš něco na srdci, tak uděláš líp, když mi to řekneš. Až to vyslovíš, nebude se to už zdát tak hrozné.“

„Nemůžu,“ řekla Nadina, „je to příliš zlý.“

„Neříkej to tedy, jestli nechceš," řekl Henri. „Ale jestli je to to, co si myslím, tak to není tak hrozné."
Nadina na něj neklidně pohlédla: „Co si myslíš?"
„Je to něco, co se týká nás dvou, tebe a mne?"
„Ano," odpověděla, aniž z něho spustila oči. Rty se jí chvěly.
„Přišla jsi do jiného stavu schválně? To tě trápí?"
Nadina sklopila hlavu: „Jak jsi to uhodl?"
„Musela jsi švindlovat, to bylo jediné vysvětlení."
„Uhodls to!" řekla. „Nepovídej mi, že se ti nehnusím!"
„Ale, Nadino, nikdy bys přece nebyla připustila, abych si tě vzal proti své vůli, nikdy bys na mě nevydírala! Byla to jen taková hra, kterou sis hrála sama se sebou."
Zdvihla k němu prosebné oči:
„Ne, nikdy bych na tobě nevydírala."
„Vždyť já to vím. Asi jsi zrovna měla nějaký záchvat nepřátelství vůči mně, tak jsi spískala tuhle historii; bavilo tě postavit mě před situaci, kterou jsem si nepřál; ale riskovala jsi mnohem víc než já, protože jsi nikdy neměla vážně v úmyslu mě k něčemu nutit."
„Přece jenom to byla podlost."
„Ale ne. Bylo to hlavně zbytečné; dřív nebo později bychom se byli stejně vzali a měli dítě."
„Myslíš to vážně?"
„No ovšem. Vzali jsme se, protože nám to oběma vyhovovalo. Cítil jsem o to méně povinností vůči tobě, že jsem tušil, že jsi to těhotenství chtěla."
Nadina zaváhala: „Předpokládám, že kdyby se ti nechtělo se mnou žít, že bys to nebyl udělal."
„Pokus se dojít v té úvaze ještě kousek dál," řekl Henri vesele. „Pochop, že bych to nebyl neudělal, kdybych tě nemiloval."
„To je něco jinýho," řekla Nadina. „Člověk může s někým rád být a nemusí ho milovat."
„Já ne," řekl Henri. „No tak! Proč nechceš věřit, že tě miluju?" dodal trochu netrpělivě.
„Nemůžu za to," řekla Nadina. „Jsem nedůvěřivá."
„Vždycky jsi nedůvěřivá nebývala. Vůči Diegovi jsi nebyla."
Nadina se napřímila: „To bylo něco jiného."
„V čem?"
„Diego byl můj."
„O nic víc, než jsem já," řekl Henri živě. „Rozdíl je v tom, že to byl chlapec; ale byl by taky zestárl. A kdybys a priori

nedělala z každého dospělého soudce, to jest nepřítele, nijak by ti můj věk nevadil."

„S tebou to nikdy nebude jako s Diegem," řekla pevně.

„Dvě lásky nejsou nikdy stejné," řekl Henri. „Ale proč srovnávat? Ovšem jestli budeš v našem příběhu hledat něco jiného, než v něm je, nenajdeš to."

„Nikdy na Diega nezapomenu," řekl Nadina.

„Nezapomínej na něj. Ale nepoužívej svých vzpomínek proti mně. To ty právě děláš," dodal. „Z mnoha důvodů vzdoruješ proti svému nynějšímu životu; uchyluješ se tedy do minulosti; ve jménu minulosti pohlížíš svrchu na všechno, co prožíváš teď."

Nadina na něj pohlédla trochu váhavě: „Ano, na minulosti mi záleží."

„Já ti rozumím," řekl Henri. „Jenomže si nesmíš zastírat jedno: neprojevuješ neochotu k životu proto, že máš tak silné vzpomínky; naopak; používáš svých vzpomínek, aby ses ospravedlnila."

Nadina chvíli mlčela; se soustředěným výrazem si hryzala dolní ret: „Proč je ve mně ta neochota?"

„Z nevraživosti, z nedůvěry. Je to začarovaný kruh," řekl Henri. „Pochybuješ o mé lásce, proto se na mě zlobíš, a abys mě potrestala, nedůvěřuješ mi a trucuješ. Ale uvaž," řekl naléhavě, „když tě miluju, tak si tvou důvěru zasluhuju, a jsi nespravedlivá, že mi ji nedáváš."

„Jestli je to začarovaný kruh, tak z něj nemůžu ven."

„Můžeš. Jestli chceš, tak můžeš," řekl Henri. Přitiskl ji k sobě: „Rozhodni se, že mi věnuješ svou důvěru, i když si nejsi jista, jestli ji zasluhuju. Nahání ti hrůzu pomyšlení, že bys někomu naletěla; ale to je pořád ještě lepší, než být nespravedlivá. A uvidíš," dodal, „já si tvou důvěru zasloužím."

„Ty myslíš, že jsem k tobě nespravedlivá?" řekla Nadina.

„Ano. Jsi nespravedlivá, když mi zazlíváš, že nejsem Diego. Nespravedlivá, že na mě pohlížíš jako na soudce, a já jsem přitom jenom muž, který tě miluje."

„To nechci," řekla Nadina úzkostlivě, „nechci být nespravedlivá."

Henri se usmál: „Tak už nebuď. Jestli se budeš jen trochu snažit, podaří se mi tě nakonec přesvědčit," řekl a políbil ji.

Objala ho kolem krku: „Odpusť mi," řekla.

„Není co odpouštět. Pojď," dodal. „Teď se pokusíš spát. Promluvíme si o tom ještě zítra."

Pomohl jí do postele a upravil jí přikrývku. Vrátil se do své-

ho pokoje. Nikdy ještě s Nadinou nemluvil tak upřímně a připadalo mu, že se něco v ní poddalo. Musí vytrvat. Vzdychl. A dál? Aby ji udělal šťastnou, musel by být šťastný sám. Toho rána už vůbec nevěděl, co to slovo může znamenat.

Za dva dny ještě noviny nepřinesly zprávu o Sézenacově zmizení. Henri měl dojem, že kolem pavilónku ještě setrvává pach spáleniny; obraz opuchlého obličeje a proděravělého břicha nemizel; ale ta noční můra byla už překryta další hrůzou: Velká trojka se rozešla s Moskvou, situace mezi Východem a Západem byla tak napjatá, že se válka zdála téměř nevyhnutelná. Toho odpoledne zavezli Henri a Nadina Dubreuilhe na gare de Lyon; byl zachmuřený jako většina lidí. Henri ho zdálky pozoroval, jak v nádražní dvoraně tiskne lidem ruce; jistě si myslí, jak je směšné právě dnes odjíždět bránit mír řečmi a projevy. Když však Dubreuilh zamířil ve společnosti tří dalších k nástupišti, sledoval je Henri pohledem s jakousi lítostí; měl pocit, že je vyřazen.

„Co podnikneme?“ zeptala se Nadina.

„Pojďme si pro tvůj lístek a pro triptych.“

„Odjedeme?“

„Ano,“ řekl Henri. „Kdyby se situace přiostřila, odložíme odjezd. Ale třeba napětí povolí. Stanovili jsme si datum: budeme se ho prozatím držet.“

Obstarávali si věci, koupili nějaké desky, zašli do *Vigilance* a potom do *Enclume* za Lachaumem: komunisté se rozhodli vzít malgašskou aféru oficiálně do rukou, jakmile bude rozsudek vynesen; politbyro udělá prohlášení, dají se kolovat petice, budou se organizovat schůze. Lachaume si zřejmě dával záležet, aby projevoval optimismus, ale dobře věděl, že ničeho nedosáhnou; pokud jde o mezinárodní situaci, taky nebyl moc veselý. Henri vzal Nadinu do biografu. Když se vraceli, bombardovala ho otázkami, na které nemohl odpovědět. „Co budeš dělat, jestli tě budou chtít mobilizovat? Co se stane, jestli Rusové obsadí Paříž? Co s námi bude, jestli vyhraje Amerika?“ Večeře byla pochmurná a hned po jídle odešla Anna do svého pokoje. Henri zůstal v pracovně s Nadinou. Vytáhla z kabelky dvě nadité obálky a kupón na lůžkový vůz:

„Chceš se podívat na poštu?“

„Ano, dej mi ji.“

Podala mu jednu z obálek, prohlížela si lístek: „Jen si představ! Cestovat lůžkovým vozem: budu se stydět.“

„Nejsi ráda? Kdysi jsi měla takovou chuť jet lůžkovým vozem."

„Když jsem jezdila třetí třídou, záviděla jsem lidem v lůžkových vozech; ale není mi milý pomyšlení, že teď zas budou závidět mně," řekla Nadina. Strčila si kupón zpět do kabelky: „Od chvíle, co mám ten lístek v rukou, mi ten odjezd připadá tak hrozně skutečný."

„Proč říkáš: hrozně?"

„Odjezd je vždycky trochu hrozný, ne?"

„Mně je zas nepříjemná ta nejistota; chtěl bych mít jistotu, že budeme moci odjet," řekl Henri.

„V každým případě jsme mohli datum trochu odsunout," řekla Nadina. „Nemrzí tě, že se nezúčastníš schůze, o který mluvil Lachaume?"

„Když se teď do toho komunisti důkladně dají, nebudou mě už potřebovat," řekl Henri. „Jestli jednou začneme ten odjezd odkládat, pak s tím nikdy nebudeme hotovi," dodal živě. „Čtrnáctého začíná další proces. A až skoncujeme s Madagaskarem, začne něco nového. Musím do toho skočit najednou."

„To je tvá věc," řekla Nadina.

Začala se probírat výstřižky z tisku a Henri otevřel jeden z dopisů: velmi milý dopis od nějakého mladíka. Bylo tam mnoho milých dopisů. Obyčejně z nich míval radost. Ale toho večera, nevěděl ani dobře proč, ho dráždilo pomyšlení, že v očích některých lidí je považován za krásný lidský exemplář. Hodiny odbily deset. Dubreuilh právě mluví proti válce. Henriho najednou napadlo, jak by byl rád na jeho místě. Často si říkával: Válka je jako smrt, nemá cenu se na ni připravovat. Ale když se letadlo řítí špičkou dolů, je lépe být pilotem, který se snaží je vyrovnat, než zděšeným pasažérem. Něco dělat, i když je to třeba jen mluvení, je lepší než sedět v koutě s neurčitou tíhou na prsou. Henri si představoval sál plný lidí, obličeje napjaté k Dubreuilhovi, Dubreuilhe napjatého k nim, jak k nim promlouvá; není v nich místo pro strach a úzkost, společně doufají. Až skončí, půjde si Dubreuilh někam na salám a na beaujolais; bude to v nějakém obyčejném bistru, nikdo nebude mít nic zvláštního, co by sdělil ostatním, ale budou se cítit dobře. Henri si zapálil cigaretu. Válka se nedá zastavit slovy; ale slovo si nemusí vždycky dělat nárok na to, že změní historii: je také určitý způsob jak historii prožívat. V tichu té kanceláře, vydán svým nejsoukromnějším strachům, měl Henri pocit, že ji prožívá špatně.

„Poslední číslo má dobrou kritiku," řekla Nadina. „Hodně se chválí tvá novela."

„Časopis se drží," řekl Henri lhostejně.
„Jeho jedinou chybou je, že je to měsíčník," řekla Nadina. „To je jasný, že kvůli aktuálním otázkám by to bylo něco docela jinýho mít týdeník."
„Proč se tvůj otec nerozhodne?" řekl Henri. „Má na to hroznou chuť. Členové jeho hnutí by byli nadšeni a komunisté by to docela uvítali. Co mu brání?"
„Víš dobře," řekla Nadina. „Nechce se do toho pustit bez tebe."
„To je nesmysl," řekl Henri. „Najde tolik spolupracovníků, kolik bude chtít."
„To není ono," řekla Nadina živě. „Potřebuje někoho, na koho by se mohl spolehnout se zavřenýma očima. Víš, on se změnil," dodala. „Asi je to stářím. Už nemá pocit, že může všechno, co ho napadne."
„Myslím, že se nakonec přece jen rozhodne," řekl Henri. „Všichni ho do toho nutí."
Nadina hledala jeho pohled: „Kdyby nebylo tý cesty do Itálie, bavilo by tě to vzít si to na starost?"
„Jedeme právě proto, abychom takovým věcem utekli."
„Já ne," řekla. „Já jedu proto, abych žila na sluníčku a na pěkným místě."
„Ovšem, to je v tom taky," řekl Henri. Nadina natáhla ruku k dopisům: „Můžu si to přečíst?"
„Když tě to baví."
Prohrabával výstřižky, ale bez valného zájmu; už se nebude o *Vigilance* starat, už se ho to netýká.
„Ten studentík píše mile," řekla Nadina.
Henri se dal do smíchu: „Myslíš ten, co píše, že mu můj život slouží jako příklad?"
„Člověk následuje takové příklady, jaké může," řekla Nadina s úsměvem. „Ale vážně, moc věcem porozuměl."
„Ano. Ale ta představa úplného člověka je absurdní. Ve skutečnosti jsem maloměšťácký spisovatel, který balancuje, jak může, a spíš hůř než líp, mezi svými povinnostmi a svými přáními, nic víc."
Nadina se zachmuřila: „A co jsem já?"
Henri pokrčil rameny: „Fakt je, že se člověk nemá starat o to, co je. Na té úrovni se z toho nedostane."
Nadina na něj nerozhodně pohlédla: „A na jakou úroveň chceš, abych se postavila?"
Henri neodpověděl. A co on, na jakou úroveň se postaví, až bude v Itálii? Začne se zas vášnivě zajímat o to, co píše, takže už nebude v pokušení o sobě pochybovat jakožto o spisovateli.

Dobře. Ale být spisovatelem není všechno. Nedovedl si dobře představit, jak se vyhne tomu, aby o sobě přemýšlel.

„Máš Mariu, máš svůj život, máš věci, které tě zajímají," řekl nepřesvědčivě.

„Mám taky hodně času," řekla Nadina. „V Porto Venere budeme mít strašně moc času."

Henri na ni pohlédl: „Máš z toho strach?"

„Nevím," odpověděla. „Uvědomuju si, že než jsem ten lístek měla v kapse, nikdy jsem na ten odjezd doopravdy nevěřila. Ty ano?"

„Samozřejmě."

„To není tak samozřejmý," řekla Nadina trochu útočně. „Člověk mluví, píše dopisy, dělá přípravy; ale dokud není ve vlaku, mohla by to třeba být jen taková hra." Dodala: „Víš aspoň jistě, že máš chuť jet?"

„Proč se mě na to ptáš?"

„Jen mám takový pocit."

„Myslíš, že se bojím, že se s tebou budu nudit?"

„Ne. Řekls mi aspoň dvacetkrát, že tě nenudím, a já jsem se rozhodla, že ti budu věřit," řekla vážně. „Myslím tak celkově."

„Jak celkově?" řekl Henri.

Byl trochu podrážděný. Tohle se Nadině podobá, něco si přeje, úporněji než druzí lidé, a když to dostane, ztratí hlavu. To ona přišla na nápad s tím domem, zdálo se, že na něm tak silně lpí, že Henriho ani nenapadlo ten plán znovu přezkoumávat. Najednou ho nechává stát samotného před budoucností, která už není pevně dána.

„Říkáš, že už nebudeš číst noviny, ale ty je číst budeš," řekla Nadina. „Bude divný dostávat *Vigilance* nebo ten týdeník, jestli začne vycházet."

„Poslyš," řekl Henri, „když člověk jede nadlouho pryč, musí vždycky překonat pár ošklivých chvilek. To ale není důvod, proč měnit najednou všechny plány."

„Bylo by hloupý jet jenom proto, aby člověk neměnil plány", řekla Nadina rozhodně.

„Slyšelas, co tuhle říkal tvůj otec. Kdybych tu zůstal, začalo by to všechno nanovo jako dřív, když jsi mi vytýkala, že nemám čas žít."

„Říkala jsem dřív hodně hloupostí," řekla Nadina.

„Letos jsem si udělal dost času a byl jsem šťastný," řekl Henri. „Jedu do Itálie proto, aby to pokračovalo dál."

Nadina na něj nerozhodně pohlédla: „Jestli si opravdu myslíš, že tam budeš šťastný..."

Henri neodpověděl. Šťastný; fakt je, že to slovo už nemá žádný smysl. Člověk nikdy svět nevlastní; a nepadá v úvahu, že by se před ním uchránil. Člověk je v něm, a hotovo. V Porto Venera zrovna jako v Paříži bude přítomný celý svět, se vší bídou, nespravedlností, se všemi zločiny. Může sice strávit zbytek života tím, že bude prchat, ale v bezpečí nebude nikdy. Bude číst noviny, bude poslouchat rádio, bude dostávat dopisy. Získá na tom jedině to, že si bude říkat: Nemohu nic dělat. Najednou mu v nitru něco vybuchlo. Ne. Samota, která ho dnes večer dusí, tahle němá bezmocnost, to není to, co chtěl. Ne. Nesmíří se s tím, aby si jednou provždy řekl: Všechno se děje beze mne. Nadina to viděla jasně: ani chvíli si opravdu to vyhnanství nepřál. Uvědomil si najednou, že už mnoho dní mu pomyšlení na ně nahání hrůzu.

„Byla bys ráda, kdybychom zůstali tady?"

„Budu ráda všude, kde budeš rád ty," řekla vřele.

„Mělas chuť žít na sluníčku, na hezkém místě?"

„Ano." Nadina zaváhala. „Víš, lidi, co sní o ráji, nemají už tak moc naspěch, když je postavíš před vrata."

„Jinými slovy, bylo by ti líto, kdybys měla odjet?"

Nadina se na něj vážně podívala: „Prosím tě o jedno: dělej, na co máš ty sám chuť. Myslím, že jsem pořád stejný sobec jako dřív," dodala, „ale už se dívám dál než na špičku nosu. Kdybych si měla myslet, že jsem tě k něčemu donutila, otrávilo by mi to život."

„Už vlastně nevím, na co mám chuť," řekl Henri. Vstal a nasadil na gramofon jednu z desek, které koupil. Neodjede-li, nebude mít patrně moc času je poslouchat. Rozhlédl se kolem sebe. Neodjede-li, ví, co ho čeká; tentokrát aspoň ví, na čem je. Alespoň se vyhnu některým pastem, řekl si; a rezignovaně si pomyslel: a padnu zase do jiných.

„Poslechneme si trochu hudby?" řekl. „Nemusíme přece nic rozhodovat dnes večer."

Ale věděl, že už je rozhodnut.

KAPITOLA DVANÁCTÁ

Tušila jsem už tehdy, že dospěju až sem? Když jsem vzala tu lahvičku z Pauliny kabelky, chtěla jsem ji zahodit: a schovala jsem si ji na dno přihrádky na rukavice. Stačí, abych šla nahoru do ložnice, stačí jeden pohyb, a bude konec. To pomyšle-

ní mě uklidňuje. Tisknu si tvář do horké trávy, říkám si tiše: Chci umřít; hrdlo se mi přestává svírat, cítím se najednou velice klidná.

Není to kvůli Lewisovi. Ta velká orchidej zvadla už před čtrnácti dny, vyhodila jsem ji, celou věc je možno zařadit mezi vyřízené spisy. Už v Chicagu jsem se začala uzdravovat: uzdravím se, nemohu proti tomu nic dělat. Není to ani kvůli lidem, které vraždí skoro všude na světě, ani kvůli hrozící válce: být zabit nebo umřít, v tom není tak velký rozdíl, a stejně každý umře v přibližně stejném věku, rozdíl nebývá větší než čtyřicet let. Ne. Nic z toho se mne nedotýká; kdyby se mě věci dotýkaly, cítila bych, že žiju, nepřála bych si přestat žít. Ale znovu, jako tehdy, když mi bylo patnáct, toho dne, kdy jsem křičela strachem, znovu mě smrt tiskne ke zdi. Už mi není patnáct. Nemám už sílu prchat. Odsouzenec k smrti se kvůli několika dnům čekání oběsí ve své cele; a na mně by chtěli, abych měla trpělivost celá léta! Proč? Jsem unavena. Smrt se zdá mnohem méně strašná, když je člověk unavený. Je-li možné umřít z touhy po smrti, musím toho využít.

Už to trvá čtrnáct dní: od okamžiku, kdy jsem vystoupila v Paříži. Robert na mě čekal na gare des Invalides. Neuviděl mě hned. Chodil po chodníku drobnými stařeckými kroky a já jsem si najednou uvědomila: Je starý! Usmál se na mě, jeho pohled je pořád stejně mladý; ale obličej se mu už začal propadat, bude se propadat až do toho dne, kdy nastane rozklad. Od té doby mě neopouští myšlenka: zbývá mu deset, patnáct let, třeba i dvacet, dvacet let je tak krátká doba! A potom umře. Umře dřív než já. V noci se prudce probouzím a říkám si: Umře dřív než já. Mluvil dnes ráno s Henrim, říkali, že se musí začínat znova, že člověk jinak nemůže, dělali plány, debatovali. A já jsem se mu dívala na zuby; jen to je v lidském těle poctivé: zuby, ve kterých ukazuje kostra svou pravou tvář. Dívala jsem se na Robertovu kostru a říkala jsem si: čeká na svou hodinu. Hodina přijde. Nechají nás živořit kratší nebo delší dobu, ale milost nedostane nikdo. Uvidím Roberta ležet na lůžku s voskovou pletí, s nepravým úsměvem na rtech, budu sama před jeho mrtvolou. Jaká lež, ty klidné kamenné postavy, které vedle sebe leží v kryptách, ti manželé, kteří se objímají na urnách! Náš popel mohou smísit, ale naše smrt nesplyne. Dvacet let jsem věřila, že žijeme spolu; ale ne; každý z nás je sám, zavřený ve svém těle, s cévami, které kornatí pod vysychající kůží, s játry a ledvinami, které se opotřebovávají, s blednoucí krví, se svou smrtí, která v něm skrytě zraje a odděluje ho ode všech ostatních.

Vím, co by mi Robert řekl, už mi to řekl: „Já nejsem mrtvý, který dostal odklad. Já jsem živý." Přesvědčil mě tehdy. Ale to proto, že tehdy mluvil s živou a že život je pravda živých. Hrála jsem si s myšlenkou na smrt; jenom s myšlenkou; byla jsem ještě z tohoto světa. Dnes je to něco jiného. Už si nehraju. Smrt je tady; překrývá modř oblohy, pohltila minulost a zadávila budoucnost; země je ledová, nicota si ji vzala zpět. Věčností pluje ještě jeden zlý sen; bublina, kterou propíchnu.

Nadzdvihávám se na lokti; dívám se na dům, na lípu, na kolíbku, kde spí Maria; je to den jako každý den a nebe je zdánlivě modré. Ale jaká poušť! Všechno mlčí. Snad je to ticho jenom ticho, které mám v srdci. Nemám už v srdci lásku k nikomu, k ničemu. Myslívala jsem si: Svět je obrovský, nevyčerpatelný, člověku nestačí jeden život, aby ho v opojení prožil! A teď se na něj dívám lhostejně, je jen nekonečné vyhnanství. Co mi záleží na vzdálených souhvězdích a na miliardách lidí, kteří o mně nic nevědí a nebudou nikdy vědět! Mám jenom svůj život, jen on má význam, a on právě už žádný význam nemá. Nevím už, co bych na světě dělala. Moje povolání: jaký vtip! Jak bych si troufala bránit nějaké ženě, aby plakala, nutit nějakého muže, aby spal? Nadina miluje Henriho; už pro ni nic neznamenám. Robert se mnou byl šťasten, jako by byl býval šťasten s jinou nebo sám. „Dej mu papír, čas, a nic mu nebude chybět." Jistě bude litovat, až tu nebudu, ale nemá na lítost velké nadání, a kromě toho bude už taky brzo pod zemí. Lewis mě potřeboval; myslela jsem si: Je pozdě začínat, pozdě začínat znova; našla jsem si důvody; všechny důvody mě opustily; a on už mě nepotřebuje. Napínám sluch: odnikud nikdo nevolá. Nic mě nebrání proti té lahvičce, která mě čeká na dně přihrádky na rukavice.

Vstala jsem, podívala jsem se na Mariu. I na jejím uzavřeném drobném obličejíčku vidím svou smrt. Jednoho dne bude tak stará, jako jsem já, a já už tu nebudu. Spí, dýchá, je skutečná: je skutečnost budoucnosti a zapomnění. Bude podzim, třeba se bude procházet tady po té zahradě nebo někde jinde; jestliže náhodou vysloví moje jméno, nikdo neodpoví: a moje ticho se ztratí v celkovém tichu. Ale ona mé jméno ani nevysloví, má nepřítomnost bude tak naprostá, že o ní nikdo ani nebude vědět. Pocítila jsem závrať nad tou prázdnotou.

A přitom si vzpomínám, život někdy býval krásný jako pouť, a spánek sladký jako úsměv. V Gao jsme spali na hotelové terase, za svítání se větřík opíral o síť proti moskytům a postel se vzdouvala jako loď; když jsme stáli na lodi, která voněla dehtem, vycházel veliký oranžový měsíc nad Aiginou;

nebe a země se mísily ve vodách Mississippi, visuté lůžko se houpalo na dvoře, kde kuňkaly žáby, a viděla jsem nad hlavou souhvězdí narážet jedno na druhé. Spala jsem na písku na dunách, na seně ve stodolách, na mechu, na borovém jehličí, pod stanem, na delfském stadiónu a na epidaurském amfiteátru pod širým nebem, spala jsem na podlaze čekáren, na dřevěných lavičkách, ve starých lůžkách s baldachýnem, ve venkovských postelích s peřinami, a na balkónech, na lavicích, na střechách. Spala jsem taky v náručí mužů. Dost! Každá vzpomínka probouzí nějakou agónii. Kolik to v sobě nosím mrtvých! Mrtvá je holčička, která věřila na ráj, mrtvá dívka, která myslela, že knihy, myšlenky a muž, kterého miluje, jsou nesmrtelní, mrtvá je mladá žena, která se procházela zahrnuta dary v zaslíbené zemi štěstí, mrtvá je milenka, která se s úsměvem probouzela v Lewisově náruči. Jsou mrtvé tak jako Diego a Lewisova láska; ani ony nemají žádný hrob: proto jim je odepřen mír podsvětí; ještě si slabě vzpomínají a sténají, přivolávajíce spánek. Slitování pro ně! Pohřbíme je všechny najednou.

Zamířila jsem k domu, tiše jsem prošla kolem Robertova okna; sedí u stolu, pracuje. Jak je blízko! Jak je daleko. Stačí zavolat, usměje se na mě; a co dál? Usměje se na mě zdálky, z nepřekonatelné dálky. Od jeho života k mé smrti není žádné spojení. Šla jsem do pokoje, otevřela jsem přihrádku s rukavicemi, vzala jsem lahvičku. Držím smrt, která je ve mně, v ruce: je to jen malá nahnědlá lahvička. Najednou už mi nehrozí, už závisí na mně. Lehla jsem si na postel, sevřela jsem lahvičku a zavřela oči.

Byla mi zima a přesto jsem se potila; bála jsem se. Někdo mě otráví. Jsem to já, nejsem to já, je černá noc, všechno je strašně daleko. Sevřela jsem lahvičku. Měla jsem strach. A z celé duše jsem si přála strach přemoci. Přemohu ho. Vypiju to. Jinak začne všechno znova. Nechci. Všechno začne znova; zase najdu své myšlenky uspořádané jako dřív, uspořádané pořád stejně; a věci taky a lidi taky; Maria v kolébce, Diego nikde, Robert poklidně kráčí vstříc smrti, Lewis k zapomnění, já k rozumu, k rozumu, který udržuje pořádek: minulost vzadu, neviditelná budoucnost vpředu, světlo oddělené od tmy, a mé srdce právě tam, kde tluče: ani v Chicagu, ani u Robertovy mrtvoly, ale tady ve své kleci pod žebry. Všechno začne znovu. Řeknu si: prodělala jsem si depresívní krizi. Tu jasnou samozřejmost, která mě přibíjí na lůžko, označím za depresi. Ne! Už jsem se dost naovládala, dost nazapomínala, dost naprchala a dost nalhala: jednou, jedinkrát a navždy chci, aby

zvítězila pravda. Smrt zvítězila: teď je pravdivá ona. Stačí gesto, a tato pravda nabude věčnosti.

Otevřela jsem oči. Bylo světlo; ale mezi dnem a nocí už nebyl žádný rozdíl. Plula jsem v tichu: ve velkém nábožném tichu, jako v době, kdy jsem si líhala na peřinu a čekala, až mě odnese anděl. Zahrada i pokoj mlčely. Já také. Už jsem se nebála. Všechno svolovalo k mé smrti. Svolovala jsem k ní i já. Moje srdce už pro nikoho netluče: je to, jako by netlouklo už vůbec, jako by se všichni ostatní lidé byli rozpadli na prach.

Ze zahrady se ozvaly zvuky; kroky, hlasy; ale nerušily ticho. Viděla jsem a byla jsem slepá, slyšela jsem a byla jsem hluchá. Nadina řekla hlasitě podrážděným hlasem: „Maminka neměla nechat Mariu samotnou.“ Slova kolem mne proletěla, aniž se mne dotkla: jejich slova už se mne nemohou dotknout. Najednou se ve mně ozvala slabá ozvěna: malý hlodavý zvuk. Stalo se něco? Maria samotná na trávníku: nějaká kočka ji mohla poškrábat, mohl ji kousnout pes. Ne, ze zahrady zněl smích; ale ticho už se nade mnou nezavřelo. Ozvěna opakovala: Neměla jsem ji nechat samotnou. A představovala jsem si Nadinin hlas, obrovský a rozhorlený: „Nemělas to udělat. Nemělas právo to udělat!“ Krev mi stoupla do tváří, něco živého mě palčivě sevřelo u srdce: Nemám právo! Ta palčivost mě probudila. Posadila jsem se, otupěle jsem se rozhlédla po stěnách: držela jsem v ruce lahvičku, pokoj byl prázdný, ale už jsem nebyla sama. Vstoupí sem do pokoje; já už nic neuvidím, ale oni uvidí. Jak jsem mohla na to zapomenout. Nemohu jim vnutit svou mrtvolu a všechno, co se potom bude dít v jejich srdci: Robert skloněný nad tímto lůžkem, Lewis v domě v Parkeru čte slova, která mu tančí před očima; Nadininy zuřivé vzlyky. Vstala jsem, udělala jsem několik kroků, klesla jsem na židli před zrcadlo. To je zvláštní. Umřu sama, ale mou smrt budou prožívat ti druzí.

Dlouho jsem seděla před zrcadlem a dívala se na svůj obličej, na obličej té, která unikla smrti. Ty rty by zmodraly a chřípí by zešpičatělo; ne pro mne; pro ně. Má smrt mi nepatří. Lahvička je ještě tady, na dosah ruky, smrt je pořád přítomná; ale živí jsou ještě přítomnější. Alespoň dokud bude Robert živ, nemohu jim uniknout. Uložila jsem lahvičku. Odsouzená k smrti; ale také odsouzená k životu: na jak dlouho? Na deset let, na dvacet let? Říkala jsem si, že dvacet let je málo. Teď mi deset let připadá jako nekonečno; jako dlouhý černý tunel.

„Nepůjdeš dolů?“

Nadina zaklepala a vešla, stojí vedle mne. Cítím, jak blednu. Byla by vešla, byla by mě tu našla na posteli v křeči; děsné!

„Co je ti? Jsi nemocná?" zeptala se znepokojeně.

„Bolela mě hlava. Šla jsem si nahoru pro aspirin." Hlas mi bez obtíží vychází z úst, připadá mi normální.

„A nechalas Mariu samotnou," říká Nadina káravě.

„Byla bych hned přišla dolů, ale slyšela jsem tě. Tak jsem zůstala chvilku nahoře, abych si odpočinula." Dodávám: „Už je to mnohem lepší."

Nadina se na mě podezíravě dívá: ale podezírá jenom, že mám nějaké milostné trápení, nic víc.

„Opravdu? Je ti líp?"

„Aspirin mi udělal dobře." Vstávám, abych unikla tomu pátravému pohledu. „Pojďme dolů."

Henri mi podal sklenici whisky. Prohlížel si s Robertem nějaké papíry a Robert mi něco začal radostně vykládat. Nechápavě se v duchu tážu: jak jsem tak mohla ztratit hlavu? Jak jsem mohla zapomenout na tu nekonečnou výčitku, kterou jsem pro něj připravovala? Ne, nebyla to ztřeštěnost. Na chvíli jsem opravdu přešla na druhou stranu, kde na ničem nezáleží, kde se všechno rovná nule.

„Posloucháš mě?" řekl Robert. Usmál se na mě: „Kde to jsi?"

„Tady," odpovídám.

Jsem tady. Oni žijí, mluví na mě, jsem živá. Znovu jsem oběma nohama skočila do života. Slova mi vstupují do uší, postupně nabývají smyslu. Tady jsou návrhy na ten týdeník a ukázka grafické úpravy, kterou navrhuje Henri. Nenapadá mě náhodou nějaký vhodný název? Nic z toho, o čem zatím uvažovali, se jim nezamlouvá. Hledám název. Říkám si, že když jsou dost silní, aby mě vyrvali smrti, podaří se jim možná, aby mi zas pomohli žít. Jistě se jim to podaří. Člověk buď klesne do lhostejnosti, nebo se svět zase zalidní; já jsem do lhostejnosti neklesla. Když mi srdce bije dál, bude zase nutné, aby bilo pro něco, pro někoho. Když už nejsem hluchá, snad zase uslyším někoho, kdo mě volá. Kdo ví? Snad budu ještě někdy šťastná. Kdo ví?

DOSLOV

Různorodost uměleckých děl se — mimo jiné — projevuje také v tom, že některá jsou stroze racionálními prostředky neinterpretovatelná, zatímco jiná přímo vybízejí k takovým interpretacím, neboť zneklidňují logickými a věrojatnými myšlenkovými pochody a činy svých hrdinů. Čtenář se vžívá do situací navozených autorem a bezděčně si představuje své vlastní reakce: umisťuje se mezi postavy, které jsou mu svými charakterovými vlastnostmi blízké nebo vzdálené, podle toho, jak jednají, vyslovuje nad nimi své morální a ideové soudy, aby posléze dospěl ke konkrétním zobecněním. Líčí-li Simone de Beauvoir ve svém románě *Mandaríni* prostředí a osudy francouzských intelektuálů, pak náš čtenář bude bezpochyby hledat v autorčině díle nejen takováto zobecnění, ale i informace o poměrech ve Francii v době, do níž zapadá děj románu, tedy o něčem, co je mu neznámé, co by však chtěl poznat, protože je mu to svým způsobem blízké.

Není tomu ještě tak dlouho, kdy jsme u románů podobného typu měřili jejich progresivitu podle toho, kolik román obsahoval „kladných" a kolik „záporných" postav. Mimoto jsme podléhali představám o vyhraněných „typech", a šlo-li o postavy toho druhu, jakými se zabývá Simone de Beauvoir, pak jsme jejich ideologickou polohu určovali i podle toho, jak odpovídala nebo neodpovídala ustálené definici tzv. inteligence. K tomu přistupoval ještě výrazný moment naší sociální víry, jejímž prizmatem jsme hodnotili, a to často bez ohledu na reálná fakta, která jsou zpravidla s to otřást každým, kdo přijímá události bez onoho zevšednění, do něhož se dostáváme pod tlakem uměle vytvářených jistot. Pochybujeme-li dnes právem znovu o mnohých jistotách, odmítáme-li čemukoli slepě věřit, pokud se sami nepřesvědčíme, a chceme-li stát „nad" událostmi, abychom byli co nejobjektivnější, vystavujeme se opačnému nebezpečí, neboť takto často ztrácíme hodnotící kritéria, především kritéria politicko-morální, a dostáváme se tak do poloh, v nichž se pohybují hlavní postavy románu Henri Perron a Robert Dubreuilh, postavy nesporně tragické, jejichž „být či nebýt" z nich činí korouhvičku, která neplodí vítr, ale je větrem otáčena. Nejde ovšem o víru, ani o to, být „pod" událostmi, jako spíše o schopnost nacházet souvislosti a zejména nebýt neutrální. Nicméně postavy se vyvíjejí, neboť se vyvíjejí události, v nichž žijí. Změny však prodělává také čtenář a dnes pohlíží na všechno jinak než před léty: už sympatizuje s Perronem, kterého by byl dříve zavrhl, je méně jednostranný, ale objektivnější, a to tím víc, čím víc Perron svou „objektivitu" ztrácí, čím je méně neutrální a čím je zřetelnější poctivost cesty, po níž kráčí. Přesto však tu nejde o paralelismus: postavy románu se přeměňují, jak se mění charakter jejich relativního osamocení, zatímco čtenář se mění, jak se přeměňuje charakter jeho vztahu ke světu, vztahu, který rozhodně nelze nazvat izolovaností.

Svým způsobem jsou hrdinové *Mandarínů* bojovníky za uskutečnění svobody, možná individuální, možná anarchistické, nicméně svobody. Třebaže jméno autorky je nerozlučně spjato s existencialismem, v němž právě problematika svobody hraje významnou úlohu, nelze nevidět, že řešení, které její román nabízí, je mnohdy odlišné od jejích filosofických závěrů: je reálnější, uskutečnitelnější. Je to ostatně častý rozpor, který se projevuje u autorů-filosofů, píšících současně beletrii. Představivost autora — za předpokladu více či méně „realistické" tvůrčí metody — je úžeji spjata s realitou světa než abstrakce jeho filosofických úvah. I když jistě nelze ztotožňovat skutečnost s dílem ani dílo s filosofickým postojem autora, přece jen tu existují jisté souvislosti, které jsou nejzřejmější tam, kde se autorka dotýká etických problémů (Simone de Beauvoir se specializovala ve svých filosofických úvahách na problémy etiky). Tak jako v její filosofii i v *Mandarínech* svoboda vylučuje jakékoli násilí a samo přesvědčení stačí k vytvoření pocitu svobody. Zatímco však Simone de Beauvoir-filosofka je nucena pohybovat se v abstrakcích, autorka *Mandarínů* musí rozvíjet to, co se dosud jevilo jako pouhá teze: jednání jejích hrdinů, tj. jejich cesta za svobodou, za pevností přesvědčení, se odehrává v rozvitém čase za proměnlivosti vnějších podmínek. Dochází k rozporům: na jedné straně potřeba svobody žene její hrdiny k poznání, na druhé straně se její hrdinové bojí tohoto poznání, této svobody, neboť si uvědomují, že kdyby jí dosáhli, ztratili by svou individualitu a stali se nevýznamnou součástí amorfní masy. Filosofie marxismu je přitahuje, neboť tuší, že v této filosofii je obsaženo další a jiné řešení jejich životně důležitých otázek, současně je však tato filosofie odpuzuje, protože se jim zdá příliš dogmatická, příliš jednostranná a málo humanistická. Jejich situace je však ještě komplikována skutečností, že aplikace marxismu, jak se prováděla v praktické politice v době příběhu, neodpovídala ve skutečnosti vůbec marxismu, tj. filosofii humanistické, antidogmatické a mnohostranné. Mnohá bloudění jejích hrdinů a představy jejich mandarínského štěstí neměly svůj původ v nich samých, ale právě v přímém i zprostředkovaném působení zdeformovaného stalinského dogmatismu. Nicméně i tak, pod tlakem politických událostí dospívají tito váhavci k přesvědčení, že zlo je náhle tak hrozivé, že jejich výhrady vůči komunismu jsou podružné. Robert Dubreuilh toto poznání formuloval zcela přesně: „Jednu věc si musíme uvědomit, že totiž neexistuje jiné rozhodnutí než volba, že nelze milovat nic jiného než to, čemu člověk dává přednost. Když se nechceme angažovat, protože čekáme na dokonalost samu, pak nikdy nikoho nemilujeme a nikdy nic neuděláme." Tento závěr byl těžce, avšak poctivě vykoupen a jeho etická hodnota je nesporná. Myslím, že právě v líčení zápasů, jak k němu dospět, v líčení nezjednodušujícím a zcela věrohodném, je nejcennější mravní hodnota románu.

V rozsáhlém a mnohostranném díle Simony de Beauvoir výrazně převažují její beletristické práce. První její román vyšel v r. 1943 *(Pozvaná)* a od těch dob se její dílo rozvilo do neobvyklé šíře. Vedle knih *Krev těch druhých*, *Všichni lidé jsou smrtelní*, *Druhé pohlaví* a *Mandaríni* (z r. 1954) napsala Simone de Beauvoir rozsáhlé práce poloreportážního charakteru o Americe a Číně a mohutnou memoárovou trilogii *(Paměti spořádané dívky*, *Síla věku* a *Síla věcí)*, která je významným svědectvím o naší době.

Je to právě tato trilogie, která postihuje velmi přesně myšlenkový vývoj autorky, životní družky Jean-Paula Sartra, od počátečního tápání až po její současné jistoty, a která nás utvrzuje v názoru, že i její předchozí práce — včetně *Mandarínů* — mají značně autobiografický charakter. S nerozhodnými mandaríny se setkáváme i v jejích pamětech; také tam, podobně jako v *Druhém pohlaví*, se autorka zamýšlí nad postavením moderní ženy, nad její závislostí na muži a nad její potřebou oprostit se od tuhých společenských konvencí, tedy nad tím, nad čím se zamýšlela tak intenzívně i hlavní její hrdinka z *Mandarínů* Anna. Tento problém, který je pro Simonu de Beauvoir především problémem etickým, zřejmě autorku velmi zaměstnává. V *Mandarínech* jej rozvinula do bezmála všech ženských postav románů, které různými způsoby reagují na situaci a na své cestě za štěstím nacházejí různá řešení: Paula, Nadina, Josetta a Anna jsou možná čtyři základní vyústění téhož problému. Konfrontujeme-li tedy její jednotlivé beletristické práce, nacházíme v nich mnoho společných rysů, mnoho společných problémů. Řekla-li kdysi tato spisovatelka, že pravda jejích pamětí netkví v jednotlivých stránkách, ale v celku, platí to i o jejím beletristickém díle.

Dostává-li se dnes našemu čtenáři do rukou ústřední román Simony de Beauvoir *Mandaríni*, splácí se tím dluh, který dosud měla naše literatura vůči této významné pokrokové autorce, jejíž dílo bylo u nás dlouho zcela neznámé.

Václav Zykmund

SIMONE DE BEAUVOIR **Mandaríni**

Z francouzského originálu Les Mandarins (Gallimard, Paris 1954) přeložila Eva Musilová. Doslov napsal Václav Zykmund. Obálku a vazbu navrhl a graficky upravil Jaroslav Šváb. Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 2242. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1967. 239. svazek edice Klubu čtenářů. Odpovědná redaktorka Jarmila Fialová.
Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha 1. 43,89 autorských archů, 44,41 vydavatelských archů. 602 22 865. D 07*60494. Vydání první. Náklad 77 000. 13/34 01-058-67.

Vázané 31,50 Kčs

Simone de Beauvoir

(1908)

začínala jako profesorka filosofie v Marseille, Rouenu a Paříži. V roce 1943 odešla ze školství a rozhodla se věnovat literatuře — v témž roce vyšla její první kniha L'Invitée (Pozvaná, 1943). Hned r. 1944 uveřejnila Le Sang des Autres (Krev těch druhých, český překlad vyšel r. 1947), r. 1947 Tous les Hommes sont mortels (Všichni lidé jsou smrtelní) a r. 1954 Les Mandarins (Mandaríni, Goncourtova cena 1954). Známé jsou i její eseje: Pyrrhus et Cinéas (1944), Pour une Morale de l'Ambiguité (Za morálku dvojakosti, 1947), L'Amérique au jour le jour (Amerika ze dne na den, 1947), Le Deuxième Sexe (Druhé pohlaví, 1949, sociologická monografie ženy), La Longue Marche (Dlouhý pochod, esej o Číně, 1957), Privilèges (Privileje, 1958). V roce 1958 zahájila také vydávání svých pamětí svazkem Mémoires d'une jeune fille rangée (Paměti dívky z dobré rodiny), v nichž pokračovala r. 1961 svazkem La Force de l'Age (V nejlepších letech) a r. 1963 La Force des choses (Síla okolností). Její nejnovější knihy jsou Une mort si douce (Sladká smrt, 1964) a Les belles Images, (Krásné obrázky, 1966). Kromě toho hodně cestovala (Řecko, Itálie, Severní Afrika, Střední Evropa a SSSR, USA, Mexiko, Jižní Amerika, Čína).

ESPOIR

13/34
01 - 058 - 67
Váz. 31,50 Kčs